

12881a from cupboard

liber datus est pro libris...
 colligi per...
 sacre theologie professor...
 ad regium... Bernardo...

Inum. 578-587.
 Bibl. Jag.

GW.703

Magni Alberti Parvus animus

XII. 2.

Albertus Mag.
 Compend. theol. verit.
 Proterius Lantius
 Isidorus hispal. 1472
 animus...

WV
 31

Incipit tractatus de virtutibus
editus a magno Alberto fin
alios virtus paradisi anime

Sunt quedam vicia que
frequent specie vir-
tutum preterdunt ut cum
vicia sunt vicia credunt
esse virtutes. sicut seueritas pu-
ta esse iusticia. amaritudo me-
tis maturitas. iocunda loquitas
affabilitas. dissolutio spiritual
mentis leticia. pigritia siue in-
ordinata tristitia mori gulas.
temporis discrecio. ornatus superflus
us mundicia. superabundancia
in victu et familia honestas. pro-
digalitas liberalitas. auaricia
prudencia. pertinacia constancia
et sic de similibus. ut dolositas
prudencia. ypocrisis sanctitas.
incuratus in agendis mansuetus.
curiosus circumspectus. vanus
gloriosus honestus. presumptio
spes. accusator vel corrector ze-
lator iusticie. dissimilans pro-
ciens. pusillanimus ad corrigendos
dum benignus vel pacificus. Sed
sicut falsus denarius nichil emi-
tunt sic nec regnum celorum falsis
comparatur virtutibus. Sunt
etiam quedam virtutes quasi na-
turaliter hominibus inherentes sic
naturalis humilitas. benignitas
modestia. largitas. misericor-
dia. paciencia. et sic de alijs. hijs
similiter non meretur regnum dei
sed sole virtutes gratuite remune-
rantur eternaliter apud deum

Sunt etiam virtutes gratuite que
inherentes iudicant esse vicia sic
iusticia iudicat esse seueritas.
maturitas mentis amaritudo.
prudencia auaricia. constancia
pertinacia. et sic de omnibus alijs
superdictis. quia quod sit per hu-
militatem fieri dicunt propter vanam
gloriam. quod propter sanctitatem
fieri dicunt propter ypocrisim. quod
zele iusticie. fieri dicunt propter
carnalem amorem. quod puta
intencione fieri dicunt propter te-
palem consolationem. Cum autem
difficile sit discernere inter vi-
cium et virtutem cum sint gradus
in qualibet virtute qui primo ex
mera liberalitate dei infunduntur
deinde infuse radicantur et au-
gentur. postremo autem auctoris
tate perficiuntur perspicacissime in-
tendum est que sunt virtutes
vere et perfecte quibus solis gratis
efficiatur homo apud deum. Et
primo de ipsa caritate.

De caritate
Caritas ad deum vera et
perfecta est quando anima
cum omnibus viribus suis
ardenter se infundit deo nullum
commodum transitorium vel eternum
querens in eo sed solummodo propter
bonitatem. nobilitatem. sanctitatem.
perfectiorem et beatitudinem sibi
innotatam afficit circa ipsum. De
licata enim anima quasi ab homi-
ne ipsam deum per modum amodi
et premij diligere. Et hoc anima

476

Bibliotheca Collegii
Majoris Universitatis Crac.

ab ipso deo discat quia ipse deus
cum omni sua virtute amine se in
fundit nichil unquam humilitatis
ab ea sperans sed sibi quante natu-
ralem beatitudinem suam con-
municare desiderans. qui autem
diligat deum quia sibi bonus est
et propter hoc principaliter ut
sibi beatitudinem suam comu-
nicet: naturalem et imperfectam
conuincitur habere caritatem.
Inductiuum vere caritatis est ag-
nitio dei vera. namque in ipso ma-
teria totius dilectionis consistit
scilicet nobilitas. sanctitas. potestas
sapientia etc. Item dilectio dei
eterna et non interpellata atque
fidelissima erga nos inductiua
est vere caritatis. Argumentum
vere caritatis ponit dominus in
Johanne dicens. Qui habet
mandata mea et seruat ea ille
est qui diligit me. cuius testis
est Augustinus dicens. In tantum
deum diligimus in quantum
mandata eius seruamus
et non plus nec minus. Idem in-
telligendum est de votis spontaneis
que obligunt equaliter quam preceptis.
Testimonium etiam prebent do-
mino Gregorius dicens. Ad vos qui
interius redite et si vere deum
diligitis inquit nec quisquam sibi
credat quicquid sibi responderit
animus de dilectione auditoris
sibi attestare de operis lingua mens
vita requirit. Amor enim dei non
est ociosus. operatur quippe magna

si est. si vero operari senuit amor
non est. Idem autem videlicet operum
executio et mandatorum obsequio
purificari debent ex intentione
ne timore alienus pene fiant
vel amore premij compleantur.
teste Augustino qui dicit. deum
diligat quia imperata non custo-
dit quia vel magnitudine pene
vel auditate premij compellitur
sed quia quod iubet optimum est et
honestum. Sunt et alia duo
signa verissima caritatis ad deum
scilicet cum homo congratulatur
deo in omnibus que sibi placent
a quocumque in quacumque hora
et quocumque loco fiant. Cumque
contristatur deo in omnibus que
sibi displicent a quocumque in
quacumque hora et quocumque lo-
co fiant. Naturalis autem amor
nichil laudum a deo mere-
tur quia semper super se reflexus
titur sed solum gratuitus qui
semper tendit in alterum. Vera
caritas ad proximum est diligere
proximum sicut seipsum et hoc
tam amicum quam inimicum. Au-
gustinus. diligere proximum sic
seipsum est ipsum diligere in deo
ad deum. propter deum. Sicut
enim unusquisque debet diligere
seipsum. ergo sicut desiderat si-
bi omne bonum et fugit omne
malum sic etiam faciat proxi-
mo suo. Vel aliter sicut unus-
quisque desiderat bonum proprium
in anima et corpore rebus et honore

Et sicut in hijs quicquid quilibet
fugit et odit omne dampnum
proprium. sic quilibet in eis omne
bonum tam inimici quam amici debet
diligere et omne dampnum odire
licet ex precepto non tantum nec
tam ardentem moueri teneat ad
proximum quam ad seipsum. Ex amore
amici non potest vera caritas per-
pendi. nam ethnici eos diligunt
qui se amant. sed in amore in-
imici caritas vera perpenditur. amantem
enim diligere nature est que
non est meritoria. non amantem
vero diligere est gratie. Sed ad
huc excellentius perpenditur veri-
tas caritatis ad proximum secundum glo-
sup matthei. que sic dicit. amantem
diligere est nature. non amantem
vero beneficiis ad amorem at-
trahere. perfectionis est. Et licet
nemo teneat ex precepto tantum
tam feruentem diligere inimicum quam
amicum. felix tamen et summe perfec-
tus est qui tantum etiam plus
possit diligere inimicum quam amicum
et sibi eque caritatis opera exhibet.
Item corripienti sicut Mandatum
quia a teste Christo. nichil facit deo
sic simile sic malignis et ledere
tibi esse placabilem. Pro certo
enim maiorem gratiam et gloriam con-
sequetur homo ex plerumque quam
ex fauore si saltem modo debito
sciret ea frui. sicut sanctis ma-
tribus multo magis profuerunt in-
imici ad eternam gloriam quam amici.
Ad amorem proximi inducere nos

debet natura quia omne animal
diligat sibi simile. et ymago dei
in ipso. et preceptum in scriptura.
Argumenta vere caritatis ad proxi-
mum sunt vere odire tam ami-
co quam inimico in qualibet adu-
ersitate. vere et ex corde congaudere
de omni prosperitate que duo tan-
tissima sunt. Argumenta vere
tissima odij sunt quando aliquis
cum gaudentia cordis de proximo
cogitat. quando cum tristitia ipsum
videt. quando cum amaritudine ami-
ci de ipso loquitur vel etiam audire
loquitur. cum omne bonum istius et
quod sibi utile est quantum po-
test impedit. quando bonum quod
in ipso est dimittit et perit. Sic non
fecit Christus traditor suo iude. sed
ipsi tempore traditionis sue cum alijs
dilectis apostolorum corporis et sang-
uinis sui lacrimis refecit. in lo-
co traditionis osculum non negans.
Insuper benignissime salutauit et
plus dolens de malo suo quam de pro-
prio ut dicit Hieronimus. Sed
mirabile est quod ante per aliquos sibi
de fraternae caritate applaudit
qui hec signa odij in corde gerunt.
Multas autem videtur sufficere si as-
piat proximis vitam eternam quam nec
dare nec auferre possit. quam eque
boni operantur iudeis et pagans. non
moreos esse voluit quod cum dominus am-
mam posuit per inimicos quod nos
tenemus non tamen res habet etiam animas
ponit tempore necessitatis per filios christiani-
tis. maxime tamen plati ad hoc tunc

Ex duobus fouet caritas ad deū
ex mādatorū exēcūōe. *¶* illud
Si p̄cepta mea seruaueritis ma
nebitis in dilectione mea etc.
Ad primū ex opassioe s̄m illud
Cū nō desis plorantibz in o
laoe cū lugētibz ambula. nō te
pigeat uisitare infirmū. ex hīs
eīm in caritate firmaberis etc.

De humilitate

Humilitas uera et p̄fecta
est cum gloria cōtempni
tur exhibita nec appetit
exhibenda. Vere humilis semp
timet ne sibi gloria aliq̄ exhi
beat et cum sibi exhibita fuerit
expanescens inebullitus cōtri
stat sciens qd soli deo honor et
gloria debetur. Vere humilis nū
quam de aliq̄ gracia gloriatur
nisi ex hoc audientibz cōfidentia
ad deum p̄stare intendat. Sed
si de ipso aliqd gloriōsi vel aliq̄
gracia recitatur hoc cum dolore
cordis et deiectione sui audit et
sciens solius dei esse quod sibi
ascribitur aī soli danda est glo
ria. Vere humilis nec maiori
nec minori nec pari se compat
ymmo nullū inferiorē se credit
nullū omnīo sp̄mit nisi se quē
ex corde despiciat et ab oībz fer
uent de sp̄ci appetit. gaudetqz
reheret cū despectus fuerit. tal
nullam tūz cōuēliam quia nul
lam amat gloriā. Est qui ne
quāt se humiliat. s̄ uere huil teste
Bernh. non uult humili p̄dicari

Amans humilitatē debet radicē
humilitatis plantare in corde.
hoc est p̄p̄iam fragilitatē agno
scere ut uidelicet non solū repu
tet qd uilis est sed etiam qd uil
esse potest ymmo qd uilis esset
et qd uilis fieret. nisi ipse deus
violenter eum a peccatis retrax
isset. et adhuc cotidie trahit cū
temptationes subtrahit. ibi em
quilibet se agnosceret cum uide
licet fragilitate sua se esse dispo
situm ad abyssum et uaginem
victorum se uidet. iuxta illud.
humiliatio tua in medio tui.

Ad ueram humilitatem inducit
frequens in despectis opibz ex
ercitiū. dicere scriptura qd uūqz
ad uirtutē humilitatis puenit
qui opera humilitatis per fugit
Fouetur uera humilitas ex eo
qd homo uere cognoscat nullam
per se carnalē vel spiritalē tēp
tationem se posse uincere. nec mi
nimum opus deo gratum sine
sp̄ali auxilio ihu xpi posse p̄fi
ci. *¶* Argumētū uere humilitatis
est cum homo intm se deicit qd
omni gracia se indignum sentit
nec audet etiam aliquā grā. ap
petere. et si sup hoc a deo sup ipsū
ab h̄ suo deſideio aliqd efflūxit
cū tremorē p̄cipit p̄mo laudabi
lius iudicat esse deo carē grā qd
ipaz h̄re quā toties diūf moīs
demeruit. quā toties diūfimo
de deturpauit. quam nūquam
s̄m ordinationem dei fruebat

Item argumētū uere humilita
tis est qd homo semp queit inſi
mum locū. inſimos socios. inſi
mū officiū. inſima uelſtimēta
etc. *¶* Supbia mentis dupliciter
agnosci potest. p̄mo argumēto
extrinſeco. *¶* s̄m illud. Amictus
corpis et riſus dentiū et inſel
sus annunciant de illo. s̄ h̄uit
arbor bona uel mala ex fructu
suo bono uel malo p̄p̄endit qd
omnia facta ex corde p̄cedunt.
Dicit Auguſt. sicut odor bonus
uel malus ex stomacho sano uel
corrupto p̄cedit ut ex speciebo
bonis uel malis in stomacho repo
ſitis. sic impudicus oculus in
pudici cordis est nūccius. *¶* Se
cūdo argumēto intrinſeco ut cū
aliq̄s in corde sibi p̄p̄i placet et
se alijs p̄fert et p̄ferri deſiderat
et cum in factis suis hominibz
placere affectat. tal cū humili
magistro dño nostro ihu xpo
non cōcordat qui nec sibi pla
cuit. teste apostolo sed imprope
rium hominū expectauit et in
ſeriam. nec uult p̄ſſe sed sub
eſſe. ipſo teste. Non ueni minis
trari sed ministrare. Deo qz tal
magister discipulorū qui non
deo sed hominibz placere uol
uit diſſipat oſſa uirtutum. qm̄ te
ſte p̄s. cōfundent qm̄ deus ſp̄re
uit eos.

De obediencia

Obediencia uera et p̄fecta
ad deum est cum homo

diligenter deum conſiderat et se
pe recogitat quid maxime et q
libet tempore atqz loco deo pla
ceat et ad quid p̄cipue eum or
dinaueit et hoc toto miſu ſemper
complere intēdit. Sed uera obe
diencia ad uicarios p̄p̄ſti ſue
prelatos est quando ſubditus
id quod ſibi maxime contrariū
est fideliter et libenter exequit
nunquam manifeſtans ſigno
uel uelō aut facto quod ſibi cō
trariū ſit mandātū. Sed ibi
uera obediencia nō potest p̄p̄edi
ubi ſubditus prelatum exco
gat et opus quod ſibi placuerit
ipſe dictat. Dicit enim Auguſt.
Optimus ille tuus miniſter est
domine qui non hoc a te audie
deſiderat quod ipſe uoluerit sed
hoc uelle quod a te audierit.
Verus obediens nūqz p̄latū ex
pectat sed ſolā uoluntatē prelati
ſciens uel credēs ſeruent exēq̄
p̄ p̄cepto. exemplo dñi ihu cui
uoluntas et cōplacencia patris
ſummū p̄ceptum fuit. Verus
obediens nunquā de factis ſuis
ſenſum ſuum iudicat cum nec
uelle habeat nec nolle sed omnē
ordinationem circa ſe ſimpliciter
et ſecure deo cōmittit et p̄
lato. Verus obediens non diſ
cernit inter bonum et malum
ſicut Abraham qui non diſcuſ
ſit utrum bonum uel malum eſ
ſet occidere filium deo iubente.
nō diſcernit m̄t bonū et melius

Ram semp optimum iudicat
etiam in dubio quod iubeat nisi
manifeste appareat iniquum esse
mandatum. tunc enim s^m philu
gregori nunq^m ppter obediens
ciam debet in alu fieri licet qnz
ppter ipsam bonu possit et de
beat mitteri. Sciend^m est etiā
s^m eundē q^m obediencia qnzq^m si
de suo aliqd habeat nulla est.
aliqui si de suo aliquid non ha
beat minima est. Nam cum suc
cessus huius mundi precipitur
locus supior imperatur hys qui
ad precipienda hec obedit obe
diencie huiusmodi euacuat si ad
hoc ex p^{rio} de hido anhelat
iuesu cum huius mudi despec
tus precipit cum pbra et cu
melia adipisci iuben^t nisi hoc
animus ex seipo appetat obedi
encie meritu pbit qui ad ea q
in hac vita despecta sunt iuius
nolensq^m descendit. Debet ego
obediencia et in aduers^m aliqd
ex suo habere et rursu in p^{spe}
tis ex suo aliquid omnino non
habere q^mtenus in aduers^m tanto
sit gloriosior q^mto diuino ordi
ni etiam ex de hido iungit^r et
in p^{spe}is tato sit sincerior q^mto
a p^{sent}i ipsa qua p^{cep}it gloria
funditus ex mente supat. In
ductiuu vere obediencie est su
ma obediencia ihu p^{risti} qui
non solu deo patri obedit per
omnia dicens. nō mea sed tua
voluntas fiat. sed etiam homi

nibus bonis et mal^m subditus fuit
simo etiam demonibus. Itē omia
sensibilia et insensibilia que su
me obediunt deo et illa etiam
subiecit homini vt se recognos
ceret subiciendum deo. Sol et
luna obediunt iosue donec vin
dicaret se de inimicis domini.
Tera moyfi cum absorbit da
than et abyron. Mare petro ad
caland^m et moyfi cum submer
geret pharaonē et egētiū eius.
serpēs magis in egipto. bestie
heremitis. vt legit in vitaspā
trum. aer et grando samueli.
aues francisco. demones aplis.
Et quia omnia obediunt deo sub
celo in celo in purgatorio et in
inferno. ideo homo merito debz
obediē in omibz deo pū p^{cepta}
eius ac volūtate in omibz expe
quēdo. Argumentū vere obediē
pōit Augul^m dicens. verus obe
diēs mandatu non p^{er}astimat
s^m parat aures audiri. manus
opi. linguam voci. pedes itinēti
et se totū intra se coll. git vt mā
datū pagat impantus. Et bern
dicit. verus obediens dat suum
velle et nolle in manus plati vt
possit dicē. patū cor meū vide
licz qdāq^m p^{cep}is facē. phibes
dimittē tibi vacare. p^{ris} mini
strat. meipsū custodiē et in cele
stiu cōplacōe q^mscē. Argumentū
mōbediēcie ē cū subditus māda
tum plati iniustū reputat et ex
h^o in corde mādato tēnūrat

deinde mandatu exple nō posse
nec debere se excusat postea di
uicias vias subtilit euadendi
excogitat. Ad vltimū aliqs ad
ducens qui consilijs vel p^{ceptis}
mandatu expellant vel retractāt.
Sic non fecit abrahā qui nocte
abijt vt subito mandatu diu
pleret et relinqueret suos in pe
de montis ne ipsū in occisione
filij k^mi impediret. ideo lāgam
benedictionem meruit sibi et
semini eius.

De paciencia

Pacencia vera et p^{fecta}
est cum aliqs patienter
sustinet iniurias non so
lum cum reus est sed etiam cum
innocēs est. ex^o Job dicē. nō
peccau et in amari tudine mo
oculus meus. Et licet intollerā
bilior sit iniuria innocēti q^m cul
pabili tamē multo suauius fer
ri potest et debz iniuria cū nichil
cōscienciam remordeat de culpa
quam si molestiam meruisse cul
pa videlicz aliq^m p^{cedente}. teste
beato petro qui dixit. nemo ve
strū paciā vt sit vel homicida
aut inaledicus. Melius enim ē
si sit volūtas dei bñficiētes pati
Que ē enī gracia et colaphizati
sufferis sed si bene faciētes suf
feris paciēt hec est gracia ap^d
deum laudabil^r est illa pacien
cia que non tantū a malis sed
etiam ab eis qui vident^r esse bō
ni et amici. nec tantū p malis

opibz verū etiam pro bene actis
illatas patient^r suffert iniurias.
Tunc enī amica dei est inter fi
lias sicut liliū inter spmas. Li
lum enim q^muis pungat a sp^{ritu}
mis candore tamē retin^t fortiorē
emittens odorem q^m si non pun
gatur. sic amica sponsa dei si
ab eis qui vident^r esse de nūme
ro filiorū et cōsortio cōsciencie et
bone fame odore diligentissime
seruare conat^r. Ille vere paciens
est qui non solum molestias il
latas patient^r tollat sed etiam
inferendas de hiderat. ex^o p^{risti}
dicē. p psalmistā. Impro
petū expectauit cor meū et mi
seriam. Vere paciens inter fla
gella non murmurat. ex^o iob q
inter tot p^{ressuras} nec stultum
quid contra deum locutus est s^m
mente gaudet de illatis mole
stijs et ex corde gracias agit.
Vere paciens pro illata sibi in
iuria nunquā se excusat etiam
requirit^r. sed fidelissimo deo
in omnibus se committens qui
vtiq^m tempore suo omnium in
nocenciam excusabit. sicut do
minus ihesus a pylato interrog
gatus nichil respondit. Vere
paciens iniuriam suam nulli cō
queritur quia ex querela et ex
cusatione quandoq^m mens alle
uiat^r quam alleviācōz minime
curat sed solus cum solo deo mo
lestia suam portat donec pius et
fidel^r p internā cōsolacōz exallat

Tria sunt que merito inducunt
viam pacenciam. vnu est agnos-
cere qd peccatis nostris eternaz
et amarissimā meruimus penā
gehēne p cuius recōpēlacōe mo-
lestia tēpali affligimur. Aliud
est qd dominus ihs lōgo tēpe
multis et magnis iniurijs p-
meruit vt vicē sibi repēdētes
hui tēpe modicū molestem.
Tercū est qd s^m longitūdinē
magnitudinē et aspiratē mole-
stiarū repēderat deus magni-
tūdinem diuinitatem et di-
lectionē gaudiorū. teste Apo-
stolo dicēte id enim quod in p-
senti est momentaneū et leue tri-
bulacōis nostre supra modū in
sublime pondus glorie opera-
tur in nobis. Argumentū ve-
re pacencie est non se vindica-
re cum possit sed etiam phibere
vindictam ab alijs. Ex^o dñs qui
phibuit occidē semet quī lapī-
des et lūm atra ipsū picieus vix
laginū appellauit. Sed potius
vere paciens suplicat de uore p
iniuriantibz. quod fecit dñs ihs
efficacit p crucifixoribz. et bñs
stephs p lapidantibz. ymmo
etiā cogit dñm p iniuriantibz
miserei fuit fecit moyses dicēs
Aut dimitte eis noxam hanc a-
dele me de libro quē scripsisti.
Tales oracōes libent audiuit
dñs et exauduit. Argumentū in-
pacencie est cum alijs ppter
illatā molestiam ex motu mte

rici sponte dimittit lōna opa
que omode facere possit et debet
tunc mmerito luct deus mole-
stiam ab homie irrogatā. idēq;
motus interior vix se abscondē
potest qñ erumpat vel in vultu
vel in gestibz vel in verbis. hec
est periculossima impaciencia
cuius vindicta regit in deum
innocentē. :-

De paupertate

Pauptas vera et pfecta ē
omnia ppter deū sponte
et letant relinqre nichil
ppter solam necessitatē possidere
eademq; necessitate se indignū
sentire. et ipsa necessitate quā-
doq; propter deum sepe gaudē-
terq; carere. Vbi enim plena est
necessitas ibi perpendi non po-
test vera paupertas. Sic domi-
nus ihesus necessitatē cibi ca-
ruit cum nec sibi nec discipulis
suis spicas conficiantibus pan-
em habere potuit. Qui simili-
ter vestium necessitate caruit
quando ante crucem teste Ge-
rardo penitus nudatus fuit.
Qui etiam haustum aque fci-
gide sities in cruce habere non
potuit nec lapidem nec asserem
in quo moriens crucifixum ca-
put reclinaret. Vbi heu qd sepe
ibi est supfluitas vbi crediūre
esse vera paupertas siue neces-
sitas. Verus pauper nulla tran-
sitoria conuulsit ymmo obla-
ta respuit. Exemplo heliei qui

munera naamā non accepit. Et
exemplo danielis qui munera
baltaz ar contempnit. Ille pau-
pertatem vere amat qui potius
vellet mereri patuam gloriā
per paupertatē qd magnā per
diuicias propter conformitatē
ihesu ppositi. Ad amorem vere
paupertatis nos inducere de-
bet triax dicit beatus Bern-
hāus. Nichil enim deo carius
homibz fructuosius qd in pau-
pertate obediendo vitam finire.
Ad autem paupertas deo plas-
ceat testatur idē Bernhāus
dicens. In celo omnium bono-
rum affluencia suppetebat. sed
paupertas ibidē non inuenie-
bat. Porro hec species habū-
dauit in teris sed nesciuit hō
prium eius. Venit ego filius dei
hanc comparare in tēris vt sua
estimatione eam faceret nobis
preciosā. Est et aliud induc-
tiuum vere paupertatis videlicet
gloria afflictionis domini. vni-
us ex eo qd pauperes et ignobi-
les ad latus eius sedebunt in
iudicio nobiles et diuites in-
dicantes. Eya qd laudabile deo
pure propter ipsum omnia re-
linquere et pauperem fieri. p-
ter amorem dei. deo considere
super omnia qd tam potens sit
semel vel bis in die ministrare
corpori necessaria que minima
computantur coram deo. Nam

ea tribuit inimicis habundā-
cius qd amicis. Sic potens est
die ac nocte singulis momen-
tis ministrare spiritui habun-
ciam spiritualium donorū que
maxima sunt coram deo. nec ea
communicat inimicis. Argu-
mentū vere paupertatis est
nullam sollicitudinem habere
de transitorijs simpliciter et se-
cure se deo committere qui auri-
bus et verimibus semper neces-
saria ministrat et precipue pul-
lis toruorum in mdo pre fame
vagiabz quos antiquus cor-
uus ppter albedinem quasi fi-
lij sui non sunt famelicos dere-
liquit. qui ex largitate dei vel
ratione aeris pascuntur donec
ipsis nigrescentibz coruus suc-
currit vel cyniphes et muscas
deglutiant que spume rostro-
rum inherant cum famelici tam
fortiter clamare non cessant.
Argumentū falsē paupertatis
vel auaricie est libenter munera
dare et accipere preter necessa-
ria talis libertatem suam ven-
dit. iuxta verbum philosophi.
Munuscula accipere est liber-
tatem vendere. Quomodo pau-
pertatis est amator qui nul-
lum defectum sustinere vult et
munera non necessaria semper
accipit. Ideo perit et cum quadā
subtilitate exorquet et ppter
necessitatem sequat. :-

De castitate

Castitas virginalis vera
et perfecta est cum non so-
lum corpus a pollutione
carnali custodit primo etiam anima
a carnali concupiscentia munda ser-
uat. **Ex**o sate dicere domine tu
scis quod nunquam virum concupiui sed
mundam suauitatem animam meam ab
omni concupiscentia primo ab eis
que prestant occasione concupiscentie
et hoc est quod sequitur nunquam
cum ludentibus me miscui neque
cum hijs qui in leuitate sunt vel
ambulant precipem me prebui.
Ille vero castitatem amat qui po-
tius per castitatem virginalem si possi-
bile esset modicam eligeret gratiam
in presentia vite et gloriam in fu-
turo propter conformitatem ihesu christi
per magnam per debitum coniugalem
ad amorem castitatis nos indu-
cere debet ex^m castitatis domini ihesu
et matris eius et sanctarum vir-
ginum que olim pro conseruatione ca-
stitatis regna mundi contempserunt
et vitam sponte perdididerunt sicut
beata margareta et similes et
precipue castitas mulierum paga-
narum et virginum de quibus scri-
bit Hieronimus quod mortem elegerunt
ut pudicitiam conseruarent. Item
mundicia et libertas sequenda
castitatem mutare nos debet ad
castitatem. Item gloria castitati
promissa a domino ihesu christo apocalyp-
ticus. Qui vicerit scilicet concupiscentiam
carnis dabo ei sedere in throno
meo sicut et ego vici et sedeo cum

pate meo in throno eius nam
in corruptio primum facit esse
deo. Conseruant autem castitatem
inductam victus precitas cultus
vilitas carnalis incommoditas
et fugere locum et tempus impu-
diciarie oportum. quod si diuina
filia iacob fecisset raptam non fuisset
quando venit videre mulieres
regionis illius. Item omnes
suspectos vitare debet autem
cuiuslibet femine omnis masculus
esse suspectus. **Ex** hoc enim tha-
mar filia dauid a proprio fratre
amon corrupta fuit quod cum su-
spectum non habuit quoniam ei soli tantum
quod inferno ministravit. Similit-
er vnicuique viro suspecta debet esse
vnicuique mulier etiam sancta. **Item**
consilium Hieronimi sic dicit
tis. Si castitatem seruare volu-
eris feminam quamuis bene co-
uersantem videris mente dili-
ge non presentia corporali.
Precipuum autem conserua-
tuum castitatis est dilectio in
deo quia tunc omnia alia vilescunt
gustato etenim spiritu desipit
omnis caro. **Unde** Gregorius.
Esse quidem sine delectatione
anima non potest aut enim de-
lectatur in infimis aut in sum-
mis et quanto altiori studio
erectur ad summa tanto ma-
iori fastidio torpescit ad infi-
ma. quantoque actiori cura ac-
descit ad infima tanto tempore
per dampnabili frigescit a sumis

Argumentum vere castitatis est
frenatio quinque sensuum ab ille-
cebris carnis et subtractio cordis
a vanitatibus et cogitationibus de-
lectabilibus nam ex delectatione
visus in videndo gustus in gu-
stando et sic de alijs nasci solent
desideria carnalia que animas
ad impudiciam aut emolliunt
aut inclinant. Argumentum siue
inductiuum impudiciarie est in-
pudicia potius. **Ex** hoc enim noe
impudice nudatus fuit et loth
cum proprijs filiabus incestum com-
misit. **I**deoque precipit apostolus
dicens nolite inebriari vino in quo
est luxuria sed per occasionem. **I**tem
impudicus oculus teste Augustino
impudici cordis est nuncijs. Si
militer impudica verba et impudi-
cus incestus et colloquia mulierum
teste Cicerone quasi ignis ardescit.
Similiter colloquium viri feminam
inflammatur. Item diligens con-
sideratio et incessus et forme al-
terius impudiciam prouocat
quod dissuadet Ciceroni dicens ne
respicias virginem ne scandali-
zeris in decore eius. **I**dem est ca-
uendum et faciendum femine ad vi-
rum. Hoc salubre sequebatur con-
silijs iob cum pepigit fedus cum
oculis suis ut non solum cauere ab
aspectu virginis sed etiam ne co-
gitaret de ea.

De abstinentia

Abstinentia vera et perfecta
est usus necessarii tantum

victus et vestitus et omnia sub-
tractio delectabilium superfluo-
rum et eorum que multa diligentia fiunt et
magnis sumptibus operantur. **Ex**o
Iohannis baptiste qui locustas com-
edit et folia arborum lactea sa-
poris mellis habentia et aquam
bibit et veste de pilis camelorum
habuit. **Unde** apostolus habentes
victum et quibus tegamur non
quibus ornemur hijs contenti fi-
mus quia fructus dei non debet ha-
bere vestimentum ad decorem sed ad
tegendum nuditatem suam ut di-
cit glossa super lucam de veste iohannis
Iste vestem abstinentiam seruat
qui non solum libenter abstinet
a delectabilibus que non habet et sunt
ipsi illicita sed etiam vitat super-
te et pure propter deum delecta-
bilia que habet et que habere pos-
set quibus licite et meritorie uti
posset siue cara sint siue vilia nam
si aliquis plus delectaretur in
pulchris quam in predicibus plus
in aqua quam in vino acceptius
est deo abstinere a pulchris quam a
predicibus et ab aqua quam a vino.
Dicit enim Augustinus de ieiunio quilibet
si absque desiderio sumant non
efficiunt ut cibi viles appetant ac-
cepti perfectum impediunt abstinentie
Dauid enim aquam male concupi-
tam effudit et helias carnem
non concupiuit comedit a deo sibi
missam per coruum hoc testatur Eliau
qui non propter gallinas sed propter leticia
laqueum irrecupabilem habundantiam amisit

Nec solum abstinendum est
a delectabilibus corporis : sed
etiam ab eis que delectant ani-
mam scilicet a vanitatibus collo-
quiis : a gaudio temporalis : a pec-
cato mortali : ab amicicia carna-
li : quia hec abstinencia lau-
dabilior est quam prima. Inductiua
vere abstinentie sunt. Unum quod nunc
quod cum debita gratitudine dona
dei percipimus et nunquam ad
debitum finem eis neque secundum ordinem
divinorum diuinam fruimur et ex
hoc iram dei quem meremur.
Aliud est quod de omnibus preceptis
strictam rationem exiget. quo fine
ipsa superemus : vel pro nostra
voluptate : vel pro nostra iusta ne-
cessitate : vel communi utilitate.
A quibus igitur quisque abstinet de
illis rationem reddere non oportet.
Duplex autem utilitas sequitur
abstinenciam videlicet diuinorum se-
cretorum agnicio et desideriorum
exauditione. que duo patet in da-
niel qui cum vult nollet cibo et
potu regio sed aquam cum legu-
minibus cunctas magas et ario-
las transcendit in agnitione visionis
nunc et sompniis. Secundo quod ad
preces eius septem anni nabuchodonosor
quibus vivere debuit ut
bestia mutati sunt in septem menses.
Ideoque cum impetrasset a deo
spiritum licentiam populo ut rediret
in iherusalem impetravit a po-
pulo voluntatem redeundi cum re-
dire tardaret qui in multis de-

siderijs suis et miserijs fuit ex-
auditus per abstinenciam quam ipse
testatur dicens in diebus illis ego
daniel iugebam triu ebdomada
danti diebus panem desiderabilem
non comedere : caro et vinum non in-
troierunt in os meum sed neque
unguento vinctus sum. Et ideo an-
gelus dixit ei : die primo quo po-
suisti cor tuum ut affligeres te in
aspectu dei tui exaudita sunt ver-
ba tua. Tercium potest addi quod
est misericordie dei impetratio.
ut patet in iniuriis qui misericor-
diam dei impetraverunt per ab-
stinenciam. Hone in iniuriis possu-
mus abstinenciam sacerdotum an-
tiquorum de quibus scribit Hieronymus
quod a carnibus et vino abstinent
propter tenuitatem sensus et virtu-
tinem capitis quam ex puro cibo
paciebant et maxime propter ap-
petitum libidinis qui ex hijs cibis
et hac potestate nasci solet. pane ra-
ro utcebantur ne onerarent sto-
machum oleum tantum in oleis
nouerant et hoc parum propter
nauseam leniendam. Quid loquor
de volatilibus cum omni pro car-
nibus vitaret et lac quoque alterius
carnes liquidas : alterum sanguinem
esse dicebant colore mutato.
Argumentum vere abstinentie
est cum non solum preciosis et
delectatis quisquis in sanitate
uti respuit sed etiam quando
infirmas vel necessitas cogit
cum aliquo dolore mentis percipit

Item cum non solum a delectatis
et preciosis et superfluis abstinere
primo etiam necessaria sibi quisque
subtrahit ut alijs indigentibus
impetiri possit. iuxta illud Hieronymus
quod manducaturus es si non
iunares da pauperibus ut ieiunium
sit laetitia anime non mar-
subij lucrum. Argumentum falsae ab-
stinencie est vitare preciosa et deli-
cata tamen eo tempore cum non ha-
bent et propter vanam gloriam
ut homo laudet : vel propter pec-
catum ne depauperetur : vel propter
auariciam ut dicitur : vel ad ca-
uendam corporis infirmitatem : vel
ad vitandam detractationem : vel ad
assequendam dignitatem : vel tra-
sitoriam utilitatem : vel promerendam
gratiam et gloriam in futuro :.

De prudentia
Prudentia vera et perfecta
est nisi ad agnitionem di-
uine nature et profundius
tatem humane miserie. Quam
prudentiam optauit Augustinus dicens
nouerit te nouerit me. Ille veram
prudentiam habet qui sollicite
agnoscere laborat quod sit optimum
et hoc toto nisu amplectitur : et quod
sit pessimum et hoc toto corde de-
testatur. Ille vere prudens est qui
frequentem perlat quid bonis quid
malis fuerit sit. quanta delectatio
bonis vni summo bono eternaliter
quanta amaritudo ab eo sepa-
rari eternaliter. Ille vera pruden-
cia fruitur qui summo opere fru-

git omne illud quod elongat ad
tempus a familiaritate dei : scilicet
peccatum veniale et quod separat
a fruitione eius scilicet peccatum
mortale. Similiter ille vera pru-
dencia fruitur qui diligit omnia
que approxinant deo scilicet
opera bona et que eternaliter
vniunt deo scilicet virtutes et
dona spiritus sancti. Inductiuum
amoris prudentie est exemplum
philosophorum qui tantum pro sciencia
laborabant ut scribit Hieronymus
quod fugerunt frequentias urbium
et ortulos suburbanos ubi ager
irriguus et arborum come et
suscitius aurum : fontis specu-
lum : riuus immurmurans : et mul-
te aurum oculorumque illecebre
ne luxu et habundancia copiarum
animi fortitudo mollesceret. Si-
militer et pythagorici in deser-
tis habitare consueverunt et quod-
dam legimus sibi effodisse oculos
ne per eorum visum a contem-
platione philosophie auocarentur.
Quod si quis estimat habun-
dancia ciborum preciorumque per-
frui et posse vacare sapientie :
hoc est versari inter delicias et
deliciarum vicis non teneri :
seipsum decipit. Sensus enim
noster illud cogitat quod videt
et audit odoratur et gustat atque
attrectat et ad eius trahitur
a peritium cuius capite voluptate
quantomagis nos qui diuine
sapientie studere debemus.

Ad idē nos inducere debz mul-
toꝝ dampnatio ex imprudencia
Iuxta illud ysaie. ppter ea cap-
tiuus ductus ē populus meus
quia non habuit scienciam. Et
baruth. quia nō habuēt pru-
denciam pierunt ppter suam im-
pudenciam. Officiū prudencie
est ordinare cogitationes cordis
ne ex deum vagent affectiones
mētis ne circa creaturas nimis
occupent. voluntates ne a deo
puerant. intencōes ne misce-
antur sed purificent iudicia et
suspitiones vt ad melius dū-
tant. Similiter omnia verba
facta et mētibus ordinare debz
vt ad debitū finem omnia hāt
pro omniū valitate et omniū
emendacōe. nam sapiēcia hoīs
teste Salomone lucet in vultu
eius. hoc ē in exteriori dīlacōe
Qui igit sic ordinatus est ha-
bet argumentū vere prudencie
Ite dicit Bernh. de hoc in hec
verba. Cortidianā dīscussione
examina diligenter vitā tuam
attēde qntū pfereris. qualis
sis in mōibz. qualis in affectio-
nibz. q̄ similis et q̄ dissimilis
deorū. stude diligenter scire teipsum
agnoscere. quia multo melior
es si teipsum agnoueris q̄ te ne-
glecto agnoscas cursus syderū.
et vires herbaz. Argumen-
tum falsie prudencie est nūc agnoscere cursus
syderū. vires herbarū. vites gē-
maz. ppter lucz em talis sciēcia

non edificat sed inflat. Item
astutū esse in negocijs seculai-
bus fallam iudicat prudenciam
p̄mo stultā. teste apostolo. pru-
dencia huius mūdi stulticia est
ap̄s deū. tales heu mlti sūt. qd
querit dñs. Ihs dicens. filij hu-
ius seculi prudenciores filijs lucis
sūt in gñacōe sua. et alij subti-
les sūt ad excogitandū neq̄cias et
nouas adinuentōes sed cecidit
ad cōsiderandū voluntatē dei. De
talibz dicit Jeremias. sapientes
sūt vt faciant mala. bñ autē faci-
ne sciūt. tales credēs et dicēs
se esse sapiētes. stulti sūt vt
dicit Apl's. **D**e fortitudine
Fortitudo vera et pfecta
est dñari animo suo cū
temptatur animus sup-
bia. ira. inuidia. acēbia. vana
gloria. auaricia. gula. luxuria
vel alia mala delectacione car-
nali aut spiritali. et ratio intel-
ligens nequaq̄ consentit. sed
statim rep̄mit. Unde illud. qui
dominat animo suo fortior est
expugnacōe vrbium. hanc for-
titudinē sampson fortissimus
nō hūit licet leonē dilatauit et
cū in dībula asinū. in vios strā-
uit q̄ a post capisecia mulieris
omni fortitudie p̄uatus ē. Ille ve-
rā fortitudinē h̄z q̄ ab illicitis
mētibz et sensibz trahit. Illa; dñs
nō hūit qui vesū et leonē occi-
dit et goliath occidit et tū oculos
suos ab illicito visu nō cohibuit

Eya quāte fortitudinis quidā
ad ieiunandū vigilandū et casti-
gandū sua corpora cilicij et fla-
gell. tamē non possunt tērenat
pedes suos a vicijis nocijis. ma-
nus ab ope et tactu illicito. au-
res ab auditu nociuo et p̄cipue
verbis dampnōs. dicente beato
Iacobo. omnis enim natura be-
stiarū et volucrum domari potest
a natura humanā autē linguā
nemo domare potest. Est enim
malū inquietū plena veneno
morifero. tamē si hac tērenat
tione nō est vera religio. sic di-
cit idē. Si quis putat se esse re-
ligiosū nō tērenans suam lig-
uam et. Inductiū vere forti-
tudinis est degustatio spūalis
suauitatis. hec em roborat mē-
tē ad faciendū bona. ad tollendū
dū aduersa. ad vincendū vitia
et omnia nociua. Hoc p̄figura-
t Jonathas gustans paz mellis
illuminatus est et cōfortatus
ad psequendum inimicos. Sic
moyses percipiens suauitatem
mentis ex visione et colloquē-
diuina tanquā cōfortatus est vt
per. pl. dies corporalia alimonia
non indigeret. Officiū fortis-
tudinis est firmare intellectū
in cognicōe dei et affectum in di-
lectione ipsius. Item roborare
mentē inter adūia ne tēreat.
solidare inter p̄spera ne mul-
tēat. Item animare mentē vt
semper exerceat in bonis. cōfor-

tare ipsam ne vnq̄ vincatur a
malis. primam fortitudinem
paulus et stephanus habuerūt
secundam malathias et eleazarus
iob et dauid. terciā autē tobi-
as. qui igit hec in seipso sentit
de argumēto vere fortitudinis
secus sit. Argumētū vero falsie
fortitudinis p̄mo p̄ssime est
magna et multa posse oia deū
omittere. De hoc dicit Anf.
peccare non libertas nec pars
libertatis. si peccare est potius
non posse q̄ posse se. qui em nō
posse se potest qd sibi nō expedit
quomāgis hoc potest tāma-
gis adūitas et p̄stas p̄nt in
illū. Hanc fortitudinē habue-
rūt olim p̄secutores reges et p̄n-
cipes et hodie h̄nt et hebūt im-
p̄stet atq̄ p̄c cū oibz suis mbris
et capitibz. **D**e Iusticia
Iusticia vera et perfecta
ad deū est reddicō de-
bite laudis in oī diuina
sua natura debite grātū actio et
mis pro omnibz donis collatis et
malis p̄p̄ssis debiti huius do-
loris p̄ omnibz gracijs neglec-
tis debite satisfactionis. p̄ om-
nibus commissis. Ille veram ius-
ticiam habz ad deum qui deo
fidelis est semp et vbiq; in om-
nibz p̄ceptis et votis seruandis
q̄ tantā diligēciā singulis
opibz appōit q̄h tota salus sua
sp̄aliter in vnoq; dep̄deat et
q̄ p̄t deū pure oia bona opa

facit non propter aliquem fauorem
vel utilitatem presentis vite et future
qui cum debita gratitudine fin-
gul: dona precipit et eis fin ordi-
natio dei fuit semper et ubique
Vera iusticia ad proximum est in
duobus videlicet: nunquam proximo
facere quod sibi quis iuste non
vult fieri: hoc est nunquam offen-
dere primum verbo: factum igno-
vel consilio in rebus corpore et hono-
re: nunquam de ipso malum suspicari
nunquam ipsi detrahere: nunquam bo-
num suum putare vel minuire
nunquam ipsum in bono impedire: et
hec omnia nemo sibi fin iusticia
vult fieri. Item primo facere
quod sibi quis vult fieri iuste
hoc est proximum honorare: bonum
de ipso sentire: omnia facta sua
etiam mala ad bonum convertere:
semper in bono memoriam sui habere
semper ipsum in bono promovere: sem-
per bono suo gaudere et malo con-
dolere: innocentiam suam semper
exaltare: et ipsum absente pro-
pugnare: hoc enim fin iusticia
quisque vult sibi fieri. Deo dicitur
fin iusticiam quia iudex pro fure
eo nollet suspendi et tamen debet
fure suspendere quia illud nolle
non habet fin iusticiam: et pro
bene vellet spoliari ut sibi licet
spoliare quod tamen facere non
debet quia illud velle non habet
fin iusticiam. Item iusticia vera
ad mortuos habet qui testamen-
tum fin ordinatione ipsorum ex:

pedire non tardat qui ieiunium
orationibus elemosinis fin coram
consuetudinem penas coram posse suo
alleviat et abbreviat. Item ius-
ticiam ad angelos servat qui
salutibus eorum consilium acquestus
gloriam ipsis ex hoc debita non
retardat quam pro impio nobis
obsequio promeretur. Item in-
ductum vere iusticie est quod sicut
dicit dominus iustus est et
iusticias dilexit. Item quia ius-
ticia promittitur in presenti spes
et leticia fin illud: letabitur in
domino et vel quia iustis indi-
citur epulatio et laudatio: fin
illud. Iusti autem imperpetuum
vivunt et. Et finaliter quicquid
boni per scripturam deus pollicetur
hoc maxime per iusticiam acquiri-
tur. Officium vere iusticie est
rectificare cogitationes et affectio-
nes ut semper in deo sint: inten-
tiones ut semper ad deum sint: et
similiter omnia verba dirigere ut
semper ad spirituale finem et certum
sint et in hijs est argumentum vere
iusticie. Argumentum iniusticie
est usurpare sibi que proprie sunt
dei scilicet laudem: honorem: amorem:
vindictam: vel quod proprio debetur: et
que proprii sunt: De temperantia

Temperantia vera et per-
fecta est iusta moderatio
motuum interiorum et exteriorum
et omnium. Ille vera temperantia habet qui
non solum moderatur cor suum
a propriis cogitationibus et in utilibus

sed etiam modum suum in bonis
ne sepius et diutius tales cogita-
tiones inhereant quam iustum tem-
pus inquit. Similiter vere tem-
peratus moderatur affectiones suas
quando aliquid vel nichil sperare
debeat vel timere: et quantum et
quod de quo aliquid vel nichil
gaudere debeat vel dolere: et quantum
et quantum de quo amorem vel
odium habere vel non habere: et
quantum et quantum. Similiter
moderatur intellectum ne amplius
sempre quam oportet se occupet circa
aliquid intelligendum. Similiter mode-
rat voluntatem qualiter vel contra esse
debeat: et interius qualiter vel contra
esse non debeat: et ad quem finem.
Similiter liberum arbitrium potest
quantum debet eligere bonum et quod im-
probare malum. Similiter vera tem-
perantia moderatur linguam quan-
tum loquendum et quando tacendum
sit et quantum hoc est tempore
oportuno. Cui loquendum scilicet
bonis non suspectis: quando lo-
quendum et ubi scilicet loco et tem-
pore non suspectis. Et quantum
loquendum scilicet materie cum pondere: nu-
mero et mensura. Propter quod
scilicet propter necessitatem et utilitatem
et pro negotiorum anime et corporis. Si-
militer mensura facta et mores et
motuum omnium membrorum: ut
fin apostoli: omnia moderate
sint et iusta intentione et ad
debitum finem. Ad vera temperantiam
nos inducere debet sapientissima

ordinatio divina que omnia di-
spoluit in pondere numero et me-
sura: fin ordinatio: hanc omnis
actio nostra et mores et vita de-
bet esse moderata: mensurata: nu-
merata et ponderata hoc est in virtute
patris cui mensuratur: in virtute
in cui numeratur: in virtute spiritus
sancti cui pondus ascribitur. Ad
ide nos inducere debet exemplum
temperantie apostoli dicentis: sine
offensione estote iudeis et gentibus
et ecclesie dei sicut et ego pro omnia
omnibus placeo: vere temperantius
fuit qui nullum offendit et per
omnia omnibus placuit. Argu-
mentum vere temperantie habet qui se
moderatur in victu: vestitu: sompno
et in omni modo carnali et in
leticia temporalium nullam superfluitatem
neque delectationem: inordinatam
sed puram necessitatem in omnibus
hijs admittit. Vere temperantius
in omnibus habere modum videtur
pretereque in honore et laude dei.
Namque magnus dominus et
laudabilis nimis. Deoque sine
modo mensura et fine amandus
et laudandus est. Argumentum
temperantie est cum aliquis
distortos habet mores omnes secum
morantes turbat et inquietat
in nullo cuique se conformat: si quod
sibi soli placet hoc approbat et
hoc placere intendit. Talis fuit
cetera de quo scriptum est: manus
eius contra omnes et manus omni-
um contra ipsum: De passione

Conpassio vera et perfecta
ad deum est incessante
in corde tristitia vulne-
rari p[er] omnib[us] iniurijs deo illat-
tis et adhuc inferendis in se et
amicis suis quos q[ui] tangit pu-
pillā oculi sui. **A**d primū autē
vera opassio ē dōle medullis
afflictionib[us] primor[um] tam cor-
palib[us] q[uam] spiritualib[us]. Exemplo
Apostoli dicētis. Quis infirmus
est et ego nō infirmus. dicit glō-
ria in fide vel in aliq[ua] virtute et ego
non doleo de eo sicut de meipso.
Quis stand alia ē glō-
ria in aliq[ua] molestia et ego non vroz glō-
ria igne opassionis. **A**d prop[ri]os
in purgatorio vera est cōpassio
vehement[er] affligi acerbitate pe-
natū quas sustinent et precipue
q[uia] a visione dei et a fructu in-
terim sepanit et deus ab ip[s]is
interim plenarie non laudat et
in ista afflictione et cōpassione
incessanter deo et ardentet sup-
plicare vt eos a tanta asperitate
dignetur eripe. **A**d veram opas-
sionem inducere nos debet ha-
bundantissima compassio xpi
ad nos. qui teste Augustino sic
festinat peccatorem absolueret a
tormento cōscience sue quasi eū
plus cruciet cōpassio miseri q[uam]
ipsum passio sui. nec solum ipse
compassus ymno vere languor-
res nostros ipse tulit et dolores
nostros ipse portauit. **H**oc idem
natura membrorū ostendit et

suadet teste Apostolo. si patitur
vnum membrum: omnia com-
patiunt[ur]. Item duplex est vti-
litas compassionis que etiam
nos allicere debet ad compas-
sionem scilicet caritatis cōfirmacō.
Dicat enim in Ecclesiastico ne
desis plorantib[us] in cōsolatione.
non te piget visitare infirmos
ex h[is] quippe in dilectione fieri
maberis. Item xpiisti congre-
gatio sicut dicit Apostolus si
compatimur et congregabimur
fiara est virtus cōpassionis cō-
querente domino ihesu. Sustinui
qui simul contris. aretur et
non fuit. Argumentum vere
compassionis est non solum cō-
dolere amicis: verum etiam ini-
micis. Sic ioseph super fratres
singulos flebat qui eum p[er] tri-
ginta denarijs vendiderūt. Sic
dauid plangit planctu magno
super mortem laul qui cum sepe
occideret disposuerat. ymno do-
cere fecit filios israhel carmen
planctus sup eundē. Sic mor-
tuo absolon qui cum exarpare
voluit de regno: cooperito capite
lugebat dicens. Quis michi
det vt ego moriar pro te fili mi
absolon. Et similiter Job. flebā
inquit quondam super afflictio-
nes et compaciebat anima mea
pauperi. Argumentum falsę
compassionis est quoniam aliquis
verba compassionis profert et
vultum compassionis exhibet

et tñ de afflictione in corde suo
gaud[et] et afflictionē p[ro]mi cū
posset non alleuiat. vel cum af-
fligentes q[ui] potest nō op[er]at h[ic]
potius alios ad affligendū fig-
no vbo vel facto. puocat et afor-
tat. **De pace.**

Pax vera ad deū est cum
quinq[ue] sensus et vsus
omniū membror[um] et oia
exteriora opa ad nutū racōis
disponunt. Cūq[ue] omnes cogi-
tationes. affectiones. volūta-
tes. intenciones et omnia intei-
ora s[ecundu]m ordinē racōis sunt. Et
ista racio videlicet p[ri]mo s[ecundu]m vo-
luntatē dei penitus ordinat q[uod]
cieniamq[ue] vero sine cōsensu fat-
cionis bene dispositi quicquā
agit statū pax pectoris turbat.
Ille v[er]a pacē cum deo habet vt
dicit glō-
sup isto verbo ad h[oc].
Iustificati p[er] fidē pacem habea-
mus. Qui aduersū mandata
eius cōtraria voluntate non li-
tigat qui sequit iussū domini.
et ad o[mn]e p[re]ceptū dñi sui flectit
arbitriū. Pax em[en]t[er] vera est cōor-
dare cum morib[us] p[ro]bis et liti-
gare cum vicijs. Ille v[er]a pacē
hab[et] qui toto insu cauet ex p[ro]po-
sito ne quēq[ue] q[ui]amq[ue] occasiōe
perturbet. Qui em[en]t[er] ex deliberacōe
quēq[ue] perturbat: sine turbā
cōne nullatenus aliq[ua] hora esse
potest. aut turbatus si potest se
vindicat aut si vindicare se dis-
simulat. ex turbacōe tamē facta

stimulum et remorsū cōsciencie
semp[er] secū porcat. Ille v[er]a pacē
querit qui cōtinue seip[s]ū cōside-
rat. et vnūquēq[ue] p[ro]prio iudicio
relinquēs omnib[us] postpositis ci-
tis transitorijs in sola dei cōpla-
cione quiescat. ibi em[en]t[er] solūmodo
vera pax inuenit. teste Aug[ustinus].
Fecisti nos domine ad te et ideo
non est quietū cor nostrū donec
requiescat in te. **A**d amorē v[er]e
paxis nos inducē debet duplex
utilitas pacis scilicet suauitas et
quies mentis que pacē sequit[ur]
que suauitas est q[ui]a pax et mi-
cum eterne suauitatis et quies-
tis. vel quia etiam et cōtinuam
habitacōē p[ar]at deo in aīa qui
p[ro]pter nimiam mansuetudinem
suam tñ in corde quieto quiescit.
teste ps[alms]. In pace in idip[s]ū dor-
miā et requiescam. Quod testa-
tur. **A**p[osto]l[us]. pacē habet et deus pacis
erit vobiscū. V[er]a pacē cōseruat
hoc q[uod] dicit ihero. sup epl[istolam] ad
ephe. si bona nostra mūice
diligamus. si peccata que sine
dampno tritici aut cum spe sa-
lutis corrigend[um] eradicari non
possunt vsq[ue] ad messē vltimam
tolleamus. sed etiā p[er]fectionis
opa que fieri et non fieri licent
ne infirmi scandalizent nō fac-
disponamus. Argumentū veris
sine pacis est q[ui]a caro sp[irit]ui in
oīb[us] sōiūga. Argumentū falsę pa-
cis h[ic] q[uod] non euellit oēs radices
p[er]nubiōis q[ui] sp[irit]u pullulā solent

Hec sunt appie voluntates ani
mi. libertas mor. singularitas
appetitus placencie de qbo alibi
scriptu. vel nō est vera pax q ex
ppa vūte non habet s ex gra
alioz vbi gracia sunt qdam q
firmā pacē hnt mtrā q nichil
adūstatis sentiūt sed quicqd
eis placet hoc in omnibz muer
munt. cum vō aliqd sit quod
iphi non excoigāt vel quod eis
minus placet statū pacē cordis
amicūterūc non virtus pacis
in iphis sed potius in extraneis
est. ideo istam pacē auferūt ex
tranci qū volunt. Sed qui ver
tam pacē dehdēt non debent
adūtere quōd aliū faciant vel
loquāt nūc adūlenē hūc de
trahant sed semp q pacis sunt
cogitant. et sic virtus pacis in
iphis patient pmanebit semper.

De misericordia

Misericordia vera consistit
in tribz. videlicet in dā
do. adonando in supeto
gando. Vere misericors qdū
aliquid habet indigentibz ne
cessaria subministrat qd si non
faceret vā misericordiam non
opleteret. dicit Criso. qdū ali
quid habens omnibz non suffe
ceris nondū omne compleuisti
Quinqz em facie vgnies oleū
habuerūt s non copiosū vsqz in
finem. Hanc misericordiā hūc
Job cum dixit. foris non man
he pegrinus et ostiū meū viar

tori paruit. si negem q volebā
paupibz et oculos vidue expec
tare non feci. sed comedi buccel
lam meam solus et non comē
dit pupillus ex ea. Sed q dat
substantiā et murtias non cō
donat nullam misericordiam fe
cit. vt dicit Greg. Ideo vt mi
sericors sponte et anteqz cogē
omne murtiam ex corde remit
tit nūqz vindictatus nec p se
nec p alios. pmo vere misericors
patice est ad remittendū q sit
murtians ad petendū. Nam vā
misericors plus dolet de peccato
murtiantis q afflictione appia
quā inuiose suffert. hē dō se
mei maledicti et lapides oia
eum mittenti ex corde dimittit
etiam non petenti. et ne ab in
micis suis occideret. phibuit di
cēs. forte dūs dabit michi bñ
dictionem p hac maledictione
Dic ioseph peccat fribz suis
anqz pteret flēdo sup singulos
nec in hoc sufficit vere misericor
die nisi etiam murtiantibz pre
cibus suis a deo remiam obti
neat. Dic moyses iudeis ipsū
lapidare volentibus grāciam in
petiuit dicēs. Aut dimitte eis
noā hanc aut dele me de libro
quem scripsisti. sic stephanus
lapidatibz. dūs ihs crucifigēti
bus grām obtinuit cum vterqz
dixit. dimitte eis quia nesciūt
qd faciūt. vbi valde inuidentes
exausan. qñ dicēt nō hnt sensū

nō em sciūt quid faciūt. Ideoqz
non est merito reputādū s par
cendū. Ad amorē vere misericor
die nos inducē debz q deus in
sui natura sūme misericors est
q in alijs misericordiam diligit
sup modū sicut ipse dixit. Cū
tes discite misericordiam volo q
non sacrificiū. Aliud inductū
vnum misericordie est q deus mi
sericors homines in iudicio. In mi
sericordes sine misericordia in
ducit. teste iacobo. iudiciū hū
misericordia fiet ei qui nō fecit
misericordiam. Et misericordes
a deo mīaz cōsequē. sicut dicit
spūsanctus feruetur dño qui
misere pauperū. id est cū mag
na vltia et lucro tēpiat quic
qd pauperibz elargit. Officiū
misericordie est collocare singu
los p meritis apd deum. iuxta
illud Eccl. omnis mīa locū fa
ciēt vniūqz s opia eius. Ar
gumentū vere misericordie est cū
aliqs sibi subtrahit quicqd sal
ua vita sibi sberahē potest. isup
otinue laborat etiam sup vires
vt possit indigentibz ampnius
subuenire. Argumentū falsē mīe
est cū necessitate cuiuslibet pro
posse nō subleuat s dicit idigē
tibus illud iacobi. ite in pace ca
lescentiū negatis eis necessaria
Vnde Criso. oportz si ex tuis tri
butis non ita parci esse tūc q
sūt dominatoris das tuus. grā
puāllanimis es vel cū murtian

tibus remittit. Sed ob hoc q
sāt deum sibi non ēmittere mī
prius ipse remittat aut cum vo
cetenus orat p murtiantibz et
tū de eoz ofusioe gaudz iterius

De concordia

Concordia ad deū est
vniū voluntati dei in p
speris et aduers et p
posse diuinis moribz et exempl
ihu ppristi ofornari. Dicit em
iohs epūs q nichil dignius ē
q q homo sui oditoris ut pmi
tator et s modū appie facultas
tis fraterni opis exeat. Vāc
vmonē petiunt nobis dominus
ihs in penultimo instanti vite
sue dicens. sicut tu pater in me
et ego in te vt sint vniū in nob
Item vera concordia ad propi
mos est cum in omnibus est
idem sapere idem sentire que sūt
ad deum. Dicit in primitiua
ecclēsia multitudinis credentiū
erat cor vnum et anima vna in
domino. id est ad omnia que
spectabāt ad deum. vel in alijs
conformari in cibo. potu. somp
no et moribus. et in opibus
que non sunt contra deum nec
contra professionem suam nec
contra perfectionem vt plures
lucifiamus. vt apłs. factus ē
iūmus pmo oīa cōs factus ē
vt oēs lucifacēt. Ad amorē vē
cordie nos iducē debz q val
de laudabil est a deo et valde
placita concordia fēm sic ipse dicit

In tribus beneplacitum est spiritui meo que sunt probata coram deo et hominibus sed concordia fratrum nam miseri homines hoc faciunt in terris quod angeli servare noluerunt in celis. Ad idem mutare debet diligencia ihesu christi qui fecit concordiam inter deum et hominem et inter apostolos cum esset contentio inter eos quis eorum videretur esse maior et indignarentur apostoli de iacob et iohanne eo quod volebant sedere ad dexteram et ad sinistram eius. In his enim omnibus propter eos concordavit. Argumentum vere concordie ad deum est testimonium conscientie non esse peccatis quibus involutus. sicut apostolus dicit nichil in conscientia sum. Et Job neque enim reprehendit me cor meum in omni vita mea. vel fervens desiderium perficendi in omnibus bonis secundum dei consilium. Argumentum vere concordie ad primum habet quod ad omnes tam sancte se habet ut nullus de ipso querelam moveat nec etiam verbum malum de ipso loqui valeat. Ut cumque hoc argumentum habuerunt patres iohannis baptiste. Erant enim iusti ante deum mercede testes in omnibus mandatis et iusti faciebantur dominum. prout ad primum et secundum querela prout ad secundum. Similiter argumentum de veroque habuit iudith de qua scriptum est. Erat in omnibus famosissima quoniam tamen mebat de viro valde. nec erat quod verbum malum loqueretur de ea.

Argumentum false concordie inter deum et hominem est quod aliquis non sollicite inuestigat conscientiam et sic per erroneam conscientiam credit se placere deo cum in omnibus vere displiceat. Argumentum false concordie ad primum habet cum bona opera et sancti mores aliorum sibi in corde displiceant que tamen quibus verbis commendat. Argumentum autem discordie inter deum et hominem est cum homini displiceat operatio divina etiam creaturas et divini mores et exempla et sanctissima opera ihesu christi. Argumentum discordie ad primum habet qui sensum suum aliorum post se trahere disposuit et nunquam aliorum sensum sui sensum suum coadunare disposuit.

De constancia

Obstancia vera est cum homo nec in prosperis nec in adversa perfectio ne retrahi potest sicut Job. donec deficiam non recedam inquit ab innocentia mea. iusticiam enim quam cepi non deseci nec minus nec blanditiis induci potest ad transgressionem verorum et divinarum preceptorum. sicut septem fratres in libro machabeorum qui propter linguam et abstracta autem capitis perdidit et manuum in oculis encis vini coquebant. Et eleazarus sub liberatione noluit illicitas carnes comedere sed dixit velle primitiam inferni. Ille vero obstanciam habet qui nunquam a laude divina cessat.

Iuxta illud. benedicta anima in omni tempore. et non cessat a ferventi desiderio perficendi. nam teste Leone papa. nemo est qui in hac vita perfectior sanctiorque esse non possit. et ibi quilibet incidit in defectum. Perficiendum ubi proficiendum deposuit appetitum. Ad veram obstanciam nos debet inducere obstancia martiri et precipue virginum que in seculo fragili eternam gloriam per obstanciam meruerunt. Sed amplius nos movet debet ad obstanciam pertinacia iudeorum et hereticorum et temeritas puerorum hominum in malis suis qui peridia et pertinacia iniquitatem suam graue tormentum habent in conscientia in presenti et gravissimam penam expectant tantes anime et corporis in futuro. Argumentum vere obstancie est cum quis neque per amissionem rerum nec corporis cessat ab omnibus que deo placent. Sic tobias a sepultura mortuorum non cessavit per quam rex sennacherib omnia sibi abstulit et insuper occidi precepit. Sic apostoli post resurrectionem christi nec propter flagellacionem nec propter timorem mortis a manifestatione nominis christi cessaverunt. dicentes aduersariis. an deo magis obedire oportet quam hominibus verbi iudicate. Argumentum inconstancie est cum quis propter fauorem hominum vel propter lucrum aliquod obtinendum recedit a via iusticie. Sicut balaam propter auariciam et munera

balaam propter preceptum domini noluit dicere populo israel. vel propter timorem rerum temporalium. sicut ille diues tristis recessit a domino ihesu cum suaderet ei perfectionem. Erat enim multas habens possessiones quas dilexit. vel propter timorem corporis sicut apostoli omnes a dilecto domino fugerunt. Mattheus vero contempnens omnes homines et honores a nunciis regis antiochi exhibitos et multa promissa elim quos omnia sua fugit in montes. ut legem domini conseruaret. Iste nec appetitus regalis amicitie nec timor rerum temporalium retraxit a via iusticie. Similiter nec timor corporis retraxit beatum stephanum a via iusta sed intuens in celum inter pressuras lapidum spiritus permansit in christo. Similiter et paulus qui dixit non solum alligari sed et mori paratus sum pro nomine domini nostri ihesu christi in iherusalem.

De largitate

Era largitas et perfectio. Ita est cum aliquis omnibus indigentibus rebus temporales pro posse suo humiliter et amministrat. immo etiam omnibus indigentibus spiritualia dona requisitis liberaliter communicat ut in confessionibus et doctrinis nec solum desiderantibus et non curantibus doctrinam et predicationem secundum consilium apostoli imperante participat.

primo etiam inuitis et ignotis
 tribus orationes. gemitus et fle
 tus coram domino communicat
Nec in hoc sufficit vere largo
 nisi etiam se totum euiceret in
 studio. in meditationibus. in
 sanctis operibus continue pro
 salute oim propinquo. **A**d hanc
 largitatem inducere nos debet
 appetitus scilicet conformitatis
 dei quia iam otinue dat omni
 bus dona sua temporalia et spiri
 tualia etiam non petentibus
 et super omnia carnem suam et
 sanguinem. nec sufficit ei dare
 dona sua simpliciter nisi etiam
 seipsam immensum det in singul
 domis. Commendat largitatem
 suam qd nulli negat dona sua
 tunc vel crebrius credo qd a q
 cumq; offendatur. **A**pprobatur
 etiam hoc largitatem suam qd
 cumq; aliquam opumitatem
 inuenit in recipiente statim ab
 effusione spiritualium donoru
 nequaquam potest se continere. licet
 ex sapiencia diuina agnoscat qd
 recipiens illa dona in propinquo
 debeat amittere vel eam otinue
 deturpare et ipsum per eadem
 impugnare. **A**d idem nos indu
 cere debet qd aliena sunt que da
 mus et prouerbum est qd late
 corrigie maciduntur de pellibus
 alienis. **C**riso. opteret si ex tuis
 tribueris non tam parum esse
 nunc autem que donatoris sunt
 has omnes gracia pusillanimitis

es. **A**rgumentum vere largitatis
 cu aliquis dat sua indigentibus hi
 larit si meis alicuius et si spe
 recipiatis. sic dedit dñs ihus
 se et oia sua et hoc est magne p
 fectionis. nec sufficit vere largi
 dare sua pmo etiam p salute pri
 moru tpe necessitatis vsq; ad
 mortu exhibet semetipsum. sic di
 citur beatus iohs. sic ppc p nob
 aiaz sua posuit et nos demusce
 ad h' et magis obligant p lati
 hac largitate hnt apls. d. ego
 ipe libent ipedori p aia vris.
 iso cotidie morior p gloriā
 vris id ē pcula mortis sustineo
 De largus si spe recipiatis dat
 dño totu qd est et qd habet et po
 test ad etne laudis augmentu
 singulis angelis et sanctis ad
 perpetuā epultationē. singulis
 peccatoribus ad conuersionē. iu
 stis et perfectis ad perfectionis
 confortationē et obseruationem.
 singulis purgandis ad penam
 mitigationē et abbreviationem
Argumentum false largitatis est
 cum aliquis dat sua ut laudet
 ne alijs vilior reputetur. vel ut
 a clamore paupertatis liberet
 et tunc rem et meritum perdit.
Item falsus largus est qui dat
 sua ppter coactionē. vel ppter ali
 que fauorē. vel ppter spem gracie
 in pnti et glorie in futuro. vel tū
 morem iudicis qui pcepit dare
 cuius pcepti transgressio ipune
 nō trahret. **D**e veritate

Veritas iusta est quando
 vere concordant mens et
 lingua et opera et quod
 sentit quis in corde pferat ore et
 perficit opere. **E**xemplo apostoli
 mutantis. **E**stote pmitatores
 mei et obsequate. id est pmitami
 eos qui ita ambulat s^m formā
 nra. gl'ā. sicut ego credo doceo
 et uiuo. **I**lle est verax qui deo et
 hominibus pmitabiliter omnia
 verba suat et omnia verba sua
 semel dicta ope complet. nisi ca
 salubriori consilio quidam mutet
 sicut dominus qñ pnam sen
 tenciam mutauit. videlicet in
 ezechia et in ieremias. **A**d amo
 rem veritatis nos inducere debet
 qd ppc est veritas. et quia semp
 veritas in se est amabilis et licet
 aliquibus quibz intollerabilis sit
 veritas hoc tamen non est ex pte
 veritatis sed ex mala voluntate
 eoru quam libenter implet si
 veritatem otariam non haberet
Castis et humilibus amabilis
 est veritas que emendat casti
 tatem et humilitatem. **E**t dete
 stat impudiciam et supbiam
 que nimis otaria est impudicis
 et supbis qui ostenciam suam
 in oppositis firmanerunt. **E**t
 quia veritas vincit omnia sicut
 probatu est in **E**sdrā. **E**t quia
 veritas immutabilis est sicut dicit
 dominus ihu. facilius est celū
 et terram transire qd verba mea
 pterire. **A**rgumentum veritatis est

cu qd nec p fauore alicuius nō
 p veritate ppa nō p amissione
 rez vel corporis veritate in se elin
 quit nec dissimulat nec palliat
 in alijs nec vngit ex proposito ali
 quod falsu dicit nec dicit ppo
 nit nec vba sua semel nisi ppter
 causam necessariā pmutat. ex
Balaaz dicitur si dedit balach
 domu plenā agentū nō possum
 dicit nisi qd dixit michi dñs. **E**t
 similiter ex. **J**eremie. michee. da
 niel et aliorū ppharu qui nulla
 causa vinci poterat ut a veritate
 verb vel factis aliquatenus deuia
 rent. **A**rgumentum falsitatis est
 vnu in corde habere et aliud in
 ore et vba sua ex facili si cā vtili
 et necessaria pmutare. **I**lle vero
 non solū fallax est ut dicit **E**ri
 so. pmo etiam p ditor est ve
 tatis qui transgrediens veritatem
 palam pro veritate loquitur mē
 dacium non solū sed etiam qui
 non libere pnuunciat veritatem
 quam libere oportet pronun
 ciari. **A**ut non libere defendit
 veritatem quam libere defendere
 auenit.

De mansuetudine

Mansuetudo huc be
 nignitas est cum ppter
 illatas iniurias mē
 nequaquam exacerbat nec ama
 ritudo cordis exacerbat iudicia
 tur sed est quasi homo non au
 diens et non hñs in corde suo
 redargutiones. **E**x^o ihu ppi di

Suffecisset enim ut dicit beatus Ambrosius. Una gutta tam preciosi sanguinis propterea ad redimendum totum genus humanum. sed habundanter effudit ut habundantiam dilectionis ostenderet. In hoc sacrificio est tota salus et spes nostra. iuxta illud Bernardi. peccati michi peccatum grande conscientia tua habetur sed non perturbabitur quia vulnerum domini recordabor. ego vero quid michi deest ex me fideliter inde usurpamus in vulneribus ihesu que misericordia affluunt nec desunt foramina per que defluat. Ipse enim ieiunavit. vigilavit et oravit sudavit et lassatus est lacrimatus est flagellatus crucifixus ut in ipso supplementum omnium defectuum habeamus. Ad vitam spem nos inducere debet excellens amor ihesu propterea quo coagente cum tanta amaritudine salutem nobis promeruit et ne oblata salus nobis deperiret diligenciam tantam adhibuit ut conferret nobis angelos ad protectionem. scriptum est tam in cruditionem. exemplo suo et suorum sanctorum ad vie demonstrationem. corpus suum et sanguinem ad confortationem. Argumentum vere spei habet qui viriliter resistit malis et confortatur in bonis qui virilis est in aggreffu arduorum et fortis

in pseueracia ipsorum. iuxta illud. Viriliter agite et confortetur cor vestrum. Argumentum false spei habet qui precepta divina et vota transgreditur non curans vitam suam corrigere sed scriptura presumens in illis sine meritis de bonitate dei. talis spes vana est sicut dicitur in libro Sapientie. Spes impij tanquam lanugo que a vento tollitur et tanquam spuma gracilis que a procella dispergitur. et tanquam fumus qui a vento diffunditur. et tanquam memoria hospitis vnius diei preteritantis.

De timore

Justus timor est fide et moribus divinum cultum stodia preceptorum. Justus timor est anxietas corda trahens hominum ab illicito usu membrorum sensuumque exteriorum et affectionum interiorum ne anima vel a deo separetur. vel a familiaritate ipsius aliquantulum elongetur. Cavens etiam ne mens vel in cibo potu sompno vel in aliqua creatura nimiam delectationem quietat. sic a fervore tepescat. Hanc anxietatem habet sponsa ad sponsum carissimum ne in aliquo motu. incessu. verbo vel facto ipsum offendat quo ingrati tudine eius iuratur. Justus timor cogit non solum a peccatis quibus primo etiam a venialibus abstinere

nam ex consuetudine venia luum securitas mentis et famularitas dei amittitur et gratia multiformis communicanti negligit. Ad iustum timorem inducere nos debet multiplex eius utilitas. Est enim initium sapientie. teste psalmista. et iusticie. iuxta illud. Qui sine timore est non potest iustificari. Item est signaculum et conclusio omnium virtutum et gratiarum. iuxta illud. Timor domini omnibus se supponit. Vbi non est timor domini omnis gratia dispergitur et conscientia pervertitur. Item illud. Nisi tenueris te instanter in timore domini cito subvertetur domus tua. Aliam utilitatem timoris domini nostri ihesu propterea dicit beatus Bernardus. In veritate dicam nichil adeo efficax esse ad promerendam gratiam retinendam recuperandam quemadmodum si semper inveniatis coram deo non alta sapere sed timere. Time cum apparuerit gratia ne in digne opereris ex ea. Time cum recesserit quasi mox casurus. time cum denuo reuersa fuerit ne recidivum paciatis. Ad idem nos inducere debet mirabilis casus angelorum. de quo Job ait. Ecce qui serviunt ei non sunt stabiles et in angelis reperit pravitatem. quanto magis qui inhabitant domos

luteas et terrenum habent fundamentum consumuntur velud a tynea. Et casus sanctorum virorum qui ab initio mundi fuerunt ab am. sampson. dauid. salomon et omnes apostoli. et heu hodie viri sanctissimi prosteruntur. Iuxta illud. Cadent a latere tuo milles. id est qui deberent sedere ad latus iudicis in iudicio. et decem milia a dextris tuis. id est qui deberent locari ad dexteram ihesu propterea. Ad idem nos inducere debent exempla sanctorum timendum deum sicut Job qui de se dicit. Quasi tumentes fluctus super me semper timui deum. Et similiter Job. In profundissimum infernum descendit omnia ossa mea. Dicit glossa. Denique quis nostrum de requie securus sit cum de ea trepidat ipse quem iudex laudat. Item Hieronimus de seipso loquitur. Quociens diem iudicii cogito toto corde contremisco. quid igitur nos miseri acturi sumus ubi tanti viri trepidant. Argumentum iusti timoris habet qui sollicitus est omnium que dei sunt ut nullo tempore vel loco quidquam eorum negligat quod sibi possibile sunt minime pro posse omnia ferventer operatur. De hoc dicit in Ecclesiastico. qui timet deum nichil negligit. et iterum. qui timet deum faciet bona

Argumentū inuisti timoris huius
qui pro amissione rerū vel cor-
poris non propter deum bonum
facit vel malū dimittit. vel ma-
lū facit et bonū dimittit. Hunc
timorē phibz dñs dices **N**olite
timē eos qui occidunt corpus.
Et placent q̄s es vt timeas ab
homine mortali. Talibus dicit
dñs. vbi sunt dñi eorū in quibz
hēbant fiduciā. **D**e leticia
Era leticia est consolari
de hīs que in deo sunt
Materia enim omnis
gaudij est in deo scz potētia. sa-
pientia. bonitas. largitas. et
q̄ immensa et eterna sūt in deo.
Ille veram leticiam habet qui
habet consciēciam sinceram in
omnibus factis suis. nec vnquā
transgreditur scienter precepta
diuina vel vta sed semper mē-
dit proficere et exemplis ihesu
ppisti et diuinis moribus se cō-
formare. **D**e hac consciēcia
gaudebat et gloriabatur Apo-
stolus. dicens. gloria nostra.
hoc est testimonium consciēcie
nostre. glō. Quid in simplici-
tate et in sinceritate dei non in
sapientia carnali sed in gracia
dei cōnuēlati sumus in hoc mū-
do habundantius autē ab eis.
Ad veram leticiam nos inducē
debet super omnia bonus deus
inter omnes creaturas solā crea-
turam humanam intangū sibi
vniuit vt vere dicatur esse deus.

homo et homo esse deus. et q̄
quid habet deus per naturam
habet homo per grāciam. nūq̄
enim angelos apprehendit sed
semen abrahe. dicit Apostolus
vbi dicit glosa Crisostomi. sic
vera magnum et mirabile est car-
nem nostram suam sedere et
ab angelis et archangelis ado-
rari. Aliud inductiuum est q̄
nos certificat de eterna bea-
titudine promisso legis et pro-
phetarum. psalmista. Iubilans
quod iurauit. et. Item per priu-
legia quatuor euangelistarū. p
testimonium apostolorū. per pig-
nus spūs sancti in baptismo. p
arā id ē p gustatōez in deuotōe
et dulcedine dei. per obsequiū qui
ē xpc vniuersus filius dei. **A**d
hoc duplex gaudiū hortat nos
Aps dices. gaudete in domino
semper scz ppter diuinam vniōez.
Item dico gaudete scilicet ppter
eternē beatitudinis certificatōez.
Argumentū vere leticie habet q̄
p internam inspiratōez certus ē
de remissione omnium peccatorū
quibz tam grāuit deū et omnē
creaturam offenderat omnēq̄
grāz collatā amisit et offerendā
demeruit. **H**anc certitudinē hūit
bā maia magdalena cui dixit
dñs. sēmitū tibi peccata tua.
Argumentū aliud ē materia le-
ticie ē securitas ī mēte q̄ sic fili-
us dei et heres celestis ēgni. hac
securitate dat spūs sanctus vt di-

Apostolus. ipse spiritus dat tes-
timonium spiritui nostro q̄ fi-
lii dei sumus. q̄ si filii. et. **H**anc
certitudinem habuit Apostolus
cū dixit. Certus sū q̄ neq̄ mors
neq̄ vita neq̄ aliqua creatura
poterit nos separe a caritate dei.
Argumentū vane leticie est de-
lectati in transitorijs. siue sine
res temporales siue amicitie car-
nales siue sint comoditas car-
nalis vel leticia temporalis. **H**ec
leticia est laqueus tristitie. Cū
enim transeunt ista transit et
leticia et nisi de corde cedat tal-
leticia nunq̄ intrabit vera leti-
cia quia simul esse non possunt.
Habet et aliquando leticia na-
turalis quando homo cogitat
vel loquitur vel audit loqui vel le-
git de perfectione dei. vel ei
habet de appetitu regni celestis
naturaliter. omnes enim natu-
raliter appetunt beatitudinē. **H**ec
leticia similiter vana diffici-
cognoscit quando sit gratuita
deo et quando naturalis. felic-
esset qui ann. p̄ia dicere possit.
Semper gaudens gaudebo in
domino creatore et exultabit ani-
ma mea in dño meo redemptore.

De tristitia

Era tristitia est dolor
cordis p omnibz ini-
urijs quas patiens deus
innocenter sustinuit a creatu-
ris suis a principio mundi et in
finem sustinebit tam a spiritua

libo q̄ a seculis hominibz. **I**ste
dolor innumerales lacrimas
lagrimeas elicere debz ab oculis
singulorū deum amantū. **A**lia
pars vere tristitie est q̄ homo
frequent in temptacionibz sine
repugnancia superat. q̄ enim
aliquid videt vel audit tam in vo-
luntate q̄ in reprobis q̄ spec-
tat ad impudiciam statim mens
impudicus cogitaciōibz affectio-
nibz vel voluntatibz sordidatur.
Quando vero aliquid audit vlt
p̄cipit anima ex quibz sensibz
quod mouere potest ad vanam
gloriam. inuidiam. irā. rancorē.
detractionē. auariciā. leuitatem
aut carnalē amicitiaz vel aliud
peccatum statim sine pugna de-
icitur in aliquod predictorum.
dubius si vnq̄ a tali casu elu-
gat. **E**t si de auxilio dei resur-
gat incūis ē si vnq̄ recuperat gra-
ciam quam habebat et tantam
sicut antea habuit. **H**omo enim
per se cadere potest. p se vero re-
surgere nunq̄. **A**lia pars tristi-
tie q̄ multa grācia effluens a
fonte diuine pietatis ad inchi-
lum redigitur eo q̄ non reuer-
tit ad suū p̄ncipiū vñ effluit
cū multiplici feruore p̄ ordina-
cionē dei. **H**oc oēs creature dig-
nē deflere nō possent. **A**d veram
tristitiā nos inducē debet lanc-
tissimum exemplū ihu ppisti
cuius anima tristis fuit vsq̄
ad mortem a principio vite sue.

Qui etiam tristes beatos esse
ostendit. dicens. beati qui lugent
et quia non nisi per tristitiam
gaudium inueniri valet et sic
dicit glosa super canonicam Jacobi
Ad idem nos inducere debet uti-
litas ex ea pueniens. utilior enim
est vera tristitia quam vera leticia.
iuxta illud Jacobi. melius est
ire ad domum luctus quam ad do-
mum iuuui. frequent enim ex
tristitia qualibet deprimi qui
quod etiam ex leticia vera eleua-
tur. Et quod miserabilis est
quod sit homo spiritualis post leti-
tiam et deuotionem mentis libe-
rior ista die et iucundior in factis
suis quam si nullam leticiam habu-
isset. Alia est utilitas tristicie
cum oratio et cetera bona deum
ungant et mulceant. lacrima
que est effectus tristicie deum
cogit hinc punit. dicit scriptura.
Argumentum vere tristi-
cie habet animus mens ex dolore
non affligitur sed alleviatur
nec vult a tristitia liberari sed
semper de fideat ampliorem.
Tristitia vero a qua quis affli-
gitur in mente et a qua quis
subito liberari conatur iniusta est
de qua Iacobus. Ira enim iri-
remiens sed ex tristitia iusticia
dei non operatur. Aliud argumē-
tum vere tristicie habet qui a de-
lectamentis cohibet sensus suos
non videt. non audit. non odo-
rat aliquid per quod tristitia eius

possit mitigari. fugit enim om-
nem locum. omnes homines per
quorum consortium potest mi-
nui dolor cordis sui. Certius est
enim securissimam viam esse in
vera tristitia finire vitam. iuxta
illud. Cor sapientum ubi tri-
sticia est. et cor stultorum ubi
leticia. Argumentum false tri-
sticie habet qui non confidens
sapientissimam ordinationem
dei torquetur pro amissione re-
rum temporalium vel pro afflic-
tione vel pro morte amicorum
vel pro sui corporis infirmitate
vel pro sua correctione. Tristi-
cia talis nullam gratiam offert
sed mentem dilaniat. Iuxta
illud. Sicut tinea vestimento
sic tristitia nocet cordi. Et ali-
bi. In meore animi deiciat
spiritus.

De gratitudine
Gratitudo vera et perfecta
est extollencia donorum
dei in anima cum an-
nichilacione sui et debita cordis
reuerencia. Sic magnificauit
dauid dona mandatorum dei
dicens. dilexi mandata tua super
aurum et topazion. Et Salo-
mon cum extollerebat donum dei
dicens. Preciosior est sapien-
tia cunctis opibus et omne de-
siderabile huic non valet com-
parari. Ille veram gratitudinem
habet qui omnium donorum
dei patris indignum se sentit

Ille vera gratitudinem habet qui
omni donorum dei indignum se sentit
et quanto indignior se sentit
intantum gratitudo mentis excre-
scit. Criso. pro omnibus que re-
tribui nobis oportet proinde nichil
a nobis petis quam saluari hoc ipsum
tribuens et accipiendo gratias
agis. Ad vera gratitudinem in-
ducere nos debet confidencio dei
tatis que est deus omnipotens
mitissimus beatissimus perfectis-
simus etc. Item donorum ingratitu-
do non enim tam prauum donum
corpale vel spirituale a deo fluit
in quo non sit inclusus immen-
sus deus cum omni sua virtute
diuina. Item dandus est affec-
tus dantis non enim ex se dimi-
bio dat. vel cum indignacione
aliqua vel ut absoluat a nobis
sed ex omni desiderio diuino et
tota dilectione et bonitate sua.
Item pensanda est utilitas donorum
dei singula enim dat ad seipsum ag-
noscentem amantem fruendum et
nos ad beatificandum. Item pen-
sandum est quid cogit deus ad
dandum. non timor alius
mali. nec spes alius boni. nec
aliqua virtus nostra. sed eterna
et immensa bonitas sua. Item co-
sideranda est indignitas nostra
qui nec ipsa vira digni sumus
nec meruimus esse vermes in
illas creaturas. Item utilitas
gratitudinis ad idem nos indu-
cere debet. nam ipsa aperit fontem

diuine pietatis totum misericor-
die fluentem gratie. quanta enim
maior est gratitudo in anima tato
fit abilius ad gratiam recipiendam et
tato amplius largissimus deus
cogit ad dandum. Argumentum
vere gratitudinis habet qui pensatis sin-
gulis predictis que valent ad gra-
titudinem per singulis donis prauis
et magnis ex toto corde gratias
agit cum eas reuerentur suscepit
et ex toto nisu gratias ab amantis-
simo deo impollutas huare con-
cedit. Quomodo enim amici donum
gratum fuit quod non gratanter susce-
pit et tam subito deturpat vel
amittit. Nec solum gratitudine in-
digemus de hijs que sunt ad con-
solacionem nostram sed etiam in hijs que
sunt ad nostram afflictionem. ex eadem
enim caritate et bonitate dat deus
vtrumque. hinc est quod Tobias
ait. Benedico te domine quia
castigasti me et sanasti. Ad equi-
lem enim gratiam in presenti et
glorie in futuro dat deus deuo-
cionem et permittit euenire tri-
bulacionem vel ad amorem uti-
litatem sicut promissit. Iob. ideo
dixit. si bona suscepimus et quod
vtrumque gratanter debemus ac-
cipere. Argumentum ingratitu-
dinis est quando aliquis ob-
struit suum cor aliqua mala vo-
luntate rancore vel leuitate. de-
lectacione temporalis vel amici-
cia carnalis per quibus tunc non
potest spiritualia dona recipere

Aut cum perceptas gratias conseruare non auiat. aut collatas multiplicare aut eis frui. In ordinacionem dei pro utilitate omni non laborat aut auxilium in bono a deo perceptis in anima et corpore et viribus anime ipsum deum impugnare non cessat sic heu frequenter attingit. tunc enim omnia meret amittere cum eis virtute contra largitoris.

De zelo animarum
Elus animarum verus et perfectus est quando aliquis sanctis meditationibus. ferventibus desideriis. lacrimis. ieiuniis orationibus. predicationibus. orationibus. consiliis. doctrinis. aliisque bonis operibus pro animarum salute laborat. Quanta gratia hoc sit describit Beda dicens. que gratia sublimior et deo gratior conuersatio esse potest quam eorum qui cotidiano exercitio alios ad auctoris sui gratiam student conuertere et crebra animarum acquisitione gaudium semper celestis patrie augere. Item Gregorius dicit. nullum omnipotenti deo tale sacrificium quale est. elus animarum. et hoc propter imaginem trinitatis inpressam animabus. Ad zelum animarum nos inducere debet exemplum ihesu christi qui in omni vita sua tanto feruore conuersionem peccatorum et perfectio-

demptionem animarum vendit. tantum singula membra sua ad singularem penam et tandem animam suam ad turpissimam mortem offerret. teste Bernardus hanc dicens. Quantum reconciliationis humane studium sibi fuit ut sua stipendia non attenderet dum erroneum lucrum recuset. Quanta dignitas orationis et quantus zelus dei ad animas pro quarum redemptione preciosum sanguinem suum totum obtulit dei filius deo patri cum suffecisset una gutta tantum preciosi sanguinis ad redimendum totum genus humanum sicut dicit Ambrosius et maxime cum sibi nichil beatitudinis decreveret vel accresceret. Hanc nobilitatem animarum nouit sapientia dei que nobis est in cognita. Quod conqueritur Bernardus dicens. Neque quod tam parum attendimus anime nobilitatem qua plene corpus vivit cuius absentia probat quod eius presentia oulerit quam deus tantum estimavit ut virginem suam pro ea daret quam dyabolus tanti epurauit ut pro ea totum mundum offerret. Argumentum veri fauoris habet qui nec ipsam vitam auiat ut plures animas pro lucifaciat. Hunc zelum habuit dauid cum dixit. Quis michi det ut ego moriar pro te fili mi absolon. Et paulus Ego ipse impendat pro animabus vestris

Et iterum mortis cotidie propter gloriam viam. id est pericula mortis sustineo. Et beatus Dominicus cum se vendere voluit pro quodam captiuo quem detinebant saraceni. Et iterum pro alio qui mansit apud hereticos propter victimam quem tamen sapiens deus pro salute plurimum inuenditum obseruauit. Argumentum falsi feruoris habet qui de spiritualibus operibus magis sollicitus est pro muneribus quam pro animabus. Talis non est dyabolus qui figat in rege 30. dominorum qui dixit ad abraham da michi animas cetera tolle tibi. Et qui amplius laborat pro amicitia hominum vel fauore quam pro eorum sanctitate vel perfectione. Notandum autem ubi cumque mouet duo ad aliquod opus scilicet deus et aliquid aliud difficulter cognoscitur quod plus moueat. verbi gratia. aliquem mouet ad audiendum confessiones vel aliquid aliud opus spirituale salus animarum et spes lucri. fauor complacencie. libertas vel aliqua alia delectatio hoc difficile cognoscitur quod istorum plus afficiat animam operantis. Et tamen cuius dens argumentum est quod aliquod predictorum plus moueat quam deus vel animarum salus. cum audit aliquis diuites nobiles iuuenes et formosos libencius quam pauperes ignobiles senes et deformes

et cum sepius et diutius delectatur esse cum istis quam cum illis forte cum minori fructu cum illi tam sanctas conscientias habeant quam isti. vel sanctiores. et tantum vel amplius obediunt consiliis sicut isti. et tantum vel plus placeant deo sicut isti. teste beato Jacobo. nonne pauperes elegit deus diuites in fide coheredes regni et vos cythoniastis pauperem ipsum non auantes in quibus proprius tamen maxime honorificatus dicitur in Omelia super illud omnes honorate. Item satis evidens est argumentum quando in operibus nostris plus quimus partem dei quam partem nostram. Nam ad ista opera que labores habent et aliquam consolationem ut sunt predicatio confessio prelature et similia. licet magnum in eis sit periculum tamen ad ea quilibet est paratus. Ab eis vero operibus que tantum laborum continent ut ieiunia vigilie discipline et similia licet nullum in eis sit periculum tamen ab eis se abstrahit quam per testem

De libertate

Era libertas est non esse ligatum vinculis peccatorum que vere ligant animam nisi illud iniquitates sue capiunt impium et homines peccatorum quilibet constringitur et vere seruum faciunt. iuxta verbum domini. qui facit peccatum suus

est peccati. peccat enim non est
libertas nec p[er] libertatis. dicit
Anselmus. sed est pessima spe
cies seruitutis. Ab hac h[uius]modi
nemo liberabitur nisi solus filius
dei auxilio. ipso teste in ioh[ann]e. si
filius vos liberauit veri liberi
eritis. Veram libertatem habet
qui non est captus appetitu re
rum temporalium nec laude nec
faore hominum nec p[ro]pria co
placencia vel displicencia alie
na. nec amicitia carnali nec ti
more seculi. nec delectacione
gaudij transitorij. Ad amorem
vere libertatis inducere nos de
bet diuina ordinatio que vult
hominem esse liberum. in cuius
signum dedit homini liberu[m] ar
bitrium in hoc maxime ipsum
sibi assimilans q[uo]d a nemine co
gi potest sicut nec deus ab aliq[ui]s
cogi potest. H[uius]modi attestatur in
E[cclesi]o. dicens. Apposui tibi igne[m]
et aquam. ad quod vis mitte
manum tuam. ante hominem
vicia et mors bonum et malum
quodcumq[ue] placuerit ei dabit[ur]
illi. Ad veram libertatem indu
bitanter ducit qui p[re]ceptorum
diuinor[um] p[re]cepto[rum] et voto[rum] suoru[m]
inmobili obsequencia se ligat. q[ui]
mentem suam et sensus a volup
tibus refrenat. qui membra sua
nullis illicitis occupat. qui obe
dientie iuga amat. qui toto in
su qualiter deo placeat laborat.
Quanto amplius p[re]dictis q[ui]sq[ue]

ininitur tanto citius veram li
bertatem consequit[ur] et in ea for
cius radicatur. Qui vero in hoc
mundo voluntatem suam in om
nibus inquantu[m] potest exequit[ur]
varijs dyaboli laqueis irretit[ur]
et cu[m] liberi esse videt tunc in ser
uitute dyaboli et captiuitate for
cius et certius detinetur. Ar
gumentum vere libertatis habet
qui nichil eorum desiderat que
a familiaritate dei metem alie
nant sicut p[re]lacio circa ep[iscop]a
tiora frequens occupacio. de
comodo carnis nimia sollicitudo
mentis dissolutio. ad diuersa
negocia distractio. aliene vite
vel consciencie temeraria discul
sio. p[ro]p[ri]orum defectuum exa
lacio siue immoracio. defectuum
proximorum manifestacio et
aggrauacio. Aliud argumen
tum vere libertatis est securitas
mentis de remissione totius cul
pe et pene que ex feruore cordis
peruenit. que quandoq[ue] circum
in corde sicut ignis in fornace
et hominem ante frigidum et
pallidum in oracione facit ca
lidum et rufum. qui feruor om
nem penam et maculam consu
mit sicut ignis rubiginem ferri
eruit. Argumentum serui
tutis et captiuitatis habet qui
iugum obediencie detestatur.
qui caritatiuam correctionem
fraternam abhorrat. q[ui] vincta
inuriar[um] suar[um] p[er]petue meditatur

qui laude et faore hominum
afficit. qui scienter et p[er]nacit[er]
in aliquo quod est contra deum
vel contra conscientiam vel contra vo
luntatem prelatorum occupat
qui in receptione et collacione li
teraru[m] munusculoru[m] amicabiliu[m]
delectatur. Unde sapiens qui
dam dicit. munuscula capere est
libertatem vendere. Et Job. ig
nis deuorabit tabernacula eoru[m]
qui libenter munera accipiunt
id est ignis falsi amoris et per
sequens istum amorem sequitur
vinculu[m] huiusmodi. De dante vo
munera dicit Salomon in p[ro]u
Qui dat multa honore[m] acq[ui]rit
a[n]i[m]a[m] autem aufert accipientiu[m]
Singula horum auferunt ho
mini libertate[m] et redigunt in
numerabilem seruitutem. Non
enim potest deo vacare spiritus
qui huiusmodi in libertate occu
patur.

R De religione
Eligio vera siue sp[iritu]a
litas vita est sicut dicit
beatus Iacobus. visitare
pupillos et viduas in tribula
tione eor[um] et immaculatum se cu
stodire ab hoc seculo. Ille imma
culatum se ab hoc seculo custo
dit qui moribus secularibus
omnino renunciat et tam car
nalia q[uam] sp[iritu]alia perata q[ua]n
tum potest deuocat. Ad veram
vita[m] sp[iritu]alem nos debet in
ducere utilitas de qua scriptura

dicit. spiritus est qui viuificat.
caro non prodest quicquam. Et
illud apostoli. qui in carne sunt
deo placere non possunt. Item
qui vult vere sp[iritu]alis fieri de
bet fugere et odire carnale co
modum. hoc est fugere et carnalia
desideria que minuat aduersus
animam. sicut dicit Petrus ap
petere asperitatem siue carnale
incomodum hoc conseruat gra
tiam sicut sp[iritu]s custodiunt her
bas in orto. Nam gracia effluit
per oculos os et aures. Et sicut
ignis et aqua simul esse no[n] pos
sunt. ita nec carnales et sp[iritu]a
les voluptates. dicit Bern
hardus. Item cognoscere q[uo]d ho
mo nichil boni potest ex se. sicut
dicit apostolus. non q[uo]d suffici
entes sumus cogitare aliquid a
nobis quasi a nobis. hoc aufert
presumptione[m]. Et q[uo]d omnia po
test per christum p[er] amplius et
perfectius q[uam] per seipsum. teste
apostolo. omnia possum in eo
qui me confortat. hoc aufert
desperationem que duo valde
nocua sunt sp[iritu]alibus et se
pe impugnant. Item se habere
coram deo semper non solu[m] q[uo]d vi
lis est sed etiam q[uo]d vis esse potest
et potuisset nisi deus cauiset. hoc
aufert timorem. Et q[uo]d deus eri
get rationem de omnibus mal
commissis et bonis obmissis et
scias sibi et vniuersitati neglec
tis. hoc infert iustum timorem

Item omne bonū accipe tamq̃
a deo dante hoc excludit falsū
timorē et infert gr̃itudinē et oī
malum tamq̃ a deo pro nostra
utilitate p̃mittente hoc infert
patientiam. **Q**uanto magis in
hīs quinq; p̃h̃et tantomagis
in spiritualem vitā ducit et in
ea crescit et oīemat. **A**rgu^m
vero vite spiritualis cuius spūs
carni penitus dominat̃ qui tam
cito et tantū sentit incomodū spi
rituale sicut carnale qui tantū
fugit incomodū spūs sicut cor
poris. et tñ vitat loat̃. tēpus
homines ubi et p̃ q̃s ledi potest
in spū: sicut ubi offendi potest
in corpe: et tam cito studet me
deri spū: sicut carni: et tanto
magis cauet spū: q̃ carni vel
co: p̃: quanto dignior est spūs
q̃ corpus. **A**rgumentum vere
spiritualis vite est qui tantū de
lectat̃ in cibis spiritualib; q̃tū
in carnalib; et tam inuice ne
gligit aliqua hora cibum spū
tualem sicut corporalem: et tam
ordinate sumit cibos spū: a
les sicut carnales: et tantum se
cogit ad cibos spirituales cum
non appetit: sicut infirmus co
git ab corporales cum eos fasti
dit. **A**liud argumentū vere vite
spiritualis si homo tam diligens
est circa spiritum sicut circa car
nem: si tam paratus est in om
nibus obedire spirituali medi
co pro salute spiritus sicut car

nali medico p̃ salute corporis: si
tam sollicitus est a cōtere gr̃am
qua indiget in aduerfitate q̃
in prosperitate: qua ad amicos
q̃ ad inimicos: qua cū laudat̃
qua cū vitupat̃: qua indig; so
lus corā deo: qua int̃ hoīes: sic
sollicitus est de cibis carnalib;
vel q̃dragimalib; de vestibus
hyemalib; et estivalib;: si tñ
studet acq̃tere multiplicare co
sequare vtilit̃ expēdit dona spū
tualia: sic seculares bona tēpa
lia. **E**t tantomagis diligens est
de spū q̃ de corpe: q̃to dignior
est spūs corpe. De hīs omnib;
dicit Apostolus: qui s^m carnem
sunt que carnis sunt sapiunt.
Argumentum carnalis vite est
s^m carnis regulam viuere. **A**u
gustinus. **I**lle s^m carnem vivit
qui pergit quo vult: qui dor
mit quando vult: quādiu vult
loquitur quando vult et quā
diu vult et ubi vult: et bibit
quando vult et quādiu vult
ridet et iocatur turpiter inter
quos vult et quando vult: po
stremo quicquid naribus est
suave querit: quicquid tactum
blandit: quicquid oculis delec
tabile: quicquid corpori iocun
dus: qualiter vult exercet et
quando vult: deinde delectat̃
in vestib; pulcherrimis et eq̃s
et armis sic vult. **A**liud argu
mentū vite carnalis est libertas
lingue quā seq̃ distractio corō

Iuxta illud Jacobi: si quis put
tat se religiosum esse non refre
nans linguam suam q̃. **I**deo
scriptum est: qui custodit os su
um custodit animam suam. **I**n
manibus enim lingue mors et
vita:.

De maturitate
Añt̃itas vera est cū om
nes affectiones anime
et vires unanimiter col
liguntur in deum. **E**x hoc vero
restringitur mens a vanitate q̃
deinde quinq; sensus ab illece
bris compescuntur. **S**ed quā
doamq; anima ab ista beata
visione recedit diuers; mor; va
nitatibus inritatur. **N**am om
nia que sub celo sunt vana sūt
dicit Ecclesiastes. **A**d verā ma
tūritatem nos inducere debet
sanctissimum exemplum ihesu
xpi de cuius serie scribit Aug.
dicens: **L**egimus dominum ihe
sum fleuisse: doluisse: flagella
fuisse: crucem suscepisse: et
nūq̃ legimus cum risisse nec
in presenti prosperatum fuisse.
Item quia multū vituperat̃ dis
solutionem et risum: iuxta illud
suum reputatū errorem et gau
dio dixi qd frustra decipis. **E**t
alibi: fessus dolore miscbitur et
extrema gaudij luctus occupat.
Et psalmista loquit̃ ad domi
num. **O**disti obseruantes vani
tates. **E**t comminatio p̃p̃isti p̃
cipue dicit De vobis qui ridetis
quia lugebitis. **I**tem quia mul

tum abstrahit vnūquēq; a faci
litate dei et obstruit mentē
a p̃ceptōe gratiarū dei. **A**rgu^m
vere maturitatis habet qui nec
verb; odiosis nec factis nec fig
nis nec incesso dissoluto nec
aliqua occasione quēq; ad le
uitatē puotat sed semp̃ in se et
in alijs solū potest fugitq; oīs
homines dissolutos vt maturi
tatē inde cōseruet: licens q̃ qui
tegeit picē inquinabit ab ea
et qui coniungat dissolutis disso
lutionē non fugiet. **T**alis fuit
beatus Job qui tam maturus
fuit q̃ etiam dissoluti eius pre
senciam fugerūt. **S**icut ipse di
xit. **V**idebāt me iuvenes et ab
scondebant. **E**t tantā hūit oīue
tudinē maturitatis q̃ si oppositū
in eo visū fuisset nemo credidisset.
Vā ipse dixit qñ videbā eos non
ēdebāt michi et lup; vuluis mei
nō cadebat in terrā. **A**rgu^m leui
tatis est et h; qui prius est ad
risū: iocosus in verb; dissolutus
in morib; dissoluta loca frequē
tas: cū dissolutis hīans et am
bulās: q̃ fugit maturos hoīes
quosq; sibi est maturitas ad vi
dēd; credēs ex maturitate infir
mitatē corporis cūire. **T**alib; de
scribit in Eccl̃o. **I**etate iuueis in
adolescencia tua et in bono sit
cor tuū: in dieb; iuuetutis tue
ābula in vīs corō tui et ītuitu
oculor; tuor; et scito q̃ p̃ oībo
hīs adduc; te deus in iudiciū

De simplicitate

Simplicitas vera est ne-
minē ledere sed omnibz
proficere sicut dicit glō.
sup parabolaz. Nec est prima
virtus de qua commendat Job
Vir simplex quasi excellens sit
pre ceteris virtutibz. Hanc pre-
cepit dominus ihesus cum mit-
teret apostolos in vniuersū mū-
dum ad vnitatē fidei in credu-
los conuocare cum dicit. Estote
prudentes sicut serpentes et sim-
plices q̄. vbi prudēciam simpli-
citati adiungit. Nam prudentia
sine simplicitate calliditas est et
simplicitas sine prudentia stul-
ticia est. Columba nec vngue
nec rostro ledit. Ita vere simplex
nec verbo nec opere nocet. Vere
simplicitatē diligit qui non oc-
cupat ēa multa sicut Martha.
Nam ibi plice multe sunt sed
tantū vnum querit de quo dicit
dominus. O cetero vnum est ne-
cessarium. de quo laudat ma-
ria que optimam prem elegit.
Hoc est vnum bonū in quo sūt
omnia bona eterna et immensa.
Ad simplicitatis amorē inducē
nos debet vtilitas ex ea proue-
niēs. Scriptū ē enī qd cū simpli-
citer est h̄mōtionatō eius salūz
domini familiaris est enī dñs
simplicibus a quibz non tūz
archana sua reuelare. Vnde apo-
stolis prohibentibus venire pu-
eros ad p̄senciaz ihu. respondit

Venite pueros venire ad me:
taliū est enī regnum celoz. Nec
est virtus sine qua non est sa-
lus. Dicit enī dominus ih̄s. n̄h
efficiamini sicut puuli. non enī
dicit efficiamini puuli. sed sicut
puuli. id est simplices et inno-
centes. Alia est vtilitas de qua
dicit. qui ambulat simplicitē
ambulat confidenter. Nam ad
regnum celoz via securissima
est via simplicitatis. Nam scrip-
tū est in puerbz. qd ipse deus p-
teget ambulantes simplicitē.
Argumentū vere simplicitatis
habz qui nullus facta puerit
h̄ bonū de omnibz p̄sumit. qui
nullus bonū depuat. nullus
bonū immut. omni salutē desi-
derat. nulli malū optat. Argu-
mentū duplicis h̄ qui vnū
gerit in ore et aliud in corde vel
aliud in ope. sicut Jacob tenēs
menū amale dicit. salue fratre
et interū occulte educēs gladiū
occidit eum. Contra hoc dicit
dñs ih̄s. Sit h̄mo tuus. est est
nō non. id ē qd hētis in corde p-
fertē ore exhibere in ope. Et vir
duplex aīo iocōstās ē i oībz vīs
suis. et duplicibz deus maledi-
cit. Itē qd fil h̄uīte itēdit deo et
dya. id ē in peccatis et bonis op-
ibus p̄ceptis. Contra h̄ dicit dñs.
Non potestis duobz dñis h̄uīe
scz p̄ceptis. nā v̄tus et viciū bo-
nū et malum penitus adūsanē.
Itē qd itēdit deo placē et mūdo

Contra hoc dicit iacobus. qui ro-
luerit esse amicus huius seculi
inimicus dei ostendit. Argum-
falsē simplicitatis habz qui sim-
plicitatē exhibet in exteriori co-
ueriacione et tamē doliū gestat
in corde. de hoc dicit Jeremias
Vnusquisqz a primo suo se au-
stodiat et in omni fratre suo nō
habeat fiduciā quia omnis fra-
ter supplantans supplantat.

De taciturnitate

Taciturnitas vera est mo-
derari linguaz non solū
a verbis illicitis vt sūt
detractiones mendacia
et h̄mōi sed etia; vtilibz et licit-
is. iuxta illud. Mutui et hu-
miliatus sum et filiu a bonis scz
anunciandis. dicit glō. Ille enī
non solū cadit ad illicita qui se
caute restangit a licitis. Non so-
lum autē per verba illicita et no-
cua sed etiam per verba vtilia
gracia sp̄itualis effundit cum
in loquendo modus non h̄uāt
fiara est hec v̄tus scz moderacio
lingue. teste iacobo. omnis na-
tura bestiarū volucrū. serpēti
domat a natura humana. ling-
uam autē humana; nemo do-
mare potest. Ad amorē taciturni-
tatis inducere debz sanctissi-
mū exemplū p̄risti qui taciturni-
tate amandans de impositione
crimini et interrogatus se no-
luit epaulare. nec per responsoz
more v̄lebat differre. Ad idē

inducere nos debz exemplū ci-
uisdam heremite de quo legit
qd tribz annis lapidē gestabat
in ore vt addiscēt silenciū h̄uā.
Cicilius enī qd addiscerz loq qd
tacet. Ad idē nos inducē debz
vtilitas ex ea proueniēs. nam cor
distrahit op̄mōt osciencie se-
renitate inducit ad recipiendū
diuinaz grāciam abile mentem
facit. Vbi autē non est taciturni-
tas ibi homo ex facili ab adūsa-
tio sup̄at. iuxta illud. Sicut
verbs patens et absqz murorū
ambitu. sic vir qui non potest
in loquēdo cohibē sp̄itū suū.
vbi etiā nō est moderacio lingue
ibi nunq̄ erit p̄fectio. h̄ illud
Qui nō offēdit i v̄bo h̄ p̄fctō ē
vir et non alius. dicit glō. Vbi
autē est custodia lingue ibi
est beatitudo. iuxta illud. beatus
homo qui non est lapsus verbo
quē enī custodit linguaz suā au-
stodit animam suam. Argumē-
tum vere taciturnitatis habet qd
cum libere licite et sine obserua-
cione loqui potest et cuius v̄ba
accipiūt cū magno desiderio qd
tū vir vel nullo mō inducit ad
loquēdū. Greg. recogitat enim
illud si scūs p̄ph̄a. Ezechiel mis-
sus ad loqndū fūerat et tū septē
diebz merēsqz tacebat p̄landū
ē nobz grā culpa sit si tacē quē
nulla nēccitas cogit loq. et illud
de oī v̄bo otioso qd locuti fuerūt
hoīes reddēt tacōz in die iudicii

Argumentū loq̄catis est p̄ter
ue et clamorose loq̄i. vel tēpe
inptūno vt aliquis inter alios
videat cum tñ sermo optūnus
optūmus sit. **Cōtra** hoc est illud
Sapiens tacebit vsq; ad tem-
pus. stultus autē et insipiens
nō hūat tēpus vel loq̄ vbi ne-
mo audire auiat vel auscultat.
Cōtra hoc vbi non est audi-
tus ibi non effundas s̄monem
vel cum respōd; anteq̄ audiat.
Cōtra hoc. qui respōd; anq̄
audiat stultū se esse demōstrat
et cōfusione dignū. vel cum espō-
det p̄ altero non interrogatus.
Cōtra illud **A**dolens in cau-
sa tua vix loq̄re. Argumentum
falsē taciturnitatis est tacere nō
p̄pter v̄tutē s̄ ne ab audientib;
confundat. vel vt p̄pter taciturni-
tatem laudet. vel cum nesciens
loq̄i vtilit loq̄i verecundatur
vel vt per silentium sua stultia
dia palliet. **¶** Illud. stultus si
tacuerit sapiens reputabit. **¶**

De solitudine
Solitudo vera est absta-
here mentē a sollicitu-
dine et occupacōne ac-
tionum exteriorum. ab omni
delectacione creaturarum om-
nes affectiones. voluntates. in-
tenciones vnanimiter dirigere
in deum vt fiat vnus spiritus
cum deo. **A**d hoc hortat psalms
dicens. **I**ngredere in petra in di-
uinitatem xp̄isti abscondere in

fossa humo id est in vulneribus
ihu xp̄i. qui in hac petra ē solus
est. qui ē hanc petra est in mul-
titudine est. **I**n hac solitudine
tacita gracia et illuminacō mē-
tis p̄cipit vt p̄cipiens sit gr̄us
ad respondēd; alijs. sicut moy-
ses manēs solus in mōte cū deo
pl. dieb; et noctib; tantū illumi-
natus fuit vt lux in vultu eū
peret et de clariēte vultus radij
solis prodirent quos filij israhel
non poterāt intueri donec faciē
suā velaret. **A**d amorē solitudi-
nis inducere nos deb; sanctissi-
mū exemplum xp̄isti qui licet
ex nullius cōsorcio vnq; impe-
diti pos; in sp̄iali negotio. sepe
tū declinauit a turba. p̄t ano-
rem solitudinis. **E**t q̄nq; cū am-
plius non pos; a carissimis suis
apostolis ad orand; secessit q̄tū
iactus est lapidis. vt scribit lu-
cas. p̄ hoc mnuēs q̄ etiam vici
sancti in multitudine familiarē
tatis deo vacare non possunt et
modicā vel nullam gracia; effi-
cacē inter hoīes cōseant. hinc
ē q̄ zacheus dñm in turba vi-
dē non potuit s̄ postmodū vidit
ipsū et v̄ce saluatoris audiuit cū
solus arborē ascendit. **A**d idē
nos inducere debet v̄litas so-
litudinis. de qua dominus de
sponsa dicit. **D**ucam eam in
solitudinem et ibi loquar ad
cor eius. **¶** Q̄ felix est qui vel
semel audit dñm intus loq̄ntē

locutio diuina in corde est de
arduis giachis securitate mētis
p̄stare. **A**d idē inducē nos deb;
q̄ sancti heremite olim ciuitate
tūt et orauerūt in solitudine in
montib; et in speluncis et in ca-
uernis terre vt deo cōtinue va-
care possent et q̄nq; in xxx. vel
xl. annis hominē non viderunt.
Argumentū vere solitudinis h;
cū grauis pena est esse cum ho-
minib; et ab eis se abstrahit q̄
cumq; occasiōe potest. **¶** Illud
Ecce elongauī fugiens et māsi
in solitudine. **¶** Sic beate marie
magdalene pena fuit videre ho-
mies postq̄ dñm ihesū ap̄lius vi-
dē non potuit. **¶** Imo etiā vidē
angelos sibi penale fuit. **¶** Vnde
angelis volentib; eam cōsolari
de recessu dñi de sepulchro ait
¶ Quero creatore et ideo grauis
est michi omnis creatura ad vi-
dendū. **¶** Deoq; fugit in heremū
p̄ amorē ihu xp̄isti xxx. annis
cētis cibo et potu corpali quam
angeli leuabant singul; hoīs
in aera ad orand; deputatis. **I**n
qua oracōe sup̄sit corpis et aīe
nutrimentū. **A**rgumentū falsē
solitudinis hab; qui licet solus
sit corporaliter cōā deo. anima
tamē eius in diuersis finib; mū-
di varijs negocijs occupatur.
¶ Nec duo videlicet taciturnitas
et solitudo efficiūt eleuant ad
cōtemplacōē. **¶** Vnde illud tren.
Sedebit solitarius et tacebit

et eleuabit se supra se. **¶**

De cōtemplacione
Cōtemplacio vera est col-
lectio affectionum et
omniū virtutum anime
ad agnoscendū cum delectacōne
et ammiracōne mentis aliquā
de diuina natura scilicet potēcia
sapiencia bonitate et siue occul-
ta dei iudicia siue sanctissimaz
eius voluntatē siue aliq̄ p̄fec-
cōnem que tendit in deum. **I**n
hac cōtemplacōe fuerūt p̄arche et
ap̄he et sancti ap̄li. nam patris
archis et ap̄his occulta sua per
sp̄m sanctum reuelauit. vt noe
de diluuiō. ab iāhe de subūfōe
zodomor. ioseph de fame egipti
heremie de transmigracōe et cap-
tuitate iudeorū. **¶** Danieli de na-
buchodonosor. et Patriarchis
et ap̄his alia occulta reuelauit
vt ezechiel diuersas visiones.
¶ Vñs Amos. non faciet dñs ver-
bum nisi reuellet dñs secretū su-
um seruis suis ap̄his. **¶** Apostoli
vero per v̄nigenitū filium suum
omnem voluntatem suam et om-
nem perfectionem suam indi-
cabit sicut ipse dicit. **¶** Omnia
que audiui a patre meo nota
feci vobis vt et ipsi posteris suis
reuelarent. q̄s et fidelit fecerūt
nā i oēs terrā exiuit sonus eorū
sed inter ap̄los alios beato iohi
euāgeliste et beato paulo occul-
tissia idicauit. m̄t alia p̄fecit
eis octo beatitudines. dicens

Beatī paupes spū et qui mag-
nam in se continent perfectionē. per-
fectazq; iudicant voluntatē dei.
Differunt autē contemplatio. me-
ditatio et cogitatio. Nam in co-
gitacōe est mentis euagatio. In
meditacōe inuestigatio. In con-
templacōe amminatio. Cogitatio est
sine labore et fructu. Meditatio
cū labore et fructu. Contemplacō
sine labore et cum fructu. Ad cō-
templacōem dei inducere nos de-
bent tres gradus de quibz dicit
Greg. Ad visionē dei necessa-
rii sūt gradus anime. Primus
est ut se ad se colligat. Deos ut
videat qualis sit collecta. Ter-
tius ut sup seipz surgat ac se
contemplacōi inuisibilis auctoris se
subiciat. Deo se ad se nullo mō
colligit nisi pūs didicerit tēaz
atq; celestiu p̄maginū fantas-
mata ab oculis mentis recere.
Quicqd ergo de visu. auditu.
odoratu. gustu. tactu corporeo co-
gitacōi occurrerit respuere atq;
calcat q̄tenus se talē q̄rat inuis-
qualis est sine hīs. nam hec q̄n
cogitat q̄n q̄soam vmbias cor-
poris introitus relas. Abicien-
da ergo sunt omnia manu di-
scerēdis ab oculis mentis q̄us
se talē anima cōsideret qualis
sub deo et supra corpus creata ē.
Ad idem inducere nos debet in-
effabilis suauitas que ibi p̄ci-
pitur. ammirabilis p̄fectio que
ibi addiscit. principiu omnis

beatitudinis qd ibi respicit. fons
omnis bonitatis sumus deus q
ibi cognoscitur. et quod vere
agnoscit hoc amat hoc deside-
ratur. et pro eo obtinendo labo-
rat. et pro quo studiose laborat h
tandē acq̄rit. Cūq; acq̄sitū fuit
cū delectacōe inextimabili pos-
sides. De hac dicit **Bernh.** qd
anima semel accepit et in hac
contemplacōe fuit. **Aug.** dū dixit
displacēbat michi et. **Argu.** vē
contemplacōis hī qui in miseria hu-
ius mundi viuere tēdet cum be-
ato **Job** dicente. Tēdet animā
meam vitē mee. Et cum beato
Paulo dicente. Infelix ego ho-
mo quīs me liberabit de corpore
mortis huius. Et cū beato **tobia**
dicente. melius est michi mori
q̄ viuere. Et qui ad fontē vitę
fuit dicat cum **psalmista.** Si
tūit anima mea ad deū fontē
viuū. **Unde Greg.** contemplati-
ua vita est calcatē dei et p̄imi-
tota mēte retinere ab exteriori
actione q̄scē soli desiderio p̄di-
toris inherē ut nichil iam age-
re libeat. sed calcatē curis om-
nibus ad videndum suū creato-
ris faciem animus inardescat ut
iam nouerit carnis corrupte pō-
bus cum merore portare. totiq;
vitiis et desiderijs appetē illis
p̄p̄m̄dicis angelorum choris
interesse. admisceri celestibus
ciuibz de eterna in conspectu
dei incorruptiōe semp gaudere

Argumentū falsē contemplacōis
habz qui aliqd de deo vel de ali-
qua p̄fectione cognoscit cui sas-
cre scriptura veritas tradidit. et
hoc tamen tenere per rationem
defendit ex hoc olim hereses p-
cesserunt. videlicet. **Ari.** qui fī-
lium cōternū et cōsubstanciālē
patri negat. Et **Sabel.** qui
personas in trinitate cōsidit po-
nens nominalem tantū differē-
tiaz. cum vere differūt p̄p̄ta-
tibz. pater enim p̄p̄rie habz in-
nascibilitatē. filius p̄p̄rie nasci-
bilitatē. spū sanctus p̄cessiōez

De discretione

Discretio vera est prudēt
diuidere mēte creatore
et creaturā. quid sit crea-
tor. quid creatura. quantū diffe-
rat creator a creatura. Vel diui-
dicare quid sit bonū. quid me-
lius. quid optimū. quid et ma-
lum. prius. pessimū. quantū bo-
nū sit appetendū. quantū malū
detestandū. Vel quantā reuerē-
tiā debeat homo superiori. quā
clementiā inferiori et opassioz
qualē societate equali. qualiter
se habere debeat ad mortuos et
qualiter ad viuos. qualiter ad p-
decessores et qualiter ad successo-
res. qualiter ad amicos ut dili-
gant in deo. qualiter ad inimi-
cos ut diligant p̄p̄t deū. qualiter
cōiā deo occulte. q̄lit cōiā hoībz
manifeste. que refectio carni
que spiritui impendenda est. qbz

vestibz induendz. quando con-
medendū. quando bibendum.
quando abstinentū et quantū
et quibz cibis. quantū vigilan-
dū. quantū dormiendū et q̄diu
q̄n orandū. q̄n flendū. q̄ndo ali-
quod opus faciendū. quomō se
habendū ab laudē. quō ad repre-
hensionē. q̄n loq̄ndū et q̄n tacē-
dum et q̄tum et quibz caus. cū
quibz. quo loco. quo tempe. q̄n
largiendū et q̄p̄ et quibz. quo
tempe. quando retinendū. De
omnibus hīs ordinare et p̄p̄-
denter diuidere est vera discre-
tio. Hec virtus est magistra om-
nium virtutum. stans omnibz
modis et ordinem. vbi autē di-
cretio non est ibi caritas nō ser-
uat ordinem. quid p̄mo. quid
postremo diligendū sit. nec mo-
dū quid minus quid amplius
diligendū. **I**bi humilitas se mi-
nis deicit et fit p̄m. **Aug.** ut re-
gendi frangatur auctoritas. **I**bi
obediencia ceca et stulta fit cre-
dens etiam in malis esse obedi-
endum. **I**bi etia; se largitas mi-
nis effudit etia; hystriomibz in-
necitate. **I**bi timor in desperacōez
deici. spes in p̄sumpōez diuer-
ti. **I**bi iusticia serenitatem seruat
pacencia. misericordia. man-
suetudo. benignitas iniusta dis-
simulant. **I**bi religio dissoluatur
veritas falsificatur. castitas vio-
latur. maturitas leuis efficitur
tandem constancia permittitur.

Nec victus est de defectu aliarum virtutum crescit. Cum enim homo sepe cadit de humilitate in superbia vel vanam gloriam; de caritate in inuidiam; de paciencia in iram; de mansuetudine in rancorem; de feruore in teporem; de castitate in carnalem concupiscenciam; de amore paupertatis in auariciam; de pace in turbacionem; de vnione in discordiam; de obediencia in rebellionem; de maturitate in leuitatem; de religione in dissolutiorem; de taciturnitate in loquacitatem vel detractionem; de spiritali amore in carnalem; de spe in presumptionem; de iusto timore in humanum vel huilem; de iusticia in senectutem; de misericordia in molliciem; de distantia in mutabilitatem; de veritate in falsitatem. tunc primo fit cautior et ad cauendum sollicitior et in omnibus discretior. Ad veram discretionem nos inducere debet et potest assidua lectio et meditacio in scripturis continua inuestigacio continua de sanctorum exemplis frequens consiliu a vitiis discere // tis iuxta illud. Sapientem consiliu require. Unde dominus ad paulum Ingredere inquit ad ciuitatem et ibi dicet tibi quid te oporteat facere. Similiter misit leprosum. Ite ostendite vos sacerdotibus vtrum vnus minus discretus sit alter discretior perquisat. Arguunt vere discretionis habet qui omnia facta sua de consilio discretorum per-

tractat. Quis si semper habet non potest singula opera sua et negocia in conscientia sua coram deo cum maturata deliberacione discutit. Iuxta illud. Nichil sine consilio facias et post factum non penitebis nisi tamen in hoc non semper conscientie sue credat nisi scripture manifestum testimonium habeat. nec scripturam aliquam ad sensum suum retorquet sed sensum suum scripture conformet. Argumentum indisciplinacionis habet qui ieiuniis vigiliis orationibus disciplinis lacrimis super vires laborat breui tempore se destruit ut pluribus annis in fructu dei inutilis stat. sed heu pauci sunt homines qui in hominibus excedant. Arguunt false discreti habet qui viles causas destructionis corporis eorum nichil negligit que sunt omnia corpori dicente domino. fortis et tudinem meam ad te custodiam et spiritus interim sine spiritali cibo deficit et tabescit qui sine labore nullatenus haberi potest. Unde Augustinus. dum infirmitatem nostre carnis timeamus salutem anime negligemus. qui caro si delicate nutritur occidit spiritum teste Augustino. Sicut tinea lanam deuorat et ligna fenem stipulam ignis comburit: ita delicata caro animam concremat et consumit. Talis non cogitat quod cum caro destruetur etiam si omni comodo frueretur. sicut seculares omnem

corpori voluptatem impendentes non magis deo seruiunt sed frequenter plus infirmantur. Melius autem est viuente spiritum gratia repleum esse in corpore languido quam spiritum languidum vel mortuum esse in corpore sano.

De congratulatione

Congratulatio ad deum vera est agaudere deo in omni beatitudine et perfectione immata sibi eternaliter videlicet de omnipotencia sapientia bonitate et ceteris quod nullius indiget sed quod sibiipsum sufficit et omnibus creaturis. Item congratulatio de ordinacione celi et terre et omnium que in eis sunt et de operibus suis a principio usque ad finem secundum. Et precipue de operibus incarnationis eius. circumcisiomnis. passionis. resurrectionis. ascensionis. spiritus sancti missionis et de omnibus iudiciis manifestis et occultis contra demones circa animas infernales in limbo in purgatorio et circa maiores homines in mundo. vel agaudere deo quicquid laudis et reuerencie habet ab angelis a sanctis in celo et ab hominibus in terra. Item vera congratulatio ad proximos est congratulatio singulis iustis angelis et sanctis de gloria in celo. peccatoribus de conversione iustis de confortacione et gratiarum obsequio ecclesie de sacramentis et donis spiritus sancti. Vel agaudere finem

quod hominibus in terra et in celo videlicet patriarchis prophetis apostolis et ceteris et singulis electis de donis preceptis a deo. Ad veram congratulationem inducere nos debet maxima utilitas ex ea pueniens. Nam quod quid deus omnipotens perfectionis bonitatis et beatitudinis in se naturaliter habet. quicquid glorie angelorum in celo et sancti. quicquid gratie et virtutis ecclesie et fideles omnes habent in ea hoc communis proprium fit per congratulationem. Ad idem inducere nos debet quod congratulatio patris sui et spiritus sancti origo fuit omnium creaturarum et fuit semper et nunc est principium omnium operum congratulacionis diuinorum. Arguunt vere congratulacionis habet qui super omnia delectatur in omnibus que in deo sunt cui ordinatio ecclesie et omnia opera dei in iudicio et meritis diuinis et sanctissima exemplaria ihesu premissa et omnium animarum suorum placent ex corde et ea omnia commendat et alijs manifestat. Vel qui de singulis donis naturalibus spiritualibus gratiis et angelorum et sanctorum in celo et singulis hominibus in terra gratias gaudium spirituale et ad hec omnia spiritus et ubique cooperatur per posse. Arguunt false congratulacionis habet qui ordinacionem diuinam in celo et in terra et opera iustorum et virtutes et sanctarum eorum vitam in ore commendat sed omnia in corde vituperat talibus impropat dominus in plura

Populus hic labijs me hono-
rat cor autē eorū longe est a me
tales de corpore ecclesie p̄ci sunt
quia bona corpis misticie non
participant :-

De confidentia

Confidentia vera et p̄fec-
ta est mentis securitas
q̄ omnipotens deus et
fidelis amicos suos nūq̄
derelinq̄t. iux̄ illud **Eccl̄i**. Quis
sperabit in dño et cōfusus est. et
p̄manet in mandatis eius et
derelictus est. Ille v̄a cōfidentia
habz qui certus est q̄ sup om-
nia bonus deus suis semp p̄e-
sens est in tribulacōe et semp̄
paratus est vt eos a temptacōe
liberet et liberatos glorificet. h̄
ipse testat̄ in p̄s. dicens. Cum
ip̄so sum in tribulatione. et sic
fuit cum daniēle in laeu leonū
et noe et ioseph t̄rbo pueris in
camino ignis et omnes benig-
nissime liberauit. Unde beatus
Petrus dicit. Nouit dñs et i-
per̄ pios de manu temptacōis
Et in tobia dicit. Sara. Hoc p̄-
cēto habz omnis qui te colit q̄
vita eius si in p̄bācōe fuerit co-
ronabit̄. si in tribulacōe fuerit
liberabit̄. si in correpcōe fuerit
ad misericordias tuas venire lice-
bit quia post tempestatē t̄rāq̄llū
facis et post lacrimacōz et fletū
epulacōz infundis. Ille v̄a cōfi-
dencia hz qui omnes p̄ces suas
et omnia iusta desideria sua nō

dubitāt exaudi. Nam dicit **Cri-
sto**. si sū dubio mentis accesseris
et dixeris nō recedā p̄sus acci-
pies si ihm postulaueris q̄ eum
date deceat et tibi p̄feti date ex-
p̄diat. **Hec** v̄us laudabil̄ ē et
magis mei coram deo de qua
hortat̄ **Ap̄ls**. Nolite amittē
cōfidentia q̄ magnam hz remu-
neracōz. Ad v̄a cōfidentiam nos
inducē debet largissimus deus
qui absq̄ desiderio nostro mai-
ora nob̄ sepe debet q̄ audemus
postulare si nō dedis̄ ex nimia
bonitate. Creauit em̄ nos deus
pater ad ymaginē sancte trimi-
tatis et sanctissimus filius eius
ihs x̄pc dedit nob̄ carnē scz in
cibū et sanguinē in potū animaz
in p̄ciū redēpcōis. q̄s em̄ v̄m̄q̄
vel semel audēt de h̄mōi cogita-
re. Ad idē inducē nos debz dī
sp̄s cōcō p̄pi i cruce. de h̄ **Bernh̄**
Quis non rapietur ad spem et
ad impetrāda cōfidentiam si at-
tēdit i cruce x̄pi dispōicōz. Vide
caput inclinatū ad osculandū
brachia extensa ad amplexandū
manus p̄foratas ad largiendū
latus ap̄tū ad diligendū. totius
corpis extēsiōz ad setonū i p̄dēdū
Argu v̄e cōfidentie hz quē de p̄c-
catis mortalibz ascia nō remor-
det. teste beato **Ioh̄e**. si non re-
phendit nos cor nēm fiducia
hēmus vt quicq̄d p̄cierimus
accipiemus ab eo. Unde legi-
tur de **Susanna**. Orat cor eius

fiduciam h̄is in deo quia inno-
centē se agnouit de crimie ob-
iecto. Aliud argu^m cōfidentie hz
q̄ in bonis opibz cōtinue se ex̄cet
et precipue in sp̄uali elemosina
que est remittē iniurias et sup
erogate oracōes de qua dicitur
in tobia. Elemosina ab oī p̄c-
cato et a morte liberat et non pa-
tiet aīas ire in tenebras. **Fidu-**
cia em̄ erit corā sūmo deo elimo-
sina oībo facientibz eam. Aliud
ar^m v̄e cōfidentie habet de remis-
sione peccatorū qui in iuuetute
et sanitate ad v̄a p̄nāz p̄ p̄c-
tatis se ex̄hibz. teste **Aug**. Si
quis postus in vltima necessita-
te p̄nāz accipit nou negamus
ei quod petit. si non p̄sumimus
q̄ bñ erit hinc nūq̄d dico dāp-
nabit̄ si nec dico liberabit̄. Vis
ergo a dubio liberari age p̄nāz
dum sanus es. si sic agis dico
tibi q̄ securus es q̄a p̄nāz egi-
sti dum peccate potuisti. Vel qui
v̄a volūt obtinē cōfidentia cū
tāt vires opm corpaliū ad opa
sp̄ualia. iux̄ illud **ysaie**. Qui
cōfidunt in dño mutabūt fortī-
tudinē vt qui ante fuerunt ad
labores fortes corpales postea
sint ad labores sp̄uales. **Arg^m**
diffidentie hz qui vilipendens
grāz redēptoris in p̄cis scientē-
iacz. Vñ in euāgē. Scimus q̄a
p̄ccatores deus nō exaudit si h̄ q̄s
dei cultor ē et volūtate facit hūc
exaudit et **Et in p̄s**. Iniquitātē

si asperit et **ysa**. iniquitates n̄re
diuiserūt int̄ nos et deū. **Arg^m**
falsē cōfidentie hz q̄ putat p̄ccatōē
primā grām mereri posse q̄i sibi
plac̄. v̄l si quis credit vt qui
hic habundat in temporalibz bo-
nis q̄ ecia in futuro habundet
in gaudijs sempiternis. Contra
hoc dicit **p̄s**. Videbūt insti scz
diuūt in inferno et sup eum ti-
debunt et dicent. Ecce homo
qui non posuit deum adiutorē
suum. **Ite** in argumentū falsē cō-
fidentie habet qui putat iustissi-
mum deum tantū vinci miseri-
cordia et pietate vt tam bonos
q̄ malos saluet in die iudicij
eo q̄ pro omnibus mortuus est.
Contra hoc dicit dominus ihs
Ibunt mali in suppliciu eternum
Iusti vero in vitā eternam :-

De contemptu mundi

Contemptus mundi
est abrenunciācō omībo
rebus temporalibus. po-
pis seculi. dignitatibus. prela-
turis spiritualibus et seculari-
bus et abstrahere se ab amicis
carnalibus et moribus secula-
ribz propter spem beatitudi-
nis eterne. Ad hoc mouet bñs
Iohannes dicens. Nolite dili-
gē mundū nec ea que in mū-
do sūt. Dñc cōtēpū hūit. b. aug.
cū displicebat q̄cqd agebat i
seculo. et cū loq̄ba^r cū matre sua
valde dulcē viliscebāt ei mun-
dus int̄. yba cū delectacōibz suis

Similit katherina. agnes. mā
gareta et alie v̄gīes regnū m̄di
et om̄ez cōnatū seculi cōtēpserūt
p̄t am̄re ih̄u xpi Ad cōtēptū q̄
obū m̄di nos debz inducē q̄
tantā m̄delitatē exhibz in fine
dilectoribz suis. **N**ā et h̄ actū
est creatori a iudeis. quē in die
palmarū gloriōse suscepūt ex
cūctis obuiam et cantantes. be
nedictus qui venit in nom̄e do
mini rex israhel. sed p̄stimodū in
septa feriā p̄cesserunt clamans
tes cōa pylato. crucifige crucifige
eum. si non es h̄c malefac
tor. **E**t cum penderet in crucē
ce deridebant eum dicētes. Si
filius dei es salua teip̄m. **E**t
quē cū palmis et floribz et fr̄o
dibz suscepūt. v̄sibz sp̄m̄s
coronauerūt et virgis et flagel
lis ceciderūt. Et cū vestimenta
in via strauerūt. ante crucē om
nibz vestimētis exuerūt et glo
riaz exhibita oīno in cōmuniā
mutauerūt. **A**d eundē cōtēptū
mundi nos inducere debz p̄t
cū ex amore mundi pueniēs
Nam teste Jacobi. amicitia hu
ius m̄di inimica est deo et qui
voluerit esse amicus huius seculi
inimicus dei cōstituit. **E**t quia
mundus odit b̄m̄ ih̄esum et
omnes amicos eius sicut ipse
dixit apostolus ad cōsolacōez. **S**i
mundus vs odit sc̄itōtē. **A**z
gumenū. v̄t cōtēptus mundi
habz qui non curat generis no

ilitatem nec querit carnis vo
luptatem nec diuicias appetit
nec culmen honoris. **T**alis fuit
Moyses de quo **A**postolus fide
Moyses grandis effectus nega
uit se filium filie pharaonis con
tra nobilitatem eligens magis
affligi cum populo dei q̄ peccat
ti temporalis habere iocunditā
tem. contra voluptatē maiores
estians diuicias thesauro egip
tiorū improperium p̄p̄tisti. cōtra
diuicias aspiciēbat enim remu
neracōez. **A**liud argu^m v̄t con
tēptus mundi h̄z qui nec seculi
blandicijs mulceat nec m̄ris
terref nec viciis nec laude hu
mana mouet nec odio nec fa
uore hoīm ad amorē mundi in
clina. **I**n hoc cōtēptu m̄di fuit
Ap̄l̄s q̄ dixit. oīa arbitratu
sum vt stercorea vt xpm̄ lucrifa
cerē. **A**rgu^m falsi cōtēptus m̄di
habz qui amore seculi et illece
bus mundi tūc p̄mo se abstra
hit q̄ p̄ senectute debilitat et
paup̄tate in ipsis se ex̄cere non
valebit tūc enim non relinquit
mundū h̄ a mundo relinq̄t. sic
heu plurimi tūc p̄mo peccare de
finiūt cū āplius peccatē non p̄t

De carnis maceracione
Etia maceracio carnis ē
cū aliq̄s sp̄s castigat
corpus suū ieiunijs. vi
gilijs. cilicijs disciplis. abstine
cia cibi et potus delectabil̄ vt in
om̄ibz caro spiritui subiaccat

Hoc fecit **A**postolus dicēs. **C**a
stigo corpus meū. **E**t **J**udith
que pulchra iuuenis et diues
erat vidua postq̄ m̄aserat cum
viro suo tribz annis a v̄ginitatē
et et sep̄ mensibz habuit ciliciū
sup̄r lumbos suos. et ieiunabat
omnes dies p̄ter dies sollēnes
in ih̄rlm̄. **A**d amorē maceracōis
inducere nos debz magna v̄ti
litas ex ea pueniens. **N**am ex
maceracōe carnis sp̄s in sp̄itū
tialibz negocijs roboret. iuxta
illud **A**p̄l̄i. **C**um infirmos in car
ne forcior sum in sp̄itu et ecō
uerso. **E**t mollicie em̄ carnis vi
gor sp̄itus in sp̄ualibz ebeat.
Iuxta illud **A**ugust. **D**elicata ca
ro aīaz cōtemnat et cōsumit sicut
ignis stipulaz. **A**rgumenū v̄t
maceracōis est cum carni nulla
voluptas h̄. **B**la necessitas imp̄
dit. iuxta cōsiliū **A**p̄stoli. **D**ebi
tores sumus carni non vt s̄m̄ vo
luptatē carnis viuamus. **N**am
voluptas mala delicatiora et plu
ra epigit q̄ necessitas. h̄ necesse
tas paucis et vilibz cōtenta est.
Et subiūgit **A**postolus malum
cōsequēs voluptatē carnis dicēs
Si s̄m̄ carnem vixeritis mori
emini. sed si sp̄itu facta carnis
mōtificaueritis viuetis. **N**am
festa autē sūt opa carnis sc̄licet
fornicatio. ydoloz h̄uitus. v̄ne
ficia mundi. contencio. ire. rixe.
dissenfio. homicidiū. ebrietas
cōmessatio et similia. qui talia

agūt regnū dei non possidebūt
nec cōsequēt. **A**liud argu^m ē q̄n
aliquis cōsiliū dñi ih̄u odit
aīaz suam in h̄ m̄do. **N**am ipse
dñs dicit. **Q**ui non odit patrē
et **A**d h̄c autē et aīaz suā non
potest meus esse discipulus. qd
exponens **Greḡ**. ait. **T**unc b̄m̄
odimus cum carnalibz eius de
siderijs non acquiescimus h̄ fr̄a
gimus. **Q**ui autē carnē suā a cō
cupiscencijs non refrenat in la
q̄is dyaboli se p̄cipitat s̄m̄ illud
Eccl̄i. **S**i prestas aīe tue cōcupi
piscencias eius faciet te in gau
diū inimicis tuis. sicut dalida
tradidit sampsonē fortissimū
philisteis ad illudendū. **A**rgu^m
falsē maceracōis h̄z q̄ tūc os suū
et ventrē suū cohibz a cibi et po
tus voluptatē et linguā nō cōp
scit ab illicitis nec visū refrenat
a delectacōibz neq̄ cor a cogi
tacōibz et affectiōibz volup
tatis. **N**atū est autē os et ventrē
restringere vbi cor et quinq̄
sensus delicijs pascuntur. **U**nde
Crisostomus. **Q**ui a cibis ab
stinent et mala agunt p̄mitan
tur demones quibz non elca h̄
nequicia semper adit.

De contricione

Contricio v̄a est dolor p
p̄ccis assumptis p̄ p̄t
tate et q̄litate p̄ccōrū cū
Ap̄tō cōtēpti et satisfaciēdi p̄o
ueiens ex gr̄a gūta. dolor ei na
tural̄ v̄l dolor f̄i gr̄a nichil p̄dest

Qua antea autē doloris expri-
mit Ierē. dicens. Iuctū vinge
mihi fac tibi. Hanc precipit do-
minus ihesus in Jobele dicens.
Pendite corda vestra et non
vestimenta vestra. Ad hanc scilicet
fionem spiritualē valent spi-
ritus. clau. virge. flagella. crup-
lancea que scindebant corpus
domini ihesu. Vera contritio ra-
ra est teste beato Gregorio. Sci-
entibus quod sunt quidam qui et seculū
relinquētes totū quod habent
offerunt et tamen in bonis que
agunt non compungunt. Nec
semper credenda est vera contritio
vbi gemitus apparet et lacrimae.
Nam ex timore inferni vel ex
consideratione aliquius dampni vel
ex naturali dolore vel ex natu-
rali passionis sepe solent talia p-
uenire cum recordatur aliquis error
mitate scelerum suorum vel acerrimā
passionē ihesu pertrahit. Ad verā con-
tritionē erigere debet de omnibus
peccatis commissis et de omnibus
bonis obmissis et omnibus gratiis
neglectis sibi et vniuersitati et
similibus occasione omitti vel ob-
mitti vel negligi per alios potue-
runt. Verā contritionē nobis in-
ducere potest si fideliter recogita-
mus quid per peccatum amisi-
mus scilicet spiritū sanctum cum omnibus
donis suis. omnes quoque virtu-
tes. gratias. amicitias. sancte tri-
nitatis. societatem totius ecclesie
celestis. Vel quid acquirimus.

scilicet mortē eternā. maledictionē
dei patris. Nam teste ps. ma-
ledicti sunt a deo qui declināt
a mandatis suis. Vbi domini
ihesu qui odit omnes operantes
iniquitatem. elongatōes spiritū sancti
qui etiam aufert se a cogitatione
inibus que sunt sine intellectu.
hec peiora sunt quam ipsa pena ge-
henne ut dicit Cuius. Ad idem
nos inducere debet maxima veri-
tas ex ea pueniens. nam mi-
nima contritio omnes maculas
anime delet. mortē eternā occi-
dit. benedictionē patris confert
amiciciā filij reddit. familiarita-
tem spiritū sancti et societatem ei-
us. uinum supernorum restituit et quantum
cumque sit parua contritio magis
satisfacit quam maxima elemosina
et naturam largicio. Nec omnia
sepe ponderata in statuta cordis
inducta sunt vere contritio.
nis. Argumentum vere contri-
tionis habet qui tantum peccati
derestatur immundiciā. quod om-
nem penam purgatorii eligeret
libenter quod contra benignissimū
deum nunquam peccatum ali-
quod commisisset. et qui ad pen-
nam infernalem se potius exhi-
beret. sicut eleazarus quod nunquam
de cetero ex proposito aliquod
peccatum committeret quod ineli-
gendū esset. dicit Augustinus.
Et qui penam omnium marti-
rum libentissime sustineret. ut
pinceret posset ut nunquam de cetero

aliquod peccatum perpetraret.
Et ad omnē afflictionē et pau-
perū libentius se offerret ut pro
offensa deo satisfacere digne
posset. Argumentū falsē strictōis
habet qui quous peccata commissā
de flectat tamen continuo post do-
lore eadem peccata vel alia con-
mittere non cessat. Contra hoc
dicit Cuius. Qui baptizatur a
mortuo et iterū tangit mortuū.
quid prodest locio eius. Simi-
liter qui de preteritis peccatis
dolet et tamen de cetero peccata
dimittere non promittit. videlicet
supbiam. inuidiam. carnalem
amiciciā. iniustam possessionē
de qua dicit Augustinus. non
dimittere peccatum nisi resti-
tuatur ablatū. Contra hoc dicit
in Cuius. Unus destruens et al-
edificans quid prodest illis nisi
labor. destruit qui de peccatis
dolet et edificat qui in voluntate
peccati manet. De tali edifica-
tione dicit Augustinus. Ex ma-
la voluntate facta est libido et
dum libidini assentitur facta est
assuetudo et dum assuetudini non
resistit facta est necessitas.
De confessione

Confessio vera est sincere
et peccatorum absque velo-
mine coram sacerdote
manifestatio. Hanc confessio pre-
cepit dominus ihesus leprosis
cum dixit. Ite ostendite vos sa-
cerdotibus. Et beatus Jacobus con-

fitemini alterutrum peccata vestra.
Ad veram confessionem erigitur
quod sit integra. pura. fidelis. di-
sereta et perfecta. Iuxta illud.
Effunde cor tuum sicut aquam
ante conspectum domini et cetera.
In effusione notatur integritas.
non enim ex proposito dicenda
sunt guttatim peccata de quibus
nunquam facta est confessio sed
quicquid potest semel cogitari
totum coram vno sacerdote se-
mel effundi debet sicut aqua
ibi notatur quod simplex debet esse
et pura. non enim ex timore ser-
uili vel coactione facienda est
confessio sed pure et simpliciter
propter deum. Discretio nota-
tur ibi cor tuum. non solum enim
confitenda et facta commissio-
nes et incessus. sed etiam co-
gitationes immunde et mor-
tose. affectiones inordinate in-
tentiones mixte. voluntates per-
uerse. iudicia et suspensiones te-
merarie. Nam dicit Origenes
quod in illa die cogitationes accu-
labunt animas vel defendunt
et non cogitationes que erunt
tunc sed que nunc sunt in nobis
quarum quedam note re-
linquuntur in corde velud cera.
Fidelitas et perfectio notatur
ibi ante conspectum domini. sed
quippe cognitionem dei confi-
tenda sunt. Vbi enim nos vnum
peccatum cognoscimus ipse in-
sapientia diuina mille agnoscit

Ad verā confessionē nos inducere
debz certa remissio peccatorū et
emundatio anime. iuxta illud
iobis. si ostēda nūc peccata nra
fidelis est deus. vt remittat et
emundet nos ab omī iniquitate
Et quia ad ppiacionē astrin-
git pater filius et spūs sanctus
p^m illud. Et si omnia nouerit
deus vocē tamē confessionis expec-
tat. habz enim causam cognō-
scendi pater quia quicquid vult
filius vult et pater. Argu^m vē
confessionis habz qui omnia pec-
cata sicut aquam effundit vt
non remaneat color sicut in ef-
fusione lactis nec pinguedo odor
vel sapor sicut in effusione olei
vini et acetī color remanet cum
dicit peccatū et taceat quantitas
et diuturnitas delectacōis in q̄
iactio pētus absorbet. iux^a illud
Intrauit sicut aqua interiora
eius et sicut oleū etc. **D**or re-
manet cum dicit peccatū et ta-
cet infamia et malum ex^m et
scandalū aliorum. **P**ed vere cō-
fessio manifestat ipsū peccatū
antecedēcia peccati et sequelas
peccati. Aliud argumentū vere
confessionis est cū ostendit aliquis
peccata in numero pendē et mē-
sura. In numero ostendit id
est vices peccatorū quia vulnus
sepius renouatū tardius sanat
In mensura id est diuturnitas
peccati. qui enim diutius inermat
cercius moriet. In pondere id ē

guitate. aggrauat enim peccatū ex
lacto loco vt in ecclia vel cimi-
terio ex sacro tpe vel psona sicut
clericus etc. Argumentū falsē cō-
fessionis est cum ppter hoc ali-
quis ostendit ne infidelis dicat vel
vt sanctior reputetur. vel ne sa-
cra cōmunio sibi cum cōfusione
neget. Sic constabat saul ne
a ppheta samuele cōfunderet. *

De penitencia

Penitencia exterior est
abstinere a licitis cum
de illicitis venia postu-
lat. vt dicit scriptura. Sic peni-
tēs et claustrales abstinēt a
carnibz. delicatas vestes abiciūt
ieiunia suant. vigilijs insistent
disciplinis se affligūt. silentiū
tenent. ppiam voluntatē fran-
gunt. a in aliis delectacionibus
abstinent. que licita eis essent
si nunquā illicita commisissent
Hanc pceptit dominus ihesus
et beatus Iohānes euangelista
dicens. penitentiā agite. **C**ia;
ad veram penitentiā nos in-
ducere debet necessitas. Nam
absq; ipsa non est salus. dicen-
te domino ihesu. **N**isi peniten-
ciam egeritis omnes simul pe-
ribitis. Et beatus Augustinus
peccata siue magna siue parua
sunt. impunita esse non possunt
Unde dominus misit dauid pe-
nitentiā pro peccato suo q̄ po-
pulū numerauerat vel vt susti-
neret septē annis famē in terra.

Vel tribus mensibus vindic-
tam inimicorum. vel tribz die-
bus pestilentiā. Et elegit da-
uid sibi et populo communem
plagam mortis. **P**er hoc signi-
ficatur q̄ quilibet pro peccatis
suis necessario punietur. vel in
inferno quod signant septem
anni famis. vel in purgatorio
quod significat violēcia mimi-
corum tribus mensibus. vel in
temporalī pena quod significat
pestilēcia trium dierum. **D**ic
vtile est nobis eligere penam
leuissimā et subito transeun-
tem. Argumentum vere penitē-
cie ē debita mēsuratio pene. **O**tra
culpam vt p^m quantitatē culpe sit
quantitas et grauitas pene. p^m de
lectacōe culpe sit amaritudo pe-
ne. p^m diuturnitatē et multi-
pliciē culpe sit multiplicitas
et diuturnitas pene. scdm illud
Iohannis. facite vobis dignos
fructus penitencie. Sicut enim
singule infirmitates corporis hnt
necessario singulas medicinas
et nulla tā efficax est que sanet
omnes egrotantes. ita singula
peccata genera specialē habent
penitentiā. non enim directe emē-
dat supbia p elemosinā et sic
de alijs. s; supbia p humilitatē
auaricia p elemosinatū largi-
cionem etc. sicut dicit Crisosti-
mus. si non potest quis expleri
omnem satisfaciendi ordinem
tunc benignus deus qualem

cumq; suscipit emendā tūc
pro iniustis rebus valet ieiun-
um si non potest testificare. si
non potest ieiunare tūc valet
oratio. Si autē non potest orare
pre infirmitate sufficit deo bona
voluntas. Argumentum falsē pe-
nitencie est sicut dicit Innocē-
cius. cum penitēs ab officio ci-
uili vel negotiali non recedit
quod sine peccato nullatenus
agi valet. aut si obui in corde
gesserit. aut si offenso cui libet
non satisfaciāt. aut si offensus
offendenti non indulgeat si pe-
ciet vt oporteat. aut si arma
contra iusticiā gerat. Vel fal-
sa est penitēcia quando vnum
peccatum emendatur et de alio
non curatur. *

De perseverancia

Perseuerancia vera est in
bonis operibus frequē
exercitacio continuū
studium ad perfectionem spiti-
tū alium grāiarum et virtutum
diligentissima vsq; ad mortem
conseruacio. **A**d hanc perseue-
tancia; mūtavit nos dominus
ihesus in Apocalipsi dicens.
Esto fidelis vsq; ad mortem et
dabo tibi coronam vite. **H**anc
perseuerantiā habuit beatus
Iob cum dixit. donec deficiam
non recedam et cetera. tobias
sibi corpora occisorum epulta
uit in domo sua et media noc-
te ea sepehuit. licet tamen eum

propter hoc rex spoliari iusse
rit et occidi. Ad amorem vere
perseuerantie inducere nos debet
maxima utilitas ex ea pueniens.
Nam ex ea omne opus bonum et
omnis virtus coronatur et tota
salus hominum in ea consistit. **P**rimo
illud domini ihesu. Qui perseue-
rauerit usque in finem etc. fine qua
nulla virtus vel bonum opus re-
munerabile fine qua omnis per-
fectio in nichilum redigitur. Quid
enim profuit apostolo iude quod
dominus ipsum de mundo ele-
gerat. quid profuit diuturna
familiaritas christi. quid sanc-
ta predicatio quam sepe ab ipso
audierat. quid exempla. virtu-
tes et mirabilia que ab ipso vi-
derat. quid societas apostolo-
rum. quid gratia sibi collata ad
predicandum et mirabilia faciendum.
Nam ei cum alijs apostolis dixit.
Vultes predicare quia appropi-
quabit regnum celorum. Infernos
curate. mortuos suscite. lepro-
sos mundate. demones fugate.
Argumentum vere perseuerantie
habet qui nec amore vite nec
terrore mortis nec minis nec pro-
missis a rectitudine flecti potest.
Sicut susanna mortem non ti-
mens dixit. si peccata egero etc.
Argumentum false perseuerantie
habet qui de sua sanctitate false
presumens quod cadere non possit
credit. ex qua nascitur animi li-
bertas. ex inde non habet custo-

dia. sui et sic est impossibile ho-
minem in sanctitate perseuerare.
Et si apostoli essent in mundo
nec haberet custodiam sui cadere
possent. Exemplum de dauid qui
adulterium et homicidium simul
perpetrauit quia negligens fuit
in custodia oculorum. **N**on
quero tibi omnipotens deus
cum multis lacrimis et guttibus
languinis filij tui. quod heu ad-
huc nunquam perueni ad prin-
cipium aliquis virtutis in ea
perfectioe sicut scriptum est.
Gaudeo tamen quod habemus om-
nes virtutes perfectius. videlicet
in celo quam humanus valeat ap-
prehendere intellectus scilicet
hic. Confiteor tibi domine quod
beatus est hic in presenti et bea-
tior erit in futuro qui has virtutes
habet in ea perfectione sicut hic
scripte sunt. Licet forte minus
sufficiant ad salutem. **O**cto
enim domine cum omni de-
derio filij et spiritus sancti et om-
nium creaturarum ut des michi
discretionem inter virtutes gra-
tias et naturales et similes
dines virtutum ut quicumque le-
git hanc materiam. vel de ipsa
audierit aut cogitauerit. tu om-
nipotens optime deus confer
illi saltem unam virtutem ve-
ram et perfectam. Et certus sum
quod qui habuerit unam a te do-
mine omnes simul habet et qui
crescit in una simul in omnibus claret

Et qui una caruerit nullam
habet quia omnes unite sunt
in gratia. **N**unc domine cre-
scat laus et gloria tua. et ma-
nifestetur tota divina natura
tua. quia michi dignatus es
has perfectas virtutes enarrare.

ExPLICIT tractatus de para-
diso anime Alberti magni

Sequuntur capitula tracta-
tus precedentis

De virtutibus in omni
De caritate
De humilitate
De obediencia
De paciencia
De paupertate
De castitate
De abstinentia
De prudentia
De fortitudine
De iusticia
De temperancia
De compassione
De pace
De misericordia
De concordia
De constancia
De largitate
De veritate
De mansuetudine
De fide
De spe

De timore
De leticia
De tristitia
De gratitudine
De zelo animarum
De libertate
De religione
De maturitate
De simplicitate
De taciturnitate
De solitudine
De contemplatione
De discretionem
De congratulatione
De confidencia
De mundi contemptu
De maceratione carnis
De contritione
De confessione
De penitencia
De perseuerancia

ExPLICIT tabula tractatus
precedentis. pro quo sit be-
nedictus deus et gloriosus
sua mater eius

INCIPIT COMPENDIUM THEOLOGICE VERITATIS

Compendium diuinitatis in septem libris
Primus de natura diuinitatis
Secundus de opibus conditoris
Tercius de corruptela peccati
Quartus de humanitate christi
Quintus de sanctificatione gentium
Sextus de virtute sacramentorum
Septimus de vltimis temporibus
et de penis malorum ac premijs
beatorum
Capitula primi libri
Unus est deus
Unum esse deum ostendit
Unum solum principium
Quod pater est deus
Quod filius est
Filius ymago patris est
Quod spiritus sanctus est
Spiritus sanctus amor patris et filii
Spiritus sanctus caritas et donum sancti
In trinitate personarum unitas
Multiplex trinitas
Equalitas personarum
Inte esse et personam dei
Inenitas dei
De infinitate dei
De incomprehensibilitate dei
De inscriptibilitate dei
De eternitate dei
De immutabilitate
De simplicitate dei
De excellencia dei
De notionibus dei
De nominibus diuinis
De ineffabilitate dei
De patris et libro vite
De appetitis diuinis personarum
De potentia dei

De miraculis dei
De sciencia dei
De predestinatione
De predestinacione
De voluntate dei
De iusticia dei
De misericordia dei
Secundus liber de rebus creatis
De rerum creatione
De distinctione creaturarum in genere
De distinctione orbium celestium
De natura et superno corpore iustorum
De natura stellarum in communi
De luce
De planetis in specie
De natura quatuor elementorum
De impressionibus aeris
De tempore
De angelis in communi
De distinctione hierarchiarum
De appetitibus angelorum in communi
De appetitibus et officiis
singulorum ordinum
De ordine et motu angelorum
De prelatione angelorum
De confirmatione angelorum
De custodia angelorum
De locutione angelorum
De spiritualibus nominibus
De casu demonis
De spirituali casu demonis
De locali casu demonis
De restauratione anime angelorum
De peccato diaboli irremissibili
De appetitibus demonum
De malis diaboli et tanis
De lucifero

De aia qd sit fm diffini pxi
De aia quid sit fm rem pxi
Quid sit aia fm nomē pxi
Quid sit aia fm motū pxi
De tripli anima pxi
De potētijs aie vegetatis pxi
De potētijs aie aphe pxi
De ptiatibz sensibz pxi
De sensu cōmuni pxi
De vūte ymaginaria pxi
De estimatiua pxi
De fantasia pxi
De memoria pxi
De sensibili pxi
De ptijs aie rāonal pxi
De diuisione potētiar pxi
De potētijs cognitijs pxi
De modo cognoscendi pxi
De intellā agēte et passi pxi
De intellā hēte et pxi
De rōe et pxi
De potētijs aie motiuis pxi
De volūtate pxi
De spūderē pxi
De consciencia pxi
De opibz anime pxi
De qntitate anime pxi
De immortalitate aie pxi
De libro arbitrio pxi
De natura corpis hūani pxi
De psonomia pxi
Regulas geneales viso pxi
De toto homine pxi
De appetitibz hominis pxi
De pmijs pxi
De pceptis ade batis pxi
De pado pxi
De casu pxi hominis pxi

De ordine temptacōis i pxi
Il maō in genere i
De pti diffiniōe i
Quid sit pxi fm rem i
Quid sit pxi fm nomē i
De pti origine i
De diuisione pti i
De effectu pti i
De pti originali fm i
De pti originali fm no i
De pmijs motibz i
De amara delectacōe i
De sensu in pxi i
De pti veniali i
De effectu pti venialis i
De vij. vicijs capitalibz pxi
De supbia pxi De inuidia pxi
De ira pxi De accidia pxi
De auaricia pxi De gula pxi
De luxuria pxi De septem vicijs q sūt venalia et q mox pxi
De pxi in spūm scū pxi
De muneacō pxi
E in carnacōe pxi i
De vicijs agēti ad vicijs
De rōpōne pxi i
De scācōne materna i
De cōmpōne dūa i
Racōnes in carnacōis pxi
Dmō in carnacōis pxi
De vniōne et natura assūpxi
Vtilitas in carnacōis i
De mirabilibz in carnacōis pxi
De natūte pxi i
De cir iustōe bñ pxi De baptismo pxi De pleni gñ pxi
De plenitudine sapiēcie pxi
De merito pxi pxi

De vūitate pxi pxi
De diffectijs pxi assu pxi
De passione pxi pxi
De effectu passionis pxi
De cruce pxi pxi
De delectacōe pxi ad inferos pxi
De resurrectione pxi pxi
De asscōne pxi pxi
De asscōne pxi ad pxi pxi
Liber v. de scācōe gñe
De origine gñe i
De diffcōne gñe i
De effectu gñe i
De virtutibz et pxi qd sit vicijs
De qualitate virtutū i
De equalitate virtutū i
De cōpōne virtutū i
De cōmendacōe virtutū i
De effectu virtutū i
De merito virtutū i
De abilitacōe ad gñe i
De pxi causē meritū i
De fine actionū i
Quid mereamur pxi
Diuisiones et dñe virtutū pxi
Diff. vir. cardi et theolo pxi
De vir. theo. in genere pxi
De fide pxi De effectu fidei pxi
De articulis fidei pxi
De spe pxi De caritate pxi
De mē carit. et alios amo pxi
De effectu caritatis pxi
Quibz rebo carit. pxi
De excellēcia caritatis pxi
De signis dilectionis pxi
De gradibz amoris pxi
De ordine caritatis pxi
De dilectione pxi pxi

De dilectione inimicōū pxi
De vicijs cardinalibz pxi
De pxi pxi
De tempācia pxi
De foraudine pxi
De iusticia De dōis pxi
De dono timoris pxi
De timore seruili pxi
De timore mīali pxi
De timore filiali pxi
De dono pietatis pxi
De dono sciēcie pxi
De dono cōsili pxi
De sapiēcia et intellectu pxi
De bñtudibz in genere pxi
De pma bñtudine pxi
De secunda pxi
De tertia. l. De qnta pxi
De qnta. l. De l. pxi
De septima pxi
De octaua pxi
De sēbz spūalibz pxi
De pxi fructibus spūs pxi
De dulia et latia pxi
De pceptis in genere pxi
De pxi pxi De calogi pxi
De scō. l. De tēcio pxi
De qnto pxi De qnto pxi
De sexto pxi De septio pxi
De octauo pxi
De nono et decimo pxi
De pxi in genere pxi
De cōfi ewange in spū pxi
Liber sept. de sacramētis
Diffiniōes sacramēti i
De iustacōe sacramēti i
De effectu sacramēti i
De numero sacramēti i

De p[re]t[er]ite disp[en]sandi i[ur]is. vi.
 De statu. viij.
 De disp[en]sac[i]o[n]e sanctoru[m]. viij.
 De carac[t]e et it[er]ac[i]o[n]e san[cto]rum. ix.
 De differe[n]cia sanctoru[m]. x.
 De sa[m]mento baptis[m]i. xi.
 De cathecismo et exorcis[m]i. xij.
 De co[n]firmac[i]o[n]e. xij.
 De sacro eukaristie. xij.
 De dignitate et excellencia hu[us] sacra[m]enti. xv. De mira[b]ilib[us] q[ue] fiu[n]t in eukaristia. xvi.
 De sacra[m]ento euka[r]istie. xvij.
 De su[n]ctis eukaristiam et in d[eu]o sumendi. xvij.
 De abstine[n]cia a cibis. xix.
 Q[uod] sit exclusio a cibis. xx.
 De excellencia missae. xxi.
 De negligencijs que fiunt in missa. xxij. De sacro p[re]s[by]t[er]i. xxij.
 Qualitas penitencie. xxij.
 De effectu penitencie. xxv.
 De p[re]s[by]t[er]i penitencie in d[eu]o. xxvi.
 De co[n]tricione. xxvii.
 De co[n]fessione. xxviii.
 De q[ua]litate et eff[ic]acia fess[us]. xxix.
 Cui debeat fieri co[n]fessio. xxx.
 De sigillo co[n]fessionis. xxxi.
 De satisfactio[n]e. xxxij.
 De p[re]s[by]t[er]i satisfactio[n]is i[n] d[eu]o. xxxij.
 De singulis p[re]s[by]t[er]i satisf[act]io[n]ib[us]. xxxiii.
 De iustificac[i]o[n]e impij. xxxv.
 De p[re]s[by]t[er]i remissio[n]e. xxxvi.
 De q[uo]d dimittat[ur] p[ec]c[at]um. xxxvii.
 De extrema u[n]ctio[n]e. xxxviii.
 De sacro ordi[n]is. xxxix.
 De q[ua]litate ordina[n]du[m]. xl.
 De ip[s]a ordina[n]do[n]e. xli.

De sacro mat[ri]monio. xliij.
 Incipit tituli libri septimi
 De fine mundi. i.
 De purgatorio. ii.
 De acerbitate p[ec]c[at]i. iij.
 De suffragiis eccl[esi]e. iij.
 Quoru[m] suffragia p[ro]sunt et quib[us]. v. V[er]u[m] indulgentia p[ro]sunt disu[n]ctis. vi.
 De adu[er]su[m] ant[er]p[er]i. viij.
 De mala vita ant[er]p[er]i. viij.
 De i[n]m[en]sib[us] q[ue] deap[er]it. ix.
 De seq[ue]ntib[us] ant[er]p[er]i. x.
 De got et magot. xi.
 De elya et enoch. xij.
 De durac[i]o[n]e hu[m]i p[re]s[by]t[er]i. xij.
 De morte ant[er]p[er]i. iij.
 De oflagac[i]o[n]e hu[m]i m[un]di. xv.
 De resurrexio[n]e gen[er]ali. xvi.
 De iudicijs. xvij.
 De iudicio ext[er]mo. xvij.
 De iudicijs. xix.
 De innouac[i]o[n]e m[un]di. xx.
 De p[er]is inferni. xxi.
 De diuersitate penaru[m]. xxij.
 De gloria sanctoru[m]. xxij.
 De doct[ri]na in am[er]icis. xxij.
 De doct[ri]na aie in gene[ra]li. xxv.
 De doct[ri]na aie in speciali. xxvi.
 De doct[ri]na corp[or]is in gene[ra]li. xxvii.
 De doct[ri]na corp[or]is in sp[irit]u. xxviii.
 De aureolis in genere. xxix.
 De aureolis in specie. xxx.
 De enumerac[i]o[n]e celestium gaudiu[m]. xxxi.
 Expliciunt tituli co[m]pendij theol[og]ice v[er]itatis.
 Sequitur prologus.

Theologia theol[og]ice sublimis
 tas cu[m] supermi
 sit splendoris
 radius illumina[n]s intellect[u]m
 et regaliu[m] deliciarum conuiuuiu[m]
 reficiens affectu[m] d[eu]i magnorum
 theologoru[m] scriptis breue com
 pendiu[m] colligere dignu[m] duxi q[uod]
 et euitetur mater fastidij pluri
 tas et cum ad i[n]uestigandu[m] plu
 rima via deturq[ue] occasio sapi
 enti. Theologia certe sciencia
 tum est princeps omniu[m] et regi
 na cu[m] artes ceteras tamq[uam] pedes
 seque famulantur nam de na
 turis reru[m] illa solum ad vsum
 suum accepit de quib[us] sibi spe
 culu[m] fabricare valeat in quo co
 spiciat conditoru[m] Hec e[st] sciencia
 sciencia[rum] que sup[er] omne[m] specula
 tionu[m] phylosophia[m] phisica[m] ex
 tollit et dignitate ac vtilitate
 omnib[us] ant[er]tetur Ipsa enim
 philosophia cu[m] in natural[is] et m[or]t[al]e
 cionalem et m[or]t[al]e distiguae
 phisici quide[m] naturalis licet do
 ceat cognoscere creaturam non
 tamen creatorem Rationalis v[er]o
 licet doceat co[n]cludere homi
 nib[us] no[n] tamen dyabolo et
 phia m[or]talis licet doceat acq[ui]re
 re virtutes co[n]suetudinales no[n]
 tamen docet acquirere kaitatem
 Mosta vero phia scilicet v[er]itas
 theol[og]ica hec o[mn]ia op[er]at[ur] Do
 cet enim deum cognoscere dya

bolo co[n]sistere. Caritatis exerci
 tijs insudare Hec est diuinoru[m]
 picmentoru[m] ap[er]ta delectabil
 super mel et fauu[m] Hec aut[em] the
 zaurus e[st] de fide[n]s sup[er] au
 rum et lapide[m] preciosu[m] Hec est
 fons nichilominus de loco vo
 luptatis egrediens eccl[esi]e mili
 tantis irrigans paradisu[m]. De
 niq[ue] presens scriptu[m] in septem
 libellos distingi et singulis in
 vnoquoq[ue] materias tribuis
 app[er]is co[n]signauim[us]. Primus e[st]
 de natura diuinitatis. Secun
 dus e[st] d[eu]i operibus conditoris
 Tercius de corruptela p[ec]c[at]i
 Quartus de humanitate cristi
 Quintus de sanctificac[i]o[n]e gra
 tiae. Sextus de virtute sacra
 mentoru[m]. Septimus de vlti
 mis temporib[us] et de p[er]is ma
 lorum ac p[re]mijis beatoru[m] Sic
 vbi ergo i[n] hoc scripto deuiam
 parcat michi quia igno[n]ans
 feci vbi vero recte processu lau
 detur gracia ihesu xpi ad au
 honorem et beatissime matris
 eius presens etiam opusculu[m]
 co[m]pilauim[us]. Explicat prologus.
 Incipit lib[er] p[ri]mus de natura diu
 nitatis Quod deus est. Ca. I.
 Cum esse m[ul]tis of
 tenditur modis hic
 enim fides recta tes
 tatur sacra scriptura
 loquitur co[m]parac[i]o reru[m] ab ip
 sum facta idem ibicat Sancti
 quoq[ue] p[ro]dicat Creatore clamant

hoc naturalis dicitur. primo igitur
deum esse fides testatur. quia si
des catholica credit deum. cre-
dit in deum et credit deo. Co-
deus vero deum est credere ipsum
esse. Credere in deum est credendo
amare deum. et credendo in eum
ire ac membris eius incorporari.
Credere autem deo est credere ver-
bis eius. **Primum** et **tercium** bo-
norum tantum. quia credere de-
um et credere deo bonis et mal-
tis est. sed in deum credere bonorum
spiritualiter est. **Deus** itaque solus
habet esse perfectum. Illud enim per-
fectum est cuius nichil est extra
ipsum. Unde quod esse nostrum ha-
bet aliud extra se. imperfectum est.
Deus enim nobis aliud quod de eo
non iam preterit vel quod futurum est
sic nec quicquam de eo preterierit.
Divinum autem esse cum totum simul
aut futurum sit perfectissimum est. Secundo
deum esse scriptura loquitur per ab-
eternum. usque in seculum tu es.
Exodi secundo. Qui est misit me.
Iohannis baptista videtur omnibus principa-
lius eorum quam deo dicantur nominibus
esse quod est. Tercio deum esse opor-
tione verum ad ipsum factam indicat. tam
verum eternum esse deus habet quod
necesse esse suo operatur nichil est.
Quinto deus suo principali esse datur
omnibus rebus esse ita quod se subtra-
haret sicut de nichilo facte sunt
sic in nichilum defluerent uni-
uersa. Gregorius omnia hu-

mana quod iusta. que pulchra
sunt dei iusticie et pulchritudine
comparata nec pulchra nec ius-
ta nec pulchra sunt omnino non
sunt. Quarto deum esse sancti
predicant. Anselmus in profes-
sionis. credimus domine te esse ali-
ud quod nichil maius cogitari pos-
sit. **Quinto**. Esse omnium est super sub-
stantialis divinitas sed hoc in-
telligas causaliter non formaliter
preterea sicut dicit Anselmus
illud maxime habet esse quod max-
ime distat ante esse quod scilicet
nec habet esse post esse nec esse
post non esse. nec potest cogita-
ri non esse. Quinto deum esse
creature clamant. Omnia
namque suum modo dicunt quod
nam ipse fecit nos et non ipsi
nos quia ipse deus est. Ex eo
quia deus est omnipotens et
nichil ei repugnat re nature que
omnia pulchra testantur ipsum
Pulcherrimum. dulcia dulcissimum.
sublimia altissimum. pura-
purissimum et sic de aliis quia
sicut in patria deus est speculum
in quo resplendent creature. sic in
via converto creature sunt spe-
culum quo creator videtur ap-
tulus videmus nunc per specu-
lum et enigmatem. **De** innumera-
lia dei per ea que facta sunt et
Ac creatura mundi intellecta con-
spiciunt. Sexto deum esse ra-
tio naturalis dicitur. quod perfecti-
tudo in cognitione cause pervenit

Omne namque causatum indiget
alio ut sit et ita erit vel in infi-
nitum procedere vel erit ibi cir-
culus vel pervenietur ad aliud
quod non sit causatum. Circulus
autem non erit in rebus singularibus
quoniam aliud oportet esse pri-
us et posterius seipso nec erit
processus in infinitum quia uni-
tatis causatorum tota causata est
huc sit finita huc infinita ergo
indiget alio ut sit quod erit et uni-
versitatem causatorum et hic deus est
a quo fluunt omnia.

Quod unus deus est. Ca. II.
Num deum esse osten-
dit auctoritate. Unde
in deuterio. Videte
quod ego sum solus et
non sit alius deus preter me. Ap-
ostolus epistolam iohannis. Una fides.
Unus baptisma. Bernartus. Si potest di-
ci unissimus est. Item est semp-
eternum modo. Boetius in libro
de trinitate nichil in se non se ha-
bet hic vere unum est in quo nul-
lus est numerus nullum in eo ali-
ud preter quod est. Ideo ostendit
et ratione quia simpliciter for-
ma divinitatis si non esset eadem
numero. si communicabilis plu-
rilibus contraheret aliquo addi-
to ad esse singulare et ita compo-
neretur alteri nec esset simpli-
cissima quod falsum est quia in
nullo bono nulla potest fieri adiec-
tio cum sit omnino simplex. No-
tum quod unum sumatur prout est

principium numeri sic deo non co-
venit. Alio modo convertitur cum
ente sic deo potius convenit quod
aliarum rei create quam unum sit
individuum in se et divinum ab
aliis excepto solo deo nichil est in
quo non intelligatur aliqua di-
vinitas vel actualis vel potentialis.
Cum numerus vel unitas de deo
dicitur nichil ponit. sed tantum
privat ut quidam dicunt. Unde
Cum dicitur deus unus intelli-
gitur quod non est plures secundum
diversas species. Aliquid non
est unum tribus modis scilicet plu-
ralitate secundum species divers-
sas sicut angeli et stelle non sunt
unum. vel mutabilitate secundum
quod unus homo plures dicitur.
quomodo sanus est. modo eger
modo dives. modo pauper. vel
propagatione secundum eandem spe-
ciem prout unus homo plures
est in filiis qui propagantur ab
ipso. sed nichil predictorum est
in deo. De primo enim contrarium
habemus in simbolo. Athanasius. Hec
est fides catholica ut unum deum
in trinitate et trinitatem in uni-
tate. De secundo psalmus. Spiritus per-
ibunt tu autem pater. Unde nota
ex tempore alterationum habet non
in substantia alteritatem. Leo
Papa. Simpliciter divinitatis
nature nichil addit vel minuit per
De tertio psalmus. Non erit in te
deus recens. Recens enim est recens
formatum vel natum. Divinitatem

etia genera malorum multiplicat
scilicet ydolatre. ps. Omnes dii ge-
niti de mo. Itē nigromatici q at-
tribuit virtutem karacteribus et
hymoi stulticijs. Itē carnales
hoies scdm q gulosi colūt ven-
trem. Apl? Quoru de? venter
est et auari sup oīa diligūt pecu-
niā. Apl? Auaricia ē ydolorū
seruitus. Est itaq; in deo vta
vitas ppter simplicitatē in o-
mutabilitate singularitate et p-
ter vitatis creatā similitudinē
q; sicut vntas anullo descendit
et oīs pluralitas ab eo defluit
sic de? a nullo et oīa ab ipso. Itē
sicut vitas de se gignit vitatē
ita de? pē de se gignit altū se
ut dicit. Aug? i. altū simile
sibi vel altū a se. i. filiū. Hoc
nomē de? tripliciter accipitur
scilicet naturaliter adoptiuū. nū-
cipatiue. pmo mō soli deo con-
uenit. scdo mō hominibz bonis
q diuine bonitatis ptiapēs sūt
p grām puidencie vel doctrine
et potestate placōis vel pātem
miracloz. ps. Ego dixi dii estis
Tercio mō dii dicunt ydola sed
solo noīe q; res noīs scilicet diū mi-
tas si ducit illis pmo? vero hoc
nomē de? habz plale p se cū sit
vnus sol? verus de? nec diuini-
tas recipiat distinctiōem. scdo
mō et terco pte habz. **Ca. III.**

Sed vnū solū pncipiū ē
Iut vn? sol? de? ē. sic
vnū solū pncipiū est q

ostendit mltiplici rōe. **O**īa
sic qm si duo sūt pncipia. vnū
scilicet summe bonum. et aliud
scilicet summe malum. Aut
communicāt in existere per se.
Aut non. Si non ergo altū
illorum non erit ens per aliud
et ita non erunt duo pncipia
si sic. sed existere p se ē bonum
malū autē plus est malum si
non haberet illud bonum. ergo
non est summe malum. **O**reterea
in creatū inueniūt qtuor scilicet
multiplicitas. ordo. imperfectio et co-
nexio. Secūdu quodlibet isto-
rum pbatue vnū cāum prin-
cipium esse. Item omnis ordo
cum habeat pū et poster? opo-
ret q vnū habeat principium
Item scdm. **O**ecium de conso-
lacione. Omne imperfectum
ab aliquo simpliciter perfectio-
trahit originem et hoc est deus
noster. **O**īne ens creatum
est imperfectum quia habet ali-
ud de potencia. Ergo origo ei?
est aliud perfectum et hoc est
deus. et simpliciter non potest
esse nisi vnū. Quia si plura
essent essentialiter aliud de?
esset vni q haberet altū et
sic neutrum esset perfectum. se-
cundum. **O**amascenum. Item
omnis conexio diuersorum
habet causam sue conexiōis
et aliq; conseruaciōis ad vnū
et hoc est deus omnipotens.
Itē si est vnū summe malū

et q oīa mala sequere q pps
f^m corpus esset ab illo pnci-
pio cum in eo fuerit malū pene
q est absurdū dicere. Expre-
bitis patet q deus est pnci-
piū et sumū et vnde solum p-
cipium cum racione dignitatis
cū racione antecessiōis cum m-
dione causalitatis

Quod pater est **CA. IIII**
Pater pater esse
per h^o ostendit q cū
deus sit potētissim?
sapiētissimus et op-
timus potest et scit et vult se
summe communicare hic aut ē al-
teri maiestatis sue plenitudinē
dare ergo deus pater ab eter-
no filium equalē sibi genuit cui
diuinitatis sue essēciam comu-
nicauit. Dicit etiam dominus
in ysa. Si ego qui generatōē
alijs tribuo ipse sterilis ero.
Pater mltiplex sumit. Dicitur
enim pater eterna generatōe
ysa. Generacionem eius quis
enar. **P**redestinacōe eph. Grā-
tia nobis et pax a deo patre q
predestinauit vs in adop. h.
Creatōe est de utro. Nūquid nō
ipse pater tuus qui p. et fecit
et cre. te fecit mōd f^m corpus
creauit sed animā possidet f^m
vtrumq;. **R**edemptione ysa.
Tu domine pater noster et re-
demptor noster a seculo nō. r.
Sacramentali ē generatōe pa-
tr̄ isia **B**enedictus de? et pat

dm nostri ihu xpi qui te et nos
Fidei iūstructione loz. **I** Dedit
eis potestatem si. dei fieri his qui
cre i nomine eius. **G**racie adop-
tione. **R**acionē accepisti spiritū
adop. h. in quo cla. abba pat
Glorie colacione **Gal.** Itaq;
iam non est. iū h. q si fili?
et heres super deum id est p opa
dei opera em misericordie mag-
na sūt p deum vite eterne me-
ritoria quā per nos. **P**rimomō
sumitur pater psonali? et ille
mod? soli patri conuenit. quā-
tomodo scilicet redemptionis non
solū effectiue dicitur. h. etiam
per misterij exhibitiōē sumit
etiam personaliter et ille mod?
soli filio conuenit sed q mod?
redemptionis fuit per mortem
filij. **O**mnes alij nobis tribz si-
mul psonis conueniunt quia in
diuisa sūt opera trinitatis nū-
aliq; forte illorū modorum co-
ueniat alicui persone per appi-
acionē **C**irca generaciōē nota
quatuor proposiciōes i quibz
videri poterit vtrū essēcia di-
uina generet vel generet. **P**ri-
ma est hec essēcia generat. es-
sēciā **S**ecunda est hec essēcia
generat personam. **T**ercia hec
persona geneat essēciā **Q**uar-
ta hec persona generat personā
Harū proposiciōnū tres prime
false sūt. **Q**uarta aut vera **E**st
em regula in theologia q essē-
tia diuina nō geneat n^o geneat

Dicendum tamen quod pater et filius
essentia existens in se generat
quod filio per generationem communicat
essentia sicut et spiritui sancto per
processionem

Quod filius est eternus.

CAPITVLVM V

Dum sint correlati pater et
filius per easdem rationes ostendit
dicitur filium esse per quod ostendit
suum esse patrem; esse. Preterea inter
dones emanaciones perfectissima est
generacio: quia penitus assimilatur ge
nitori suo genitori quod emanaciones
alie non faciunt: cum igitur copio
sissimo fonti bonitatis operatur
emanacio perfectissima: ostendit quod
pater qui est fons bonitatis generat
filium equalem: sibi autem communicat
per plenitudinem maiestatis. Ali
quis est filius dei per gratiam unionis
ut patet homo aliquis per veritatem
natiuitatis ut patet in quantum deus
aliquis per creatorem ut sancti
aliquis per creatorem ut quis factu
m. De filio dei dicitur: anathema
in alteratione dicitur quod ipse dicit
tur sensus quo cuncta cogitantur
sapientia quod cogitata disponuntur ut
quod disponit et perficitur verbum quod per
fieri nuntiatur lumen quod nuntiatur
clarescit filius: ergo dicitur sapien
tia patris non quod pater sit sapiens sa
piens: sed quod filium genuit cui
a patre sapientia: unde quod dicitur
omnis sapientia fecisse: et cum sapientia
quod est filius quoniam in diuina sunt opera

trinitatis ut hec propositio inno
tat sibi auctoritatem in filio qui
hoc ipsum habet a patre quod res cre
at. Generaliter tamen est verum quod quicquid
quod persona habet vel operatur vel est
habet ab eo a quo est. Qualiter quod
filius sit de patre nota quod hec propositio
dicitur de quocumque denotat causas effici
cientem ut cum dicitur pater conceptus
est de spiritu sancto: quocumque materi
am ut cum dicitur pater natus est de
virgine. Quocumque ydempnitatem es
sentie ut cum dicitur filius natus
de patre quocumque transsubstantione
ut cum dicitur corpus christi fieri de
pane: quocumque ordinem secundum
quod creatura dicitur esse de nichilo.
Quod filius est ymago patris

CAPITVLVM VI

Iymago triplex est scilicet equi
litas: ymitatio: et representacio.
sentacio: ymitatio: et representacio.
est ymago patris: secundum omne homo
est factus ad ymaginem dei.
Genesim: faciamus hominem
ad ymaginem. Tercio modo
mundus dicitur speculum crea
toris. Apostolus: videmus nunc per
speculum. Est ymago enim ad
ymaginem sicut filius: et est yma
go ad ymaginem ut homo et an
gelus et est aliud non ymago
sed ad ymaginem ut mundus
hic qui proprie non dicitur yma
go sed vestigium creatoris qui
licet trinitatem representet: non tamen
ymaginem: non est capax eius sicut homo

Est tamen mundus ad ymagi
nem dei factus quia deus aliud
exemplar non habuit ad cuius
similitudinem creaturas faceret nisi
seipsum. Est ymago genita ut fi
lius et est ymago creata ut ho
mo et angelus: et est ymago facta ut
statua herculi que ipsum representat.
Ex his patet quod esse yma
ginem conuenit creatori et crea
ture. Creatori quidem quia filio qui
est ymago patris creature vero con
uenit et corporali quia spirituali quod
etiam operatur. Proprie tamen loquen
do dicitur quod creatura corporalis est
creatoris vestigium. Unde apostolus
Inuisibilia dei per ea que facta sunt
et alibi hec propositio per non dicit
mediū disponēs in quantum crea
tura considerat in se sed ex ceteris
in quantum creatura vel in quantum
creatoris est similitudo quia non
disponit ad dispositionem condi
toris per non per talem modum po
tius impediret cognitionem: cum in
ter creatorem et creaturam maior
sit dissimilitudo quam similitudo.
Creatura vero spiritus aliter dicitur
creatoris similitudo. Ezechiel: Tu
significasti similitudinem et hoc
ideo quia in angelo per naturam
simplicitatem expressior est
similitudo ad deum quam in homine.
Creatura autem corporalis idem est homo
dicitur ymago dei. Genesim: Faciamus
hominem ad ymaginem et hoc ideo
quia in homine plures inueniuntur
trinitates quam in angelo. Unde quod

ad hoc potius etiam dicitur yma
go trinitatis. Filius dei possi
det triplicem excellenciam sicut
sunt apostoli ubi ait ab ebreis
Quia cum sit splendor gratie et fidei
substantia eius portans omnia vna
videlicet respectu patris a quo pro
ducitur hic est splendor glorie pa
trine. Est enim ut ait dominus in
fontalis iudicis in se manifestans
gloria paternam. Secunda
respectu spiritus sancti quem produ
cit ex se sic est figura lube patris
est enim alia persona ab ipso sicut
a patre quod non accepit spiritus
sanctus a patre sicut filius. Ter
cia respectu creaturarum quod per eum
produciuntur sic est portans omnia
verbo virtutis sue. Propter
munda dicitur filius verbum patris quod
perfecte loquitur bonitatem et su
mam patris liberalitatem quod nichil
habere voluit quod filio suo non com
municaret. Istud est verbum et
naturaliter genitum tempore pro
missum et a prophetis et apostolis pre
dicatum ab angelo. Tunc est
nuntiatur. Propter
filius ymago patris. Tunc enim
tres persone sunt equalis et
tate et maiestate ac potestate
tamen filius potius dicitur ymago
patris quam spiritus sancti quia non
solum habet conuenientiam intus cum
patre in essentia ydempnitatem
sicut et spiritus sanctus sed habet
etiam conuenientiam extra cum patre
ex eo quod sicut a patre procedit

filius sic et affilio spiritus sanctus sed a spiritu sancto nullus nam secundum rationem intelligendi respectus? huiusmodi respectus relationum sunt extrinsecus existentes quia potius sunt ab aliquo quam in aliquo. propter tertium dicitur filius? spiritus patris ab eo quod nos autem probicamus propter dei virtutem et dei factum. Invenimus ymago emittit in nobis videlicet in memoria vel intellectu generata vel in necessitate et voluntate noticia et amore in quo per ordinem patris et filii et spiritus sancti habitamus.

Quod spiritus sanctus est. Ca. VII.

Modo duplex est in divinis una est per modum nature et hec est generatio secundum quam filius est a patre alia per modum voluntatis et hec est processio appellata prope vero dicitur spiritus sanctus secundum quam spiritus sanctus est a patre et filio idcirco autem hec emanatio per modum voluntatis dicitur esse quia spiritus sanctus scilicet amor est et amor autem secundum voluntatem est. Procedit autem spiritus sanctus a patre mediate et immediate. Mediate quia filius ipse spirat qui hoc habet a patre immediate vero quia ipse per ipsum spirat. Quod spiritus sanctus amor patris et filii est. Ca. VIII.

Spiritus sanctus est amor dei et hoc tripliciter videlicet essentialiter personaliter et exemplariter. Essentialiter dicitur spiritus sanctus amor in quantum ipse cum patre et cum filio uno deus est propter eam rationem in quantum sunt unum in essentia.

diligunt se amore coniuncti quod apparet spiritu sancto personaliter vero dicitur spiritus sanctus amor in quantum ipse est nepos patris et filii. Pater enim et filius diligunt se amore ab eis procedente quod non est pater nec filius spiritus sanctus. De hoc enim nepos dicitur Augustinus. Est ineffabilis quodammodo duplex in illa unitate non generatus sed generatoris genitumque sua unitas ingenti largitate perfundens omnes creaturas per captum earum. Exemplariter quod dicitur spiritus sanctus amor quod nominatur amoris generis quod est in nobis spiritus sanctus non solum cum efficiens et effectus etiam exemplar a totis finis amoris enim quod est in nobis est a spiritu sancto efficiens et effectus in quantum spiritus sanctus est deus. Propter autem est in nobis in quantum ipse spiritus sanctus est procedens per modum amoris a patre et filio. Sed finale in nobis est noster amor in quantum spiritus sanctus a quo amor noster est habet totum primum bonum in quo tendit amor noster. Notandum quod amor quod spiritus sanctus ex modo procedendi est nepos. Sed propter ipsam per processionem est distinctus. Propter nature vero divine perfectio neminem est persona et suppositum. Propter divinam vero simplicitatem est ipse deus ac summe bonus. Igitur spiritus sanctus est amor quo pater et filius se diligunt. Cum autem deus pater et filius diligunt se spiritu sancto dupliciter exponi potest. primo sic. Diligunt se spiritu sancto id est amore qui est spiritus sanctus et secundum hanc expositionem est vera

Secundo modo sic Diligunt se spiritu sancto in per spiritum sanctum vel per amorem qui est spiritus sanctus et secundum hoc non est concedenda quia non est ibi aliud respectu cuius hec distinctio per dicitur principium. Est enim regula quod hec distinctio per semper dicitur ratione principii respectu alius positi in locutione habere quod dicitur pater operatur creaturas. Per filium ibi enim notatur actus principii in filio respectu operis. Si militer hic conceditur filius operatur per patrem nam ibi notatur actus principii in patre et hoc dupliciter respectu scilicet respectu filii et respectu operis. Quod spiritus sanctus caritas et donum sanctum est. Ca. nonum.

In inveniat in scripturis sepius quod spiritus sanctus karitas et donum dicitur diligenter notandum est qualiter hic debeat intelligi et ut spiritus sanctus sit karitas qua nos deus et primum diligimus. Unde notandum est quod amor huius karitas trius modis sumitur. Uno modo effectus sic absque dubio videtur quod spiritus sanctus est amor quo deus diligimus quia spiritus sanctus operatur in nobis habitu et motu karitatis. Alio modo sumitur exemplariter ut spiritus sanctus est karitas quod diligimus deum et primum. Caritas enim que est spiritus sanctus est exemplar nostre caritatis. Tercio modo sumitur

inveniat in scripturis sepius quod spiritus sanctus karitas et donum dicitur diligenter notandum est qualiter hic debeat intelligi et ut spiritus sanctus sit karitas qua nos deus et primum diligimus. Unde notandum est quod amor huius karitas trius modis sumitur. Uno modo effectus sic absque dubio videtur quod spiritus sanctus est amor quo deus diligimus quia spiritus sanctus operatur in nobis habitu et motu karitatis. Alio modo sumitur exemplariter ut spiritus sanctus est karitas quod diligimus deum et primum. Caritas enim que est spiritus sanctus est exemplar nostre caritatis. Tercio modo sumitur

Vel datur nobis caritas: et ea
q̄ diligimus formaliter et in
creata q̄ diligimus effectiue q̄
nem diligere ipse creat. **E**x
hij colligitur q̄ licet deus sit
in omnibz non tamē habet ab
omnibz. **M**issio spiritus sanc
ti duplex ē sicut et filij vna visi
bilis sicut apparuit sup̄ p̄m in
columba et sup̄ apostulos in lin
guis igneis. **A**lia ē inuisibilis
q̄ mittit in mentem ad sancti
ficandum creaturā et ista missio
fit ad in hītaōē creature rōnal
supior sit ad in hītaōē demon
strandi alijs. **E**odemodo filij
missio duplex est: scilicet visi
bilis ut incarnatō est: et inuisi
bilis est ut in trīnā mentis il
luminatō. **N**ota q̄ missio filij
et spiritus sancti sunt in sepa
bilis: sed dicitur filij q̄ mens
per grāciam illuminat ad deū
cognoscendum. **V**icē spiritus
sancti q̄ affectus accendit ad
amandū. **S**ciēz q̄ soli p̄s
mittere et nō mitti cum em p̄
a nullo pcedat nisi q̄ mīta dī
tū. **Q**uia vero filij et pducit
pducit ideo mittit et mittitur.
Spūs vero sanctus q̄ pducitur
eternaliter sed nō pducit nisi
ex tempe ideo ipius est p̄m
mitti et nō mittere nisi respec
tu creature et nō forte dicatur
mittere hominem assumptum. **E**x
hij patet q̄ hec sunt in p̄e et
opponē. **S**piritus sanctus mit

te se et mittit filij. **F**ilius mit
tit se ipm nisi intelligat inq̄ntū
ē de v̄gine natus hec autē rāō
est q̄ mittere dicit auctoritatē
rāōne pductōis eterne. **Q**uā
bus modis datus sit spūs sanc
tus in signo visibili: sciendum
q̄ in igne ut califacere frigi
dos et in linguis ut doceret ig
natos et in sonō ut terret re
belles. **A**piūt etiā in alijs tribz
signis scilicet: in nube tempe mo
ri ut duxer eus in colump
nia nubis esset: sicut legitur y
saie. lxxij. **I**tem in columba su
p̄ p̄m baptizati ad oñdendum
grē plenitudinē q̄ in ipō erat
lēs in flatu post reuerfionē ad
significandum v̄nificatōē et
fectus q̄ flatus ab interiori p
cedit. **D**atus est spūs sanctus
bis post reuerfionē scilicet in
terra ppter dilectionē p̄m
et de celo ppter dilectōē dei v̄l
datus in tra ad relaxāda p̄ca
aliorū. **I**ohānis. xx. **I**nsuf
flauit in eos et dixit. **A**ccipite
spiritum sanctum quorum
remiseritis p̄ca et mittuntur
eis. **D**atus est de celo in pente
costen ad robur: et ad opatō
nem miraculorū. **D**e hīs
duobz psalmis. **V**erbo de o celi
fremat: sunt: quo ad p̄m et spū
ois ei? omnis virtus eoz quo
ad secundū. **T**ercia fuit collatō
spūs sancti apls facta āte pas
sionē quādo fuerunt baptizati

Corū enim baptisimus iudice
ibi. **Q**ui locus est non indiget
ut nisi p̄. **I**lignū p̄dictor
tū cū ter iungitur homo ad
signandā hanc triplicē spū
sancti i v̄nctionem scz in bap
tismo. **I**n cōfirmationē. **I**n mor
te. **Q**uadruplicē effectum cōse
cuti sunt apli ex p̄sencia spi
ritus sancti. **P**rimo eloquē
ciam in linguis. **S**ecundo audā
ciam in tormentis. **T**ercio effi
cāciam in miraculis. **Q**uarto p
tectionem a vicis q̄ p̄t pen
tent. **N**ūquam p̄cauerūt mor
taliter. **A**ccipiunt et mō v̄tilē
spiritū sanctum peccatores qui
dam ad purgandū. **M**at. **I**psē
baptizabat eos in spū sancto
et igne. **I**tem penitentes ad p
ficiendū p̄s. **S**piritus tu? bon?
debet me. **I**tem p̄fecte ad
certificandū. **R**o. **Q**ui dedit v
bis p̄gn? spūs. **I**tem beatifad
fruentium p̄s. **R**enuit conso
lātia mea q̄. **I**te tribulati
ad consolandū. **R**o. **N**on acce
pistis spm̄ fuitis recti s̄ ac q̄
Item ignorantes ad instruē
dum. **I**o. **P**aracletus aut spūs
sanctus q̄. **Q**uo tempore dat?
spū sanctus attendendum
est quia i die quinquagesima v̄l
ostendatur auctor esse remissi
onis nam ānus iubile? serui
bat remissioni. **V**enit etiā in
die dominica v̄l est dies reno
uacionis qui fuit et creatiois

Datus quoq; fuit homi tertia
quia dicitur primus homo in
homi tertia p̄didisse grāciam
Unde conueniens fuit q̄ eadem
homi aplis mitteret. **I**tem alia
mōne datus est tertia scz ut
ostendatur q̄ etiā nobis hoī
tercia grācia dei datur. **S**icut
ē tres hōre morales scz con
fessio confessio satisfactio. **D**e
hoc nomine spiritus sanctus sci
endum q̄ potest esse creatio
cio v̄nīs p̄p̄ij nominis et
tunc tantū noto p̄sone tercie i
trinitate v̄l possit ille due dic
tiones sūm diuīnū et sic que
libet trīū personarū est spiritus
sanctus. **S**piritus sanctus mul
ta habet nomina dicitur enim
spūs sanctus a spirando actiue
eo q̄ sp̄ret. **I**o. **S**pūs vbi
vlt sp̄rat s̄ sedm̄ hunc modū
hoc nomen spūs cōmune ē om
nibus tribz personis sed sp̄ritu
tui sancto cōuenit p̄ appatōē
Aliomodo dicitur spūs sanctus
scz a spirando passiue eo q̄ sp̄i
retur et hoc modo p̄p̄ium est
sp̄ritui sancto qui p̄cedit p̄
modū sp̄itacōis. **N**on solum dī
citur aut spūs sed additur sac
tus q̄ sanctus idest q̄ mūdus
vel firmus vel s̄i terra. **I**sta nō
solum conueniūt ei quo ad se
sed etiā in compacōne quo ad
nos. **N**am per grāciam spiritus
sancti a peccatis mūdāmur in
bono firmamur a cōis separamur

Sanctus ergo est non solum in se
sed quia nos sanctos facit ea sanc
titate. de qua dicitur. Dyo. Sancti
tas est ab omni immundicia libera et
perfecta omni immaculata in iudicia
propterea spiritus sanctus vocatur ne
que unus. et amplexus. et hoc
propter compactionem ad patrem et
filium. Item dicitur donum dei al
tissimum. et hoc propter compactionem
ad nos. quia omne datum opus
timum. et omne donum perfectum
desinit de se. Item dicitur
fons viuus quia septem
placitum dicitur ignis quoniam afflu
entia accendit. Item dicitur caritas
non solum quia est amor patris et filii sed
quia nos amans facit. Item dicitur
spiritus sanctus unctio quia omnes tri
bulaciones mundanas suas
facit et iocundas secundum illud
in labore requies in estu temper
ies. et. Item dicitur deus
dei digitus. quia sicut res cor
pales digito demonstrantur ita
per spiritum sanctum res spirituales
ostenduntur oculo spiri
tuali. Item dicitur pater quia
consolaciones celestes mentibus
infundit. Item dicitur
magister optimus quia intel
lectum ab cognitionem dei
et simplicius illuminat. De trini
tate. ymnus essencie. C. A. X.

In trinitate nature di
uine tres sunt persone
Quarum prima est a

nulla. Secunda est per gene
rationem a sola prima. Tercia
per communem spirationem a
prima et secunda. Istud tamen
sic est quod trinitas persona
et non excludit ab essentia uni
tatem simplicitatem immutabilitatem
et eternitatem incommunica
bilitatem. Huius ratio per hoc
patet. quia qui credit deum
non potest summe se communicare
et negare in eo potentiam qui
vero credit eum hoc posse sed
nolle negat in eo clementiam.
Qui credit eum hoc posse et velle
sed nescit negat in eo sapien
tiam. Cum igitur pater potes
sit. sciverit et uoluerit se summe
communicare hoc fecit eternas
liter scilicet habendo dilectum
et dilectum hoc est filium et spiritum
sanctum. Propterea boni spiritus deflu
ere ut ait. Dyo. Vnde cum pater
fons bonitatis ab ipso est ema
natio perfectissima que est gene
ratio. Et etiam emanatio iocun
dissima que est per modum benignita
tis et liberalitatis hec autem ema
natio amoris que est spiritualis a pater fi
atque pater boni dicitur amorem emanatio
liberalitatem quia amor per donum est quod
alibetate prebit. cum sit donum in
tellecui in ipso dante in quo omnia alia
dona donantur. Hec beata trinitas
tribus modis innotescit. Prima enim
patet in scripturis. Unde in figuris
Recluz in catenis primo quoniam beata
trinitas patet in scripturis. unde leo per

Credimus sanctam trinitatem pa
trem et filium et spiritum sanctum. Un
deum omnipotentem unius sub
stantie unius essencie unius po
testatis. Item Psalms. Auduit
seraphim dicentia ter. sanctus
in laude beate trinitatis et sub
iungentia in singulari. Dominus
deus sabaoth. Propter confessionem
diuine unitatis. Si non es
sent tres persone non diceretur
in genere faciamus hominem sed
faciam nec diceretur ad ymaginem
nostram sed meam et tunc tres
essent persone et non una substantia
non diceretur ab ymagine sed
ad ymagines ab ipso ostenden
dum ponit in patre ter deus cum di
citur. Benedicat nos deus de
us noster et cum semel ponit
hoc pro nomine eum ubi subiun
gitur. Et metuant eum omnes fi
nes et cetera. Item. Je. a. a. a. de mi
ne deus nescio loqui. Vide quod a
triplicant et in hunc modum. Do
mine deus. Item ap. Ex quo
omnia per que omnia in quo om
nia ipse gloria. Et nota quod hec
propositio ex dicit auctoritate et
esse a nullo hoc autem patri con
uenit qui est principium sui prin
cipio. et hec propositio per notat
operationem suam. medius et esse ab
alio. Unde per hoc intelligitur
filius qui est principium et prin
cipio. Hec autem propositio in notat
conseruationem et esse ab aliis et
propterea competit spiritui sancto

qui est concordancia omnia boni
Secundo ostenditur et beata tri
nitas in figuris signatur enim per
tres annos Iob. Item per tres
digitos quibus appendit moles
terre. Item per tres ciuitates est
gh equali spacio in ter se distan
tes. Item per tria difficilia ab i
uestigandis. Item per tres ciuita
tes quas vidit ezechiel. Reli
cet quoque in creaturis vestigia
trinitatis cognoscit enim in ma
gnitudine creaturarum potentia pa
tris. In dispositione sapientia
filii. In caritate bonitas spiritus
sancti. Item in quolibet indi
duo inuenies unitatem speciem
et utilitatem quorum primum per
secundum filio. Tercium spiritui
sancto conuenit. Item in sole vi
deas suam essentiam splendorem et
calorem in quibus patrem et filium
cognoscis et spiritum sanctum. Item
in anima secundum memoriam intel
lectum et voluntatem consideras per
sonarum trinitatem. Item in
iemarchia celesti superiori deus
est in omnis ut maiestas. In che
rubin ut veritas. In seraphim ut
caritas per que notatur trinitas
personarum. Item in virtutibus
theologicis scilicet fide spe et cari
tate idem intellige. Item in tribus
dotibus anime scilicet apprehensi
one cognitione dilectione similiter
idem nota. Ex predictis patet
quod tam in creatura corporali quam spiri
tualis quod etiam ex his composita.

beata trinitas cognoscitur tam
buerimode put. vñ istorū
dicitur creatoris vestigiū aliud
dicitur eius similitudo. aliud
ymago sicut sup̄ius notatū est
in titulo. Quod filius ymago
patris est. Deniq; sciendū q
pluralitatis psonarū in vni-
tate essēcie aut ipam vnitatē essen-
cie in psonarū pluralitate scdm
Boet. Scrutari temeritas est
credere pietas est. Mosē vita
eterna est.

Qd̄ multiplex trinitas ē. Ca. XI.

Multiplex iuenitur tri-
nitas in scripturis. Est
enī trinitas increata q
summa et inestabilis est. Alie
trinitates sūt create. Inter has
est vna q cecidit scz inestabilis
corpiscibilis. inestabilis. Alia
est p quam homo cecidit scilicet
suggeritio dyaboli. Dilectio sensu-
sualitatis et cōsensus inācie
que tria signata sunt per se-
pentem mulierem et vitum in p-
adyso. Tercia est in qua cecidit
ignorancia veri. Quarta ē
per quam resurget scilicet fides
spes. caritas. Item ē trinitas p
quam ad grāciam repamur scz
triplex substantia que est in
p̄po id est vnitās anima et ci-
ro. Est et alia fmquam repa-
mur scilicet spiritus. aqua et
sanguis. Spiritus inq̄ntum sanc-
tificācie aqua abluōis san-
guis redēpōis. Hanc nob̄

in canonicā sua recitauit. Est q
q; trinitas alia per quam ad
gloriam reformamur vt trēs
doctes anime scilicet cognitio. di-
lectio. comprehensio. Est p̄ter
terea multiplex trinitas in crea-
turis que est vestigiū beatitū
sime et increate trinitatis et de
hoc habem⁹ supra in titulo. Qd̄
trinitas psonarū et vnitās
essēcie est. Quod equalitas
psonarū est. Ca. XII.

Equalitas psonarū in
tribus consistit vt
ait Augustinus in li-
bro de fide ad petrum. Nam
sicut ait nullus alium precedit
eternitate aut excedit magni-
tudine. aut superat potestate.
Quod equalitas scdm̄ hec
tria sit in deo sicut ostenditur
quia in hīs inferioribus sunt
tria scilicet substantia quali-
tas. quantitas. Igitur vnitās
in substantia causat ydēpōita-
tem. vnitās autem in qualitate
causat similitudinem. sed vnitās in
q̄ntitate causat eq̄litate. In di-
uinis aut est eq̄litas t̄mmodo se-
cundū triplicē q̄ntatē put q̄n-
titas in deo esse dicatur licet in
p̄po. Primo fm q̄ntitate. vñ
q ē potentia. Aliomō scdm q̄n-
tatem duracionis que est eter-
nitas. Tercio modo scdm q̄n-
tatem magnitudinis que
ipse ē inter omnia et extra om-
nia et q̄ p̄tinet et locat omnia

Equalitas psonarū aliter in
his tribus ostenditur qudm̄
in creatura triplex magnitudo
reperit scz. Temporis. Dimensi-
onis. Vicutis. Prima magni-
tudo est in rebus mutabilibus. Se-
cunda ē in corporalibus. Tercia
est in spiritualibus creatis. Istis
tribus respondet creator alia
tria in quibus et p̄sone diuine
sūt equales videlicet eternitas
inestemagnitudo in inestēte
et victus impossibile. Dicendū er-
go ē q̄ tāta ē equalitas in tri-
nitate q̄ scdm̄ Aug. nec est
maius aliud vno q̄ vñ nec
maius aliud q̄ om̄s singuli. Co-
eternē q; sūt p̄sone diuine qz
in diuinis nō est ponere si duo
genera scz substantia et ad aliqd
Quātitas vero et qualitas ibi
transit i genus sube sicut equa-
litas et similitudo dicunt rela-
tiones. sed substantia cōmūis
est tribus p̄sonis. Relatioz autē
app̄ū est simul esse ergo nullo
modo pater prior est filio. neq;
scdm id q̄ absolutū ē neq; se-
cundū id q̄ ab aliquo est. De
ostenditur p̄ exemplū i natura
qz solēdor licet sit a sole tamē
esset soli coeternus. si sol esset
eternus. Quod inter essēcia
et p̄sonā differentia est.

Pud grecos quōd sūt
vocabula scilicet. V̄sya
V̄sya P̄sya. Pro-
sopon. Nec apud latinos equi-

pollent istis quādo videlicet
essēcia. substantia. substantia
p̄sona. Inter hec talis est dīa
V̄sya hūc essēcia dicit naturā
et humanitas. V̄sya hūc essēcia
dicit naturā hūc essēcia
naturē vt hō. P̄sya hūc dicit
distiguibile nō tū distinctū
terminatē appetat vt aliquis
hō. Prosopon hūc p̄sona dicit
distinctū cū determinatē ita appeta-
te ad dignitatē p̄tinentē vt pe-
r. Vnde sicut homines p̄tinentes
distincti sunt p̄p̄is q̄ntitatibus
ita pater et filius et sp̄s sc̄s
suis p̄p̄is notōibz. Sicut autē
greci dixerūt p̄p̄is. et filii et sp̄m
sanctū tres p̄p̄scales. i. tres
res ita et nos dicim⁹ tres sub-
sistencias id est tres res nō in-
digentes alia re vt sint. Con-
siderata igit essēcia diuina i se
om̄ino indistincta ē. P̄sya
vero in se distincta ē suis p̄p̄is
tātibus. Considerata autē essēcia
in p̄sonis vel p̄sona in essēcia
mediū modū tenet scz vnitatē
et distinctionē et hoc patet in
a p̄p̄is que om̄bz p̄sonis con-
ueniūt sed ad vnā magis de-
minant. Nota qz sepe sumitur
substantia p̄ essēcia et qz essē-
cia nūq̄ transfertur ad signā-
dam p̄sonā. Tres sūt diffinici-
ones p̄sone. Prima ē Boet.
talis p̄sona ē inestabilis na-
ture inestabilis substantia hec
sumit p̄nes naturā in. Secūda

Richardus de sancto victore
talis persona est subsistens per se
solum iuxta quidam singularem
substantie modum. Hoc sumitur
iuxta etymologiam nominis. Di-
citur enim persona quia res per se est
una. Persona est diffinitio magis
hic. Persona est hypostasis dis-
tincta a potentia ad dignitatem per-
tinentem. Notandum quod predicta quatuor
put ibi sunt opposita et exemplifi-
cata scilicet essentia substantia sub-
sistentia persona differunt in cre-
atura re et nomine sed in diuina
differunt ratione.

De immensitate dei. Ca. XIII.

Non est indeo quantitas di-
mensio sed virtutis
nec ubique est deus mor-
te corporis sed presentia magistra-
tis et per hunc modum dicitur in-
mensus. Sed nota quod immen-
tas quatuor in deo conplectitur scilicet
infinitatem. incomprehensibilitatem
et incommensurabilitatem. et eter-
nitatem. Si enim consideramus deum
in se sic est infinitus. psalmista.
Magnus dominus et laudabilis mi-
nis et magnitudinis eius non est
finitis. Si vero consideratur in co-
paratione ad intellectum sic est in-
comprehensibilis. Ap. 1. O altitudo
diuinitatum quod propter hec etiam
dicitur sedere super cherubim. i.
super plenitudinem scientie et super
omnem intellectum. Si autem conside-
tur ab locis sic est incommensurabi-
lis nichil dimensum trinitas

habet nec loco clauditur non est
maiorne concluditur nec etate va-
riatur. Sed si ostendamus in a parte
ad durationem sic est eternus. Ap. 1.
Regi selectum in mortali munus
bilibi. De hijs quatuor dicens a
in sequentibus per ordinem. Tenetur
igitur ostendere quod in deo non est appen-
ditur vel latitudo. n. solitas a p. p. u.
dicitur h. metaphora. sunt in deo
Est enim in deo latitudo caritatis
quod nos ab errore euocat. Ihesus.
Caritate perpetua dilexi te. Io-
ac. te mensurans est etiam longitudo
pacis quod malos portat. Dissipat
namque peccata hominum propter primam
Est etiam in deo sublimitas sapientie quod
omnem sensum superat. Ap. 1. Via nu-
da et aperta est et in eo profundus
iusticie quod peccatoris dampnat. Ma-
theus. maledicti in ignem eternum.

De infinitate dei. Ca. XV.

Dubitandum non est
deum esse infinitum quia
cum in deo sit idem po-
tentia et essentia patet quod essentia
eius est infinita sicut et potentia.
Vnde sicut potentia dei non ita potest in-
totum quod possit in parte. sic et essentia
dei non est ita in rebus quod possit
esse in pluribus. Immo si mundi
esset infiniti omnes repleret. Sed
deus cum sit rerum causa efficiens
et formalis. et finalis h.
non est dicere de ipso deo in-
quantum est causa efficiens quod
sit effecta nec in quantum est causa
formalis quod sit formata eadem ratione.

non erit dicere si sit causa finalis
quod sit finita. Nullo ergo modo
dicendum est deum esse finitum secundum
substantiam nec finitum dicitur finitum per
fectum. Sane tripliciter dicitur
infinitum scilicet negatiue. positiue co-
trarie siue disparte. Infinitum
negatiue dicitur per abnegationem
finitis et sic dicitur infinitum id est quod
non finitum et hoc modo infinitum
est quod non est natum finitum. Infinitum
positiue est quod est natum finitum
non tamen finitum. Infinitum contrarie
est quod habet contrariam dispositionem
onem ad finem. Primo modo
essentia diuina est infinita quia
non habet finem nec est nata finitum.
Similiter si dicitur tertio modo
infinitum. Si vero dicitur infinitum
positiue sic non potest dici infi-
nitum quia non est nata finitum. Primo
est finiens omnia. Item finis di-
citur tripliciter. Dicitur enim ter-
minus et secundum hoc quantitas con-
tinua est potentia infinita quia est
indivisibilis in infinitum et hoc id
quia in continuo non est terminus
indivisione sicut nec in numero
est terminus in additione. Alio
modo dicitur finis id est quod perfectio
Tertio modo dicitur finis id est quod
quod unum quod primum est
deus infinitus non secundum quantitatem
dimensuram quod in eo non est sed se-
cundum quantitatem virtuale que in
ipso est. Sed quia in deo omni moda-
est terminus virtutis et essentie
non potest esse finitum virtutis

quod etiam sit essentie. Secundo modo
materia dicitur infinita quia caret
perfectione. Tercio modo malum
culpe dicitur infinitum quia non est
ordinatum ad finem.

De incomprehensibilitate dei

Ca. decimum sextum

Respondeo a creatura cog-
noscere non potest ad ple-
num in via. vel etiam in
patria quia infinitum ab infinitum nulla
est proportio. Boetius. Trinitatis sibi
soli nota est et homini et propheta. Vnde
Boetius. Nil deo plene est et nil
incomprehensibilis quod nescit cui
quod rei presentia. quod esse suum. Sane
esse omnium. dixerim? deum si quia
illa sunt quod est ille h. quia ex ipso
et per ipsum et in ipso sunt omnia. Est
enim intelligentia nostra ad illam
licet inaccessibile multominus
quod visus noctue et respectu hominis
ad solem. Vnde deus dicitur in d. a. j.
Ambulare super penas ventorum
hoc est super intelligentias etiam an-
gelicas. Veritatem apprehendit
deus aliquando per fidem in via. Aug. 1.
Hentis humane acies in valida
in tanta excellenti luce non figitur
per iusticiam fidei emendat. Ad
idem Boetius. Ita deus est in ratione a-
bilibus creaturis ut tamen non capi-
atur ab ipsis a rationabilibus
omnibus capi potest per cognitionem
sed a bonis tantum capi per amo-
rem. Dicimus ergo quod de deo sci-
re possumus? quod sit non autem
quid sit Aug. 1. Intelligentiamus.

deum sine qualitate boni in quantum
magnū. sū indigēcia creatore
in actu pudente. sū habitu omnia
concernente. sū loco ubiq; totū
sine tempe sempiternū. sū vlla
mutacione sui mutabla faciente;
nilq; patiente. **C**onphēdit q;
deus p spm p dignitate meri/
totū in patria. **A**ug⁹. **V**idebi/
bim? tue maiestatis essēcia
et vnusquisq; eo pspiciat q;
hic viderit puri? et ē exemplū
in mari. q; se offert qdam vi/
sui et tamē sū ambū suū totū
videti nō pōt et hoc ē tñ ppter
maius latitudinē. tñ ppter vi/
sus nū ad tantā supficiē i ppor/
tionabilitatē. **H**oc igit tenendū
est q; deū in via cognoscere pos/
sum? q; ē et in patria sicut est
nūq; tamē nec hic nec ibi qd ē
Visus corpal impediē sc; p te/
nebras p falsam lucē p auerho/
nē a te visibili. **C**oē mō impedi/
tū visus spūalis circa cogitiōē
dei pmo p tenebras pccī vel er/
roris. **2**o. **Q**uī facit pccm in te/
nebris ē. **3**o. adhuc cū legiē
moyses corū velamen ē sup et
Deō p falsam lucē hoc autē;
fit cū quis metitur eterna sūm/
naturalia. **E**xemplū habem? in
ligno putrido q; in nocte qndā
lucē videtur habere sed cū dies
aduenerit nichil ē. **T**ercio per/
auersionē a te cognoscibili. hoc
fit qn quis spū in amutabili/
bono rebo mutabilib; adheret.

talium oculi cum sint egrī obis
sa ē lux. q; puris ē amabilis. **D**e
cognoscitur int? et exteri. **I**ntus
dupliciter q; qn; p i pīacōē;
q; paucis datū ē. **A**pl⁹. **S**cō
hominē et cū qn; p rō an acō;
sū q; mod; plures p hī nō ticiā
de deo habuerūt. **A**pl⁹. **E**x
ri? etiā cognoscitur dupliciter
scilicet p creaturas. **A**pl⁹. **V**ide/
m? p speculū videlicet creatura/
tum speculum in futuro in quo
omnia videbimus q; ad nostrū
gaudiū p tinebunt. **I**tem p doc/
trinam. **A**pl⁹. **F**ides ex auditu
Sicut bene cognoscit qn; aut/
ditur qn; visu. qn; gustu. sic
quodāmodo et de? cognoscitur
auditu. cognoscūt deū qui audi/
ūt verbū dei et p illud credunt
visu cognoscunt theologi qui
legunt deum in scripturis. et
p hī q; speculantur ipm in natu/
ris. **G**ustu cognoscūt soli boni
ps. **G**ustate et videte qm suā/
uis ē dñs. **E**t iste vltim? mo/
dus pccissim? ē et certissim?
Dyomin? dicit qd tribus mo/
dis cognoscit de? sc; p ablatiō/
nē et negatiōē; ut cum dicitur
Deus nō est hoc vel illud. **H**ec
per eminēciam ut cum inueni/
atur in creatura potēcia. attē/
huenda est deo summa potē/
cia. et sic de alijs. **I**tem p cau/
sam scādū n q; p effectū. **V**enit
ad cognoscē; causē vel p cogni/
tōē; moū ad agnoscē; moū.

Nota q; anima sensu pceptis
corpa q; formas i materia tñ
pseut corpe ymaginacōne v/
to corpm similitudines hoc ē
formas abstractas a materia
esse absente corpe. **R**acōne autē
corpm naturā. **I**ntellecū spm i
creatū. **S**ciendū p terea q; cog/
noscibilia qdam sūt ista mō;
quedā iuxta quedā sup. **I**nfir/
racōne sūt que sensu pcpim?
ut alba nigra et luxa racōne
sūt q; racōne pcpimus ut tra/
falla iusta et multa. **S**upra ra/
cōne sūt que solū diuina reue/
lacione pphē. dñe aut scrip/
turaū auctoritate cōdunt ut
tres esse personas et vnū deū.
De inuēsciptibilitate dei
Capitulū decimumseptimum
Biq; deus est et tamē
nūquā est q; nec ab/
vlli loco n' vilo capie/
lo. **N**otū q; nō deus sit int/
ōia et extra oīa et ista oīa
et supra omnia. **A**ug⁹. **D**eus ē
i mūdo nō exclusus. **E**xtra mūdu
nō exclusus. **S**upra mūdu nō
elevator. **I**nfra mūdu nō de/
pressus. **E**x his patz q; deus ē
intē oīa et hoc q; oīa replēt
et ubiq; pñs ē. **I**tem extra oīa
est q; oīa continet nec vsquā
valet coartari sed nota q; hec
pōsiō extra dicit ibi n' actua/
lē pñciā ad locū et potēcialē
q; est dei imēnsitas que infini/
tes mūdos poss; impleat si esset.

Item ipse ē supra oīa q; om/
nib; pstat n' aliqd eē ei. **I**ta
ista oīa ē q; cūcta sūlm; et sū
ipo nō pōt sōstē. **D**icim? etiā
q; de? ē ubiq; nō ut idigeat
rebo q; i eis sit sed potius res
sui indigēt ut p eū subsistant.
Deus em ante mūdi cōstitutiō/
nem fuit ubi nūc ē videlicet
in se qm sibi sufficit ipse p hoc
patz scilicet qstionis quorūdā
simpliciū q; quēet ubi deus sit
erit pū quā mūdos est. **N**ota
q; modo deus sit i loco. **S**cādū
aut q; aliqd sit in loco dicit/
scriptū et diffinitū nec corpal/
aliud diffinitū ē cōscriptū ut
angel? aliis n' sic n' sic ut de?
et hoc ē ideo q; nō idiuiduat/
per matiaz ut corpa neq; per
suppositū ut angelus aliud
etiā i loco pū cōscriptū pū
diffinitū ut corpus pū sub sa/
cramēto q; ē totū i ubi tota hos/
tia ita q; nō excedit et scdm h'
ē i cōscriptū est q; sic sū hos/
tia q; nō ubiq; et sic ibi quod
āmodo diffinitū. **C**orpus autē
pū sic nō sit ubiq; cū sit cre/
atura nec equari possit in hū/
creatori in pluribus. tñ locis
est. i. subdiuisis hostijs et hoc
ē ppter vniōē eius ad creato/
rē. **U**nde merito habet āplius
q; alia creatura sc; q; in locis
plurib; esse possit. **N**ota aut cō/
ueniat ēē p q; vel n' **E**xpōitio.

patet qd esse ubiq; simpliciter
soli conuenit creatori sed in vno
loco esse conuenit creature. in
pluribus vero locis esse et non
ubiq; conuenit corpori. **I**hesu xpi.
Nota qd deus multipliciter est
in rebus sc; p natura sic e ubiq;
potencialiter. plencialiter. essen
cialiter. It p gra; sic e in bonis
lo. **Q**ui manet in me et ego i
eo h fert fructu. **I**te p glam hic
e in ronalit vt veritas in dāpif
cibili vt bonitas in iusticiabili vt
potestas. **I**te p vniōe sic fuit
in vtero vginis vniū hūane
nature xpi. et in seplchro vniū
tus carni et i inferno vniū aīme
xpi. **I**te dicit esse alibi p oc
cultoz reuelatōez. **S**ic vniū in
loco isto dñs e. **I**te p vestigio
ei; excellentē representatōez sic
dicit esse i celo qz ibi maxime
relic; sua potēcia. et sapia et bo
nitas. **I**te p nature pdeptitate
sic e fili; in pte et p in filio. et
spūs sūs in vtroq; **I**te p mi
racloz opaco; **F**rodi. **D**igit
dei e h. **I**te p obseruaco; et iu
bernacionē sic e in mūdo. **I**tem
deus e in seipo. vt alpha. et o
et sedm illud. **D**ic vbi tunc est
cū pter eum nichil est. **U**t e
nunc in se qm sufficit ipe. p q
patet solus questiois. quorum
daz simpliciu q querūt vbi de
fuerit pūs q mūd; esset. **I**te
ipe est in mūdo sicut rex in reg
no. **D**et. **D**eus ubiq; regnat

ubiq; impat. ubiq; inagēstas
eius omnia replet et complectitur
vniuersa. **I**tem in angelo vt de
cor in quantū veritas et sicut sa
por in quantū bonitas. **I**tem in
essencia est sicut paterfamili
as in domo. **V**n illud vbi sū
vsq; ad consumacionem seculi.
Item in electis est vt liberator
a malis. et adiutor in bonis.
et hoc est qd dicit **B**er. **D**e
in creaturis mirabil in hominib;
amabil. i angel. desitabil. in
se ipo aprehensibil. i re pbi; tol
lerabil. **I**te in re pbi; e vt ter
ror et horror. **A**u; q te dimittit
q it n a te placat. ad te itatū.
pā vltio m; de; in dāpnatis
sicut cor et horror. **A**u; **Q**ui t
dimittit q it qd vt sup. nō em
manū dei potim; effugere. ps
Si ascendero in celū tu illic es
si descendero ad infernū ades.
Si vero dubitat vtiū de; sit
in dyabulo sciend; q qdaz sūt
noia q importat naturas prout
sūt nature in hīs occidēd; e q
deus inhit. **S**ūt alia p qint. si
gunē difformitates vt dyabu
lus de qd non e dicen; q de;
inhit mī addat mēnū spūs.
vel aliud tale. **D**e; e i aīa fideli
sicut sponsus in thalamo. **R**ex
in regno. turris in castro. **I**tem
sicut magister in scolis. fons
in cētis. **L**ux i tenebris. **I**te sicut
chelaaurus in agro. vinum
in cellario. **T**abuaculus in auro.

Item sicut māna in archa. **S**i
gillū in carta. **M**edicina in apo
teca. **I**tem sicut cythara i cōui
uio. **I**magō in speculo. **M**el in
sauro. **I**tem sicut fruct; i arborē
Oleū i lampade. **L**ilū i ouale.
De et nate dei. **C**a. **XV**. **I**III.
Sicut deus ubiq; e nō
tū aliquo loco pūne.
sic et nū e. et tū nullo
tempe mēsurat. **N**on em opit
ei plens nec pteritū nec futurū.
Nota qd nullū deo cōpēit. **N**a
tū pūs manēs esse nō hab;
qz ptransit. **D**eus aut semper
manet iō. **V**nde **H**ila. **E**ssē nō
e accidēs de o h substantia; ve
ritas et manēs et cā. **S**imilit
tū pūitū mō nō e natūen
habet esse substantēs. **S**ed deo
dicit em pā. **I**psi pūitū tu aut
Eodēmō tēpus futurū nō e sed
expectat. **D**eus aut sp e. **V**nde
Mercuri;. sola monas e alpha
et o hī alp; et o hoc est quia
deus e pūitū sū pūitū et h
mī sū fine. **C**ū simplex sit om
nino nō habet in se pūitū
cōtrarietatis que e cā corrupci
ōis. **N**ota qd sit et nitas p
rem. **S**ciendū qd ppe dicitur di
uternitas sū pūitū et sū fine
et sine mutabilitate. et sedm h
conuenit et nitas soli diuine na
ture in q e diuternitas imensa.
Nota quid sit et nitas sedm
et hmo. **E**ternitas sedm ethi
dicit qd eptm et nitas qz et nio

et nitas eā initiali q finalī. **I**tem
nota qd sit et nitas sedm dif
finicionē. **D**oec; in libro 8 cō
solacionē. **E**ternitas e ierminabil
vite tota sit et pfecta possessio.
Ad hū; diffinicionē itelligen
ciam. **N**otā qd in quibusdā e
determinabilitas simplicit; qz ex
pte ante et ex pte post vt sunt
generabilia et corruptibilia ab
quoz differenciā ponit iermini
nabilis et bū ponit illud p ab
negatō; qz simplicia et pūpue
diuina nullū mō melius mani
festant qz p remotionē vt ait
Opomh; et hec est rā quia
simpliciu esse intellect; nō p
pūte cōprehendere et ideo ex
negacionib; eorū q ab ipso re
mouēt manuducit itelle et ad
ea aliquantū cognoscēda. **I**te
nota qd multiplex e ierminabi
litas. **I**tem in quibusdā e ier
minabilitas essencie h nō vite
vt in corporibus celestib; ad qz
diām addit vite. **D**e deo autē
dicit **Aug**; qd solus dicit habē
immutabilitatē. **I**n oī em muta
bili natūā nōnulla mors e ipsa
mutatō qz facit aliud i ea non
esse qd pūs erat. **V**nde et homo
qū nascit quodāmodo incipit
mori. **I**n quibusdā e ierminabi
litas h tamē cū miscela et in
felicitate vt i demoi; et idāp
natis ad quorū diām addit
possessio i aīus itellatu e iorū
dicas felicitatē qz tūc possessio

rei alicuius dicitur quod ad libitum
habet. In quibusdam est inemina-
bilis vite possessio sed tunc non tota
ut in hominibus beatis ante iudicium
quorum est beatitudo secundum pre-
sentem et non corporis ad quod dicitur
dicitur tota quia totum non est dimi-
nuitur vel cui nichil est extrinsecum. In quibus-
dam autem est ineminebilis vite
possessio tota ut in angelis beatis
ante iudicium quia secundum totam suam sub-
stantiam habent felicitatem et inemina-
bilem vitam sed tunc non sunt ali-
i eis sit successio reuelatio et
gaudiorum ad quod dicitur potest habere. In
quibusdam est ineminebilis vite posses-
sio tota sicut habet tunc non per se
modo quod nos dicimus per se nullo
indiges sic est in angelis et homi-
nibus beatis ante iudicium ad quod
dicitur beatitudinem addit per se nullo mo-
des ad suum bene esse. Patet ex
proposita diffinitione quod tres ponun-
tur ibi ordines qui sunt insepara-
les ab et aeternitate creaturae que deus
est sed ineminebilis ibi inemina-
bilis vite possessio. Item invariabili-
tas ibi tota simul. Nichil enim
variabile est totum sicut habet sim-
pliciter ibi perfectum. Illud enim su-
me perfectum est cui non est possibile ali-
quod additio per se separat deus ab omni
corruptibili per se ab omni varia-
bili per se ab omni opposito. Hic
nota quod illud quod caret per se et fine
dicitur eternum ut deus autem esse in-
minutum est quod per se habet et fine
caret diuine perpetua ut angeli.

et hoc est quod verum per se et fine habet
dicitur temporaliter ut sunt corruptibiles et
genera et sensibilia et bruta et homines
De immutabilitate dei Ca. XIX.
Immutabilis est deus et im-
mutabilis et inmutabilis
Immutabilis est quia non ca-
dit in motum accidentalem sed augmen-
to per se. Simpliciter dicitur nature nihil
addi vel minui per se quia per se est
Ita enim diminutio. Male. Ego deus
et non mutatus. Ita enim aliter. Ita apud
quod non est terminus nisi per se ob id non
secundum locum mutatur quia per se per se
per se. Celum et terra ego impleo. In-
mutabilis autem est quia non cadit in eu-
sionem quod est deus non est ad eum generatur
quia in eum non habuit nisi ille quod est de-
us ad non est ut corruptus quia non habet
finem. Illud enim in se est variabile quod est
nichilum. Est etiam inmutabilis ex
eo quod non cadit in eum motus ex opo-
ratione. Male soli deo dicitur in opo-
ratione. Quod est verum. Hoc est. Stabilis quia
mans dat actum moueri verum. Quod
deus facit aliquid tunc non sit in ipso deo
mutatio sed in re etiam secundum quod operatur quod
autem facit deus per se in se habet
minue et per se motus ex eodem
quod neutrum accidit in talibus non mu-
tauit deus aliquid quod ab eterno secum
habuit sed in se quia respectu ad
ipsa negocia habuit quia minue
substantia erat secundum se in se et ex eodem
per se motus erat secundum se in se in se
res habet si in se non est necesse dicitur
potest. Ita est plex distinguere mo-
tus sed naturalis violentus et voluntarius.

Naturalis est in quo naturaliter
tendunt res ad locum proprium. Mo-
tus autem violentus est qui cogunt
res esse extra locum proprium. Sed
motus voluntarius est ut in animalibus
quod autem vel comedunt vel
operantur et ille motus est medi-
us motus naturalis et violentus
quia per se naturalis sed in se
voluntas coniungitur actui sicut
causa suo effectui. Ita per se est
violentus sed in se mouetur
motus contra motum suum naturale
propter quod etiam lassantur quod ex mo-
tu naturali nunquam lassantur. Ita
Primo motus non est in deo sed
naturalis et hoc propter quod ma-
tiones. Prima est quod omnis motus
est ad quietem et propter indigen-
tiam ut dicit philosophus sed deus
nullus eget. Secunda est quod sit
ubi quod non habet necesse sed loco ad
locum moueri. Tercia est quod non est
in ea gravitas vel leuitas propter
que sursum vel deorsum moueatur.
Quarta est quod cum deus in se ipso
semper maneat non habet necesse lo-
cum proprium et sibi naturale ex-
tra se quod habet alie creature.
Ita secundum modum non mouetur sed motus
violento quia non sit ei violentus
quia Job. Si fortitudo quod eo
habuit in se. Item tertio modo mo-
uetur sed motus voluntarius quia in
operatione non lassatur ut animalia
propterea nostra mens est instabi-
lis quia modo perficimus modo defici-
mus modo reminiscimur modo ob-

liuiscimur modo volumus modo no-
lumus modo diffundis cogitatio-
nibus et affectionibus atque consi-
derationibus huc illuc vagamur. Deus
autem semper se habet equaliter et
imobilitate. Item nota quod tri-
plex est motus. Ita alius est mo-
tus circularis. Alius rectus. Ali-
us obliquus. Circularis est corpo-
rum superiorum put firmamentum
mouetur secundum formam quandam ut
dicit philosophus non secundum substantiam
hoc est dicere quod non mouetur ad
locum sed in loco. Motus autem rectus
sursum vel deorsum secundum quod corpus
inferiora mouent propter leuita-
tem vel gravitatem. Motus obli-
quus est oppositus est circulari et rec-
to. Unde quod reflectitur habet a
motu circulari quod vero finaliter
mouetur habet a recto. Nullo in-
ter motus mouetur deus quia
appropietates istorum motuum non co-
ueniunt ei. Item nota quod deus
mouetur multiplex. Possemus
tamen dicere quod isti motus deo
conueniunt nisi et ut dicitur mo-
uetur motu circulari omnia regen-
da et gubernanda. Item motu
recto bonos remunerando. Item
motu obliquo. per se et per se
mutando. Eodem modo posset di-
ci quod deus mouetur motu natu-
rali quo scilicet multa bonitate
omnibus creaturis pro captu earum
se comunicat. Item motu violento
quo peccatores dampnat. Ita
motu voluntario quod actum esse.

conferuat. Sic potest exponi
dictū p̄hi qui assignat motū a
centro ad ceterum. et circa cen
trum in quantum deus mouetur
ad ceterum in incarnaōne et a
cetero in ascensione. et circa cen
trum in p̄dicatione. Propter hec
et alia similia dicitur in libro
sapiencie spiritus sanctus. et mo
bilis et stabilis. Mobilis quia sanc
tus mobiles facit ad opandū
ac in bono p̄ficere. stabilis est
quia dicit in bono p̄ficere. vel mo
bilis ē in via. stabilis ē in pa
tri. vel mobilis in actibus et sta
bilis in contemplatione. vel mobilis
in alijs s̄is. Stabilis in p̄p̄o. Pa
Requiescit super eum. et. Sci
endum quod operationes quedam
attribuuntur deo secundum cau
salitatem et essentiam ut scire
quedā secundum causalitatem. nō et
essentiam ut comedere autem
quedam secundum essentiam et
nō causalitatem. ut creare vel
iustificare. quedam nec hic nec
hic ut peccare mentiri.

De simplicitate dei. Ca. XX.

Simplex est deus et an
gelus et anima sed dif
feret quia in deo id
est quod ē et in quo ē et hec est p
fecta simplicitas. De. Sola m
creata natura hāc sibi vendicat
simplicitatem ut nō aliud et ali
ud et alibi et alio modo et mō
inueniat in ea nempe quod habet
et quod ē semp̄ et vno mō est h̄ in

angelo et anima differunt quod ē et
quo ē et ideo ē ibi quedā alteri
tas et p̄dicio. hic ibi nō sunt
distinguitur quantitas. Unde mer
curius Insuper celesti est unitas
in celesti alteritas. in subcele
sti pluralitas. Simplex ē itaq;
deus in essentia quia nichil ei ac
cidere esse poterit. Immo p̄fecta
simplicitas ibi ē cum nō sit ibi
possibilis additio. quia quicquid ē in
deo deus ē. Unde leo. Pa. Sim
plici diuinitatis nature nichil
addi vel minui potest quia semp̄
est quod ē cui p̄p̄um est cui sem
piternū est. cui idem est viuere
et intelligere. Veritatem multi
plex est in domo. Ap. Alij da
tur vno sapientiē. Alij. et. H. a.
Omne datum optimum omne
donum p̄fectum. Non ē in deo
compositio partium integraliū
ut in domo nec partium poten
tialium ut in anima nec ge
neris et differentiarum ut in
specie. nec materie et forme ut
in corporibus. nec conseruatio
in unitatem ut in numero nec
quod est et quod est ut in angelis.
nec substantie et accidentis.
ut in in diuiduo. nec corpe sub
stantie. et in corpe ut in hoīe.
De hīs. B. Nō p̄t̄bo cōstat deus
ut corpus. nō aff̄bo distat ut
anima nō formis substantiat. ut
omne quod fecit est. H. d. p̄m. e. d. a. q. d.
cōstat. rōe quod omne p̄p̄um p̄f
ectus sit s̄is omnipotentibus.

nec p̄mo quicquid sit p̄lus o;
deus qui ē p̄mū p̄cipiū nō esse
compositū. Preterea a nullū compositū
est cōsūsum esse. et deus ergo
cū sit suū esse nō erit compositus.
Unde. B. a. Nō ē formatus deus
forma ē. nō est effectus deus
effectus ē. non ē p̄p̄us deus
simplex est. De excellēcia
dei. Ca. XXII.

Inne dignitatis ex
cellēcia tāta est quot
iens de deo cogitans
deficit cū sit incōprehensibilis.
Sensus eū nō p̄cipit cū sit in
uisibilis. Ligna rōm nō exp̄
tat cū sit ineffabilis. Tempus
eū nō mēsurat cū sit inēmiabilis.
Locus eū nō capit cū sit incir
cūscriptibilis. Scriptura ipsū nō
exp̄tat cū sit inestimabilis. Vie
tus eū nō attingit cū sit inaccessi
bilis. Desideria et vota trans
gredit cū sit inopabilis. et be
atū ois creatura ad deū cōpa
ta defectū habet quia infiniti ad
finitū nulla ē p̄p̄tio. Ecce p̄
quod excellēcia diuina nullo eget
quia ipse sibi sufficiens. bonū est
nō enim indiget corpe ut sit nō
loco ut alicui nō tpe ut aliqui
nec causa ut aliunde nec fore
ma ut materia nec subiecto i
quo substantiat vel cui assistat.
Nota quod soli cōueniat. Būt et
alia quod soli diuine maiestati con
ueniūt et nullie alie creature in
quibus excellēcie sue dignitas

apparet sicut ē esse omnipotentē
omnibonū oīserētē quia cognoscit
om̄a p̄sencia p̄terita et futura et
om̄a figuraria simul actu. So
lus cognoscit ea que subsūt li
bēo arbitrio et cogitationes
hominū solus cognoscit seipm.
Itē ad ipsū solū p̄tinet ubiq;
p̄sente esse de nichilo res creā
in instanti opari i opatione qui
cū esse inācula facit ex aucto
tate. De qualibet creatura face
re quod vult voluntatē hominis cō
gere i ictu oculi mortuos susci
tare. essentia aīe illabi peccata
dimittere grām infundere i igne
perpetuo corpus seruare. Nota
quod i deo bona sūt excellēcie.
Quā aliqd creaturē conuenit quod
cōp̄tē creatori tū excellēcius
de eo dicitur ut si in creatura est
potēcia in deo sit sūma potēcia
si sapiēcia in ipso sit sūma sapi
encia et sic de alijs. Dñ et huius
modi dicuntur de deo i suelatio
p̄pter quod dicit. Potētissimus
Sapiētissimus Optimus. Pul
cerissimus Dulcissimus. Misericor
dissimus Iustissimus Mira
bilissimus. Desideratissimus.
Fidelissimus et sic de alijs. Au
gustinus in libro de trinitate o;
nec sūme viuere et cūcta senti
atq; intelligere mori et corūpi
mutariq; nō posse non corpus
esse h̄ sp̄m oīpotētissimū. Ius
tissimū. Spectatissimū optimū.
Beatissimū fatemur. Potēt.

et in preterit auctoritate meo alio
signari quod bona sunt ex cellenti in
deo quod in creatura quod spiritus est aliquid no
bilius in qua quod in creatura videmus etiam
quod aqua purior est in fonte quam in rivulo
Radix quoque solis lucidiores sunt
in ipso sole quam in aere et dulces
de maiore est in melle quam in mellido
De nominibus dei. XXII
Uoces sunt quoniam scilicet
pater filius pater
hominis a se habet. Quis
spiritus sanctus est pater. Secunda filius
tercia spiritus sanctus. quarta pater
quinta pater et filius. Ex quibus patet
quod tres voces in se sunt. pater. filius.
et spiritus. una spiritus sanctus. Tres pater no
tiones dicuntur personales tamen eo
quod personas faciat et eas ipse et
naturaliter distinguat et ille so
le tres sunt veritates trium personarum
quibus persone dicuntur tres. unde
pater plures habeat proprietates tamen
pater tamen est unus. Pater enim
pater est in se et filius
ab aliis. inascibilitas autem est in pater
et summe. pater eo quod ipse sit a
nullo et tamen pater non notificat hanc
quod non significat per hoc ipsum distin
guat a filiis. Similiter omnis
spiritus est una vox et illa veritas
est in pater et filio et est distincta
ab omni alia voce. Non autem igitur
quod ipse loquendo tres sunt proprietates
tres personales scilicet pater. filius.
pater. quod personalis proprietates est quod
ipsum soli persone ducunt et ea ab omni
alio re distinguunt. Relationes po

sunt quod quod una est pater ab fili
um scilicet pater. alia est conuoluto
scilicet filius. et ea est pater et filius ab
spiritum sanctum scilicet omnis spiritus.
Quarta est conuoluto scilicet pater. No
tiones autem sunt quoniam quod quilibet
relatio est vox et pater inasci
bilitas quod pater conuenit per pater
nem relationis ad aliud principium
Noces habent multa nomina
dicuntur enim voces quia pater
nas notificat. Dicuntur et dis
tinctiones quod personas distinguunt
Item dicuntur relationes quia pater
sone pater ab se mutem referuntur.
Dicuntur quoque proprietates
quia ipse personis insunt. Nota
regulas notionum. Nulla no
tio de alio dicitur. Item que
libet vox est illa persona cui
inest. Item quilibet vox est essen
cia diuina ut deus. Item omnes no
tiones sunt una essentia. Item
nulla vox inest diuino essen
cie que nec distinguat ea quia
ipsa non distinguat sed distinguat
Item notiones sunt ab abstracti
ue predicantur de essentia. sed
sumpte concretive non. Unde
bene dicitur essentia est pater
mitas sed non dicitur essentia est
generis. Item vox spiritus importat
dignitatem. Item supposita no
tione non supponitur persona quod
aliquid ducunt vocem quod non ducunt
pater. Notum enim ducunt
ipse distinguat sed persone distinguunt.
De nominibus diuinis. Ca. XXIII

Hinc nomen quod de deo
dicitur aut est essentiale
aut personale aut notio
nale. Essentiale quedam sunt sub
stantia ut deus deitas creator
et filius. Quedam sunt adiectia ut
bonus eternus inessus et huius
modi. Personalia sunt ut pater
filius spiritus sanctus. Notionalia sunt
ut pater mitas inascibilitas et
De his notandum quod nomen esse
ciale substantiam et abstractum
nullo modo potest trahi ad supponen
dum per personam. Unde false sunt
hec essentia genuit essentiam
Item deitas genuit deitatem sed
concreta licet sunt essentialia
trahi possunt ad supponendum per
personam et hoc per verba notio
alia vel propositiones notionalia
sunt. Unde vere sunt deus genuit
deum. Creator creatoris vel deus
de deo. Similiter de nominibus quod
media sunt ut lumen de lumine
Item hoc nomen sapientia licet sit
abstractum tamen potest ex verbo sumi quod
concreta ut sapientia et sapientia
Essentiale autem adiectiuorum quod
et in potestatem pure diuinam essen
ciam ut bonus et ens. Quedam
diuinam essentiam connotando pater
dionem principium et finem ut eternus
vel certe mensura localis ut inme
sus. Quedam principaliter signat
diuinam essentiam et connotat effec
tum in creatura in actu ut creat
iustificat viuificat vel in habitu
ut iustus misericors vel in potestate

cia ut omnipotens. Nota quod nomina
de deo conueniant. Sunt quedam ver
ba quod nec significatio nec modus
significandi deo ducunt ut aut
terre ambulare. Quedam sunt quo
rum significatio conuenit sed non
modus significandi. ut creare
facere. Quedam sunt quorum et sig
nificatio et modus significandi
de deo conuenit ut patet in hoc ver
bo est Exodi. Qui est misit me
Nota quod omnia que sunt perfectio
de deo vere dicuntur quod autem imperfecti
omnes sunt aut non dicuntur aut se
cundum assumptionem humane na
ture dicuntur vel translatione. Item in
diuinis sunt duo modi predican
di scilicet per modum substantie et rela
tionis sed suba continet unitatem
et relatio multiplicat trinitatem
Nota quod aliquid dicitur de deo
multipliciter. Nomina quedam
dicuntur de deo essentialiter ut ius
tus misericors que connotant ef
fectum in creatura secundum habitum.
Quedam temporaliter ut dominator et
imperator que connotant effectum
in actu. Quedam personaliter ut pater
filius. Quedam singulariter ut de
us. Quedam ipse ut proprietates
personarum. Quedam appate ut po
tentia sapientia quodam politie ut iustus.
Quedam pater ut immortalis
et hec magis proprie dicuntur de deo
quod politia quod melius dicitur de
de deo quod non sit quod quod sit. Que
dam translatione sicut quod similitudo
de deo dicuntur ut agnus leo.

Quedam collectivae ut trinitas
trinitus. quedam relatiue ut e
lis similis. quedam respectiue
ad creaturas ut creator. refugium
et hec nomina non dicunt relatio
nem dei ad aliud sed aliq. ad deum
habent relationem ad aliud sed
alia habent relationem ad ipsa.
Duo sunt principalia dei nomina
scilicet. qui est et bonum. per primum signi
ficatur esse dei absolute in se. et hec
consideratur ut infinitum. quia dicitur
substantia infinita cum sit no
mine infinitum. per secundum notatur esse
diuinum ut causa. fecit enim deus
omnia propter bonitatem suam. In the
ologia supponitur quod est per nomen
essentia ut deus diuinitas potest
esse essentia natura. **Item** supponitur
quod ut cum supponitur persona
locum supponitur que ut cum sup
ponitur nomen. Persona per neu
trum genus dicitur substantia di
uina. per masculinum persona. per fe
mininum nomen. per hoc patet quod non
debet in ymno cum tunc. unde per
cum filio est unum. quia pater
et filius non sunt unus in persona
sed unus in substantia. unde magis
tantum est unum per cum filio.

De ineffabilitate dei. **XXIII**

Nihil digne vel appropinquate
deus dicitur per appropinquat eius
excellencia. Non enim per
nomen deus deus appropinquat loquitur. quia nomi
na significant substantiam cum quali
tate. et ita intelligitur ibi oppositio
forme cum materia que in deo non

est. **Nec** per primum quod primum deus
dicitur cadit a demonstratione. non
enim potest ibi esse demonstratio ad
sensum cum sit incorporeus. nec
demonstratio ad intellectum cum
sit incognoscibilis. si ergo dicitur
quod huiusmodi nomina secundum
primum cadunt a demonstratione
cassa erunt et vana. dicens quod
est ibi demonstratio ad fidem.
Nec per verba que cum modis et
formis cum tempore si casu agendi
vel patendi significantia sunt sed
alia non cadunt inde. **Nec**
per participia cum sequantur natu
ram nominis non isti verbi. **Nec**
per alias partes orationis quia non
sunt subiectibiles vel predicabiles.
Ex his patet quod deum notificare
non possis per differentiationem sed que
licetque per attributionem. **Unde**
Deus. Quid est deus. Ex quo
omnia in quo omnia per quem omnia
Quid est deus quo nihil melius
cogitari potest. Quid est deus
voluntas omnipotens. beneuolens
et veritas. lumen eternum. incon
mutabilis ratio. summa beatitudo
Inuisibilis et inaccessibilis
in se. et in suis spectabilis. et so
lus mirabilis. Multis modis as
seritur aliquid de deo. Primo
per naturalem rationem que
dicat quod unus est deus comu
nerator omnium bonorum. et
punitor omnium malorum. se
cundo in substantia et trinitate in personis
secundo per fidem que dicitur deus unus

tertio per sacra scriptura. Quatuor
per rationes probabiles. Quinto
per exteriorum predicationem scilicet his
duobus modis vltis non est inter
dictum si firmitate habeat ab ali
quo predicto. Est enim regula quod
quicquid asserit aliquis de deo quod
non est sibi certum per naturalem rationem
vel per fidem vel per sacram scripturam
presumit et peccat. **De ydeis**
et libro vite. **CA. XXV.**

Hec verum et exemplar
et rationes hic in deo sunt
quod ydea importat causam
efficientem a forme effectum. Sed
exemplar causam formalem. Ratio
vero causam finalem. Deus enim
omnium rerum est principium a quo sunt
et forma exemplaris ad quam ymita
tionem sunt et finis ad quem sunt.
Nota biam inter exemplar et ra
tionem et ydeas. Hec tria hic a
se differunt quod exemplar unum est quod
exemplar connotat similitudinem crea
ta vero in causa sunt unum. Sed ra
tiones et ydeae plures sunt quia ista
respectu rerum dicuntur. Sunt itaque
plures ydeae quia connotant agni
tionem cognoscibilia autem distig
untur in cognoscere sunt et ra
tiones in deo plures sunt quia signi
la creata sunt. appropinquat rationibus ab
surdum est enim dicere ut ait Aug.
equum et rationem creatam que hominibus
dicuntur ergo est quod licet rationes
in deo vel ydeae sine una. Veritas
et una lux et essentia diuina tunc
plures rationes et ydeae appropinquat plu

talitate ydeatorum diuis exemplum
habes in naturis. Quidem enim quod
omnia linee circuli unius centro
remote autem a circulo differunt
ab invicem. Nota quid sint ydeae.
Sunt autem ydeae ut dicit Aug.
forme principales rerum que diuisa
intelligencia continent. Dicendum
est ergo quod sicut in mente artificis
prius est forma rei quam in opus ex
eat sic ydea rerum ante mundi consti
tutionem in mente creatoris erant
nec enim aliquid extra se inspi
ciebat secundum quod mundus faceret.
Ex hoc patet quod omnis creatura
prius in deo existit quam in se ipsa.
Unde cum ab eo per creationem per
cessit ab ipso quodammodo distat
cepit. Unde rationalis creatura
ad ipsum redire debet quia primo con
iuncta fuerit etiam ante quam esset
et hoc per ydeas que non aliud quam
ipse deus sunt. et erat sic autem ad
locum unde exeunt flumina reuer
tuntur. Nota quod res in deo dicuntur
vita et lux. Res putantur in deo
dicuntur vita que importat rationem
boni. Quod factum est in ipso vita
erat diuina et lux que importat
rationem veri. Aug. super Genesim. Crea
tura in deo sunt lux hec autem in deo
dicuntur quia in deo non sunt mala
neque falsa. Dicitur enim inter exempla
et librum vite et speculum. Exem
plar namque dicitur respectu rerum
ut exemplum. Liber vite dicitur re
spectu rerum ut redeuntium. Sed
speculum dicitur respectu rerum ut

enciū. **D**e libero vite sic dicit hugo de sancto victore. liber vite ē autē oī jo eterna. incorruptibil essēcia. cōgnitō vita scriptura indelibil. inspectio de fiderabilis. doctrina facilis. sciēcia dulcis p̄fūditas i p̄scrutabilis v̄ba immutabilia. tñ vñū p̄ hūm oīa. Aīma vero moraliter loq̄ndo multipliciter est in deo scz hūit tam in arbore apīs in flore. **M**avis in lictore fess in thalano. thesaurus in agro. scriptura in libro obcess? i castro. aucta i mīdo. p̄scis i ruo. q̄libz res i v̄o. p̄p. stella in firmamēto p̄mago i speculo. cera in sigillo. **q̄ma i auro. mel in fauo.** **D**e appatū diuinis p̄sonis. **Ca. XXVI**

Vāuis oīa esse aīalia oībus p̄soms eq̄līe conueniāt appatū tñ p̄i potēcia. **h**ilo sapia. sp̄itui scō bonitas. q̄ hoc ē p̄t exclusiōez carnal̄ intellūs. ne videlicz p̄ rōne antiq̄tatis credatur impotens. q̄ ne filius rōne iūētutis credat̄ infipies. q̄ ne sp̄s s̄us rōne ip̄tuoſitatis credat̄ cruē del̄ hec rō p̄tinet ad simplices alia p̄tinet ad sapientes scz q̄ potēcia naturaliter p̄cedit sapienciā et v̄tūqz bonā volūtatem. **D**e attributis itaqz dupliciter ē loq̄ aut scōm tē hic oīno idē sūt nec appant aut scōm rōem sic eorū q̄daz appantur q̄

dam non. **N**am a p̄p̄atō non ē aliud q̄ sp̄ualis attributō rōne alicuius oformitatis. cū p̄prio illi? p̄sone sic habz similitudinē potēcia cū patre q̄ ē p̄ri? cū p̄i? v̄niūsalē. q̄ sapia cū verbo et bonitas cū amore. **P**redictā a p̄p̄atōez habet cōsuetudo scripturē q̄ opa manifestissima potēcie attribuit patri. sapie filio bonitati sp̄ui scō. **A**lia ē a p̄p̄atio hilarit̄ talis. **E**tēritas ē in p̄re q̄ nō habz p̄cipiū in cōp̄cōis nec p̄ncipiū essenbi ab ali. **S**ēs i p̄magine. i in v̄bo q̄ sūme pulchrū v̄sus in munē id est in sp̄u sancto quia sūme p̄ficiū et cōmutatiū. **I**stud p̄ alia v̄ba sic iſinuet. **Aug?** **I**n patre v̄ritas. **I**n filio equalitas. **I**n sp̄u sancto v̄nitatis eq̄litasqz concordia. **C**onuenit autēz patri v̄ritas. quia ficut v̄ritas. a nullo dēscēdit et omnis p̄faliās ab ea dēfluit. sic deus pater a nullo est. et alie p̄sone ab ip̄o sunt. **P**reterea ficut v̄ritas dē. se gignit v̄ritatem ita pater dē. se gignit alitum. se id est filium. **I**n filio vero dicit̄ esse equalitas quia equalē patri nō solum in potēcia et sapientia et bonitate. sed etiā i hoc. q̄ si ut p̄ dat suaz bonitatē alē p̄sone sit et filius in sp̄u sancto autē ē v̄nitatis et etiā equalitatis. **O**nepio. qui ē amor amborum scz p̄is et filij

Item quarta a p̄p̄atō ē q̄ rōem in p̄re ē p̄cipiandi et originādi q̄ sūme p̄cipiū. **I**n filio vero rōem exēplandi q̄ sūme pulchrū. **S**ed i sp̄u scō rōem facienbi q̄ sūme p̄ficiū et bonū.

De potēcia dei **Ca. XXVII**

Potēcia dei duplex est scz absoluta et ordinata. **M**ulta vero p̄t. **P**rimo modo q̄ nō p̄t. **S**ecundo q̄ multa subsūt sue potēcie q̄ nō cōgruūt sibi ut nūc facere possit. tñ facere ea cōgruēcia et sic possit illa facere. **N**ota q̄ potēcia dei patet i tribz. **D**eus p̄t oīa oībz modis q̄ p̄t p̄ducere nō ens inesse et hoc per creatiōē. **A**te p̄t ex iōpleto cōpletū facere et h̄ p̄ apagatōz. **I**te p̄t mutare vñū cōpletū in aliud cōpletū sicut p̄t t̄nsinuationē panis in corpus xpi. **D**e talibz dicit **Aug?** **D**em? deo aliud posse et nos intelligē nō posse. **N**ota q̄ potēcia dei oīdit i tribz. **P**otēcia dei apparet i mūdi mīcō et i medio ac i fine ip̄ncipio q̄dē q̄ res de nichilo cōrauit in medio aut q̄ res nē i nichilū restant sua potēcia cōmet i fine vero q̄ mortuos mīa celeritate suscitabit. **N**ota q̄ potēcia dei apparet tripliciter. **A**pparet q̄z dei potēcia in rebo sp̄ualibz q̄ cū byabolns p̄tatem h̄z in nob̄ immutādi sensū et fantāhā agel? etiā potēstatē h̄z sup hoc et in

suy intellectū immutādi. **S**olus deus h̄z p̄tatem nō solū sup tā p̄dicta h̄z p̄t etiā mutare volūtatem **Aug?** **Q**d dē? nos p̄uenit ut v̄talia velim? et seq̄tur ne frustra velim? **R**ota q̄d deus nō possit. **N**icet dē? sit oīni potēs tā nō attribuit ei act? culpabiles. **U**t mentiri et male velle nec penales ut metueret et dolere nec corporales ut dormire comedere et ambulare nisi forte tñ sup̄tue. **U**t actus incōueniētes qui possūt esse triplē. **P**ri mo si aliq̄s actus cōtradicit diuine potēcie ut ē facere maiōz se. **S**ecdo si cōtradicit eius veritati ut ē facere aliq̄d simul esse et nō esse vel q̄ p̄teritū sit futurum. **T**ercō si cōtradicit eius bonitati ut dāpnare petrū et saluare iudā s̄ his ansh. **Q**libz incōueniēs etiā minimū ē ip̄sibile ap̄d dē. **N**otū aut̄ hec ē ratio q̄ potēcia dei cū sit perfectissima nec ē de nichilo nec ē sub aliq̄ nō eget aliquo. **V**nde nō p̄t deficere peccando nec succubere paciēdo nec egere s̄b fidū in tp̄alibz q̄rendo ac per hoc nec culpabilia nec materialia p̄t. **N**ota q̄ deus p̄t cōmū vel p̄ se vel per creaturā illa diu oīnia que posse ē pure potēcie hoc aut̄ dicit̄ q̄ posse peccare nō est potēcie h̄ infirmitatis. **D**e o autē cōp̄tit p̄fectū posse et p̄fectū dominū. **D**e q̄ **D**yo

Domina est nō p̄ior ep̄is
sus tñh et oim pulchro et lo
noy oimoda et p̄fā possessio fir
ma et nō valēs cadere fortitu
do. Nota ergo q̄ q̄ba; opaco
nes attribuunt deo fm causā
litatē et essenciā vt scire. Que
dā scdm causalitatē et nō scdm
essenciā vt comedere curtere que
dā; scdm essenciā; et non scdm
cālitatē vt iustificā ēare q̄dā;
n̄ sic n̄ sic attribuūt ei vt p̄c
au. De miracul dei. Ca. XXVIII.

Voniā p̄ diuinā poten
ciā sunt miracula ide o
de miracul est agendy.
Aug⁹ notat illud miraculū q̄c
quid arduū at insolitū si pra
speim vel factatē ammiratōis ap
paret. Ad hoc q̄ aliqd sit mi
raculū quatuor cōuerūt p̄mum
est q̄ sit a deo. scdm q̄ sit pre
existencia nature p̄tra an? addi
nō fiat. Tercū q̄ sit eiudēs.
Quartū q̄ sit ad fidei cōuincō
nē. Vnde si aliqd istorū q̄tuor
defuerit mirū p̄t dici et nō mira
culū. Nota q̄ q̄dam sūt sup̄ na
turā. q̄dā; p̄tra naturā. q̄dam
p̄ter naturā. sup̄ naturā sūt illa
q̄b; non ē simile in naturā. nec
eciā i potestate nature sicut est
v̄ginē parere p̄tra naturā. sūt
q̄ hūt v̄lu p̄tratio nature tñ ter
mināt ad p̄forme nature sicut
ē cēdā illuīnācō. h̄ p̄ter naturam
sūt q̄ hūt ordinē h̄i nature nō
tamen p̄ p̄cipium i nature vt

in mutacōne v̄garū in serpētes
q̄ illud p̄f̄ fieri ordine nature
p̄ longā putrefactiōē. Vñ p̄az
q̄ ea q̄ hūt fm cōnes sciales
miracula non sūt. Verūtamē. et
nō sūt ibi opaco nature mira
culū sūt. Res q̄q; p̄ducit ab
agēte h̄i successiue hoc attēbu
iure nature et dicitur naturāle. Qñ
q̄ p̄ducit ab agēte dissili tēp̄
te hoc attēbuūt angel. et dicitur
mirabile. Qñq; p̄ducit ab agē
te dissili in istanti hoc attribui
tur deo. et dicitur miraculū. Sci
endū q̄ q̄q; potēcia aliq̄ et ac
tus ei? ē naturāle. sicut v̄l? et vi
dere q̄q; ē miraculosa et act? na
turāle. vt qñ cecus illuīnatus vi
det. Quandoq; v̄trumq; ē mi
raculosum sicut partus v̄ginis.
Nota q̄ miracula vel mira fi
unt q̄dā; in tantum ente vt
statio solis et eius et cōgrel
sio. Quandoq; sunt in regi
tabili sicut quando virga aarō
floruit. quandoq; insensibili
sicut sūt in locutione a p̄ne ba
liam. Quandoq; in rationali
sicut sūt in ambulatione clau
dōrū audicione surdorum susci
tatione mortuorū in p̄tu virgini
li. vt sciam? qñ sit aliqd mirā
culū. nota dīam int̄ rācōes cāles
et seminales et naturāles q̄ vō
causat ē potēcia p̄ssua cature
ab h̄ oī dispōe vt solūmō de p̄
ea faciat q̄ vlt vt i p̄tu v̄ginis
et in talib; ē simpliciter miraculū.

Dei ut nō mirabilis
et p̄mirabilis et mirabilis

Ratio autē seminalis ē potēcia
passiua creature h̄ cū dispositi
one remota tñ sicut sūt in v̄g
de quib; facti sūt s̄p̄entes et h̄
factū sūt i instāti Natura autē
fecisset idē sed nō n̄ paulatī per
longā putrefactiōē. Vñ patet
q̄ ea q̄ hūt scdm cōnes semia
les p̄t sūt naturalia p̄t mirā
culosa. Ratio naturāle ē potēcia
cū dispositione p̄p̄inqua sicut
patet i materia qñ ē i v̄lūma
dispositiōne vt formā recipiat
scdm hūc modū ē rācō naturāle i
gno semiatō ad p̄ductionē se
getis et hoc nō ē miraculū.

De sciencia dei. Ca. XXIX.
Cit deus oīa p̄sencia
liter et simul p̄fecte q̄z
et inmutabiliter. Presē
cialiter dico hoc est ita limpide
ac si cūta essent p̄sencialiter
existencia. Simul eciā scit oīa
q̄ vidēd se q̄ sibi p̄ns ē oīa vi
det p̄fecte q̄z q̄ cognicio eius
nec p̄t minui nec augeri. Scit
eciā inmutabiliter q̄z nōscit oīa
p̄ naturā sui intellectus q̄ ē immu
tabilis. Dicendū et go q̄ deus
cognoscit tēp̄ralia eternaliter
mutabilia inmutabiliter. et gen
tia infallibiliter futura p̄sencialiter
de p̄dencia independēter cōcreata
iccreate alia a se i se et p̄ se. No
ta dīam inter scienciā dei et an
gelī et hoīs q̄ deus scit oīa h̄i
videt em multa vno idē sc̄p̄
so. Vñ i uisione dei nō differt

q̄b; videt et p̄ q̄b; videt q̄i vi
det se p̄ se et in se videt oīa
p̄p̄us aut scdm q̄b; homo scit
oīa que scit deus sc̄a visionis
h̄ nō ita limpide. Angel? v̄t
dei formā habet intellect? idē
illa q̄ scit illa sciencia que est
in v̄bo scit simul actu sicut de?
Licet nesciat oīa q̄ scit deus
sed hō. Vñ solum scit actu q̄z
licet videat multa illa tñ non
videt vno h̄ multis sc̄z p̄ mul
tas rēz similitudines. Sapiencia dei
licet i se nō diuersificetur diu
sa tamē sortitur nōia. Inquātū
em sapiencia dei cognoscit a ē
possibiliū dicitur sciencia siue
cognicio. Itē i q̄tū ē cognoscit a
eorū q̄ h̄i sūt dicitur appbacio
Itē i q̄tū ē cognoscit a futuro
dicitur p̄uicō. Item i quantū
ē cognoscit a oīm que hūt in
mundo dicitur v̄sio. Itē i quantū
ē cognoscit a eorū que ab ip̄o
deo faciēda sūt dicitur dispositiō
Item i quantū ē cognoscit a p̄
miandorū dicitur p̄destinatio
Item i quantū ē cognoscit a
bāpnandorū dicitur reprobacio
Cognicio diuina cū sit p̄fectis
sime cognoscit oīa distinctis
sime sub oīmō cōdicōnib; q̄s
res habent et p̄pter hoc futura
scit esse futura et p̄sencia p̄e
sencia et bona appbanda ma
la q̄z reprobanda. Si autē scite
volueris qualiter deus cognos
cat mala. Notandū q̄b; cōf̄s

Cum
multis
h̄i
p̄t

no
h̄
m

Aug⁹
Cyprianus
p̄p̄
p̄p̄
p̄p̄
p̄p̄

Cum
m
p̄
p̄

aliquid cognosci dupliciter aut per
speciem propriam. aut per speciem
alienam. primo modo cognoscitur
habitus. secundum modo per actionem. Item
primo modo cognoscitur lux. secundum
modo tenebre. eodem modo di
cendum est quod primo modo cognoscitur
bonum. secundum modo malum
scilicet per speciem oppositi habi
tus. Unde sciendum quod deus cog
noscit bonum per unum medium.
scilicet per essentiam propriam. ma
la vero quasi per duplex medium.
Nam per essentiam suam cognoscit
habitum oppositum malicie. et
illo habitu mediante ut est in
ipso deo cognoscente cognoscit
eius defectum et ideo dicitur ma
la a longe cognoscere.

De predestinatione. Ca. XXX.

Predestinationis diffini
tiones assignantur quatuor
secundum Augustinum. prima predestinatione est
prescientia beneficiorum dei. Se
cunda predestinatione est preordi
natio alius ad gloriam. Tercia
predestinatione est oppositum misere
rendi. Quarta predestinatione est pro
pacio gratie in presenti. et glorie
in futuro. In prima diffinitione
notatur divina precognicio. In
secunda electio. In tertia volun
tas. In quarta directio in finem.
Predestinationis causa efficiens
deus est quantum ad effectus
connotatos in nomine pre
destinationis causa efficiens deus

est quantum ad effectus con
notatos in nomine predestinationis.
materialis autem est ille qui predesti
nat. **S**ed formalis est modus vel ordo
predestinationis. quia primo datur
gratia post hoc gloria. Causa
finalis est scilicet ut simus sancti
et immaculati. etc. Nota differ
entiam inter hec quatuor que
ponit. Apostulus. scilicet voca
tionem iustificationem. predestina
tionem magnificationem. quia vo
catio retrahit a malo. iustifica
tio respicit iniale bonum gra
tie predestinatione respicit gratie
bonum finale. Magnificatio vero est bo
num future glorie. Vel dicitur quod pre
destinatio gratia. prepat. vocatio gra
tiam offert. iustificatio illa. con
fert. sed magnificatio est per glo
riam multiplicat. Sciendum quod pre
destinatio non infert rebus neces
sitate sicut ubi gratia. Deus scit
si ille est amicus? hodie vel non.
nichilominus ille potestate habet
comedendi et manum ad os
porrigendi quoniam si predestinatio
rebus necessitate imponeret multa se
querentur inconuenientia. Nam
frustra preponerentur bonis pre
mia et malis supplicia. Item in
iuste remunerarentur boni. vel
punirentur mali. Item malorum
nostrorum deus auctor es
set. Item nec sperandi aliquid nec
supplicandi vlla esset ratio. Item
euacuaretur libertas arbitrii. quod
se habet ad vtrumlibet illorum

Item nec bona facientes essent
laudabiles nec mala vituperabi
les. Sciendum tamen quod hoc est du
plex si deus preuideat hoc necesse
euemiet quod coniunctum est vbi diuisi
falsa et est ibi necessitas consequen
cie non consequentis habemus? ex
emplum Boetij in libro de consol
atione. Si aliquis videt aliquem
facientem tota nocte quod ille faciat
totam nec tamen visus eius est
illius factionis sic deus preuideat
mala istius opera nec tamen est causa
quare male operetur. Verum tamen fiet
si preuideat. Item dicitur bue sunt pagine
liberum. Vnde est patet iusticie
a qua potest quis deleri. Alia est
dispositio dei eterne de qua nullus
delebitur. Dicitur est inter predesti
nationem et prescientiam quod predesti
natio est precognicio bonorum cum cau
salitate eorum. Prescientia di
citur precognicio malorum cum cau
salitate que potius videtur penes
liberum arbitrium. Cum dicitur a se
is quod predestinatio ordinibus adiuvatur
non est sic intelligendum quod temporalis
respectu causet eternum sed quantum
ad effectum predestinationis uiuat
ordo scilicet quantum ad gloriam et gloriam
quod secundum illa bene cooperatur liberum
arbitrium predestinationis. Unde
sicut deus aliquem saluum preui
det sic et modum quo saluari de
beat propter quod stultus est qui di
cit vult facere quod placuerit quod
si saluari debet saluator vel damp
nari debet dampnator sicut stul

tus esset item qui diceret vo
lo comedere et bibere quod placu
erit quod si curam debet curabor vel
si mori debet moriar. Sic enim
inutiles essent medicine. Nota
quod deus semper facit iuste in pre
missis. Sane hic deus premitte
liberum arbitrium quod se habet ad
vtrumlibet in malum cadere hoc si
premitte nihil iuste. Rursus si per
gratiam preueniat nulli facit iniu
riam cum ergo deus malos damp
nat et reprobat operes secundum ius
ticiam quam vero predestinat agit
secundum gratiam et misericordiam quam non excludit
iusticiam. De prescientia et
reprobatione. **Ca. XXXI.**

Reprobatio est ut ait
Augustinus prescientia iniquita
tis quorundam et prepa
ratio dampna omnis eorum. Vnde
nota quod in reprobatione tria sunt
Vnum est preuisionis iniquitatis ab
eterno. Alterum obduratio id est sub
tractio gratie in presenti. Tercium pre
paratio pene eterne in futuro si
autem eorum in predestinatione sunt
tria contraria sed in hoc est deus quod
predestinatio prepat gloriam secundum
boni placitum. Sed reprobatio prepa
rat penam secundum exigentiam merito
rum. De obduracione. Sciendum
quod translatio dicitur ab similitudi
dine obduracionis in corporibus.
Duriciam autem corporum sequitur
triplex appetas. Primum est inha
bitabilitas ad suscipiendum in
pressionem. Secundum est stabilitas

ad pmanēdy in se. Tercū ē for
tudo ad resistēdy hīs modis
cor dicitur obduari tripliciter.
vno mō p iabilitatē ad suscipiē
dam gāz. sōmō p firmā ad he
sionē ad pām. Tercio mō p re
bellionē diuinatū īpīacōnum q
mandatorū.

De volūtate dei. Ca. XXXij

Volūtas dei duplex est
scilicet volūtas beneplac
ti et hec ē duplex ante
cedēs q sepe nō expletur et con
sequens hec nunq remanet in
expleta. alia est volūtas signi
hec quādoq remanet expleta.
Volūtas bñplacitī dei siue o se
quēs est recta et effīcax īterpre
henfibilis. Vnde q: ē recta nullū
est rectus nisi q forme ei. Itē
q: ē effīcax nichil in illa pōt ef
fici. nichil oīa illa pōt fieri
p nullum pōtēst īpēdīri. Item
q: ē īcōpūfibilis nichil pāpīr
aut p mītīt nisi iuste. nichil
agit aut consulit nisi bene. Sig
na beneplacitī sūt qnqz scilicet
pceptio. phibitō. cōsiliū. pmissio.
et opacō. contra pma tria
pōtēst aliud fieri. qā se habēt
vt in fieri. sed cōtra vltima duo
scilicet pmissionē. et opacōnez
nichil pōtēst fieri. quia se ha
bent vt in factū esse. et q fac
tū ē nō pōtēst nō fieri. De hīs
signis nota q pceptū dicit ob
ligacōnem ad faciendū bonum.
phibitō nōtat obligacōnez ad

vnde dicitur

viciatū malū. cōsiliū dicit
doctrinā p quā scimus q illud
q consuliē si fiat affect pmiū
si non fiat non affect supplicat
Permissio dicit pūacōnē co
hibicōnis. et est signū diuine
volūtatīs nō respectu mali q
pmitit. s. respectu boni q ex
malo pmissio elicit. nō em p
mitit deus malū fieri si ex eo
bonū eliciat. vt patet in tēptat
ciōibus dyabuli que sanctis
pro sunt multipliciter. Pcept
terea si non esset in alium non
esset in bonū nisi pulchritudo ab
soluta. nūc vero ppter opacōez
ad malum clariū elucēscit. No
tandum est q Opacō notat fac
tionem in re per quam refertur
creatura ad creatore. De cōfor
macōne volūtatīs nostre ad deū
sciendū q si attendam⁹ in for
ma volēdi. tūc si volum⁹ habere
mercedem nostri opis opor
tet q semper conformemur ei
in forma volēdi. Si autē quē
tūc vt rū absolute teneamur.
ad hoc sciendū q est cōformi
tas in actu ad q non tenemur
nisi habitū caritatē. et nec tūc
nisi p tēpe et loco. vt quando
q cogitat artēflos tenetur cō
formē. quādo cogitat dei cōmīatē
tenetur diligere. Est et alia cō
formitas in habitu ad q non
tenetur quis nisi quando actu
cōmīatē dei cōgitat q tūc te
netur se ad caritatem preparare.

De cōformitate autem in vo
lito. Sciendum q volūtatē sē
sualitatis nō tenemur cōfor
mari volūtatī diuine neqz in
volito neqz in modo volēdi s.
volūtatē ratiōis deliberatam
tenemur deo cōformari in vo
lito q constat nobis deum ab
solute velle. et congruit nobis
velle. Si vero non congruit no
bis quāuis sit bonum i se si
vlt deus illud nos velle. Vnde
non tenemur velle nisi inquan
tum volūtas ē a deo sicut si scio
deum velle mortem patris mei
tamē pssumēus vitam velle
et laborare ad hoc quia deus nō
vlt me velle contrarium. Item
volūtatē cōdicionatā non te
nemur deo cōformari vt qn
plūit vellemus q non plueret
si deus vult et quia volēdo cō
dicionāliter non discōrdam⁹
a volūtatē dei quia hoc nō ē
velle simpliciter. Item illud q
deus nō vult simpliciter et ab
solute vt sentēciam cōminaci
ōnis quā aliquando mutat qn
merita mutantur non tenemur
velle. Nota quatuor circa cōfor
mitatē. Cōformitas diuine
volūtatīs quadrupliciter pos
test cōfīderāi secundum habi
tū inem quatuor causarum p
mōdo scāidum causam ma
terialē vt quādo idem est vo
lūtas q se habet vt materia ci
us quam est actus volūtatīs et

ideo ista cōformitas est scāi
dū qd tūc et nō simpliciter q
esse simpliciter non est a matē
ria. Secundo modo accipitur cō
formitas secundum causam ef
ficiētē sicut quādo quis vlt
hoc q vlt eum deus velle q
deus hanc volūtatē in eo fe
cit. Deus enim vnamquāqz
volūtatē in bonū cōdinat
et hoc vlt nos velle. Tercio se
cundum causam finalem vt qn
quis i gloriā dei facta sua cō
dinat propter quam q deus fa
cere omnia et i hīs duo bus ef
fīcialiter cōformitas cōfī
tit. Quarto secundum causam
formalē vt scilicet ex caritatē
velit quis q vlt sicut et deus
ex caritatē vult oīa et in istis
cōfīsit perfectio cōformita
tis vt videlicet actus volūta
tis nostre tanto sic diuine vo
lūtatī cōformior quanto est
melior et perfectior. Nota q ple
na cōformitas quatuor cōmp
hendit. Ppdictis collige q
plena cōformitas ad deum cō
prehendit quatuor. Primo vt
velimus q deus vult. Secūdo
vt velimus q vlt nos velle.
Tercō vt velimus propter q
vult. Quarto vt velim⁹ eo mō
quo vult. Nota q cōformitas
non plena sit tripliciter. Sed
cōformitas nō est tripliciter.
Primo si cōformatur quis
deo i volito tantū sicut et iudei.

Misericordia scdm ethi-
mologiam dicitur tri-
bus modis. Primo dicitur
misericordia quasi misericordia cor-
dis diuina sicut accipit in
illa auctoritate Celi non indi-
geat misericordia quia in eis
nulla est miseria scdm hunc mo-
dum misericordia solummodo est
in terra. Secundo modo dicitur qd
mittens secundum cordis rigorem
sic accipitur ibi. Misericordia
et veritas obuiauerunt sibi. Na
veritas scdm rigorem procedit
sed misericordia hunc rigorem
temperat remunerans supra me-
ritum et puniens citra condiga-
num sic est misericordia in ce-
lo et in inferno. Tercio modo di-
citur misericordia quasi mira-
suauitas rigans corda sic mi-
sericordia maxime est in celo.
Nota quare eius proprium sit
misericordia. Licet deus sit iustus
et misericors dicitur tamen ei

proprium esse misereri peccatori
quam iustum esse quia nichil
requiritur ad complendum opus
misericordie nisi voluntas eius
sed ad complendum opus iusti-
cie requiritur etiam aliquid ex
parte hominis scilicet exigentia
merito cui. Misericordia dei
patet in effectibus beneficiorum
Dat enim reis veniam. dimit-
tendo tam peccati reatum quam
peccati sequelas. De quibus
duobus loquitur psalmista.
Qui propiciatur omnibus in
iniquitatibus suis. quo ad pri-
mum. Qui sanat omnes infir-
mitates tuas quo ad secundum.
Item lagitur iustis dando gra-
tiam. scilicet virtutis habitum
et virtutis motum. Ut per pri-
mum faciat hominem deo gra-
tum ad vitam eternam dignum
sed per secundum augeatur ei
meritum. De his duobus psal-
mista. Qui coronat te in misericordia
quo ad primum et misericordi-
bus. quo ad secundum et lo-
quitur de corona gratie. Item
confert sanctis gloriam et hoc
dupliciter quia nunc in spe ca-
dem in re. De his psalmista.
Qui replet in bonis desiderium
tuum. quo ad primum. Ratione
naturae. ut aliquid iusti. i. quo ad
secundum. Item deus ex mise-
ricordia peccatores patienter
expectat. Benigne reuocat. ul-
cisci desiderat. a multis periculis

liberat. gratias liberaliter donat.
Datam multiplicat. multiplici-
tatem conseruat. conseruatam
in celo premit. Item deus ex
misericordia peccatorem ab se
secedentem hilariter suscipit.
ad penitentiam cor emollit. of-
fensas cito remittit. iniurie post-
remissionem non meminit. Item
ex misericordia dat deus adu-
sa ut peccatum purget dat proso-
pera ut ad amorem prouocet.
dat et sacramenta ut meritum
auget. dat precepta ut pre-
mio daret. Item ex misericor-
dia errantes ab se reducit. eun-
tes ab se conuertit. cades erig-
git. stantes cadere non desinit
pueriles in gratias intro mittit.

Explicit liber primus

Sequitur liber secundus
De ipsa rerum creatione

Incipit liber secundus de rerum
creatione.

Vnde bonitatis tri-
plex est effluxio scilicet
per generationem per spi-
ritum per creationem. due p-
ores emanantes. Sunt ab eter-
no. creatura est ex tpe de q nunc
est agendum. Inter creare et ge-
nerare. et facere differentia est q
res ex it in esse de nichilo per
actum. Sed ex it in esse de aliq fa-
ctum aliq de substantia ppa p
generationem. Facere autem est opari
de materia aliena. Nota q de
est rerum causa tripliciter scilicet
efficientis ex parte ac finalis.
Sed nullo modo materialis.
Inter opari dei et creature dif-
ferentia est. quia deus operatur
in instante. angelus autem tpe
Sed natura paulatim. Preterea
rerum principia sunt a deo immedi-
ate effectus vero consequentes
sunt ab ipso mediante natura
et etiam immediate. Nichil autem
est a deo mediante tantum. Circa
mundi creationem. illi. erat et
vires. Quidam enim dicebant mu-
dum esse eternum. alij dicebant
mundum quidem factum. Sed ha-
buisse materiale principium et non
esse de nichilo. Alij dicebant
deum superiores creaturas per se po-
duisse. Sed inferiores per
ministerium angelorum. Alij po-
nebant duo principia sicut ma-
teriam. unum scilicet summe bonum et

aliud summe malum dicentes i cor-
ruptibilia esse a bono principio
sed corruptibilia a principio malo. Gus
Ipsos errores omnes ex-
cludit Moyses. Primum autem
dicit. In principio. Secundum ibi cre-
auit. Tercium quando dicit deus.
Quartum cum loquitur celum et terra.
Tenendum est etiam quia de
omnia simul creauit. nec alia
nequam speciem postmodum con-
didit quam prius non fecit. vel
in similitudine animas homi-
num. vel in ratione seminali sicut
patet in his q naturaliter in-
troduuntur in esse et hoc est q
deum vi die videtur quod non
quidem a labore vel ab opere. sed
sicut dictum est a noatu specierum
ad dicendum. De operibus vero. vi die
quodam dicitur non in illis debet intelligi
ordinem temporis. sed naturam. quia
dicunt omnia simul vno tpe
fuisse facta. et disposita ac suis
speciebus distincta. Alij dicunt
omnia simul facta in materia. Sed
non in tali forma sicut in diebus
sequentibus recipiunt. Et hec
optimus magis liam. Sed prima
magis sequitur rationem. Deus
enim dupliciter operatur. Aliqua
namque facit mediante natura
et hec sunt successiue. Aliqua
facit per se et immediate. ut crea-
re peccata dimittere gratiam in-
fundere et huiusmodi. Et talia
sunt in instante et perfecta et co-
plete. Cum ergo de principia

tes nō p̄dūp̄it mediante nadi-
ta sed immediate p̄ se. v̄i datur
q̄ in instanti fecerit eas et p̄-
fectas ac opletas tā in materia
q̄ in forma. Coequeue sūt q̄u
or hee p̄mitiue tēū creaturē ce-
lum empyrēū. angeli materia
mūdi. et tempus.

**De distinctione creaturārum
in generali.** Ca. II.

Creatura triplex ē scilicet
corpalis. v̄t elementa
spiritalia tantū v̄t an-
gel. op̄posita ē hīs v̄t homo.
Corpalis quoq; natura distin-
guitur in corpora lucida v̄t syde-
ra. sūt et opaca. v̄t est terra et
metalla. et huiusmodi. atq; p̄-
spiciua siue op̄aphana. v̄t aer
et aqua. Nota que habeāt esse
et viuere. sentire. vel que intelli-
gere. Creaturę quedam ha-
bent esse tantū v̄t lapides que-
dam viuere v̄t arbores. quedā
sentire v̄t animalia. quedā intel-
ligere v̄t angeli. Distinguit
mūdos tripliciter scilicet archē-
pus id est deus et dicit archē-
cipus ab archos. q̄d est prin-
ceps. et cyphos q̄d est figura.
quasi principalis figura. quia
ipse est exemplar mundi sensi-
bilis. Item est mundus qui di-
citur microcosmus id est mi-
nor mundus v̄t est hic mundus vi-
sibilis. Tercius est mundus qui
dicitur macrocosmus id est mi-
nor mundus v̄t est homo. De

hīs tribus. No. In mūdo erat
ecce primū. et mundus p̄ ipm
factus ecce secundum. et mūn-
dus eum non cognouit ecce ter-
cium. Differentia est inter ele-
mentum et etiam et quā tam
essenciam. Elementum est pri-
mum conpōnibile et non con-
positum. Vnde nec terra. nec
aqua. nec aer. nec ignis. purū
est elementum apud nos et sim-
plex quia ista inter se conmis-
centur et maxime in ea parte
vbi se contingunt. Elementar-
tum est quot libet corpus com-
positum ex quatuor elementis. q̄n-
ta essencia est corpus p̄ se dif-
ferens ab omnibus elementis
et elementatis. et tam in mate-
ria quam in forma. tam in na-
tura quam in virtute. non ha-
bens in se contrarietatem. Vnde
nec causam corrup̄ōis. Nota
op̄aciones sex diez moralit̄. Op̄a-
sex diezum prout moyses dis-
tinguit moraliter sic habentur.
Significare em̄ hoc ē de michi
lo rerum creatio. Imph̄ iustit̄
ficacōnem. firmamentū op̄acō-
boni prop̄ōis confirmacōnem
aquarum congregacō cordy ad
amācō fidetum perfectio. exem-
plū bone op̄acōis. piscium
et auium formatō statum at-
tionis et contemplacionis ho-
minis plasma donem rectitudi-
nem intencionis. Post ista se-
quitur septē diez reges cēmitatis.

Nota q̄ est locus sumus medi-
us et infim. Est locus sumus
id est celū vbi sola leticia. et est
infim. id est inferius vbi sola
tristitia. Et est medius hic est
mūdos in q̄ sūt summa sp̄ia
da et infima simēda. Op̄abu-
les igitur a sumo corrūit et in-
fimo detrusus est. q̄ non erat
rep̄adus. Homo vero a sumo
non cecidit. in medio collocat
est. v̄t esset ei locus quo ascen-
deret p̄ iusticiā vel descenderet
p̄ culpam. Nota de quinq;
locis scdm hugonē. Hugo de
sancto victore dicit q̄ alqs est
locus in quo ē solū summū bo-
num est. scilicet celū. Aliquis in q̄
solum bonū est sed non summū
v̄t paradysus. Aliquis in quo
solum malū est. sed non summū
v̄t purgatorius. Aliquis in quo
bonum et malū est. sed neutrum
summū v̄t mūdos. Ca. iij.

De distinctione orbium tam celestium quam elementarium.

Corpalis mūdi machi-
na tota cōstitit in duo-
bus scilicet in naturā celesti et
in elementari. Celestis autē dis-
tinguit in tres celos p̄ncipales
scilicet empyrēū. cristallinū
et firmamentū. Intra firmamē-
tum vero q̄ est celū stellatum.
continent septē orbēs septē pla-
netarū qui sūt. Saturnus. Ju-
piter. Mars. Sol. Venus. Mer-
curius. Luna. Ioh̄ autē celi citat.

lini. sūt aquei intelligitur illa
ps̄ materie prime q̄ scdm phos-
formata est in duos orbēs q̄u
sup̄or est p̄mum mobile. Istos
orbēs natura ē. q̄ om̄s mouen-
tur ex p̄to solo celo empyreo.
q̄ est q̄etum. Natura vero el-
ementaris in quatuor sp̄as distin-
guīt. scilicet ignis aeris. terre.
et aquei. Sp̄a ignis tria habet
intersticia. videlicet sup̄mū q̄
vocatur igneū et mediu. ac in-
fimu q̄ vocatur olympū. Aer
humiliter tria habet intersticia
scilicet sup̄mū q̄ vocatur ethereū
et mediu ac infimu q̄ dicitur.
aereū. Et in sumo supmo est ca-
lor et lux. p̄pter solis p̄pinq̄ta-
tem. Similiter est et in infimo
se d̄ p̄pter radiorū rep̄ulsionē.
a terra. In medio autē intersti-
cio ad q̄ nō pot̄ p̄tingere re-
p̄ussio radiorū est frigiditas et
obscuritas. in q̄ dicitur habitare
demonēs qui detrusi sūt i hūc
aerem caliginosū. Vbi et sunt
tempestates scilicet temetua.
grādo. mues. et similia. Ex hīs
collije xvij. orbēs aquarū et ter-
raz ambientes qui omnes pos-
sunt celi vocari. Istos autem
excellit celū trinitatis ipse deus
qui in omnibz est et sup̄ om̄ia.
Nota orbium distanciam. Distā-
cia dictōrū orbium et planetarū
hec est. A terra vsq; ad lunā
sunt miliaria. xvj. de xxx. hec
sunt stadia. xxxvi. A luna vsq;

ad mercurium sunt miliaria .vii. b
 ecc. xii. semisse. A mercurio vsq;
 ad venerem tantum. A venerem vsq;
 ad solem .xxii. ecc. xxxii. A
 sole vsq; ad martem sunt milia
 ria .xx. de. xxx. A Marte vsq;
 ad Iouem .vi. de. xii. A Ioue
 vsq; ad saturnum tantum. A sa
 turno vsq; ad firmamentum
 tantum .xxii. ecc. xxx. vi. Ep
 istis sequitur qd a terra vsq; ad
 stellatum sunt miliaria .c. ix. ecc.
 lxxx.

De natura celorum et superi
 orum corporum. Ca. III.

Celum est corpus pmu
 natura simplicissimu
 essentia subtilissimu
 incorruptibile litate solidissimu
 quantitate maximum. qualita
 ta lucidum. et dyaphanione
 pspiciu. materia purissimum
 figura sphericum. Locali situ su
 premium. amplitudine creatura
 cu in se quilibet actiuum. Iste
 proprietates tam celo empyre
 reo conueniunt quam primo
 mobili. Sed preter hec celum
 empyreum motus est epneuni
 bonorum spirituum habitaculu
 spiritualiter. sedes dei nuupa
 tum. similiter pmo mobili spi
 ritualiter conuenit. qd est in mo
 tu velocissimum. ac in inferiora
 virtutis confluyum. Eodem
 modo dicendum e de firmame
 to qd plime conueniunt et de ap
 etatibus supdictis. et insup aq.

tum est diuissimum. Ac stellis
 decoratum. Corpora celestia diu
 duntur in lucida et non lucida
 ac dyaphana. Nam corpus
 lucens e sol. q solus inter hie
 ra p se lucet. sed non lucencia p
 se sunt stelle. et cetera et plane
 te. qui lumen suum a sole mutu
 ant. Corpora vero dyaphana
 sunt omnes spere celestes. Ite
 spere celestes cum mouentur non
 mutant locum. sed mouentur in
 locis suis. Duploza influunt in
 inferiora p virtute motum. vege
 tatiuam. sensituiam. et oim ge
 nerabiliu pductiuam. Item
 licet careat qdlibet elementa
 ribz non em sunt calida vel fri
 gida. sicca vel humida. et ista
 causant in inferioribus. Vnde ta
 men non influunt super liberu
 arbitrium. nec habent victu
 tem immutandi hominis volun
 tatem. licet bene immutant ac
 disponant complexionem ho
 minis que voluntatem non ha
 bent qd possit cogere sed seum
 dum magis et minus in diuer
 sis hominibus inclinare. Ope
 rantur quoq; corpora superiora
 distinctiuam significatione di
 erum secundum lumen solis.
 et distinctionem mensium seci
 dum motum lune. ac distincti
 onem annorum secundum mo
 tum solis. in obliquo circulo
 atq; d distinctionem temporum
 p variu cursu planetarum.

Distancia et concursus. ascen
 sum et descensum. retrogradat
 nem et statum.

Se natura stellaru in comuni
 Telle supme in firma
 mento figurat qd illo sp
 mouentur. Materia sunt
 purissime figura spheric. qntitate
 in igne. apparecia pue. qlitate
 lucide. adior diffusue. rerum
 inferiorum generatiue. a sole il
 lumen accipiunt receptie tenebraru
 expulsiue. quanto nox obscurior
 tanto plus sunt manifestatiue i
 plencia solis sui luminis occul
 tatem. tenebrarum et serenitatis
 concitatie viaru nauigacium
 directiue quanto coniunctiores
 tato in comuni lucidiores. Sed
 singule minus apparentes vt
 paz in galaxia claitate et qnti
 tate differunt ac vnde galaxia
 est multitud. purarum stellaru
 quasi contiguarum illi loco ce
 bis vbi diuisiue lumen so
 lis. Eclipsis fit cu se soli luna
 subnectit vt tenebras afficiat
 Nota qd omes stelle eclipsant
 et hoc vel a terra vel a planetis
 Planete diuunt quadoq; retro
 gradi qnq; pgressui quadoq;
 stationarie. p vt in epicicli suis
 diueramode mouet. Planete
 sunt hie inter celu et terram
 etacia firmameto contrarium
 cursu agenda. cursu que ha
 bent ab influxu pmi mobilis
 mouentur directe sed cursu pmo

mouentur oblique. Non scin
 tillant singuli suos calores ha
 bent. et cum circulos aliorum
 ingrediuntur etiam illoru pti
 pant qualitate. Cum sole mi
 grantes occultantur. Quanto
 terre pinqores tanto circulos
 habet minores. Quanto sunt
 aliores tanto cursus eoru na
 tural vide ee tardior. corpora eoz
 no sunt pspicia sed compacta
 alioquin no eclipsarent se.

De luce.

Lux e vt ait pbs act
 lucidi fm qd lucidu. vñ
 sciendu qd lux e qnta
 actia corporis luinqa hanc caloz
 ignis. Lux q; bat caloribus
 esse intentionale sicut in collec
 tus agens fantasmatibus esse
 intellectuale ipa e mediū dese
 rentz omia q a celo in nos descē
 dunt. Ipam mutat corpus no
 lucet a lucido. Ipā e vt ait fm
 psm celi purpura. malefocum
 inimica nauigandum direc
 tio oculis noctia facies omium
 rerum. Lux vt ait augustinus
 rectum habet inuissum et nullo
 modo inedit p arcuū hoc oibz
 rebus forma et decore tribuit
 et abs illa dicta sunt ignota ab
 se dicit. Motus ei e subit? qd in
 mora replet omia. Hoc insupe
 ficie vmbro fi corporis non se p
 fundit q in corpore dyaphano
 Vnde scdm corpus gcofficient
 al subtilitatis magis et min?

pticipatur. **L**ux et si sui dimi-
nuone ubiq; se diffundit. **P**lu-
res proprietates lucis habes su-
per de sole que illi conueniunt
in quantum lucet. **S**ciendum
q; em lux vocatur in corpore lu-
minoso sed lumen prout est in
lucido transparentie splendor dñi
in denso terso. et color prout
est in corpore opaco. communi-
catum aliis ab ipso.

De palnetis in spē. **Ca. VII**

Sciendum nob ē te notis-
simus. frigidus et hiet?
est hec intelligas in ef-
fectu. sicut et in alijs planetis.
Ex vicinitate ei? calor sol remit-
tatur ex coniunctione eius cum
Joue clarus efficitur cum na-
turaliter sit pallidus. notius
est. et ipso dominante fetus
nascitur mortiferus. aut debi-
lis. et plus nocet retrocedendo
q; procedendo. morat in qlib; sig-
no. xxx. mēib; ex quo sequi-
tur q; oplet aresū suū in. xxx.
annis. **J**upiter ē clarus quasi
ad instar lactis candidus in q
licitibus est bene temperatus. q;
calidus et hūidus insupiori pre-
meab fidiis tepat malicia; sa-
turi. cū ascendit in casū satū-
rni. et stabit pallorē l; sit clarus.
In qlibet signo morat p annū
et ita complet aresū suū in. xlii.
annis. **M**ars calidus ē et hiet? et
ideo notius? ex appetitib; suis
hoies irritat ad bellū. ex inter

posicione veneris et iouis ei? no-
tius tepmit. **V**eneris apparet
et radios? in qlibet signo morat
in. xli. dieb;. **S**ol diat octies
maior terra h; in ptholomeū ē
centū. lx. vicib; maior terra. lū-
minosus et calidus? eclipsim pati-
tur annis ē oib;. **M**ercurius
sol p se lucet qd nulli fidi mag?
appetit. vñ et nomē accipit stel-
las illuminat. et tñ eas p pñen-
ciā suā apparetia luis sui puat
Medius ē planetarū egris o-
culis obiosus sed ē pueis ama-
bilis. **T**empora distinguit lo-
cis immundis non inquinatur.
Testea consolidat. **G**elida res
soluit. flores aperit. fructus
maturat. corpora dyaphana pe-
netrat. **N**on requiescit visum
reundit. vaporem eleuat. emis-
sia vicissim preplustiat appo-
pinquans nobis estatem facit.
Recedens vero yemem effiat
ocul? ē mūdi in quolib; signo.
moratur. triginta diebus et de-
prehendit motu proprio. sed die;
cum horis. et aresum annuum
prestat motu primi mobilis.
Venus est lucifer. calidus. et
humidus. **M**aliciam martis
temperat. semper comitatur so-
lem. sed quando precedit diat
lucifer. quando sequitur diat
vesper. candentem habet colorē
et refrigerentem electro similem.
Inter fidei plus splendet. et
complet aresū. et. xlvii. dieb;

Mercurius semp cū sole gradus
tū numq; ab eo amplius. xxx.
gradibus distans. **C**olorē ha-
bet radiantem. vñ ppter soli
vicinitatē cernitur eloquencia
sub ipso aliquis est. videtur do-
minari et p se semibus aresū
complet. et. xxxviii. diebus
Luna noctem illuminat lumē
mutuat. augmētum patitur et
decremētum infima ē inter pla-
netas. **E**clipsim patitur et effi-
cit. **M**aculas habet. ppter con-
iunctionē eius cū inferioribus
Item coniuncta in cēdū appa-
ret ex eo q; ps eius illuminat a
nobis absconditur. **R**egina
celi appellatur. quia sol tamq;
medius planetarū picipat oim.
appetens et eas ad lunā cū lūe
suo transmittit. **I**psa vero luna
quinq; a sole sic recipit influē-
tiam. **V**nde q; p eam tali modo vñ
tes planetarū recipim? merito
regina vocatur. **I**hs visis patet
q; quādo luna pmo incenditur
optimū est semina iacere quia
tunc vñtes planetarū quas in-
ferioribus influētiis incipit collige-
re. **F**rigida est et humida sol;
pcedens minuitur sed eundē se-
quens crescit et ab eo elonga-
tur accessus et recessus maris
p eam causantur signa zodiaci.
quolibet mense parit.

De natura iiii elementorum
Ignis consumit et in dñ-
nat in similitudinem.

suam sibi a propinquancia con-
uertit. **M**um facit de cetro
ad circumferenciam ardet et lu-
cet in materia aliena. sed non
in sua speta. Inferiora reducit ad
superiora quia resoluūt terrā in a-
quosa aquosa in aerea et. **M**ol-
lificat dura et durat mollia. **S**ub-
tili et ut patet in resoluōe gla-
ciei. et condensat scilz lūū depu-
rat ut in auro. et corrūpit sicut
ea que consumit. **F**rigificat per
accūs ut patet in aceto. est et
penetratū? coniunctus actiū?
dūm? Item ignis in spā sua
non lucet quia opactus non ē.
Nullū em corpus dyaphanum
lucet sed corpus est illuminas-
bile. **S**i autē ignis in speta sua
compactus est. eclipsaret oēs
stellas. q; supra ipm sūt. **I**gnis
vero hic lucet apud nos ppter
materiā coadunatā in qua est.
et hoc patet quia vna candela
opposita alteri facit ymbum.
Aer est subtilis mobilis. pspi-
ritus p inspirationem et respira-
tionem cordis caloris temperatus
decoratur volatilib; locus mps-
sionū. mansio spiritūū. Est et al-
terabilis atq; varius. **N**on lu-
cet sicut nec aliquod corp? dy-
aphanū sed est illuminabilis.
Aqua sup celos eleuatur pisci-
bus decoratur tepstatib; sub-
icitur omnes fontes et fluuias.
ad mare cōtinuatur. ad locum
vnde veniūt reuertitur. **A**er.

prebet a qua informacionem vo-
latilium cernamur et vegeta-
bilibus nutrimentum. Optime
est terminabilis termino alie-
no sed mīme termino proprio
corpus ē dyaphanum. Omnis
est omnis cristallū congelat.
Item in nubibus causat sordes
purgat. ortos irrigat. febri-
tes sua frigiditate et humidi-
tate delectat. naues vehit. lumen
recipit. ab suū principium reuertit
loa vacua subit. lapides cauat
igne exsiccant. oli mūdū purga-
uit. In mari rubro populo dei
cessit. de latere ppi fluxit hanc
pēs in vinū mutauit. ac de ipsa
materiam baptismi ordinauit.
Tercia inter elementa ē infima
magna magisq; de spectat. pon-
derosa rotunda. et elementis
alijs circum data mater fructu-
tuum. radix plantarū. Nutrix
animalium. edificiorum funda-
mentum. defectorum receptacu-
lū. Machina mūdiali centrum
occludit in se infernū. Frigida
ficta. opaca corporis humani ma-
teria. seruat metalla. centro te-
netur. motu ex vaporibus inclu-
sus constituit. herbis et flori-
bus ac arboribus. decoratur. cō-
eam motu circuli celum cum
sideribus voluitur hominibus et ius-
mentis calcatur. Horum que-
dam terre opant secundū esse
suū. quedam secundum si-
tū. quedam contrarium. que

dam secundum ornatum. que-
dam secundum utilitatem.
De impressionibus aeris. Ca IX.
Quometa licet appareat
quasi stella non est ta-
men aliud q̄ vapor in
flamatus. ex vicinitate ignis
hec comes luminis fundit. et
dicitur signare mutationem reg-
ni. aut bella vel pestilencias. co-
rona est albus circulus q̄ quā-
doq; apparet circa solem et lu-
nam. aut stellas alias. et causa-
tur ex reliquijs nubium p pla-
netarū radios attractos ac illu-
minatos. talis etiam circulus
signum est seismatis. Sub
duplex est scilicet ascendens et
descendens. Ascendens fit ex
partibus vaporis inflammatis
in supremo aeris. et videtur as-
cendere sicut si euolarent sem-
per de fornace. Sub vero des-
cendens est ignis retentus in
nube qui cum expellitur obuiā-
te nube frigida. et cadit conti-
nue. Propter quod videtur
quasi stella cadens longa que
relinquit vestigia casus post se.
Nubes sunt quando virtus so-
lis extrahuntur vapores de pa-
lubus. et aquis. ac locis hu-
midis. et feruntur sursum. De
nebula. Nebula illud ē quod
ex nubibus aquam pluentibus
relinquitur. et ideo nebula se-
cundum aristotile. signum est
seismatis. sequit. De caligine

Caligo ē vapor tenebrosus q̄
vulgaris appellat nebulam. Iste
vapor non eleuatur sed p̄usq;
conuertatur in nubes p̄ in plu-
uiam exsiccatur et remanet in
terra. De Rose. Ros est id q̄
descendit ex vapore paruo et in
descensione sua tādū in p̄us
mūtatur. De Pluuia. Pluuia
est aqua descendens ex nubibus
resolutis velocitate habens sue
descensionis et hoc guttatim.
De Pruina. Pruina ē ex va-
pore rotido qui congelat ante
quā ex ipso resoluat aqua. De
Nive. Nix generatur in nube
calida cuius congelatio fit simi-
lari conuersione in aquam et
ideo p̄us eius non inspissant.
De gubine. Gubina generatur
ex nube calidissima virtute sol-
is multum eleuata q̄ postquam in
aquam resoluatur tunc demum
in medio intersticio aeris con-
gelat. De tonitruo. Tonitruū
est sonus vaporis sicut egredi-
entis de nube humida. De pri-
mis ē lumen receptum in nube
cōcūta aq̄a ac sole ex aduerso
opposita. De glaci. Glacies ē
aqua congelata. Ventus est
vapor terrena. aeris superiora
ascendens et aerem fortiter p-
uocando impellens. De ventis
principalibus. Venti principales
sunt. iij. scilicet subolanus ab
orientis tempore habens a dex-
tris. vulcanus de occidentem. et a

sinistris eorum nubes generant.
A meridie tres.

Item a meridie est austere ca-
lidus qui fluita gignit et plu-
uias largas habens a dextris
africum calidū et a sinistris.
Iste tempore quidem sed pesti-
lencias inducent. Ite a septen-
trione est aquilo.

Ab aq̄lone tres. Frigidus ha-
bens a dextris iuricia; nives
facientem et granines a sinis-
tris boream nubes constringē-
tem ac pluuias phibentem. Ab
occidente tres. Item ab occide-
te est zephyrus flores pducens
habens a dextris circum tem-
pestatem et pluuias ac tonitru-
ua generantem. A sinistris fauo-
nium in oriente nubila sed sere-
na in india facientem. De turbi-
ne. Turbo est ventus de nube
egrediens in seipsum reflexus
vel duo venti laterales sibi oc-
currentes se sequi iuxta terrā or-
biculariter inuoluentes. De
terre motu. Terre motus est
vapor grossus extractus de pro-
fundo terre nō potens p̄ire ap-
ter superficie terre illius solidi-
tatem neq; coarctatus in interi-
oribus conuulsibus terrā con-
uulit. De tempe

Tempus est mensura
motus p̄mi mobilis
Ex hoc patet q̄ hic
est tempus et non in-
celo quia hic imitant omnia et

non ibi hic est al nūc hyemps
nūc etas. nūc pax. nūc discor
dia. nūc tranquillitas. nūc tēp
tas. Nota q omnia sūt cūctio
ria. Mutabilitas rerum osten
ditur in hoc q ea que mūdus
pripus amplectit scilicet sapi
entia et potentia. in oriente ce
perūt nām habitacōz. pāte
rūt vsq; ad occidentē in signū
q omnia tendūt ad occasū. Nā
iudū sapiēcie cepit in egip
to. prius fuit in grecia. Post
hoc rome. Deinde in frācia et
in anglia. Similiter regna pri
mo fuerunt in cōtē pīs ap
romanos. nūc potestas impij
reliet in germania. Propter
huiusmodi opit iacobus vis
tam nostram et hēc mutabila
vapori. Plagas. sompnio et ba
culo atūdines. et liberū regū.
aque billbēti. Nota differen
ciam inter tempus eūū et eter
nū. Dīa est inter tēpus et eūū et
eternitātē. Nam tempus h; prin
cipium et finem. Eūū caret
fine sed non pncipio. Eterni
tas caret pncipio q; tēmo quia ē
mēsura mēta. Nota q octo
sūt etates mūdū. Ite sūt etates
mūdū pma est ab adam vsq;
ad noe habens annos vñ. heb
l. de b. sed iux. lxxij. et xliij.
Secunda est a noe vsq; ad a
braham habens annos secun
dum hebz. c. xliij. sed fm. lxx.
l. lxxij. Tercia est ab abra

ham vsq; ad dauid. habens
annos secundum hebz. dccc.
xliij. sed secundum lxxij. pxxv.
Quarta est a dauid vsq; ad tñs
migrationem babilonis habens
annos secundum hebz. cccc. lxxij. h.
sed fm. lxx. cccc. pxxv. Quinta
est a transmigratione babilo
nis vsq; ad xpm habens ānō
secundum hebz. d. lxxij. sed secundum
lxx. d. lxxvij. Nota q fue
runt anni ab exordio mūdū
vsq; ad pās. Igitur ab exor
dio mūdū vsq; ad xpm habe
mus secundum hebz. ānos pro
sequēte. h. d. lxxij. cccc. lxx. h.
sed fm. lxx. quos greci sequuntur
v. d. viij. Eusebius q; quē orōh?
seut? ē inter vtrosq; incidens
numera annos. p. c. x. viij.
quos pene omnes latini sequun
tur. Septa est etas a xpo vs
q; ad finem mūdū. Septi
ma est quiescentium et quere
am septa. Octaua est resur
gendum. Porro secundum
hebz. in prima etate mūdū se
cundum generationes. p. in se
cunda. p. in tertia. xliij. in q̄ta
xliij. quas tamen matheus gra
cia mltēh. xliij. ponit. In
quinta. xliij. Etates hoīs sūt
iste Prima est infācia a na
tiuitate ipsius hominis vsq;
in annos septem. Secunda est
puericia vsq; ad annos xliij.
Tercia est adoleſcēcia a quin
decimo. anno vsq; in pxxij.

Quarta ē iuuet? vsq; ad. xliij.
Quinta est senectus. l. vsq;
ad. lxxij. Septa est decrepi
ta. ab anno. lxxij. qusq; vita
finatur.

De dignitate dominice diei.
Dignitas dominice diei notat
in hoc q fuit pma diei. Ite
vt dicitur erit vltima. Item
nox pcessit. Ite nox illi nō suc
cedet. Item celum et terra in
ea creata sunt. Item angelus
in illa cōuersus est ad deū. Ite
pma data sunt in ea. filijs isrl
mādata sūt dicit origenes. Ite
xps in ea natus est. Item xps
in illa resurrexit. Item spūs
sanctus in ea datus est aplīs.
Item omnes in ea resurrexerunt
atq; iudicabimur. Ite in ea cō
tinuans ppetuo in laude dei.
De angelis in cōmuni diffi
nio angeli. Ca. xli.

Angelus est secundum dā.
substantia intellectual
semp mobilis arbitrio
libera in corporea deo ministras
in mortalitate suscipiēs scūbū
graciam non naturam. Sub
stantia ponit in hac diffiniciō
ne pro genere et ponitur ad dif
ferentiam accidentis. Intelli
gitur et hec substantia qliter
qumq; cōposita scilicet ex eo q
est et quo est. Intellectualis
dicitur postq; rationalis. q̄a
ratio est virtus collectiua cause
et causati et ideo cōposita. In

tellectus autē de ratione sui nō
habet collationē. sed ē fine in
quisitione et cōp̄hensionē. et
ideo cōp̄t nature magis sim
plici pro differēcia. vt est an
gelus. Ratio autem differēcia
est nature minus simplicis sci
licet hominis. Semper mobil
non dico de loco ad locum. sed
mobilitas dicit hic triplicē ver
tibilitatem in angelo scilicet na
ture. intelligēcie et voluntatis
mobilitatem em habet nature.
quia omne creatum vertibile ē
in nichil nisi manu oipotentie
dei cōtineatur. Similiter ange
lus mobilitatē habet intelligē
cie. quia licet in angelo nō sit
viciissitudo intelligēcie. quo ad
scita cognitione in verbo est de
formē hanc intellectū secundū
Dyon. potest tamē in eo esse vi
ciissitudo intelligēcie q̄ ad cog
nitionē rerum p̄a natura et q̄
ad discēda et hoc ē q ait Aug?
q omne creatum habens intel
lectum intelligit vnum post
aliud. Item in voluntate mobi
lis est angelus. quia non finit
vult hoc et illud. Ite potest dici
semper mobilis motu dilectio
nis. Arbitrio libera. hoc non
dicitur propter deflectiōē ad
bonū indifferenter et ad malū.
Sed propter liberam electio
nem eorum que voluerit. Vñ
angelus bonus semp eligit libe
bonum. et angelus malus libere

ac sine coactione eligit malum
Incorpea nota q angelus ha-
bet proprietatem corporis non
fm naturam scilicet in loco con-
tineri. Cum enim corpus sit in
loco circumscriptive et diffini-
tive angelus tantum diffinitive
est in loco. Deo ministrans mi-
nisterium ponitur hic pro quo
cumq; obsequio et scdm hunc
modum tam assistentes q mi-
nistres q et demones minist-
trant. Immortalitatem suscipi-
ens scdm gratiam non naturam
quia tenderet in nichilum nisi
p gratiam conservacionis conte-
neretur. Angelo attribuitur q
tuor scilicet essencie subtilitas
intelligencie. pspicacitas. liberi
arbitrii facultas. Dilectio per-
sonalis. In pms tribus con-
venit anima cum angelo. In qe-
ro non q anima non est psona.
Habet et alia tria angelus scz
virtuositatem in opando. offi-
ciositatem in ministrando. immu-
tabilitatem post electionem siue in
bono siue malo. Differentie
quatuor assignantur inter an-
gelum et animam. Prima est
et principalis penes esse natu-
rale. Quia anima est umbi-
lis corpori in actu separata s an-
gelus non. Secunda est pe-
nes esse logicum. id est diffini-
cionem quia anima rationalis
est. sed angelus intellectualis.
anima enim apprehendit in qui

endo et confotendo. angelus
enim intiendo. Tercia est asq;
nata penes esse metaphisicam
cum id est separatum a materia et
motu. quia angelus id non
habet passibilitatem nisi respec-
tu superiorum. anima etiam in-
feriorum sensibilium quia im-
mutatur a sensibilibus. Quar-
ta penes esse theologicum. quia
anima vertibilis e a bono in ma-
lum et econverso. angelus ve-
ro non. quia manet in eo ad
quod se convertit. siue bonum
sit istud siue malum. Nota in
quibus angeli differunt. et
in quibus conveniunt. Ange-
li sunt omnes similes in eo qd
immortales. Inuisibiles et
indissolubiles Simples. Dis-
creti personis. Incommuni-
tabiles alteri nature. Sed dis-
similes sunt in donis nature et
gracie et glorie. etc. Dicitur
dicitur. Dionysius. q omni na-
tura spiritali creata. aliud es-
sencia est. aliud virtus. aliud
operatio.

De distinctione celestium
hierarchiarum. Ca. XII

Hierarchia triplex e
scilicet supercelestis
et subcelestis. super-
celestis est in tribus p-
sonis vt qdam dixerunt et quia
male secundum Dionysium hier-
archia dicit ordinem. et ille ab-
solute non est in tribus psonis

Celestis in ordinibus angelis
tis. Subcelestis in hominibus
sanctis. Supercelestis hierarchia
Dicitur hierarchia celestis divi-
di in superiores. mediam et in-
feriores. Superiores continent tres or-
dines scilicet Seraphim cheru-
bin et thronos. Quorum primi
considerant dei bonitatem. Se-
cundi veritatem. Tercii equita-
tem. Item i primis deus amat
vt caritas. In secundis noscit vt
veritas. In terciis sedet vt equi-
tas. Media. Media continet
dominationes principatus. et
potestates. Quorum primi officia
regunt angelorum. Sequentes
capitibus prestant populo. Ultimi
potestatem cohercet de-
monum. Item in primis deus do-
minatur vt maiestas. In secun-
dis regit vt pater. In ter-
tiis tueat vt salus. Inferior hierarchia similiter conti-
net tres ordines scilicet virtus.
archangelos. et angelos
ad quorum priores pertinet mi-
raculorum operatio. Ad secundos
magnum negotiorum de-
nuntiatio. Ad tercius huma-
ne custodie sollicitudo. Item
in primis deus operatur vt virtus.
In secundis reuelat vt lux. In
terciis nutrit vt inspiras. Hec
differentia scilicet secundum
Gregorium. Sed secundum dyo-
nysium. Virtutes sunt medius
ordo sed hierarchie pndat pmi

et terci hierarchie. Sic atq; de q
in qualibet trium hierarchiarum
premissarum notatur trinitas
Personarum diuinarum vt patet
in celesti hierarchia. tam superi-
oribus. media. quam etiam inferioribus.
De proprietatibus angelorum
in comuni. Ca. XIII.

Angeli secundum philosophum
sunt spiritali substan-
cia facta. ante omnem cre-
aturam creati. natura mutabiles
conditi. sed contemplatione imu-
tabiles facti. animo impassibiles
mente rationabiles felicitate se-
curi futuri prescienti. iussi mundum
regunt. missi corpora aerea. su-
munt in celestibus commorantur.
Bernhardus. de eo dicit. Inuesti-
gamus. In vestigabilia. et primo
spiritus esse potest. gloriosus
beatos distinctos in psonas dis-
positos indignitates. ab initio
stantes in ordine suo. perfectos
in genere suo in mortalitate per-
petuos. mente puros. affectu
benignos religionis pios. vna-
nitate indiuiduos. pace se-
curos diuinis laudibus et obse-
quijs deditos. Item secundum
Bernhardum. In angelis est
dignitas creationis. gracia con-
firmacionis. amor vite eterne ui-
sio deitatis. Est et angelis pri-
mum sicut supra dictum est es-
sencie subtilitas. intelligencie
prespacitas. liberi arbitrii. fa-
cultas agilitat. velocitatis. et imp-

angelus
non est
anima

De angelis
et animis
et unum

te omnes obediunt. Maiores in
elatione presunt. Minores sine
vicio subsunt. qui ad exteriora
exerunt a interiori contemplatione
non recedunt omni virtutem in
feriorum superiores precipiant.
non ex eo tunc qui excellunt in
natura prestant in gratia et gloria.
In eodem ordine creditur alij
alijs esse digniores. Duplicem
habent visionem scilicet matutinam
et vespertinam. illuminationem
namque a superioribus recipiunt
alijs tribuit. **De operati-**
bus et officiis singulorum or-
dnium. Ca. XIII

Proprium est seraphim in
amore dei ardere et ali-
os ad incendium divini
amoris promovere et ordinare
diligendi formam retribueret.
Isti immediate deo iunguntur et
ideo primo et perfectius in ipsos
operantes theophanie deservunt
tunc ad aliud quoque est amant
non diuturnum. Cherubim quoque
primo et principaliter refulcent
divini luminis radio pro eo quod
vicinius bene veritati iunguntur
horum officium est promovere homi-
nes ad divinam cognitionem.
ideo per ceteros dicuntur lucere.
quia plenitudine quam suscipiunt
alijs inferioribus communican-
do transfundunt. **Throni** dicuntur
eo quod in eis deus sedeat et iudi-
cia sua determinat. hijs ergo
precipue refulcet rectitudo divi-

ni iudicii. hijs quoque dei virtute
quod supra se accipit ab inferiori-
bus transfundunt. **Dominatio**
his dicitur quia ceteris angelis
dominant ab omni oppositio sunt
liberi. et nulli inferiori subditi
sunt. horum officium est secundum
Gregorium in bello spirituali in-
struere. qualiter oportet pre-
lacionis officium exercere. et
qualiter debeant subditis dominari.
Horum etiam officium est secundum Dionysium
timere servili deposito in deum
moveri et incessanter famulari.
Principatus subditis angelis
presunt. et eos ad ministerium
divinum replendum disponunt.
ad hoc pertinet secundum Dionysium
universale regnum unus reg-
ni. vel gentis ductum ad
dei similitudinem ministerium
quoque eorum secundum Gre-
gorium. est docere homines ex-
hibere reverentiam divinitus se-
cundum gradum suum. **Hocum**
etiam est promovere homines
ut propter utilitatem propriam
sed propter solius dei amo-
rem et honorem faciant iustitiam.
De potestatibus. **Potes-**
tates secundum philosophum. vir-
tutes ad invicem subiecte sunt. ne-
minimo tantum doceant quantum cu-
piunt. **Idem** officium est. secundum
Gregorium illos qui spirituali-
ter certamine desudant confortare.
et in regnum spirituale
amittant defendere et secundum Dionysium

ab angelos inferiores quod possi-
bile est. divine potencie confor-
mare. **De virtutibus.** **De virtu-**
tibus. **Virtutes** sunt infatigabi-
les ad executionem faciendorum
et robusti ad perceptionem mi-
sterii. **Horum** officium est secundum
Dionysium docere prelatos. et
facile et persevere que ad of-
ficium prelationis pertinet ex-
equantur et ipsius onera sustine-
ant et patienter. **Item** per istos
miracula fiunt et virtus facienda
miracula perfectis conceditur.
De archangelis. **Archangeli**
summi nuntij nuntiaverunt et su-
ma nuntiant horum officium est
secundum Gregorium illis qui
pertinent ad promotionem fidelium
ut de naturali et christi et sanctis
eius homines expedire et demo-
nes ab hominibus removere.
Secundum Dionysium prophete-
cias revelare. Isti illuminationes
quas a superioribus suscipiunt in
inferioribus annuntiantur per eos
nobis. **De angelis.** **Angeli** sunt
in celesti dispositione ultimi et
hominibus magis propinqui. **An-**
gelus nomen est officij. non na-
ture. Isti in nostra nuntiant et
homines ad divinam cognicio-
nem duant et ut iuste vivant
instruunt. **Hi** sursum exten-
duntur predilectionem dei et in se-
metipsis firmantur per custodia-
m ac sub se progrediuntur ad
angelum proximi. **Nota** debet

mus esse angelis hoc modo si-
miles. Nos autem assimilari de-
bemus. **Seraphim** per caritatem
Cherubim per cognitionem **Thro-**
nis per equitatem. **Item** domina-
tionibus carne subiugando. **Prin-**
cipatus reverentia non tris ma-
ioribus exhibendo. **Potes-**
tates in bonis dyabolis resis-
tendo. **Item** assimilari debemus
per quibus per passionem archa-
gelis per instructionem. **Ange-**
lis per obsequij exhibitionem.
De cognitione et motu angelorum

Ca. XV
Angeli cognitionem ha-
bent matutinam. hoc est
cognitionem rerum in
verbo. **Item** vespertinam id est
cognitionem rerum in se meridia-
nam id est operam dei visionem.
Est et alia cognitio angelica
ut scilicet maiores indicant mi-
noribus. que per divinas theopho-
nias percipiunt. **Theophania**
vero est ostensio alius cogni-
tionis. **De deo** per illumina-
tionem de deo videntur. et hoc
potest esse vel in symbolis. vel
facie ad faciem. **Nota** quod ange-
lus cognoscit plura simul habi-
tu. non autem actu nisi ea que
sunt sub una specie. **Circa** in-
carnationem et passionem christi
severant angeli substantiam
factam. sed non omnes circumstan-
cias. **Prima** que cum quod cog-
noscat et notant propinquum

quia cognitio eorum non est p
sensum sed p intellectum. Sta
tus angeli triplex est scilicet in
nocencie gratie et glorie. D is
tinguitur motus angelorum tri
plex scdm dyonisiu circularis
rectus et obliq. Circularis e
ab eodem in idem et circa cen
trum idem mobile habent mo
tum angeli quia immediate re
cipiunt illuminationes a deo et
per illas reuertuntur ad deum.
Itud autem conuenit superioribus
archie tanu. Item motu recto
mouentur qm pcedunt pruden
ciam recte subiectorum omnia tñs
eunt et ibi non reuertuntur ab
eodem in idem sed de vna ad aliud
Ita est motus obliquus in ange
lis qm cognoscunt inferiorum
q prouident reflectunt in deū p
cipiu et finem pulchri et boni.
Nota diam in re assiste et mi
nistare q assiste e facie con
templati sic assistunt omes an
geli boni. Ita assistere e imme
diate recipere illuminationes a deo
sic assistunt tñ tres pmi ordies
Ita assistere e appropinquare deo
et extraneū esse missiōi ad ex
ternus sic assistunt quatuor p mi
ordies. Ministri vero e nūcti
are p temperis oportunitate vel
operari scdm officiu est em mis
sisteriu nuntij et officij. Eten
tum e circa motu angeloru tri
bus modis. Dicebant em qui
dam phi q angeli nūq mo

uentur sed mouent spem et
voluntates hoim. Itē dicebant
quidam q angelus sit in plu
ribus locis et etiā ubiq si volue
rit. Item dixerūt alij q ange
lus sic vnit de sine spaciū qñ
tñs et media sed transilire illud
quoq ptemittendum non est
qd vnusquisqz ordo ab eo de
nominatur qd respectu inferioru
ordinum excellencius ac
cepit in munere

De placōe angeloz. Ca. XVI.
Opresunt quidam an
geli regionibus vt dis
citur in Dām. Principes
ped georū et principes placū
re. Quidam vero prouident ec
clesijs. Apoc. angel. ephesi
ecclē scribe. Item angeli pre
sunt personis actuum angel
petri credebatur ab hostium
stare. Quidam etiam spiritus
maligni dicuntur vicijs pelli
Vnde vocatur aliquis spiritus
luxurie vt supbie et huiusmodi
Que autem prelaōnes pma
neāt vel cessent post hanc viā.
Sciendum q hierarchie stabūt
semper quantum ad instanciam
am beatitudinis et quantum
ad gradum dignitatis et nobi
litatem domi gratitudinis ac nature
Cessabunt autem prelaōnes
angelice super homines et an
gelos quo ad actum regiminis
secundum iubernationem mū
di et eloz fm viam ad patriā

Nota q placōnes pmaneat in
demōibz. **P**relaō at idemōibz
quo ad officiu in sustendi et re
tendi secūdu q vnus puocat
alterū in malicia nō destruit
ps. Supbia eorum qui te oderūt
nunt assēdunt semp. Nec de
seruent quantum ad maliciā et
nauitiam. Cessat itē autē eorū p
laciō quo ad officiu tēptandi
eos qui sūt in via. **Nota que**
p placōa remanēt in homi
ni et que in creaturis. In ho
mi nibz etiā prelaōnes euacu
abunt quia non erunt de ami
centuriones. ciliarche et huius
modi. In creaturis similiter ces
sabit prelaō. qā superiora nō
mouebūt tūc inferiora sicut nō

De cōfirmatione angelorū
epitabo. Ca. XVII.
Confirmationem habet
angelus epitabo. scilicet
et ex natura et gracia
et gloria. Ex natura quia na
tura spiritualis tñ est semel ve
tabilis in bonū vel in malū. mī
ex vniōne eius cū alio sicut pa
et in anima que dū est in cor
pore potest mutari sepius de bo
no in malū et e cōuerso. soluta
vero nō. Huius autem ratio est
q natura pte spiritualis ppter
simplicitate suā totā se cōuertit
ad illud q eligit. q non facit
natura vniā. qā corpus habet
retahens. Epitā similiter ha
bet cōfirmationē quia si aliud

cōnectitur stabili eterno. vin
culo perpetuo illa cōnectio semp
manet. sic angeli cōligati sūt
stabili eterno scilicet deo. et
hoc vinculo indissolubili carita
tis arls. Caritas nūq exabit.
Itē gloria quoq; habent eā qz
cū deum habeāt p gloriā qui
est forma cōpletua angelici de
siderij nō vagant extra ipsū vt
queāt quicqz illo melius vel
desiderabilius aut iocundius.
Nichil em in creaturis iueniūt
q possit eos a fonte dulcedis
auertere. **Nota q angeli habēt**
multiplex bonū. Tenendū est
itaq; q angeli boni ex libertate
arbitrij ad deum cōuersi stati
fuerunt p grāiam et gloriā in
voluntate cōfirmati. fideles ac
hlices effā. atq; in ratione il
luminati vt nō sō cōgno. erent
res in proprio genere. sed etiam
in arte hoc est in verbo. Accepe
rūt insup pfectionē in virtute
operatā. siue exequantur illam
assumpō corpore. siue alias.
atq; pfectionē in virtute con
templatiua. qua quocūq; mit
tant intus et uertunt. Decus
tribus angelorū. **Ca. XVIII.**
Angeli nō ad custodiē
deputati tenēt nos itā
tes ne cadamus et ca
de et nos adiuāt vt surgamus
Nec unq nos deserunt etiam
peccātes qn semp sint patī aur
iliari si volumus. **Hoc tamen**

fallit in obstinatis a quoz aus-
todia dñi sit angelus actualiter
patus ē tñ custodiē si velit qñ
nūq̃ deserit homo ex toto ab
angel. **Nota** q̃ pp̃us habuit si
bi deputatū āgelū sicut etiā ha-
bebit vnū añpp̃us q̃; licet pp̃e
minā obstinacionē suā nō sit
habitus? ad p̃mōē; habebit
tñ ad accusacionē. **Nota** multi-
plicē effectū angelicē custodie
Effect? aut angelice custodie
multiplex ē. **Pr̃m̃** ē ip̃dm̃e
tū boni & occasiōes peccādi re-
mouere. **Exodi** Mit āgelū p̃
cursorē q̃ eiciat &c. **Sec̃dus** ē mi-
tizāe tēptaciōes. **Mat̃i** Angel
do. descen. i. for. &c. **Terc̃i** ē cō-
tra hostes visibiles adiuuare.
Reg̃ Melize? vidit castra āge-
lorū &c. **Quart̃** orōes nostras
& elemosinas deo presentat et
q̃ nobis orat. **Thob̃**. Qñ ora-
bas cū lacrimis. **Quit̃**? viā of-
tendere. **Thob̃**. Ego sanū ducā
& reducam. **Sextus** ē i. agēdis
docere. **Zach̃**. ij. de angelo qui
instruit eū de quatuor sab̃s. **sep-
tim̃**? seip̃sū et alia secreta reue-
late. **Thob̃**. Ego sū. **Rap̃iael** ā-
gelus. **Octauis** est a peccatis
excitare. **Actū** ij. Surge vlcuē
Nonus ad feruorem excitare.
Re. Surge grandis enim tibi
stat via. **Decimus** est cō. d̃
lari f̃orti esto animo mi proxi-
mo est vt adeo cur. **Vnde** cum?
de peccato incipere. **Lū**. **Dip̃**

angelis populo israel añ hec
fecit. **Quod** decimus pot̃ scates
otras ātōe nē tñ nocere va-
leant quantum vellent. **Thob̃**
Qualiter angelus a s̃no dēu
ligauit. **Nota** q̃ angeli seruiūt
nobis propter tria. **Scilicet**
propter ruine sue reparacionem
quia homines saluandi intra-
bunt locum cadentium angelo-
rum. **Item** propter meritū ac-
cidentalē aum̃laciōem quia
augetur in eis vsq; ad diem
iudicij. **Item** propter amoris
erga nos dē. nōstracionem.
Dyonisiū attribuit angelo
tres actus scilicet. **Purgare** il-
luminare perficere. **Nota** q̃
purgant tripliciter. **Pur**gant
itaq; angeli amouendo fantas-
mata. **Que** impediunt illumi-
nacionem quam angelus intē-
dit facere in nobis. **Vnde** tria
remouent ab anima scilicet ig-
noranciam & nabilia fantas-
ta & falsas opinionēs phisica-
rum racionum reuelaciōi con-
trariarum. **Iluminant** vero a-
nimam tripliciter scilicet ab-
sensum vt patet quando mani-
festant aliquid i. a. **Tumpto** cor-
pore. **Et** hanc pot̃statem dya-
bolus etiam habet. **Item** ad i-
tellectum et celis il̃minacio
solū p̃fecta ē. **Notā** aut q̃ an-
gel? nō illūinat it̃tellectū efficiē-
do cogniciōē; i. aia q̃ n̄ p̃t i. it̃el-
lectu nouā sp̃e; ip̃mea n̄ p̃t

flouī luminis batē. **Sed** nē ei?
intencione quo vult conuertere
Hec tria enim requiruntur vt i-
tellectus noster aliquid intellis-
gat sc; species que agnoscatur
et lumen quo cognoscatur. et in-
tencio qua conuertat se it̃tellec-
tus super species. **Illuminat** aut
angelus it̃tellectū nostrū tantū
excitando et disponendo. **Facit**
em̃ vt dictū est in fantasia trans-
mutacionē specierum. **oponendo**
et diuidendo. **secundū** exigenciā
rei quā vult reuelare. **Itē** irradi-
at lūmē it̃tellectus sui super illas
vt moueant it̃tellectum nostrū
Et sic plura et subtiliora videri
possunt in lumine duplicato. **Itē**
excitat it̃tencione anime aliq̃ mo-
tu vt se conuertat sup̃ illa fantas-
mata abstrahendo ab alijs. **Pot̃**
ficiunt etiā idest promouēt ad
melius. **Vtrū** angelus incendere
possit affectū humanū. **Nota**
q̃ hoc tripliciter pot̃est intellis-
gi. **scilicet** vel efficiendo vel mouendo
vel excitando et adiuuando. **p̃mō**
dē? solus inflāmare p̃t affectum
Secundo modo ipsum desiderat
inflammare affectū. **Tercio** modo
pot̃est angelus affectum nostrū
incendere. **De** istis habemus ex
emplū in natūis q̃ p̃rimo modo
ignis accendit ligna. **Secundo**
modo ligna incendūt ignē. **Ter-
cio** modo q̃ ligna igni apponit ignē
accendit. **Diferencia** est inter
inmittere cogitacionē et incendere

et mentē illuminatē. quia cogita-
ciōē; inmittere ē vt dicit **Meda**
intus creare et facere cogitaciōē;
Sed incendere est cogitacionē;
iam factā inflāmare. **Illuminare**
vero est dare reuelaciōē de aliq̃
occulto intelligibili. **De locuti-
one angelorum**. **Ca. XLIX.**
Uerbu triplex est scilicet
mentis. oris. o. p̃is. **Ver-**
bo mentis loquit̃ deus
angelis et econuerso. **Itē** anime
et econuerso. **Itē** dya. l. dē. cu i
tamen it̃tencio dēu latere nō p̃t
Verbo aut̃ oris loquit̃ur homo
homini. et angelus homini in
corpore assumpto. **Sed** verbo opis
loquit̃ de? dya. et āgelus dya.
Nota qd̃ angelus loquit̃ur deo
De locutiōe itaq; angelorū no-
ta q̃ angelus loquit̃ur deo cum
inmotu admiraciōis ex visis ex-
urgat vel cū affectus suos em̃ p̃-
sentat q̃s tñ cū non latere min-
ime dubitat. **Angelus** vero loq̃-
tur angelo mentis sue species
ostendendo. **Item** angelus facit
aliud coram angelo quo facto in-
telligit q̃ ante non intelligebat
Et sic loquit̃ur omnes omnib;
scilicet maiores inferioribus et
econuerso. **Itē** loquit̃ur angelus an-
gelo p̃ cōmunicacionē diuini lu-
minis ipsū instruendo. **Sic** non
loquit̃ dñs omnib; nec omnia
sed tantum superiores inferiorib;
bus. **De** hīs enim que per di-
uinas theophasias preceperūt;

Nō qmō āgel? loq̄r hōi. Loq̄
tur āt angel? hōi dupl̄e p̄mo
mō v̄bō v̄ali i assūptō corpore
Sic hīc nō p̄fert sonū i orga
nis materialibz s̄m naturā ita
nec circulat̄e immutat mediū
q̄ admodū ē i v̄x natūali v̄nde
nō audīr nisi ab illo ad q̄z cōdi
nat̄. Et hīc i opacōibz anḡloz
q̄s q̄dā vidēt et alij eq̄ p̄p̄i nō
vidēt vt apparet in heliseo et pu
ero ei? **D**icit tñ aliq̄ q̄ āgel?
nunq̄ apparuit et apparet ā loq̄
tur hōi i s̄biecta creatura **S**ic i
tēdēz sū s̄litudinēz p̄it i oculo
ei? vel intēdēz v̄as p̄nit i au
rem illi? et ibi respicit sens? oīs
spēs illas ac deinde puenit ad
imaginacōez p? hoc ad intelle
ctū et hoc ē q̄d dicit̄ apparē ut
loq̄ hōi. **S**ecūdo mō loq̄r angel?
hōi p̄ impressiōēz tēz sensibili
um i strūmto imaginacōis et sic
loq̄r vigilātibz et dormiētibz
Loq̄r āgel? dyabolo spēs sui i
collect? ei s̄m aliq̄ illūiacōe ostē
dēdū. **L**oq̄r dyabol? hōi dupli
cit q̄ q̄nq̄z s̄lū i mutacōe et hoc v̄l
imaginacōez alie? v̄l i p̄mto in
strūmto v̄l v̄l obijciēdo visui
s̄litudinēz alie? v̄l **S**ecūdo mō lo
q̄r dyabol? hōi p̄ ipsiōēz tēz s̄līb
lū i m̄tō imaginis. Et hoc fa
cit q̄nq̄z vigilātibz q̄nq̄z dormiēti
bz. Et sic i mittit cogitacōez ma
li cogitacōez v̄o malā s̄ p̄t imit
tē q̄ tñ p̄ cōfessū malā facit. **N**ō
ta q̄ aīa loq̄r deo. **O**stē i locū

animarū quia anima loquitur
deo per desiderium cuius affectō
nes nude sunt dei oculis et apte
Item loquitur deo. Anima simili
ter loquitur angelo. Sed hoc p
v̄x s̄ corpore quas bene per
cipit angelus sicut et alia sensi
bilis. **U**nde anima existens in
corpore anima speciali potesta
te loquendi non m̄biget ad an
gelos sed habebit ep̄ta corpo
re. **I**tem loquitur dyabolo.
Item aīa loq̄r dyabolo q̄ s̄lī
tudines affectōnū i m̄p̄mūē sen
sibz vt dyabol? legit eas.

De specialibus nominibus
angelorum. Capitulum. XX.

Michael sc̄iēs et. **G**a
briel. **R**aphael q̄ hec
sūt p̄p̄a noīa archangeloz licet
eorū i tēp̄tācōes et alijs sint
communes. **S**ic hōz p̄p̄a sūt q̄
eis hōz noīm i tēp̄tācōes cō
ueniūt ex cōllec̄i. **I**tem michael
i tēp̄tācōe q̄s vt deus. **N**ic
ē de ordine p̄cipatūm et attri
butū ei quatuor. s̄ esse p̄positū
paradisi. i. ecclesie sicut et oli
fuit p̄nceps synagoge. **I**tem de fē
re aīas i paradisu. sed hoc intel
ligas q̄ gloriōsū de fēat q̄ a
lij. **I**tem pugnare cū diabolone id
est dyabolo sicut legitur in apo
calipsi. **I**tem venire in adiutorū
p̄pulo dei. **G**abriel i tēp̄tācōe
fortitudo dei. **N**ic est de ordine
archangelorum. Et merito
quia magna nuntiavit. q̄c.

Raphael interpretat̄ medicu
na dei et est de ordine angelorū
quia v̄nā p̄sonam custodiuit.
De casu angeli. Ca. XXII.

Mnes angelos fecit d
us bonos non tamen sū
mos sed medios inter
se lumum bonū et bonū cōmuta
bile q̄d est creatura ita q̄ si con
uerterent̄ ab amandū q̄ erat
sup̄a se ascēderet ad statū gl̄ie
et gl̄ie. **S**i vero cōuerterent̄
ad bonū cōmutabile q̄d fuit in
fra se hoc ip̄o rueret in malum
culpe et p̄ne q̄ nō est de deus
p̄c̄i s̄m de core iusticie. **D**e sp̄u
li casu demonis. Ca. XXII.

Alius dyaboli fuit du
plex sc̄ilicet spiritualis
et localis. **S**piritualis
q̄dem q̄a cecidit de nature pu
ritate de lib̄i arbitrij et ad bo
num flexibilitate de luce i tene
bras de sciencia in ignosciam
de innocencia in culpam de feli
citate in penā de dilectione i
ob̄iū. **P**ost casum enim fons
est impenitens et obstinatus in
malo et ex cecatus a vero et de
ordinatus in bono et infirmatus
in virtute et exclusus a dei cōn
solatione. **P**ropterea voluntas
eius impia cōuersa est ad hoīs
ob̄iū et inuidiā. **U**n̄ toto conaie
mitur ad eius subūfōz p̄ tēp̄tā
cōnem multiplicē. Ca. XXIII.

De locali casu demonis
Alius ec̄ia dyaboli localis

fuit quia vel in infernum et vel
in aerem caliginosum et qui est
in medio intersticio aeris cor
ruit. **D**emonēs em̄ nō sūt in
sup̄iori parte aeris ne luie gau
deant nec sūt in p̄tē inferiori ne
mimis cōtra nos seuiant. **U**nde
notādy est q̄ in demonibz sunt
tria cōsiderare sc̄ilicet naturam
officium et peccatum. **E**t nature
q̄d cōuenit locus sūmus id est
celū in quo tanq̄ in loco aḡuo
sūt creati et postmodū in natura
si sterit̄sunt p̄ficiendi. **O**fficiū
vero q̄d habent ex cecidi hoīs
cōuenit locus medius i. aer
caliginosus vbi et satis p̄p̄m̄q̄
sūt nobis ad tēp̄randū et amē
nō habent lumē ad gaudēdum.
Sed peccato cōuenit locus inf̄i
mus sc̄ilicet infernus v̄nde de
monēs post finem mundi q̄ndo
cessat eorū off̄iciū detrudētur
in infernū. **D**icunt qui
dam q̄ angelus ceciderit secul
da die. **S**ic cōmunicat est optimo
onē suā ceciderit. **V**idē cōmuni
q̄ prima die subito post creati
ter q̄ decimus chorus āgelorū
cecidit. **S**ed hoc nō dicitur q̄
decem ordines āgelorū fuerint
sed q̄ tot de singulis ordinibz
cecidit q̄t poterat facere cho
rum v̄num. Ca. XXIII.

De restauracōe ruine angelice
Angelorū ruina restau
rabitur per saluandos.
Dicit autem Aug? q̄

tot homines saluabuntur q̄t de
mones ceciderunt. Sed. Greg.
dicit q̄ tot homines saluabuntur
q̄t angeli p̄stiterint. Dixerunt
quidam etiam q̄ duo parietes
erunt in celo. s. vnus hominū
et alius angelorum et q̄ cuius
na angelica restaurabitur per
virgines et de alio pariete tot
erunt saluandi quot in alio pa
riete sunt virgines et angeli.
Quare peccatum dyaboli sit irre
missibile.

Capitulum. XXVI.

Quare peccatum dyaboli
sit irremissibile assigna
nt plurime rationes.
Prima est quia secundum
Aug. nullo suggerente peccauit
Ideo nullo modo reparatū redi
bit. Secunda ratio quia seun
dum damascenum contra dei
formam intellectus peccauit q̄n
to autem nobilior est cognitio
tanto peior est error. Terc
ius enim sciens voluntatem do
mini sui et cetera. Tercia seun
dum eundem damascenum age
lus non est susceptibilis p̄ni. vn
de nec venie. Quarta est quia in
dyabolo exstinet est synderesis
quantum ad boni promotionem
Quinta quia natura spiritalis
tantum semel vertibilis est eo
q̄ totam se conuertat quod ho
mo non facit quia cito semper re
pugnat spiritui. Status angeli
mali ēplex est vt patet potest

ex predictis primis scilicet in
nocentie secundus culpe tercius
pene et miserie.

De proprietatibus demonum.
Cam. XXVI.

Demonēs sunt spiritus
impuri humani gene
tis inimici mente rati
onales in nequicia subiles no
cendi cupidi. per superbiam
tumidi semper fraude noui im
mutant sensus inquinant af
fectiones vigilantes turbant
Dormientes per sompnia in
quietant. Mores inferunt tem
pestates concitant in lucis an
gelos se transformant semp
infernum suum secum portat
in ydolis diuinum cultum vsue
pāt sup bonos dominari appe
tūt magice artes per eos fiūt
bonis ad exercitium dantur
semper sim hominis insidians
tur Triplia acumine figunt
demonēs. Primo subtilitate
nature et hoc per cognitiōem
viperinam. secundo per expe
rienciam temporum. Tercio
reuelaciōe supernorū spiritu
um. Primo modo intelligunt
naturalia presēcia. Secundo
modo naturalia futura. Tercio
modo cognoscunt voluntaria.
Multipliciter dyabolus nomi
nature per quod et proprietat
es sue cognoscuntur. Vnde
tur enim dyabolus q̄ interpre
tatur defluens quia deflupit

id est detrahit spiritualitē et loca
liter hinc dictū est. Grece q̄ in
terpretat dyabolus clausus ergas
tulo et hoc auenit sibi quia nō
permittit tantū nocere quantum
vellet. Prima secundū et himo
logiam dicit dyabolus a dyabo q̄
duo et solus morsellus q̄ duo
occidit id est corpus et animā
Item vnde dicitur id est sanguis
neus et hoc ppter peccatū vel
sciens quia vig. triplia sciēcia
hic dicitur ē. Ite belial q̄ interpretat
absq; uirgo vel absq; deo quia
aposte puguat et tūcū an dicit
et subiectus. Ite belzebub q̄ in
terpretat vīr muscarū. i. anima
tū peccatū q̄ relinquunt verum
sponsū xpm. Item sathanas id
est aduersarius. Item aduer
sarius vester dyabolus dicitur et Ite
behemoth id est bestia q̄ facit
hoīes bestiales. Ite leuiatan
id est additamentū eorū. quia
peccata peccatis cumulant.

De malicia dyaboli contra nos
Capitulum. XXVII.

Dyalolus hoībus nocet
multipliciter q̄ p violen
ciam et hoc quandoq;
exterius corpus ledendo sicut fecit
Iob. Quāq; intra membra ligā
do sicut est in obsessis. Et ap
p̄ hoc datur puilis angelus bo
nus ne dyabolus in hīs ledat
eos vel cedat. Item nocet per
impulsiōem ymaginū mala sug
gerendo vel per commotionem

sanguinis ad peccatū accedendo
vel sensus extiores p obiectiō
fallacū formaz decipiendo. De
hīs et similibus dicit. Gre. q̄
dyabolus aut opprimens rapit
aut insidiando decipulat aut
suadendo blāditur aut minan
dando terret aut despectu fā
q̄ aut promittendo decipit. dñ
abo decipit homines quatuor
modis. Primo suadendo bonum
sec hoc ppter malū vt cū hoī
m instabili suadet ingressū reli
gionis ppter hoc vt postmodū
apostolat. Secundo suadendo
malum sub specie boni vel vt
piorare pro rebus alterius con
seruandis. Tercio dissuadendo
bonum tamq̄ nociuū vt cū dis
suadet p̄bo vico religionis igre
ssū nedum hoc periclitat et egre
diens cōfundat vel quando dis
suadet alit oīa cōz vel elemosinā
ne p hoc incurat vanam glāz
Quarto dissuadendo malum vt
ducat ad penis vt quando dis
suadet impenitenciam in victu et
sompno vt iducat inobedientiaz
abstinentiam q̄ prius est. Mo
ta q̄ effectus dyaboli impediē
multipliciter impediē dyabolus i
effat sue malicie multis modis
Quandoq; scilicet per ēminum
sue potestati in positiū a deo. Ite
quāq; per resistenciaz bonorū spūū
Dabit em̄ quibz aīa duos ange
los vnum scz bonū ad custodiē
aliū malū ad exercitium. Item

per arbitrium hominis non con-
fisciens. Item quandoque per
peccati abhominacionem qua
demonibus nobiliores nature pec-
cata vilia detestantur. Item pro-
pter cautelam quandoque obmittit
facere mala ut peius fiat si-
cut modo non repat ex commu-
nicatos ut sentencias tales mi-
nus timeant utrum victus tem-
pore minuat in dyabolo qua-
do enim vincit diuersae sunt opi-
niones. Dicunt enim quidam
quod superatus in uno vicio ipsum
victorem non possit amplius
temptare de eodem vicio. sed ali-
us dyabolus potest alij dicunt
quod superatus in uno vicio nul-
lum de illo vicio possit ampli-
us temptare. Origenes dicit
quod superatus ab initio nemini-
nem possit temptare de cetero.
Data est potestas demonibus
exercendi magicas artes mul-
tiplici ratione. Primo ad fal-
lendum fallaces sicut egip-
cios et ipsos magos. Unde et
que ipsi per talem modum ac-
cipiunt sic quasi deumando pre-
dicant. Secundo ad mouen-
dum fideles ne scilicet tale quod
pro magno desiderant cum et-
iam malos facere huiusmodi.
Tercio ad probandam et ex-
ercendam pacenciam sancto-
rum.

De lucifero specialiter.
Capitulum. XXVIII

De lucifero sciendum quod
fuit de supremo ordine
superioris iherarchie ac
in illo ordine supremum gradum
tenuit cui tamquam principi
de singulis ordinibus magna
multitudo adhaerebat. quos om-
nes secum traxit. Lucifer dic-
tus est. quia per ceteris luxit
sueque pulchritudinis eum con-
sideracio excecavit primum ho-
minem temptauit et iterum cris-
tum temptauit et victus est.
potestate tunc amisit quam vlti-
mis temporibus recuperabit nunc
ligatus in sine soluetur. Pec-
catum luciferi fuit quod se et su-
um priuatum bonum excecatus
dilexit. De altitudine habi-
ta presumpsit ac propriam ex-
cellenciam ambiuit. Quod ha-
biturus erat ex se non ex alio
et sine meritis habere voluit.
Stare cum posset quousque gra-
tia apponeretur noluit. Dei in-
militudinem concupiscit non qui-
dem imitationis. sed potesta-
tis. in subditos habere voluit et nul-
li subiectus esse concupiscit.

Quid sit anima secundum
diffinitionem.

Capitulum. XL.

Dicitur naturam corporis
am et incorpoream
dicendum est de na-
tura eius utrumque composita. sed
primo dicendum est ex parte men-
tis. Secundo ex parte corporis.

Secundo ex parte corporis. Tercio
ex parte totius hominis. De anima igitur
videndum est primo quid sit
secundum diffinitionem. Porro anima
bus sanctis diffinitur ut spiritus
et a quibusdam ut anima. A quibus-
dam ut spiritus. et anima. Inquit igitur
habet anima naturam spiritus. diffi-
nitur ab alexandro. in libro de
motu cordis. Anima est sub-
stantia incorporea intellectualis
illuminata omnino a primo. vltima
relacione preceptiva. Ex hac defi-
nitione agnoscimus quod spiritus
humani. qui est anima inter omnes
creaturas in mediate post an-
gelos illuminationis diuine sit
preceptiva. Anima vero inquit diffi-
nitur a Remigio anima est sub-
stantia incorporea regens corpus.
Ex hac diffinitione habemus quod
anima est quasi corporis motor
et rector. Item anima inquan-
tum anima diffinitur aplo. in libro
de anima. Anima est. Endelichia
corporis phisici organici vitam
habentis impotencia. Endelichia
hic dicitur actus primus sue po-
tencie. Ex hac diffinitione habet
quod anima est vniuersalis corpori non omni
sed soli organico et phisico id est
naturaliter ad susceptionem anime
rationalis dispositio. Anima etiam
in quantum spiritus et anima diffi-
nitur ab augustinus. sic anima est omni-
similitudo. Hec diffinitio datur
propter rationem anime ad creaturas.
Anima enim ex sui natura ad suscipi-

endas omni rerum corporaliu et
spiritualiu similitudines est apta.
Item alia descriptio est talis.
Anima est deiforme spirituale
vite. Hec diffinitio sumitur a Genesio
secundo et datur secundum quod anima
comparatur ad deum propter non extra du-
ce vel seminali ratione propagat
sed a deo corpori creando inun-
ditur. et infundendo creatur. Item
Seneca sic diffinit animam. Ani-
ma est spiritus intellectualis ad
beatitudinem in se et in corpore ordi-
natus. Hec descriptio datur in
relacione anime ad finem propter quod
si solam separata beatificatur in se sicut
angelus. primo et in corpore glorifica-
to ipsius beatitudo ampliat.
Quid sit anima secundum Ca. XXX.
De anima secundum rem di-
uersas videntur philosophi sen-
tencias protulisse. Pla-
to enim dicit animam essenciam
se mouentem. Zeno dicit eam
non nisi se mouentem. Anaxagoras
endelichiam. Dictagoras armoniam.
Pythagoras spiritum tenuem. Ra-
dus lucis. Democritus spiritum
compositum ex atomis. Pythagoras
igneum vigorem. Parmenides
dicit eam esse extera et igne.
Epicurus autem ex aere et igne.
Inter has diuersitates nos se-
quamur dicta sanctorum et cha-
tholicorum magistro dicentes.
quod anima est spiritualis substantia
et rationalis ad viuificandum cor-
pus humanum ex nichilo creatum.

Creata ē inq̄ntū pfectibil et in
pfecta q̄ntū ad scienciā et vir-
tutes pfectissima tñ est q̄ntū
ad potēcias naturales Et q̄ in
corporea ē sensui nō ē subiecta
neq; secundū diuisionē exten-
sua Quantitatē ei h̄z aīa ut
dī it aug? nō dimēsiuam h̄z
pctatāz et vtiā lē et q̄ simplex
ē aīa idēo nec atinēti nec detri-
menti est suscep̄a q̄ nec ī cor-
pe maiori maiōz nec ī minori
minōz repit̄ sicut dicit Aug?
Multitudo q̄z potēciarū in aīa
nō pot̄t maiōritatē ī aīe natūā
h̄ multiplicē affectū Aīa et ē
vita p̄petua et p̄ memoriā in-
telligēciā et volūtatem ad yma-
ginē dei factā capax vtiū vel
vicij. Susceptibilis p̄n. vel p̄
mij arbitrio libera potēcijs ha-
bitibz et affectibz dotata carz.
pondere figura et colore Passi-
bilis ē et mutabilis eo maḡ ē
q̄ capax ē eternitas eo cā q̄ p̄ci-
peps deitatis Quid sit aīa s̄
nomen. Ca. XXVI.

Aīa dicit̄ inq̄ntū cor-
pus aīat siue viuificat
mens inq̄ntū recolit.
Animus dū vult fracio dūm
rectum iudicat Spiritus dūm
spirat vel q̄a natūā spūale; h̄z
sensus dū sentit Memoria dū
reoid̄t Volūtas dū cōsentit
Nec nomina diuersa sūt aīe
nō ppter essencie pluralitatem.

h̄ ppter affectuū et opadonum
multiplicitatē. Dicitur autem
anima ab a qd̄ ē sine et nemē
qd̄ est sanguinis eo qd̄ sit sine
sanguine vel dicit̄ ab a et no-
mine qd̄ est tribuens eo qd̄ ani-
ma vitam tribuit.

De triplici aīa. Ca. XXVII.

Aīa autē triplex est. s.
vegetare sentire et rati-
onari et secundum hoc
distinguitur anīe potēcia tri-
plex scilicet vegetabilis sensibi-
lis et rationalis De quibus
dicit amb. qd̄ anima vegetabi-
lis appetit esse Sensibilis bñ
esse. Rationalis autē optime
et idēo nunq̄ quiescit quousq̄
q̄ optimo coniungatur ppter
hoc vi amoris in deum mouet̄
tamquam ad centrum vt in ip-
so sūme delectetur De t̄s po-
tēcijs in diuersis subiectis ani-
me dici possunt. Nam vege-
tabilis est anima in plantis.
Sensibilis in brutis. Ratio-
nalis in hominibus. In homi-
ne p̄dictę tres anime. sūt
vna in essēcia. Sed differen-
ter in potēcijs. Nec obstat
q̄ in homine successiue ac di-
uersis temporibus manifestan-
tur hoc enim est a virtute for-
matua que racionabiliter p̄ci-
us disposuit ad vitam q̄ ab
sensu n et prius quam ad ratiō-
nem resertim cum natūa nō
in istāte h̄ paulatī et successiue

Sed paulatī et successiue opa-
tur Cum autē aīa ratiōnalis in-
funditur corpi. tūc p̄dictę potē-
cijs p̄mo iūbunt et nō habēt
actiones suas deinceps a virtu-
te formatā. Sed ab ip̄a anima
q̄z dūas p̄imas potēci-
as scilicet vegetabile n et sensi-
bilem exerceat tantūmodo ī corpe
Tercia vō etiā h̄z exuta a corpe
Anima vegetabilis et sensibilis
nō debet dici ī homine anime
sē potēcie Nec aīa vegetabi-
lis dicenda est aīa in sensibili
Sed potēcia dī aut vegetabi-
lis in vegetabili dicit̄ anima nō
potēcia De potēcijs aīe vege-
tabilis. Ca. XXVIII.

Aīa vegetabilis t̄s
habet potēcias scilicet
generatiuam nutritiua
au ymentatiuam Prima est ad
cōseruatiōē; speciei Secūda ad
cōseruatiōē īdiuidui Terc-
cia ad p̄fectionem subiecti Vir-
tutē aut nutritiue q̄tuor deserui-
unt scilicet virtus attractiua q̄
a sumit necessariā in nutrimento
q̄ digestiua q̄ sepat cōmunes
ab īueniētiā ī alimēto. Itē retē-
tiua que cibū tam diu retinet
in vno loco donec debet recipi
ante altēā sēm Jam expulsi-
ua q̄ expellit q̄ supflūū est in
nutrimento Sed an̄ has oēs ē
appetētia. Ca. XXIX.

De p̄n. app̄hēsi aīe sensibi-
lis. Aīa sensib. ē duplicē h̄z po-

tendam scilicet app̄hensiuam
et motiuam App̄hēsiua oīū
dicit̄ in app̄hensiuā de foris et app̄-
hēsiuā de inus. Vires app̄hen-
siue de foris sūt quinq; scilicet
p̄tēciales. s. h̄ue extēiores scilicet
visus auditus et c. Vires autē
app̄hēsiue de inus. s. sūt quinq;
potēcie intēiores aīe sensibilis
que sūt sensus cōmunes. yma-
ginatiō estimatiō. fantasia. me-
moria. Tradūt p̄potēcijs oēs
ītas vires cōmunes esse et q̄
p̄ instrumenta corpalia suas op̄a-
ciones p̄ficiunt. eo q̄ sūt de a
p̄tēcialia tñ Cīs em forma p̄-
tēcialis in materia alia est q̄
mā forma sine oī materia accep-
ta. yniuersalis est circa quam
operatur intellectus. Ita faci-
le est videre in sensibz partiā-
laribz. quoniam illi non app̄hen-
dunt nisi p̄tēcijs sensibilibz p̄tē-
sentiā. De virtutibz aut in-
tērioribz que sūt ymaginatio.
estimatio. fantasia. idē est. qm̄
in illis omnibus est app̄hēsi-
sio forme. singularis secundū
sūū partium eius. et lim̄ amen-
ta et quantitatem Omnes istę
potēcie passiuę sūt et patiunt̄
a formis et īdiuiduis. que sūt
p̄tēciales cognitiōis sensibilibz
Sciendū p̄mo quod nulla po-
tēcia app̄hēsiua sensibilibz re-
tinet id q̄ app̄hēdit p̄mo q̄
vni app̄hēdit alia retinet No-
tādū etiā q̄ alia est virtus q̄

bene tenet et alia q̄ adpit. **N**la q̄ bene tenet p̄ficiat fixo et frigido. Sed illa q̄ bene p̄ficiat humido. Item quedam est anima que nullomodo videtur qualitatibus nec dispositionibus nec effectibus et sic est anima intellectiva quia potencie talis anime non sunt in organo et ideo non requirit organum dispositum per aliquas qualitates. Item q̄busdam animis in sunt omnes potencie ut hominibus q̄busdam q̄dam est ut brutis q̄busdam unum generis tantum ut plantis.

Ca. XXXII.

De sensibus particularibus. Sensus particularis in quinque dividitur scilicet visum auditum gustum odoratum et tactum. q̄ in multis conveniunt et in multis differunt. Conveniunt enim quinque sensus in hoc q̄ sunt vires passive. Sentimus enim inter suscipientes non extra mittentes. Sensibile positum supra sensus non sentitur. q̄. Quod videmus in hoc si habeo enim aliquid sensibile grossum sicut lignum vel lapis. vel alia res grossa sensibilis. et si volo illam rem apprehendere sensus visus possum bene et hoc a te motus vel distanter a sensu visus. Sed si ego eandem pono supra oculum tunc non facit sensationem q̄ non potest videre.

Omnes sensus preceptibiles singularem non universalem. Ad quemlibet sensum extenduntur nervi duplices unus ad sciendum et alter ad motum voluntarium. In omni sensu oportet esse per rationem sensibilis ad sensus quia in medijs delectantur et in extremis corumpuntur. Quia pro tempore quo habes aliquid in manu sciendo vel aliquid oculis apprehendendo in hoc q̄ sentis tunc idem sensus delectatur postq̄ vero deponis de manu vel oculo tunc desinit et corumpitur sensus idem.

Non sciendum aliquid oportet esse obiectum presens et medium differens et organum sanum atq̄ conveniens et aie intentio actualis. Si enim debes sentire lapidem vel liberum perfecte oportet primo quod tu videas obiectum litter. Secundo quod sit medium differens inter obiectum et visum q̄ est aer. Tercio q̄ sit organum sanum atq̄ conveniens quo mediante illam rem sentis. Quarto q̄ sit aie intentio actualis tunc enim illis quatuor concurrentibus res perfecte sentis. Omnes sensus unum habent originem scilicet sensum communem a quo velut a centro quod si linee quedam exeunt differunt enim sensus particulares in multis. Nam quilibet autem habet speciale instrumentum

Differunt etiam in obiectis differunt medio differunt q̄ tactus et gustus sunt medium inter se alii extrinsecum differunt apprehensione velocitate q̄ visus citissime etiam remota apprehendit differunt situ q̄ visus est supremus p̄ audis deinde alii scilicet secundum ordinem differunt utilitate q̄ gustus et tactus maxime sunt necessarii ad conservandum individuum et etiam speciem. Gustus enim discit cibum q̄ servat animam a nocivo et tactus discit sua obiecta sicut calidum et frigidum et huiusmodi ut animam declinat extrinsecum talium qualitatum ne corruptionem incurrat. Differunt generalitate q̄ tactus generalior est cum non habeat organum determinatum sicut in omnibus membris sit. Differunt per impressionem rerum. Sensus enim grossiores fortius retinet suas impressiones sicut patet in tactu. Nota q̄ videmus visu et oculo sicut differunt. Nam visu videmus instrumentaliter eodem modo dicendum est de auditu gustu ceterisq̄ sensibus. Anima aliena est a sensibus tripliciter. Primo in sompno sicut estasi magis. In morte vero maxime. De sensu communis.

Ca. XXXVI. Sensus communis est potestas q̄ omnem sensum particularium obiecta apprehendit. Omnes enim sensus exteriores a sensu interiori communi et velut a centro

et particulariter exeunt et sensationes suorum similitudine ad sensum communem reducantur q̄ mediantes de singulorum appetitibus indicant et discunt. Unde sciendum q̄ sensus communis est fons ex quo omnis sensus oritur et ad quem omnis motus sensibilium refertur sicut ad ultimum finem. Hec potestas quod habet in quo sensus est et q̄ sicut in parte communis est. In quo enim sicut habet recipere ex se parte sine materia et tunc presente materia. In parte enim sensus habet duo quorum unum est iudicium sensibile per quod nos apprehendimus nos videre quoniam videmus et audire quoniam audimus et sic de alijs. Si enim hoc iudicium non esset in animalibus non satis esset utile et videmus et audire et sciendum alios sensus apprehendere. Secundum est a parte plura sensata dicendo unum esse dulce et aliud esse dulcius et hoc ideo sensus communis habet q̄ ab ipso referunt omnes appetitus sensuum sensata. Hec virtus in anteriori parte cerebri ponatur in loco ubi concurrit nervus sensitivus quinque sensuum qui medullas et humores est. De ymaginacione.

Capitulum XXVIII. Item ymaginatio est potestas apprehensiva in qua ymagines sensibilium conservantur hec est per se abstracta q̄ sicut quoniam sicut non accipit formam nisi parte ista autem resque forma etiam conservantur in huius ymaginacione deest a sensu communis q̄ p̄ntia est id est sicut sensus particularis. Ista virtus

thesauris omnium formarum vocat
quoniam in ea sunt dictum est forme a
particularibus sensibus recepte ter-
minetur et immobilitate. Nec poten-
cia ordinatur in anteriori parte ce-
rebrum sicut et sensus cuius huius post
illud locum ubi sensus cuius ponitur
et hic maior est durities ex fugi-
bitate cerebri pueniens et per yma-
ginata retinetur ipsiones a sensu
cui receptas. Ca. XXXV

De estimativa

Estimativa virtus est a for-
ma acquisita intentiones eli-
cit quod sensu non percipit se
cuius quod ovis fugit lupum et lupus
miseretur filio suo hoc autem non possit
fieri nisi lupus habet cognitionem huius
individui et quod hoc individuus est natu-
ratus sicut et ovis apprehendit lu-
pum sibi nocivum ista virtus non pos-
sunt scire se per sensum. Estimativa
differt ab ymaginativa quoniam yma-
ginatio solummodo retinet formas
apprehensas per sensum omnem et ab
ymaginativa sola non sequitur affectus
mie vel tristitie vel fuga vel in-
securus ab estimativa autem sequitur quod
libet istos. Unde sicut intellectus per-
cipit se habere ad speculationem ita
se estimativa ab ymaginativa et ap-
ter hoc estimativa non perit app-
rehensiva est et etiam mota per quod est
minat ab quod motum debeat mo-
veri aialia et a quod fugit. Cuius estimativa
mouet ad cibum oportet yma-
gines ubi est estimativa huius ymago si
mouet immo apprehendit oportet

et igitur aialia habet estimativa
qua moueantur. Affectum igitur
tur estimativa; apprehendere in-
tentiones non quidem rationis
sed nature unde apprehendit quod
sit similis ut nomen aut verbum
vel amicitiam vel inimicitiam con-
modum vel incommodum sicut deum
est. Hec virtus in prima parte
medie cellule cerebri ponitur quod
calida est ex motu multum spiritus
ad ipsam. Ca. XXXVI

De fantasia

Fantasia est potentia opo-
nens ymagines cum ym-
aginibus et intentiones cum in-
tentionibus. Potentia inquit fantasia yma-
gines cum ymaginibus ut est appren-
dere aliud esse album et nigrum vel
diuersas formas ponere et fingere
chimeras. Componit etiam ymagi-
nes cum intentionibus ut cum apprehendit
ovis formam lupinam esse fugi-
endam. Componit quod intentiones cum in-
tentionibus ut per in oue quod apprehendit
nato suo esse perbenda vltra et a-
lienum repellendum. Per fan-
tasia est maior cognitio quam potest habere
in anima sensibili per se enim non so-
lum sic presentia sed etiam si
bi prouidet in futurum. Per
hanc enim quedam alia faci-
unt. Sibi causas et de cibis. Si
bi prouident in longinquum.
Per hanc etiam de illo sic idem
et de alio quod sic aliquid et sic
de omni eo sententia profertur
tur per modum affirmationis

affirmationis et negationis. Per
hanc quod videmus aialia aliquod eli-
gere et aliud refutare. Ad electi-
onem autem et refutationem perigitur fantasia
et discit. Ideo multi dixerunt
quod fantasia est quod ratio. Sed dicimus
non esse vera electionem anime sensu-
bilis huius autem sile hec auulgo vocatur
in homine cogitativa cum tamen app-
cogitare sit ratio. Fantasia operatur
in sompno sicut in uigilia. Quod
autem in sompnis res videntur esse
presentes hoc est ideo quod sit ratio
ad sensum communem. Ita potentia
quod diuisa est ratio sicut est in homine
tunc accipit agendi et operandi
regimen a ratione. Sed quod ratio diuisificat
secundum diuersitatem eorum quod quibus ra-
tionalis fit ideo operationes fan-
tasie multiplicantur in homine valde.
Vbi autem fantasia non est cum ratione
putatur in brutis. tunc regit solum
secundum iustitiam nature. Et quod natu-
ra vniuersalis est in habentibus species
vnde ideo operatur fantasia operatur
in talibus vniuersalis. In est quod ovis
peritudo facit vniuersalis modum suum.
Dixerunt quidam philosophi quod ille virtutes
in brutis potius aguntur a natu-
ra quam agant. Sed in homine potius
agant quod agantur quia bruta mouentur
secundum impetum et impulsum appe-
titus naturalis motus autem humanus
regulatur secundum regimen rationis.
Nota quod melancholica et infirmi et
amentes habent multas fanta-
sias. Sed hoc non est ex illustra-
tione quod sit per ymagines rerum sensu

bilium. Sed ex passionibus nature et
disturbatione spirituum ascendenti ad
cerebrum et caput turbaculum. Ta-
les enim spiritus diuersarum yma-
ginum involuciones faciunt et
generant horribiles visiones et
conceptiones. Scilicet propterea quod bru-
ta citius recipiunt influxiones per
motus quod homines sicut per in-
formia. Que quoniam cibum colligit
infra tres dies non pluit et gallus
tantum suum protempore variat
quod mutatur; aure ex influxione per
motus presentiant. Huius
dicti hec est ratio quoniam homines melius
tunc occupant circa conceptiones suas
conferendo ac opponendo et diuidendo
quod et influxiones per motus
non percipiunt sicut bruta que non
sic occupant in suis conceptionibus
nec secundum illas operantur sed tantummodo
secundum instinctum naturam. Ita vis
scilicet fantasia plurimum impedit
intellectum eo quod nimis occupat
aialia; operatione et disturbacione per modum
si solum acceptam assensibus huius etiam
fictas maxime autem impedit intellectum
tunc quoniam aliud de celestibus et diui-
nis ei inspirant et hoc est ideo quia
conceptiones intellectus ut frequenter
non sunt similes ymaginibus et fictio-
nibus fantasie. Fantasia ponitur in
medio medie cellule cerebri tam
quam centrum inter ymaginarias
et memoriam quod fantasia con-
uertit se tam super formas quod acce-
pit ymaginaria per sensum quod super
intentiones quod refuat memoria

et tunc formas et intentiones
diuidit ac componit.

De memoria
Capitulum XXXVII.

Memoria est repositio per
teritoria. Reseruat enim
memoria intentiones per
estimationem a figuris rerum ellic-
tas anima per memoriam mediatis
rebus sensibilibus redit in ipsas
res sensibiles que sunt extra ip-
sam et propter hoc oportet actu
memorie duas precedere opaco-
nes quarum est una hoc esse re-
ceptum et hec est opaco sensus
communis et in hoc memoria in-
cipit. Secunda est hoc esse con-
seruatum apud nos quod fit per yma-
gina tuam oportet etiam quod anima me-
moria quedam virtus operetur quod
ex figuris rerum dicat rerum inten-
tiones singulares. In hoc autem
differt ymago et memoria. quia
ista conseruat species rerum hec con-
seruat intentiones specierum. Scien-
dum quoque quod memoria differt a
remissioe quia memoria discretum
et distincte reuertit ab eis con-
ponendo intentiones distinctas cum
ymaginibus. Remissioe seu
recordatio est motus interceptus
ab actu per obliuionem et est cum
collatione temporis et loci et huiusmodi.
Remissioe enim motus non
est in modis sed causatur ex plu-
ribus principijs circumstantibus
illud cuius proprie est remissio
bilitas cum sit principium multorum

per quod cum ei memoratorum per memoria
prius fuerunt in se vel in alijs
sensibus cognita per quod si quod rem-
totaliter est oblitus non potest
per memoriam recordari se esse
oblitum si oblitus est in parte tunc
per illud quod remanet potest remi-
nisci se quandoque sciuisse vel per
collationem remissioe potest
etiam ad id quod oblitus fuerat
redire cum eius adiutorio quod re-
manet memorie. Alia est etiam
differecia inter memoriam et re-
missioe quia memoriam
multa participant animalia. Sed
remissioe solius est hominis
quia remissioe est quedam
in vestigio que sine ordinatio-
ne rationis enim est. ac sine
deliberatione per que ante cedens
ordinatur ad consequens. Da-
ne cum quis reminisci voluerit
ea que non eo modo quo per sen-
sum sed per intellectum appre-
hendit hoc non fit per memo-
riam quia talia memoria non
reseruat sed intellectus con-
uertit se super ea que habet apud
se et ea reducit ad actum
que habet in habitu. Hic au-
tem habitus manet actualiter
apud intellectum possibilem scilicet
qui est locus specierum vniuer-
salium. Vnde et vniuersalia pri-
us speculata remanent apud
ipsum tamquam in loco suo fiat
rerum apprehensio quod eodem
res generationis etiam quando

et quod actu illa non confidat. **¶** Et
tellectus? At possibile ad has species
quod sic habet apud se conuertit
vel ab eis auertit quod voluerit.
¶ Ultimo notandum quod memoria pos-
sunt in posteriori parte cerebri qui
locus est huius propter nervos mo-
tuos qui oriuntur ex ipso. **¶** De sen-
sibili motu. **Ca. XXXVIII.**
Sequitur de sensibili
motu. Hec mouet quodque
spiritualiter quodque; con-
sistit in primo dicit appeti-
tium et diuiditur in concupiscibile
et irascibile per quod appetit anima
bonum vel insurgit contra malum.
Ab his vero duobus scilicet concupis-
cibili et irascibili oriuntur quatuor
affectiones scilicet gaudium spes do-
lor timor nam si prius est sperandum?
Similiter si plenus est de quo irasci-
mur dolemus. Si absens est time-
mus. Sensualitas est vis anime sen-
sibilis motu et ad idem mouet
ad quod concupiscibilis et irascibilis
Sensualitas enim semper appetit
que delectabilia sunt corpori ac no-
tium refugit. Differt tamen sensua-
litas a concupiscibili et irascibili
quod sensualitas magis coniungitur
corpori. Et sicut in brutis ita et in
homine nulla lege stringitur quod
semper ibi appetitus rerum ad corpus
pertinentium moueat. Sed concupis-
cibilis et irascibilis coniungit rationi
et put sunt in homine frenant ratione
ac agunt virtutibus que in ipsis fun-
dantur. Est enim temperantia in

concupiscibili et fortitudo in irasci-
bili et sic de alijs secundum quod
vis motu sensibilis mouet cor-
poraliter sic differuntur in vir-
tutem naturalem et vitalem et animalem.
Quarta prima sunt habet in epate
Secunda in corde. Tercia in capi-
te ut in primo principio. tunc pri-
mum principium est cor. Virtus enim
naturalis est motu humorum. Vi-
talis est motu pulsuum. Animalis
est motu membrorum. Dicimus er-
go quod virtus naturalis est motu
humorum mediatis artibus vis
que radicans in epate secundum galienum
et hoc per spiritum. Est autem spiritus
naturalis substantia subtilis et
aerea. Secundum Aristotem vero radi-
cant in corde. vis caloris generata
hec saguinem ad singula membra
impellit ex quo corpus vegetatur.
Virtus vitalis est motu pulsuum
mediantibus artibus que radicans in
corde. Spiritus autem vitalis est idem quod
et naturalis. Hic per artibus ad me-
bra corporis se diffundens viuificat
ipsum corpus tamquam instrumentum. Vis
autem animalis est motu membrorum me-
diantibus nervis qui radicans in
capite et hoc per spiritum animale.
Est autem spiritus animalis idem qui na-
turalis et vitalis. Sed animalis di-
citur cum ad cerebrum deuenit. Hic
artibus subtilior per nervos ad or-
gana sentiendi dirigit ut sensus
et motus secundum locum exinde gene-
retur in corpore animalis. Circa vi-
res istas denique sciendum est quod anima

virtutes aiales iudicant tunc na-
turales emittuntur propter hoc in
hoie de dicit studio vel meditaci-
omibz minus opat virt? nutu-
tua et generatia et augmta a
ex quo pz qz concupiscencia car-
nis domat in viro studioso vn-
ait Io Ama sciencia scripturarū
et carnis vicia nō amabis Prete-
rea qn virtutes aiales emittunt
nales itē dicit hē pz in sompno
qz describit eē qes virtutū aialū
cū itē dicit naturalū De potētijs
aie rōnalis. Ca. XXXIX.

Uia sunt in aia vt apte
phs scz potēcie habit?
et passiones. potēcie qz
dē sūt inate. Habit? autē sunt
adqstū vt ifusi. Passiones vero
sūt illatē vel inate. Habit? em
sūt adqstū vt patz i sciencia et p-
tute politica. Na ex studio frequē-
quēti hō acqrit sciāz et ex frequē-
ti bñagē fit hō bon? Sūt et ha-
bit? qnqz nō p acqstū sed per
ifusionē hant fuit ifusa scia. Da-
lōi et virtutes theoloyce pferūt
qstōie in baptismo et etiā penitē-
tijs i iustificacōe et ex actibus
nō generat tales hit? h po dicit
ecōūso. Ex talibz habitibz elici-
unt boni act? ex potēcijs vñ in
habitibz adqstis sequūt qles
sūt act? tales et habit? sunt h
in habitibz infusis ē actū. s-
qles sūt habit? tales sūt et act?
Est tñ vñ qz habit? acqstū fi-
at generat p act? ita et gnant

actiones h nō inferiores i qtu ti-
les Passiones autē illatē sunt
ab extrinseco. Vocat aut phs
passiones ipsas recepōnes ob-
iectoz Sumū et aliter passio-
nes ut dicat affectōes sūt sūt
timor. dolor. spes. et gaudium.

De ditione potēciarū. Ca. LXX.

Hunc ad ditionē potēciarū
aie accedam? phs igit
didit pncipalē aie po-
tēcias in cognitiā et motū qz
theologus appellat intellectū et
affectū. Ipse aut affectū intel-
lizit volūtate. Potēcia em aie
tūc dicit intellectus dū ē apphē-
siua et dicit volūtās cū est mo-
tia. Itē qdā sūt vires aie sepa-
a corpore vt velle et intelligē. Sed
quibz anima nō vñ ē corpore. s-
virtute vtente corpore scilicet fan-
tasia que ergo se habz ad intel-
lectum sicut color ad visum vt
ait phs qdā sūt vires isepabi-
les a corpore vt vegetabiles sen-
sibiles et quantum ad essenci-
am et quantum ad operatio-
nem. Sed in hōmine separan-
tur iste vires a corpore quantum
ad essenciam licet amā opera-
ciones earum exercere non pos-
sit extra corpus. In brutis ve-
ro simpliciter preunt quātum
ad vtunque. Item anima po-
tēcias quasdam habet commu-
nes cum brutis vt est sensua-
litas sens? ptiālis sens? dīa
imaginatio estimacō memoria

Quasdam aut habet nō conēs cū
illis nec ē rō et intellectus i hu-
ius. Itē aia vires habet qsbā
qz ab se vt sūt rō volūtās libru
arbitriū. Quasdam habet quibz
corpi pmiē vt est vis natūa-
lis vitalis animalis de quibz
dictū est sup. Ex iā dictis patet
qz potēcie quedā sūt organice qz
dam nō. Ex p dictis collige qz
aia rōnalis oēs potēcias hz aie
vegetabilis et sensibilis sed nō
in quantū rōnalē vñ in quantū
rōnalis addit intellectū et libe-
rū arbitriū ac huiusmodi et hoc
ē qz dicit Gre. Omnis inqz cor-
pore aliqz hz hō hz nāqz hō co-
mune esse cū lapidibz viuere cū
arboribz sentire cū aialibz intel-
ligere cū angelis. Quicqd em
videtur aut nobilitat hnt natū-
te in feriores hnt et superiores. h-
phetioi modo. Et qz possūt infe-
riores possūt superiores nobili-
ori et pfectiori modo. Propter
hoc manifestū est qdōnes vires
quibz viuamus cū brutis dif-
ferunt in spece pnt sūt in nob-
et in brutis. Ca. XLI.

De potēcijs cognitivis

Quatuor assignant dif-
ferēcie virtutis intellec-
tue. Prima assignat
secūm differēcia nature. Sic diui-
dit intellectus in agentē et pas-
sibile. Secūda dat sūm dīa; ob-
iectū et sic diuidit intellectus
in speculatiū et practiū. Ter-

tia assignat secūm differēciam
dignitatis. Sic diuidit rō ipse
superiorem et inferiorem. Quarta dif-
ferēcia dat secūm qz copat ad
actum et sic diuidit intellectū
in habitū vel in actū. In habitū
quidē cū potest intelligere qndo
vult. In actū vero cū actualitē
ad intelligibile se conuertit. Dif-
ferēcia vero intellectus in effec-
tū et eius qui dicit in eptus sūi-
tur secūm maiorem et minorem
pfectionē ipse intellectus possi-
bilis. Cū em intellectus recipit
spēs cū lumine intellect? agentē
tūc dicit intellectus i effectu et
etiā i habitu. Sed cū idē intel-
lectus recipit pfecte lumē intel-
lect? agentis secūm formale cōiūc-
tō; tūc vocat intellectus adeptus.
Diligenter aut notandum est qz
oēs differēcie intellectū iā p dē
sumunt vel secūm habitū vt se-
cūm actū vel secūm modū intel-
ligēdi et nulla sumit secūm di-
uisionem potēcie cognitue nisi
pa tm. s- m quā didit intellectus
i agentē et i possibile. De modis
agnoscēdi res. Ca. XLII.

Res cognoscit aliter dō
aliter angel? aliter hō
Ipse qz homo aliter p-
intellectū agnoscit deum et ali-
ter creaturas. Intellectus enim
diuinus agnoscit res se ipso. In-
tellect? autē ageli agnoscit res
p species sibi creatas qz sūt si-
militudo rei. Sed intellect? hu-

manus cognoscit res per spēs
abstractas a rebus particularibus
per sensum per se cognitum vñ sciēdū
q̄ hanc sensus agnoscit res p
sente objecto et hanc p̄magina
tō agnoscit res absente obiec
to et tamē cū appēdicijs natū
ita intellectus agnoscit sū appē
dicijs nature subintencōe vñ
Aia igit̄ p̄ intellectū aliq̄līter
attingit oīa. Cognoscit enī deū
sup̄ se et in se. Et āgelos iuxta
se. Quis sit aut̄ modus agnos
cēdi deū. Nota q̄ intellectus hu
manus nō agnoscit deū abstrac
tue sicut alias res et hoc ideo
est q̄ similitudo abstracta sim
pliciter ē illo a q̄ sit abstraccio
deo aut̄ nichil ē simpliciter. Alia
rō ē q̄ i abstractione oportet ē
particulare et vniuersale. Part
iculare q̄dē a q̄ fiat abstraccio
vniuersale aut̄ i ipm abstrac
tū. S; nichil horū cadit in deū.
Cognoscit igit̄ deus sic natu
rali cognōe q̄ quid intellectus
possibilis in formatus lumine
intellectus agētis q̄dē ē similitu
do p̄me lucis. In hac similitu
dine agnoscit lamē p̄mū q̄dē ē
deus. Sciēdū p̄terea q̄ p̄ sensū
agnoscim⁹ particularia s; p̄ intel
lectū vniuersalia et q̄ si intellectus
conuertit ad particulare vñ
spū appēndat tūc similitudo
abstracta a particulari erit vni
uersalis et nō particularis. Item
naturaliter nichil venit in intel

lectū nīā p̄ sensū et hoc fit du
obus modis s; vel simpliciter vel per
accēs simpliciē q̄dē vt cū intelligi
m⁹ sensibilia p̄ sensū a p̄hē
sa. Per accēs at̄ vt q̄n intelligi
m⁹ insensibilia p̄ effectū. No tādē
aut̄ q̄ aliud est rē p̄ cognitōem
in intellectu venire et aliud est
in eā iam intellecta verū quia
rē cognitō p̄ sensū venit in intel
lectū hīc dēm ē. S; cū intellectus
ē iā appēndit tūc delectat̄ et
negociat̄ i illa eā hīc sensus aut̄
miniculo ad intelligendū ita
pleni⁹ nota verū q̄; verū ē s; s;
q̄ p̄ particulā agnoscit vñā
et cōfuso p̄ vñā agnoscit particu
laria. Itē hic p̄ q̄ duplex ē
vñ vñ s; put̄ ē abstractū et
aliud cōfuso videlicet s; q̄ ē i p
ticulari. Dicim⁹ ergo q̄ ad d
mō; vñ abstracti venim⁹ p̄ v
ticularia hīc p̄ i p̄cis i q̄b; p̄
optatur sensitiua q̄ intellecti
ua q̄ prius cognoscūt particu
laria per sensū et postea vni
uersalia per intellectū. Sic
etiam philosophi in reuerunt
modū argumentādi p̄ in duc
tione quē ex multis p̄positiōi
bus particularibus cōcluserunt
vñā vniuersalem. hoc modo
Socrates ē animal. plato ē atale
Cicero ē animal et sic de simi
gulis ergo oīs homo est aīal.
Cōfuso ē i vñ cōfuso q̄n p̄ tale
vñ vñm⁹ agnō; particulā hīc
p̄ q̄ videm⁹ hōie; a cōfuso

tūc enī nō agnoscit nisi substantia
corporea. S; postea p̄ motū certū
ē aīal. Dū vñ mag⁹ appinqt̄ ē
nīc ē hō. Tandē cognoscit ē
pete. Nota q̄ scdm̄ p̄m plura
scire possum⁹. S; vñ solū intelli
gere q̄n scire dicit̄ habiū p̄ q̄;
plura scim⁹. Inelligere dicit̄ ac
tū qui nō p̄t esse in intellectu du
pliciter. Intellectus enī ab vñ solū
se p̄t actualit̄ ouertē. hoc
p̄ q̄ q̄s ag⁹ duos act⁹ rōis.
hīc vñ tēpe vñ erit intellectus et
ali⁹ memorie sive cōfusiōis ver
bigā aliq̄s dicit̄ horas et cū h⁹
q̄t̄ in libro cōfusiōis vel nū
merat denarios vñ illū xū. q̄
tore cōfusiōis ē actus intelec
tus. S; aliud ē. s; dicit̄ horas ē ac
tus memorie. Sic etiā aīal bru
tū nō regit̄ intellectus vadit ad
dēm ad q̄ sepe iuit. Itē nota q̄
ad intelligētiā rei nō regit̄ p̄sen
tia rei intelligibilis s; p̄sentia simi
litudinis ei⁹ tū q̄ res nō cognos
cit̄ p̄ essentia s; p̄ similitudinē
Et inde ē q̄ intellectus appēndit
remota sicut appinqt̄. De intelec
tu agēte et possibili. Ca. XLIII.
Vñ de intellectu agēte
et possibili spiritualiter
ē dicēdū. Intellectus igit̄
agēs ē q̄ abstrahit spēs ab yma
giacōe sive fantasia et sua ita
diacōe facit vñ aut̄ pōt̄ eas i
intellectu possibili. Nam sicut
ad vñ corpus erigit̄ lux ab
strahens intencōes colorū. i. si

similitudines acolorato et pōt̄ eas
in aere nō q̄dem scdm̄ essentia
s; scdm̄ itēcōnem. i. similitudinē.
Sic intellectus agēs q̄ est lux
aīe pōt̄ spēs abstractas a fā
tasia i intellectu possibili nō q̄
dem actualiter s; scdm̄ itencō
nē. Quare aut̄ iter ymaginatio
nem et intellectū possibile sit po
tencia media q̄ abstrahat scilicet
intellectus agēs sed iter sensū
cōmune et ymaginacō; nō sit po
tencia media. hec ē rō q̄ sensus
cōmune et ymaginatio sūt eiusdē
aīe potēcie s; anīc sensibilib⁹ sed
ymaginatio et intellectus passibilis
nō sūt potēcie eiusdē spēs q̄m
altera potēcia aīe sensibilib⁹ al
tera rōnalis. Intellectus aut̄ po
tēcial⁹ dicit̄ q̄ p̄t recipere
les spēs s; nondū suscepit eas.
Cuius exēplū est tabula nuda
nullā; hñs picturā potēs aut̄ hñe
q̄cūq; Sane cū intellectus passi
bilis tales spēs recepit tunc si
cut hñs. Sup̄ vocat̄ intellectus i
effectū ut̄ habitū. Cum vero il
lustrat̄ mltitudie spēs scibiliū
tūc est i illū s; ab epus. Quaq̄
liet̄ a iste spēs emaneat i intel
lectu possibili ut̄ q̄līt̄ ab eas si
at p̄ remissicōem reūso har
bes sup̄ de memoria. Porro
intellectus agēs et passibilis dis
ferūt sicut lux et illuminatum.
Item sicut p̄ficiēs et p̄fectib⁹
le. Itē hīc dicit̄ p̄hus intellectus
agētis est oīa facere. Sed intel

lectus possibilis est omnia fieri

De intellectu speculatio et practico. Ca. XLIII.

Sequitur de intellectu speculatio et practico quibus ambo in cognitione consistunt sed in hoc differunt quod intellectus speculativus cognoscit verum in ratione veri. Practicus autem in ratione boni sed speculativus intellectus vocatur cognitio speculativa sed practicus dicitur cognitio affectiva. Item finis speculativus est verum finis autem practici est opus. Item speculativum recte intelligimus sed per practicum recte vivimus. Intellectus practicus vocatur operativus quia dicitur a practico quod est operatio. Item intellectus practicus dividitur in simplicem et compositum. Ratio autem dividitur in partem superiorem et inferiorem de quibus per ordinem est dicendum.

De ratione et partibus ipsius. Ca. XLIII.

Ratio vis est anime non solum cognitiva sed et motiva. Ratio enim cum iudicat aliquid esse bonum vel malum et ibi consistit tunc de cognitione. Si autem procedit amplius et iudicat esse bonum vel fiat sic est motiva. Si vero ab hoc ulterius procedit et non solum iudicat esse bonum vel fiat sed etiam illud appetit sicut dicitur libet aut quoniam libet aut comprehendit rationem et voluntatem sicut se habet

ad bonum particulare. Et dividitur in partem superiorem et inferiorem. Superior pars divinis et eternis intendit. Inferior autem de transitoriis iudicat et ea disponit. Item superior pars accipit rationes per leges divinas ut hic est faciendum quod dicitur precipit. Pars autem inferior accipit rationes per leges humanas ut est faciendum quod honestum est vel quoniam expedit rei publice. Item superior pars rationis dicitur deest quod licet visque ad rationem placet eterna se extendat. Differt autem ab intelligentia quoniam intelligentia negotiatur in eternis per modum mutabilis rationis autem non sic sed operando et rationem non differt autem rationis alio modo ab intellectu quoniam intellectus apprehendit esse rei absolute rationis autem cum collocazione unius ad alterum. Inferior vero pars rationis dicitur mulier que quod circa res corporales versatur composita est sensualitati et sepe allucinetur ab ea videlicet ei semper potest non habere potentiam id est illecebram vicinam. Deprecatur anime motus. Ca. XLV.

Item motus anime rationalis est divinus tamen ut ei vis motiva in imperatam et obediens. Atque affectiva consiliatrix habet affectiva. Vis ipsa est liberum arbitrium et sinderis. Consiliatrix est ipsa ratio quod dividitur in partem superiorem et inferiorem. Vis affectiva est voluntas quod dividitur in thelesim et bulisim. Vis quod habet consiliatrix est affectiva est ipse intellectus particularis.

De voluntate. Ca. XLVII.

Ter dictas potencias primo dicendum de voluntate quod in motibus est principium autem sit generalis motor omnium motuum. Cum enim intellectus apprehendit aliquid ut bonum voluntas imperat ut libet affinis ipsis organum si est visum ab intellectu auditum ab auditu et sic de aliis sensibus. Similiter in motu locali voluntas imperat ut libet animal et virtuti quod est in nervis et musculis et illa movet ad ambulandum vel currendum et ad huiusmodi similia. Iste fallit in potens anime vegetabilis in quibus voluntas suum imperium efficit. Rustica enim et generativa et augmentativa si habent arbitrium sed naturaliter operantur. Voluntas in duas partes dividitur scilicet in thelesim et bulisim et in voluntate naturalem et deliberatam quod prima scilicet voluntas naturalis dirigunt per instinctum. Secunda vero scilicet deliberativa per rationem. Nota quod voluntas appetit et stricte rationabili est tamen modo. Sed large dicitur etiam esse brutorum. In appetit vero et quasi metaphisice dicitur et vegetabilium. Unde voluntas primo supra se per se est rationabili per voluntas dicitur. Secundo per voluntas brutorum est vocatur per obediens. Tercio per voluntas vegetabilium est vocatur appetit. Inter potencias nulla liberior est quam voluntas quod non ob

ligat organo sicut ymaginatio estimatio et huiusmodi nec cogitatio obiecto sicut intellectus cogitatio vero. Vires etiam affinis organum immutantur necessario immutato organo quibus omnibus voluntas caret. Unde ait Augustinus quod nichil adeo in nostra potestate est sicut voluntas. Si autem scire volueris quare voluntas non cogat bono sicut intellectus vero hoc est ratio quod citra primum si ita bonum est quod non aliquid imperfectius habet atque aliquid ita verum est quod si fallitatis habet ut patet in hac questione. Quodlibet totum maius est sua parte. Unde tali vero cogitur intellectus assensio sed voluntas nulli bono tanto cogit adherere. Item voluntas videtur iterum cogi per ordinatum appetitum putat voluntas quodammodo trahit hominem et aliter ut bonum spernat in commutabile rebus mutabilibus adherat. Sed in huiusmodi coactione libertas etiam quodammodo est unde Augustinus. Omne peccatum a deo voluntarium quod si non est voluntarium non est peccatum. De sinderis. Ca. XLVIII.

Synderis vis est anime motiva quod semper est nata fieri in superioribus naturaliter movens et stimulas ad bonum ac abhorrens malum et in istis nunquam errat neque sed in sinderis finis est peccare. Sinderis etiam quod synderis non extinguitur totaliter etiam in dyabolo et in damnatis tamen manet enim in illis aliquis actus.

eius. Unde testis ei quantum ad
instinctum boni et quantum ad dispo-
sitionem mali et culpe. absolute as-
sertate. Et facta est in dyabolo et in
dampnat. Secundum vero quod cul-
pa operatur ad penam sic non est in illis
expressa syndere his. Et in hunc mo-
dum remanet eis ad penam. **P**er
vires eorum non modo. Vnde igitur dis-
plicencia in mali in collatione
ad penam.

De consciencia.

Ca.

XLIX.

Hoc nomen consciencia pro-
prie ab hac philosophia
et hoc nomine scia. Vnde
scia dicitur duo scilicet scia et scire
hoc scia est habitus naturalis non
solum cognitivus sed et motivus. In-
clinat ei animam ad placentiam boni
et fugam mali. A liquo scia dicitur
acceptus ex parte rationis quod notat
in hac philosophia. Vnde non ergo
modo putatur scia in cludit sciam
in se habere sed ut superius et coniungit
syndere et sic est recta. Sed
modo coniungit magis rationi et sic habet
se sicut iterius. Hoc modo recipit
errore et conturbatur. In scia est
ex parte inferiori bene potest accidere
error. Nam ratio cui scia exprimit in-
ferri ad iudicium habet versari circa praesentia
culparia in quibus sepe coniungit error
sicut per in illis scia in quibus syndere
his appositionum maiorem sic in nul-
lum malum est faciendum. Nam ad al-
sumit minorem. hoc est malum.
Conscia cludit ergo non est fa-

ciendum. Circa primum non est error.
Circa secundum quod est error et ex
hoc est falsitas in conclusionem. Ca-
uenda est consciencia nimis larga et
etiam nimis stricta. Nam prima
generat presumptionem. Secunda de-
spiciendum. Tercia prima sepe dicit
malum bonum. Secunda eodem modo
bonum malum. Tercia prima sepe sal-
uat dampnandum. Secunda eodem
modo dampnat saluandum. No-
ta quod aliud est sciencia aliud timor
moris conscientie. Tunc enim est conscientia
quod quod sententia iudicat ali-
quod esse faciendum vel vitandum. Co-
mune talem conscientiam facere etiam
si sit error per se. Sed tamen timor
enim conscientie facere non semper
peccatum est quia talis timor non
est semper oppositum sententia
rationis per quam iudicat se tene-
re ad aliquod. Sed ex eo quod
facillat inter dubia nesciens
quid sit melius vel ad quod tene-
atur potius. cum tamen non ob-
mitteret quicquid sciret esse
placitum diuine voluntati. De
conscientia quoque sciendum.
quod quandoque respicit praeteritum
quandoque praesens. quandoque
futurum. Nam conscientia ac-
cusat de praeterito remuendum
praesentem et praecaut de futuro.
Praeterita namque respicit ut
quando conscientia mentem
de hoc quod sibi conscientia est
reprehensibilis. Vnde de malo est
ommissio vel bono obmissio.

Presencia etiam respicit etiam di-
cendum eis per se. huiusmodi op-
portunitatem futura quod respicit ut quod
instinctus et stimulat mentem ad ea
facienda vel vitanda ad quod ipsa con-
sciencia iudicat nos tenere. quod
autem se exprimat ut deum est et
adfectum quod ad faciendum potest colli-
gi ex difficultatibus conscientie quod tunc
sunt. Dicitur loquendum. Conscia est
lex intellectus nostri. Basilii? dicit
eam esse rationalem indicatorium. Dif-
finitones magistrales sunt istae.
Conscia est cognitio sui ipsius.
Tamen conscientia est habitus? an agendum
et non agendum? Tunc conscientia est habitus
mentis boni et mali discretivus.
Tunc conscientia est credulitas timoris
ad aliquod faciendum vel non faciendum
ad deliberationem secundum materiam. Error co-
nscientie octo modis causas primo
ex ignorantia quod scilicet nescit quod
quid eligendum sit vel declinandum.
De tali errore palam. Cum igitur
noverit quid agere debet? hoc so-
lum habemus remedium ut oculos
nostros dirigamus ad te. Secundo ex
negligentia ut cum quis negli-
git conscientiam disautem vel non nescit se
reprehensibile negligit tunc ab aliis quod
est. Tercio ex superbia ut quod quod
non humiliat intellectum suum ut
se melioribus et sapientibus se vult
credere. Contra quod apostolus captivan-
tes omnem intellectum in obsequium
Christi. Nec est deum quod quod in corde dis-
plicet debet consentire fidei quod sibi
et in agendis plus quam debet esse

et alius quod sibi. Quarto ex figu-
lata quod homo sensum sequens appri-
um non conformatur se aliis nec se
quirit vias communes bonorum. De
hys. Numeri extrema castra
conferunt. Quinto ex affectu in-
ordinato qui sepe inclinat conscientiam
ad id quod homo tunc appetit et sic fa-
cit eam a sua rectitudine deviare.
Sexto. Perit omne iudicium cum est
transversum in affectum. Septo ex pu-
sillanimitate quod quis timet non timere
da sed rectum iudicium rationis. Vnde.
Dicitur pusillanimitas et nolite ti-
mere. Septimo ex perplexitate quod
homo credit se inter duo peccata posi-
tum quorum alter sit impossibile de-
clinare. huiusmodi conscientia quod perplexitas
non est simpliciter tamen potest aliquis esse
perplexus secundum quod dicitur secundum erro-
nem conscientiam quod disposita est liberare.
Octavo ex hilaritate et cordis
puitate. Contra. Bonarum mentium est
ibi culpas agnoscere ubi culpa
non est. Error primus septem modis
acceptus reprehensibilis est. Octavo
modo laudabilis est primo nec error
dici debet sed habet suorum defectuum
et cognitio dummodo non sit nimia.
De operationibus anime. **CA. LI.**
nimia sunt diversas potestates
mentis multas et diuer-
sas habet operationes. Ipsa e-
nim agnoscit verum per intellectum
speculativum. Affectat bonum per in-
tellectum practicum discernit offe-
rendo inter bonum et malum. Vnde
et per rationem discernit filius eli

git p liberū arbitriū cōsentit p
volūtate iuenit mediū p igemū
um stimulat ad bonū p syndei
sim. Aia etiā i actibz sensu ordi
dinēbz nā qd sens⁹ pcepit pma
go rēpēntat cogitacō format
ingemū iueſtigat hō iudicat
memoria ſeruat intelligēcia cō
phēdit ⁊ ad cōtēplacōz addu
cit aia pterea agnoſcit rēs pſē
tes p ſenſū abſētes vō p yma
giacōz. rēs at in materiales p
ſuā pſenā iſemz ipaz ac ſe ipaz
p rēflectionē ſui ſup ſe hz ⁊ ali
os act⁹ aia pūnetes ad corp⁹
ſicut ē vegetare p vītutē aſem ⁊
viuificare p vītutē vitālē de qbz
cibz dēm ē ſup. De quātitate
anime. Ca. LI.

A Nima cū ſit ſimplex nō
habz quātitatē dimēſiō
uā ſi virtualē vñ patz
qz aia ſi effeciā nō ē in toto
corpe ſed in pte corpis determinā
nata et inde virtutē i flupit to
ti corp⁹ hoc et ad pōit calcidi
us exēplū i anaea q i medio te
le ſue rēhēdes ſentit qz motū
ſue iterius ſue exteri⁹ itela
ſcīm eodē mō aia in cētō cord
aia exiſtēs ſi ſuo diſtēſione to
tū corpus ſibi vñtū ſenſificat
viuificat atz mouet. Hec cōtā
ſimplicitatē aie ē qz tres dicū
aſe. ſ. vegetabilis ſenſibilis rō
nalis. Cui⁹ intelligēcia ſupius
expſſa. Aia qz licet ſimplex ſit
tñ ſcōm locū differt i eo qd

ē et qd ē hōit et angel⁹ et oē qd
creatū ē que oīa differūt ſcōm
rōem vniuerſal et pīcularis.

De i mortalitate aie Ca. LII.

A Nima eſſe immortalē
auctoritate oſtendit
et mōne. Dicūt em in
lib. ſap. Juſtorū aie in manu
diſ. et n. t. il. tor. m. h. 8 ſpes
illorū mor. p. ē. Itē in euangē
lio. Querēt hoīes mor. et n. iue
Itē Gō. loquūt de malis iſte
mi ibi mors ſemp viuit. Fmīs
ſemp rēpit et defectus defiret
neſcit. Itē loh. Qui manduc
cat meā carnem. et bibit meū
ſan. h. vi. e. Oſtenditur etiā
aie in mortalitas p rōes. Oīs
nāz corruptō cū ex cōtraictatē
natūā at ē qd ſbe aie oīa iſtē p
tēa aia capax ē bī. de⁹ at vt
ait Au. i gēti lib. i. rephz oēs
cāturas pātū eaz ergo oſerit
aie bītudinē ad bītudinē ac
ſpectat vita perpetua. Pterea
ſi anima morētur cū corpore
hō nō timereſtur mortū? ſicut nō
lupus nec canis mortuus ex go
ceſiquitū aliquūd viuens p?
mortem hominis qd timetur.
Pterea cum deus iuſtus ſit
habebunt boni premium malī
penā ſi hoc nō ſit in hoc mūdo
cum malī videantur florere du
cunt enim in bonis dies ſuos.
Boni vero tribulantur. ergo
ſiet alibi. Noc autem non po
teſt eſſe niſi anima ſit i mortal

Pterea deus fecit animā in
mortalē ad ymaginē ⁊ ſiſtendi
nem ſuā. S; de immortalis eſt
ergo ⁊ aia. De libero arbi
trio. Capitū. LIII.

Liberū arbitriū vt ait
Aug⁹. eſt facultas rō
nis ⁊ volūtatis q eligi
tur bonū grā aſſiſtētē malū vō
grā deſiſtētē. In hac vō diſſimi
lione pōit rō et volūtas. Ra
tio quā vt cōſiliari⁹ volūtas
autem vt impatur. Nam mō
dicūt illud eſſe bonum vel malū
volūtas autem dicūt fiat
ſiat. Nota qd libertas liberi ar
bitrii eſt libera coactione ſuffi
cienti. S; ſi libera coactione ef
ficiēti. Nulla enim coactio ex
terior ē ſufficiens cauſa vt aliud
ſiat licet qnqz ſit efficiens vt
pātet in multis qui coacti ſūt
negare xp̄m ap̄t cōmēta qm
inhumaniſmōi coacta volūtas eſt
vt ait Aug⁹. qñ vō pccōr tra
bitur a grā tūc em nō deſtru
itur libertas arbitrii qz cōus
vō reſſus vō claud⁹ in foueam
eadēs qñ exēphē non ſit hoc
in illo vico. Libertas arbitrii
triplex ē ſc; auctoritate a pccō
a miſeria pma libtas ē nature
ſcda grā tertia grā. Itē pma eſt
maloz et bonoz ſcda ē tīmō
bonoz tertia in celo regnaciū
Et hīs patz qd libertas viator
eſt nolle ⁊ velle peccare et etiā
velle peccare. Sed libertas in p

abyſſo fuit poſſe non peccare et
etiā poſſe nō turbari. Libertas
vero patrie ē nolle et nō poſſe
peccare nec poſſe turbari. Patz
igit qd liberū arbitriū liberi⁹ ē
in bonis q i mal qz in bonis eſt
tū ſeruit⁹ miſerie. In mal autē
ē ſeruit⁹ miſerie ⁊ pccōi ſi i pccōi ē
liberū qñ oīs tal ſeruit⁹. Oſtru
et. Nō qd de⁹ licz nō poſſit ma
le facere agel⁹ et ſiſte aie beate
tamen. eſt in eis liberū arbi
trū qz bonū eligunt et malum
declināt nō ex iſtēma nēcitate
ſi libera volūtas eodē modo di
cendū ē de dyabolo qd libez ar
bitriū hz tñ bōm ſep ēpuit ⁊ ma
lū eligit ſi hoc nō facit i eo vi
olēta coactio ſi volūtaria abiti
natio. Liberū arbitriū habet ſe
ſquibz dā indifferēt ad bonū
⁊ ad malū vt in p̄mis pntibz
ante la pſū. Inqbus dā ſe habz
plus ad malū qz ad bonū vt in
regeneratis poſt baptiſmū. In
qbus dā ſe habet pl⁹ ad bonū
qz ad malū vt i ſanctificatis i
vxo. Inqbus dā neceſſario ſe
ad malū vt in iſidelibz non re
generatis. Inqbus dā ſe habet
nēcitate ad bōm vt i cōfirmatis ſi
aut ſunt beata vīgo poſt cōcep
cionē filij. Ca. LIIII.

De natura corp⁹ humani
Omo gēte antepos
dicūt qñ arbor in veta
bz em capud ſe cū capil
lis ab moy mōiſis. Bmchia

vero cum cruribus sunt quasi nudi. Solus etiam homo est longi vel latius corporis. Solus quoque homo est erecti corporis et hoc est duplex est. Naturalis et moralis. Naturalis quidem est quod in aliis animalibus habundat in capite materia ita spiritus et sicut calor erigens quod non est in homine est et est moralis ut scilicet rectitudo statum corporalis attestat et rectitudinem mentis sui ad celestia tendentis. Accidit etiam aie transmutat corpus quia forma selectabilis ymaginata mouet corpus sicut et tristabilis et ideo dicitur auiscena quod multum tristis ac lepreum timens et sic alii leprosus. Fit etiam eoductio quod corporis passiones reducant in aie cor turbare sicut patet in sompno. Item pars corporis humani habet similitudinem totius mundi quod tanta est distantia inter extremitates duorum longorum digitorum et transversus manus quanta est aures capitis versus ad planum pedis. Sicut tanta est distantia aere in capitis ad oppositum tropicum in celo quanta est ab oriente et in occidentem. Corpus humanum ex quatuor elementis compositum est. Sed apparet terra in ossibus et in carne. Aqua vero in humoribus scilicet sanguine. Fleumate colera melancolia. Item aer continetur in pulmone et hoc patet quod semper in motu est. Nam pulmo ventilabrum cordis est. Ne nimio calore dissoluatur. Item

ignis continetur in corde et ideo est ferius est latum et superius acutum quam formam ignis retinet. Membra corporis triplicia sunt. Sunt enim quodammodo radica. Ut epa cor cerebrum genitalia. Inter que prima tria sunt deesse individui in quibus ut supra dictum est seem habet spiritus naturalis vitalis animalis. Sed membra genitalia sunt ad conservationem speciei alia sunt membra de seuerencia ut ventres et nervi per que vehitur spiritus ut habetur super. Tertio modo differunt membra officialia sicut ut manus pedes et huiusmodi. Sunt etiam membra tam artificialia et ordinata ut nutuo sibi desiliant. Nam superiora in ferocibus animalibus tractant gubernacionem ut patet in oculis. Item inferiora prebent superioribus supportacionem et ut patet in pedibus et cruribus que totum pondus aliorum membrorum sustinent. Item media imparduntur utriusque defensionem et necessariorum conquisitionem ut patet in manibus et brachijs. Item sic sunt ordinata ut nutuo sibi condolent. Si enim unum dolet membrum et hoc est propter consensionem et colliganciam. Item sic ordinata sunt ut unum membrum impericulis pro aliis

Item sic ordinata sunt ut unum membrum impericulis pro aliis se exponat ut patet in capite pro oculis de seuerencia alia membra periculis se exponunt. Item quod unum membrum deficit alia defectu eius supplet unde videmus alios quos carentes manibus aut pedibus amedere et alios carentes pedibus aut manibus ambulare. Item magnus dolor in uno membro facit minorem non sentire in alio. Item membra quorum motus subest libero arbitrio ita propriam seuerant obediencia ut in imperium voluntatis et executionis operis quasi nulla mora videatur. Et hac obediencia videmus seuerare oculum in videndo linguam in loquendo os in amedendo manum in operando et hoc in De Phisonomia. Ca. LV. Iuerie membra utriusque dispositiones secundum arte phisonomie diuisos affectus ac mores indiunt in homine non quod ista signa necessitatem imponant moribus. Sed ostendunt inclinationem nature que tamen retineri potest freno rationis. Sequitur igitur in hoc tractatu magnos habet artis auctores scilicet Ar. Avicenna. Constantinus. Phylemon. Rorū et Galenoz. Incipientes a complexionibus. Igitur melancolicos tractantes et quos dicimus sagines aut opposita horum videmus habere colericos faciles sunt ad iras et fleumatici sunt pigri ac somp

nolenti. Phisonomia sexus est quod masculinus autem vehementer est ad imperiosos studiosos et aiosos. Feie autem misericordes sunt et timide. Capilli molles et rari elbes in genu proloantur. Item capilli crispi prouectiant tumidum et luctu cupidum. Item capilli depressi nimium et frusti iminentes verum declarant animum et his correspondat capitis velum capillatū. Item capilli flabi et crassi albi in dociles. Capilli vero sibi nigri si sunt moderate tenues bonos indicant mores et bonam hominis compositionem. Caput nimis magnū scolidū. Caput autem globosū breue est in sapia et memoria. Item caput humile superius et quasi planum insolens et dissolutiois dat iudiciū. Item caput oblongū aliquantulum et malleo si de homines circa spectum iudicat et prudū. De fronte. Frontis angusta nimium indocilem et fortiter declarat. Rata vero paruitate signat discretiois. Item rostrum designat inacidia. Item humilis et demissa signat verum iudicium et non admittit turpia. Item quod alta et moderate magnitudinis magne sapie et magna mimicatis est iudiciū. De supercilijs. Supercilia actualia versus quod coniungant ad corum nasi sibi alii et stupeolū significat in oibus operibus suis si autem ibi coeunt est homo mihi et parū sapiens demonstrat. Si vero actualitas declinat ad

ti. nora et ab gibbositate genarum signat negligentem. Item si palia si sunt longiora et multorum pilorum signat firmitatem et magnam mediantem. **De oculis.** Oculi qui tamquam gutta le mitoris mudi. elucet mores copiosos indicant. Quando varie mouentur oculi ut modo curant modo quiescant signat mala reuolui iam in animo. si nobis esse perpetua. Oculi glauci splendore tunc miantur si significat audacem et pugilem ad maliciam. Oculi magni tremantes et ob scuti designant primi potatores et inexpectantia venis. Oculi pure nigri significant imbecilem et sine victorie animum et luctu audum. Quando autem oculi cubentes ibi sunt et tunc in ge apparent. significant animi iustum probum in ingenio. Vbi autem in nigro oculis gutta le vehementer tulent et alij tendant ab quibus tunc et quibus sunt pallide quibus glauce et oculi qui forinsecus ambiunt pupilas si ut sanguinolenti et sint magni oculi et miori pupille moueat ut mouetur palpebra. Talis inquit oculi signat animum qui omnem excedat moem feracem. Quicquid enim in sanctorum cogitari potest. talibus oculis perpetabile est nec etiam a domestico cessabit sanguine. Oculi in miori prominentes subiacendi et pui linguam de

clatant estrenatum et corpus instabile. Oculi acciter influentes si sunt habundi et indicant hominem veridicum ac in agendis velocem et prouidum. Oculi qui frequenter clauduntur atque reserantur timidum ac imbecilem declinant. Oculi multum apercionis signat stulticiam et in verecundiam. Si autem multe clausure fuerint signat mobilem et inconstantem in omnibus factis suis. **De auribus.** Aures prominentes et valde magne significant stoliditatem et garrulitatem et imprudenciam. Sed valde parue malignitatis sunt indicia. Aures minimum rotunde in totiles signant. Aures ob longe et anguste inuoluta signa sunt. Aures iacentes super praecipuum applicate pigritiam de signant. De gema. Genua crasse signant ignauiam et violentiam. Minium autem tenues malignitatem. Genua rotunde inuoluit arguuntur. **De naribus.** Nares parue alacritatibus et fortitudinis dant indicium. Longe vero et tenues mobilitatis et leuitatis signum habent. Narium autem pars que iuxta frontem est si nec alta nec humili sed equa si linea descendat virile signum et constanciam demonstrat ac prudenciam. Nares minores

Longe vero et tenues mobilitatis et leuitatis signum habent. Narium autem pars que iuxta frontem est si nec alta nec humili sed equali linea descendat virile signum et ostendit demonstrat ac prudenciam. Nares minores subito subito affignant. **De volu.** Vis vultus cum plenitudo et crassus ignat et voluptatibus deditum signat. Vultus dependens cogitatore subdolum indicat. De labijs. Labia tenua i ore maiori si super labium alij tulit erubescit super istud magnanimum indicat et fortem. Tenua vero labia puoris in beuile animi et vultu indicant. Labia cum soluta ab ore alij tulit de pedet meritem demonstrant. Nam in alinis et equis antiquis hoc signum inuenitur. **De ore.** Os paruum conuenit tam viribus muliebribus quam animis effeminatis. Os quod vltima modum dilatat vultu indicat et inimicem et impium. Talis enim oris ritus marinis monstris conuenit. **De mento.** Mento plipsum aliquantulum demonstrat minus iaculum et minus perturbatum. Qui primum et breue mentum habent inimicos sunt et inuidi. Nos enim plato ad hypotes referebat. Vultus mentum est conuersum secundum alium ad quod natura accedens. Mentum si longe in plipsum discendatur vultu assuetum demonstrat. **De**

um aut caput stulticie habet indicium. Qui autem in modum animum intendunt sfacili sunt leues. **Vox.** Vox tenuis et quasi lugubris tristem indicat et suspiciosum. Quorum vox inuenit in nares ita ut nares resonent mentes sunt et malivoli ac malis alieis gaudentes. **De cervice.** Cervix longa et tenuis signat eum qui maligna meditat. Rotunda cervix probat virtutem animi et corporis abilitatem. Cervix brevis indicium est eius qui cum temeritate audax est. Cervix nimis erecta in solentem et otumorem dicit. **De pectore.** Pectus quod multis carnis congestum est in duciles indicat et ignaros. Pectus quod longius est quam vultu prudens indicat. Pectus si cum ventre nimietate pilorum tegat signat hominem instabilem et animi in religione ac pietate. Cum autem solum pectus capillos praefert animosum signat. **De humeris.** Humeri tunc quod i acumem erecti sunt infidiosum indicant hominem. **De brachijs.** Brachia quando in tanta plipitate extenduntur ut erecto corpore extremitas medij digiti appropinquet ad genua forte mensura quorum sficiat digitorum abiles ostendit homines et fortes. Cum autem plipitas hoc ad femur desinit vel parum ultra declinat homines malivolos et malis alieis gaudentes. **Manus.**

fem. s' hinc ut p'u vltia de claz
rat hoies malivolos et malis
aliens gaudetes. Man? nimia
breues et epigue fortes de mō
stāt et sagaces. Crasse man?
si digitos breues vltia modū
hant d'clāt ēgi vltiem i' hōi
osū et fūz. Manus incorte et te
nues loq' signāt et voracem.
De vnguibus Vngues albi pla
ni et molles ac tenues obru
bates et bñ plucidi optime in
geniūm d'clāt Vngues inflepe
et aruū imprudēs indicāt et
rapaces Vngues breues nini
um de clāt malignū De di
gitis. Digi collecti et conglo
bat' auarū d'clāt et malignū
Digi pui et tenues stultū da
monstāt Digi vero parū et
crassi inuidū idiat et audacē.
De latere. Latere tenui et an
gusta et depssa timiditatē in
diāt Latere tēstia caribz et
dura ostendūt hominē et indo
cilem Hec em ad rana s'clādū
platonem referantur De crure
Pars cruris que sub genu est
et vocat' sura qñ plena est et qñ
gūda in tēpatū hoiem signat
et i'rudēt Molles sure effemi
natis assignāt De pedibus De
des crassi et breues valō in fir
mū idiat hoies. Pedes nimia
plipi ad hoiem dolosū referū
tur Pedes p'vues et breues
p'dunt hoiem malignū. Qui
longis passibz incedunt mag

namini esse solent et efficaes
Qui celeriter incedo se comp
mit et vulū deducit atq; totū
corpus complicat signat timi
dum et patum ac vesutum.
Qui breues passus habet eius
dēq; accellat' malignus esse
dicatur ac inbecillis. De colore
Colore autis niger vesutum in
dicat Colore albo rubēs fortes
et animosos ostendit. Colore
vehementer albus cum pallo
re defectum virtutis signat. ex
nimia victoria fleematis. Co
lor ignis luentibz oculis ab
in saniam v'git Colore medius
inter albū et nigrum. qui de
clinat inbrunum. Si clarus
est ostendit vicum ingenij lo
et bonorum morum.

Regule generales phisono
mie.

Ca.

LVI.

Enataliter igitur tene
dum est qd membra q
in proportionē sūt na
turali quo ad figuram. Colore
quantitatem. sicut. motum.
indican bonam mentis habi
tudinem naturalem. Membra
vero que pueria sunt. Figura
Quantitatem. Sicut Motu. Qua
litate. Pueria in mentem
indican Prima dicebat Pla
to qd quecumque similitudo.
aliū. aliquorum in homi
nibus est. Tales homines
etiam talium mutantur mores.

Notandum insup qd licet signa
mēbroz naturalū mores homi
num cognoscā nō tñ iponunt
natura s; ostēdūt iclinacōez
naturae. Nec semp denunciat dē
fere? hoim s; frequēt et pba
bilit. Itē p'p' signa extiora
s qbz d'clāt est non statim est
p'p' h' audiciū qd forte signū
est p' actus et nō p' necessariū
et forte iūctū ē p' etariā osue
tudinē v' f'eno vōis tenetur
Vñ nāt. Aristotiles qd disci
puli. y p'ocatis portabat figu
ra n' p'ocatis pictā. philemoi
ex cellēt phisonomo Qui pro
nūciat d' ipō qd est vir lux
uriosus. Illis aut idignantibz
et culpātibz philemonē qd de
optimo vico taliter iudicasset
reulerit hec y p'ocati. Qui cō
fess' est philemonē verū iudi
casse. s; ex adē phisonomie
et honestatis Dixit se cupis
cedas cordis sui vicisse et ac
cepisse p'p' studiū qd natū su
erat denegatū. Deniq; sciendū
qd signa extiora nō referūt
mā ad eas passiones q natura
liter insūt hoi sic est ira cupis
cedia et h' moi n' aut ad eas q
sūt aie soli? sic ē musica et geo
metria et filia. D'clādū qd q in
oal' pñ opalē ostēdit ois per
fectio phisonomie. et si oaloz
iudiciū ostēmat cetoz mem
broz iudiciū tūc nata dicit ēē
lapp. Si aut etariā tūc pua

lēt iudicia oaloz p'p' qd ois
phisonomie affirmaverūt oal
lum esse v'p cordis nūciū.

De toto homine. Ca. LXII

Ostēd' expditū est de
hoie ex p'ta mentis et
ex p'ta corporis. Nūc d'clādū
est de ipō put est ap'positus ex
v'coq; Vbi specialit' notatur
dei potētia qd naturas tā distā
tes cūxit i vñā p'sonā. Natu
ram videlicet corporeā q maxi
me distāt i p'dicamēto substācie
Prima cum ess; vñā creatura
q habebat agnōez int' p' itel
lectū vt angel' et alia q hēbat
agnōez foris p' sensū vt qli
bet aial brutū fieri s'ebuit crea
tura p'p' p'fōnē vniuersitatis
que hac agnōne duplici ess;
p'dita vt legere posset in libro
scripto int' et foris hoc ē i cō
atore et suo ope. Vñta ē aia cor
pori m'plici rōe licet sepa ta
dignior videt' Prima rō est
vt p' cūctionē causa dispariū
naturaz erigēt mēs ad sp'man
ham vñonē q erit int' aīaz et
sp'm increatū. Alia ē vt anima
seruēdo deo in corpore maius
mētū habeat qd s' maior pug
na i bi maior vñctōia et p'p' ois
quēs maior vñctōia. Diff' ultas
om' opis m'p' v; ad efficiā
mētū. Tercia rō ē p'p' cōple
mētū vñctū. Cū om' sic dēū ē
qda esset itaū purū spūalis
qda purū corp'āl auenies sūt

fieri creaturā impia p̄m cor
palē. Quarta rō ē q̄ fuit cor
pus vitiū val; ad fructū p̄nie
sic p̄ mortē resuscitātū valeb;
ad cōsumā dēm stōle duplicatē
q̄ n̄ solū aīa s; et corp⁹ p̄miabit
dōtē sua. Quinta rō ē q̄ hō ex
s; fectib⁹ corpis mltā h; matēā
hūiliatōis. Vñ illud hūiliatio
tua in medio tui. Sicut autē aīa
ex cōiūctōe ad corpus plūm lō
cōseq̄ sic et multa cōtribit in
cō nobis. Primo p̄cti original
in iūctōe lob q̄ p̄t facere m̄b
iūctōe. Secōdo p̄cti p̄mita
tē. Sicut p̄m s; sensus hoīs ad
malū ab. ado. s; Tercō bñ op
andi difficultatē p̄. Per ag
pigi hoīs tñ. et oet. q̄. Quarto
intellect⁹ et cōiūctōe. Sap. C. x
pus q̄b cor. ag. a. Quinto dō
tūā ipuznatōem gal. Caro
dūp. ad. Sexto cū arum sol; i
cūctōe. Mathe. Dico vob; ne
sol; s; aīa. q̄ mand. n̄. c. u.
Septimo passionū multiplic
itatē lob hō nat⁹ s; m. Octa
uo glie retactōe. Gloriam
eūm nō p̄cipiemus quam diu
in corpore detinemur. p̄pter hoc
ap. Cupiebat dissolū et esse
cum xp̄o.

De appetitib⁹ hominis.
Ca. LVII.

Proprietas hominis
sunt iste discernēt in
ter honestum et turp
p̄ndē et solius hominis est ho

nestum prosequi. dūm omnia
bruta non nisi vtilia et de
lectabilia prosequantur. Pas
siones ordinate ad limitē rō
nis supra modum p̄ intellectum
eleuari et ideo si aliquādo q̄s
per adhesionem in terrenis se
mundo inferiorem fecerit tam
quasi honore humanitatis ex
utus p̄prietatem accipit bestie
vt dicat viti p̄ cōcupiscenciam
porcis per iram canis per rapinā
nam leo et sic de alijs. q̄ pla
to vocat scdā animatū in
corpore. Amicitiam habere
se unum omne genus amicis
cie. et in hoc differt homo a
brutis que non habent amicis
speciem que est dilectionis vel
commutatorum vel hūilmodi.
Intellectualibus theorematib⁹
bus speculari et delectari in ca
llibus. Verecundari in turpi
perpetrato propter quod in es
mendabiles dicuntur in vere
cundis quia in aliquo mutati
sunt a rationis honore. Pec
tinam naturam assumentes.
Perfekte esse coniugale ami
mal. eo q̄ legibus ordinate
faciāt honestas nuptias.
Ciūile animal est quia distri
buciones et cohabitationes
et federa. et perfectas pugnas
habet et verbanitatibus ordi
natas. Discipline esse percepti
bile propter rationis vsum.
Esse animal mansuetū natura

Ciūile aīa l esse q̄ distribuciō
nes cohabitatiōes et federa et perfec
tas pugnas hñt et verbanitatibus
ordinate discipline esse percepti
bile p̄t vñ. Esse aīa m̄sue
tū natura p̄t cōiūctōe. Et esse aīa
tūabile. esse aīa glabile p̄t
p̄ctas gaudēdi rōes q̄ soli cō
tūgūt hoī. esse microcosmū.
minore m̄di eo q̄ oīs creaturā
hab; aliqd hō videlicet esse cū
lapidib⁹ vegetatū cū abib⁹ sen
tire cū aīalib⁹ intelligē cū āgel.
Et duplici natura ē op̄itū se;
corporali et spūali. creaturā ē
dignissimā. aīa rōnale mōtale
Hūana fragilitas i hoc consistit
q̄ i hoīe ē assiduitas deficiēdi
impossibilitas standi facilitas
cadēdi. difficultas surgēdi. vi
litas nascēdi. cōiūctōe mōtēdi
Defect⁹ hūa? ē q̄ quicquid
habet? aliūde hēm? et ip̄fec
tū hēm? et ilup aītare possū?
In hoīe q̄ ē mōtēdi nēctas et
hec ē vñ illata nēctas sic fuit i
abā vñ in aīa sic ē i nob; vñ al
iūctā sic fuit in xp̄o.

Sūma bonitas vñs con
muniat bonū suū et
alijs fecit creaturā rōalē
q̄ sūmū bonū intelligēt et intelli
gēdo aīaret. amādo possideret
possidēda bñā ēēt fecit autē de?
p̄mū hoīez formādo cor? ei?
p̄m̄teitū āgeloz de limo tē in
agco dam ascēdo et i spīaūt i
faciē ei? spīaūtū vitē hoc est

aīam creauit q̄ corpi fō vñ
uit Fact⁹ ē aut hō ad ymagi
nem dei naturāly et ad fili
tudīez inguitis. Dicit aut fac
tus hō ad ymaginē dei potius
q̄ angel⁹ q̄ cōuenienciā h; cū
deo it? et extm q̄d n̄ h; āgel?
Int? em h; cōuenienciā p̄m mō
riā intelligenciā et volūtātē sicut
angel⁹? h; extm cōuenienciā h;
quā nō h; āgel? nā sicut a pa
tre fili⁹ sic ab hoīe hō eiusdem
naturē. Quoterea sicut deus p̄e
latus ē oīm i suo vñsō. Sic
sic deus vñq; ē sic aīa vñq;
ē sue habitabilitati corpe n̄ q̄d
p̄essenciā s; p̄potēcias. Digni
tas hūana ē i hoc q̄ de? fecit
rōne sapiētē vita innocentē.
Dominio potētē. Primū nō i
hoc q̄ fact⁹ ē hō ad ymaginē
dei. Scdm q̄ ad filiūctōē. Ter
ciū q̄ p̄positus ē hō aīantib⁹ et
alijs creaturis q̄ oīa s; s; sūūt
ex his nō q̄ volūtati bōz hōm
subdit n̄ solū creatura s; etiā ip̄e
de? p̄s volūtātē cōiūctū se. fa.
Itē āglī q̄ d̄pūat ad custodiā
Itē d̄mōes q̄ dāt ad exercitiū
bonoz. Itē hoīes tōi q̄ sūt socij
tbulatiōnū et erūt socij cōsola
tiōnū. Itē hoīes mali q̄ magis
p̄mouēt p̄sequēdo q̄ possent
facē sūuēdo. Cor? tñ s; d̄it. de?
p̄o hoī q̄d aīe est; s; b̄iectū vt
est; obēpās s; rebellio ē. esset
etiā p̄pagabile s; libidie. esset
vñabile s; m̄talitātē. esset

et proportionale quātu ad cōplex-
ionē eq̄lem es̄ q̄ aie cōforme
ut hūit aia erat inoēs et tū po-
teat p̄ccare sic corp⁹ es̄ inaffi-
bile ut tū possit mortalitātē in-
currē. Et iō potat mori et n̄ mori
potat habē sufficiētiā et i digēti-
am ob tēperatē et rebellatē. Et
hec fuit rōe natūe defectūe ex
nichilo creatē nec p glia; ohe-
mate. Fuit tū corp⁹ illud ita cō-
ditū ut i eo es̄ nulla pugna te-
belliois nulla p̄ccas libidinis
nulla i minuo vigoris nulla cor-
ruptio mortis. De immoalita-
te ade. Hec at i mortalitas cor-
pis ade p̄ncipalitē fuit ab aia
hūit ab influētē. A corp⁹ es̄ li-
cōpō fuit a disponētē. A ligno
aut vite fuit auegetatē a regi-
mē vō dīne p̄vidēde hū ab m-
tēdō p̄sentatē et extēdō p̄regen-
tē. P̄cis ē itaq̄ hō ab hō oī culpa
et miseria. Nec ad culpā hūit
fornitās ita mētū. Nota q̄ uocē
adiutoria ade. Insup batū ē ei
q̄duplex adiutoriu. vñ ē ad
recte volēdū q̄d ē scia. Scdmē
ad muenueantū cōtra malū
et st mulā ad bonū q̄d ē synde-
resis. Terciu fuit scia illūinās
intellectū ad cognoscēdū se p̄ dīn
suū et mōdū illū q̄ factus fuerat
p̄pter ip̄i. Quarū fuit caritas
a credēs affectū ad diligēdū dīn
Prima duo p̄tinet ad p̄fectōz
natūalū alia duo ad p̄fectōz
hūi corp⁹. Quorū vñ fuit gē ḡtis

data. scia. reliquū gē ḡtis fa-
ciēdis. sc. caritas. De scia ade.
Acceptit hō ep̄lice oculū. sc. car-
nis q̄ videret mūdū. Itē vōis q̄
videt ai n̄. Itē cōp̄lois q̄ vide-
ret deū. Et sic oculo carnis videt
hō extra se oculo vōis que sūt
ita se oculo cōp̄lois q̄ sūt sup̄
se. Noticiā em dei habuit au-
p̄senciā q̄dā interiori aspiratōe
cōp̄labat nō tū ita excellēt
ut in priā nec ita in enigmatē
ut hō i via. Res etiā etas nō
uit q̄ noia cōbō aiantibō ip̄osū
it noticiā q̄ sui hūit. q̄ q̄is
fact⁹ iue it scuit. Nota q̄ adā
nō habuit p̄nalitates. Vuit q̄
fuit p̄nalitātibō q̄ nec esuriuit
nec friguit. Itē frig⁹ vel est⁹ la-
bor ā iheritas eū n̄ lehit n̄ mor-
tē expectantē q̄ vuit ēat ad
glia; tū itē fuit v̄lto nō equi-
i hō et nūq̄ v̄lto v̄lto nō senhil
set natūā i eo q̄ ad sformitātē
mēbōz nō erat. Cōcept⁹ fuit
illū hūi p̄p̄o et p̄us hūi dolo-
re. Mot⁹ mēbōz s̄biecti sui fuit vō-
lūtatē. De p̄cept hō dā. Ca. lē.
Actū adā s̄ i paradisu
tastulit et ibi de cōsta
dormiētis. Eū hūi for-
mauit. Hāc n̄ fecit s̄ capite ne
p̄io dominaret n̄ de p̄de v̄i nō
cōp̄naret h̄ de latere ut amo-
tis v̄lū p̄batē. Duplex bo-
num illis deus p̄p̄auit.
vñ temporale aliud eternū
p̄mum dedit. scdm̄ p̄mūit.

Idē duplex p̄ceptū p̄mū hō
habuit vñ natūe ad custodi-
endū bonū datū. aliud discipli-
ne ad p̄mēdū bonū p̄missū et
hoc ut potēat mētē meli⁹ q̄d
p̄mēa obediēciā q̄ tē mēa est
q̄n p̄ceptū ex se solo obligat et
nō ex alia cā. et tē dicit p̄cep-
tū disciplinē q̄ p̄ ip̄m discit
q̄ta sit v̄t obediēde vñ et p̄re-
ceptū disciplinē dicit q̄ vitare
lignū scie n̄ suadebat natūā h̄
disciplinā. P̄ceptū v̄o natūe
duplex fuit. vñ de cōsuatōe i
diuidū ut ibi de oī ligno pa-
ra. Int q̄ ligna fuit in medio
paradii sp̄ ille noiatū lignū vite
hē deū ab effectu q̄ cōpa p̄mo-
tūm p̄nū debeat cōtinue vege-
tate. Aliud fuit p̄ceptū natūe p̄
cōsuatōe sp̄i ut illud. crescit
et mltā. Circa p̄ceptū disciplinē
nota q̄ aliqd phibēt q̄ malū
Exodi. Nō fuerit faci. Aliud
q̄ oculo mali. M. n̄ iutāe dīno
Sic p̄lat⁹ mltā phibēt p̄t q̄
tū nō sūt exp̄ssa in sua regula
Alb ad p̄bācōz obediē. et tē
fuit p̄ceptū de ligno vitido.
Omo p̄cis fuit⁹ aux-
illijs accep. loc. paradisu
tastis i hitacōz; t̄sq̄llā fuit
aut loc⁹ ille ut ait dām. epulo
tacois v̄niūse p̄mptuatiū q̄ t̄m
excellēt p̄tēz ē t̄pato ac pu-
dilio aet cōsulg; plātis s̄p̄
floodis comat⁹ est bono odorē
plen⁹ nullūq; ierōnabiliū ibi

hicat p̄ccata habetur Gen. q̄ a
dīno paradisu plātaz. Fonte qui
diuidit i q̄tuor capita irrigatur
ligno vite ac scie deomē. per
cherubī et flāmēū aut obiat.
Notādū insup q̄ nulle sūt ibi
tēpestates. due q̄ sūt i hiemes
et due estates et bis fructificat
ibi arboēs. Itē i v̄troq; solsticio
hūit hiemē et v̄t q̄ equinoctio
est. Hūit aut v̄t ē q̄ paradisu
sub circulo equinoctiali situs est.
Item sp̄ habet equinoctiū.
De casu p̄mū hoīs. Ca. LXII.
Felicitati hoīs in specie
Nūc ergo dyabul⁹
p̄p̄is ip̄am mulierē t̄q̄ fuit
glia; t̄p̄adā aggrēdit. quā
cū i r̄p̄ō hōe dubitātē c̄net
forci⁹ istitit et v̄mōs eā etiā
v̄rū illa mediātē dicit. Pro-
cessit ergo sic p̄mo sc̄z quēdo
cur p̄cepit v̄b de⁹. Sc̄zo asse-
rendo. Nequa p̄ inquit morie.
Tercio modo p̄mittēdo. Critis
sic b̄i sc̄iētes bonū et malū p̄-
cessit iste fuit maxie v̄sue q̄
p̄cessit exp̄iēdo. i p̄ellēdo et al-
licēdo exp̄iēda em accepta in
intērogatōe impulit i assercōe
allexit in p̄ssione. Allexit v̄o
dya⁹ mulierē p̄ t̄plex appeti-
bile sc̄z p̄ sc̄iām q̄ ē appetibile
v̄o p̄ excellēciā ad mōdū dei q̄
ē appetibil⁹ inasibol per suauit-
tatē ligni q̄ est appetibil⁹ cōu-
piscibil⁹. Igit v̄ie p̄cavit q̄ lig-
nū vitidū gustauit vñ et p̄nā

accepta ut subterfugeret? p. s. v. s.
Mulier at in duobus peccavit na-
turaliter et necidit comedere et dupli-
cem maledicem habitus sub viri
potestate eris et hoc propter primum
Ita in dolore p. s. propter secundum.
Dyabolus vero in serpente iudicium me-
ritum? deceptus vir propter primum deum
et ei super peccatum? t. quid? s. propter
secundum dicitur ei. Tercia comedens
propter tertium at dicitur ei illa comedit
ca. t. Si sciens volueris quod eorum
plurimum peccaverit. s. vir vel mulier.
Moyses quod quantum ad aliquod plus
peccavit mulier et quantum ad aliam ipse
vir. Nam mulier plura peccavit quod ad
peccatis finis invenit; voluit ei fi-
fi ut deus huius viri incedebat non co-
tristare delicias suas. Item mulier
peccavit in plures quia in deum
in se in propinuum. Item mulier
peccavit dampnosa quod plures ma-
ledicentes accepit Vir autem peccavit
plurimum quod ad originem quod exorta scia-
lit vir peccavit maiorem iniquitatem
d. ne Querunt quod mulier aut de-
ferret hominem qui peccare possit? s.
ad hoc assignat per me rationes
Prima est ut ostendat omni potentia
quod solus in subdit omnis aut creatu-
ra mutabilis Secunda causa est ut scia-
ret dei sapientia quod ex malo scit
eligere bonum quod non potuit nisi de
creatura fecit subtile in malum
Tercia ut manifestet dei cle-
mentia quod propter peccatum suum homines
probita liberavit Quarta ut ostendat
hanc dei iustitiam quod non solum reddere

bonis premia sed et malis supplicia
Quinta ut homo non sit peioris condi-
tionis quam alie creature quod omnes sic
deus amittit ut eas agere pro-
is moribus finat unde et homines ac-
bitio suo reliquere debuit. Ser-
ta est laus humana laus est viri ius-
ti est quia potuit transgredi et
non est transgressus. Septima
est reor universi quia oppositi
ta iuxta se polita magis elucet
aut ita mali bonos amittunt ad-
iuncti operari. Octava est ratio quod boni
exerciuntur a peccatis per malos Ad-
e eua propter peccatum de paradiso expul-
si sunt sic lucifer de celo. Et hac
valle miserie habitantes facti sunt
in recales. Nam sicut in celo est non
posse mori et in paradiso posse non
mori sic in terra est non posse non mo-
ri et in inferno sepe mori Ex his
patet quod primum status hominis fuit
in innocentie Secunda gratia Tercia
us culpe. Quartus penitus.
Quintus glorie. Dum enim in
ordinate exierit se supra se cecidit
dit miserabiliter infra se scilicet; a-
stati in nocere et gratia instans cul-
pe et miserie Item quod factus est in
obedientia suo superiori iusto dei iudicio
factus est ut si non haberet in obedi-
entia suum inferi? et maxime circa me-
bra virtutis generatice deseruientia

De ordine temptationis in
nobis. Ca. LXIII.

Primo temptationis qui
fuit in primis parentibus
etiam in nobis complet

Nam hic ibi spiritus suggerit melle
delectata est vir comedere Sic i-
nobis f. Gregorius. dyabolus? geit spiritus
tis officium. Sensualitas vero mu-
lieris et ratio tenet; viri locum per co-
sensum vel dicitur f. Augustinus. quod
suggerit spiritus est primum modus
ex fomite. Comestio vero mulieris
eris est dilectio cogitatio per i-
feriorem per rationis. Sed comestio
vir est assensio superioris per rationis per
hec enim tria scilicet; suggestionem di-
lectioem; et assensum hominis in temptationem;
ducit quod temptationem per suggestionem
inchoat. Sed per dilectionem
progredivit per assensum aut assensum
Sunt autem alia tria per quod quis in
temptationem; dicitur scilicet; opus primum
et consuetudo ac desperatio. Scilicet;
quod est temptationem triplex. Prima
est a dyabulo vel per modum sug-
gestionis vel per modum afflictionis
Secunda est amando quod voluptate ac-
vanitate allicit vel pleauit effra-
git. Tercia est carnis quod per sensu-
alitate ac foite ad peccatum impel-
lit quod etiam ratio consensientes peccatum
phicit. Due temptationis species prime
scilicet; dyabuli et mundi sunt extra
nos et non habent peccatum unde Augustinus.
Temptatio non est peccatum sed mala ex-
cedit virtutis. Tercia modus tem-
ptationis est intra nos et est peccatum veni-
ale quod per primum modum tenet sed
mortale si consensum aduenerit
Extra peccatos temptationes dedit
nobis deus tria remedia quod contra
dyabulum hominem spiritus angelicos

quod ab bonis nos stimulat et contra
insultus dyaboli defendunt. Item
contra mundum hominem exempla factorum
quod nec alliciebant mundi blandi-
menta nec timebant supplicia. Item
contra carnem hominem bonum naturalia
scilicet; synderes in et vim irascibilem
Habemus et gratuita scilicet; caritate
temperantia et huiusmodi quod bonis carnis
vicia mortificamus. Est autem
dicitur temptationis quod est a dyabulo et
carne. Temptationes enim quod a dyabo-
lunt sepe autem per rationem; ut nup-
ciat famem patiat et per longam
dormitacionem; sompno pergrauet.
Temptationes vero quod sunt a carne
frequenter surgunt propter necessitatem huius
interdum excedunt in superfluum autem
ut si cibo per ieiunium imoderate
appetit vel in comedendo mensura
et modus non tenet. Temptationem
multiplex est. Quedam est per bac-
tis hec est a deo secundum quod domini
temptavit abraham. Quedam ex
aminationis hec est ab homine
Quedam peripitacionis hec est a
dyabolo qui temptavit primum
parentes sic. Quedam dilectionis
hec est a carne. Quedam consensum
hec est rationis. Temptationum
quatuor sunt species. Prima est aspectus
hec fit de laboribus incoisuetis
in principio iuuentutis. Secunda
est vana et occidit de prosperita-
tibus spiritualibus ut cum quis de
virtutum successibus gaudet
Tercia est dubia ut quando quis
ambigit quid cum de alia et

dicere debeat unde accipit qd
seguor qd ad bonu reddi
qn id qd agit bonum esse dubi
taret pmpcio fit ab ma'u qn
malu ee nescit **Quarta** e' frau
dulenta vt qn se dyabolus i an
gelu lucis transfigurat sub spe
sc; viciu inducs viciu hoc
fit q i suadendo honestate indu
cit supbia vel suadendo discretu
obsequiu inducit nimiu carnis
comodu vel suadendo iustu iudi
ciu iouit crudelitatem vel suade
do misericordia ibut missionem e
ne alencia vel suadendo largita
te iouit pdigalitate et sic de
alijs Intalib; aut pculossimu
e' pculu no vide pnu appelle
re. **Im** ne noctuenu. **Pe**
nocte em aduersitas designat
Secundu appellat sagitta volan
te in die qd p die pperitas de
signat **Tertiu** a pellat nego
ciu p ambulans in tenebris et
hoc ppter dubiu pplexitatis.
Quartu vocat demonu meridi
anu **Vn** dicit. No timeb a ti
more nocturno asagitra volan
te i di. a neg. p. it. ab ic. id.
De hys quoc generib; tceptad
onu ide apt. Sup aspice q ad
pnu Et basilicu ambulab q
ad secudu Et coula. leo. qua
ad terciu Et draconu q ad quu
Nota q bona possut in quinq;
tanbo obmitti ppter pdictas
deceptiones dyaboli no sut ed
am licita faciendi et hoc in qn

qz talib;. **Primus** est si dyab
olus ipse suadet bonu aliq
no est faciendum ne videamur
suis consilijs consentire vn pps
ipso suadente noluit panu d la
pidib; facere qd tu op? bonu
fuisse **Secundu** si aliq bonu
apponat cotra lege dei si est fa
ciendu vno machabei nolebat
comedere carnes quas tpe ne
cessitatis comedere licuiss **Ter**
tiu qn bonu fit cum scandalo
aliozum eorum. **Pecantes** in
fratres qd. Et loquitur de pto
lotico. **Quartu** e' qn bonu fit
ppter ostentationem. **Iob**. Si
oculatus su manu m. **Quintu**
est q ipsoit obediencia supio
tis qz licet ppter mandatum
paelacionu q debeat fieri ma
lum potest tñ aliud bonu p
ter obediencia intermiti sic
media contra tptaciones sunt
Memoria de mince passionis
Mortificacio carnis **Vale** exer
cium. **Nota** memoria contra
temptaciones **Declinacio** ocl
caionum. **Conuincacio** pnu
pnti temptationum.

Explicit liber secundus Incipit
tertiu de corruptela peccati
et primo de malo in genere.

Incipit liber tercius De
malo in genere. CA. I.
Malum triplex est vi
delz; culpe pene dñp
ni quod opponitur
triplici bono scilicet
honesto delectabili et utili **Na**
culpe opponitur honesto **Pene**
opponitur delectabili **Dñpno**
opponitur utili **Malum** est vi
le multis modis **Primo** p sua
ordinatione quia per vilificaco
ponitur in loco inferiori in vni
uersitate rez **Vnde** bene ordina
tur sicut et ordinate ponit dyab
olus i inferno et fur in patibu
lo **Secundo** modo est vile per
sua coactione amaritudo em
consciencie cogit homine; rece
dere a peccato **Jeremie** Arguet
te malicia tua in te et auerho
tua inceptabit te **Item** vide q
malu et q amatum e' deliquisse
de dominu deum tuu **Tercu** est
vile per iphus mali considera
tionem **Ex** eo em q homo videt
malu naturaliter perficit quia
sicut homo naturaliter bonu
appetit ita naturaliter malum
horret et fugit **De diffinico**
ne peccati. CA. II.

Malum in genere
sequitur de malo culpe
in specie diffinit aut
peccatu multis modis **Primo**
sic ab Augustino **Peccatu** est
voluntas retinendi vel consequē
di q iusticiam negat **Secu** do

sic ab Augustino **Peccatu** est
dictu vel factu concupitu cotra
legem dei **Tercu** sic ab ambro
sio **Peccatu** est preuaticio le
gis diuine et celestiu inobedi
encia preceptoru. **Quarto** ab
Augustino peccare est sperto i
commutabili bono rebus muta
bilibus adherere **Diffinico** p
ma datur scdm causam efficiē
tem **Secunda** scdm causam
materiale. **Tercia** scdm causā
formalem **Quarta** scdm causā
finalem **In quarta** diffinico ne
notatur q in peccato duo sunt
sc; auerho a creatore et conu
sio ad creaturam quoru primu
est quasi formale scdm quasi
materiale et in actione non est
peccatu iacione conuersionis si
non sistatur i creatura **Sed** iaci
one auersionis i qua est defor
mitas et coceptus **Qd** autē ra
cone conuersionis no sit pecca
tum principaliter patet quia
potest fieri venialiter quandoq;
vt quando in creatura quis de
lectatur plus sbito **Si** atra de
um **Quadoq;** pt quis delectai
in creatura eia sine peccato ai
sc; delectaco naturalis est tm
secundu qd visus delectatur i
virid. gustus i dulci et sic de
alijs **Item** eia quis potest in
creatura delectari meritorie qn
sc; ab deu referē psal. delectasti
me dñe i factu. t. **S;** tñc sūt
delectaco p motu no p passioē

Quid sit peccatum secundum rem
Capitulum . III .

Uenendum est de peccato quod non est substantia vel res aliqua. Sed defectus et corruptela. Et dicitur peccatum nichil propter tria. Primo propter defectum quia peccatum non est res aliqua naturalis. Sed corruptio boni. Secundo propter effectum quia peccatum annihilat hominem et deficiens facit a vero esse. Tercio propter defectum quia malum facit hominem et indignum premio. Circa predicta tamen sciendum quod aliud est peccati actus aliud habitus aliud status siue macula. Peccati actus aliud est sed quando non amplius sit definit esse etiam sine gratia. Sed peccati habitus qui est iniquitas ex malis actibus etiam aliquid est et remanet interdum cessantibus actibus etiam post ipsam gratiam et peccati remissionem. Peccati vero reatus siue macula secundum rem nichil est et tamen deformat animam non per modum depositionis. Sed privationis sicut trunciatio membri deformat corpus et maculat. Dicit etiam Augustinus quod sicut abstinentia nulla substantia est et tamen ex ea corpus laqueatur ita peccatum non est aliqua substantia et eo tamen natura corrupta anima semper deletur per gratiam. Nota praeterea quod peccatum quicquid

est actu et remanet statu si aut peccatum actuale. Quicquid est econverso ut cum peccatum tunc est reatu et remanet actu sicut per in peccato originali per baptismum. Quicquid tamen sit actu sit et reatu sicut peccatum actuale per penam per peccatum; Quicquid remanet actu et reatu sit peccatum originale ante baptismum. **Quid sit peccatum secundum nomen. Ca. III.**

Peccatum habet multa nomina vocatur enim macula et hoc ideo quoniam ymaginem dei deformat. Item reatu quoniam ad eternam penam obligat. Item pollutio et hoc quoniam ad contagionem contrahit ex terrena delectatione. Item vocatur pena et hoc in quantum respicit peccatum primi hominis in quo natura nostra fuit corrupta. Item vocatur delictum et secundum quod est reatus a dignitate gratie habite. Item vocatur culpa et hoc propter quod respicit penam. Item offensum et hoc quia contra deum est. Item privatio et hoc in quantum mandatum dei respicit. Item vocatur vitium id est defectus bonorum naturalium. Item vocatur peccatum prout est consuetudo ab bonum commutabile. Item vocatur scelus propter iniuriam dei magnam. Item vocatur nequitas prout est illicitum personae perpetranti. Item vocatur crimen prout est dignum accusationis et poenae. **De origine peccati. Ca. V.**

Variis peccatum sit contrarium ipsi bono non tamen habet esse nisi in bono nec ortu habet nisi a bono. Quod quidem bonum est liberum arbitrium ac voluntas a qua peccatum est sicut a primo origine et in qua est sicut in proprio subiecto voluntas igitur est causa peccati causa dico non efficiens sed deficiens voluntas enim secundum quod habet respectum ad suum principium a quo est scilicet ad deum non est nata elicere ex se nisi bonum. Sed secundum quod habet respectum ad suum principium ex quo est quod est nichil cum ipsa voluntas sit ex nichilo tendit ad defectum. Si ergo velimus scire unde sit malum culpe materiali ter dicemus quod ex nichilo. Si ergo velimus scire unde sit formaliter dicemus quod ex absentia debiti modi scilicet speciei modi et ordinis. Sed si velimus scire unde sit originaliter dicemus quod a voluntate siue a libero arbitrio. De progressu peccati non quod peccatum incipiat in cogitatione procedit et crescit in delectatione perficitur in consensu. Circa progressum peccati notandum quod quaedam antecedunt ipsum peccatum. Quaedam sequuntur. Quaedam circumstant. Peccatum antecedunt aliquae ex parte auctoris aliqua ex parte conversionis. Ex parte auctoris antecedunt peccatum ista

Conceptus. Omissio. Ingestio. Inobediencia. Prevaricatio. Illa vero que precedunt peccatum ex parte conversionis sunt. Cogitatio. Libido. Concupiscentia. Delectatio. Peruersa intentio. Consensus. Alia sunt que peccatum sequuntur sicut est macula. id est deformatio ymaginis dei et reatus id est obligatio ad penam eternam. Sunt ad huc alia que peccatum comitantur ut sunt peccatorum circumstantiae que peccatum aggrauant vel diminuant quae notantur in hoc versu. Quis quid ubi pro quos quociens aut quo modo quoniam actio enim deprauatur etiam illa que est de genere bonorum quicquid in principio quicquid in medio quicquid in fine et hoc per malam intentionem vel per negligentiam et vanam gloriam unum peccatum dicitur maius altero multis modis scilicet causalitate ut peccatum luciferi vel generalitate ut peccatum adae vel deformitate ut peccatum iude vel difficultate remittendi sicut peccatum in spiritum sanctum vel periculo sicut peccatum ignorantie vel inseparabilitate ut peccatum cupiditatis vel promiscuitate ut peccatum carnis vel offensione ut peccatum ydolatrie vel expugnandi difficultate ut superbia vel mentis cecitate ut ira. Circa gravitatem peccati non quod non est peccatum uiro perfecto quod non sit peccatum in perfecto nisi in his

novit Nam perfectio non vin-
cit genus peccati Sed quanti-
tatem augeat De diuisione
peccati Ca. VI

Diuisio peccati multiplex
est Alia est enim secundum
causam efficientem secun-
dum se ut hec Peccatum Aliud
est ex in potentia Aliud ex ig-
norantia Aliud ex malicia Alia
sumitur secundum efficientem rationem
anteriori secundum quam sumitur hec
diuisione Peccatum aliud est ex
amore male accedente Aliud
ex timore male humiliante hoc
est dicere quod homo vult potius
peccatum committere quam amari ca-
rere aut malum pene quam timere
incurere Sumuntur etiam pec-
catorum diuisiones secundum cau-
sam materiale circaquam Pri-
mum sumitur hec diuisione Pec-
catum aliud est cordis Aliud
oris aliud operis De modo
sumitur sic Peccatum aliud est
in deum Aliud est in semetipsum
Aliud est in proximum In deum
diuiditur peccatum sic Peccatum A-
liud est in patrem Aliud in filium
Aliud in spiritum sanctum Tribus
modis peccatur in deum scilicet male
per infidelitatem de deo sentiendo
Item blasphemando Item sa-
cramenta indigne tractando Ali-
o modo peccat quis in deum ipsi
tempore hoc fit tripliciter Quia
quod temptat quis dei peccatum
ut cum signa petit Quodque iustitiam

ut cum per candens ferrum vel bu-
ellum per similia iudicium querit
Quodque dei misericordiam ut cum
quis bonitatem dei examinas
committit se stultis periculis In
semetipso peccat quis tribus mo-
dis videlicet necessaria sibi sub-
trahendo Item superflua sumendo
Item ultra vias quodpiam agredien-
do Item in proximum peccat quis tri-
plici scilicet primo sua auferendo
Item sua sibi in necessitate non
communicando Item malo exemplo
in peccatum illud trahendo Sumuntur
preterea diuisiones peccatorum secundum
causam formalem et hoc tribus
modis quoniam vel secundum qualitatem
vel secundum quantitatem vel secundum or-
dinem Secundum qualitatem sumitur hec
diuisione Peccatum aliud est commis-
si aliud elicti Quorum primum est
preuentione preceptorum nega-
tiuum Secundum vero est preuentione
preceptorum affirmatiuum Item peccatum
predictum duplex primum est contra du-
as partes iusticie que sunt de clare
a malo et facere bonum Item sumitur
diuisione secundum qualitatem sic
Peccatorum quidam sunt carnalia
quodam spiritualia Scilicet carnalia maio-
ris sunt in anime spiritualia vero maius
culpe secundum quantitatem sunt hec dic-
tatio peccatorum alius mortale aliud
veniale Quorum primum dicitur
per se Peccatum vero in morali
natio quoniam peccatum mortale est
hoc talis a bono incommutabile
et diuisio totalis ad bonum immutabile

Sed peccatum veniale est amor
voluntatis in creatura circa deum
tamen secundum relationem sumitur
hec diuisione peccatorum Aliud
originale aliud actuale Ultimo
sumitur diuisione secundum causam
finalem et hoc dupliciter quia
vel secundum ipsum appetibile vel
secundum actum hominis appe-
tentis Secundum ipsum appetibi-
le sumitur hec diuisione Omne quod
est in mundo aut est concupiscentia
carnis aut concupiscentia oculi
aut superbia vite Quorum pri-
mum est appetitus voluptatum
Secundum est appetitus diuiciarum
Tercium est appetitus honorum
Secundum actum hominis ap-
petentis diuisione peccatum in sep-
tem vicia capitula scilicet Super-
biam Inuidiam Iram Accidiam
Auiditiam Gula Luxuriam
Nota quod quinq; sunt genera ope-
rum Nam quedam sunt mala in
se ut illa que secundum naturam suam
sunt mala possunt tamen per ali-
quam circumstantiam fieri bona
sicut homicidium Quedam sunt
mala secundum se ut illa que per
nullam circumstantiam possunt
fieri bona sicut est odire deum vel
fornicari vel huiusmodi Que-
dam bona in se ut que sunt bona
ex genere et tamen possunt fieri
mala ex circumstantia sicut da-
re elemosinam Quedam sunt bona
secundum se ut que per nullam circ-
stantiam possunt fieri mala si

aut diligere deum ex caritate que-
dam indifferentia ut que nec
bona nec mala sunt possunt tamen
fieri bona vel mala sicut est mo-
uere pedem sine deliberatione vel
comedere quandoque De effec-
tu peccati Ca. VII

Multa mala facit pecca-
tum homini ante mor-
tem et in morte et post
mortem Ante mortem peccatum
operatur hec Naturalia vulnerat
et significatur etiam illo qui inci-
dit in latrones Item intellectum
obscurat in cognitione veri et
affectum turbat in opere boni gra-
tuita spoliatur Item dispergit sunt
lapides et Ne autem aliquod bo-
num peccat illa bona opera que
quis peccando mortificat aliis
saluandis dabunt sicut quando
quis corporali morte moritur
fratres et proximi in eius he-
reditate succedunt Item animam
maculat Item Demigrata est
super carceres et Item ad penam
eternam obligat Item In qua
cumque die comederitis et Item
conscientiam amarificat Item Le-
u. Vide quod malum et amarum est
et Item induit Proverbia Pec-
cator tamen in profundum ma-
Item insensibilem reddit Item
Videbas eius quasi lumen Simile
habet in cane submergendo quod
non sentit lapidem in collo to-
nec in aqua extra nauem proiciat
Item animam occidit quia vix

vicia id est deo. prius id est rex
saul ieruit in gladium suum.
Ded nota qd peccatum venia
le disponit ad mortem. mortale
le vero infert mortem. sed ob
stinatio in morte detinet. Item
ad alia peccata circa hec habemus
exemplum in capn qui egressus
in agrum occidit fratrem suum
de hoc dicit. Gregorius pccm
quod per penitenciam cito non
dilatatur. suo pondere ab alio
trahit exemplum habemus in fi
gura egressus est coruus de ar
cha interceptus e aquis et dis
na egressa vt videret mulieres
regionis illius corrupta est et
iudas egressus est pccn trahi
bit. et post adulterium dicendu
secutum est homicidium. Et sic
patet qd pccm est pena peccati.
peccatum em quod in se est cul
pa dicitur. peccat qd peccati pe
na. et ita dicitur qd simul cul
pa et pena. sed culpa dicitur rōe
actionis. pena vero rōne pas
sonis. qd culpa e qd facim? pe
na vero qd patimur. licet igē
omnis culpa sit a nobis. non
tū omis pena e a nob. Immo
qdam a nob acta. qdam a dño
inflicta qdam a pnis penitō
cōtracta. et qd cum q non facit
qd debet. iustū est pati qd de
bet. Item omis pena iusta est
et adiuvina providencia. Quod
vnum peccatum nascat ex alio
sic apparet quia supbia omnes

vlt pccellect. dolet si aliqs ei
equat et sic ex ea nascat mu
dia. Inuidus vō quia defacili
inascitur ei cui invidet. ideo nas
citur ex ea ira. Sed ira quan
do non potest se vmbicare inas
citur ideo ex ira nascitur acci
dia a cecidia vero consolacionē
querens ex interiorebus facit
avarum. auariciam quia in tē
poralibus habundat potest ma
gis exerceat gulam. gula vero
propter ventris repletionem
defacili spumat in libidinem et
ita generat luxuriam. Item bo
na que sunt infructuosa reb
dit. et quantum ad meritum et
quantum ad premium. sicut ra
mus preciosus ab arborē non
profert fructum. Sed accescit
et humilicatur ad inendum.
De talibus dicitur. Deutero
nomij. Maledictus eris qui in
grediens et egrediens scilicet
ecclesiam dei materiales ad
oiandum. Quia talium oratio
non est meritoria. Immo dicit
Augustinus. Quod si tales
signāt se signo crucis icludūt
in se potius dyabolum quam
excludunt. Qui iam eam in
eis per effectum habiat. Item
Notandum est qd ex homine
peccatore sicut prius dictum ē
infernum facit. Quia in pecca
torē est Ignis auaricie. Pcc
luxurie. Tenebre ignoꝛantie.
Vermis asciēcie. remorē aīni

hīs concupiscencie demones p
effectū et huiusmodi. Itē vaui
dem hominē relinquit Gen. i.
terra erat manis et vacua et me
rito qd mundo adherentes sug
gunt vbera acentia eo qd tūm
quāt fons vite et vna aquarū
iuuenciū et paludibz turbidis
se faciant. Item fallendo deci
pit sicut lignū putridū de noc
te lucens et sicut esca in hano
piscem de apit. Item stultū ho
minem demonstrat quia peccā
do quis se oprimat imponēdo
ad cōmāndū semetipsū lagna
su xē dorsum suū et illi seruat q
eam pro seruicō torqbit Aug.
Stultū est in tali statu viuere
in quo quis non auderet mori
Sciendū qd peccatum i morte
grauat hominē quia in morte
pūatur homo solacio vñibilia
que dilexit cibo potu amicis re
bus lu mine requie pprio. Eia
pūatur corpe qd nūq in tali
forma recipiat pmo tale vellet
habere sicut qñq; produmidia
parte corosū est a vermibz qd
stupēbat anima peccatoris qñ
corpus resumendum videbit.
Turbabitur peccator in morte
quādo videbit conarsū demo
nū ad animā recipiendū. Tre
Omnes inimici eius apphen
dunt eam inter angustia. Pos
tremo vidēū est qualiter pe
ccatum priuat hominē post mor
tem cōfusionē habebit ex opitū

denudacione. **P**rophe. Reue
lato pudēda tua i facie tua. Ex
probacionē ppi audiet in iudi
cio Mathe. Esuriū et nō de qē
Requie et luce priuabit. Luc.
Ligatis manibz et pē. pro. qē
Exodi. Vnde nichil valebit ei
cantus iste Requie eternā do
na eis dñe. Suffragijs ecclē n
gaudebit. **P**sa. Vermis eorū
nō mo. qē. **E**po. An infernū ppi
pitabitur. Exemplū de lapide
molari qd proiecit angelus in
mare dices hoc impetu mittet
babilon i infernū. **A**po. A deo
et electis omibz qd bonis sepa
bitur. **M**atth. Itē maledicti in
ignem eternū a statu penitēdi
cadet. **I**ere. Tūc sūt estas finita
est messis. Omnis spes miseri
cordie psci detur. **P**sa. Non res
manebit testa vt portetur igni
culus sed caritas. De incendio
caritatis aut hauriat parū aq
de fouea sci; diuine misericor
die sicut itaq; peccatū nocet in
peccato existente vt in peccato
morienti. sic quoq; multiplici
ter nocet peccatū etiā ipsū dese
renti et de illo penitēti quia glo
riam pīne inocencie nūq; recu
perabit sicut em corrupta de ce
tero virgo non erit. Ita semel
peccans nūquā se peccasse gau
debit. Istud multis exemplis
ostendit. Nam post sanacionē
vulneis semp remanz cicatrix.
Item qui semel furatur semp

fue dicitur. Item domus eius domus? discalciati de cetro per dicitur. Item symon quem dominus de lepore curavit post emundationem semper vocabatur symon leprosus. Item templum quod edificatum fuit post destructionem primi nullo modo simile fuit in pulchritudine templo priori. Ad penam temporalem se obligat. Unde non eribit inde donec reddat novum simum quod dicitur. Item regnum celorum non intrabit donec lignum fenum stipula id est pena tam mortalium peccatorum quam venialium que in presenti soluta non est super ipsum non cremetur. Item a gloria retardat quod figuratum est. Item absolon qui postquam patri reconciliatus fuit david mansit tamen in iherusalem duobus annis quod faciem eius non vidit vel tam diu differret quis a gloria quod habet sine omni macula sicut erat in baptismo. Tempus amissum et premium quod ubi conquerere potuit cum premio nunquam recuperabit. Item. Qui vidit ad id quod vendit nunquam reuertetur. Item obsecravit oculum cognovimus et hoc propter stercorem primum quod ipsum ceciderat sicut habet. Thobie et propter tabem que intus erat. Aug? Oculis egris obiosa est lux sicut notavit in vespertilio. Adhuc nota de quoddam ceco quem dominus primo illuminavit non tamen statim perfecte vidit. Sed vidit homines primo quasi arbores abu-

lantes. Item affectum reddit tepidum sicut in pede vulneratus et sanatus claudicat. et arbor mota de loco suo vicatilis aliquid amittit. Unde dictum est homini post peccatum spinas et tribulos geminabit terra. Et dictum est serpenti super petus cum gradieris. Item fastidium homini generat. Exo? anima nostra nauseat super cibum isto. Aug? Malato non sano pena est panis qui sano est suavis. Item dixit de se postquam conversus est plus valebat malum molitum quam bonum insolitum. Item non ad bonum operandum impeditur. Item propter locum respiciens retro in statuam salis versa est scilicet quod sterilem facit terram. Item in dolore paties filios bonorum operum. Item ad resistendum cepta comibus debilitat iudicium. Item samson post criminum abscissionem amittit vires. Et arbor lesa pro seculum citius a vento deicitur. Item feruorem minuit caritatis sicut et ipsi solis diu postmodum nocet terrae pro eo quod modico tempore sibi vitius radiorum solis subtrahitur. Tercio. Regum David Deuenerat et cum etiam opitaretur vestibus non caliscebatur. Et etiam aqua calorem ignis minuit. Vel exstinguit. Item dolorem et humorem semper infligit. Dolorem quidem qui cecidit est de re perpetrata et culpa

timorem aut quia incertus est de venia. Aug? Penitus semper doleat de dolore gaudeat et non semper doluisse se doleat pro peccato corruptiue potestas liberi arbitrii dupliciter scilicet in agendo et suscipiendo. In agendo quidem quia non potest semper facere quod oportet vel vitare quod nocet. In suscipiendo quia gratia stabilis non potest suscipere in hac vita. Item corruptiue modus dupliciter scilicet quantum ad diuisionem iudicij inter bonum et malum. Item quantum ad deliberationem consilij inter expediens et inexpediens. Item corruptiue affectus dupliciter scilicet in ordine et in modo quod nec semper est ordinatus nec semper modo a iis peccatis quod nocet multis scilicet ipsi facienti peccata. Peccatum meum contra me est semper his qui sunt in purgatorio quod non possunt peccatores iuuare tam efficaciter sicut essent in gratia ipsi dampnatis et hoc pro modo damnationis. Quanto enim plures sunt in inferno tanto est ibi maior horror et fallit peccatum in inferno hec regula. Solamque misericordiam habere penam. Item saluatis et hoc pro modo subtrahendi. Nam ex consorcio et societate glorificandorum habetur gaudium accretale. Denique nocet ipsis diabolis cum pro eo quod acies eorum contra demones minuantur in illo qui peccatum per-

petrat cum pro eo quod alios exemplum malo corrumpit et scandalizat ac multa mala similitur eueniunt homini ex eo quod in peccatum a quo per penitentiam surrep erat rediuit. primum est quod homo sit impotens ad resurgendum. hoc impossibile est eos qui semel illuminati sunt. Secundo est quod victum fore iatur ad impugandum. Aug? de se loquitur. Plus tamen valebat malum in olivum quam bonum in solitum. Tercium est quod culpa sit difficilior ad remittendum. Item. in Quam vilis es facta nimis intrans vias tuas. Unde etiam dicitur quod vulnus iterum tardius sanat. Quartum est quod sit difficilior ad placandum. Regum De Bemei qui ad primam peccationem iuenit misericordiam et eo tamen pacto quod staret in iherusalem. Sed quando secundario peccauit sine ulla misericordia occisus est. Quantum est quod dyabolus est difficilior ad expellendum. Luce. Tunc assumit septem alios spiritus nequicie et in hoc. Dicit Aug? in libro de natura boni. Quod peccatum est corruptio speciei modi et ordinis unde nota quod bonitas naturalium comparata ad animam quam speciosam facit videtur species. Sed comparata ad opus quod modificat videtur modus. Comparata vero ad finem scilicet ad deum ab quo ordinatur videtur ordo. Alio modo

corruptio speciei est dissimilitudo anime ad deum. Nam species anime similitudo dei est. Corruptio vero modi est diminutio ex parte hominis virtualis siue informata potestate que ex hoc est quod anima non sustentatur ex alio spiritali gustando quam suavis est deus. Corruptio autem ordinis in anima cum aspectus et affectus deus est ad creaturas ex naturalem suam. Cum enim hec que sunt quasi caput anime fuerint sunt ad deum et naturalem suam et ordinem sunt alioquin homo est quasi euefus aliter priuatus speciei est dissimilitudo siue carencia debite rectitudinis voluntatis. Rectitudo autem voluntatis est ut non declinet a suis extremis scilicet a deo principio et a deo fine ut videtur licet omnia que habet a deo principio referat ad deum finem. Cum vero quod habet quod sibi tribuit aut ponit alium finem quam deum curius est. Item priuatio modi excessus est appetitus voluntatis scilicet cum vult aliquid diuine voluntati contrarium. Item priuatio ordinis est auersio voluntatis a deo et auersio ipsius ad creaturam. Item aliter creatura rationalis a summo bono est secundum triplicem esse habitudinem scilicet efficientis formalis et finalis et ideo nata est agere opera sua a deo et secundum deum et propter deum et hoc secundum modum speciem et ordinem sibi in-

situm. Sed quoniam eadem rationalis creatura de nichilo facta fuit potest deficere in suis actionibus ut scilicet operationes sue non essent a deo ac per hoc nec secundum deum nec propter deum hoc autem est peccatum ipsius speciei modi et ordinis corruptiuium. De peccato originali secundum rem. Ca. VIII.

Repeditur 8 peccato in genere dicendum de peccato in specie. Et primo de originali peccato et post hoc de actuali licet igitur anima non sit extra duce cum originali culpa ab anima ad transit ab animas posteriorum mediante carne generata per concupiscentiam. Ita quod sicut ab anima peccante infecta fuit caro et propterea facta ad libidinem illa seminata secundum trahens in seculum videtur atque. Ex quo patet quod peccatum originale est in carne et in anima et in carne originale et materialiter in anima vero formaliter et secundum in seculo. Sola enim anima susceptibilis est peccati et videtur et tamen autem deum est ex iusticia illius ad corpus trahit illud videtur nec quando cadit quod in seculum fedat et maculat talis autem infectio anime non tamen est pena sed etiam culpa ipsa pro culpa que macula est delet in baptismo pena autem que foras appellatur siue peccandi promptas remanet per baptismum hic enim quod in baptismo culpa quod ad transit

damna deus est tamen et tamen maneat ipsa pena quantum ad actum et motum concupiscentie cum qua oportet nos quando viuimus pugnare cum concupiscentia per gratiam omnem in alio homine quod dico propter beatam virginem in qua fuit exacta concupiscentia in conceptione filii dei per gratiam singularem ex predictis patet quod persona corrupta natura et conuersio natura corrupta corrupta persona nam per peccatum primi hominis corrupta est omnis humana natura. Sed natura sic corrupta corrupta per personas alias. Notandum autem quod corruptio persone est reatus mentis. Corruptio vero nature est infectio carnis prout est patet ad aliam carnem. Denique nullo modo potest imputari deus infectio anime licet eam creando infundat ut vniat cum carne infecta quoniam ordinatissimum fuit ut humana creatura cederet ita quod condita propagaretur et quod per peccato puniretur. Unde si aut in conditione seruatus est ordo sapientie et in propagatione seruatur ordo nature sic in punitione seruati debuit ordo iusticie et infra patet quod non est contra diuinam equitatem si ad posterum culpa transmittitur. Dicendum igitur quod originalis culpa transmissa non est a deo nec a natura condita. Sed a viis primi ho-

minis peccato et hoc est quod ait Augustinus quod peccatum originale si transmittitur ad posterum propagatione. Sed libido. Si enim conditus est homo ut spiritus preesset corpori et corpus subesset spiritui quod diu ille obediret suo conditori et econuerso si spiritus non obediret deo iusto iudicio corpus inderet ei rebellare. Ergo si habeamus spiritum corpus suum obediens ei esset et tale ad posterum transmitteret sic ex quo ad peccatum et caro eius facta est ei rebellis oportet quod tale ad posterum transmittatur et quod deus secundum institutionem primam eidem corpori animam infundat. Ex quo patet quod patet est causa originalis peccati in filio. Sed tamen hoc intelligas in genere cause efficientis omnes per concupiscentiam generati nasci in re filii ita propter quod inuenimus multipliciter defectum tam corporis quam anime ad quod subsequitur pena in rebus et pena carencie visionis diuine et amissionis glorie celestis non solum in adultis verum etiam in paruulis si baptizatis qui peccata mitissima inter ceteros puniuntur quia solum penam dampni habent sine pena sensus. Originale peccatum sic curatur in parente per baptismum quod nichilominus ab eo qui creatus est transmittitur in prolem sicut videmus circumcisus generat filium cum prepucio et granu-

nudū seminātū iprocreat gra-
num cum palea et hec est ratio
quia homō generat filium non
secūdū qd̄ creatus est in mēte s̄
secūdū qd̄ est corruptus i carne
ne nō scdm̄ qd̄ spūaliū sed
secūdū qd̄ carnalis.

**De nominibus originalis
peccati Ca. IX.**

Uriginale pccm̄ habet
multa noīa et hoc mul-
tiplici de causa secūdū
qd̄ originale peccatum compae-
ad animam vocatur infirmitas
quia reddit animam impotēte
ad resistendum motibus. Item
debitas quia per ipsum anima
maulatur. Item promitas ap-
ter continuum inclinacionem
et ppetitus ad malum. Item cor-
ruptio qd̄ ducit ad nichilum. i.
peccatum. Item vicium quia ē
diminutio bonorum naturalū
Item languor nature quia datur
in natura corrupta habet etiam
nomina secundum qd̄ compae-
ad corpus quia vocatur lex cari-
eo qd̄ lege diuina sit afflictā
carni. Item lex membrorum
quia mouet organa ad opaci-
onem concupiscencie. Item ti-
minus propter dominacionē
quali violētoſam in ipsa concu-
piscencia. Item fomes quia sic
cimis fouet ignem ita per ipsū
fouetur peccatum i carne scdm̄
actum nutritiue et generatiue
Item stimulus carnis quia sti-

mulat carnem ad pmos mo-
tus et animum ad cōsensum ha-
bet quoq; nomina propt̄ com-
paratur ad actus delectabiles
secūdum hoc vocatur concupis-
cencia que sonat vicium in ac-
tu prout est in adultis. Item
concupiscibilitas q̄ sonat viciū
in potēcia put ē in puul̄ habet
etiā nomē scdm̄ qd̄ compae- ad
pmū hoīnē a quo otaria habet
sic vocat pccm̄ originale qd̄ est
causa debite iusticie.

De peccato actuali. Ca. X.

Um pccm̄ aliud sit ac-
tum aliud contractum
ipm̄ pccm̄ actuale fr̄
quāter a pmiis actibus h̄z cōtū
Vnde scdū qd̄ i statu inoēcie
nō mouēt sensualitas nisi scdm̄
motū vōis l̄do itate hoīe nō p-
creat in eo essenciā pccm̄ reiale
Nūc autē sensualitas vōi repug-
nat ideo per pmos motus nēce-
habet? omittere pccm̄ reiale pmi
mot? et si pccm̄ actū singulāter
possit delictari n̄ nullomō possit
tam qd̄ sic sūt pcca qd̄ etiā sūt
pena pccm̄ et iō merito dñe reialia
qd̄ hoc ipō sūt digna reia pmi
mot? sic rescribit qd̄ ē mot? se-
sualitatis pmi instinctū fomitis
in peccatoſe tēds ad funiōnē de-
lectabilis Duplex mot? disti-
uit qd̄ tū spectat ad pccm̄ mate-
riā scz pmi qui ē natural et se-
tious. Primus qui est sensua-
litas cū g^o loquimur de pmiis

que sunt peccata intelligenty ē
de scdo pmiis que sunt sensu-
alitäts qd̄ primo pmi non
sūt peccata cū sint naturales et
extra genus moia qd̄ patet p
hoc qd̄ nō sequitur p̄maginaci-
onē Sed solūmodo naturalū
qualitātū actionē Motus autē
scdo pmi sūt peccata quia sūt
actus inordinati in genere mo-
tis qd̄ patet p hoc qd̄ tales ac-
tus sunt sensualitatis que sub-
iacent i talibz do nimo volūta-
tis Voluntas autē ē p̄ncipiū
motū siue habetur in septio-
metha. Inc est qd̄ ibi genus
motus p̄mū incipit vbi domi-
nium voluntatis inuenitur p?
hoc est sensualitate quāis er-
go ppter racionē p̄dictam sit
insensualitate peccatū nō tamē
h̄c erit peccatū mortale Sed
ta iūmodo veniale quia volun-
tas non habet dominū comple-
tum super primos motus q̄ sūt
sensualitatis sicut i illis actibz
qui ex imperio voluntatis pce-
dunt Sed habet in illis domi-
nium incomplem̄ sicut ē i illis
actibz qui non per imperiū raco-
nis procedunt et tamen tales
motus sensualitatis voluntas
im̄pedit potēat et ideo sūt pec-
catū veniale Primi quoq; mo-
tus ideo sensualitatis attribuit
quia talū motū p̄ncipiū ē
sensualitas et subiectū Dicēdy
ergo qd̄ pmi motus scdm̄ qd̄

predictū est sunt peccata venia-
lia et hoc triplici ratione Pri-
mo quia mouent ad illicitum
Secundo quia sunt quodāmo-
voluntarij secūdy se Sed sicut
dictū ē non impediunt a volū-
tate vel etiā propt̄ p̄cedentē
apprehensionē Tercio propter
delectacionē annexā cū enim p
delectacionē anima coniungitur
creature obtebratur et p̄ioat
sicut qn̄ coniungitur deo illūmi-
natur et meliorat Nota qd̄ ho-
mo p̄mior est ad malū qd̄ ad
bonū multis de causis Primo
quia sicut dicit Ap̄lus Corp?
qd̄ corruptū aggrauat anīaz
trahens scz illā ad malū et nō
sic erigens ad bonū Secūdo qd̄
sicut dicit Aug? Plus namq;
malū molitū qd̄ bonum i solū
Tercio quia facilius naturalit̄
est descendere qd̄ ascendere et
vnius magis trahit deorsum qd̄
deorsum suū Quarto quia in i-
tans ad malum p̄sens ē S;
finis virtutū absens est Delec-
tabile autem apprehensū p sen-
sum vel per p̄maginacionem de
necessitate mouet concupiscenciā
Quanto plures circumſtancie
requiruntur ad bonū qd̄ ad ma-
lum Sexto quia tendimus ad
nostrū p̄ncipiū scz ad nichilū
Septimo quia voluntas q̄ mo-
uet malum semp i tra nos est
Gloria vero quā querimus ex
nos est Octauus quia vites

am ne sunt actus ad diligenz
dum temporalia. Sed passio et
materiales ad ea que sunt gra
cie et glorie. Quia non possunt
habere virtutes per modum acq
sitionis. Sed per modum re
ceptionis. Unde malum possu
mus per nos facere. Sed bo
num non possumus per nos fa
cere sine gratia adiuvante.

De morosa dilectione et
consensu in peccatum.

CAPITVLVM XI

Delectio carnalis mo
rosa mortale peccatum est.
Sed nulla dicitur moro
sa nisi quando ex consensu est. Unde
non intelligitur ibi mora tempus.
Sed consensu. Sed quod delectatio si
sit contra sensum veniale peccatum est.
Si vero precedit consensus voluntatis
ita quod voluntas in delectatione voluntatis
voluptatis nec tunc vult in opus
precedere talis nunquam consensus est
inter mortalia computatus quia
maxime debet intelligi in pecca
tis carnalibus. Verum tamen iste
consensus in illecebris duplex est.
Quia consensus in illecebris ali
quis est subintus non per phantasiam
tam deliberationem. Sed ex sola
corporene rationis quod precebit
appetitus sensualitatis in primo
motu talis aut consensus dicitur
susceptio et est peccatum veniale. Ali
us est in delectatione motum qui
est cum deliberatione rationis et
iste est peccatum mortale. ut dictum

est si autem iacob consentit cum de
liberatione que fit per rationes di
uinas hoc modo quia omne le
ge dei prohibitum est vitandum
tunc dicitur peccatum in superiori
parte rationis esse. Sed delibera
tio fit per humanas rationes hoc
modo. Sane in quo transcenditur
medium virtutis est vitandum.
tunc dicitur peccatum esse in in
feriori parte rationis adhuc pro
cedit consensus voluntatis. quando
scilicet proponit opus contra
more tunc voluntas per factum repu
tatur etiam si facultas desit per
ficiendi opus ipsum. Si vero
consequitur consensus et opus
in his que diuina lege sunt per
hibita peccatum est mortale co
summatum. Ex premissis colligi
ge distinctionem. Quia delec
tatio duplex est. scilicet naturalis
et voluntaria. In delectatione
pure naturali nec est medium
tunc nec demeritum. Volunta
ria duplex est. Quia alia est in
creatore. Alia est in creatum.
Delectatio in creatore est bo
na. De qua dicit psalmista.
memor fui dierum et delectationem
Que autem in creatura est dus
plex est. Quedam enim est
propter dominum et hec bona
est. Si sumitur delectatio
pro operatione rationis non per
passionem. De qua psalmista
delectatione domine in intellectu. Quedam
est contra dominum et hec similiter.

De peccato veniali CA XIII

Peccatum veniale minoris
est culpe. Nam in puul
post baptismum primo
surgit venialia. post hoc mor
talia. Veniale peccatum est ut ait
Augustinus quod hominem usque ad rea
tum perpetue mortis non grauat.
Sed penam meretur et si facile i
bulgetur peccatum veniale semp
est a voluntate ad hoc mouen
te vel permittente vel non cohi
bente. Peccatum est veniale tribus
modis. Primo modo ex genere
scilicet verbum occiso est veniale. Se
cundo ex euentu secundum quod per
mittentia sit de mortali veniale.
Tercio ex causa ut quando sunt
quedam ex infirmitate vel igno
rantia qua licet quandoque sunt
mortalia tamen dicuntur venia
lia siue remissibilia. Ex compa
tione ad peccatum quod fit ex cer
ta malicia quod est irremissibile.
Sciendum quod peccatum veniale
nunquam potest mortale fieri vi
delicet si intelligatur idem secu
dum substantiam quod prius fuit
veniale mortale fieri et hoc nec
quantum ad actum nec quantum
ad maiorem. Ratio huius est quod
nulla res potest mutare speciem
suam. Peccatum autem mortale et
veniale sunt diuersae species pec
cati. Verum tamen actus qui ex se
est de genere veniale potest fi
eri mortale quatuor modis. Pri
mo ex conscientia quia quicquid

fit contra conscientiam edificat ad
iehellam et si fit contra conscien
ciam erroneam et hoc fit ratione
quia cum in peccato duo sunt scilicet
auertio et conuersio penes pri
mum iudicat peccatum quomodo
auertio a deo quod formale. Et
conuersio ad creaturam quam ma
teriale. Quamuis ergo leuare ca
lamum de terra videatur leue vel
indifferens tamen quod fit contra
conscientiam peccatum est quia sper
nit bonum incommutabile et ita
fit auertio a creatore. Secundo
ex placencia. Unde Augustinus. Nullum
peccatum a deo veniale quod non
fiat mortale dum placet. Tercio
ex dispositione quia per frequentem
lapsum in venialia disponitur ho
mo ad mortale. Et secundum hoc in
telligitur illud Gregorius. Vitalis
gratia vide ne obuias harena.
Hoc dicit quia sepe de minimis
peccatis venit ad magna hinc
de modica scintilla quicquid surgit
magnus ignis. Proinde qui mi
nima negligit paulatim defluit.
Quarto ex progressu quia quod
surgit veniale si non prohibetur
possit progredi usque ad morta
le non quia ipsum veniale in sub
stantia fieret mortale. Sed quia
ex ipso occasio fieret progre
diendo mortale. Istud patet in
primis motibus que inter venia
lia computantur. Sed quando
delectio conualescit in tantum quod
consensus accedit iam peccatum

est mortale. **D**iffere[n]cia est in
ter peccatū veniale et mortale.
quia peccatū veniale est libido
sive voluptas in creatura citra
deum. **M**ortale vero est libido
sive voluptas in creatura supra
deum vel eque deo. **R**ectus em̄
est deus ut bonū inco[m]mutabile
preferatur commutabili et ho
nestum utili. **E**t voluntas dei
nostre volūtatī. **E**t ratiō sensua
licitatī. **Q**uando iste ordo puer
titur tunc peccatum committitur.
Vtrum aliquis possit esse vel
vivere sine peccato veniali dum
est in hac vita videndū est. **A**d
quod dicendū ē q[uod] si loquimur
de tota vita hominis q[uod] puenit
iam ad etatem adul[ter]i a deo excel
lenti ac spiritali gracia est. q[uod]
talis sit s[ine] peccato veniali sicut
beatus. **A**ugustinus. dicit de
beata virgine. **S**i autem loqui
mur de aliqua particula vite
presentis sic potest aliquis esse
sine peccato veniali. **I**stud pa
tet per exemplum quia nauta
potest sui gloria formā navis
in nuro obstruere ne aqua in
tret. **S**ed non potest omnia si
mul obstruere ne aqua usquā
intret. **V**nde caritas etiam per
fecta non facit q[uod] peccatum ve
niale nō adueniat. **S**ed facit
q[uod] non ducat. **Q**uādmōdum
taminus ignis nō facit ut gut
ta aque sibi non appōita facit
tamē ut appōita cui? extinguat

tur perfecta caritas. statim in
flāmat homines ut de peccato
etiam veniali doceat et penite
at. **Q**uod non facit caritas im
perfecta. **V**nde in perfectis aggu
tur multa venialia p[er] que fit ad
prostrationem maioris dispos
itio.

De effectu peccati venialis
CAPITVLVM XIII

Effectus peccati venialis
multiplex est. **P**rimus
quia ad penam obligat
non autem determinate et p[re]ci
se obligat ad penam eternam
vel purgatoriam vel p[re]sentis
satisfactionis. **S**ed ad aliquā
illarum penarum. **Q**uomā
secundum forum ecclēie p[re]s
entis satisfacit homo leuē. **S**i
secundum forum purgator
punitur grauius. **S**ed secun
dum forum inferni p[re]metur
per veniale grauius. **Q**uia
eternaliter. **S**i mortali et veni
ali decesserit. **E**xemplum de
hoc q[uod] mensura vini que valet
in vno loco sex denarios. **S**i
ducatur vlt[er]ius valet vnum
solidum. **E**t si ducatur adhuc
vlt[er]ius valet duos solidos.
Maius speculū habemus in ho
mine viuo qui peccata singula
etiam grauius potest abluere
confessione contricione. penitētia
elemosina. oratione. sic habes
q[uod] pena tamen illata in m[ort]e
no pro veniali incompabiliter

minor est q[uam] illata pro mortali
Vnde solet dici q[uod] pena illata in
inferno pro mortali est sicut so
litas illata pro veniali est si
ue superficies illata p[er] veniali
in purgatorio est sicut linea il
lata pro veniali in presenti est
sicut punctus. **V**nde ita sicut ista
quatuor sūt ipso p[ro]porcionabilia
ita inter penas p[re]dictas ē mag
na differēcia. **S**ecundus effec
tus est q[uod] peccatū veniale aīaz
maledicat et p[ro]m[itt]it tale exemplū
aliquando em̄ denigratur aliq
uando op[er]a intantū vt vide
ri nō possit. **A**liq[uando] vero sic ob
scuretur vt videri quidē possit
sed non plene discerni et ideo
app[er]et talē differēcia dicit **G**re
gorius. q[uod] veniale obscurat morta
le obtenebrat. **D**e macula vero
ista dicitur q[uod] in saluandis o[mn]i
bus peccatū veniale deletur in p[re]s
enti gracia finali et hoc quātū
ad culpam et nō quātū ad pe
nam p[ri]mo illa soluetur in pur
gatorio. **D**elet autē gracia fina
lis peccatū veniale i[n] ipsa dispo
sitione corporis et anime ex v
tute cōplectōnis et sui status q[uod]
uis non sit motus contricione
ad illud directus. **D**icendū q[uod] i
telligitur verbū **A**ug[ustini] qui dicit
q[uod] in purgatorio potest esse ab
solucio a pena et non a culpa
hoc ab aīa quis dictū est. **S**ed
modo comuni tenet q[uod] peccatū
veniale cū hinc deferatur a

multis etiā quātū ad culpam
et in purgatorio purgantur q[uod]
vero domus? dicit de quibusdā
peccatis q[uod] non remittuntur n[isi]
hic nec in futuro. **E**xponit **G**re
gorius q[uod] venialia dimittunt i[n] futuro
q[uod] si intelligatur quātū ad pe
nam tūc tunc expositio. **S**ecundus
nulla est quia etiam mortalia
quātū ad penā purgantur q[uod]
hic soluta nō sūt. **T**ercius ē q[uod]
minuit feruorē caritatis sicut
aqua in igne proiecta licet ig
nem non extinguat feruorē illi
tēperat. **Q**uartus est quia potē
cias anime i[n] bonis op[er]ibus las
sat sicut q[uod] ponitur onus sup[er]
equū minus erit. **P**rimus ad a
bulandū. **Q**uintus est q[uod] retardat
a gloria quia homo qui de
cedit et posset statim euolare
post mortem p[ro]pter venialia co
getur ad tempus in purgato
expectare nūq[uam] enim ab aliquo
facies dei videbitur donec sol
uat minimū quadrantē venia
liū peccatorū oportet em̄ quēli
bet ita mundū esse ante introi
tum paradisi sicut fuerat in i[n]o
cencia baptisimali. **S**extus q[uod]
bona glorie celestis diminuit
non quidē illa que iam ē bene
et que iam habemus ibi p[er] meri
tum reposita. **S**ed que deberet
si venialia non fierent quia me
dio tempore possent al qua bonā
fieri quando illa sūt n[on] preterea
post perpetracionē venialium

oportet nos opa quodam conuertere ad solucio nem huius debitorum per que debeat nobis crescere cumque? et tunc per hunc. **S**eptimus effectus est quod venialia sepe sunt occasio peccatorum mortalium et hoc quatuor modis sicut habes supra in capitulo proximo ubi dicitur quod actus qui per se est venialis potest fieri mortalis quatuor modis hoc est etiam singulariter aditendo quod sicut ad remissionem peccati mortalis expigitur defectus actus peccandi cum voluntate in posterum abstinendi. Sic quod peccatum veniale in presentem non dimittitur nisi et actu et proposito deservatur.

De causis peccatorum Ca. XIII

Dicitur quod venialium unum est initium duplex videlicet triplex fomentum. Septime forme caput unum initium dicens superbia iuxta illud. Initium omnis peccati superbia duplex vero videlicet est scilicet timor male humilis et amor male accedens. Timor autem omnis ortum habet ab amore nullus enim timet aliquid perdere nisi quia amat id habere. Triplex peccati fomentum est scilicet tria que sunt in mundo hoc est oculus concupiscencia et superbia vite et concupiscencia carnis. Septime forme caput superbia inuidia ira accidia gula auaricia luxuria. Inter que sunt quinque spiritualia duo vero carnalia sufficiunt.

etencia horum viderum sic potest colligi voluntas nostra deordinatur aut quia appetit non appetendum. Aut quia non refugit quod est refugendum. Si primo modo aut est interius et sic est vana gloria aut exteriorius sic est auaricia aut inferius sic est delectabile. Sed illud delectabile est ab obsequio in diuini et sic est alimentum quod appetitur inordinatum a gula aut est species et sic est coitus qui appetitur a luxuria. Si autem voluntas deordinatur quia refugit quod non est refugendum et hoc potest esse tripliciter aut enim refugit secundum peruersum instinctum rationis. Sic est inuidia aut secundum peruersum instinctum irascibilis et sic est ira aut secundum instinctum concupiscibilis et sic est accidia. Ex hijs patet quod quatuor sunt principalia appetibilia et tres sunt vires secundum quarum instinctum est fuga et ideo tantum septem sunt capitalia peccata que dicta sunt. Quandoque publice se ostendunt ut quando dicte sunt quandoque vero sub quadam specie homini palliata decipiunt. Unde superbia quandoque dicit adhuc nolo preesse ut possim prodesse. De ira. Ira dicit non debet illata malato levari ne consuescant multi sequi. De inuidia

Inuidia dicit alijs bona non accipio ne in successibus eleuentur. Accidia dicit ad hoc in laboribus michi pro ne indifferens arguat. Auaricia dicit ad hoc sunt multa congreganda ne propinopia committatur furtum vel rapina. Gula dicit ad hoc est corpus cibis et potibus delicatibus nutriendum ut sit fortius seruandus. Luxuria dicit ad tempus debet quisque ad libitum viuere et fortiter postea penitere. Septem vicia compantur septem beatis. Vana gloria copatur leoni. Inuidia cani. Ira lupo. Accidia aino. Auaricia erico. Luxuria porco. Gula velle. Aliomodo compantur septem vicia septem infirmis catibus. Vana gloria copatur inflationi. Inuidia lepore. Ira frenesi. Accidia litaregie. Auaricia prodigii. Luxuria febre. Gula epilepsie. Septem vicia Christi passione curantur capitis in cruce inclinatio curat superbia. Oratio per inimicos iram. Precio lacris inuidiam. Pectus crucis accidiam. Traditio spiritus patri corporis cruci matris discipulo vestitu crucifixi. hoc inquit curat auariciam. Flagellatio luxuriam. Pectus felle gulam. **De septem vicijs capitalibus Capitulum XIII**

Unde dicens est de septem vicijs capitalibus in specie. Et primo de superbia

superbia que est regina omnium viderum et mater. Est autem superbia ut ait Augustinus puerile celsitudinis appetitus. Unde sicut idem Augustinus dicit superbia omnibus inuidet scilicet superioribus quod illis non equatur. Inferioribus ne ei equantur. Superbia dicitur initium omnis peccati triplici ratione. Primo propter causam que inuenitur in omni peccato inuenitur contemptus dei qui est quodam causa peccati. Hic autem contemptus est auersio a creatore que in omni peccato est ubi ponitur bonum commutabile bono incommutabili quia sicut sine caritate alie virtutes nichil sunt. Ita sine superbia alia vicia nichil sunt abstante superbiā et habebis gratiam quia superbis deus resistit humilibus autem dat gratiam. Consequenter in quantum huiusmodi non est rei receptum. Sed contra. Secundo quia primum fuit peccatorum in hoc enim genere peccauit dyabolus in celo et primus homo in paradiso. Tercio quia ex eo nascuntur alia vicia secundum prius et posterius hoc est mediate vel immediate sicut habetur supra in titulo de effectu viderum. Est autem inter superbiā et vanā gloriam diuersitas quia licet utrobique sit appetitus proprie excellentie tamen superbus appetit sibi magnus incrementum. Sed vana gloria appetit incrementum

Superbia p[er] se
et in omni alio peccato
est inordinatio

ore aliorum apparet per laudem
extrinsecam. Quia peccata dicuntur
radices et initia aliorum peccato-
rum. Sed diuersis respectibus.
Superbia enim dicitur initium omnis
peccati propter tres rationabiles
causas supra enumeratas. Libi-
do etiam dicitur causa omnis pecca-
ti sicut ait Aug[ustinus] et hoc propter
delectationem creature que inor-
dinate trahit animam et auertit
a summo bono. Est enim libido in-
p[er]ba voluntas qua mouet anima
rationalis ad hoc quod delectetur
in creatura cupiditas etiam dicitur
radix omnium malorum sicut dicit
Apl[us] et propter easdem causas hic
libido. Est enim cupiditas ex a-
more inordinato ad creaturam.
Luxuria enim secundum Ca[ri]tanum est
radix omnis peccati quia carnales
delectationes nobis sunt natura-
les ad naturalia autem promissu-
mus et difficiliter resistimus. Ina-
mis glorie sunt septem filie secundum gre-
gorium. Prima est inordinata n[on] va-
na gloria. In nullo vult videri
fieri quod fieret si faceret inanis a-
itum. Secunda est ostentatio quod vult esse
clamorem vice et per hoc apparet.
Tercia est iactantia quod quis enu-
merat bona sua ut laudabilis appareat.
Quarta est propter peccata que que-
rit in exterioribus apparere.
Quinta est pertinacia que fac-
tum suum malum vel dictum
defendit ne errasse videatur.
Sexta est discordia quod contra omne

Superbia

Inordinata
gloria
libido
superbia

bonum sumit vel assumit ostentat
propter vanam gloriam. Septima
est nouitatem presumptio qua quis
noua vel dicit vel inuenit ut
laudet. Quatuor sunt species
superbie quas assignat Greg[orius]
xxij lob. Prima est cum homo
a seipso estimat habere bonum
quod habet. Secunda si desuper
datum credit et pro suis tamen
meritis accepisse se putat. Ter-
cia cum iactat se habere quod non
habet. Quarta est quando ceteris de-
spectis singulariter vult videri p[ri]-
ma et secunda speciem iniuri-
atur homo deo in se quia p[ri]-
ma ponit se homo tota causa
sui boni. Sed in secunda ponit
se causam principalem. In tertia
vero specie iniuriatur homo deo
in proximo. In quarta autem in-
iuriatur deo in hoc quod non habet.
Gradus superbie secundum Augustinum sunt
duodecim. Qui sunt curiositas
Mentis leuitas. Inepta leticia.
Iactantia. Singularitas. Aero-
gancia. Presumptio. Peccato-
rum despectus. Simulata confes-
sio. Rebellio. Libertas peccandi.
bi. Consuetudo. Numerus isto-
rum sic accipitur. Homo per su-
perbiam iniuriatur deo et ho-
mini cui debet esse par deo cui
debet et esse inferior. Sex primi
gradus determinantur secundum ini-
uriam proximi cui debet esse par.
Quatuor alij secundum iniuri-
am que fit homini superiori.

Que ultime determinant pro-
prie gratiam ad iniuriam que deo in-
mediate fit hoc ideo dicimus quod
et superiores in deum redundat
sed mediante proximo. Gradus
autem vocantur quod fit a minori
progressus ad maius. Primum
enim malus est. Secundus peior
et sic ascendendo inueniuntur quod
ultimus est pessimus. Unde ini-
uria que est respectu patris est
minor. Illa que est respectu su-
perioris est maior. Sed illa que est
dei est maxima. Propter quod isti
gradus taliter per predicta ordi-
nantur. Superbia multa mala
facit. Primum id quod est dei usurpat
in gloriam. Nam gloria meam
alteri non dabo. In bonis enim
operibus que facimus duo sunt
videlicet honor et utilitas. Sed
primum sibi deus reseruat. Aliud
nobis tribuit. Unde debemus
deo suam partem relinquere. Si
nostra parte nolumus spoliari.
Secundo perfectos viros impug-
nat. Superbia enim est quasi tur-
ris babel que usque ad celos et in
ad celestes viros debeat per-
tingere. Aug[ustinus]. Superbia autem bonis
moribus insidiatur ut peant.
Unde superbia impugnabilis
est sicut castrum in alto monte situ.
Tercio gratia dei hominem de-
nubatur. Petrus. Superbis enim
deus resistit et in Reg[is] Moyses
geloe. nec ros. nec pluuia
veniat super nos. Unde secundum na-

turam conexum non est acceptu-
um. Sed concitum. Quarto ho-
minem deo perdat. Hugo de sancto
victo. Superbia michi auferret
deum. Inuidia primum. Ita me
ipsum. Superbia est deo odio-
bilis. Proinde tria sunt que odit
deus pauperem superbum et deum
impugnat quia vult inimici
sui. id est dyaboli ponit in castris suis
et deponit vultum Christi scilicet crucem
quam semper homo portare debe-
ret secundum illud. Qui vult venire
post me et dyabolo hominem
assimulat ipse enim dyabolus
ret est super omnes filios super-
bie. Unde sicut dominus ait de
caritate in hoc cognoscet omnes
quia mei estis discipuli si dili-
tis. adiuuatis ita potest dyabolus
dicere de superbia. In hoc cog-
noscent omnes et hominem stul-
tum demonstrat quia ancilla
cenat et dominam nudam reli-
quit. Item quia magna pro mo-
dico vendit et in laude. Item cre-
dit quia se posse cum superbia il-
luc attingere ubi dyabolus iam
existens non potuit causa super-
bie remanere. Deicit quia scan-
dentes in altum defacili cadunt et
qui se eleuant sub hostijs hu-
milibus defacile caput ledunt.
De inuidia. Ca. xvii.
Inuidia est ut ait Au-
gustinus. Odium felicitatis
aliene vel secundum Iohannem
dam. Inuidia est tristitia de

alienis bonis **D**icitur autem inuidia de non videndo quia non potest videre bona aliorum **V**nde displicentia boni que est inuidia potest nominari per visionem interitorem vel exteriorem sicut uult. **Peij.** Dicens quicquid mente fingimus in gestum oculi uix videmus **Q**uinq; filias habet inuidia secundum **S**agoriam. **I**ta odium que est uelle malum alicui et uelle bonum. **S**ecunda epulatio in aduersis propinqui. **T**ercia afflictio in prosperis propinqui quia susurronum que est stractio latens. **Q**uinta de tractio hec autem fit in aperto quia intendit melior apparere illo cui dicit etiam hit. **I**nuidia multa mala facit. **D**e lumine ceatur quia bona propinqui videre non potest **V**nde inuidus comparatur nocte et uespertilioni **Aug.** Ego oculis obiosa est lux **Q**ue pueris est amabilis de uita mortis **Greg.** **P**amis uitam forcum roborat paruulorum necat. **V**n inuidus comparatur febricitanti cui etiam boni cibi sunt contrarii. **D**eo contrariatur quia tam bonus est deus ut ait. **Aug.** quod etiam de malis eliciat bonum **S**ed econuerso isti tam mali sunt quod de bonis malum eliciunt **I**tem diuina bonitas omnia communis erat iste uero non. uel deo placet bonum hominis ac malum displicet. **I**sti econuerso bonum gra-

tie et nature peruerunt **V**nde sicut omnia munda sunt mundis et sicut bonis mala cooperantur in bonum. **I**ta inuidis bona cooperantur in malum. **V**nde tales conuertunt autem in cupit gemmas in lutum granum in paleam uinum in aquam mel in fel. diem in noctem gaudium in merorem. rosam in palium balsamum in sterquilium electuarium in uenenum hominem maledicat. **Isayas.** De qui dicunt bonum malum et tunc stultum efficit multum enim erat qui sibi uult idcirco oculum erui quod etiam alij unus eruitur sic facit inuidus et dyabolus quia per hoc quod alijs inuidet sibi magis nocent aut torquendo ledunt. **Seneca.** **V**tinam inuidi in omnibus ciuitatibus aures et oculos haberent ut de omnibus perfectibus torquerentur primum fraudulenter decipit **V**n inuidus comparatur tamquam blanditor in facie et mordet a tergo. **I**tem homini perfido qui ledit hominem qui nunquam eum molesta uit.

De Ira.
Capitulum XVIII.

Ita est ut ait. **Augustinus.** uolascendi libido et **Cassiodorus.** **I**ta est motus animi concitatus ad peccatum nam hec est diffinitio per uicium non per seculum de qua etiam hic est agendum

Ita ergo duplex habet esse scilicet esse nature et esse moris prout ergo deordinat ab optimo habet esse mobile quod incipit quia ira non est peccatum in actione prout passionis primo pena **S**ed tamen hoc dicit quando actionem per quam deordinat hominem et quantum ad deum et quantum ad proximum uult enim expectare anime uindictam quam non debet nisi a deo expectare uel a iudice sed deo constituto **V**trum autem teneatur quis remittere iniuriam inimico periti. **N**ota distinctionem quia ex iniuria solent oriri tria. **P**rimum est rancor in affectu. **S**ecundum est actio contra iniuriantem. **P**rimum tenetur quilibet statim remittere etiam si non rogetur. **S**ecundum remittere ueniam uaciter potest. **I**tem parato emendare se. **S**ecundum facultatem suam. **T**ercium non tenetur remittere. **S**i uero scire uolueris utrum ille qui facta est iniuria debeat amicum querere. **S**ciendum quod duplex est obbitum. **P**rimum est necessitatis sine quo non est salus. **S**ecundum est perfectionis. **Q**uantum ad primum de bitum non tenetur quis reconciliationem querere. **S**ed de secundo dicit **Crisostomus.** quod talis debet reconciliationem querere ut duplicem coronam consequatur. **V**nam quia iniuriam passus. **A**liam quia pro ea corripuit. **D**ominus.

ponit tres gradus circa reatum. **I**te cum dicit omnis qui inauditur fratri suo reus erit iudicio qui autem dixerit. **R**acha reus est consilio. **Q**ui autem dixerit fatue reus erit iehene ignis. **D**e his dicendum quod ubi cernit ordo culpe cernit et ordo sententie. **V**n recte ita sine uoce iudicio ita cum uoce consilio ita cum sermone contumelie iehene ignibus mancipatur. **S**ecundum **Aug.** **I**n primo est ita tantum. **I**n secundo ita et uoce. **I**n tercio ita et uoce et certa expressio inactionis. **D**icit autem **Greg.** quod iudicium est cause discussionis consilium sententie executionis. **N**otandum quod reddere malum pro malo est fragilitatis sicut fecit **Joab** quando interfecit **A**bymalech interfectorem fratris sui **A**zael. **S**ed reddere malum pro bono est perueritatis sicut fecit **iudas** tradendo dominum. **R**eddere bonum pro malo est perfectionis sicut fecit **Stephanus** quando per inimicos orauit. **R**eddere bonum pro bono est equitatis sicut fecit **Asuerus** quando **Mardocheum** honorauit filie ire secundum **Gre** sunt septem. **P**rima est ripa hoc est audax uoluntas uindicandi iniuriam factam procedens. **S**ecunda timor metis hoc est uindicandi causa fugiens aduersitatem appetit estimatas inimicicias. **T**ercia contumelia que est uoluntas se uindicari per approbationem malorum.

Quarta est elatione que est voluntas se vindicans in exaltatione vocem per viuperum et ab aliorum puenies aures. Quinta est indignatio que est voluntas se vindicans per signum molestie exterius declaratum. Sexta blasphemia que est voluntas se vindicans per obprobrium deo et sanctis illatum. Notandum quod ira potest diuidi in iram quam homo sibi inflatur et in iram quam inflatur propter primo et iram quam inflatur deo. De prima ira dicit Socrates. Inambulum cum alijs inflatur de heret sibi inflatur. De secunda dicitur quod homo alium habet odio valde stultus est. Unde proverbia. Patius statim vindicat iram suam hominibus quam ira furor sit et indicare hominibus se esse insanum. Homo qui vult vindicare se stultus est. De tertia ira quod aliquis inflatur deo quod est ira iniquum blasphematum deum potest intelligi illud. Ecce. xxv. Qui in altum mittit lapidem super caput eius cadet. Nota quod ex ira veniunt multa mala. hospicius. Unum spiritus sancti timebat. Unde dicit. Gregorius. In amicum pulsatur spiritus sancto hospicius suum timebat. Unde dicit. In pace factus est locus dei sic discordia locus dyaboli. Tales etiam sunt incendiarum domus dei. Salmista incendit. Et inter. Unde isti similes sunt di-

coni qui emittunt ex ore ignem quod dei est sibi usurpat scilicet vindictam. Proverbiorum michi vindictam et ego retribuam talis facit iudicem et domini vult esse torum hanc dicit. Aud. enim malus in orationibus suis domine occide malum inimicum meum. Respondet tibi dominus. Quam rectum ambo estis enim mali. Immo talis vult esse actor et iudex in eadem causa. Sed stultum se demonstrat qui per cor suum dimittit gladium ut leuat tunicae inimici sui. Immo si sapienter faceret prius de seipso vindicare deberet ita scilicet zelum aduersus iram suam propter iniuriam assumendo. Sed conuerso limina purgationis conuertit in rubiginem depravationis. Ab hac ira quoque ipsum debent scilicet a peccato purgare per impatentiam inquietant et foras micat eis deum autem in caput et flagellum ne ex parte facit paleam. Talis duram sententiam in iudicio expectabit. Cum enim dominus improbit quibusdam. Audus enim fui et non cooperuisti me. Quod dictum sunt illi qui solis nudos non vestiunt. Sed spoliant vestitus belum mundi carnis et dyaboli qua se instaurant. Sed sapientes sedant minores gubernas propter maiores que imminet.

Iam malam faciunt commutationem quia austeritatem pallium bone fame dant tunica innotescit. Remedia ite sunt silentium observatio Proverbia. Cum defecerint ligna extinguetur ignis. Preterea sicut ex collisione duorum corporum elicitur ignis sic ex amaris verbis aliquorum in Proverbia. Mollis responsio frangit iram. Sermo durus exsurget. Idem quasi qui canit auribus. Dominice passionis consideratio. Si passio domini ad memoriam tuocetur nichil adeo durum quod non equanimiter tolleretur hic figuratum ubi respicitur serpentem eneu sanabatur. Premij tollerantie consideratio. Unde consideratio premij minuit vim flagelli.

De accidia. Cap. XIX. Accidia est de virtutum laudabili exercitio vtriusque hominis languor. Accidia est deiectio. Item alia diffinitio. Accidia est differentia de proprijs viribus et in auxilio dei implendi ardua. Duo sunt nomina huius vicii scilicet tristitia et accidia. Horum autem nominum hec est ratio quia in isto peccato est auersio a spirituali bono quod estimatur grave sicut est ieiunare et huiusmodi et ratio huius dicitur tristitia est conuersio ad creaturam scilicet ad quam qui estimatur levis et in-

pone huius dicitur accidia. Accidia ergo ex his quod hoc viciu potest vocatur tristitia opponitur letitie spirituali que est in exercitio spirituali. Sed pro ut vocatur accidia opponitur fortitudini quod consistit in aggrediendis arduis et sustinendis aduersis actibus. Accidia vocatur ab accedie quia per eam habet anima rediit de omni spirituali difficili. Accidia secundum Gregorium habet filias. Prima vocatur malicia que est secundum Augustinum voluntas machinandi malum alicui. Cum enim quis iniuriatur alicui tunc inflatur et postea tristatur. Secunda desperatio quia diffidentia meritorum mater est diffidentie premiorum ex quo iterum oritur tristitia. Tercia pusillanimitas que nascitur ex diffidentia pueniente ex consideratione proprie infirmitatis vel operis arduis. Quarta tantum quod est inueteratum odium. Si autem enim ex caritate sunt opera bona ex quibus est confirmatio caritatis ita ex ira est accidia ex accidia resistas ite. Quinta torpor circa precepta quod quodam sensualitas propter quam homo non potest induci ad executionem mandatorum dei. Sexta euagatio mentis circa illicita hec autem euagatio quoniam est particularis et certam habet materiam et sic conuenit omnibus vicijs quoniam est generalis et in certa et hec est

propria euagatio accidit. **Q**ui est enim absque tristitia non habens in se unde delectetur. et euagatur ad omnia querens delectationem. **E**x accidia eueniunt multa mala. **P**receptum domini negligit. **G**. j. In sudore vultus tui et maledictionem inuenies. **E**xemplum de filiis cui dominus maledixit quia folia tantum habuerunt et discerpant a ceteris. **E**xemplum est in corporibus inanimatis sicut in sole et luna que quotidie surgunt mane et perficiunt circuitum suum. **I**dem patet in corporibus animatis sicut sunt arbores et herbe que licet in hyeme nuda sint tamen virtutem seruant et tempore suo redeunt ad consuetudinem. **I**tem ostenditur in sensibilibus. **P**ro uerbiorum. **V**ade ad formicam o piger. **P**roculsum tempus perdit. quod eo prius nichil est. **Q**uia breui hora possis quiescere obtinere misericordiam et gratiam et gloriam et aui. **S**econdum Bernardum. **Q**uia nichil melius reputatur diuitibus homines ociosi. **V**eniam deducamus tempus spirituale lucrum negligit. **Q**uia qui non mercatur in nudis postea non habebit. **P**ro uerbiorum. **P**ropter frigus arare uoluit piger et. **I**ncerta et menta victorum colligit. **P**ro uerbiorum. **P**er agrum pigri hominis tantum et ecce totum repleuerant utique cooperiant

superficiem eius spine. **N**ota quod aqua corrumpitur quiete feruor trahit rubiginem et porus macantibus permittitur in quiete pigrescere. **L**ocum dyabolo preparat. **Q**uia homo ociosus est quasi puluinar dyaboli. **E**t in ollam tepidam libenter mulce insident. **Q**ue feruentem fugiunt. **T**emptationibus patet. **V**nde legitur in collationibus patrum quod monachensis laborantem unus demon pulsauit ociosum in murum. **E**st enim accidiosus quasi verba sine ambiguum murorum. **E**t quasi signum positum ad sagittam. **M**orem peruerit. **Q**uia uult metere et non seminare. **S**icut cattus qui libenter commedit pisces sed non libenter capit eos. **S**eneca incertum est quo loco quomodo mors te expectat. **E**t ideo tu illam in omni loco expecta. **L**ucem fodientem parietem non repellit. **Q**uia mors fure est et quotidie tollit unum asserem. **I**dem tollit unum diem. **V**nde ut habetur. **M**atheus. **S**i scieret itaque paterfamilias quia hora fur ueniret. **R**ecenta uelim sedium se facit. **V**nde dicit beatus Bernardus in quodam sermone. **O**mnium temptationum sentina est ocium. **I**psium enim est occasio luxurie. **R**e. **F**ecit enim eo tempore que reges solent ad bella et

Item est occasio fugarum. **A**ctus Athenienses ad nichilum vacabant et. **I**tem occasio est curiositatis timore distant deire domos. **S**ulcia ostendit quod comitrua audiens non surgit tonauit autem Christus in cruce et in predicatione tonabit et in die iudicii. **I**tem stultus est qui in mundiciis de oculo non eicit. **M**ath. **S**ulte eice primo trabem de oculo tuo et ad celestia uenire negligit quia uix ad celum que peruenit qui unum pedem mouit hodie et alium post annum. **S**ic et illi quorum motus est pes in intellectus et non pes affectus cum sit affectibus ambulandum.

De Auaricia. **R**. **A**uaria est ut ait **T**ullius immoderatus amor habendi. **I**tem auaricia est secundum Bernardum. **Q**uarelibet rerum insaniabilis et inhonesta cupiditas. **A**uaria secundum apostolum uidetur idolorum seruitus quia homo auarus exhibet creaturam quod debet creatori scilicet fidem spem et dilectionem hoc enim auarus exhibet pecunie in hoc enim specialiter reprehenduntur isti quod rei vilissime amorem suum exhibent scilicet pecunie que de terra tollitur quam natura ipsam ordinauit. **D**icitur in ecclesia. **Q**uia auarus nichil est celestius et hoc est apostolus quatuor causas. **P**rimo quod omnia sunt scelera propter auariciam per

petiatur ut furtum homicidium per uiria et huiusmodi. **S**ecundo quod contra legem est nature. **L**uce. **Q**uedamque multis ut factum. **H**oc. **T**ercio quia contra legem scripta est. **L**uce. **E**stote misericordes sicut et pater uester. **Q**uarto quia est contra legem uniuersalem que est in omnibus rebus que compellunt se dare. **A**uarus uero captiuas detinet res ne se communicare possint. **T**ertium autem cuius licet thesauros condere. **N**otandum quod est thesaurizare ex affectu auaricie absque intentione necessitatis proprie vel aliene et hoc modo thesaurizare est omnino prohibitum. **A**lio modo est thesaurizare ex prouidentia et hoc ex consideratione necessitatis et sic conceditur parentibus secularibus ob necessitatem filiorum educandorum vel filiarum tradendarum coniugio. **S**ed seruato modo et statu prouidentie uel est thesaurizare ex consideratione publice utilitatis scilicet regni defendendi uel cultus dei ampliandi sic concessum est regibus thesaurizare. **P**ersonis uero ecclesiasticis proprie nunquam licet thesaurizare neque pecuniam tenere intentione seruandi. **A**mbrosio. **A**urum habet ecclesia non ut seruet sed ut erogat. **E**xpressis dictis per quod duplex potest esse amor pecunie siue temporalis scilicet respectu necessitatum vel

respectu superflui. **C**ontra primum prohibet dominus puerante solitudinem. **C**ontra secundum prohibet thesaurisationem. **E**x auidia sequuntur multa mala. primo a deo maledicitur Augustinus. **M**aledictus dispensator auidae? auidus largus est diuinis semper eget auidus tam deest quod habet quam id quod non habet. **S**tultus est mercator quia regnum celorum primo ipsum propter pro paucis denariis et hoc sepe. **P**ropter auidum homo quam ipse iudas qui pro propter denariis ipsum vendidit. **A**ste autem inter eos corpus pro uno denario emiscit quia diuicie acquirunt cum labore posseduntur cum timore amittuntur cum dolore. **V**nde ipsi laborant et alii labores eorum sepe intrant id est fures vel raptores vel certe mali filii isti sunt similes araneae que faciendum telam pro capienda musca se ipsam emiscit deceptio mentem suffocat. **A**ugustinus. **N**aufragium fugis et plumbum amplecteris. **V**nde sociates. **M**as sam argenti proiciens dixit. **M**ergam te ne mergas me. **I**nquit. **P**robabiliter ysaiah seruiebant in luto et latere excecant. **E**xemplum in thobya qui fuit excecatus stercore ymundinum. **C**or dilatat. **V**nde diuicie comperantur spine. **I**nsatiabilis est. **V**nde comperatur sacco puer.

et inferno qui nunquam bidet suffiat. **E**t mari cui omnia flumina influunt et tamen non redunt perit. **Q**ui quanto plus bibit tanto plus sitit. **F**ilie auidie se undum. **G**regorium sunt septem. **P**rima obduratio cordis que fit omittendo istam familiam vocat. **F**idelis inhumanitatem. **S**ecunda. **V**iolencia hec fit nocendo alium palam profecta mala quam vocat. **F**idelis capacitatem. **T**ercia. **I**nquiritudo lucri. **Q**uarta. **P**eritium quod sepe incidit in empione et venditione. **Q**uinta que fit per verbum decipientis in ecclesia. **S**exta. **F**raus hoc est deceptio perfecta et hoc in presentia illius qui decipitur. **S**eptima. **P**redicio que est idem quod deceptio que fit in absentia decepti. **D**e gula. **C**a. **XI**

Vnde dicitur ut ait Augustinus immoderata cibi auiditas. **I**tem gula est vix edacitas. **N**ature non contenta. **Q**uinqz modis peccatur contra gulam. **V**t dicitur. **B**eatus Gregorius. **P**rimo modo cum quis hominem comedendi puenit et hoc fit propter impacienciam expectandi tempus debiti. **S**ecundo modo ut quis habeat cibaria preciosa et delecta. **D**e quibus. **Q**uidius. **E**st vietus placidis abstinuisset bonis.

Sed contra hoc fecit ille diues qui epulabatur quatuor die splendide. **T**ercio quando quis mensuram excedit nimis comedendo. **S**ciendum autem quod vni est medium et mensura debita hoc alteri est excessus. **V**nde mensura non existit nisi cibi quantitate sed in comedentis qualitate. **V**erum tamen quidam suum ieiunium et compensant postmodum in mietate superflua. **S**ed quod est aliud quam dare duos obulos pro uno denario. **Q**uarto quando nimis ardentem et festum quis comedit. **N**on enim plus ciborum. **S**ed concupiscencia in vicio est. **Q**uinto quando nimis studio se cibaria sua preparat. **V**nde. **S**ic. **N**on sapor sed fames excitat appetitum in omnibus his sumenda sunt non que voluptas sed que necessitas requirit. **C**ontingit etiam peccatum esse circa diminutionem cibi sicut circa superfluitatem. **F**ilie gule sunt quatuor secundum Gregorium videlicet. **S**currilitas quia gula mouet ad verba scurrilia. **M**ultiloquium scilicet detractio vituperia et alia verba inania. **I**nepta leticia. **I**n lasciuia carnis suggestus corporis inordinatus lasciuia mentis demotrans. **I**mmundicia scilicet que solet veni ex gula ut est vomitus et eructationes fetide ac luxuria. **E**xtensio mentis. **I**nsubstantia. **G**ula duo complectitur.

scilicet comestacionem et ebrietatem. **A**pprie loquendo. **P**rophetia opponitur comestacioni. **S**obrietas vero ebrietati. **G**ula nocet multipliciter. **D**e patris eiecit hominem exemplum ad spiritualia bona perdidit. **E**xemplum de esau qui pro cibo vendidit primogenita dyabolo donum preparat exemplum mitte nos in portos. **S**eruum contra se aniat. **P**ropter. **Q**ui delicate nutrit secum suum senect et cum contumacem luxuriam inducit exemplum de Noth. **H**omidia perficit. **E**xemplum de Iohanne baptista qui in coniugio perit. **I**nducit mortem nature. **P**ropter. **P**ropter crapulam multi perierunt. **G**en. **Q**uamquam homo comedit. **I**nducit mortem iehenne. **L**uc. **D**iuies epulo sepultus est in inferno. **R**emedio gule quatuor sunt. **P**rimum est spiritualium ciborum frequens supericio. **M**atth. **N**on in solo pane viuunt homines. **S**ecundum. **N**on future carnis nostre consideratio. **L**ocutus. **F**acili contempnit omnia qui se semper cogit moriturum. **T**ercium. **E**cce cene meditatio. **L**uc. **H**omo quidam fecit cenam magnam exemplum. **F**amis Christi et suorum pensacio. **T**ren. **R**ecordare pauperatis mee absyntii et fellis. **D**e luxuria. **C**a. **XII**

Luxuria est de immundis desideriis vniuersis lubrica mentis et carnis.

*Altera facit comestacionem
cui qui se se rogant in
hunc*

stius. **H**ic luxuria e libidinose
voluntatis appetitus et intelli-
gas h appetitu qui est ex con-
sensu rationis qz talis appetitus
e mortale peccatu qn ratio non
phibet huiusmodi appetitu cum
possi. Differentie luxurie sut. viij
Prima e fornicatio que e soluta
cu soluta. Secda metriciu q fit
dupliciter scilz p vagā libidinē
cu diuersis peccato vel cu pub-
lica venali deubido. Tercia ab-
ulterium quo iugalit thorus
viciat. Quarta stupru q vir-
ginalis integritas corrumpitur.
Quinta sacrilegiu quo ctinens
cia deo sacra ledit vt in religio-
sis et clericis sacris ordinibus
constitutis et in hys q fecerūt
voti ctinēcie. Sexta incestus q
vinculu consanguinitatis vel af-
finitatis vel cūpēnitatis cor-
rumpitur. Septima peccatu con-
tra naturā siue sodomia q natu-
ralis vsus coeundi puerit. **N**o-
tandū qd aliqd e contra naturam
speciei et aliqd est contra natu-
ram generis. **P**rimo mo omne
peccatu mortale contra naturā
speciei est qz in rōnali creatura
remoueat syndetis ctia dōne
pccm. Sed secūdo mo peccatu
sodomie ctia naturā generis qz
non solū in homine s etiam in
brutis diuersi sexus in coitu con-
ueniūt. **V**nde h isto mo fit con-
tra naturā e generis. **O**ctaua e
libidinose coitus iugalit qui

multipliciter fit. **C**oitus iuga-
lis alius e licitus ali? fragil?
alius impetuos? **L**icitus tripli-
citer vt quādo causa prolis fit
scilicet ad cultum dei vel causa
reddēdi debitum vel causa for-
nicationis vitade non in se s in
diuge pmi? e pietatis sed s ius-
ticie tē? cau tele et i hys nllm
debz esse pccm. fragil est qn fit
causa delectationis et tūc distiguit?
qz si amor illius delectationis ppo-
nit deo peccatu mortale ē. **S**i
vero pponit reale impetuos? ē q
ex sola libidine pueiens metas
rationis et honestatis tūc cedit
quod fit quinqz modis. **P**rimo
mo causa faciēde libidinis pro-
mereticias bladias. **S**ecdo cū
fit contra naturāle modū. **T**ercio
cū fit tempe phito. **Q**uarto cū
fit loco phibito. **Q**uinto cū ac-
cedit ad pgnantē vicinā pui-
vel q in fluxu menstruo ē. **S**ilicet
luxurie sedm. **G**regoriū sunt
octo. **P**rima e cecitas mentis
qz sedm. Aug? . In ope luxurie
tota ratio absorbet. **S**ecda incon-
fideratio scilz mortis et inferni.
Tercia inconstācia scilicet ab co-
gitandū et desideratō nunc istud
nūc illud. **Q**uarta amor sui sci-
licet q aliquis desiderat lōgam
vitam et hoc vt expleat volū-
tatem suā. **Q**uinta precipitatio
qua quis precipitater accit ad
peccatū exponēs se piclo mor-
tis ppter luxuriam faciendam

Septa odium dei qd fit quia
deus abstrahit se et punit eos
qui seantur carnis dicias ad
quas declinat luxuria. **S**eptio
affectus pientis seculi scilicet
Appetitus honoris diuiciarum
sanitas fortitudo et huiusmodi
per que luxuriosus finē suū cō-
sequitur. **O**ctauo est despectio
futuri seculi que est diffidencia
vie vel glie csequende et hec
est filia luxurie consumato. **L**ux-
uria nocet multipliciter. **D**e-
o est contumeliosa quia templū
eius inquinat demonibus pla-
cia. **J**ob. **D**ehemoth dormit in
habentibus subiecto proprio no-
ticia. **A**plūs. **Q**3 autem forni-
catur in corpus suū peccat. ppi-
mum scandalizat. **O**see. **F**acti
estis laqueus speculationi et
rethe expanlū super montē tha-
bor. **A**nimā propriā dāpnat.
ii Reg. **N**ō tēbit gladius me-
us de domo tua et hoc dicitur
ad **D**auīd propter. **B**erzabez
Vilissimo domo se subicit scz
carni et sensualitati. **G**en. quia
audisti vocem ypocritae tue plus
q meam maledicta terra i opi-
re tuo mentē infauat. **O**see vi-
num et mulier auferūt cor. **R**e-
media luxurie sunt hec. **O**ccasi-
ones fugere. **I**ob. **P**epigi sed?
cū oculis meis et **P**rou. **Q**ui
tangit pitem cōquinabitur
ab ea et c. **E**ccl. **Q**ui tēgit tam
quasi qui apprehendit scorpio

tiem mortis extrema cogitare
Prouer. **F**ili memorare nouis-
sima tua et meternū non pecca-
bis. **D**e se non psumere quia
Dauīd cecidit sanctissim? **S**a-
lomon sapientissimus. **S**am-
son fortissimus frequenter se
occupat. **I**o. **S**emper aliquid
boni operis facito ne dyabolus
et. **C**arnem domare exemplū
hoc nomen genus demonij nō
eicitur nisi oratione et ieiunio
Temptationi in principio resis-
tere. **G**en. **I**psa ceteret caput tuū
De septem viciis que sunt ve-
nialia et q mortalia. **C**a. **xxij.**
Omnia peccata predicta
quāuis semp sint pec-
cata non tamen semper
sunt mortalia. **V**nde videndum
est qn vnumquodqz fit mor-
tale vel qn veniale. **V**ana glia
ergo ex genere ē veniale quia
genus operis sumitur ex obiec-
to. **V**anum autem scdm se non
est obiectum mortalis peccati.
Sed venialis. **V**nde cū vana
laus fit huius peccati obiectū.
Datet qd non semper est mor-
tale peccatum est tamen vana
gloria mortalis dupliciter scz
ratione finis propter quē laus
appetitur. **O**pus namqz tale ē
quale est illud propter quod
appetitur. **I**tem ratione operis
in quo laus queritur. **C**irca p-
imum dicendū qd quadruplici-
ter laus appetitur. **P**rimo ad

viāz malū infamie sicut **Sa-**
muel se laudant. pmo **Regū**
Secūdo ppter vtilitatem aliq
spiciuālez vt est gloria dei vel
edificacō ppmi. **Sicut** paulus
se omenāuit **Cor. ij.** **Tercio**
ppter luctū auaricie sicut phi
fici qui deuorabāt domus vidu
arū similes longam oronem
Mathei xxxij. **Quarto** ppter
aliqm actum venialis pccī. Si
cut quādo quis laudari vult eo
q venialiter in laude delectet.
Primū est puidēcie. **Secūdo** ē
caltatis dei et proximi **Tercū**
est pccm mortale a idē intelligē
dum ē quādoquāq; mortale
pccm ponitur finis alius opē
ris. **Quarta** ē veniale. **Sequē**
tur secūda causa quare vana
gloria peccatū sit mortale scilicet
mōne opis p quod laus acqri
tur. **Hoc** pōt esse tripliciter quia
laus quādoq; acquiritur p opē
ta illicita. quāq; p opa ex se in
differēcia. quāq; p opa viciū.
Si pmo sic ē tale pccm qle
ē illū illicitū sc; mortale vlt venia
le si homo sic ē veniale vt habē
diuicias vel vestes pcciosas cū
ab vsu talū pūpāt. **Verū**
tū si talia sūt de se ordiata vt
sit orō mōtal pccī sū qd mlt
cenatu mētrico cenata pēpara
tur ad capiēdas aīas vlt si fecm
illū ē illicitū ex phibicōe supio
ris vt cenamēta a hūis mōi sic
sūt pccā mortalia. h ē domo. i.

si laus qrat p opa viciū sic est
duplicit q; vlt appetitus laud
adiūgit opī viciū tamq; inci
dēs si ut dicit in cantu vel pre
dicacōe quāq; a tūc veniale est si
mispā apalit pccus opī viciū
a opanti ita q; ibi ostendit finē
vltimū et sic ē mortale q; tūc i
heet ei vt finis vltimū. **Nota** ma
ius ē pccm glari de bonis spūa
libo q; de tpalib; q; min? ha
bēt motū a q; min? apparet
ē q; tpalia. **De** iudicia qū sit
mortale pccm vel veniale

Iudicia ex suo gēre ē pe
ccatū mortale q; cū iū
dia sū remigū sit do
lor de alieno bono contrariatur
directe caritati q; non emulat.
Sed gaudet veritati. **Primo**
choūtheoz. **Caritati** vero nich
il ē contrariū nisi mortale pecca
tum. **Tamē** illud qd ex genere
ē mortale. **Potē** esse veniale
vt prout in primo motu consistit
vel extra suam rāonem trahit.
Dolor ego de alieno bono est q
duplex. **Quia** vel est primo p
m? motus vel ex natura venies
sicut quedam naturalit iudici
sunt. et hoc nullū est peccatum
Cum nullo modo sit in potēte
te nostra. **Vel** est secūdo pmo
motus quādo scilicet appeti
tus sine completa deliberacōe
tali passione affici ut. **Et** sic ē
veniale peccatum. **Vel** etiam ē
actus voluntarius deliberatiue.

a sic est mortale peccatū vel tra
hit per intencionem extra suam
rāonem vt qū dolor ē alieno
bono surgit quāq; ex causa bona
sicut quādo dolet aliquis de
bono tempōali alterius quia vi
det redundare illud in detrimē
tum anime sue vel indetrimen
tum cōmunitatis et talis dolor
bonus est quia maius bonū ma
ius est appetendum. **Notandū**
ergo q; per dolorem boni appre
hendit gaudiū de malo quod
ex ipso causatur.

Rea ex suo genere ē pe
ccatum mortale quia se
cūq; **Cassio.** **Ira** est
animus conditus a b penam
prouocanti inferendam. **Talis**
autem motus contrariatur cari
tati que non irritatur nec cogi
tat malum primo. **Cor.** **Ira** vel
dicit iam zeli que est stetitacō
vicij. **Et** hoc non est peccatum
Sed est perfectionis. **Potē** e
ciam sibi per hunc modū inisci
quis sicut dicit glosa sup hūc
loam. **In**scimini et nolite pec
care. **Quid** est inquit homo pe
nitens nisi inascens sibi vel di
cit veni tionem affectus circa
proximū per quam homo non
dolet de malo proximi nec gau
det de bono eius. **Licet** etiā nō
dolet de bono nec gaudeat de
malo eius. **Sed** est indifferēs
ei et sic non est mortale. **Sed**
imperfectio caritatis. **Vel** di

cit actuale impaciēcia absq;
appetitu vindicte. **Et** talis mo
tus etiam deliberatiue est veni
ale peccatum quia habet cōm
pletam mōnem ire sicut patet
ex predicta diffiniciōe vel di
cit impaciēcia cū appetitu vin
dicte et hoc ē tripliciter. **Quādo**
q; enim hoc a natura est sicut
in melancholicis in quibus secū
dum phm cōtinue mordet na
tura. **Propter** qd; semper sunt
turbulenti et sic nullū ē pecca
tum cū sit mot? naturalis. **Quā**
do q; etiam hoc est ab appetitu
indelibato et tunc est veniale
sicut alij primi motus. **Quādoq;**
etiam a voluntate deliberatiua
et tunc est mortale peccatum.
Quādo accidia sit mortale pec
catum vel veniale

Accidia ex genere suo ē
veniale peccatum quia
secūm **Aug.** **Accidia** est
tedium interū boni hoc autem
non opponitur caritati. **Sed** di
cit diminuciōē seruici carita
tis in quo consistit omne veni
ale. **Istud** ergo est tediū mot?
naturalis et sic nullum est pec
catum vel est motus appetitus
contristati s; opere spiritali la
borioso a sic est veniale quāuis
etiam appetitus ille sit delibē
tiue quia osensus in veniale
non ē nisi veniale. **Accidia** vō
sicut dictū est ex genere et per
se venialis est. **Vel** hoc tediū

luxurie distinguitur in septem
modos. Primus est cum concupis-
centia consistit in primo motu tan-
tum et sic est veniale peccatum. Se-
cundus est cum sequitur consensus
in delectatione licet non in opus
et sic est mortale peccatum. Tercius
est cum consentitur etiam in opus
et sic est iterum peccatum mortale.
Quartus modus est cum concupis-
centia tenetur non solum corde sed
etiam palpebris visu et sic iterum
mortale est. Mathei secundo. Qui
vidit mulierem et concupiscit eam
etc. Et si hoc animo et sine atten-
dat mulierem ut eam concupis-
cat. Quia secundum Augustinum hic non est
ita titillari. Sed plene consentiri
libidini. Unde autem dicitur ad cor-
ruppi est deus quia si videret aliquis
eam ut rem pulchram et tunc
ulterius non prederet tunc par-
uum vel nullum esset peccatum vel so-
lum peccatum curiositatis. Quintus
modus est in stultiloquio ut cum
quis mulierem percutit vel propter
libidinem habet cum ea familiaria
et colloquium et est mortale. Sep-
tus modus vocatur ab apostolo
turpitudine glorie ut in osculo et
amplexibus hoc est etiam mortale
peccatum et tanto gravius prederenti-
bus quanto magis per talia libido
accenditur propter nimiam appeti-
tione ad ignem. Notandum vero
quod tangere mulierem sine intentione
non est peccatum. Similiter tangere
cum intentione ex necessitate non

est peccatum. Sed tangere ex libi-
dine vel osculari ad se non perti-
nente peccatum est mortale. Septi-
mus modus est quando concupiscentia
que procedit in opus et est
mortale. Notandum quod differ-
rentia est inter primos motus
generative et nutritive. Quia
primus motus in generativa sem-
per est peccatum nisi per sacra-
mentum matrimonii exerceatur.
Sed non semper in nutritiva.
Quoniam potentia concupiscenti-
bilis non tamen in nutritiva cor-
rupta est sicut in generativa.
De hac materia requiritur superius
in titulo ubi agitur de speciebus
luxurie.

De peccato in spiritum sanc-
tum. Ca. XIII

Veniens omne peccatum
sit generaliter de a dam-
natum. Et unum a pro-
prie tamen dicitur peccatum aliquid
esse in patrem aliquid in fili-
um aliquid in spiritum sanc-
tum. In patrem enim peccatur
ex potentia. In filium ex ig-
norantia. In spiritum sanctum
ex certa malicia. Hoc est quan-
do voluntas potest et scit resistere
aliquid malo. Et tamen ex
sola malicia illud eligit pecca-
tum in spiritum sanctum. Proce-
dit ex improba voluntate liberi
arbitrii. Et directe in pugnat
gratiam et gloriam spiritus san-
cti. Et ideo enim habet colorem

exaltationis quod quantum est de
se directe impugnacionem est me-
dici et temerarii per quod fieri ha-
bet remissio peccati. Peccatum
in spiritum sanctum dicitur irreversibile
in hoc seculo et in futuro non
quia dicitur non possit quod quia tunc
dimittitur aut vix licet in seculo
quantum ad culpam. Item quia
mobiis et quasi nichil dimittitur
in futuro quantum ad penam.
Item quia non legitur dimissum
propter quod dicitur irreversibile
habet melchisedech dicitur esse
peccatum quia non legitur de eius pre-
teritum quia abuersatur fontem re-
missio nisi scilicet spiritui sancto.
Item propter impossibilitatem hominis
qui vix potest se preparare ad
gratiam quem tanta moles peccati
premit. Sciendum quod accipit
hoc nomen irreversibile episcopus
scilicet negat ut quod nullo modo
potest remitti hoc modo peccatum
angelorum et dampnatorum est irre-
versibile. Item putatur ut quod
non habet congruentiam ex se
quod remitti debeat licet ex co-
gruo si possit omnino peccatum
remitti hoc modo quolibet peccatum
mortale est irreversibile. Item
actus secundum quod aliquis culpa habet
actum dispositionem ad re-
mittendum. Hoc peccatum in spiritum
sanctum est irreversibile quia
concordat gratie remittendi peccatum
et hoc per desperationem vel presump-
tionem vel alias species humores

peccati. Sex sunt species peccati
in spiritum sanctum scilicet despectio
spiritum patris. Impugnacio ve-
ritatis agnitione invidia caritas
fraternae. Obstinacio finalis
in penitencia. horum numerus
sic accipitur. In emissione tria
sunt videlicet ipse remittens et
ille cui remittitur ac dispositio
remittendi in eo cui remittitur.
In primo remittente duo sunt
scilicet misericordia et iusticia con-
tra primum est desperacio. contra
secundum presumptio. Item in
eo cui remittitur duo sunt scilicet
dolus de commissio et propositum
de non remittendo. Contra pri-
mum est obstinacio. contra se-
cundum autem est finalis in pe-
nitencia prima dispositio remit-
tendi in eo cui remittitur duplex
est scilicet agere vel amor boni. Con-
tra primum est impugnacio ve-
ritatis agnitione. Contra secundum
est invidia gratie fraternae.
Definialis in penitencia nota quod
si dicit continuationem peccati
usque ad finem sic in omni peccato
in quo quis decessit est finalis in
penitencia negat. Sed finalis
in penitencia putatur est una species
peccati in spiritum sanctum scilicet
dum quod hoc sumitur sic dicitur
propositum non penitendi.

Remunerationis peccatorum. Ca. XXV

Ecce cordis sunt hec
Cognitio delectatio consen-
sus desiderium mali voluntas

redundat in diuisionem eorum
que sunt necessaria salutis. Et
et tunc est mortale. Si autem
tedium illud ex omissione boni
et difficultate aggrediendi boni
num ducit in desperationem; Tunc
iam accedit ad peccatum in spi-
ritum sanctum. Et si tedium
illud ita crescit quod etiam ducit
in tedium vite instantum quod ini-
ciat sibi manus. Tunc iam si-
milis erit iude qui laqueo se sus-
pexit. De auaricia quoniam sit mor-
tale vel veniale. Ca. XIII.

Auaricia secundum Tu-
lium. Est inmoderatus
amor habendi. Hoc igitur
tunc consistit in appetendo vel in
acquiescendo vel in retinendo. Si
Primo modo sic est quoniam modus
Primo quia appetit aliena ap-
petitu completo quod preedit in opus
si esset facultas. Sic est mortale.
Secundo quia appetit illud
et voluntate completo ut si aliquis
indignus conatur beneficiu eccle-
siasticu adipisci sic iterum est mor-
tale. Tercio si appetit talia siue
sint illicita siue aliena cum volun-
tate adiconata scilicet si possit ha-
bere sine offensa dei ac iniuria pro-
ximis et tunc nullum veniale est siue
taliter condicione actualiter ad-
dit siue habitualiter incedat.
Quarto si simpliciter appetit ha-
bere superflua et hoc appetitu
suffocante mentem et iura sui et co-
munitacione diuinorum et hoc est

peccatum mortale. Quinto si super-
fluo amore inheret temporalibus cum
infra dei amorem hoc est veniale.
Si autem auaricia consistat in
acquiescendo. Hoc est tripliciter vel
quia acquirit res iniuste quoniam
modo tunc est mortale vel ac-
quirit res per tale opus aut actum
aut officium quod per se est mor-
tale peccatum. Si etiam est sine lu-
cro tunc est peccatum mortale vel ac-
quirit talia per opera illicita que sunt
veniale peccatum. Ut cum aliquis
componit verba locosa ad lu-
crum salua tamen honestate et
hoc est veniale nisi aliquis ap-
petit delectacionem dissolucione
totaliter de se talibus tunc enim
est mortale. Duo autem propter de-
lectacionem quod si quis propter de-
lectacionem per talia sustentacionem sibi
conquerat cum aliam artem lucran-
di nesciat non reputare eum
in statu dampnandorum. Si autem
auaricia consistit in retinendo hoc
potest esse quoniam modus. Primo
quod retinet scienter ea que restitue-
re tenetur et animo retinendi sic
est mortale peccatum. Secundo quia
retinet ea que ad necessitates suas
pertinent et suorum vel conser-
uacionem status sui id est finem quod
debet sua dignitate et hoc non
est peccatum. Tercio quod retinet super-
flua respectu vtriusque id est dictorum
et hoc tunc est peccatum mortale. Quinto quod
retinet superflua etiam contra extremam

necessitatem ex insatubili au-
peditate sic est mortale pecca-
tum precipuum aut signum ta-
lis effectus est quod quis potius
res putrescere sinat circa se quam
ulterius alijs dispenset. Quin-
to quia retinet superflua quedam
ex inordinato amore temporali
um per quem modicus deficit a me-
dio largitatis. Saluo tamen
statu virtutis et sic est veniale.
Nota quod auaricia ex genere est
mortale quia ab apostolo per dola-
trie comparatur non quia sit de
specie illius peccati cum non ha-
beat actum eius. Sed quia ali-
quo simile facit ydolatrie scilicet ser-
uendo creature potius quam crea-
tori. De Gula.

Gula est ex genere veni-
ale peccatum quia appe-
titus comedendi ex sua
ratione non subiacet dominio
voluntatis. Gula est inmodera-
tus appetitus edendi quod pecca-
tum potest esse quoniam modis. Pri-
mo si est ibi solus appetitus cum
ibi et hoc nunquam est peccatum nisi etiam
delectacio tibi per consequens est
peccatum inquantum ordinatur
suum defectu sibi contrarium hec
enim pure sunt naturalia in quibus
nec est meriti nec demeriti
tum. Secundo si appetitus neces-
sarius adiungitur appetitus de-
lectacionis et voluptatis in ci-
bo et hoc est veniale peccatum. Ter-
cio si ibi transgressio precepti

ut cum aliquis sine necessitate
soluit ieiunium ecclesie vel quoniam re-
ligiosus comedit carnes cum hoc
in suo genere sit prohibitum
sub precepto sic est mortale pec-
catum. Quarto si appetitus esse
di est cum libidine ut quoniam nimis
et finali affectu inheret delecta-
cio tibi et hoc est mortale pec-
catum. Quinto si ducitur in consue-
tudinem talem que facit totam vi-
tam hominis delectacionibus
huiusmodi hec tam vicina sunt
mortali peccato quod ebrietas ab
apostolo inter peccata mortalia com-
putatur. Ebrietas tamen quoniam
est veniale peccatum ut quoniam ultra
necessitatem quis accipit secundum
mensuram tamen perceptibilem.
Quando vero egreditur quis a
mensura perceptibili secundum rati-
onem bene ordinata ad discer-
nendum et hoc ex tali mensura
ex qua eueritur status mentis
effrenata libidine quoniam hec deo pro-
ponit tunc peccat mortaliter. Si
quis autem alium inebriat ita
scilicet inuitans eum ad potum ut
intendat statum eius euertere et
hoc facit in eius nouentum
peccat mortaliter quia magis
aufert ei quam si auferret ei ali-
quod temporale quia vniu-
ersalis tollit ei. De Luxuria.

Luxuria ex suo genere est
mortale peccatum quia
est contra illud preceptum
Non mechaberis. Concupiscentia

luxurie distinguitur in septem
modos: primus est cum concupis-
cencia consistit in primo motu tan-
tum et sic est veniale peccatum. Se-
cundus est cum sequitur consensu
in delectatione licet non in opus
et sic est mortale peccatum. Tercius
est cum ascenditur etiam in opus
et sic est iterum peccatum mortale.
Quartus modus est cum concupis-
cencia tenetur non solum corde sed
etiam palato visu et sic iterum
mortale est. Mathei secundo. Qui
vidit mulierem et concupiscit eam
et cetera. Et si hoc animo et fine accen-
dat mulierem ut eam concupis-
cat. Quia secundum Augustinum hic non est
iam titillari. Sed plene sentiari
libidini. Si autem dicitur ad con-
cupiscentiam quia si videret aliquis
eam ut rem pulchram et tunc
ulterius non prederet tunc par-
uum vel nullum esset peccatum vel so-
lum peccatum curiositatis. Quintus
modus est in talis loquutione ut cum
quis mulierem precat vel propter
libidinem habet cum ea familiaria
et colloquium et est mortale. Sep-
tus modus vocatur ab apostolo
turpitudine glorie ut in osculo et
amplexibus hoc est etiam mortale.
Sextus modus est in tanto gradu prece-
denti bus quomodo magis per talia libido
accenditur propter nimiam appeten-
tiam ad ignem. Notandum vero
quod tangere mulierem si intentio
non est peccatum. Similiter tangere
non intentione ex necessitate non

est peccatum. Sed tangere ex libi-
dine vel osculari ad se non pecca-
tante peccatum est mortale. Septi-
mus modus est quando concupiscentia
que procedit in opus et est
mortale. Notandum quod differ-
entia est inter primos motus
generative et nutritive. Quia
primus motus in generacione sem-
per est peccatum nisi per sacra-
mentum matrimonij excusetur.
Sed non semper in nutritiva.
Quoniam potentia concupiscentie
bilis non tantum in nutritiva cor-
rupta est sicut in generativa.
De hac materia requiritur super
in titulo ubi agitur de speciebus
luxurie.

De peccato in spiritum sanctum.
Ca. XIII.

Vamuis omne peccatum
sit generaliter contra deum
tamen. Et unum a peccato
ate tamen dicitur peccatum aliquod
esse in patrem. Aliquod in filium
um. Aliquod in spiritum sanctum.
In patrem enim peccatur
ex inpotencia. In filium ex igno-
rancia. In spiritum sanctum
ex certa malicia. Hoc est quan-
do voluntas potest et scit resistere
aliqui malo. Et tamen ex
sola malicia illud eligit peccatum
in spiritum sanctum. procedit
ex improba voluntate libere
arbitrii. Et directe in pugnat
gratiam et gloriam spiritus sancti.
Et ideo omnino habet colorem

exclusionis quod quantum est de
se directe impugnacionem est me-
dici et temerarii per quod fieri ha-
bit remissio peccati. Peccatum
in spiritum sanctum dicitur irreversibile
in hoc seculo et in futuro non
quia dicitur non possit se qua vero
dimittit aut vix licet in seculo
quantum ad culpam. Item quia
modicum et quali nichil dimittit
tunc in futuro quantum ad penam.
Item quia non legitur dimissum
propter quod dicitur irreversibile
sicut melchisedech dicitur esse
peccatum non legitur de eius pre-
teritum quia aduersatur fontem re-
missionis scilicet spiritui sancto.
Item propter impossibilitatem hominis
qui vix potest se preparare ad
gratiam quem tanta moles peccati
premit. Sciendum quod accipit
hoc nomen irreversibile spiritus
scilicet negatione ut quod nullo modo
potest remitti hoc modo peccatum
angelorum et dampnatorum est irre-
versibile. Item prout ut quod
non habet congruentiam ex se
quod remitti debeat licet ex co-
gruo si possit omnino peccatum
remitti hoc modo quolibet peccatum
mortale est irreversibile. Item
attende secundum quod aliqui culpa habet
attentam dispositionem ad re-
mittendum. Hoc peccatum in spiritum
sanctum est irreversibile quia
contrariatur gratie remittendi peccatum
et hoc per desperationem vel presump-
tionem vel alias species humis

peccati. Sex sunt species peccati
in spiritum sanctum scilicet despectio
spiritum peccati. Impugnacio ve-
ritatis agnitione inuidencia caritas
fraternae. Obstinacio finalis
in penitencia. horum numerus
sic accipitur. In remissione tria
sunt videlicet ipse remittens et
ille cui remittitur ac dispositio
remittendi in eo cui remittitur.
In primo remittente duo sunt
scilicet misericordia et iusticia con-
tra primum est despectio. contra
secundum presumptio. Item in
eo cui remittitur duo sunt scilicet
dolus de commissio et propositum
de non remittendo. Contra pri-
mum est obstinacio. contra se-
cundum autem est finalis in pe-
nitencia prima dispositio remit-
tendi in eo cui remittitur duplex
est scilicet agere vel amor boni. Con-
tra primum est impugnacio ve-
ritatis agnitione. Contra secundum
est inuidencia gracie fraternae.
Definialis in penitencia nota quod
si dicit continuationem peccati
usque ad finem sic in omni peccato
in quo quis decessit est finalis in
penitencia negatione. Sed finalis
in penitencia potest esse una species
peccati in spiritum sanctum scilicet
dum quod hoc sumitur sic dicitur
propositum non penitendi.
Remunensio peccatorum. Ca. XXV.
Ecce cordis sunt hec
Cognitio delectatio consensu
suo desiderium mali voluntas

perue tsa infidelitas in deuoco
psumptio de speraci timor ma
le humilians amor male accen
dens suspicio inuidia ira odiu
timere seculiter. **C**ultacio in
aduersis propm. **C**ontemptus
pauperu vel peccatorum psona
rum a cepto phidia affectus p
sone cum carnalium inepta le
ticia seculi tristitia in pacicia
auaricia supbia preplexitas
obstinacio malicia cedum bo
ni accidia. **I**nconstancia pen
tentie penitens dolor quia non
facit amplius malum. **P**roci
Amor placenti timor displi
bi. **V**erecundia de bono opere. **A**
more priuati sensus singularis
Ambicio dignitatum. **V**ana
gloria de bonis nature vel for
tune vel gracie. **V**erecundia de
pauperibus amicis contemptus
amomiconum in miseria. Et sic
de alijs q assignati possunt que
ex corde peccata dicunt p sensu
cogitacionem de et tacionem ma
lam voluntatem desperacionem
suspicionem inuidia odium

De peccato oris
Peccata oris sunt hec
crebra iuracio et periur
ium. **B**laphemia no
men domini inuenter et vane
assumere. **V**eritatem impug
nare. **D**eum de aua et de alijs
instruere. **C**ontra deum mue
inurare. **M**erueret huius di
cet. **D**etractio adulacio. **M**e

badum. **V**itiu peccati. **M**aledictio
Infamacio. **C**ontentio. **C**omm
natio. **I**mpugnacio veritatis
azinte. **I**mpugnacio caritatis
fraternit. **S**eminacio discipuli
pbitio. **P**allum testimoniu
mala consilia. **D**erisio. **C**ontradi
tio obediencie inuenter facta
bona. **I**n ecclesijs placitare ad
iram homine puocare. **R**ephe
dere in aliq qd ipse facit. **V**an
loquium multiloquium. **S**tultu
loquium. **P**roferre verba ociosa
vel superflua vel curiosa. **I**ac
tancia verboru politio. **P**eccato
rum defensio. **C**lamor. **R**isus.
Cachirus. **E**piloquium. **L**enocium
Cantare cantilenas seculares.
In canto diuino magis stude
re vocem frangere q deuote psal
tere murmurare. **V**erba seculia
In iniusta causa aduocare ma
lum commendare. **P**retexuere
decidere in seculis factis ali
os instruere. **D**eleccionem in
musicalibus instrumentis hab
ere et huiusmodi.

De peccato operis
Peccata operis sunt gu
la. **L**uxuria. **E**brietas
Sacrilegium. **S**imoniam
Sextilegia. **V**iolacio dierum so
lempnium. **I**n dignu communi
tate votum fractio apostasia
dissolutio. **I**n officio diuino
scandalizae suo exemplo prop
mun corpore ledere homine in
cebus vel in persona vel infamia

Furum. **R**apina. **V**isum decap
Lubus. **V**endicio iusticie exac
tiones ac theolonea iusta au
scultari mala ioculatoribus dare
necessaria sibi subtrahere sup
flua sume vltra vires quippi
aggredi consuetudo peccati. **R**e
ciduans simulacio tene officiu
ad qd non sufficit vl qd sine
peccato non agitur corisare no
uitates inuenire maioribus co
bellare minores opprimere delin
quere visu auditu olifcu tactu
gustu lucta oculis itinebo nu
tibus mandatis scripturis circa
stacias aggrauantes. **A**dmittit
que sunt. **T**empus. **L**ocus. **M**odus.
numerus psona moa sciencia
etas temptationem preuenire
se ipm ad peccatum cogere
Peccata obmissionis sunt hec
De deo non cogitare ipsu non
timere vel amare. **G**racias q be
neficijs no agere. **O**pa que qs
facit ad ipsum non referre. **D**e
peccatis sicut debet non dolere
Ad gratia recipienda no se ipa
tare gratia accepta no vti nec
eam conseruare ad inspiracione
diuinam no ouertere voluntate
suam voluntati diuine no pfoi
mare. **A**d oraciones dicendas
no actere. **O**aciones debitas
obmittere ea q tenetur ex voto
vl pcepto vl officio negligere con
munes q affectioes sel ano no
expedire parentes non h dno
Se ipm non agnosce et np

hendere consciencia negligere
ecclesias et pmones fugere
Temptacionibus no resistere
penitencias iniunctas negligere
facere. **E**a que statim facienda
sunt differre. **B**onis propm si
congaudere et malis eius non
condolere. **I**niurias no temere
fidem propmo non seruare et
beneficijs eius non respondere
Delinquentes no corrigere lites
no sedare. **I**gnorantes no instruere
Afflictos no consolari. **A**monico
nibus non acquiescere

Expliat liber tercius

Incipit liber quartus

De incarnatione xpi. **C**a I

Iste deus verum
principium effecti
uum in creatioe. **D**ic
et refectum in retemp
tione et perfectum in retribucoe
Qui hic p oia creauit p vbu
incatu. **S**ic oia recauit et reuo
uabit p vbu incarnatu. **P**orro
circa incarnatione xpi talis fuit
ordo. **S**alutacio angelica. **R**espo
sio virginis. **S**anctificacio ma
terna. **C**onceptio diuina de qba
nunc est agendum. **D**e saluta
cione angelica. **C**a II

Illus est gabriel qui
fuit de ordine archan
geloz ad beatam virginem
tun ad iesu apparuit. **V**isioe cor
porali quamuis ei loqueretur
loquutione spiritali. **A**d istud
nobile sacramentu nudi debuit

angelus ppter tria ppter cog-
nitionem virginis ad nau-
tam angelicam. Secundo ppter
ordinem perditionis humane
quia sicut uir dyabolus insec-
pente ad mulierem ita hic de-
uinit p angelum ad virginem
uexit sic opposito medicina re-
spondeat morbo et repaco lap-
su at remedium in no uimento.
Tercio quia sicut illa gracia fu-
it repaco nature humane sic fu-
it et ruine angelice unde com-
muni beneficio communiter uita-
q; natura debuit ministrare dici-
tur saluatio beate virginis in-
tres ptes. pma pars incipit cu
dicit Aue gracia plena dominus
te um benedicta tu in mulierib;
Secunda subiungit elizabet; Cum
ait Et benedictus fructus wen-
tris tui. Tercia apposuit eccl-
sia ut in reuerencia marie nome
haberet. Nam maria non est
de textu. Ista saluatio comen-
tanda est ppter quatuor pmo
ppter actorem quia missus est
angelus a deo. Secundo ppter nu-
cum non em homo fuit dignus
hic nunciare. Sed angelus nec
quolibet angelus sed gabriel.
Tercio uero q saluatur quia
uirgo nec quolibet sed maria.
Quarto ab ipso modo salutan-
di qui iubiat inuocam virginis
aue uel graciam conuersaco-
nis cum dicitur gracia plena.
Item excellenciam concepconis

cu dicitur domini. Item ppter
pueleg u pmo q aue singula-
ris cum dicitur benedicta tu in
mulierib;. Salutationes que-
dam inueniuntur opatiue salu-
tis. Regum ppter saluatiue rep que-
dam gne. Apostolus. ga uob
est. par quedam gaudiu. Ho
gaudiu tibi semp fit. quedam
benedictio nis michi. benedictat
angelus hec autem saluatio an-
geli ex omnibus coflatat co-
tinet em saluationem cu dicit
Aue et graciam cum dicitur ga-
cia plena et gaudiu cum dicit
dominus tui et benedictione
cu dicit benedicta tu in mulierib;
bus. Preterea in hac saluatio-
ne notatur triplex prozatiua
virginis gloriose scilicet pso-
ne cu dicit aue gracia cum dicitur
gracia plena. glorie cum di-
cit benedicta tu in mulieribus.
Nota deniq; ser in angelica
saluatiue legatione. Primo
q reuerentia beate uirginem
saluauit cu dicit. Aue gracia
plena dñs uocatus est. Secundo q
excellenter commendauit ibi.
Benedicta tu in mulierib;. Ter-
cio. Quam dulciter conforta-
uit ibi. Ne time. Maia. Quar-
to. Quam diligenter legacio-
nem suam compleuit ibi. Ecce
concupies et paries. Quinto
quaz eleganter modis exposuit
posuit ibi igitur spiritus sanctus
supueiet in te. et uisus altis. et

Sexto qm conuenienter proble
nascitur describit ibi. Ideo q;
quod nascet ex te sanctum wo-
cabitur filius dei. De respon-
sione uirginis. Ca. III.

O vos legim; dyalogos
in scriptura. Vnum me-
erum et dyabolum quo-
mors concludebatur. Alterum
inter mariam et archangelum
quo uita oriebatur. Vide autem
etia que fecit beata uirgo in sa-
luatione angelis sc; cogitatio-
nem deliberatione quia cogita-
bat qualis esset ista saluatio.
Interrogationem quia quere-
bat. Quomodo fiet istud. Con-
fessionem quia respondit. Ecce
ancilla domini. Nec in delibera-
tione fuit dubia sicut eua. Nec
in interrogatio dubia sicut Zach-
arias. Nec in confessione tar-
ba sicut Zana. In responsione
consensus beate uirginis qua-
tuor vba inuenies que quatuor
vires et dolet mo ait em. Ecce
q est obediencie prompta. An-
cilla domini qd est humilitatis
perfecte. Fiat michi qd est cari-
tatis inflamante. Secundo vbu
tuum qd est fidei iubicate. Sep-
te uerba hec locuta est beata
uirgo. Primum Vnum non ha-
bent. Secundum Fili quid fecisti
nobis. Tercium Quodcuq; dixe-
rit vobis facite. Quartum Quia sa-
luauit. Et; abet. Quintum Quo-
modo fiet istud quoniam uirum

non cognosco. Sextum Ecce an-
cilla domini. Septimum Magni-
ficat anima mea dominum. Ver-
bum primum fuit p etati. Secun-
dum caritatis. Tercium instruc-
tionis. Quartum consolationis.
Quintum discretionis. Sextum
humilitatis. Septimum orationis
et gratiar actionis. Nota quod
verba p etati omnia fuerunt
bona preter ultimū. De
sanctificatiōe uirginis. Ca. iiii.
Sanctificatio triplex ē
quedam est omnis q
fit p sacramenta. Que-
dam specialis que fit p gracia
spiritus sancti. Queda specia-
lissima ut que fit per graciam
figuratam. Prima remouet cul-
pam et confert gracia remanet
tamen fomes et promittit ad
peccandum et talis est in bap-
tizatiōe. Secunda remouet cul-
pam et promittit peccandi
mortaliter. Et talis fuit sancti-
ficatio iohannis baptiste in uo-
co et jeremie. Tercia remouet
culpā originalem et promittit
ad peccandū tam venialiter q
mortaliter. Et talis fuit in bea-
ta uirgine. Et ē sciendū q licet
gracia sanctificatiōis in utro
sit quantū ad effectum maiore
q gracia sacramentalis. Tamē
quantū ad aliq; effectus ma-
ior est ista quia baptismus im-
primis caracterē et apit ianuā
regni et abilitat hominem ab

alia sacramenta quorum nichil fa-
cit sanctificatio in utero ex se.
Veritamen gratia sanctificatio-
nis in utero excellit in hoc gra-
ciam baptismalem. Quia tali-
ter sanctificatus non potest pec-
care mortaliter et ab venialia
minus inclinat eum fomes ap-
petit qd minora et pauciora veni-
alia committit et talis gra-
tia fuit in Iohanne baptista. Et ideo
ne inuaniat gratiam dei recipi-
et fugit omnem societatem et
arctissimam in se penitentia; te-
nuis ne leui salte; maculare pos-
set vitam sancte patet. Genes
qd in sanctificatione in utero co-
ferretur gra-
tia media inter gratiam
sacramentalem et gratiam plene
confirmationis in patria que
habet sibi coniunctum finem vlti-
mum. Ab confirmatione em
perfectam tria pertinent. Pri-
mu e inseparabilis rōis coniun-
ctio ad dñm. Secundum est in-
flexibilis subiectio inferiorum
peccatorum anime sub imperio
rationis. Tercium in discōtinu-
abilis conuersione actualis to-
tus hominis in dominū. Quo-
nam diuina dulcedine affectus
ex toto corde et ex tota anima
et ex omib; viribus semp actu-
tendit in dominū etiam in qd
cumq; aliud in quo relucet de-
us. Primum horum habet gra-
ciam sanctificationis simplici-
ter ut scilicet nullus qui eius

particeps fuerit possit peccare
mortaliter. Secundum habuit
beata virgo et ideo nec veniali-
ter vnquam peccauit. Sicut
dicit beatus Augustinus. Terc-
cium autem non potest conue-
niri gratie vie. Ee quod hoc ex
dei fructione causatur que tan-
tum est in patria. Tres fuerunt
sanctificationes in matre dei.
Prima fuit sanctificatio in utero.
Et hec em habuit effectus
tres scilicet. Originalis culpa
expiationem et gratie infusio-
nem. Et fomitis tantam testin-
tationem qd non possit in aliquo
peccatum duci. Licet tamen fo-
mes in matrem secundum essentia-
m. Secunda sanctificatio fuit
in sancti spiritus obumbratio-
ne et filij dei conceptione. Que
tribus promissis duo superaddi-
bit. Omnimodam fomitis ex-
tinctionem. Et confirmatio-
nem in bono. Ita qd que prius
tantum poterat non peccare. Nā
non possit peccare. Hos duos
effectus exprimit angelus. Luce
pmo. Spiritus sanctus superue-
nit in te. Quantum ad pñm
et sūus altissimi ob umbrabit
tibi. Quantum ad scdm. Ista cō-
firmatio non fuit sibi arbitrii
ablatio s; ei p gra; opletō pret
ea spūs superueit in eā non solū
ad sctificand; s; etiā ad fecundand;
cuius virtute vgo cepit vgo pep-
it et p pñm vgo inuola pmanit

Tercia sanctificatio fuit in filij
dei habitatione qui nouem me-
sibus in utero eius mansit et
his omnib; predictis duos ef-
fectus addidit. Unus fuit qd
omnes dispositiones fomitis
sublate fuerūt sicut qñ morbo
cu atus est adhuc interdum ma-
nent reliquie curande. Secūds
fuit dedicatio ad diuina ita qd
etiam licetis vibs humanis
scilicet matrimonialibus eam ap-
taret et impossibile quia tūc
non solum mens sed et corp?
luc diuinitatis res splenduit
ut signatum est Ezechielij. Ex
predictis collige qd fomes et
pñmā iude et natū a pñmā q
dem quam ad malum pronā
facit ac stimulat ad peccatum.
Naturam vero quia carnem in
fuit prout est principium ad
carnem aliam. Sed beata vir-
go in prima sanctificatione que
fuit in utero mundata fuit ab
originali peccato inquantū fo-
mes respicit personam suā quia
nichil in persona sua purgand;
remanebat. In secunda vero sanc-
tificatione que fuit quando spi-
ritus sanctus superuenit in eam
purgata fuit a fomite put fo-
mes ipse naturam scilicet re-
spicit in comparatione ad pro-
lem propagandam non opere
nat. Sed opere spiritus sanc-
ti scilicet remotus fuit essenti-
aliter propter quod pars ab

ea separanda in corpus cristi
de fomite nichil habuit sicut
nec mater. Nota similiter ex p-
dictis et ex sequentibus qd bea-
ta virgo in prima sanctificatio-
ne excellit puitate ad quā
habuit ante peccatum. Per cō-
firmationem excellit angelos
quoniam illi nec crescere
possunt in primo substantiali
huit nec decrescere. Sed beata
virgo proficiens potuit in meri-
to et nō deficere. Puitas fuit
quadruplex matris dei in qua
nulla creatura sibi potest cōparari.
Prima puritas sanctificationis
in utero omnis em rationalis
creature puritas vel est nature
ut in angelis. Vel est gratie gra-
tis date ut in innocēcia primi
hominis status. Vel est gratie
gratum facientis et ista tertia
maior est alijs duabus. Unde
cum in illa spiritus gratie ma-
ioris domini gratia fuerit super-
ma patet qd vicit puritate ois
creature pure. Secunda est pu-
ritas innocentie in vita sicut
ter in qua excellit quia beata
virgo vixit sine omni peccato
et hoc oportuit esse maxime gra-
tie que nō solum naturā ipsius
perficere. Sed eam supra legē
corrupte nature excollet. Terc-
tia est puritas virginie castita-
tis in qua excellit et angelos
et homines. Angelos quidem
quia secundum Hieronimū hec

etinet p virtute castitatis qd
in angls est necessitas nature
Item excellit in hoc hoines q
pmum exemplar fuit huius in
tegritatis. **S**almista adduce
tur te. v. p. p. e. of. **P**reterea
ostendit illud alia ratione quia
suma est hec pietas q possum
pter suum secu quasi conerariu
pati quam possit viciari et tal
fuit viginitas doine nostre que
gaudiu matris habet cu vireg
nitatis honore. Et ideo nec pri
mam similem visa e nec habet
sequentem. Quarta est pietas
sanctificacionis ex superuocione
spus sancti et p'sencia dei in q
similiter excellit omnem crea
turam. Cum enim esse matrem
dei sit dignitas supi x que cre
ature pure communicari potest.
Necesse est gra ad hoc dispo
nentem esse maiorem omni gra
cia pure creature. Oportet ergo
preuilegium sanctificacionis sue
in hac parte sanctificacione ali
orum excedere.

De conceptione domini
CAPITVLVM V.

Mox ut virgo beatissi
ma assensum angelo p
buit. Dicens fiat m
secm verbu tuu. Spus sanctus
sup ea venit ac filium dei conce
pit. Hoc aute tria fuerunt siml
tempe et non natura. Tunc im
pleta sunt omnia preabula figu
raz do auctora scripturaz ac de

fidelia prophetaz ppter qd etiam
aduert? xpi plenitudo tps dicit
qz aut xps non pus nec postel
us uenerit sut nonnulli rones.
Prima e vt ordine; vniu nō
turbaret singla naq; suis sunt
tempibus qntomaq; in maximo
ope dei sciz filij dei in carnacoe
Secunda ne fides et spes p'mis
sa in carnacoe p'rent. Si em
taedass; vire q'tidie decemul
sent et t'p'uissent. Sed prius
venire non fuit necesse qz non p
dest medicina spua is in effect
tu recipientis. Tercia vt supine
infirmitatis culpe immediat suc
cederet melioracio. Si ut summu
aucte statim sequitur eredis et
sanacio. Quarta vt homo lege
naturali x pus vt scripta omni
rentur vt dicit Augustinus. Quia
si xpus statim venisset diceret
homo qz per legem naturalem
saluari poterat et superfluu ad
uentum crederet xpi. Similiter
poterat dici de lege scripta sed
copto qz nec sic nec sic saluari
poterat vt cum omnes ad in
feros descenderent. Tunc ve
nit ipse. Quia tunc erat tem
pus miserendi ei. **S**epta fuit
pm homo fuit conditus septa
die ab toti mundi oplementu
Sic deus homo fieret in septa
etate ab totius creature pfectio
ne septa em etas apta e ad ep
iciu sapiencie ad remissionem
culpe ad meritum vite eterne.

Ad transiunt de statu miserie
ad statum glorie. Et ista nota
tur in septa etate incōne perfec
tionis senarii. **S**eptima quia
cristus nō debuit venire in pū
cipio temporis cu aduentus ei
in mis fuisse testm? nec i fine
hec ultimo. Quia tunc nimis
fuisse tardus. Sed debebat sal
uatorem inter tempus morbi
et tempus iudicii introducere
te nous remedi. **O**ctaua quia
decebat ductorem perfectu tūc
se ostendere cum esset oportuni
tas curandi ad brauium hoc
est in fine temporum. Et tamen
terminum vt p timorem iudi
cij stimulat per spem premij
attrahi et per exempli perfecti
onem animati sequi possem?
efficaciter ducem nostru. Nota
qz decebat mediatorem queba
membroru suorum ipsu p're
dere. **Q**uebam ipsum sequi. In
iarnacoe cristi multe figure
precesserunt et pphcie de quib
us aliquid assignemus abra
ham descendit i egiptu cu peg
naretur ibi lapis precibus est d
monte sine manib; flumius e
gabiebatur de loco voluptatis
ad irrigandu paradisu. **S**ari
za edificauit sibi domum et ex
coit collu. septu tronū fecit si
bi salomon de elore gracia. No
uum facit dominus sup terrā
femina circūdabit viuu Ionas
in mare proiciat et mare seda

tur. **S**uallabunt montes bulce
dinem. Descendi in ortu nuam
vt viderem poma conua. **V**ell
gedeonis rotificatur mana ser
uat i vena aurea. **V**irga aarō
florat flos de radice eius ascē
det. **E**mittitur colūba s archa
Noe mittitur lignu in aquas
Marach paradisu plantatur
Moyles ponit in fiscellā aurā
Phahel induit ioseph tunica
polimica. **I**n sole posuuntur su
Duo viri ferunt in vete locu
de terra promissionis. **M**ittit
Ioseph in cisternā. **D**ebs forti
tudinis n're spon sal i ea mure.
Emitte agnū do. **R**otate celi s
sup et nubes pluant ius. **A**scē
det dominus sup nu-le. **M**iseli
cordia et veritas obstatuerunt
sibi. **S**ima carbunali in cina
meco auri. **S**imul i vnu diues
et pauper. **E**go primus et nouis
simus. **J**eremie. **C**aritati perpe
tua dilexi te. **M**ittitur Daniel i
lau leonum apparet in camino.
Quartus simlis filio dei. **V**m
bra d'ced' i homologio. **A**chab
gradibus deē ignis apparet i
tubo non cōbuens. **E**zech. **S**olē
nube tegā. **E**cclē. **Q**uō lucidi
sole et hoc deficiet. **P**sal. **A** su
mo celo egres. **R**aciones
inagnacionis xpi. **C**a. **V**i
Et verbum in aena
facta est humani gene
ris aparacio. **N**ō quia
aliter saluari non poterat. **S**ed

Quia nullus alius modus ita congruus ipsi reparatori et reparabili ac reparationi congruebat in quantum iste modus reparatori. Quoniam dicebat os tendere suam sapientiam et bonitatem. Quid autem potestis us coniungere extrema summe distantie hoc est creatorem et creaturam. Magna enim fuit potentia in distinctione dispersi eorum. Maior in distinctione illorum ad spiritum creatum. Maxima in distinctione istorum omnium ad spiritum incarnatum et ubi maxima est dispersio. Quid vero est sapiens quam quod ad perfectionem uniuersi fieret distinctio primi et ultimi et hec est uerbi dei quod est omnium principium et huius nature que in operibus sepe dictum fuit ultima omnium creatura. Quid autem benivolentia quam quod creator rerum communiter se voluit rebus et hec benignitas fuit magna in communicatione sui omnibus rebus per presentiam. Maior quia communicauit se bonis per gratiam. Maxima quia communicauit homini et per consequens generibus singulis in unitate persone. Fuit etiam iste modus congruissimus ipsi reparatori quia homo per peccatum conuult in infirmitate et malicia et ignorantiam per quam ineptus factus est ad fruendum diuinam promittendam et ad virtutem cognoscendam et ad bonitatem diligendam et ideo

deus homo factus est. Per quod reddidit se homini promittibilem et cognoscibilem ac amabilem. Fuit iste modus similiter congruissimus nostre reparationi quod dominus in forma sui parauit salutem seruorum. Sunt et alie rationes quare conueniens fuit dominum incarnari. Prima quia per incarnationem obtulit nobis dominum. Unde conueniens fuit ut reparator redderet nobis dominum. Secunda quia humilitas docuit deum. Sed non potuit humiliari usque ad penas in natura diuina oportuit ergo quod in alia. Tercia ut prophetas adimpleret. Ysaie Ego qui loquebar ecce assum. Abacuc apparebit in fine et non mentietur. Si mora fecerit ex eum ut doceret vincere potius per iusticiam quam per potentiam. Quarta propter uitam boni inconueniens. Quia si deus incarnari non potuit nesciunt vel noluit videtur in eo esse potentia vel ignorantia vel inuidia quod absit. Quinta ut tanta esset humilitas in redemptione quanta fuit superbia in per uicatore. Quia superbia tanta fuit ut homo uellet esse deus. Unde humilitas tanta debuit esse ut deus fieret homo. Sexta est ut nostrum amorem excitaret. Et spem nostram erigeret. Septima ut exemplum imitandi nobis daret in forma uisibili et humana.

Quibus opera trinitatis sunt in diuina ita ut quicquid operatur una persona operetur et alia tamen solus filius accepit carnem non pater nec spiritus sanctus et habemus simile in tribus dominis celis induentibus terciam ipsarum rebus de quibus potest dici Quicquid facit una facit alia una tamen sola induitur. Eodem modo dicendum est quod opus incarnationis quicquid attribuitur patri ut ubi Cum uenit plenitudo temporis natus est deus filius suus. Quicquid attribuitur filio ut ubi Erius a patre et uenit in mundum. Quicquid attribuitur spiritui sancto ut cum dicitur in simbolo qui conceptus est de spiritu sancto. Sed hoc ideo dicitur quia opus incarnationis fuit maxime potentie sapientie et bonitatis que tribus personis attribuitur. Sunt autem multe rationes quare filius incarnatus sit et non pater vel spiritus sanctus. Prima ut per eandem sapientiam qua mundum condidit et fieret reparatus. Secunda ut qui filius est in diuinitate esset filius in humanitate. Tercia ne idem esset pater et filius si pater de homine nasceretur. Quarta quia conuenientius imitabatur qui est ab alio quam qui est a nullo. Quinta propter confirmationem hereditatis nobis promissae ne scilicet possemus patribus dicere Domine tu habes filium

cui operatur hereditas quam homini promissam. Sexta ut patris erga nos ostenderetur caritas. Loquitur deus dilexit mundum ut filium suum unigenitum daret. Septima ut ostenderetur quod deus pater nichil habet quod non sit nobis paratus dare cum filium suum unigenitum dedit. Octaua ut sicut filius dei factus est homo sic homo fieret filius dei. Apertum. Qui fit deus filius suus ut adoptionis filiorum exprimus. Nonna ut esset occasio salutis que dicitur occasio ruine quia homo scientiam diuinam appetendo que filio dei appropriatur cecidit. Decima quia ymago debuit per ymaginationem reparari. Undecima quia sicut uerbum mentis mediante grossiori natura emittit se per uocem sic per uerbum eternum per assumptionem nature nostre. Duodecima quia medius inter personas debuit esse mediator dei et hominum. Tredecima quia sapientia patris reparare debuit appetitorem sapientie. Quarta. Scitis sicut dii scientes bonum et malum. Decimaquarta quia de ceteris tunc coniungitur humilitas cum sapientia. Proverbia. Vbi humilitas ibi sapientia. Unde filium dei precipue debuit incarnatio. Decimaquinta quia ydola non sunt nisi sapientia dei que filio dei appropriatur. Unde cum singule ydola singulorum ydolatrum

quatuor appositiones prima per
sona personam assumpsit. Secunda
naturam personam assumpsit. Tercia
naturam naturam assumpsit. Quarta
persona naturam assumpsit. Pri
me due simplicitate sunt false. Tercia
vero modo est vera alio modo
falsa. Si enim sumatur natura put
est omnis tribus personis sic est fal
sa. Si vero sumatur natura put
est in persona sic et vera. Quarta
appositio simpliciter est vera. Ad
intelligendum horum nota. Quod tres
fuerunt opiniones de incarnatione
christi. Prima dicebat quod fili
us dei assumptus hominem. Secunda
dicebat quod assumpsit humanam
naturam. Tercia dixit quod assump
sit hominem ut vestem. Prima opi
nionem non sustinet in scolis nisi per
petitionem quod ponitur quod in christo sit
due persone quod falsum est. Secunda
omnis est et celebris. Et ponitur
hoc scilicet quod christus est unus solus hic
aliquid secundum quod habet. Hoc ponitur quod
assumens non est assumptum. Tercia
quod ille habet est diuina essentia
et e converso. Id est quod omnis appetas
filius dei id est illi et e converso. Tercia
opinio tanquam heretica repro
bat quod apponit esse duas natu
ras in una persona christi et quod due
substantie humane nature non
pertinent ad personam filii dei
sed extrinsecus se habent ad ipsam.
Dicimus ergo quod tanta est ibi
unio ut quicquid dicitur de filio dei
dicatur de filio hominis et e converso.

hijis tamen exceptis in quibus expre
mitur unio vel claudetur negatio.
Si enim sit vocabulum in quo aliq
pugnancia includitur sicut est
unio assumere assumi in quibus
claudetur respectus unionis unio
nature ad alteram tunc non tenet
predicta regula. Si tamen non tenet si
in vocabulo includitur negatio
aliqua? cuius opus alteri appetit
sicut incipere esse creaturam et consimilia.
Nota quod appropinquando oppositio
corpus diuinitas est corporis et anime
unio est diuine nature ad huma
nam. Tamen unum ponitur quandoque
preliquo. Quinque stat fuerunt
primi hominis et de quolibet statu ac
cepit christus aliquid. Primus status
fuit innocentie de quo accepit
immunitatem peccati. Secundus
gracie de quo accepit plenitudinem
diuine gracie. Tercius culpe de
quo accepit reparationem peccati.
Quartus fuit pene de quo
accepit passionem doloris et
tristitie. Quintus glorie de quo
accepit plenam fructificationem. Cor
pus christi secundum Damascenum
formatum fuit ex sanguine beate vir
ginis. Non ex carne. Nam de materia est
secundum philosophos tamen materia mixta
re habet virtutem formativam quod ac
tione materia formam est prius et non
mixta. Cum igitur beata virgo appetat
materiam vere habeat oportet quod
materia contulerit quod secundum naturam
sit materia conueniens humani corporis
et tamen virtualiter integritatem non polluat.

talis autem materia non est caro
quia philosophus dicit id quod est pars
actu non est materia generationis
cum non sit potentia totum caro
autem est actu pars. Unde non
est materia generationis talis
quoque non fuit semen femine
quia hoc puritati virginis non
conueniebat nec etiam secundum
philosophum est necessarium ad genera
tionem quia mulieres aliqua co
cipiunt sine seminatione talis
ergo materia fuit saguis quia
ille secundum philosophum est et in nobis ma
teria generationis quod autem di
cit apostolus ad romanos. Qui factus
est ei ex semine de muliere. Intelli
gendum est originaliter non ma
terialiter. Virtus autem forma
tua in beata virgine non fuit
ex patre carnaliter. Sed ex vir
tute alii tamen. De puritate in
carnationis. Ca. I. c.

 Inimus per peccatum
appiam excellenciam; ma
tis ac dei amicitiam et i
nocenciam hoc autem recuperare
oportuit per beneficium saluatoris
excellenciam enim recuperare non po
tuimus nisi per excellentissimum
reparationem quia si per meram
creatura reparati essemus tunc
oportet nos esse subiectos illi
creature. Innocencia enim reu
parari non potest nisi per satis
factionem sufficientissimam que
videlicet deus esset et homo. De
us quidem qui per omnino satis

facere possit. Homo vero de ge
nere adam qui peccauit ille
namque congrue satisfecit et de
bet. Sed non potest nec debet nisi
homo. Amicitia ergo forma
ti non potest nisi per mediatoris
conuenientissimum qui scilicet utque
parti conformis esset et utrique
parti amicus hoc vero christo co
uenit qui est deo similis per di
uinitatem et homini per humani
tatem. Venit enim deus in incar
nationem tanquam dominus ad
seruos ut eos corrigeret tanquam
magister ad discipulos ut eos
instrueret tanquam medicus ad
egros ut eos sanaret. Per pri
mum ostendit deus potentiam.
Per secundum sapientiam. Per
tercium bonitatem. Quatuor fructus
incarnationis assignat. Primum. Di
cens manna de celo descendit ut
gaudeant esurientes de vincta
teli brodis erupit ut gaudeant
fidentes. Oleum effusum est ut gau
deant egrotantes lapis in ma
nibus de morte precibus est ut
timeant negligentes. christo ho
mini plures actus conueniunt
nobis multis salutaribus. Appropinquat
quod diuersis rebus naturalibus
et artificialibus. Quod patitur ipse
namque christus dicitur capere
propter sensum et mentem spiritua
lem quo mentibus si is influit
mediator quia participat pro
prietatis humane nature de deo
et deo efficitur ita deum patitur

et nos poterit mediate fundam
menti. ppe fide qua in nob il
luminat intellectu. **H**ostia p
ter caritatem q pficit affectu. **P**as
tor: in quantum incoipat nos eco
lesie placamentor picipatōez
Hostia qz soluit obligatō; cō
tracta p pccm originale. et etiā
pcta actualia. **S**acerdos qz ipse
se rogat ipse se exaudit. **I**psē
seuus rogat se dñm et ipse dñs
exaudit se hoīem. **V**ia in exem
plo. **V**ia i pmo. **E**numeāt
Her: qz dñs vtilitates aduēt
dñi dñs vīt medic? ad egro
tos. **R**edēptor: ad uēditos ad et
tates via ad mortuos. **V**ia. **N**o
ta mltas vtilitates incarnatōis
xpi. **S**unt ab huc multe vtilita
tes incarnatōis xpi. **Q**uia deus
factus est hō vt fieret hō deus.
Dñs factus est seruus vt fieret
seruus dñs. **D**eus de celis ad
tias descēdit vt hō de tīs ad
celos ascēderet. **D**eus factus est
filius hoīs vt hō filius dei fieret
Immortalis factus ē mortalis
vt mortales fieret immortales.
Dives in oēs fact? ē paup vt
paupes fieret: diuites obscura
ta est lux vt nos illuminaret.
Estiuūt panis vt nos reficeret
vt. **S**ititit fons vt nos ineb
aret. **T**ristitia ē leticia vt nos
letificaret. **P**auēbat vidua vt
nos cōfortaret. **L**assata ē via
vt iter nrū ad celestia dirigeret.
De mirabilibz incarnatōis. **C**a. 2.

Rexellebat incarnatio
xpi nām concepōem in
pluribz p cō apparat
qz ibi natura pōdit sua iura. **I**n
ueniūt ibi mltā tā expte mē
qz ex pte. **P**lis qz etiā ex parte
modi q nō sūt p viam naturē
sed scdm potētā dñtis infinitā
q solius dei est. **M**ia igit fuit
rūt in matre q scdm **H**er. fuit
Sū pudore scūda. **S**ū gūatē
grāuida. **S**ū dolore puerperā
Ibi portauit stella solem. **P**al
mes vīt ciu? fontē filia patē
creatura creatorē. **R**ūt inqñtū
mat pīs ac filia pīs. **F**uit qz
posterioz cōtō minoz. **M**at. et
virgo fuit et cū deo filiū cōm
nē habuīt. **M**aledictionem la
gis euasit vbi maledcē fuerit
virgines. et cōiugate. **V**irginat
quidē qz nō genuerūt. **C**ōiuga
te vero qz indolore peperūt. **S**ū
vtrūqz bñ vgo euasit qz vgo
genuit et dolore nō sensuit.
Aug. **S**perulū nō rūpit mōi
solis integritatē virginis. **I**n
gressus aut egressus viciat po
tuit deitatis. **M**irabilia qz fue
rūt in ple qz in instāi fuit ibi
sanguis sepacō. **C**ōsolitacio.
figuracio. animacio. deificacio.
Et qd ista non fuerint successi
ua. patet ex scriptura. **I**eremie.
Femina circumdabit vicum.
Patet etiam ex virtute spici
tus sanctus. scilicet cuius est
subito operari et cetera. **A**ug. 9.

Quāuis autem mēbra corpis
cēsti fuerint in conceptione cō
pleta et pfecta vsqz ad anime
suscēptionem ipsorum tamen
mēborū distinctio scdm **A**ug.
tā paua fuit et tenuis qz huma
no visu vix posset subici quia
in tanto fuit vñ corpus illud
quo aliqd conceptus tamē for
matur quantū infra plvi dies
augeri potuisset i vtero. **V**na
miraculosum fuit qd vita pae
us corpore recepta fuit anima
sed hoc factū fuit ideo vt con
ceptio cēsti quantū manendi
in vtero non esset nostre concep
tionis dissimilis preterea ab in
stanti conceptionis sciuit oia
etia n scdm pñm qd homo lē
infuit. **S**ne pfecta fuit anima
eius. **U**nde quantū ab hoc non
solū fuit viator sed etiam com
prehensor. **I**tem mundus fuit
ab omni peccatō plenus erat q
dū et virtute habuit quoqz pa
tem in celis et matrem in ter
tis. **S**ū patē sine matre et ma
trem sine patre. **I**tem per incar
nationē cristus domin? fact?
est seruus. **E**ternus factus est
temporalis. **I**mmensus factus ē
paruuus. **D**ūmus sit infimus.
Incomprehensibilis sit localis.
Simplex sit compositus. **D**icit
Aug. **V**ideat iūstibilis. **P**al
patit ipalpabilis. **I**mmortalis
occiditue. **I**cē **A**ug. quis nūq
estimat posset vt portaret ma

nibus feminis portitor orbis
Damis angelorū aletur. **V**iz
tus celorū ihemaretur vita ho
minum moraretur hoc quoqz
notandū qd sicut in diuinis ē
trinitas personarum in vnitatē
substantie sic in xpo ē trinitas
naturarū in vnitatē persone qz
sicut per diuersas psonas non
distinguitur in diuinis essentia
sic i xpo per diūlas naturas nō
distinguit i psonas deniqz itaz
naco cēsti fuit mirabil ex mō
quia cum tres modi pducēdi
homine processissent. **P**rimus
videlz nec de viro nec de muli
ere sicut in adam. **S**ecundus ē
viro sine muliere vt i eua. **T**er
cius de viro et muliere sicut in
omnibz cōcupiscibiliter natis
ad cōplementū vniuersi deuit.
Quartū modum itroducit vt
scz homo de muliere sine viro
fieret p virtutē operatoris sumi.
In conceptione ergo filij dei si
mul conuerit virtus innata i
fusa increata. **S**us innata ma
teriam ministravit virtus infu
sa purificādo ad vnitatē verbi.
Aptauit. **A**ptacōne dico qz ruz
naturē virtus increata subito p
fecit que natura non potuit mī
successue. **D**e natiuitate xpi
CAPITV. XI.

Actiuitas xpi triplex
est scz diuina humana
grāuita. **P**rima est ex
patre. **S**ecūda ex mō. **T**ercia.

In mente fit de patre nascitur
eternaliter de matre temporaliter
et spiritualiter. Hic tres na-
tuitates sumuntur secundum tres
substantias que sunt in cristo
scilicet deitas caro et spiritus.
Nam ex patre nascitur deus.
ex matre nascitur caro in men-
te nascitur spiritus sanctus sci-
licet per gratiam ex patre nasci-
tur semper ex matre nascitur se-
mel in mente nascitur sepe.
Secundum naturam diuinam
cristus habet patrem sine ma-
tre. Secundum humanam habet
matrem sine patre. Secundum
gratiam habet patrem et ma-
trem. Secundum illud qui fece-
rit voluntatem patris mei etc.
Has tres cristi natiuitates re-
presentat ecclesia in die natiui-
tatis eius primam idest diuinam
in missa que cantatur in nocte est
enim in nobis hic natiuitas
occulta generationem eius quis
enarrabit. Secundam in missa
que cantatur in aurora quia na-
tuitas humana fuit primum oc-
cultam partem manifesta occulta
quod de quantum ad modum. Et ma-
nifesta quantum ad factum. Ter-
ciam in missa que cantatur in die quia
natiuitas gratuita est manifesta
in qua cristus per affectum con-
cipitur per effectum nascitur per
perfectum nutritur. Placet a timore
tuo concepimus et peperimus spiritum
salutis de diuina itaque genera-

tione habet primo libro. Sed
nunc de humana persequendum est.
Notandum autem quod per hanc uerba
apostolus ubi ait apertum gratia
dei saluatoris nostri omnibus ho-
minibus etc. Natiuitas per hanc gra-
tiosa idest gratis non nostris me-
ritis exhibita apparuit enim gra-
tia gloriosa quia dei saluatoris
nostri. Copiosaque omnibus ho-
minibus fructuosaque erudiens
nos et iste fructus natiuitatis
per se duplex est scilicet respectu
temporis presentis et futuri. Hic respectu
presentis temporis duplex est fructus.
Primus est declinatio mali ubi
ut abnegantes impietatem quo
ad malum quod est contra fidem et
secularia de quo ad malum quod
est contra bonos mores. Secundus
fructus est eparatio boni ubi so-
bre quo ad nos iuste quod ad pro-
ximum pie quo ad deum. Hic respectu
futuri temporis duplex est fructus.
Primus ad gloriam anime quod
notatur ibi expectantes beatam
spem. Secundus quo ad gloriam
in resurrectione corporis ubi ad-
uentum glorie magni dei appa-
runt in natiuitate cristi benigni-
tas et humanitas de triplici la-
titudine scilicet de sinu patris in
quo celebratur de umbra legis
in quo figuratur de ventre ma-
tris in quo formabatur. Ipse
namque agnus soluit signacula
libri signati natiuitas cristi fu-
it utilis honesta et iocunda.

Quibus autem utilius est saluti ho-
minis uerbis inquit nomen eius
ihesum qui saluum faciet populum
suum et certe a fortitudine timo-
ris ab humanitate languis. A re-
tentione carnis a subiugatione
hostis. Quid honestius partu
virginis. Virgo est que generat
Deus est qui generatur. Spiritus
sanctus est qui operatur gene-
rationem. Quid iocundius nati-
uitate dei et hominis. Gaudium sunt
qui eam precesseunt ut abra-
ham qui exultauit ut uideret
diem domini. Item qui sequitur
apostolus. Gaudeat in domino sepe
Item qui presentes erant ut an-
geli decantes et pastores ri-
dentes et iohannes enim in utero
suscipiens et symeon amplectans
et maxime uirgo enim generans.
Luce. Et exultauit spiritus meus
in deo etc. Protulit in natiuitate
nobis beata uirgo fructum qui
fuit seminatus in conceptione
germinauit in natura coelitus
est in pannorum inuolutione ad
deum illatus in purificatione fla-
gellatus in stipite ventilatus in
interdolorum testimoniorum accusatio-
ne commotus in passione. purga-
tus in resurrectione comeditur
in quetidianam eucharistie suscep-
tione et in celesti fructu bea-
ta itaque uirgo est celum quod
castum coarctat ipsa nubes qui
spiritum pluit ipsa terra que salua-
tionem germinauit. In natiuitate

de domini fuit beata uirgo terra
de cuius limo formatus est ve-
rus adam terra de qua orta est
uita terra de qua ortus est fruc-
tus sublimis terra bona in qua
semitis fructus recidit terra flu-
ens lacte et melle terra germi-
nans herbam uicentem. Terra
de qua egrediens fons irriga-
uit superficiem terre. De cir-
cumcisione domini. Ca. XII.
Circumcisionem accepit
per multiplicem rationem
Primo ut legem dedit
quam alii et ipse compleret. Se-
cundo ut humilitatem ostenderet
quia etiam circumcisi ad quod
non tenebatur se subiecit. Ipse
namque dominus legem fuit. Ter-
cio ut sanguinem suum pro no-
bis non solum in etate virili sed
etiam in infantili effunderet. Qua-
to ut nos circumcidentes fore
spiritualiter demonstraret. Quia
to ut hereticos confunderet qui
dixerunt eum non uerum corpus
sed fantastum habuisse. Septimo
ut iudeis satisficeret qui scan-
dalizati fuissent si circumcisionem
non accepisset. Septimo ut le-
gem veterem approbaret que per
quod ad ipsum conseruanda fuit. Le-
galia enim secundum Augustinum fuerunt
ante passionem domini uia post
passionem mortua. Sed post quam
claruit ueritas euangelii se-
pulta sunt legalia. Circumcisio
ihesus non solum circumcisio

legali. Sed etiam circūciōe spi-
rituali Vñ possum? circūciōe
dñi q̄druplicē assignare. **P**ri-
mū circūcidit eū pater in natiuitate
paup̄tatis cultello. Secūdo circū-
cidit eū cum pntes sui. viii. dei
cultello legē. Tercio circūcidit se
ip̄m in oī vita sua cultello hū-
lilitatis. Quāto circūcidit eū
iudei in passiōe cultello crucis
et hoc p milites pylati. **C**ircūci-
dit etiam Ihs in suis q̄druplicat
Primo p detractōes q̄ auferūt
amicos et famam. Secūdo p rap-
tores q̄ auferūt bona tpalia. **T**er-
tio p hereticos q̄ auferūt aīam
Quarto p tyrannos q̄ auferūt
corpus. **C**ircūciō nostra spiri-
tualis ē duplex. Prima in pre-
sentia culpa. Secūda corporis
in futuro a pena. **P**rima figūta
est p circūciōnem q̄ facta ē in
egypto. Et hec triplex ē scilicet
incipiēcium a vicijs cultello ius-
ticie. Item proficiēcium a super-
fluis cultello miseri cordis. **I**te
pfectōrum a necessarijs cultel-
lo caritatis perfecte. Secūda fi-
gurata est p circūciōnem factā
in terra p̄missionis in galgal
Quia in octaua etate esurrecti-
onis perpetrata p xp̄m circūcide-
mur ab omnibus miserijs. **E**x q̄
patet qd efficacior est circūciō
nostra sp̄itualis quam iudeorū
carnalis et legalis. Quia licet
pcc̄m originale tulcit tñ ianuā
paradyfi non aperuit. **S**ed

nostra utraq; facit. In hac ma-
 teria duo nobis aguntur. Pri-
 mum est xpi humilitas in cir-
 cuncisione. Secundum est eius
 sublimitas in nominis in posi-
 cone. vocatum est inquit nome-
 ei? ihs. **D**ignitas aut hui? nois
 est multiplex est em ab eterno
 consecratum ut dicit **B**ernardus
 ab antiquis pfiguratum scilicet in
 Josue a prophetis desideratum
 Psalms. nome tuum in deside-
 aine mee. a sanctis prophetatu.
 Salomonis oraculo a deo noi-
 natu. **A**p? dedit illi nome qd
 est sup omne nome ab angelo
 pnunciatu ut dicit Luce. a bea-
 ta virgie pdictu. luce. Et sanc-
 tum nomen eius. **A**b aposto-
 lis magnificatum. **A**ctu. **I**bant
 apostoli gaudentes a conspectu
 Quoniam a martyribus testifi-
 catum. **Q**uia pro nomine isto
 passi sunt. **A** pessoribus collau-
 datum. **P**salmista. **L**audate
 pueri dnm. **A** solis ceteri vsq;
 ab occasu laudabile nome dñi
 ni. **A** sanctis virgibus pguis-
 tum. **C**ant. **O**leum effusum no-
 men tuum. **B**ernhardus. **M**el
 est mel in ore. **M**elos in auribus
 lubi? in corde. **A**b oibo sanctis
 exaltatu. ps **M**agnificate dnm me-
 cu et exaltem? pete? **N**on e aliud
 nome sup etia; in q nos oportet
 at saluos fieri. **I**n hoc noine ihs
 sut. v. **A**trq; possunt esse in da-
 taz dconu iocunditas mendum.

Ermitas viuenciū **S**anctas
 laqueuciū **V**ertitas egenciū
Societas esurienciū **H**oc nomē
 ihesus tripliciter cōuenit xp̄o
 sc̄z racione nature vt qui ex bi
 uina natura erat saluator auto
 ritate ex humana natura fieret
 saluator ministerio et vendica
 tet sibi nomen saluatoris **R**a
 cione de cōcie quia deuit vt
 ex te nomen haberet **V**nde q̄
 saluat a p̄ccō a dyabolo et ab
 inferno merito nomen habet il
 l. beneficio congruens **R**acōe
 efficacie quia cūctus nos suā
 passione saluauit **¶** De bap̄
 tismo cristi **Ca. XIII**

In baptismo domini
notatur ipse humilis
et non ostentat uirtutes
ipse humilitas notatur in qua
tuus. **P**rimo quia uenit ihesus
scilicet dator salutis et non indigens
salute. **S**ecundo quia ad iordana
nem ubi creator elementorum
subiecit se humili elemento aqua.
Tercio quia ad iohannem scilicet
dominus a se seruū. **R**er ab se
tiserū. **S**ol ad luciferū. **Q**uarto
quia uenit ut baptizaretur ab
eo scilicet fons a riuo. **P**lenitudo
a stella. **A**ctor baptismi a bapti
smi ministro. **V**irtutes nostra
notatur in quatuor que circa christum
baptizati eueniunt. **P**rimo quia
et riuus baptizatus confestim
ascendit de aqua per quod no
tatur in nobis. **S**tacie infusio ho

mo enim per baptisimū liberat^r
a culpa ascendit ad v^{er}itates **S**e-
cundo apertū est celū per quod
notatur hominis descenditis
evolucio **T**ercio descendit spi-
ritus sanctus corporali specie h^{ab}
uit colūba in ipso per quod no-
tatur qd h^{ab} ip^sisimus facit ho-
minem spiritus sanctus templū
Quarto v^{er}o patris facta ē h^{ic}
est filius meus dilectus **I**n q^{uo}
notatur q^{uo}d de filio ite^m per bap-
tisinū sit filius gracie **I**n bap-
tismo cristi notatur substantia
alia cristi baptisimi nostri sc^{ilicet}
baptizans baptizand^{us} mate-
ria forma intentio baptizans
fuit Johannes in quo nobis
sanctitas designatur baptiza-
tus fuit cristus nostrū baptis-
mum consecrās quia tactu sue
mūdissime carnis in d^e regnati-
uam dedit aquis **M**ateria fuit
aqua magis & cōmunis ceteris
liquoibus ad baptisinū nos-
trum epistēs **F**orma vero per
testimoniū trinitatis fuit em̄
pater iⁿ voce filius in carne spi-
ritus in columba **I**ntendo con-
sequatur formam voces em̄ vt
ait ph^{ilosophus} note sunt earum que
sunt in anima passionū per vo-
cem patris que audita ē iⁿ bap-
tismo xpi notantur qnq^{ue} dig-
nitates et excellencie eius de m-
domini nostri ihu cristi cū em̄
bicitur hic est qm̄ datur cristi^{us}
a rem essēcia quia solus deus

verū habet esse. omne em esse
ē a forma. De? aut est forma
sū materia vt dicit. Boecius
cū dicitur fili? xps amendatur
a similitudinis pene conueniēcia
ex eo namq; dicitur fili? q; sit
vt ille xps qd dicitur filius yma
go patris potius etiam q; spū
rit? ppter vsm q; habe nus sup
in pmo libro cum dicitur meus
amendat a substantie in differē
cia. Dicit em me? idest michi
consustācialis cū dicitur dilec
tus amendat amoris benivolē
cia. Ho; pater diligite filiū suū
et omnia q; habet dedit in manu
ei? cū dicitur in q; m bene con
placui amendatur spūali opus
cēcia. Sed nota q; placitum ē
quēta volūtas. Vnde op lacui
idest cū spū sancto in filio fm
naturā assūptam quēui.

De plenitudine grē Ca XIII

Hoc hoc considerādy est
pbum in car natū qntū
ad plenitudinē carnatū
spūaliū que sūt plenitudo grē
in affectu plenitudo sapie in in
tellectu ac plenitudo meriti et ope
in affectu circa pūm tenendū ē
q; in xpo a sui concepōne fuit
plenitudo grē qntum ad grām
plone singlas et qntum ad grā
ciam capitis et qntum ad grā
vniōis. hec tple grā ē eadē
in essēcia. Sed differt in ef
fectu. grā em plone singlaris ē
grā hūialis q; habuit xps ple

nillie et pfectissie excepta fide
et spe q; virtutes non habuit
Sed illud qd eis in patria suc
cedit. Quia fidei succedit ag
micō spei vō succedit op phenō
rei. scilicet autq; p dca grā plone
singlaris epubat in xpo ita q;
influit in mēbra corpis sui mī
tici sensū et motū spūale fm fō
talē plenitudinē ois gracie i pō
hibitantis dicitur gracia capie
xpo misset. Vnde nota qd xps
scdm vtamq; naturā dicitur
caput ecclē q; non solū. inqntū
ē deus. Sed etiā inqntū est ho
mo influit scdm motū spūs et
grē in omnes q; adherent ei vel
p fidem rectā vel p fidei sacm
et autoritatē. Sed inqntū ho
mo influit eā p motum meriti
et sic secundum meritum qd nō
solum ex congruo. Sed etiā con
digne meruit membris grām.
hoc habuit ex vniōe ad vni
bū. H; pdictis collige q; xpus
inqntū homo dicitur caput ec
cleste. triplē rāone. Primo
pptr influēciam gracie sicut
dictū est. Secūdo ppter con
formitatē nature quā habet ca
put ad mēbra. Quia licet xps
excebat mēbra sua quantum
ad naturā diuinitatis tamē cō
formis ē illis in natura hūani
tatis. Tercō dicitur caput me
thaphorice q; sicut corp? xpi veni
dit ex pūissimis mēbris ita cor
pus ei? militū ex pūis fidelib;

Nam de plenitudine eius acci
piunt omnes beneficiū gracie
et spūs qui ad eū accedunt
vel p fidem rectam vel p fidei
sacramētū alia rāone xpus
secundū qd homo dicitur caput
scilicet ppter naturē cōformitatē
quam caput habet ad totū cor
pus nam sicut corpus xpi natū
male constat ex pūissimis mem
bris ita corpus eius militū
ex pūis fidelib; . Tercō dicitur
q; eadē gracia persone figu
latis abilitauit humanā na
turā existi ad vniōem verbī
Vt videlicet digna esset vni
tate celsitudini vniatur gracia
vniōis per quam ipse crī?
non tū felicitatem gracie vni
tatis ad adorationem latere dig
nus fuit dandū q; verum est se
cundū qd est constructio tran
scūda cū dicitur gracia vniōis
mo. Tunc enim est aliud gra
cia aliud vniō. Sed scdm quod
est constructio instantiua vt
sit sensus gracia vniōis idest
vniō humane nature ad diui
nam. que gratis et sine meri
tis data est humanitati crīti
sic differt gracia vniōis a g
cia spūali et a gracia capitis
Sicut vniō differt a gracia ha
biuali ppter hoc dicitur in
obāne q; spūs sanctus da
tus ē ei non ad mensurā qd
dupliciter exponit. Primo sic
non ad mensuram idest totā

ter et nō ptiularit vt quicqd
potuit ei deus de spūitu sancto
dare dedit ei. Secundo sic non
ad mensuram idest super omne
proportionem respectu aliorū
hominū. De hoc qd dicit Jo
hannes plenum gracia et veri
tatis. Nota q; qntupliciter dis
tinguitur plenitudo. Prima est
sufficiēcie que in quolibet ius
to reperitur. Secunda est copia
que fuit in apīs. Auctem. Ne
pleti sūt omnes hoc fuit etiam i
stephano Auct. Stephanus
autem plenus gracia et fortitu
dine. Tercia vniuersitatis que
est in ecclēsia cui nullū donū ē
est. Quarta excellēcie que fuit
i beata virgine que omnes sac
tos excedebat i gracia. Ecclē
de amo. In me omis gracia vie
et Luc. Ave gracia plena. Quā
ta superfluentie que fuit i xpo
Jo. Plenū gracia et veritatis
Circā innocēciam crīti hic est
sciēdū qd habuit imunitatē
omnis culpe et quantū ad auct.
et quantū ad posse quia nec pec
tauit nec peccatē potuit nec pec
catum originale a patē trāpit
quā patrem carnalē non has
buit nec a matē peccatū trāpit
quā spūs sanctus totalitē
a fonte liberauit. De pleni
tudine anime xpi. Ca. XIII.
Sicut in xpo fuit omis
plenitudo gracie ita et
ois plenitudo sapiēcie

Non solum quantum ad cognitionem verum etiam quantum ad modos et differentias cognoscendi qui sunt quinque. Primum cognitionis sempiterna est ex parte divinitatis. Et hoc modo agnoscit omnia simul scilicet finita et infinita quia apud deum omnis infinitas est finita. Deus enim videt multa simul uno scilicet se ipso unde non differt in quod videt. quia videt se per se et in se videt omnia non solum quod fecit sed etiam quod facere possit que sunt infinita. Secundus modus est agnoscere sensualiter et sensualitatis ex parte carnis et iste modus est agnoscere per experientiam quia Christus non sentit omnia simul quia sensus non est perceptivus sed ad obiecti presentiam. Tercius modus est spiritualiter ex parte mentis et iste est exemplar fuit ei per naturam per gratiam per gloriam per naturam igitur tercius est modus cognoscendi quo Christus agnoscit omnia quod spectant ad universalem constitutionem sed longe excellens quod ad aliam etiam existens in natura intellectiva. Quartus modus est per gratiam hoc modo agnoscit Christus omnia quod spectant ad humanam generis reductionem longe tamen excellens quod aliis prophetarum vel etiam angelorum non solum habuit scientiam per habitum in actu ut ab angelis et angelis. Sed etiam per habitum in sensu vel ludo scilicet per gratiam illustrati cognitionem verum non habuit per habitum acquisitum qui propter imperfecti onem in ipso non fuit. Quintus

est per gloriam hoc modo agnoscit omnia Christus finita quod agnoscere actualiter infinita non si omnino habitualiter vel excessiva. Alia enim Christi per gloriam comprehensionis capiebat quantumcumque capere potuit natura humana unica si non. Quod quod res dupliciter habet onem in actu scilicet ab ipso artifice vel ab alio arte contemplante utroque modo agnoscit Christus res primo modo per naturam divinitatis. Secundo modo per naturam comprehensionis. Tertius ex premissis quinque habet cognitionis quod in Christo erant per primum enim modum habuit cognitionem ut deus per secundum ut homo per tertium ut viator per quartum ut illuminatus per quintum ut comprehensor. Christus secundum verum quod naturam. Dicitur lux quia per divinitatem illuminat animam interius. Et secundum humanitatem informat exterioris viam. Et hoc tripliciter scilicet mirabiliter oculis. Predica verbo et exemplum. Primum est potentia secundum sapientie. Tercium bonitatis. Notandum est propterea quod scientie Christi hominis limpidi anima est inter scientias creatas. Quia nichil admixtum habet de suo contrario vel actu vel potentia. Desertum autem non possit aliquid ignorare propter unionem ad verbum tamen quia anima Christi creatura est non est scientia eius ita limpidi sicut dei quia sciat quod scit de

quod dicitur ihesus proficiebat sapientia et etate contra deo et hominibus non est intelligendum quod in se pro fecerit quia ab ipsa conceptione plenius fuit. Sed potius in alijs qui doctrina sua exemplo eius profecerunt et hoc contra deo id est ad gloriam dei et hominibus id est ad utilitatem hominum proficiebat tamen ne ihesus etiam in se cognitione experientiali et sensuali quia didicit secundum apostolum ex his que passus est secundum obedientiam.

De merito Christi. Cap. XVI. Simul fuit Christus viator et comprehensor ab instanti conceptionis sue ex tunc enim cepit mereri et frui meruit aut in quantum viator non in quantum comprehensor. Perfectio et plenitudo meriti Christi notatur in istis. Primo quantum ad eum qui merebatur quia non tantum erat homo Sed etiam deus. Secundo quantum ad tempus quo merebatur quia per habitum perfectissimum caritatis et per exercitissimum perfectissimum virtutis. Tercio quantum ab eo cui merebatur quia non tantum sibi sed etiam nobis omnibus enim operibus suis que procedebant ex libero arbitrio meruit vitam eternam iam habitam et nobis habendam. Quarto quantum ad id quod merebatur nobis quia veniam gratiam et

gloriam. Etola enim quod carnis et apertione ianue celestis ante incarnationem enim Christi. Dya bolus habuit magnam attrahentem et magnam impellentem. Attrahentem dico potentem in culpam impellentem sine obstaculo ad liberum. Sed Christus primam manum suo merito delibavit. Secundam vero penitus amputavit ergo in merito Christi habitata sunt omnia merita nostra siue satisfactoria siue meritoria vite eterne quia nec ab offensa creatoris digni sumus absolvi nec imensitatem premij quod deus est. Digni sumus assequi nec per meritum hominis dei. Quanto ad id quod merebatur sibi quia licet non meretur glorificationem mentis quam habebat iam meruit tamen cum hoc sibi per humilitatem passionis ac celebrationem resurrectionis glorificationem sui nominis dignitatem iustitiane potestatis sicut ait Apostolus factus est pro nobis obediens usque ad mortem et sequens propter quod deus exaltavit illum. Quo ad primum et dedit illi nomen quod est super omne nomen. Quo ad secundum ut in nomine ihesu omne flecteretur et interiret. Quo ad tertium. Se primo quantum ad modum quo merebatur. Dicitur enim aliquis tripliciter mereri scilicet de non debito faciendo debi tum vel de uno modo debito

faciendo alio modo debiti pmo
vel secundo modo sibi no meruit
sed nobis cu a principio fuerit
sanctissimus nec i sanctitate p
ficere poterit: tunc mo sibi me
ritum quia bonu glorie qd sibi
fuit debitu alio modo scilicet p
meritum bone actionis sibi de
bitum fecit: meruit em sibi vi
tam eternam iam habitam sicut
nobis habenda n.

De voluntate cristi.
Ca. XVII.

Voluntas in christo dup
plex fuit scilicet creata
et increata. Et dictu n
est supra in pmo libro de volu
tate increata iphus. Voluntas
cristi creata duplex erat scilicet
rationis et sensualitatis volunta
te rationis vt ratio est cōforma
uit se in omnibus voluntati in
create: sed voluntate rationis vt
natura est et voluntate sensuali
tatis voluit aliquid appum qd
no voluit voluntate rationis vt
ratio est scilicet non mori et in
hoc iste voluntates non fuerunt
sibi cōtrarie licet volita cōtraria
fuerunt quomā se adum volun
tatem diuinam creit? qd iustu
erat voluit sed se adum volunta
tem rationis iuste cōsensum pbu
it. Sed se adum voluntatem
carnis penam recusauit et sic v
naqueq; voluntas qd suu erat re
tinuit scilicet voluntas diuina
iusticiā voluntas rationis obedi

entiam voluntas pene cōsuetudo
nem. Unde patet qd aliquid vel
le illicitu est rationi qd non est
illicitu sensualitati sicut fuit in
christo velle non mori quamuis
autem voluntati non moriendi
fuerit causaliter a sensualitate
fuit tamen occasionaliter a ratio
ne quia creit? sicut voluit fecit
aliquid horribile vix ad yma
ginacionem et est maciem quo
facto naturaliter mortem resus
cit hoc autem voluit ppter nos
tram instructionem sic ratio p
sensualitate aduocauit diuina
pariter si si potest trāseat a me
talip iste hec pccatō fuit tā sen
sualitatis quam rationis. Sed
sensualitatis fuit tamquā affect
tans rationis autem tamquam
apponētis et hoc creitus fuit
voluit ad triplicem instructio
nem nostram. Prima est vt sc
amus non esse peccatum al
ex sensualitate velle qd est con
trarium diuine voluntati. Sec
unda est vt marioris creit? nō
desperet si mori nō horreat cu
eam et dei filius ob hanc reuertit.
Tercia est vt discamus diuine
te pccare scilicet supponendo vo
luntatem nostram voluntati di
uine et hoc vero in conditione
appōita si fieri potest et ibi res
cūptamen nō fuit ego velle.

De deatibus qd pps assumpsit.
Ca. XVIII.
Con solū p assumpsit humanam

Sed etiā affectus circa naturā
quos videlicet ipsū deuit a so
lumere. Unde cu pene sint expe
ctatiue virtutes perfecte et tel
tificatione humane nature non fi
mitate. Assumpsit penatates tā
corporeales qd spirituales que re
spiciūt naturā nostrā in comuni
fuit famem et sitim in absen
tia alimentī tristitiā et timorē
in pntia noxiū et luctu et
calor frigus lassitudo et cetera.
Non tamē omnis defectus cor
poreales assumpsit sicut sunt d
fectus egredium multiformi
um nature. Omnes spirituales
sicut sunt peccatū ignorantia re
bellio carnis ad spiritū. Preter
ea qd nullus innocēs debet in
iustis penā sustinere cu hoc est
contra ordinem diuine iusticie
ipsa sic penatates suscepit vt
tamen pati nō posset inuitē qd
passio sua nō fuit cōtra volūta
tem diuinitatis nec cōtra volū
tatem rationis licet fuerit cōtra
volūtatē sensualitatis et car
nis. Dicimus etiā qd pps vere
timuit et vere doluit et vere tris
tis fuit put ista nō sūt ppassi
onem nō scdm qd significant
passionē. Differt autē passio
a ppassione qd tūc affectio di
citur ppassio qd anima sic affi
citur qd oculum mentis nūquā
arbat passio. Vero dicit qd
ita fortis est qd oculum mentis
arbat et facit a ppassione ut

a dei cōtemplatione de manu
et tunc ratio leditur et patitur
Unde differunt ista duo sicut
dispositio et habitus. De
passione cristi. Ca. XIX.

Item passionē dei con
mēdam? i opere paciā
ciam iuprabilē in mō
humilitatē admirabilem in cau
sata caritatem inestimabilem.
Circā opus nota qd creitus sus
tinuit in tactu clauorū asperi
tatem in auditu obprobriorū
cōfusionem in odoratu sputorū
feditatē. In gustu fellis et aceti
amaritudinē. In oculis lacrima
rū effusionē. In corde timorē.
De modo paciendi tenendū ē
qd creitus passus est passione
generalī quia scdm omnia me
bra corporis. Psal. Vidimus eū
non habentē speciem neq; decorē.
Item passione acerba. Tress.
O vos omnes qui transitis p
viam et. Fuit autē passio xpi
maxima cu ratione intencōnis
apt optimā dispositionē ipi?
paciētis cu ppter honoris ei?
excellenciā honorabilis si con
fundit plus leditur et pcpue i
ter suos. Itē grauis fuit passio
ppter iphus vtrouitātē qd vix
vilis homo d morte suo dolere
non solt vt turpido sua tūc
finē habeat. Itē passione igno
minosa. Psal. Vidim? eū despec
tum et ignouissimū vitorū hec
ignominia atq; i pābulo

crucis q̄ fuit sup̄licū pessimorū
in cōsorcio iniquorū scilicet la-
tronū cū quibus erat deputat⁹
Quia autē cristus passione ge-
nerali infectōnem vniuersalem
passione acerba libidinē passi-
one ignominiosa sup̄bie p̄sump-
tōnem in causa passionis accē-
ditur caritas maxima qua nos
liberauit ab inferno dando ani-
mam qua nos liberauit a pecca-
to largiendo graciā qua celum
aperuit cōfessendo gloriā. hec
tria notantur in titulo crucis.
Nam p̄pter p̄mū dicit ihesus.
p̄pter scdm nazarenus. p̄pter
terciū rex iudeorū. **R**ps sep vi-
cibus sanguinem suū fudit q̄
quies viuis et semel mortuus
In circūfione in oratione in co-
ronatione in crucifixione in lan-
teatione p̄ p̄mū dēuē pecca-
ta abire p̄ scdm mentis an-
gustiam p̄ salutē nostrā tenere
p̄ terciū animā nostrā victus
tibus cenare p̄ quartū carnem
nostrā domare. p̄ quintū mē-
bra nostra mandatis dei ligare
p̄ sextū vulneratum cor in dei
amore habere. **P**ostremo quia
ille passiones non attigebant
in cristo diuinā naturā sed
humanā ideo in morte cristi
facta est diuīsiō aīne sic a car-
ne vt salua esset vniō causa car-
nis quā anime cum diuinitate.
Hoc etiam sciēdum est q̄ xps
si passus non fuisset tamen se

mode feciss; quātum p̄tinebat
ad condiciōem humane nature
in se cōsiderate sine vniōne sed
in potestate natūe vniū fuit vel
sic deficere vel non deficere.

De effectu passionis cristi
Ca. XXI

Effectus passionis xpi
multiplex est sicut patet
in hīs v. passio
debilitat scilicet p̄tatem demo-
num. **J**ob quasi in hamo capiēt
leuiathan spoliat scilicet infer-
num. **P**sa. v. nomen eius spo-
lia detrahe. **I**nformat scilicet
p̄ exemplum p̄t. **R**ps passus
est pro nobis nobis relinquit
exemplum. **V**nde cristus ē qua-
si liber p̄tū in publico cruci-
fisi dicitur obediēciam. pas-
sionem humilitatem discere aut
specialiter quomodo se habere
in capitulo q̄dy tenebat. **V**nde
Petrus. **S**icut ihs corā p̄dē
inclinato capite vultu placido se-
mone raro voce submissa desce-
dit in terram aspectib⁹ pacatus
ad obprobria et ad vbera p̄mp-
tus honorat scilicet imitatores
suos. **H**ester sic honorabitur q̄
rex voluit honorare excipit scilicet
ad pugnam spiritūalem.
Math. ostenderunt elephan-
tis sanguinem et inflammat
scilicet ad diligēdum. **M**en-
super omnia te reddidit michi a-
mabile bone ihu calicē quē bibisti
op? redēptōis nrē rep̄at scilicet

etiam angelorū ipse em xps
lapis est angularis qui facit v-
triq; vniū pacem dat sc; inter
deum et hominē. **E**cclē. In tpe
saeculie factus ē reconciliatō
acuat contra mundū carnem
et dyabolū. **V**nde signatur p̄
clippum quē leuauit Josue cō-
tra Hayn sanat sc; mentis vl-
nera nunc aspicientes enē sa-
nabantur viuificat sc; spiritua-
liter. **A**pl? **C**um essemus mor-
tui. **A**ug? **M**ortuus ē v-
niū ne maneret vniū duc-
tū p̄ mare hui⁹ modi. **E**rodi-
digni moysi dulcorat. **E**rodi-
deligno misso in aquas ma-
tū. **O**bymbat. **C**āticō. Sub-
vmbra eius quē deside. **A**ul-
pa reuocat. **P**sa. **A**ctritus est
cor meum. **P**sa. **D**abit clauē. **D**a-
uit. **V**nde est cruce super humerum
illuminat. **V**nde crux est quasi
andelabri tabernaculi. **I**te to-
bias illuminatus est p̄ fel pis-
cis cenat. **V**nde dixit beata ag-
nes et sanguis eius cenauit ge-
nas meas. cristus passioe sua
vincit dyabolū quē ligauit. **I**n-
fernū quē spoliavit. **M**ortē q̄
superavit. **M**undū quem contēp-
sit. **S**up̄licū q̄dy paulie. **C**elū
quod aperuit. **P**assio xpi tol-
lit septē vicia capitalia tollit
enim superbiam capitis iclima-
tio per quam videbant tituli
cruis fugere i quo scriptū ēat

rex iudeorū. **I**nuidiam ostensio
quasi ad amplexū inuitans a
uaticiam multorū ergo gacō que
in passione dedit vel tradidit
Dn. **D**isce cristiane quantum
debas diligere xpm qui dedit
nobis carnem suā i dbum sag-
uinem in potū animā in precū
Aquam lateris in lauacrū ves-
tem crucisporib⁹ corpus disci-
pulis matre iohāni accidiam
festinatio ad passionem itam
mollis? crispō hōib⁹? **G**ulā fellis
et aceti potacio. **L**uxuriā lateris
vlnemio. **I**n redēptione nos-
tra fuit gracia mirabilis. **P**rio
ex parte morietis quia caritas
dei vidit q̄dy p̄ amicos nō per
precū potat nos redimere
propter fratrem nē sc; se fecit
naturam nostrā assumendo et
precū dedit sanguinē p̄ nobis
functō. **V**nde ps. **R**edime me
et mi mei qm vniū id est nō
habens amicos et pauper sum
ego sc; precū nō habens. **S**ecū-
do ex parte redimētis qui cum
liberate posset expomē fecit hoc
potius ex misericordia vt ad a-
morem nos astūgeret et vt ius-
ticie sue satisfaceret. **T**ercio ex
parte redempti q̄ opprimebat
criminū seruī tute et detineba-
tur in carcere. **S**ed contra p̄mū
magnum erat vt filius seruus
fieret liber. **C**ōtra scdm magū
fuit q̄ dominus ad carcerē ser-
uū descendit vt seruus episc

Quarto expe iusticie q nulla
iusticia delectabat ut innocs
puniret p reo. Quinto expe
excellencie diuine qz mi u ead
qd impediabile ponebat sub pdis
vel mercedone. Sexto ex parte
pdis dati Si em redimisset nos
sane ad hoc ad gracios tenere
mur nuc aut redemit nos aia
et corpore et vita ut al horu sibi
subtraheremus Circa passionē
domini nota septē suauitates
capitis inclinatō ad osculum in
signū nostre redēdionis bra
chiorū extensio ad amplexum
in signū receptiois in grāciam
de peccato redeuntis lateris ap
petio appter effusionem precij
nostre redēdionis et absolū
tiois exiuit em sanguis et aqua
Clauoz in manibus et pedibz
in signū p te memoriā nostā
recordationis Plaze. Si obli
uisci potest mulier infantem qd
Corporis derudacō in exēplum
nostre confessionis qua scilicet
debet esse nuda crucis deporta
tio in exēplum sue imitacōis
corone spinee impositō in figu
ra nostre glorificacōis. De effec
tu passionis domini Augusti
ait p redēptoris nostri mortem
de tenebris ad lucem de morte
ad vitam de corrupcōne ad in
corupcōem de exilio ad patri
am de luctu ad gaudiū de tris
ad celeste gaudiū vocati sumus
Item dicit Augustin? q pps

fuit sacerdos p quā redēdionē
sumus pps fuit mediator popu
li iudapci et gentilis et se dicit
hoc dicit lapis angularis sicut
hominū et angulorū et scdm
hoc dicit pacificus Item dei et
hominū et fm hoc dicit aē
tor Bernh. Quid vltra debuit
facere et nō fecit absoluit vinct
tum illuminauit cecum redēdit
eroneum redēdionē reum.
Itē Augustinus ait Ecce pro
impio pietas flagellat p scilicet
to sapientia illudatur p monitū
ce veritas necatē dampnat
iusticia p in quo misericordia
afficit p crudeli pro mi tēo
plet sinceritas et o inebriat
felle dulcedo mortis vita p m
tuorps appter infirmi acē nō
tam medicinalia in se accepit
curauit nos p dietam quam
ieiunauit xl diebus qd pē
dorem quando factus est lū
eius sicut gutte sanguinis p m
nucōnem quando clauis et lat
cea vulneratus est p portacōem
quādo gustauit acēū cum felle
mixtum p emplastrum quādo
facies eius est sputis illis p
electuarium quādo corpus et
sanguinē suū de in cōna discip
De cruce dicit. Ca. XXI.
In cruce xpi nota hic
Suppliciu q nō in ma
ius Ows oēs q tñ
nullū dico maius ex eo qd p
sus est ipse iustus pro in iustis

ab iniustis cum iniustis ex in
iustis causis sub iniustis iudi
cibus et iniustis penis obpro
brium quo nullū vilis sapia
morte turpissima precium quo
nullū cōuenientius quia sicut
per lignū venit culpa sic p lig
num edēptio ministeriū quo
nullū profundius Epbi. ut pos
sitis cōprehendere cū omibz sez
et Quod expe fuit Aug? de cru
ce exēplū quo nullū perfecti
primo De. Christus passus est
Crux multis rebus operatur ip
sa em ē clauis celi vctis ache
natis maris Arbo danielis
Palma fructuū ferculū salo
monis baculus Iacob quo ior
danem speculū transiuit Iu
tationis Scala ascensionis ha
mus quo leuiathan capta Tor
cular quo saguis xpi exprimit
Cythra qua demon saulis cō
pescitur Palus in quo serpens
eneus suspenditur Chau quo
fidentes fidelium signantur Can
delabru quo tabernaculū illumi
nat Lignum aquas marath
dulcorans Virga moysi per ma
re rubrum dei populū ducens
Gladius ipsi goliam decapitas
Perillū ad pugnam spiritualē
colligens Cathedra casti disci
pulos erudies Equus dei ami
cos honorans Clippeus iosue
bay impugnans Liber misteia
profunda cōtinens Alcare ab
lacionem acceptissimā recipies

Septem verba cristus in cruce
protulit Primū pater ignosce
illis et cetera Scdm Hodie me
cum eris in paradiso Tercium
mulier Ecce filius tuus. Ecce
mater tua Quartum. Sicio.
Quintum Hely Hely lamaza.
Sextum Pater in manus tuas
omendo spi. et Septimum
Consumatū ē Per primū verbū
docemur iurias dimittere Per
secundū pēctes exaudire Per
terciū parentes honorare Per
quartū salutē nostā desiderare
Per quintū ad deum in neces
sitatibus clamare Per sextū
auxilium nostrū in deum pone
re Per septimū vitā nostrā i
fine debite cōsumare Quatuor
brachia crucis signant quatuor
virtutes quibus extendi debet
homo noster interior Signat
enim pars superior caritatē In
ferior humilitatē A dextris obe
dienciam A sinistris pacienciam
In quatuor brachia crucis no
tantur quatuor beneficia crucis
Signat enim pars superior Ha
nue celestis apericionē Inferior
inferni destructionē A dextris
collacionē gracie A sinistris pec
catorum remissionem Quatuor
ligna fuerunt in cruce sicut di
cit magister in historia Des
namq; fuit de cedro stipes de
apressa transuersale de palma
tabula s oliua Signat autem
cedrus altitudinē contemplacōis

depressus fama bone opinionis
palma fructu iusticie oliva la-
uitatem misericordie.

De descensu xpi ad inferos
Ca. XXII.

Prima xpi post mortem
descendit ad inferum si-
ue ad limbum ad libera-
tionem eorum qui erant membra ex-
istentes de hoc seculo transierunt
per abel? em dum manu in eum
percussit in quo nichil iudis ha-
bebat merito amittit in alijs po-
testate. Alia causa e quare xps
descendit ad inferos ut tantus
esset descensus quatus fuit libe-
randorum casus. Primus em ho-
sic in statu liberi arbitrij pos-
tus fuerat ut posset ad vitam
ascendere vel ad mortem descen-
dere putaretur. Sed peccato per
acto sic alteri brachium statere
per onus culpe de possessione est ut
esset in primo inferni alteri ve-
ro in summo celi non autem ascen-
deret brachium de summo nisi des-
cenderet aliud brachium. Descen-
dit ergo dominus usque ad inferum
ut hominem capere eleuaret usque
ad celum. Tercia ratio e quare xps
descendit ad inferum scilicet ut si
aut viuus fuerat lumen mundi
per suam corporalem vitam mortu-
us esset lumen inferni per diuinitatis
maiestatem. Quarta ratio est ut
idem xps hoc exequatur per effi-
cacia ob passionem suam meruerit
per suam maiestatem. Duo autem merui

it per suam passionem scilicet sati-
fieri et sanare apocrem et ita per duo
efficit in descensu suo ad inferos
eos qui per satisfactionem soluti sunt
per maiestatem caputatis per apocrem
autem sanare facta est illuminatio ipsi?
tacetis etiam per lucem exteriori
Libet autem autem per omnes illos
qui meriti sui capaces esse pote-
rat sicut fuerat per pater qui non
per se autem pater. Et tunc per se autem
nature detinebant. Dampna et
autem huius meriti capaces non sunt
nec pater in limbo quare de corpore
xpi non sunt nec per se vel si dei sa-
cramentum. Dicendum est quod anima
xpi per tribum mortis suis cum sanctis
patribus in limbo fuit ibidem fuit
et latro cum omnibus dixit hodie eis
meum in paradiso. In nomine paradisi
erat ibi dei fructus quia per actum
passione tam ipse latro quam alij
qui erant in limbo viderunt deum
per essentiam ad quam infernum
erant descendit si scire volu-
erit. Notandum est quod nomen in-
ferni sumit dupliciter scilicet per penam
et per locum. Pene scilicet per primum motum
dicitur quod demones semper infer-
num suum portant. Per locum autem infer-
nus sumit per locum pene sic infer-
nus quadrupliciter distinguitur.
Unus est infernus dampnatorum
in quo est pena sensus et dampni ac-
tu et ibi est deus et in eo est
ibi est abiectionis gratie suum istum
est libus patrum ibi per est damp-
ni et non sensus et sunt ibi tenebre

interiores et exteriores super hunc
locum est purgatorius in quo
est pena sensus et dampni ad re-
pus et sunt ibi tenebre exteriores
et non interiores quia gratia
habent lucem interiorem. Dup-
mus locus inter hec est limbus
sanctorum patrum ubi sunt pena
dampni et non sensus et fuerunt
ibi tenebre exteriores. Sed non
tenebre privationis gratie. Ad
hunc locum cristus descendit ac-
tus inde liberatus et sic infernum
monstravit quia parte abiectionis
partem reliquit. Mortem vero
quo ad electos deus penitus
superavit. Sic dicitur in osee. Re-
mor tua omnes ero mortuus ui-
us inferne. Hic quoque locus si-
mus abrahæ dicebat quia ibi
abrahæ fuit. Sed nunc celum
empireum est finis abrahæ quare
ibi iam est abrahæ a nullo per
dictorum non locum est transitus ad
alium nisi a tercio ad quartum.
Hoc est de purgatorio ad limbum
sanctorum patrum. Ex iam dictis
patet quare cantam? Libera a-
nimas omnium defunctorum de
manu inferni et de profundo la-
quia infernus sumitur ibi pro
purgatorio sicut et ibi sumitur
pro limbo quoniam cristus dicitur ad
inferos descendisse vel infernum
descendisse. Ex predictis collige
quod cristus mortuus in corpore ad
inferos descendit in anima re-
surrexit in primo quod. Dicendum

etiam quod in illo tribuo cristus
totus fuit in sepulchro. Sed non
totum quia totus dicitur personam
Totum vero naturam similiter
dicendum quod cum unio anime cum
corpore faciat hominem cristum
in illo tribuo non fuit homo si-
cut anima et caro unita tunc es-
sent cum verbo. De resurrecti-
one cristi. Ca. XXIII.

Cristus surrexit tertia
die a mortuis et sumendo
corpus non tale quale
prius habuit sed impassibile
et immortale caro enim cristus
qui est natus floruit in passione
dedit per gloriam resurrectionis
resurrexit et reformata est ut
aquila inuentus cristi. Tunc leo
catulum suum suscitauit. Tunc fe-
nix resurrexit tunc sicut dicitur in
Ieremi. Figulus ex eodem luto
fracti vas fecit vas aliud sicut
placuit in oculis suis. Tunc Io-
nas de ventre ceti illius exiit
tunc resurrexit et candelabrum auro
tunc suscitatum tabernaculum dicitur
dum quod cecidit tunc resurrexit sol
qui prius erat in nubilo. Tunc
viuificatus est granum frumenti quod
cadens in terram mortuum fuerat.
Tunc ceruus resurrexit cornua.
Tunc samson tulit portas cum
postibus. Tunc Ioseph eductus
de carcere conditur et constituitur
domus egypti. Tunc concisus sac-
cus circumdatur leticia. Domi-
nus probauit resurrectionem suam

esse veram per angelos qui non
mencuntur **Matth.** Respondit
autem angelus mulieribus dixit
Ite pbavit per inimicos quorum
validissimum est testimonium.
Matth. et quidam de custodibus
reversi sunt et pbavit eam non
acte mayra sectam et hoc per
mestionem pbavit eam non fan
tasticum corpus et hoc per tactum
pbavit eam in eodem corpore
factam et hoc per ostensionem
cicatricum pbavit eam esse in
corpore glorificato vincto divinita
ti et hoc per ingressum ianuas
clausas pbavit eam dominum et
sua resurrectione multis apico
nibus apuit eam ipsa die resur
rectionis quinquies scilicet marie
magdalene. **Johannis** xx. mu
lieribus **Matth.** ult. petro Sed
non inveniunt modum. Luce in fi
ne discipulis eum in emaus
Luce in fine discipulis ianuas
clausas quando thomas non fu
it cum eis **Joh.** xx. Hic apparuit
inter resurrectionem et ascen
sionem quinquies scilicet tho
me cum alijs **Joh.** xx. ad mare
tibadis **Joh.** xx. In monte tha
bor **Matth.** ultimo In ierusalem
quando comedit cum discipulis
Luce ultimo et **Matth.** ultimo
In monte olivet quando ascen
dit. Lucas in fine q. p. act. et
nact. et **Matth.** multis de causis
surrexit dominus scilicet ut sep
tinas impletet quando enim dixit

Dominus ecce ascendimus et
Subiungit in die tercia resur
get ut nos ad surgendum spua
liter provocet q. super est ut
sedeat seruus quando coram eo
surgit dominus ut futura resur
rectionem pbaret esse ut poten
ciam sue divinitatis ostenderet
quia mortuos vivificare non est
opus nature sed potencie divine
non est enim regressus de puato
ne in habitum ut nos ab contem
nandum terrenam per adipiscenda
tali gloria animarum resurget deus
velociter q. tercia dei nam hanc
ianuas clausas ab discipulo re
traivit et hanc salutem via re
vetero mortis exiit hic eum mor
tuum nec p.tra in qua iacent nec
militum custodia potuit retinere
integraliter quia in corpore et anima
socialiter quia multa cor. p. a
sanctorum que d. resur. et e. et
naliter **Ap. stolis** Christus ex
mortuis resur. iam non moriatur
similiter surgendum est spuali
ter hanc et eodem modo resurge
mus in die iudicii corporaliter.
Resurrectio Christi est et figura
nre resurrectionis spualis. **Ca.** est
dico mortua et hoc dupl. q. ca
mortua est in opaco n. d. cum
cōsideramus gloriam resurrectionis
Christi movemur ad resurgen
dum in novitate vite. **Ita** est moti
ua est cōsideratio dei patris qm p. d. as
resur. filio mo. ad padum
eadem gloriam fratribus suis

hanc res. qm facit filium suum mi
litum cum eo multos milites. **Fi**
gura vero facit quia hanc Christus
resurrexit in novitate vite ita et
nos in novitate vite ambulemus.
Item hanc diem resurrectionis
Christi precessit dies mortis in pas
sione pasceus et dies quietis
in sabbato sequenti ita gloria
nostre resurrectionis precebit
in nobis mortificatio viciorum
et quies contemplationis eter
norum. Nota q. hanc duplex est
mors scilicet anime per culpam et
corporis per extinctionem ita du
plex est resurrectio scilicet anime per
gratiam et corporis per gloriam.
Hanc mors anime creavit mortem
corporis ut habetur in **Gen.** ita
et converso resurrectio anime cau
abit resurrectionem corporis
gloriosam. **Sciendum** q. quidam
resuscitantur sicut hanc samuel
qui licet vere sauli aguit ut di
citur in ecclesiastica historia tamen
non vere suscitatus fuit ut qui
dam dicunt. **Quidam** imperfecte
ut lazarus iterum moriturus.
Quidam perfecte hanc Christus sy
dicturus et prima resuscitatio
signat conversionem sive penite
ciam peccatorum. **Secunda** co
nversionem recti durantiu. **Tercia**
conversionem perseverantiu.

De ascensione Christi **Ca. XXIII.**
Differencia est inter as
censionem et assumpti
onem et euolationem.

Quoniam ascensio pertinet ad
cruciatum. **Assumpcio** ad beatam
virginem. **Sed** euolacio ad alios
sanctos. **Ratio** huius est quo
niam ascensio sit propria viri
te ascendenti. **Assumpcio** a viri
te cruci assumptis qua filius
spiritualiter obsequitur matri.
Euolacio vero sit misterio age
lorum. **Alia** est differencia quia
locus euolandi est distinctio
chororum. **Locus** vero assumpti
virginis. **Circa** ascensionem Christi
sunt consideranda que tracta
bant ascensionem et colliguntur
in officio de ascensione. **Primum**
est q. videntibus illis id est dis
cipulis eleuatus est ut scilicet vni
endi desiderium ad ipsum excitaret
in eis. **Secundum** est q. nubes cla
re suscepit eum ab oculis eorum.
Per vmbra nubis signatur
q. ihesum non possumus videre
in alto in hoc mortali corpore. **Ter**
cium q. eleuatis manibus fecit
batur in celum eleuauit autem
manus propter duo scilicet ut suos
patri offerret et ut inimicos al
te manu retractata percuteret.
Quartum est q. benedixit eis ut
eos contra hostem minueret et
bois celestibus augetet. **Quintum**
est q. ascendit in iubilacione q.
refertur ad vocem iocunditatis
redemptorum ascendendum cum
ipso qui prius voce lacrimabili
clamauerunt in portis inferni.
Aduenisti desiderabilis quem.

expectabamus in tēbris. **S**ep-
tū est q̄ ascendit in voce tubę
et hoc refert ab sonū p̄dicatō
nis ap̄loꝝ q̄ sonus fuit eis tūc
inūctus dicēte dño euntes in
mūdbū vni. p̄di. euā. omī q̄. **E**p̄
tūc em̄ in omne tēam exiuit so-
corū q̄. **S**eptimū est ascēdens
in alai captiua dupit captiuitatē
idest captiōs captiuitate inferni
quos seā victos eduxit. **O**cta-
uū est q̄ dedit dona hoibz q̄
omnia bona nā desuerunt sunt
quo xps ascendit hom̄ prima-
duo habent ex act. sed tertium
et quartum ex fine euangelij.
scdm lucā. **I**tem quintū et sep-
timū ex ps. **I**tem septimū et octa-
uū ex ps ascendit cristus
gressus ad celum multipliciter
scilicet tamquā bonus obediēs
cōpleta obediēcia quo ad pa-
trem tamquā bonus mediator
facta pace et concordia quo ad
homines tamquā strenuus p̄-
pugnator et cōtra demones. **A**s-
cendit cristus pluribus de cau-
sis scilicet ad quiescendū post
laborem quo fatigatus fuit 33.
ānis nobis fuiens abinteceden-
dū p̄ annis p̄ quibz vtiliter
laborauit. **D**eēnū. **S**econdū ascē-
sum habes o homo ad dñm nñ
hēas filiū mediatorē et matrē
inuentricē filius ostendit p̄-
latus et vulnera mat̄ oñt filio
p̄ct̄ et vbera. i. nlla p̄t eē ēpul-
sa vbi tot cōcurrūt adūs infig-

nia. **X**ps ergo optimus adu-
satus est q̄ tot habet linguas
loquētes p̄ nobis q̄t vulnera
p̄ nobis suscepit. ad cōqueren-
dū de inimicis p̄ quibz vires
suas in vtiliter expēdit. **P**la-
Inuacuū laborauit. **I**te ascendit
xps vt nobis locū p̄paret. **I**o.
vado p̄te vobis locū vt fiduci-
am in ipm sperādi nobis tēhu-
eret vt in corpalem possessionē
etne hereditatis nos mitteret
et spm scm mitteret. **J**oh. p̄mo
Si em̄ nō abiero pacitus nō
veniet ad vs q̄. vt desiderium
nēm post se trahēt. **C**ant. **T**er-
tiū he me post te. **V**t nam nob̄ ad
celū ostendēt quia fuit dicit.
Luc. **E**duxit p̄m dñs discipul-
los suos scās ciuitatē in betha-
niā vt ipa eductione cognos-
cerēt hic se nō habere manentē
ciuitatē. **Q**uia autē in bethaniā
eduxit eos q̄s mēpreat dom?
obediēcie. h̄gēt p̄ oia obediēcie.
eos trāsituos esse ad celestia
post hoc fecit eos trāsire in mō-
tem oliuārū vt p̄ montē intelli-
gāt eminēcia sps in cōtemplacōe
p̄ oliuas ā p̄guissimū pectoris
deuocō. vltari? vero post istam
nō restat n̄ salus aīe in celum.
Exaltatus aut fuit xps t̄p̄lāt
i t̄a p̄ūte meriti. sup t̄a p̄ cru-
cis suspēdiū. sup celos p̄ ascē-
siōis iubiliū ascēsiō xpi fuit an-
glis mirabilis. **P**la. q̄s est iste
q̄ venit de edom cūctis v̄stibz q̄

Demonio terribilis. **R**ec. 3. **N**ō
fuit tantū gaudium ab heri et
nudiū ceruus de nobis. **H**ec
sunt verba philistinū q̄ vocifera-
bantur filiū israhel dū adducen-
tū archa i federis de filo in tal-
tia vt p̄ eam diuinū adiutorū
haberent in p̄elio hominibus
salutatis fuit sup̄ patet s̄ mul-
tiplici fructu ascensionis cristi.
Ascendit cristus multipliciter
sc; p̄atēter quia videntibz illis
eleuatus ē. **P**otentē quia ele-
uatis manibz ferebatur. **G**au-
denter quia i iubilatione ascē-
dit. **D**ecenter quia cū duabus
turmis regēdiebat sc; homi-
nū et angelorū. **N**on autem
dico q̄ ibi fuerūt angeli in a d̄
iutorū necessitatis. **S**ed in ob-
sequium dignitatis. **H**omines
quoq; dico quos deus s̄ in se
liberauit et q̄ post resurrectionē
vsq; ad ascensionē mortui sunt
de numero saluandorū nec pur-
gatorio vltari? indigentes. **C**le-
menter quia benedixit eis xps
non statim post resurrectionem
ascendit triplici mōne. **P**ri-
mū ē q̄ differēda fuit ascēsiō vt
multipliciter probaretur resur-
rexit in actibus in multis
argumētis per dies p̄l appatēs
eis. **S**econdū vt paciētiā nos-
tram informaret qua mercedē
debemus equanimiter expectare
fuit agricola non statim post se-
minacionē meritis. **S**ed fructū

maturationē expectat. **T**ercia
propter discipulorū consolado-
nem. **V**nde dicit glōsa. **A**ctuū
primo fuit p̄l fuerūt hore mor-
tis cristi ita p̄l diebus tum eis
cōuersatus est post resurrectionē
quia consolatio diuina excedit
tristitiā humanā. **N**ota q̄ xpo
conuenit descendere de celo tan-
tūmodo scdm diuinā naturā q̄
deus illuc venire dicitur nisi sp̄i-
rituali effectū apparet. **S**ed ascē-
dere conuenit ei p̄prie scdm hu-
manam naturā quia scdm illā
solūmodo mutat locū et non
secundū naturā diuinā. **D**e
ascensione xpi. **C**a. **XXIII**.
Ascendens cristus in ce-
lum sedet ad dexteram
dei patris omnipoten-
tis. **D**uo intelligūt per dexte-
ram. **P**rimū est equalitas ma-
iestatis ad quam cristus sedet
scdm diuinitatē de hac dextera
Heb. **T**alem habemus pontifi-
cem quī consedit in dextera ma-
iestatis in excelsis. **S**econdū i-
telligūt per dextera potiora bo-
na glōie in quibz cristus sedet
secundū humanitātē qm collatū
est ei a deo. **Q**uicquid conferri
potuit et licet ab instanti cōcep-
tionis simul accepit bona gr̄e
et glōrie i anima eadem cū bona
fuerūt in ascensione manifesta
et i loci congruēcia repleta. **D**e
hac dextera dicit. **C**olo. **S**econdū
Que sursum sūt querite vbi xps

est in dextera dei sedes ibi dicit
glosa qd sursum ubi sedet cristus
sunt potiora bona gratie et glorie
Dicimus ergo qd ascensio fuit
tam ad locum quam ad dignitatem
inquatum quidem fuit ad locum
sic ascendit super omnes celos
id est usque ad dignissimum locum
celi empyrei huc ad altissimam
eius partem eo qd nobilissimo
propietati conuenit talis locus
nec est dicendum qd corpus christi
sit obligatum ad illum locum. Sed
qd sibi locus ille sit secundum congruen-
tiam deputatus inquatum autem
ascensio facit ad dignitatem sic
sedet ad dexteram dei patris non
tamen quo ad situm patri non
competit sed quo ad excellenciam
duplice sicut dictum est quia per
dexteram intelligitur vel equalitas
maiestatis qd competit christo
secundum diuinitatem vel perfectio pre-
mij qd competit sibi per humanitatem
precedendum quocumque non est qd con-
cedimus christum ad dexteram sedentem
patris. Stephanus enim vidit
eum a dextris dei stantem quia
nos credimus eum regnare et
quiescentem qd notant in celsione
Sed Stephanus in tribulatione
positus habuit eum per pugnam
totum et susceptorem. Unde vi-
dit eum stantem. Merito cristus
sedere dicitur ad dexteram dei. Se-
dere quidem quia laborauit per
suum laboribus suis a iuuentute mea
ad dexteram autem quia diu

fuit in sinistra aduersitatis. Ita
afflictus et humiliatus sum in
manibus Dei vero dicitur quia post
abiectionem merito sequi debet
gloria. Unde qui se humiliauerit
exaltabitur.

Incipit liber quintus de gra-
tia spiritus sancti.

Capitulum Primum.

 Veniamus ad deum
de celis non descendit
per essenciam suam
in commutabilem sed per
influenciam ab ipso manentem
ita nec spiritus rationalis eleua-
tur super se per situm localem sed
per habitum dei formem. Unde
necesse est spiritui rationali si de-
bet esse dignus et ne beatitudinis
quod per se fiat influencie spi-
ritualis.

De origine gratie.

Ca. II.
De bonum gratie non potest
quis venire per se cum
non sit hoc secundum limites
nature sed secundum influenciam largi-
tatis diuine sicut enim creatura
per suam defectibilitatem suo princi-
pio semper indiget ut semper sit
in esse nature. Sic idem principium
per suam bonitatem influere non cessat
creaturae rationali vitam spiritualem
ut bene sit in esse gratie quod habet
non potest sine deo largitor. De-
ruptamen in exaltabilis est habet
si gratia gratum faciens non recipit
quia gratia gratum data spiritui primo est
liberata exaltata et mouetur autem est huius

admonitione consentire et hoc
quod in se est facere quo facto pote-
rit homo gratiam gratum facere
tam habere quia hoc est ad gra-
tiam gratum facientem se ipse para-
re. Quamuis enim gratia dei habet
beatitudinem dei dono efficiente non ta-
men sine libero arbitrio consen-
tiente quia sicut ait Augustinus qui
creauit te finem te non iustificabit
te sine te. Gregorius. Gratia gratum
faciens a tribus est sed aliter
et aliter. Est enim a deo efficien-
te a gratia gratis data liberum
arbitrium excitare et mouere a
libero arbitrio consensiente. Quam-
uis enim liberum arbitrium non pos-
sit gratiam efficere in homine potest
tamen se ad hoc abilitare et pre-
parare quod habeat sicut alius non
potest domum illuminare potest tamen
aperire fenestram quo facto scilicet
intret et domum illuminat quod
autem dico de libero arbitrio con-
sentiente intellige in adulto quia
in pueris sufficit fides et facta
mentis ecclesie et meriti christi et
exultat impotenciam sui. Scien-
dum autem quod habitatio huius pre-
paratio ad gratiam triplex est scilicet
efficientis formalis materialis.
Prima est a deo. Secunda est
a gratia gratis data. Tercia a
nobis. Anima namque habet fa-
cultatem et instrumentum cognos-
cendi et diligendi ex natura do-
minum. Sed non habet cognici-
onem veritatis et ordinem dilec-

tionis nisi ex gratia ab opera bona
tria nos incitant scilicet natura que
scripta est in corde hominis dicens
Quedamque voluntas ut faciant ho-
mines. Ratio que dicit ea esse
delectabilia verba honesta. Gratia
que dicit seruendum esse deo quia
summe bonus. Item gratia que di-
cit seruendum proximo quia dei
filius quia dei ymago quia in bea-
titudine socius. Gratia non dat
ei quod se humiliat et de hoc mul-
ta extra habes scilicet in illo qui ma-
num ad largitatem non exten-
dit quia deus quantum in se est
dat omnibus affluenter in illo qui
oculos contra lumen claudit autem
tamen deus solem suum oriri fa-
ciat super bonos et malos in illo
qui fontem recipiens fundit va-
sis sursum erigit quia deus sicut
ait Augustinus ingenti liberalitate atque
veritate replet omnes creaturas
pro capiti earum in eo qui domum
suam cingit spinis ne ingrediat
amicus ipse vero deus semper
stat ad hostium et pulsat in illo
qui in iherusalem de agro suo non ex-
tirpat propter quod fructus cres-
cere non possunt vel proficere in
illo qui ligna igni subtrahat tunc
deficit. In illo qui os ad sume-
dum cibum aperire negligit quia
talis debet merito fame mori. In
illo qui tempore pugne arma pre-
parat quia talis sepe capiet et vi-
neratur. In illo qui remos non mo-
uet tempore tempestatis quia

talis sepe inergitur in illo qui
existens in egiubine medico
confidit. gra nobis a deo pcep
dit sicut radius a sole sicut ger
men a radice sicut mel a flore
sicut riuus a fonte sicut ymag
go ab artifice scdm exemplar
interius et factus exterior.

Distinctio gra. Ca. II.

Gracia dicitur tripliciter
Primo generaliter et sic
gracia est adiutoriu di
uinu creature gratis impensum
Et indrater ad quemq; actu
sine huius adiutorio gra nichil
posset facere pmo nec in esse du
rare Deo dicit gra specialiter
et talis gra dicitur gratis data scz
bonu quo se ho pparat ad susci
piendu spūs scti donu hui? em
grā est reuocare libat a malo et
excitare ad bonu sine quo null?
fuit sufficiens qd in se ē vt ppa
ret se ad salutē Tercio dicit gra
apē scz donu datu diuinitus ad
medum qd quide donu gra gra
tu faciens appellat sine illa gra
nullus ēt mereri nec in bono p
ficere nec ad gloriā puenire. Ist
ta triplex gra sumit ex verbis
Apostoli Vbi ait Gra dei sū id
qd sū Ecce p et gra eius in me
vacua nō fuit ecce scda et gra
eius in me sp manet ecce tertia
Potest pdicta dicitur gracia gra
tis dās vt est deus. Itē gracia
gracie signū vt est ppheta et
potestas faciendi miracula. Gra

cia gratum faciens distinguit
in operantem et coopantem gra
cia operans dicitur pueniens et
incipiens ac liberās qz peccatū
expellit gracia coopans dicitur
subsequens et pficiens ac ad
iuuans qz liberū arbitriu ad
iuuat et ei coopatur in merito
Multipliciter distinguit bonum
est em bonu p essenciam et hoc
est deus Vnde nemo bonus nisi
solus deus Est em bonu per pū
cipacōem et id distinguit in bo
num gracie et bonum nature Vā
de Augustinus Omne qd est in
quātum est bonum est. Scz. Vi
bit deus omnia que fecerat qd.
Item est bonu in gñe et hoc est
bonu ex obiecto sicut ē est. Rā
ibi est actus in debita materia
si etiā desit for circūstanciā.
Itē est bonu ex circūstanciā hō
aut est qd bonu ex gñe nescit.
debitis circūstanciis sicut ē da
re elem indigenti tpe debito ex
cōpassione et hui? Itē est bonu
virtutu hoc est qñ opī addit
pō ex pte op mētis q est p hi
tū mētis bñ cōstituit Itē est bo
nu meritoriu vt qī addit iph
opi debiti finis mētis sup mo
tū nālem. Itē est bonu glē vt ē
bonu re nāra dñs etne.

De effectu grē. Ca. III.

Effectus grē excitat li
ar ab bñ cogitandū et
sanat ipm mutādo af
fectū ipm qz corrobāt pducēdo

Item gracia hominem deo reco
ciliat a peccato quoq; liberat et
penam eternā in temporalem cō
mutat. Item gracia opā nōstra
meritoria facit et bona per pecca
tum amissa restituit atq; sta
bulum in planū conuertit. Itē
per graciā efficitur anima spō
sa cūcti filia regis eterni et tem
plum spiritus sancti. Itē gracia
ipsam animā purgat et illuminat
et perficit. Item gracia mentem
elevant deo assimilāt et spiritu
ali solacio dāt. Nota qz qūis
virtus gratuita simul inht anie
tū gracia non tamen habet effec
tum suum i canticō sicut gracia
quoniā effectus gracie ē facere
gratiū deo et facere dignū vita e
terna et hic effectus statim in
ē puero post baptisimū virtutis
autē effectus est elicere actum
meritoriu de potencia et hic ef
fectus non statim est in puero
post baptisimū hoc autē non ē
appt de factū virtutis. S; appt
impotenciā nature agētis puer
tim non est humilis ad actus
voluntatis Vnde sciendū qz tri
plex est perfectio Prima ē gra
cie et causat esse gratiū. Scda
ē virtutis et causat bonum
actum Tercia est operis virtu
tis et causat meritū. Prima per
fectio perficit animā Scda p
fectio anime potēcias Tercia p
fectio iphs actus. De virtutibus
et pmo qd sit. Ca. V.

Nunc de virtutibus est
agendū Et primo quid
sit virtus Virtus est vt
ait Aug bona qualitas mētis
qua bene inuit qua nullus ma
le vitatur qz solus deus in homi
ne operatur Nec diffinico daf
in compacione ad agentē Itē
secundū Aug Virtus est habi
tus mētis bene cōstituta hec
datur ad subiectū in quo ē Itē
dicit phus Virtus est habitus
voluntatis imediā cōstitēs
quo ad nos terminata radione
put sapiens de terminabit hec
diffinico datur in cōparacōne
ad actum circa quē est Itē ph?
Virtus est dispositio perfecti a
optimum hec datur scdm com
paracōnem ad finē Item Phide
rus Virtus est nature habitus
anime de cuius vitē ratio moui
pietas cūctas diuinitas honoz
hominis etne beatitudis me
ritum hec diffinico datur in cō
paracōne ad effectū Diffinico
Augustini exponit Virtus est
bona qualitas et hic ponitur q
litas pro genē bona vero dicit
ad differēciam malariū quali
tatum anime dicit quoq; bona
quoniā a deo datur et bonos
tantum inhabitat et bonos facit
et ad bona perducit Mētis poni
tur ad differēdam qualitatu
que sunt in corpore qua bene in
uitur ponitur ad differēdam q
litarum quibus recte intelligitur

fiant sciencia qua nullus male
videtur potencia ab differēcia
qualitatu quibus et male et be
ne uti possumus qua solus deus
in homine operatur potencia ab
differēcia virtutum cardinali
um q habentur p acquisitionem
Circā aliam differēciam notā
dum est q ibi potencia habet
mentis bene instituta et hoc ad
similitudinem regni qd tunc be
ne instituitur quando recte consi
liatur et bene operatur et iuste obe
ditur eodem modo bene institu
ta est mens si iusto bene consiliat
Si voluntas bene imparat et si
sensualitas debito modo obtem
perat et analogia virtutis hic
est. Virtus em dicitur quasi vis
intra et hec vis consistit in ag
gressione arduorum et intolles
tancia aduersoru et in abstine
cia placitorum. Itē virtus dicit
ur quasi iurum tuens. Itē vir
tus dicitur quasi viribus tuens
Itē virtus dicitur quasi viri sta
tus. **De qualitate virtutis.**

Ca. VI.
Non virtus i medio co
sistat istud mediū est
in tribus scilicet in agē
dis habendis sustinendis. In
agendis scilicet intra supra et ci
ra mod. Apostolus rationabile
fit obsequiū nostrum in haben
dis scilicet in superfluo et indi
genciam puerbiorū. diuicias
et paupertas ne dederis michi

In sustinendis scilicet inter ele
uari in prosperis et deici in ad
uersis. Unde non declinabitur
ad dexteram vel sinistram. Mul
tiplex est perfectio scilicet suffici
encie hanc omnes habent exis
tentes in caritate ordinis huius
ppum est seruare continēciam et
ligionis huius ppum est tenu
tate omnibus placōis ad hos
ptinet animā ponere p omnibus
suis. Securitatē huius ppum
est habere mortem in desiderio
et vitam in paciencia ad pma
perfectiōnem tenetur quilibet. ad
ultimam vero nullus tenetur
sed ad tres medias aliqui ex
causis. Virtus comparatur multis
rebus scilicet auro. Eccles. Au
rum pbat fornax. thesauro.
Math. Simile est regnū celoꝝ
thesauro abscondito. Gemmis
Eccles. quasi vas auri solidior.
oi. la. p. Armis Reg. quomō
cecidērūt fortes in bello et in
terierunt arma bellica. Arbori
bus Math. Omnis arbor bona
bonum fructum facit. De hoc
hugo de sancto victore Arbor sa
piencie per timorem seminatur
per gratiam irrigatur per fidem
radicatur per deuocōnem germi
nat. per desideriu crescit. per
caritatem roboratur. per spem
vivit. per circumspectionem frō
det. per disciplinam floret. per
virtutē fructiferat. per pacien
tiā magnificat. p mortē carpit

Item virtus comparatur floribus
Can. Fulcite me floribus fon
tibus. Cantic. Fons ortorū pute
aquarum. Semitis. Proverbi
vie eius vie pulcre et omnes se
Psalm. Astitit regna a dextris
tu in q stellis. Baruth. Stelle
lumen dederunt et Picmentis
Cantic. Que est ista que ascen
dit. Cantic. Unde Io. Deus cib
est ut et cetera. Psalm. Quis da
bit michi pennas sicut columbe
Tres bene sunt condiciones vir
tutis que sunt temporis te
modo actuū multiplicatio et in
bono delectatio. Primum ipsam
virtutem in radice firmat. Se
cundum quasi floribus decorat.
Tercium sapore fructuū delectat.
Similiter dicendū q ad consu
mationē virtutū quatuor con
runt scilicet. Dispositio. pprius ha
bitus informans. Operatio. pro
bans. Premiu coronans. **De**
qualitate virtutis. Ca. VI.
Virtutes omnes in homi
ne sunt equales licet i
ter se distemte sint et
pprias habentes excellencias et
hec equalitas in multis consis
tit. Equales aut sunt virtutes
Primo quo ad essenciam quia
omnis virtus est simplex. Secū
do quantum ad equalem radicē
in anima scdm qd est in ipsis
Tercio quantum ad relacionem
ad eundem finem quia omnes
propter deū operantur. Quarta

quantū ad equalem effectum
quia equaliter faciunt dignum
vita eterna. Quinto quantum ad
equalē facilitatē ad actus suos
quantū in ipsis nisi impediant
Sicut virtutes equales sūt pro
dictis modis ita sunt equales
alijs modis. Primo quantum
ad vsum quia virtutes sunt sic
arma. Sicut miles nescit equa
liter pugnare cum omnibus ge
neribus armorū habet melius
pugnare cum illis que frequē
visitant. Sic est de virtutibus.
Secundo quantum ad auctoritatē
quia scdm hoc maior virtutibus
omnibus est caritas et quilibet
virtus potest esse maior alia se
cundum aliquā prerogatiuam
quam habet vel secundū aliquē
effectū. Tercio quantum ad feru
rem quia virtus alia frequē
etiam operatur. Sciendū ē q eadē
virtus numero nō est equalis
sibi semper. Crescunt enim vir
tutes multis modis scilicet quantum
ad intencionē quantum ad radi
cationem quantum ad potenciam
virtutis quantum ad maiore ex
pressionem diem similitudinis
quantū ad diuturniore pmanē
ciam. Quarta notandū q cres
cente una virtute crescunt omnes
et habes exemplū in cithara in
qua si debet esse debita propor
tio sonorū necesse ē ut qd una
corda tēditur etiam omnes tendū
ne in armonia fiat dissonancia.

Quare polleat aliq̃d vsu vniu-
p̃tutis aplius q̃ alteri? multe
sunt r̃cōes. Prima est quia sic
deo placet qui est dator ṽtutis.
Sec̃da est natura completōis
q̃ magis est consona op̃ibus
ṽtutis q̃ alterius. Ter-
cia est vsitacō quia magis ex-
ercitauit se circa vnā ṽtutem
quā circa aliam. Quarta quia
vnus impugnator a vicio õtra-
rio illi ṽtuti. Quinta quia ma-
iorem habet discrecōnem in op̃-
tibus ṽtutis q̃ alteri? quolibet em̃ ṽtutis habet suas
ap̃rias r̃cōes. Sexta q̃ diffi-
cultas status quia cū de nouo
quīs quertitur licet habeat ma-
iorem caritatē q̃ alius qui diu
fuit in caritate nō est tamen ita
expeditus ad aliquod agendum
sicut ille ap̃ter reliquias pecca-
torum q̃ adhuc inherēt mag-
nitudinē sciencie et cōsecrē dē:
magnitudo ṽtutis et hoc tri-
plici r̃cōe scilicet r̃cōe diuī-
ni exempli. Ioh̃s plenū gr̃cia
et veritatis. Luce potens in op̃e
et sermone act̃. cepit tacere
et docere r̃cōe cristi angeli q̃
quanto plus cognoscunt tanto
plus diligunt ratione exempli
humani. Mat̃h. Qui autē fece-
rit et docerit hic magnus r̃cō-
ne exempli naturalis quoniam
lup et calor in sole ap̃p̃rōnant
r̃cōe obligacōis. Luce cui plus
cōmittit̃ r̃cōe p̃ne declinacōis

Luce Seruus sciens nō docet
nō facies uā. m̃l. De dūcti-
one ṽtutū. Ca. VIII.

Quoniam sunt sibi coe-
dinatē quia ṽtutes vt
qui vnā habet habet
omnes. Prima ratio est largi-
tas dei d̃ctis qui non dat vnā
sine alia. Sec̃da ratio est quia
sicut vnū membrum indiget
alio sic est in ṽtutibus. Ter-
cia ratio est quia sicut est in ci-
thara si vnā corda defuerit non
est armonia perfecta ita nec in
anima perfecta erit spiritalis
melodia nisi omnes assit ṽt-
tutes. Quarta ratio est quia cō-
tra vicia singula sunt aliq̃ ṽt-
tutes vnde omnes oportet h̃re
ṽtutes vt om̃ia vicia impug-
nent. Nam sicut miles mundi
non est expedit? nisi oīa arma
habeat ita nec miles xp̃i si ali-
qua ṽtutis sibi defuerit. Quinta
r̃cō est q̃ sicut stelle et planete
in speris suis sunt ita ṽtutes in
aīa oportet esse. Sexta r̃cō est
q̃ aīa est quasi vas aut sol or-
di. lap. i. ṽtutibus. Septima ra-
tio est quia anima est sicut or-
tus nobilis cui non de est de co-
aliq̃ius foris vel arboris. Oc-
taua est q̃ aīa est sicut ap̃othe-
ca cui nō de est medicina aliq̃ia
radicia vel pigmenti ea q̃ de cō-
nexionē ṽtutū dē sūt intelligi
debent de ṽtutibus gratiis
q̃ om̃s quo ad h̃tus sūt cōnepe

sicut q̃ d̃ actus meritoris sūt
equales. Et licet similes sint ṽ-
tutes tamen aliqua dicuntur ma-
tas ṽtutū nō q̃ habitus ṽt-
utis genēt habitum ṽtutis
Sed motus motum sicut dicit
Berh. Lectio inquit parit cog-
nitionem. Cognicio amorem a-
more frequenciam. Frequencia fa-
miliaritatem. Familiaritas fidu-
ciam. Fiducia impetitionē. De
quibz hunc mo. y. quatuor dicitur
esse matres ṽtutū sicut fi-
des origine quia ex motibz si
dei surgunt motus aliar ṽtutū
Caritas educatione. Pru-
dencia regimine. Humilitas cō-
seruatione. Vicia vero non sūt
connepe sicut ṽtutes. Ratio
hui? est q̃ vicia sunt in nobis
ex op̃acōibz nostris que simi-
les non sunt ṽtutibus theolo-
gice non sunt in nob̃ per acqui-
sitionem sed p̃ infusionē. Alia
ratio est quia vicia sunt opposi-
ta ad inuicē sicut auaricia et p̃-
digalitas q̃ nō est i ṽtutibus.
De cōmendacione ṽtutū
Capitulum. IX.

Ietus cōmendabilis ē
Primo a causa efficiē-
te que deus ē ipsa enim
vt ait Aug. Solus deus in ho-
mine op̃atur. Secundo a causa
materiali in qua et quia nō nisi
bonos inhabitat non ē sic de bo-
nis naturalibus et fortuitis q̃
alia pluit super iustos et inius-

tos. Tercia a causa formali q̃
decor est spiritalis. Psal. ois
glo. fi. re. Quarto a causa finali
Aug. Premū ṽtutū est Ipse
qui ṽtutē dedit. Ṽtutis bona
ē multipliciter. Primo in se q̃
sicut ait Aug. Ṽtutis est bona
qualitas mentis. Nota q̃ bona
ē possessio que appinqua ē ciui-
tati hic aut metra ciuitatē est q̃
in anima. Secundo in op̃acōe.
Neb. Optimū est gr̃cia stabi-
litate cor. Tercio quia in op̃a-
cione quia bonū facit hominis
opus q̃ nō esset meritorium
nisi ex ṽtute p̃cederet. Greg.
Nichil habet iuriditatis tam?
boni op̃is nisi manserit i me i
ce caritatis. Quarto in cōmuta-
cione quia de lupo facit agnū et
tenebras cōuertit in lucē. Malū
em̃ culpe mutat i bonum gr̃cie
et malū pene mutat in bonū glo-
rie q̃ d̃ signat i mutacione aī
in ṽtutē. Quinto distinctione q̃
ṽtutes distinguunt filij dei a fi-
lijz dyaboli. Io. quia i hoc cog-
noscent om̃es quia me ē. et
Sexto i exemplificatione quia
om̃s sancti studebāt ṽtutibus.
Vnde cōmendamus innocentia
i Abel. In abraham obediencia
i Ioseph. oīnēcia. In moyse
mansuetudinem. In dauid humi-
litem et sic de alijs. Laudabi-
lis ē ṽtutis ap̃ter multa sc̃z q̃
magne dignitatis cristū enim
doctore habuit. Vñ illud discite

a me quia in iis sum et humili
corde qz magne sublimitatis.
Tulius dicit? yma est de altis
simis despa radicibz qz magne
ioanditatis. **S**al. In custodie
dis illis re. m. qz magne utili
tatis bonus. **Q**uā sine pena
sunt vicia n. qz sine pmo sunt
pntes qz magne securitatis.
Tulius. h. deinde sapientia est
vt oia tua inte pōta esse dicas
amēdabilius est studiū pntis
studio sciēcie rōe exempli. qz
sancti sic fecerūt rōe auctori
tis. **A**pl's. Non in pmo ē reg
nū dei h. in pntē rōne effectus
qz pntis peccatū expellit sciēcia
nō. **R**acōne originis qz virtus
fimis est gl'a et nō sciēcie. **R**ōe
obiecti qz virtus obiectū est bo
nū sciēcie vero v. **R**ōne ma
terie in qua est. qz virtus non
nō est nisi in filijs si sciēcia nō
semp. **R**ōne securitas qz secur?
est esse quā p'm. **R**ōne honel
tatis qz maior est gloria sequi
dñm qz Aristotilem. **R**acōne vi
tandi mali qz p'mi pntes si ex
tendissent manū ad lignū vite
fiat ab lignū sciēcie nō inare
rissent tot mala in se et in pos
sib. **De comēdaco pntis**
Ca. IX.

Uetus gaudiū pcellit
gaudiū mūdi in p'gita
te pū. **D**eura mēs qz
iuge cōmū. h. gaudiū p'p'te
ab instar pūcti. fiat dē Job.

In puritate cōtē h. ut mōi? q
escit in floibz qz i luo. In dig
nitate glō ad gal. **E**lāo animi
de hīs qz digna sūt et gaudiū
mūdi de indignis est. In salu
tate sap. nichil in vtilius vita
hōibz ē. **E**ccē. **E**xtrēma gaudiū
luct? occupat. In libtate. **A**pl's.
In libtate vocatū sum? p'p'te a
ligatus est p'p'te. **F**umū p'p'te
suorū vnu qz qz cōtē. **I**n dī
na p'p'te. **A**ug? **T**ale bō
nū deus ē vt nēmī eū desere
bō sit. **N**ō cōtē. **I**n malis. **V**ir
tus opat mīa m'p'liat se; in
celo cui vni fāt. **V**n regnū celo
rū vim patē in mūdo qz custo
dit hōimne ne cōburne igne cō
cupiscēcie et ne m'gat in aq's
voluptatis et ne m'qnef luto i
cōtē. **I**n corde huāno qz vulnē
tū sanat m'gnatū m'bat m'bat
vnuat expeccatū illuat in iher
no qz ignis ihernalis nō potest
ledere p'tuosum fiat nec ignis
mālis salamādā p'tus cōnabi
lem illuat ab cōgnicōem vta
cōcupiscibilem excitat ad amo
rē boni inasibilem cōfortat ab
detestacōem mali. **I**n deo assū
m'fat qz p'p'te v'itatis splēdore
spūi scō p' caritatis feruore an
gelis cōm'at. **M**ō? in carne
p'p'te carne vūe nature ē angeli
ce non humane mentem iocun
dat. cōnat subleuat honorat sa
nat pūificat cōbat dītat m'bat

Item virtus mala preterita ex
pellit presentia impugnat a fu
turi premunt. **I**tem virtus be
ne mentem instituit. **D**ilectum
hominem deo efficit. **F**ruitū tā
mereti qz premij adducit. **T**em
poralia discrete disponit que in
se sunt in differēcia bona facit
fiat ea que differēcia declarāt
nobis effectus virtutū genera
les ita sunt ecia singulariū vir
tutum effectus aliqui speciales
fiat ē qz humilitas deo subi
cie. **P**enitentia reducit. **I**usticia
deducit. **O**bediēcia conducit.
Paciēcia producit. **P**erseue
rantia itroducit. **P**uritas iugit.
Caritas deo vnit. **De meri
to virtutum. Ca. XI.**

Meritū boni operis est ef
ficacia ad optinendum
illud quod nō habetur
vel ad habendū iustius qz ha
betur. **V**nde per meritū de nō de
bito fit debitū. **E**t ipsum debitū
fit magis dīgnū fiat rex dabit
equū quem miles non meruit.
Sed per v'sū equi meretur eū
equū iam datū. **A**d intelligē
predicta. **S**ciēdy qz tripliciter
dīgnitatur meritū sciz congrui
dīgnū et cōdīgnū. **M**eritū cōgrui
est per quod disponitur subie
ctum vt possit recipere graciā se
cundū rationē diuine iusticie il
lud vocatur dispositio materie
sciz dum quis facit qd in se est.
Meritū dīgnū dicit ydoneitatem

operantis ad assequendū illud
qz meretur. **M**eritū cōdīgnū dī
cit equalitatem meritū ad remu
nerationē. **D**ico aut equalitatem
nō arithmetica. **S**ed geometrica
sciz non quantitatis sed p'p'ti
onis et illud patet quia deus sp
remunerat sup meritū fiat pu
nit cōtra cōdīgnū. **V**nde non ē
meritū et premiū equalis quan
titas. **S**ed p'p'tio quia apud
deum non ē iusticia cōmutatiua
cū nulli debeat aliquid. **S**ed dī
tributiua. **V**otat autē iusticia
cōmutatiua iusticia fōē qua da
tur vnus p'p'te pro denario vel
plna panis pro solido. **I**usticia
vero distributiua ē principij
qua distribuitur dona secundū
p'p'tionem ad merita et ista ē
apud deum. **V**nde **A**pl's? **V**nus
quīqz mercede ac. se. su. labo.
Dicēdy ergo qz nullus sic me
retur p'mam graciā merito dīgnū
vel merito cōdīgnū. **S**ed tan
modo merito congrui. **S**imiliter
existens in caritate nō potest al
teri mereri primā graciā merito
cōdīgnū. **S**ed merito dīgnū et
merito congrui. **P**otest autem
existēs i graciā mereri sibi aug
mentū gracie et per consequens
merito dīgnū et merito congrui
prout ista sup'ri? expōita sūt
p'p'ti tres modi merē dī gene
raliter habentur. **V**nde si alij in
ueniuntur ad eosdē tres reduci
potēt. **C**um ergo dīcāt qz b'ia

viago meruit portare p[ro]p[ri]a in sal
li g[e]dum est compatiue meruit
id est ipsa portare debuit p[ro]p[ri]a
quā alia. Item mali dicuntur
mereri temporalia quia nullū bo
nū i[n]communiatū sicut nullum
malum impunitū. Sed istud di
citur in p[ro]p[ri]e quia opera in mor
tali facta nō sunt dicte bona
cum nō sint informata caritate.
Sed quia opa talia aliq[ui]d boni
habent. Domi[n]i i[n] t[er]p[er]atu[m] ea
esse bona et aliquid dat p[ro] eis.
Item quādoq[ue] peccator meret[ur]
graciā occasionaliter quia pau
peres optinēt in eodum benefac
toribus graciā suis p[ro]p[ri]is qua
rum p[re]sum o[mn]iō fuerunt ele
cti. Item satis in p[ro]p[ri]e sumit me
ritum ubi dicit felix culpa que
talem meruit habere redeptorē
ibi em ponitur meruit pro exi
gebat.

De Abilitatōe ad graciā.
Ca. XII.

Meritū nullū sibi me
reat p[ro]p[ri]a graciā sibi q[uo]d
dictū est p[ro] se peccator
humilitate ad graciā faciendo
q[uo]d in se est q[uia] nulli talū graciā
denegat hoc aut non est ex me
rito digni vel cōdigni si cōgrui
h[ab]et v[er]o cōgruitas multo magis
est ex p[ar]te bonitatis dei graciā
cōfētis quā ex p[ar]te hōis se ad
graciā hūilitatis q[uia] in ip[s]am o[mn]e
ad graciā et etiā i[n] infusio[n]e gr[ati]e
h[ab]et se aia ad modū materie. ip[s]e

vero deus ut p[ri]mū mouens et
efficiens alia rōe patet q[uo]d ista
cōgruitas magis est a deo quā
ab homine q[uia] hūilitas q[uod] ex p[ar]te
hōis est solū modo dat locū di
uine m[er]iti q[uo]d salua iusticia possit
aliquid offerri gr[ati]a q[uia] in iusticia fiet
sine iusticia h[ab]et tali d[ic]te gr[ati]a i
quo est; obex gr[ati]e id est p[er]cādi
volūtas. Sufficiens igit[ur] hūilita
tio ad graciā est si homo facit
q[uo]d in se est facere aut q[uo]d in se
est tria cōplecti[ur] v[er]o sc[ilicet] homo
actu p[er]cādi et voluntate p[er]cādi
desinat et conet in bonū v[er]o est
sibi possibile. Rōnū q[uod] o[mn]e
meritū v[er]o demeritū acquirat in
hac vita. Item non bonū facere
sed bene facere laudabile est
non enim verbis sed adib[us]
meremur.

Ex quibus causis meriti.

Ca. XIII.

Perita meritoria tota i[n]t[er]
sunt a gr[ati]a et totaliter
sunt a lib[er]o arbit[ri]o licet
p[ri]ncipali[ter] a gr[ati]a q[uia] gr[ati]a cōp[ar]at
ad lib[er]ū arbit[ri]ū sicut sessor
ad equū sicut em sessor dirigit
equū ita graciā dirigit lib[er]ū ar
bit[ri]ū in exercitio v[er]itutum p[er]
nos em malum facere possum[us]
sed non bonum. Ad efficiē
am merendi tria valent. Pri
mū est difficultas op[er]is q[uo]d pa
tet in mat[er]i nōio. Sc[ilicet] dūm
est p[ro]p[ri]etudo volūtat[is] Ap[osto]l[us]
hilarem datorem diligit deus.

Tercū est magnitudo caritatis
ipsa em caritas pondus est sac
tuarij scōm q[uo]d omnia q[ui]a in
templo erant ponderabant ad
hoc q[uo]d aliquod opus sit meri
torium tria requirunt. Primo
q[uod] ipsum opus sit in caritate q[uia]
opera que sunt extra caritatem in
sunt sicut arbor extinctus. Se
cūdo q[uo]d fiat ex caritate multa
sunt in caritate. Sed tamen nō
sunt meritoria ex eo q[uod] non sūt
ex caritate id est quia nō referūt
ad finem suū. Tercō q[uod] sit refec
tib[us] se ad bonum hoc autē dico
quia mala non possunt bona i[n]
tentione fieri alioq[ui]n sequeretur
absurditas q[uod] idem opus esset
meritorium et demeritorium. At
tenduntur tria ex parte homi[n]is
in merito sc[ilicet] subiectū hoc ē aia.
Item lib[er]ū arbit[ri]ū et intentio
sue finis. His trib[us] respondēt
tria ex parte dei sc[ilicet] Graciā. Vie
tus Caritas. Gr[ati]a quidē reddit
subiectū deo gr[ati]ū. Virtus autē
abilitat lib[er]ū arbit[ri]ū. Caritas
vero intencionē dirigit ad finē
debitū. Dicit T[er]tullianus q[uod]
meritū q[uo]d consistit p[er] nos lib[er]ū
arbit[ri]ū facit ad meritū nō suf
ficiat p[er] nos virtutem formaliter
dicit quia ex virtute tamquam
ex forma procedit motus et eli
gitur de potencia p[er] nos motū v[er]
tutis essentialiter hoc dicit q[uia]
motus essentialiter est meritū
quia quod est p[er] nos ipsū est p[er]

nos graciā; efficaciter hoc dicit
q[uod] sine graciā nullus motus est
meritorius p[er] nos opus instru
mentaliter hoc dicit q[uod] opus
exterius est quasi causa instru
mentaliter ipsius meriti. Nota
generaliter non meremur sine
graciā nec passionib[us] i[n]quantū
passiones nec motib[us] nature.
Dicit em p[ro]p[ri]us natura neq[ue] bo
ni neq[ue] mali sum[us] neq[ue] sum[us].
Aug[ustinus] inu[er]sus bene facit etiam
si bonū est q[uo]d facit neq[ue] lib[er]o
arbit[ri]o negato. Quicquid em
nō habet v[er]sum rationis et lib[er]i
arbit[ri]i in eo non est meritum
vel demeritū sicut sunt infemā
tes dormientes infami animalia
bruta. De fine actionis.

Capitulum XIII.

Via meriti vel demeri
tū circa finem actionū
attenditur. Jo. Nota
regulas de hac materia ex fine
dicitur actus bonus vel malus.
Malus actus nō fit ex fine boni.
Vna intentio multos actus in
format. Vt si aliquis intendit
vnum solidū dare p[ro] deo ita q[uod]
quotidie debet vnu denarium.
Si q[ui] sui obliuiscitur et nō de
fert donacionē aliam vel ali
quorum denarior[um] tamē donacō
est meritoria propter p[ri]mam
intencionē finem sub fine potest
quis ponē vbi graciā aliquis
intendit ire ad forū ad hoc in
terdit vt emat medicinas ad

hoc limit eas ut dicitur ab inhe-
rentia ad hoc curari desiderat
ut deo melius seruiat. In isto
omnes precedentes voluntates meri-
torie sunt propter ultimam volun-
tatem secundum eam ultimam finem omnes
precedentes voluntates iudicantur
bone vel male. Diverſi fines non
sunt faciendi quorum unus non
fit ad alium referibilis. Verbi gratia
Aliquis intendit ire ad unam do-
mum ad hoc vadit ut luxuriet
ad hoc vult luxuriari ut sanior
fiat ad hoc vult esse sanus ut
deo seruiat. Iste finis ultimus
illa voluntatem quod est luxuriari
non informat sed potius e converso
illa voluntas istam intentionem de-
formare perfectionis est
deformare vero imperfectionis est.
Qualiter una intentio peruersa
plures depravat voluntates. No-
ta quod actio corporalis potest re-
ferri ad finem temporalem dummodo
postea illud temporale referatur ad
deum ad deum. Et hoc est quod di-
cit Augustinus. Debemus man-
ducare ut euangelizemus? non eu-
gelizare ut manducemus? Si autem
in actionibus finis primus po-
natur deus et finis ultimus tem-
porale peruersissimum est. Unde be-
ne licet constituere duos fines
scilicet temporalem et eternum ut
istud quod eternum est finis ul-
timus sit et prius ultimum quod
nichil sit. *Capitulum 22.*

Quid mereamur. Cap. 22.

Prima bona meritoria
sunt tria scilicet vice
etne augmentum gratie
remissionis pene primi itaque scilicet
premiu vite eterne substantia
le premiū. Respondet ad id
operis scilicet caritati premium
vero accidentale. Respondet
generi operis sicut et augmen-
tum gratie quia operibus excellen-
tibus et operibus super erogationis
meremur magis augmentum
gratie quam alijs operibus remissio
autem pene respondet penaltia-
ti operis nam opera quod magis
sunt penalia magna sunt meri-
toria remissionis pene. Est enim
regula in theologia quod pena pe-
ne resolutoria est. Nota quod li-
cet tota vis merendi vitam et
nam et etiam alia consistit in cari-
tate non tamen totus effectus
quia merendi effectus consistit
tunc etiam penes magnitudinem
operis sicut patet in merito
remissionis quia non solum con-
sistit in caritate sed etiam in
operibus penaliibus et huius-
modi exemplum in christo habe-
mus qui meruit nobis aperire
nem ianuam paradisi cum effec-
tu hoc autem meritum non est
in sola caritate sed in caritate et
excellencia operis hoc est sua
passione. Sciendum quod de primo
substantiali meretur homo tan-
tum uno opere quod cum per mille ma-
nente eadem radice et non crescente

Valent tamen huiusmodi opera
ad multa alia unde velius so-
cundat scilicet mentis stabilitate
virtutes. Augere scilicet melius ac-
cidentalibus premijs. Peccata remie-
tit scilicet quantum ad penam que iam
sunt dimissa quo ad reatum per
gratiam. Debilitat scilicet fomitem
Remouet scilicet accidia exer-
citat scilicet hominem in assue-
tudine boni atque repellit scilicet tem-
taciones dyaboli. Nota quod per
nam gratiam nullum potest mereri
propter et hoc multiplici ratione
Prima quia talis non habet ra-
dicem merendi id est gratiam. Se-
cunda propter status indignita-
tem quia peccator non est dignus
panem quo vescitur. Tercia quia
nullius hominis opus placet
nisi placeat ipse prius. Unde di-
citur in Genesi quia dominus per
respexit ad abel quod ab munera
eius. Quarta quia naturaliter an-
tecedit causa suum effectum sic et
gratia precedit omne meritum
cum ipsa sit causa meritorum ipsa
enim secundum Augustinum voluntatem nos-
tram precedit ut velimus et se-
quatur ne frustra velimus gratia
sicut supra dictum est per bonum
volum eius etiam merito condigni
meretur augeri in via ut aucta
mereat perficere in patria et hoc
a deo diuine est gratiam infundere
augere et perficere secundum cooperam-
tionem voluntatis nostre. Nam
sicut deus est ipsius gratie fon-

tales principium influendi sic ipse
solus est principium augendi
modum infundentis. Gratia vero
per modum meriti et dignitatis
Sed liberum arbitrium per modum
cooperantis sicut liberum arbitrium
per gratiam meretur merito con-
digni augmentum gratie in statu
vie sic etiam meretur merito con-
digni ipsius complementum in sta-
tu patrie. Quod vero ex condigno
mereamur vitam eternam multe
sunt cause. Prima est efficacia
doni spiritus sancti cooperantis
in merito. Secunda veritas dei
promittentis. Tercia per suam
bilitas liberi arbitrii consensu-
tis et finaliter persuectis. Quar-
ta difficultas status merendi.
Quinta dignitas status casti-
tatis nostri iterum mentis quod
glorificari debet cum suis membris.
Sexta liberalitas dei tribuentis
quem non deest parua reddere.
Septima est obsequium sibi fide-
liter obtemperantis. Octava no-
bilitas operis quod ex caritate pro-
cedit quod tantum ponderat in ope
tu iudicis quantum amor ex quo
procedit et ideo non potest semp-
ni in summo bono remunerari opera
que non sunt ex caritate licet non
valeant ad vitam eternam valere
tamen ad alia multa. Unde res-
pondet. Aptat cor ad susceptum gratie
minuat penam scilicet illam que debetur
si non fieret illud opus non autem
illam que iam debet et dat bona

teret se; tpalia occupat se; ne
sit homo interi⁹ occisus assue
at se; ad bonū opandū delat
se; mētē mitigat se; fomitē. ac
cet se; fluxū pccī. Ultimo scien
dum qd nullū bonū erit irremu
neratum et nullum malum erit
impunitū qd.

Diuisiones et dñe virtutū.
Ca. XVI.

Virtutes scdm marcro
biū dñe qñq; politica
qñq; purgatorie qñq;
purgati ai qñq; exēplares pso
nas Docet salon in pñ. scō as
in eccles. Tercias in Cañ. Qñ
tas i deo legi? politica nāq; dñ
aut fm qd regūt vitā huānā q
ad opa exteriōra et fm qd pug
nāt cō vicia purgatorie dñe
fm qd sūt iā in victoria vicōz et
respiūt pñ interiōra pñ extio
ra purgati ai dñe qñ iā de vic
tis vicis possessor pñ qñscit
raro insurgētibz pñis motibz
exēplares dñe qd in mente dñā
cōsistūt. Nā p deo pñtū in deo
sūt et ipē tēp oīm exēplarē. Atq;
didit pñtes itellātales et cōsue
tudiāles. Itellātales vō didi
t i sophiā idest sapiām et itelligē
ciā et frenesim idest prudenciā
spiritus et hec tria ordināt nos
ad deum quia sophia regit affe
ctum Itelligēcia vero intelle
ctum sed frenesis vtrumq; pru
dēcia enim spiritus regit cog
itacōnes et affectiones virtu

tes vero cōsuetudinales diuidit
in honestatē et libertatē et hec
duo ordinant nos ad homines
quia honestas ordinat homi
nem quo ad seipsū liberalitas
autem quo ad proximū. Item
phia moralis diuidit in ethi
cam yconomiam et politicam
Harū pma mores quo ad seip
sum instruit. Secūda familiā
dispōit Tercia vites et regna
regit. Circa virtutes h sciendū
est qd cū vna sit gracia gratifi
cans animā. Septē tamen sūt
virtutes quibz humana vita
regitur. tres qdem theologicę et
quatuor cardiales Et licet hec
virtutes sint gratuite per mfor
matem graciā possunt tamen in
formes fieri p culpam et iterū
informari p penitēciā adueni
ente gracia que est habituum
virtutis origo finis et forma. de
hac lege sola caritas excipitur
q informāse esse non potest si
aut ceterę virtutes cum ipsa sit
virtutum forma nam cū habi
tus aliarū virtutum habeatur
sine gracia et caritate in quibz
consistit vita pñtū tunc sunt
informes cum autem gracia su
puenerit tunc formantur et de
cōstāt ac deo sunt acceptabi
les. Unde virtutes informes
sunt sicut colores in tenebris
et sicut carbonē opacti et sicut
mimi aridi et sicut aurū obdura
tū et sicut gēme cōlūse in silices

Cōuerso virtutes formate sūt
sicut colōes i luce visibiles qbz
aspectui cōplacentis et sicut car
bones ardentes et sicut aurū vi
tentes et sicut aurū fulgens et
sicut gēme vas aurū decorat
Differēcie intre virtutes et p
cepta et dona et fructus et be
titudines Virtutes potēcias
disponunt Precepta opa respi
ciunt Dona operibz facilitatem
addunt Fructus gustui sapōre
appōnūt spiritūalem Beati
tudes ipi pñtū pñmū siue vie
siue patrie cūiungunt Alia est
differēcia quia virtutibz bene
operamur bonis operamur eppe
dita beati tudinibz operamur per
fecte fructibz pñmū. De vir
tutum cardinaliū a theologi
arum. **Ca. XVII.**

Differēcia virtutū theo
logicarū et cardinaliū
hec ē quia virtutes the
ologice mouent in finem Sed
cardinales mouent ad ea que
sunt ad finem Item differēcia
est quia theologicarū virtutum
obiectū est ipse deus Sed cardi
nialium virtutū finis est ipse
deus et nō obiectū. pprie Vir
tutes theologicę habent p īfusiōē;
Cardinales vero per acquisitiōē;
Ita virtutes theologicę mouēt
ad opa ex radonibz sumptis a
lure dñi Sed cardinales a iurē
naturalī Item virtutes theolo
gice attenduntur quāquā ad

actus itatiōis Cardinales vero
ad opa exteriōra Item theolo
gice non habent finē bonis Car
dinales vero sine bonis haberi
possunt Itē theologicę sūt dis
cretiue actū in proximū Item
theologicis sic ē qd habitus ge
nerat actus Sed in cardinalibz
cōuerso quia ibi actus generant
habitus scdm quod phus dicit
quales sūt actus quā tales sūt
habitus De virtutibz theo
logicis ī genē **Ca. XVIII.**

Adima quāquā ad supe
riorem partem in qua
cōsistit ymago trinita
tis habet rectificari per tres vir
tutes theologicę Unde sicut y
mago creatoris cōsistit in trini
tate psonarū et vnitatē essēcie
sic ymago recreationis cōsistit
itritate habituum cū vnitatē
gracie Per hos autē tres habi
tus virtutū Anima fertur in su
mam trinitatē scdm tria appa
ta tribz personis ita qd fides bi
tigitur i sūme verum mutandū
credendo et assentiendo Spes
in sūme arduū innitendo et ex
pectando Caritas autē in sūme
bonū desiderandū et amando Vir
tutes theologicę differunt itre
se multipliciter Primo scdm ac
tus pprios Nā fides facit deo
assentire Spes in deo cōfiderē
Caritas facit deū diligere Secū
do differūt ratiōe subiecti Nā
fides in ratiōali Spes i īnsēbili

caritas in cōdispensabili. Tercō
differūt rōne obiecti. Nam si
des est circa vtrū. spes circa ac
duū. caritas circa bonū. Quar
to rōne effūs nā fides in pñ
ti deū sequit. spes motū vsq;
comitat. Caritas pñnit am
plexat. Quinto differūt rōne
cognicōis quia per fidem deus
cognoscit vt veritas p spem ha
bet vt cōmunitas p caritatē iūgit
vt bonitas.

De fide. Ca. XIX.

Fides sū aplm est sba
terū spanbaz argumē
tū nō apientū. In hac
diffinīōe fides dē sba idest fū
damentū substat ēdificō spūa
li qd est grā et glā ipa namq;
fides fāt iam aliquāter se
spanbas i nob subsistē p grā
ciā et fāt tantē p gloriā. **¶**
Ideo fides ē subamētū grā et glā
q; ipa pñt. hūc vñtū ē pñt
dico nō tpe s natura terū span
batū dē q; fides p assensū fāt
in nob subsistē res spanbas
argumētū dē idest arguēs mē
tam q; fides inclināt intellectū
ad credēdū ea q nō apparet et
apē hoc dē fides p? argumētū
q; cōclō q; fides pbat ex nō ap
paretū qd; sint et nō pbatū
nō apparetū dē q; fides sua lu
ce et vñte manifestat ea q nō ap
paret tā pñta q; pñcia q; futā
Propterea qd; q; f? aplm fide i
telligi? aptata ēē scia. Pñcia

vero fāt apt. Aug? Dem?
in qd deo aliqō posse et nō intel
ligē si posse futurū aut q; p fide
credi? resurrectiōne mortuorū
et hūmōbi. Fides dē mētalit scz
hūc infōrtus caritatē illūāns
mētē ad credēda. Actū fide pñ
ficiā corda eor q; litas infōrtia
Iaco. Fides sū opib; mortua ē
Motus fidei Aug? Fides ē credē
qd; nō vides facilitas credēdi
Matth. nō iūm tantā fide i isrl
deuocō fidei. Matth. o mēte mag
ē fides tua. Actū fidei. Vñ in
fimbolo. Anath. Hec ē fides ca
vt cōdā? ēē. fāt in alia scia qd
sunt antedē vt supponēs qdā
vero cōsequēcia vt cōclusiones
quēdā quasi media vt pponēs
pbatas iā in doctrina fidei.
quēdā sūt ad modum suppo
sitiōnum vt ea q; sūt de iūte na
turali fāt nō esse fornicādū
vel fornicādū esse mortale
peccatū. Quēdā ad modum
cōclusionum vt animā in bap
tismo lauari et alia sacramen
ta. Quēdā ad modum ppositiō
num vt sunt articuli fidei. **¶**
Nota q; fides est media quasi int
opinionē et sciēciam q; opinio
se habet ad vñam ptem contra
dictionis cū formidine alitē?
partis et sine causē cognicōis.
Sciēcia aut se habet ad vñā
partem cōtribūtionis sine for
midine relique et cum causē cog
nicōis ac pñ media necessaria

Unde sciēcia est necessariorū
et ita patet q; fides participat
cū vtroq; **¶** Ad fidei perfectionē
pñtinent septem. Primū est q;
sit prime veritati inepa fāt si
des moyfi qui se negavit filiū
filie pharōis magis eligens
affligi cū populo dei q; tēpora
lis peccati habere iocūditatem
scdm quod sit caritate formata
fāt maie magdalene quam si
des saluam fecit et cū dimissa
sunt peccata multa quia dilex.
Tercū q; sit deuocōne feruēda
fāt illius multis cū dixit do
minus. **¶** mulier magna est f
des tua. Quartū q; sit bonis
opib; probata fāt fides cor
nelij. Quintū q; sit fortitudine
robōta fāt fides. Stephani
Laurenij et aliorū martirū q;
per fidē fortēs facti sunt i bel
lo. Septū q; sit obediēcia deco
rata fāt Abrahē. Septimū q;
sit humilitate subiecta si ut f
des beate virginis que ait Ecce
ancilla domi. **¶** Nota q; fides mā
gis auctoritatē imitē q; rationē
quia scdm **¶** 3. Fides non ha
bet meritū cū humana ratio pre
bet expimentū i tēllige sufficiēs
q;uis em fides rationib; firmit
tamen nec talib; nec etiā exp
rimento scāhili debet quis cre
dere contra fidem sūt patet in
eukāstia vbi visus gustus tac
tus et odoratus dicit esse panē
et vinū. Sed fides dicit esse cor

pus xpī et sanguinē. Vñ Augus
tinus qd; intelligimus inquit
debemus rationi qd; credimus
debemus auctoritati qd; opina
mur debemus errori. **¶** Nota q;
duplex est cognicio de deo scil;
naturalis et accidentalis. Natu
ralis cognicio duplex est scz an
peccatū qua homo agnoscebat
deum apte in creaturis. Item p?
peccatū et hoc est pñ speulū in
enigmatē. Accidentalē cognicō
triplex est. Prima est acquisita
per rōnes naturales quā habēt
pñ et dicitur sciēcia. Secunda
ē que habetur testimonijs scrip
turarū et miraculorū et hec cog
nicio dicitur fides in formis. Ter
cia que habetur ex caritate. Sed
hec dicitur fides formata et pñ
ta em cognicione; assentit aī
prime veritati apte se et supra
omnia. **¶** Unde adueniente ea pe
runt dñes alie cogniciones ac
cidentales ad minus quo ad ac
tū. Cum enim alie cognicioēs
veniunt i anima tūc fides tāq;
velocior preoccupat motus oēs.
Cum fides sit d non apparenti
bus et difficile sit occulta credi;
necessaria sunt duo ad hoc vt
firmiter credatur veritas. Pri
mū est illustracō veritatis ani
mam eleuans. Secundū est recti
ficatio auctoritatis aīaz firmās
quorū primū ē per fidem. Scdm
est per scripturā autenticā et per
spiritū sanctum edicā auctoritas

ergo p̄bet fulcimentū fidei et si
des assentit auctoritati. utriq;
verū p̄p̄m est apte qd splen
dor et verbū dicit qd mētem p
fide m̄ illuat et vitatē p̄ doctri
na m̄ oñt. **H**oc q; sciendū est.
q; vna tantū est fides tā in p̄a
tibus q̄ in p̄teritis q̄ in futu
ris licet magis clara sit in eis
et explicata qui se p̄tē cristum
quā in eis qui p̄cesserūt eius
aduentū sicut nouū testamētū
est clari⁹ quā vetus q; em̄ nos
credim⁹ factū antiquū p̄tēs cre
debant esse futurū exceptis ill
articulis qui adhuc restant cō
plendi sicut et resurrectio est
mortuorū et iudiciū extremū q
remuneracō bonorū et puniō
reprobatorū q̄.

De effectu fidei. Ca. XX.

Fides multa bona facit
hominē saluat. **V**nde
dictū est marie magda
lene fides tua te sal. se. mentē
purgat. Actū. fide purificās cor
da eorū cōtra mūdum pugnat
Heb. Sancti p̄ fidem vincerūt
regna. **O**stulata impetrat. vñ
Om̄es quā maḡ est fides t. q̄
p̄seueraciā dat. **A**postolus.
Tu autē in fide. sta t̄palia con
tēp̄nit Heb. fides moyses gran
dis effectus est negauit se fili
um q̄. **I**ustificat **A**postolus.
Credidit abrahā deo et repu
tatū est ei ad iusticiā b̄ificat.
Vnde quia vidisti me thomas

credidisti beati qui nō viderūt
et crediderūt sup̄ subamentū si
dei quidā edificāt aurū oten
pla. om̄s q; qui cōtemplat̄ nū
fide quib; q̄ m̄tē videre solem
sine oculis quidā argenti p̄di
cacōis q; qui p̄dicat sine fide
nō loquūt eum qui scdm̄ deum
est sermone fidelem. quidā la
pides p̄ciosos bonorū operum.
quia qui bene opat̄ sine fide ē
sicut qui facit structurā sup̄ are
nā. **H**ic alij edificāt ligna scz
amore ardentērem temporalū
Alij fenem id est finem delec
tacōnem carnalium **A**lij stipu
lam scilicet sociūm verborum
et operum infirmorum. **I**sti
quidem saluantur merito fin
damenti sit tamen quasi pe
ignem quo epuratur edificium
non p̄doneum tanto fundamen
to fides habet effectus quosdā
essenciales et p̄ncipales vt est
facere filios dī et facere dignos
vita eternā q; facere similes deo
et purgare animā a tenebris
peccati sive inidelitatis et isti
effectus sunt a deo. **A**lios ha
bet effectus voluntarios et se
darios vt est credere et dirigere
opera aliarum virtutum et
imparare omnibus suo modo et
isti effectus a libero arbitrio
sunt. cū q̄ effat̄ hō seipm̄ seluat
et sine q̄ nullus saluari possit.
cū fides est via eēne vite.

De articulis fidei. Ca. XXI.

Si aspectus habeat ab
eos qui symbolū edide
runt **T**ūc articuli sūt
duodecim ad numerū duodecī
Aptorū **S**i autē cōsideremus
que radicaliter sūt credenda.
Tūc articuli sūt quorūdecī q;
rum septem spectāt ad diuini
tatem. et septem ad p̄pi huma
nitatē. **E**x hoc significata sunt
in septem stellis et septem can
delabris aureis in quorū medi
o fili⁹ hominis ambulat **S**ūt
igit̄ septem articuli fidei q̄ p̄ti
nent ad diuinitatem **P**rimus
est vnū esse deum. qui notatur
ibi p̄tēs omnipotentē **S**ecū
dus est patre esse deum ibi p̄
tēs omnipotentē. **T**ercius ē
filiū esse deum ibi. **E**t in ihesū
p̄m̄ filiū eius vniū dominum
nostri ihesū p̄m̄. **Q**uartus ē
spiritum sanctum esse deum ibi
Credo in spiritum sanctum **S**ic
patet q; p̄dicti quatuor arti
culi sūt de vnitatē diuine essen
cie et trinitatē p̄sonatum **V**n⁹
est credere remissionē peccatorū
hīs q̄ sūt in ecclesia ibi **S**anc
tam ecclesiam catholicā sancto
rum cōmunionem remissionē.
Septus est resuscitacō. ibi.
Carnis resurrectionē **S**eptim⁹
est bonorū remuneracō **S**ub q̄
cōprehenditur et malorum pu
niō ibi vitam eternam **E**t is
ti tres p̄lāmi articuli ad diu
initatē p̄tinent. q̄a virtute di

uinitatis sit peccatorum remis
sio que est anime viuificacō et
corpum resurrectio. atq; cor
pis simul et anime glorificacio
Alij septem sūt articuli qui p̄
tinent ad p̄pi humilitatē **P**ri
mus est credere filiū dei esse cō
ceptū s̄ spū scō ibi **Q**uādocept⁹
est de spiritu sancto **S**ecūdus
est filiū dei natum ex maia vir
gine ibi. **M**atus ex maria vir
gine **T**ercius filium dei p̄ nos
his mortuū i cruce ibi **P**assus
subponcio pilato crucifig⁹ mor
tuus et sepultus. **Q**uartus filiū
dei descendisse ad inferos s̄
animam ibi descendit ad infer
na **V**nus filium dei resurrexis
se ibi **T**ercia die resurrexit a
mortuis. **S**eptus eundem ascē
disse ad patris equalitatē ibi
Ascendit ad celos sedet ad dex
tram dei patris omnipotentis.
Septimus filium dei iudicatu
rum. bonos et malos ibi **I**ns
uentus est iudicare viuos et
mortuos **I**sti quatuordecim ar
ticuli colligunt̄ ex symbolo qd
ap̄li ediderūt **A**rticulū primū
et secundum de diuinitatē **P**e
trus posuit **T**ercū Andreas
Quarcū Bartholome⁹ **Q**uin
tū Symon **S**eptū. **M**atheus
Septimū Mathias **I**tem p̄ti
mum articulū de humanitatē
p̄pi posuit. **I**acobo maior et etiā
s̄m **T**ercū Iohānes **Q**uarcū
Thomas **Q**uinū Mathe⁹ **S**e

tum philippus. **T**ria sunt sim-
bola. Primum apostolorum.
secundum interuentum cōsiliij. Ter-
cium achan. Primum factū est
ad fidei instructiōem. Secundum ad
fidei explanatiōem. Tercium ad fidei
defensionem. Nota qd aliud est
credere deum. Aliud credere de
o. Aliud credere in deum. Quo-
mam credere deū est credere ip-
sum esse. Credere autē in deum
est credendo amare eum et cre-
dendo in eum ire ac mēbris e-
i in corporari. Credere vero deo est
credere verbis eius.

De spe. Ca. XXII.
Spes est certa expectatiō
future beatitudinis ex
dei grā in mētis appetitū
pro veniens. In hac diffinitōe
non sumitur certitudo demon-
stratiōis in qua plene vni par-
ti consentitur. Sed certitudo opi-
nionis qua vni parti consenti-
tur. quia ratione probari. vide-
tur. nec cū omniō de est in for-
titudine. Vnde aut expectatio
nis causa pūcipalis est dei grā
et nō nostra merita quia et ope-
ra nostra nō sūt meritoria nisi
ex dei gratia. Vnde meritis ta-
men aliqd sperare. nō est spes
sicut ait Gregorius. Sed pre-
sumptio. In predicta diffinitōe
diffinitur motus spei. et non
pūis. Sed pūis spei diffinitur sic
Spes est audacia mētis de
largitate dei concepta habēdi

ultam eternā per bona merita
inter fidem et spem talis est dif-
ferencia. Fides enim est de pūitis
et futuris. Spes autem de futu-
ris tantum est. Fides est de bo-
nis et malis. Spes autem de
bonis tantum. Fides est de bo-
nis tam sibi quā alijs. Spes
autem de bonis sibi tantum con-
ueiunt tamen in hoc qd tam
fides quā spes de inuicibilibus
est. Certitudo spei ex tribus
oritur. scilicet ex diuina largi-
tate ex habundancia merito rū
ex pūgustatiōe eternorum. Nota
qd spes put est viatorū
sic est cū certitudine opinatiōis
vt dictum est. Spes autem eo-
rum quī sunt vt sūt in purga-
torio et quī fuerūt in limbo est
cum certitudine sciencie. vnde
declinat aliquo modo a spe ap-
prie dicta. spes autem q̄ fuit in
stephano quando vidit celos
aper tos et que fuit in paulo
quādo dixit scio quī credidi qd.
Et q̄ fuit in adam ante peccatū
fuit cum certitudine viliō-
nis tū satis debiliōis quā in
celo vnde spes sit sumpta ad
huc est minus apprie sumpta
dicta. Ex hīs patet qd in pa-
tria non est spes premij quia
beatitudo est omnium bonorum
simul tota passio. vnde nichil
est futurū qd speret licet scis
si ad huc futū sit resuscitatio cor-
porū fm tū pūis ē fm pūis

spes autē sit futurū respicit qd
pūiat tam presenciā rei q̄ cog-
nitiōis prout spes proprie su-
mitur duplex est spes scz suffra-
gi et pūis auctoritatis. Prima
est ponenda in sanctis. Secūda
in solo deo. Et hec ē triplex scz
venie. Psal. In te domine spāu
non confundat in eternū. Glacie
Psal. Sperantē autē in domino
misericordia circūdabit. Glo-
rie Prover. Qui sperat in deo
saluabitur. Effectus spei mul-
tiplex est a tribulatiōe libat.
Psal. In te sperauerūt patres
nostri. Exemplū de Suzāna et
Dan cōfortat Mach. peuntes
septē filios sub vno die tempe-
bono animo ferebat ppter spei
quā in deo habebat mētē ele-
uat. Psal. Qui sperat in domino
nu. for. qd. Saluat. Psal. Qui
saluos facit sperantes in se. Te-
poralia ministrat. Psal. Oculi
omniū in te. Spes cōparatur
multis rebus dicitur enim. Galea
thess. Galea salutis qd. Ancho-
ra Heb. dicit de spe. Qm̄ sicut
anchoa habem? aīe tūc ac he-
mam medicinā. Psal. Speras i
domino nō infirmabor. Gemma
Prood. Gemma gūssima expecta-
tio postolantis. Solaciū Heb.
vt fortissimū solaciū habeam?
quī cōfugimus ad tenentis ap-
m tam nobis spem. Elauis glo-
ria super illud. Sperans in domo
p̄ spem intrare ad videntis illud

qd credis lignū vite. Sapia sū
corā hominibz cor. pas. qd.

De Caritate. Ca. XXIII.

Caritas scz m aplm sic
diffinitur. Caritas ē finis
precepti de corde ponit
et consciencia bona et hīc nō fic-
ta et sumitur hic finis consuma-
tiōis quia caritas est consuma-
tiō siue perfectio omnis precepti
et potest dici finis terminatiōis
preceptorū qz omnia opera sūt
in precepto tendūt ad caritatē
vt magis ac magis habeat de
corde puro id est intellectu put
dicit glosa et sumitur intellectus
pro actu intelligendi scz m qd
causatur motus caritatis. Qūto
enī quis magis intelligit tanto
magis diligit mī alias ipediat
et ita hec appōsicio denotat cā n
effidentem et conscienciā id est
spē quia qui pūis habet consci-
enciā se ut sperat et fide non
ficta id est libertata vel nō fragili
Sed mēte abuersa forti prosy
in libro de vita cōtemplatiua d
scribit caritatē sic. Caritas est
vt michi videtur recta volūtas
ab omibz terrenis et presentibz
Proorsus abuersa iuncta deo i
sepambilitate et vnita igne qdā
sancti spiritus a quo ē et ad qz
refertur incensa. Inquinamenti
omnis extranea corrupti nescia
nulli vico mutabilitatis obnop
ia super omia que carnaliter di-
ligūtur excessa affectionū om̄

potēssima diuine cōtemplacō
nis auidā in omnibus semp in
victa sūma actionū bonarū. sa
lus morū. finis celestiu pcepto
rū. mors ēminū. vita virtū. a
bus pugnātiū. palma victoriū
Sanctarū mendū arma. causa
meritorū bonorū. pmiū pfectorū.
Dine qua null? deo placuit cū
qua aliq̄s nō potuit deo displi
cere fructuosa in penitentiā le
ta. in pfectiūbus gloriā. in pse
neatibus victoriā. in marti
ribus oporā. in omnibus oīno
fēdibus ex qua quidq̄ est bōi
opis viuet. Caritas quā ad ac
tū diffinit quāque mod. Primo
hic in tēco libro sentētiarū. Ca
ritas est dilectio qua diligunt
deus ppter se et proximus ppter
deū et in deū. Secūdo sic quā
est caritas si vita copulās ama
tū cū amato. Tercio sic sūm Aug.
Caritas est vītus qua vidē deū
et pferui desideram. Quarto sic
caritas est vītus q̄ nū animi cōs
fima affectio ē. Harū diffiniciō
nū. Prima dat in opaciōne ad
ad deū. Secūda in compaciōne ad
eius possessore. Tercia in cō
paciōe ad ēminū. Quarta in cō
paciōe dilecti ad dilectum.

Differeū int caritatē et alios
amores. Ca. XXIII.

Alt. Mor triplex est gūitas
nālis et viciōsus Amoz
gratuitus est laudabil
q̄ vītus habet finē pācipalem

bonū in cōmutabile hic diuidit
in amicitia et cōcupiscēciā. sūm
amiciā diligit quis deū puris
si ne nō respiciens vilitatē suā
sed bonitatem amari hoc modo
diligit homo plus deū q̄ seip
sūm. sūm cōcupiscēciā vero di
ligit quis deū remunerationē
in eo expectans. amor natural
nec laudabilis nec vitupabil
est et habet finē indigēciā vel
vilitatē pāpā iste similis diui
dit in amicitia et cōcupiscēciā
sūm amicitia diligim? nos licet
amore et nām pfectionē et nol
tā cōseruacionē et magis ea
q̄ sunt magna necessaria vt ca
put p quo totū corp? expōm?
hōis nobis et brutis est. sūm
cōcupiscēciā vero diligim? deū
q̄ necessitati nostre subuenit et
subiat q̄ hō amorē nō diligit
res ppter se sed ppter vltū eius
vnde hoc modo plus diligit hō
se dilectione nāli q̄ dī. Amoz
viciōsus vitupabilis est q̄ est
peccatū et habet finē voluptatē
hūe dilectionē in creatura. ha
moz etiā diuidit in amicitia et
cōcupiscēciā sūm amicitia di
ligimus hō amore delectationē
creature ppter se q̄ nā nō hēat
in nob sūm cōcupiam nō diligit
voluptatē creature ppter nos Amoz
i ex est mēaplex scz nālis erga
sepi? erga pntes. iouib? erga
socios iust? erga oēs. viciōsus
erga inimicos. scūs erga deū.

Item differeūda est inter amorē
tem et dilectionē et caritatē q̄
amor ppter est nature et didicit
amor quasi aditum vniō. hic
q̄tat appetitū in re amata. Di
lectio est amor pmi. Et didicit
dilectio quasi duo ligens. So
dat em amantē et amatū in a
more vt scilicet mutuo se dili
gāt. Caritas est amor in deum
hic amā determinat et iudic
tat omnib? caritatē. Vnde didicit
caritas q̄si tam vnitaz vel carū
deo faciens. Alia est differeūda
inter pōicta. q̄a amamus deū
ppter se. Diligim? eū sup oīa
Caritas vtrumq; opletit. sūm
ppter se et sup omia. Diligim?
deum in hoc differt a dilectio
ne pmi. Quia diligere deū ē
velle ei bonū q̄d habet. sūm q̄ sit
oīps et sūme bon? hūi vltimobi
q̄ diligere deū est velle eius
pcepta seruare cū in tēco fū
endi eo. Itē diligere deū est vel
le ipsū possidere et possideri ab
ipso. Itē diligere deū est volū
tatē dei volutati sue in omnib?
pferre. Diligere vero pmi ē vel
le sibi sūmum bonum. Nō per
essenciā. sed p q̄tā. Itē dili
gē pmi ē idē velle et idē nolle
in bono. Itē diligere pmi est
succellū bonū ei optare et q̄m
Itē diligere pmiū ē velle ei
bonū q̄d sibi. Est itē differeūda
inter dilectionē dei et pmi.
Quia deū diligimus i se et p

ter se. pmiū vero diligimus
in deo et ppter deum. Qū didi
mus esse duplicē caritatē. scz
dei et pmi. Hec duplicitas nō
intelligit q̄nā ab habitis. Sū
quanti ab actus q̄ vno habi
tu caritatis diligunt deus et p
imus. Caritas quandoq; didit
habitū ap? Caritas dei dif
fu ē. i. c. u. Qūq; motū. Car
ordinauit in me caritatē. Qūq;
signū vnde maiorē caritatē nō
habet id ē maius signū carit
tatis. Quādoq; terciā psonam
in trinitate. Io. deus caritas ē.
Et sic sumitur psonalit. Qūq;
sumitur essentialiter. Et sic to
ta trinitas didit caritas. Qūq;
sumitur p feruorē caritatis. Vñ
Dimissa sūt ei pēa. m. qm.
di. m. De effū caritatē. Ca. p. p.
Caritas pām expellit.
Vñ dimissa sūt ei pēa.
m. q. b. m. Legē aut
tōd. Ap? Qui diligit se. ipse.
Deū hōm iūgit Io. Qui ma
net in caritate in deo m. et b.
in eo. Mentē virtutibus cōnat
ap? caritas pām ē. q̄. Perfecti
onē adducit ap? Ad huc excel
lit vīa nō. b. Glām tribuit Io.
Si quis diligit me sc et sequit
ad eū. et mā. apud e. fū. Di
lectione dei dignū facit Io. Si
q̄s diligit me di. ap. meo. Ca
ritas in cordib? nostris diffū
dit cum ad pmiū dilatur.
Effūdit p pōiacionē et p opa

miseri cordie infundit p illumi
nationem grē supfundit p opera
pcomis et sup iro gacōis per
caritāe vit. Deus ad hoies in
carnacōne et in hoies in gūdie
collacōne p ipam caritāe autē
hoies ad deū bona opacōe pue
runt ad deū glorificacōne amo
ris est vulnerate qz intima cor
dis penetrat. **Cañ.** vulnerata ca
ritate ego sū. Languidū facere
et hoc p desiderū essendi cum
amato. **Cañ.** Punciare dilecto
meo qz amore lan. Inebare qz
sic intēdit in amatu qz suppi?
et oim resū pte illū obliuiscit.
Cañ. Comedit et bibit et liq
facere qz cor in dīna dulced me
sic resoluatur qz appetitus cum
appetib' li miābili aicitia vniē
Cañ. Anima mea liq facta est
vt di-lo-est. Amoe hēt vim dif
fusiuā in bona opacōe. Vniūā
in propimī dilcōne transformati
uā in iustificacōne. Itē aliter h
ostēdit qz vim habet diffusiuā
vt patet in trū creatōne vniū
uā vt patet in trū incarnacō
ne transformatiuā vt patet in
glorificacōne.

**Quibus enim rebus caritas
assimuletur.**

Ca. XXVI.

Quāritas est bonorū pūci
piū qz a deo ipsa ē etiā
bonorū mediū qz scdm
deū ipa bonorū finis est qz ppe
deū vel alit. Caritas dicitur bone

opacōis pūcipium qz mouet
scdm illud Gregorij. Caritas
opae magna si ē dicit esse me
diū qz opa informat dicit qz
finis qz opa dirigit et ad finem
debitū pducit. Quō caritas dē
finis sciēdum qz ēplex est finis
scz cōsupcōis et cōsummacōis.
ēminacōis. Primo mō caritas
est finis pēoy qz illa cōsumit.
Secdo mō caritas est finis pcep
torū qz illa pūcit. Tercio mō ē
vita etna qz ipē deus ē nū labo
ris. S; vita etna dē ēē tmi? q
qesit. deus vero tmi? in q qes
it. Caritas dē forma pūcipium
mūtiplicat. Primo qz mouz oēs
pūtes ab extēioia opa p q pū
iunt pūtes et mēte ut auget.
Secdo qz oēs pūtes mouēt ad
finē caritas scz ab bonū. Caritas
em hēt bonū p fine et obiecto.
Alie aut pūtes hāt bonū nō p
obiecto sed p fine tantū et ille
finis virtutum pfectionē deno
tat. Tercio quia caritas aug
mentat virtutū delectacōnem
et tollit fastidiū et alleuiat ho
nem ppter ipsius desiderium.
Quarto quia complet animā
et pūcit non quidem in esse na
ture sed in esse gratuito et me
ritorio. Caritas multis rebus
similis dicitur quia compaare
autō qd formay tribulacōis
probat. Autōre quā sequitur
dies eternitatis archēnoe in
qua quā nō sunt inuentus pūte

Arbor bonos fructus pferent
Ale ab celestia subleuanti. **Bi**
tūmini deo animā coniungenti
Clau celū a pūenti corone mē
tem decoranti capiti sensū et mo
tum influenti. Caritas em influit
sensū iōest racionē mēte di alijs
virtutibus influit etiā in motū
iōest affectū mouēdi meritorie
deō mentem illuminare sponse
thorum deo exhibēti. Fumi deo
attrahenti et firmamento aqz
voluptatis ab aqz eternitatis
diuidenti. Fonti mentē vrigenti.
Gemine animā cōnati. Gladio
flāmeo paradiū custodiēti. Ju
go suauiter premēti. Igni affec
tum accēdenti. Nāne d celo des
cendenti. Rose rubenti. Radici
humorē grade quā a sūmo tra
hit ad virtutes transmittenti.
De sic mittenti et conseruēti
in bono soli fulgenti thez auro
latenti vinulo omnes raciones
diligendi in dilecto colligenti.
Vino in ebriati velti peccatorū
turpitudinē cooperti vnguēto
vulnera letalia curanti. **De ex
cellētia caritatis. Ca. XXVII.**

Quāritas excellit alias v
tutes i multis. Primo
in dei conformitate. Ho
diligamus deū qm ipse prius
dilexit nos. Secundo i speciali
dignitate. Ric. Caritas ē regina
virtutū. Tercio in preciositate
quia est aur de opphyre. Quarto
in sponfitate quia ē planeta p

neris et anime pulcritudo quia
sicut pulcritudo exterior homi
nis est ex decenti membrorum
ordinacōne et venustate colois
sic etiā pulcritudo anime est ex
decenti ordinacōne actū et ha
bitū venusto hoc aut facit in a
nima cuius actus est ordinatus
cuius venustus ē habitus. Quā
to in subportacōne laboris. Aug.
Oia quia et i mania leuia facit
amor. Sexto i vigorositate. Ca
tico. Fortis ē vt mox dilectio
Septimo in utilitate. Aug. Ha
be caritatem et fac quicquid vis
Octauo i dulcedine quia caritas
vel actū suū facit delectari nos
in deo non solum i patria sed
etiā in via. **De signis dilec
tionis. Ca. XXVIII.**

Signa dilectionis sunt
quia amicus amicum li
benter audit libenter d
ipso libenter loquit. Sēp de illo
cogitat sū tedio sibi obsequit
corpus et res pro illo exponit
offensam cauet offensum placat
congaudet prosperitati condo
let aduersitate. Gaudet de suā
psencia del; de absēcia diliget et
obit hoc qdville. Conat ei pla
cere. Timet displicere. Trahit a
lios ad eius amicitia. Munera
ab eo data non alienat. Confi
lis suis acquiescit. Petit ab eo
fiducialiter. Quā ier possit qd
scire vtū habeat caritatis. Nota
q quidam sciunt se nō habere

caritate ut qui sunt in actu pec-
candi vel in apostato. Quidā du-
bitat se habere quia rationes hnt
p vtq; pte vt sunt illi qui in-
cipiūt facere qd i se est. Quidā
putat se habere sicut qui multa
bona fecerūt et diu abstinent
a peccato. Sed adhuc sustinent
motus temptationū et ymaginā-
tū turpia. Quidā expūit se
habere caritatem vt illi qui qu-
rant dulcedinē in qbus fomes
ferē extinguitur est et quasi sem-
per vel bona faciūt vel affectant.
Quidā certi sunt se habere vt
quibus deus reuelauit qualis
fuit paulus.

De gradibus amoris.
Ca. XXXIX.

C gradus amoris sunt
isti. Primus est diligo
appter me iste amor nō
est bonus. Secundus est diligo deū
appter me iste est mercenarius
et tūc erit bonus si pācipalis
finis est deus. Tertius cū dili-
go deū appter se id est quia bonū
est hoc est valde bonus quia ta-
lis amor vno tantū oculo id est
de dextro respicit deum. Quartus
cū diligo me appter deum hic ē
optimus qz in tali amore nich-
il querit homo de suo etiā in se
ipso solummodo q dei sunt super
omnia. Diligēdus est deus qz
cū ipse sit principū et hoc ipso
est sumū et hoc ipso qd sumū ē
sūme bonū est et hoc ipso qd sū-

me bonū ē sūme beatū est sūme
beatificū et hoc ipso sūme fruē-
dum et appter hoc est et sūme p-
amorem inherēdum et in eo tā-
quam in fine quiescēdum tria
generaliter diligūt scilicet
vtilē delectabile et honestum
appter pū diligēda est tribu-
latio quia vtilis appter secūda
diligēda virtus amplius qz
honestas appter terciū diligen-
bus est maxime deus quia de-
lectabilis pmo appter hec om-
nia diligēdus est deus quia
ipsum diligere vtilē est delecta-
bile et honestum est. Gradus
caritatis inquantū ipsa tollit
peccatum sunt isti. Primo tol-
lit caritas peccatum mortale
non quātum ad habitum sed
quātum ad actum liberat enim
a peccato mortali sed non a po-
testate cadendi in id. Secūdo
modo caritas tollit mortale pec-
catum quātum ad actum et ha-
bitum sed veniale neutro mo-
do sicut patet in aliquibz sanc-
tificatis. Tercio caritas tollit
mortale peccatum vtroq; modo
et veniale quo ad actum s nō
quo ad habitum. Talis fuit ca-
ritas in beata virgine ante co-
ceptionem cristi. Quarto cari-
tas tollit vtroq; vtroq; mo-
do sic fuit in beata virgine in
conceptione et post. Tunc em
fuit in ipsa sublati fomes pec-
candi totaliter qd. Quinto em

Quinto tollit caritas vtroq;
vtroq; modo et insup omne
miseriā. Sed hoc fiet in prima
patria est caritas qn ē. Ha-
bitu magna. Motu interiori di-
recta. Ope exteriori sollicita. Ha-
bitus stabilita. Feruore discretā
Dulcedine consolatoria. Diligē-
cia deus. Toto corde id est in-
tellectu si errore. Tota anima
id est voluntate sine cōturbetate
Tota mente id est memoria si
obliuione.

De caritate caritatis. Ca. XXXX.

Ad caritatis secūdum
Aug est diligere. Pri-
mo qd sup nos ē. id est deū
deinde qd nos sumus. Post h-
qd infra nos ē. id est primū. Vlti-
mo qd infra nos est id est corp-
pū. In eodem gradu cōtinet
debet corpus pmi qz vtroq;
tenet actionē inferioris boni et
spectu spicius nostri. Secūdo
Ambrō. Diligēdus est pmo
deus. Secūdo pater. Inde filij
Post domestici. Vltimo inimici.
Sed hoc de exhibitiōe quidam
intelligūt. Alijs diligē mag-
alio multo plū. id est maiori
a fctū. Sic sup omnia diligēd-
est deus. Sed inter homines
magis diligēdi sūt patres
q filij. Deinde de consanguinij
seū gradu. Et nō de malo
et affectu. Sic pl- diligēdi sūt
filij q patres. Sed eque pen-
tibus pū succurrendū est mag-

indigēti ad maiore graciā. Sic
magis sūt diligēdi. qui mag-
ad graciā se humiliat ad ma-
iore glām sic diligēdi sūt p-
gradus pācipadi bonū gracie
Nota q idem est ordo dilectio-
nis nature et gracie hoc excep-
to. Qz homo dilectione natura-
li magis diligit se q deū. Sed
ecōuerso in dilectione gratuita
Prima sciēdū q idē ē ordo cari-
tatis q sciēdū Aug est in via
erit etiā in patria qā cū glā p-
ficiat naturā qd nō est imp-
fectōis i natura manebit i glā.

De dilectione ppi. Ca. XXXXI.

M duo se debent hoies
diligere. qz omnes sūt
membra vnius corpis
ppi mistici. Quia vno spiritu
sancto viuificant spiritalit et
vniunt qz vna fidem habent.
qā vnu baptisimū accipiūt qz
vnu patre et dñm habeat. qz
ad vnum tendūt regnum. Di-
lectionē pmi suadet Ius na-
ture. Ma. Quecūq; vultis vt
faciat v- Ius scripturę. Vñ dili-
ges dominū deum tuū et Ecce
plū creaturę. qā simile simili
cōgaudet et omne simile dili-
git sibi simile. Melius est dili-
gere q diligere triplici ratione. Pri-
mo qz q diligim? scim? S; q
diligim? nō scim? s; credimus.
Secūdo qz q diligim? appe v-
tis ē S; diligim? aliene cō qz
cū diligimus a lios obligam?

Cum vero diligimus alios obli-
gamur Quarto quia cum diligimus
meremur nobis cum autem
diligimus alij merentur sibi sic
per dilectionem proximi efficiamus
imitatores christi Jo. Hoc est p-
ceptum meum ut diligatis invicem
sic dilexerunt Saluatoris discipu-
li hoc cognoscimus qui me credimus
Contemplatores dei Io. Qui di-
ligit fratrem suum in deo manet et
videt deum Societas fraterna u-
tilis est ratione subleuacionis
Prover. et soli quoniam si te et Ra-
tione consolacionis Psal. Ecce
quod bonum et quod iocundum. Ratione ex-
ercitacionis Deum semper ante oculos
tuos ponendus est aliquis
cuius exemplo proficias si quod ad
regulam pravam non corriges Prover-
bi modica scintilla augetur ignis
De dilectione mi. Ca. XXXII

Item dilectionem inimicorum
Nota quod alia est af-
fectus et alia effectus Di-
lectio affectus duplex est quia alia
est innocentie alia beneficiencie di-
lectione innocentie tenemur di-
ligere inimicos quia non debemus
eis optare malum inquam aut malum
sed inquam est eis expediens
vel rei publice Affectus dilectio-
nis beneficiencie duplex est scilicet p-
cipalis et secundarius Affectus p-
cipalis est velle inimicis optare bonum spi-
ritualia hoc est gratia et gloria hoc modo
tenemur diligere inimicos affectus
beneficiencie beneficiencie secundarius est

optare bona temporalia inimicis eo-
dem modo distinguendum est de dilecti-
onis effectus quia hic duplex est scilicet
innocentie et beneficiencie primo
modo tenemur diligere omnes inimicos
quia tenemur eis mala non mereri
et non forte propter bonum persone vel
vel rei publice Secundo modo distig-
uenda est dilectio beneficiencie quia hic
est beneficium spirituale nunc ad salutem
tunc tenemur illud inimicis im-
petrare sicut omne pro eis si in spuali
Sed in omni scilicet ut non excludamus
eos ab ordinibus omnibus Si vero
est beneficium temporale ad hoc non te-
nemur si in casu necessitatis Non
tamen quod dupliciter possumus habere inimicos
cum scilicet persone nostre vel ecclesie et
ego inimico persone nostre beneficiencie
perfectio est in quantum beneficium facit
cum ipso vel alteri occasione in omni
est quia in tali casu beneficium subtrahit
utile Inimico autem ecclesie beneficium
subtrahere perfectius est et melius
est si quoniam per beneficium spernamus recondi-
liandum ecclesie ex predictis patet quod op-
tate bona temporalia inimicis ecclesie
imperfectio est si per actum scilicet quoniam ex-
cludunt per hoc quod iuxta inimicis vo-
luntate optare bonum temporalia perfectio-
nis est si per actum scilicet quoniam putantur
eis vel aliis nociva Non quod licet a
inimico diligere sit magis debet tamen in
inimico diligere magis est meritum est
pene meritum est et ad alia multa
patet quod magis accedit ad perfectum
iustis maioris est perfectio vel
iustis est quia magis gratum

Secundo quia motus caritatis
diligere inimicum magis est me-
ritum remissionis pene et hoc
motus difficultatis licet dilige-
re amicum sit magis meritum
vite eterne motus intentionis
amor enim naturalis ferventio
tem facit motum caritatis sicut
dispositio naturalis confert for-
me Tercio quia inimicum diligere
expressius signum est caritatis quia
est contra motum naturae Unde
valde difficile nisi assistat gratia
per quam vincat natura Nota
quod ille cui iniuria facta est non de-
bet reconciliationem querere ex
debito necessitatis Sed si facit
complet debiti perfectionem Unde
dicit Aristoteles Quod talis debet re-
conciliationem querere ut dupliciter
gloria consequatur Unam quia
iniuria passus est Alteram quia
propter rogavit De virtutibus
cardinalibus Ca. XXXIII

Ex virtutibus cardinales
anima rectificat in suis
virtutibus Nam prudentia rec-
tificat rationalem Fortitudo irasci-
bilem Temperantia concupiscibilem Ius-
ticia vero rectificat omnes vires
Ipsa vero iusticia comprehendit
virtutes ordinantes ad proximum ut
est equitas et liberalitas et ordi-
nantes ad seipsum sicut est continentia
et innocentia et ordinantes
ad deum sicut latet pietas et
obediencia Propter hoc dicitur
iusticia deinceps omnes vires et

quod non tamen est virtus spiritualis
sed etiam generalis comprehendens
totius anime rectitudinem cum ipsa
dicatur rectitudo voluntatis Item
per virtutes cardinales homo
in operibus instruitur et contra vicia
armatur Item tamen sit duplex quia
instruitur quo ad se per pruden-
tiam et quo ad proximum per
iusticiam Secundo etiam sit dupli-
citer quia armatur in prosperis
homo per temperantiam in adver-
sis per fortitudinem Item dicit
Augustinus quod prudentia in eligendis
Fortitudo in tollerandis Tempe-
rantia in vivendis Iusticia in dis-
tribuendis Item dicit Augustinus
quod prudentia est in precautionibus
invidijs Iusticia in subventionibus
miserijs Fortitudo in perfectionibus
molestijs Temperantia in coher-
cendis delectacionibus pravijs
Item ait Augustinus in musica sua
quod succedit prudentie contempla-
tio Fortitudinis firmitas adhe-
rende Temperantie mensura di-
lectionis Iusticie ordinacio debi-
ta ad deum et ad proximum Iste
quatuor virtutes appellantur car-
dinales quia sicut hostium virtutes
in cardine ita in his vertitur et
regitur vita hominis Vocantur
etiam pollicite quia hominem pollicentur
et ordinant Dicuntur et humane
quia humano studio acquiritur
Appellantur etiam consuetudina-
les quia honestas humana se
magis exercitat in istis sicut et

sanctorum deuotio se magis ex-
ercitat i virtutibus theologicis no-
q; prudencie e scie qd possit/ tpe
iudic e n psumere qd n possit/ for-
titudinis e facere qd possit. **I**ustit-
ie e velle pl^u qd iustit. **I**ste vir-
tutes suos habet grad^u p^{er}comis
scdm qd eas alie possidet icipie-
tes/ alie p^{er}fectas et alie p^{er}fecti
Dicitur em iste p^{er}fectus qnq; polli-
cite scdm qd regunt vita hois
quo ad opa exteriora prout pug-
nant contra vicia et hoc modo
sunt m^upiendum. **P**urgatorie
diantur secundum qd iam sunt in
victoria vicioru et consistunt p
tam intra p^{er}nam extra et sic sunt
p^{er}ficiendum. **D**iantur purga-
ti animi scdm qd iam de viciis
viciis homo quiescit ita qd r^{ati}
primi motus insurgunt et hoc
modo pertinent ad p^{er}fectos. **E**x-
emplares d^{ic}untur prout sunt
in mente diuina. Nam sicut om-
nium rerum deus exemplar est
ita et ydee virtutum i ipso consistunt.

De prudentia. Ca. XXXIII.

Prudencia secundum qd
virtus est politica est vt
ait **Macrob**ius ad ro-
mans normam que cogitat q
agit vniuersa dirigere ac nichil
preter rectu velle vel facere. **P**ru-
dencia vero secundum quod est
virtus purgatiua. **I**ste vt idem
ait est mundu et omnia que in
mundo sunt d^{ic}im^uz a^uteplacoe despi-
cere o^{mn}ez aie agnosc^{it} i sola d^{ic}ma

eriget. **P**rudencia vero put est
p^{er}itus purgati ai e sola d^{ic}ma nos-
cere et ea tam p^{er} nichil sit aliqd
inueni. **P**rudencia sane exempla-
ris est ipsa m^{en}s diuina cui oia
nuda sunt et aperta. **P**artes pru-
dencie secundum **T**uliu sunt Intel-
ligencia providencia memoria
Intelligencia vero est secundum
Tuliu perquam anim^u p^{er}spicit
ea que sunt. **P**rovidencia vero est
virtus vt idem **T**ulius ait p^{er} qua
videt ali quid futurum ante p^{er} fac-
tum sit. **M**emoria est secundum
eundem per qua repetit quis ea q
fuerunt. **N**ota qd duplex est iu-
diciu ratioms scz discretiu et
discriminu. **I**udicium discretiu i
e qd r^{ati}o iudicat esse ali qd faciendu
vel n facien^{du} et estta tale iudiciu e
scia q n v^{er}o? **I**udiciu vero diffi-
nitum e qd iungat aliqd fieri vt
n facit et de a iudic e v^{er}o? **N**am i
p^{ri}mo iudicio se h^{ab}et scia ad opaco-
nes bonas vt paliari? **I**n se do-
vero iudicio se h^{ab}et v^{er}o? vt impa-
tor/ prudentia vero h^{ab}et regere et re-
mas. **V**irtutes in actiois iudis h^{ab}ent
o^{mn}es p^{er}as p^{er}bie morales que sunt
et h^{ic}ia aue monasteria et p^{er}ono-
mica et politica qz p^{ri}ma scz ethi-
ca mo^{re}s qz ad seipm instruit/ se-
cunda p^{er}onomi^uz famili^uz disposit
tercia scz politica v^{er}bes et regna
regit. **T**riplex e prudentia. **P**ri-
ma est cordis et hec est in dispositioe
p^{er}sentiu et i recognitioe p^{er}sentia
et in p^{er}uisione futuroru. **S**ecunda

Secunda sapientia scilicet p^{er}sentia
et intelligere scilicet p^{er}sentia
de nouissima p^{er}uiderent scilicet
futurum. **S**ecunda e oris. **E**t hoc
moderatone sermonu p^{er}u. **Q**ui
moderat labia. **S**ecunda e p^{er}u-
pone d^{ic}ne esto. **T**ercia e
operis. **E**t hec consistit vt apt^u
Tulius in fuga mali et elice
boni p^{er} declina am. **N**ota
qz alia e prudentia mundana
alia humana alia diuina. **P**ri-
ma est in temporalibz coquendois
Secunda in comodo carnis. **T**er-
cia in obsequijs diuinis. **O**ffi-
cium prudentie est. **A**ctus ali-
arum virtutum dirigere sicut supra
dictum est. **S**ecunda. **D**iscretio no-
tam virtus est. quia auriga vir-
tutum. **N**olle fallere. nec falli
posse vt dicit **Sen**. **R**es p^{er}u-
ritate estimare. **S**en. **T**unc p^{er}-
tacionem recte viuens si diui-
na prius est mes. **S**i dignita-
te rebo no expomione multoru
sed exemplariu natura constituitas.
Nobis amissa ad dei gloriam
et p^{ri}mi edificacionem dispen-
sate luce. **Q**uis putas est si. **S**en.
p^{er}u. **M**utabilitate fugere. **S**en.
Sator in quibusda p^{er} seueritate
debet. qz cepisti. quedam nec i-
p^{er}u. **D**e tepacia. **Ca. XXXV.**

Temperancia secundum **Ma-**
crobiu put est virtus
politica est nichil app^{er}-
ete p^{er}mitte^{re} in nullo lege mo-
deracionis cupiditate domare.

Tempancie put est virtus purga-
toria est omnia relinquere in qua
tu natura patit^{ur} q corpis v^{er}us
requirit. **T**empancie put est vir-
tus purgati animi est terrenas
cupiditates no r^{ati}onem sed p^{er}-
intus obliuisci. **T**empancie put
est virtus exemplaris est qdam
in se p^{er}petua intentio conuersatio.
Partes tempancie scdm **T**uliu
sunt tres scilicet continencia/ cle-
mencia/ modestia. **C**ontinencia
scdm eundem **T**uliu est virtus p
qua cupiditas consilij gubernat
regit. **C**lemencia est p^{er} qua mo-
tus animi in odium aliorum ter-
minet coacti comunitate vel hi-
laritate retinent. **M**odestiam
virtus p^{er} qua pudor honestus
ram et stabilem coparat auc-
toritate. **S**pecies tempancie sunt
tres scilicet sobrietas/ continen-
cia modestia. **P**rima consistit
circa gustu i quo p^{er}it motus sob-
rietatis. **S**ecunda circa tactu consistit
quatum ad vim g^{er}atiue quia
ibi p^{er}it modum castitatis. **H**ab-
et em homo vehementem appe-
tium conseruandi se in esse indi-
uidu p^{er} nutriuam et conseruan-
di se in esse speciei p^{er} g^{er}atiua.
Isti autem appetitus restruuntur
p^{er} sobrietatem et continenciam.
Tercia consistit in dictis et f^{er}as
Factum autem vt hic accipitur
p^{er}tinet ad tres sensus et circa
app^{er}ias earum materias scilicet
visum/ auditum/ olfactum. p^{er}tinet

hoc factum ab tactu non quia
dem qui est genemius. Sed ab
alios actus quorum organa sunt
maius ad perficiendum et capien-
dum et pedes ad ambulandum
In omnibus istis ponit modum
modestia. dignitas. temperantie
in hoc est quod animam decoat quia
sicut in navis forma est dete-
ctio quod materia sic in moribus pl.
commendatur modus in ipsa ac-
tio propter hoc temperancia co-
paratur soli qui medius planus
tarum est et propter hoc deten-
dioni inter omnes. Meritum cu-
mulat quia medium tenuere be-
ati. Unde dicitur quod verbis non
meremur sed adverbis. i. non
in eo quod aliquid facimus Sed in
quod bene facimus. Istud patet in
illa iudicia que obtulit domino mi-
nuta et magis commendata est
quod qui magna dona miserunt in
gazophilacium. Vicinos appeti-
tus refrenat sicut supra dictum
est. Unde comparatur freno et re-
mo et lime que superfluum rubi-
ginis tollit de ferro actiones in-
format secundum quod Apostolus
instruit dicens incommensabile sic ob-
sequium nostrum medium servat
Bernhardus. Tene medium si
non vis perdere modum. De hoc
medio dicitur. Medio tutissimam
ibis. Istud medium voluit nos
dominus tenere quando fecit es-
uam non de capite vel de pede. sed
de costa et quando fecit hominem

partem corporalem et partem spi-
ritualem ut dignitate nature es-
set sub natura angelica et supra
corpoream creaturam. Christus assi-
mulat qui stetit in medio disci-
pulorum sedit in medio doctorum
Suspendus est in medio la-
teorum. Locutus est in prese-
pio in medio duorum animalium
Dicitur est a Iohanne in Apoc.
ambulans in medio duorum ca-
delabrorum aureorum. Natura
servat quia natura in medijs o-
lectur quia per extrema corru-
pitur. Unde philosophus. Excellentia se-
latoium corrumpit sensum. Fer-
culis eximius abbat. Unde tem-
perancia comparatur ligno vite
quod erat in medio paradisi quo-
modo in parentis delectabatur.

De fortitudine et eius causa
rum. Ca. XXXVI.

Fortitudinem secundum
Iacobum prout est
virtus polita est ani-
mum supra pedali motum age-
re nichil quod sibi nisi cupia time-
re tollere fortitudo aduersa vel
prospem. Fortitudinis purgato-
rie mihi animo non terri a corpo-
ro recedere nec altitudinem ab-
horere. Fortitudinis purgati-
mihi est passiones igno-are non
vicere ut nesciat trahi et nichil
capiat. Fortitudo exemplaris est
que semper est. nec aliquando
mutatur. Partes fortitudinis
secundum Cuium sunt quatuor

scilicet Magnificencia/fiducia
paciencia perseuerancia magni-
ficencia sed in eundem est mag-
narum excellarumque. verum cura
amplia quadam pro porco
cogitatio atque administratio. Fidu-
cia est virtus per quam in magnis et
honestis rebus in se ipsum ani-
mus ex parte fidei collocatur.
Paciencia est honestatis et v-
tilitatis causa rerum arduarum
que difficilium voluntaria et diu-
turna pressio. Perseuerancia est v-
tus in ratione bene considerata sta-
bilis et perpetua permanens mul-
ti sunt effectus fortitudinis. pri-
mus est quia de hostibus triumphat
Iacob. Iudas vir fortis et. Se-
cundus homini bona sua confer-
uat. Luc. Cum fortis armatus
et. Tercius quia dicitur. Pro-
prie. Anus fortium diuitias pat-
et. Quartus regnum celorum expug-
nat. Malch. Regnum celorum vim
patitur. Quintus est quod ornatur. p-
uerbi. Fortitudo et decor indu-
mentum eius. Sextus in exte-
mis assumat. Pro-
tissimus bestiarum ab nullius
pan. octi. Septimus remunera-
tionem expectat. Pro-
tem fortem quis inueniet per et
de et. Fortitudo consistit in tribus
scilicet in aggressionem arduorum per
victorie agere et confortare cor-
vestrum in contemptu venorum
Heb. Moyses se filium filie pha-
magis elegisse affligi cum popu-

lo dei et. In sustinencia tribula-
tionum. Can. Fortis est ut mor-
da. In resistentia temptationum
Apl. Nemo coronabitur nisi
qui eligatur et. In purgacione
victorum. Job. Milicia est vita
hominis super terram multa iu-
uant fortitudinem. Primum est
exortatio. Unde legitur de iuda
machabeo qui armavit socios non
clipeo vel haste minutione. Sed
sermonibus optimis. Secundum
exempla robustorum ut legitur
de Eleazaro qui elegit fortiter
morì pro premiis legibus exem-
plum virtutis et fortitudinis re-
linquens. Tercium exercitatio in
pugnans. Unde legitur in Iosue
quod deus non deleuit statim hos-
tes filiorum israel. Sed reliquit
aliquos ut per eos haberent ex-
ercitium prelium. Quartus est
spes remunerationis secundo pat-
et. Confortentur manus vestre et
non dissoluantur est enim mer-
ces operi nostro. Quantum hos-
tium debilitas. Greg. Debilis
hostis qui non potest vincere non
volentes. Sextum orationis ad-
iutorium. Ego. Cum eleuabat
manus moyses vincebat filii is-
rahel. si autem mittebat vin-
cebat amalech. Septimum ar-
morum scilicet spiritualium appa-
tus. Unde Sampson vicit phi-
listeos in mandibula azimi id est
temperancia et simplicitate. Oc-
taui memoria domice passionis

quod signum est in dantis qui
contra goliath venit in baculo
et funda. Non cibis. **Psalmus.**
Pamis cor hominis confortat. **Re-**
Ambulavit helyas in fortitu-
dine cibi illius etc. **V**n et petre?
potatus spūs sancti grā confortat/
tus ē dicens. oportet de o mag
obedite q̄ hoīne. **Hic** vero ap?
ante talem confortacionem dixit.
Nescio hominem.

De iusticia Ca. XXXVII

Iusticie politice secun-
dū Macrobiū. **I**st ob-
seruāe vniūq; qd suū
est Iusticie purgatorie scdm eū
dem ē ad vnam huius apōstoli
viam vniūq; cuiusq; virtutis
officiū cōseruare. **I**usticie pur-
gati aīnī est ita cum supna mē-
te sociari vt seruet cū ea fedus
perpetuū punitando. **I**usticie ex-
ēplaris ē q̄ p̄hēm lege a sem
piterna opis sui continuacōne
non flectitur. **P**artes iusticie
scdm Tulliū sūt sex scz Religio
Pietas. **G**ra. **V**iditacō. **O**bser-
uancia. **V**eritas. **R**eligio scdm
eundē Tulliū ē que supioris ci-
uisdam nature q̄ diuinā vocat
curam cerimonāq; affert. **P**i-
etas ē p̄ qua; coniūctos sagwi-
ne et beniuolencie officiū et di-
ligens tribuitur cultus. **G**racia
em̄ est in qua amiciatū et of-
ficioū alterius memōia et remu-
nerandi volūtas continet. **V**in-
dicacō ē p̄us p̄ q̄ vis et iniūia

et omne qd obscurū ē desefecto
ac viciōdo appulsat. **O**bseruā-
cia ē p̄us p̄ q̄ aliq̄ hoīes digni-
tate antecēdentes cultū qdam et
honore dignant. **V**eritas ē p̄
qua; immutata ea que sunt aut
funt aut futura sunt dicuntur.
Nota q̄ iusticia non tā est vir-
tus specialis q̄ generalis vt ha-
bemus supra de virtutib; cardini-
nalib; in genere. **I**usticia dicitur
in libro sapientie esse perpetua
multiplici racōne. **P**rimo quia
perpetuat aīam stabiliendo eaz
in debito loco scilicet sub deo sup
corpales creaturas. **S**ecūdo q̄
manebit in patria scdm essen-
ciam et vsum. **A**lie virtutes
autem cardinales et si maneāt
scdm essenciam in patria non
tamē scdm omnem vsum. **T**emp-
ancia em̄ non refrenabit mo-
tus illicitos. **P**rudencia non ca-
uebit ab iniūiis. **F**ortitudo nō
aggredietur terribilia. **I**usticia
peruertitur tripliciter. scilicet p̄
amorem videlicet p̄sone vel pe-
cunie. **P**sa. v. q̄ iustificatis im-
pium p̄ munerib;. **P**er timorē
ewangelium **L**uce. **N**olite ti-
mere eos qui occidunt cor et
per tancoē. **E**wangelista dē-
ens q̄ per inuidiam tradidit
sent mīta mouent ad rectitudi-
nem iusticie. **P**rimū est rec-
titudo humani corporis q̄ inde-
cēs ē valde in recto corpe habere
curū aīn fm q̄ vt ait. **A**ug

Iusticia ē in corde hominis nar-
turaliter. **T**ercū quia beata ani-
malia docent multa que ad ius-
ticiam pertinent vt est innocen-
cia cōcordia et scriptura ecclesie
vsq; ad mortem certa pro iusti-
cia. **E**ffectus iusticie est qd bea-
tificat **Matth.** **B**eatī q̄ esuriunt
et sitiunt iusticiam. **P**e. **S**i q̄
patimini ppter bea. **A**ppetitum
cupiscencie refrenat **P**sa. **E**rit
iusticia cingulum lumborū eius
locum deo preparat **Psalmus.** **I**usti-
cia et iudiciū preparacō sedis
tu. **A** morte eterna liberat **P**ro-
uer. **I**usticia liberauit a morte
Coronat **P**rimo. **R**eposita est
michi corona iusticie. **R**emune-
tat **Psalmus.** **R**etribuet michi do-
minus scdm iusticiam. **I**usticia
conficit i hīc **Ap̄l.** **A**braham
credidit deo et reputatum est ei
ad iusticiā etc. **I**n oracōe p̄s **C**la-
mauerunt iusti et do minus ex-
audiuit eos. **I**n meditacōne **E**c-
cle. **B**eatū vir qui in sapiēcia
moratur. **I**n humiliacōne **Matth.**
Sic docet nos implere omnem
iusticiam glo. **P**erfecta est ius-
ticia subdere se minori. **I**n eru-
ditiōne **P**rou. **S**eminanti ius-
ticiam merces fideles. **D**e
donis **Ca. XXXVII**

Istet omnes habit? dā-
ti diuinitus possint dici
generalit̄ dona dei. **S**pe-
cialiter tamen et appriate septē
sunt dona spiritus sancti que p

cedine in **P**sa. enūntat a supre-
mo incipiens vsq; ad vltimū
descendēdo. **S**eptem ergo dona
sunt multiplici racōne. **P**ri-
mo scz vt per hoc expellantur
ita scz vt timor expellat supbiā
Pietas inuidiam. **S**ciēcia iā
que ē quā qd īlāmia fortitudo
accidiam. **C**ōsiliū auariciam
Intellectus gulam. **S**apiēcia
luxuriam. **S**ecundo dicuntur sep-
tem dona esse propter expēdiē-
daz vires naturales. **N**ā īlāci-
bilis indiget expēdiētiā in p̄s-
peris q̄ i aduersis. **I**n p̄p̄eis
quidē per timorē. **I**n aduer-
sis autē per fortitudinē. **C**onu-
piscibilis autē indiget q̄um
ad effectum respectu p̄p̄imi
qd fit per pietatem et quācū-
ad affectum respectu dei quod
fit per gustum sapiēcie. **R**acio-
nalis quoq; indiget expēdiētiā in
veritatis speculatione qd fit p̄
donum intellectus et in veritatis
electione qd fit per donum
cōsiliū atq; in electi executione
qd fit per donum sciēcie p̄ hoc
enim donum recte conuersatur i
medio nācionis prauē et peruer-
se. **T**ercio dicuntur esse septem
dona propter regimē actiue vi-
te et contemplatiue. **V**ita contē-
platiua dicit̄ habere tria dona
scz timorē ad reuerēciam. **I**n-
tellectum ad intelligēciam. **V**e-
ritatis sapiēciam ad gustum
vītatis. **A**ctiua vero vita debet

habet pietatem ad agendum. fortitudinem ad sustinendum. scientiam ad directionem pietatis. consilium ad directionem fortitudinis. Prima ergo dona sunt ad intellectum spectantia quia lux cognitionis multum expedit ad dirigendos pedes nostros in viam rectam. appropinquantes cum sit donorum obinatio. Vbi quod semper coniungit unum directum cum alio quod spectat ad actionem vel passionem. Dicit Gregorius super Ezechiel quod sumus per sapientiam; maturi per intellectum; prouidi per consilium; cauti per fortitudinem; amosi per scientiam discreti per pietatem misericordes per timorem humiles. **De dono timoris.** **Ca. XXXVIII.**

Timor est ut ait Augustinus fuga mali. Spiritus timoris sunt vii. Prima est naturalis quod quilibet timet naturaliter nocivum nature. Iste timor nec est melior nec de meliori quia non subiacet libero arbitrio. Dicitur naturalis non a natura inchoata sed de se constituta quia iste timor est per peccatis priorum penitus in fluctibus hoc timore spiritus naturaliter timuit mori. Secunda est timor humanus quo scilicet quis timet perire. Iste timor nascitur ex nullo amore peccatis vite et est quicquid mortaliter actum potius quod peccat; mortaliter quod amitteret vitam suam et quicquid vialis est ut cum aliquis prius faceret vialis peccatum quod mitteret se occidere. Tercia

est timor mundanus cum aliquis timet nimis de rebus suis. Huius nascitur ex nullo amore verum. Sed per quibusdam temporalibus et est quicquid mortaliter actum vialis peccat; eodem modo quod deum est de humano. Quarta est timor servilis quod scilicet quis timet peccare propter infernalem principem. Quinta est timor initialis quod scilicet quis timet quod se habet et dei offensam. Unde quod si duos habet oculos unum ad penam alium ad deum et hoc est principalior. Sexta est timor filialis quod scilicet quis timet offensam dei vel se peccare; nunc per beatos timor sic accipit aliquis timor est a spiritu sancto sicut tres ultimi. Alius nec a spiritu nec cum spiritu. Sicut timor humanus? Alius nec spiritus sancti donum se ut oparetur nec per spiritum sanctum datur. Est ei alius reuerentie quod solus inter omnes timores erit in patria sicut dicitur in psalmo. Timor domini sanctus permanet in se. Reuerentia vero est reuerentia deus a considerata maiestatem dei in quam presentem. Timor domini multa bona operatur peccatum expellit. Timor dei expellit peccatum sapientiam gignit. Radix sapientie timor domini negligenter obicit. Iob quod timor domini non negligit mentis stabilitatem. prout in timore domini tenet te instant cito subvertitur. Spiritualem dicit psalmus. Non est inopia timore. bona opera quod nescit et timor domini facit bona. Timor domini via plenitudo est. timor appropinquat. duo ierunt

Timor domini fons vite eterne liter temuneat Ecclesie. Timor domini bene erit in extremis. **De timore servili. Ca. XL.**
Stimor servilis donum spiritus sancti nec tamen cum spiritu sancto est sicut aurora a sole. Timor tamen servilis spiritui sancto locum prestat ut eum habeat sicut filium inducat ut eum precedat. Sed cum ipso si permaneat sicut Augustinus ait. Timor servilis est donum quod venit bene ligatur quia licet habitus timoris servilis bonus sit in se secundum quod donum spiritus sancti est tamen actus eius quicquid peccatum est. Timor servilis duo facit. Primum est quod preparat caritati viam. Secundum est quod retrahit a peccato metu pene tantum inchoatione primi bonus est. Sed inchoatione secundum distinguitur. Unde notandum quod usus timoris servilis est duplex scilicet cum quis videtur essentia habitus tantum vel cum videtur servilitate. Primus usus bonus est nam ille usus est abhorere penes eterne quod bonum est cum timore essentiali. Secundum modo usus eius est malus quia usus eius est vitare malum excoactione per penam cuius tamen effectus habet in voluntate et sequitur effectus si separatur impunitas ut ait Augustinus et sic intelligitur dictum Augustini qui ait

quod timor servilis est bonus non tamen qui timet serviliter bene agit quia agere bonum est ex bonitate. Sed agere meritorie est ex bonitate agentis qui agit ex veritate caritatis et gratie. **De timore initiali. Ca. XLI.**
Timor initialis idem sic dictus est quia est primo incipientium qui ad huc in angustia sunt super peccato suo quod commiserunt. Sed hec angustia foras mittitur quando conscientia servatur ad plenum. Perfecta caritas dicitur foras mittere initialis timorem in quantum habet naturam timoris scilicet secundum quod non habet oculos ad penam. Timor enim initialis habet duos oculos. Unum ad gloriam qui est ei essentialis. Alterum habet ad penam qui est ei accidentalis. Sed timor servilis est essentialis prius timor initialis abstinet a peccato retrahenti a gloria propter penam purgatorij timet in quo casu potest convenire cum perfecto qui etiam penam purgatorij timet in quantum est dilatio glorie siue separativa ab amorem. Duplex est amor scilicet filialis quo diligimus deum propter se tantum et mercenarius quo diligimus deum principaliter et secundum aliud habito respectu ad mercedem huius duplici amori respondet duplex timor scilicet initialis et filialis

Inicial vero amoris mercenario
De timore filiali. Ca. XLII

Timor filialis appie timor
met offendere dñm qui
si ppter pccm non sepa
tur a deo tamē a peccato abstin
neret ne ipm offenderet. et in
hoc filialis differt ab iniciali
Quia inicialis appie ē timor se
pacōnis qz ppter conscienciam
peccati timet a deo separari. **T**i
mor vero filialis timore timor
offendit. **A**lia ē differecia quia
timor inicial est impletorū sed
filialis ē pfectorū. **T**ercia ē dñā
qz cū in timore penē sint duo. s.
punctio et cautela. ipsa pñctio
pñnet ab timore iniciali. **T**al
em punctio ē ex consciencia pccā
de q nescit vtrū an sit dimissū
Cautela vero pñnet ab timore
filiali sicut em pñctio caus pccm
qz dñm offendit ita p consequēs
caus penā. Sed tñ p auctus timor
filialis dicitur scis et castus.

De dono pietatis. Ca. XLIII

Onū pietatis in tribus
ē scz in cultu dei et in ve
neracione sacre scripture
et in honore pñmi. **C**ultus dei
cōsistit in pñfessione diuine ma
iestatis et hec ē thesauria vene
neracione sacre scripture cōsistit in
hoc vt ei firmiter credat vt so
litate custodiatur vt fidelitē dis
pensetur. **D**onoe pñmi cōsistit
in reuerencia superiorū in cōfor
mitate eqlium in subuenaone

inferiorū.
Sciencie. Ca. XLIII

Cicē donum idē est qz
prudencia q virtus po
litica est. Sed differt
in racione agendi. **P**rudencia
enim procedit ex principiis s
tutū naturalium. **S**ciencie ve
ro donum ex principiis fidei.
Proprius actus sciencie doni
est docere recte conuersari in me
dio nacionis prave et peruerse
Tria requiruntur ad hoc qz ali
quīs bene conuersetur. **P**rimū
est qz habeat raciones qbus se
defendat ab impugnātibz fidei
dem suam. **V**nde sciencie do
num non tantū n supponit ea
que scripta sunt in liberis theo
logie. Sed etiam que scripta
sunt in tota philosophia. **Q**ui
bus utatur ad probandum fidei
dem. **S**ecūndum est qz a malo
abstineat. **T**ercium ē qz bene
prudenter temporalia amministret
Propterea sciencie donū est bi
rigere opa ad normā racionis
et ad cōformitatē dei. **I**te p sciē
cie donū scit ne sub spē boni ma
lū lateat. **I**te cōsiliū regit pñcti
tē appē qd etia; hec duo cōmū
tur. **I**te p donū scie scit hō quid
sit et q sit et qd sit scie donum ē
scia faciēdo et ideo vōe scie cōsili
tū in agnoscē s in q non ē vōe
et scie faciēdo cōsistit in opione
et scūdum hoc ē virtus.

De dono cōsili. Ca. XLV

Cōsiliū dicitur tribus
modis. **Q**uāqz enim sū
mitur vt dicitur cōsiliū
deliberatio de rebz valentibus
ad finem ad quem intendimus
et tale cōsiliū ad prudenciā
pertinet vel idē est qz pruden
cia quāqz dicitur cōsiliū pñctio
ho rerum excellendum ad qd
nō tenemur secūdy quod dicit
hoc esse cōsiliū si vis perfec
tus esse vade et ven. **Q**uāqz
dicitur cōsiliū prudencia val
de exercitata in medio contem
platiuerum et actiuorum dono
rum et deliberatio de quibz dā
arbitris siue teneamr ad ea siue
non et secūdy hoc cōsiliū sū
mitur donum et ita cōsiliū et
prudencia sunt idē i essencia
tamen cōsiliū habūbat sup
prudenciā in vno accidente scz
qz eius est etiam imperare. **N**ō
qz sicut ad scie donum pñnet
reprobare malū et eligere bonū
ita ad cōsiliū pñnet cauere
pñctia que sunt in hoc cōsilio
Item donum sciencie habet rege
re fortitudinē. In hoc enim dif
ferunt cōsiliū et sciencia qz
cōsiliū ē circa difficilia et ar
dua. **S**ciencia vero circa donum
et malum. **D**e sapiencia et
intellectu. Ca. XLVI.

Sapiencia et intellectus
differrunt quia sapiencia
est cognitō dei absolute
Intellectus vero est agnitō col

latius scz in cōpāctione ad cō
adūas. Item est alia differecia
quia intellectus agnoscitur ipso
experimento. Item per intellectū
deum cognoscimus. **D**e sapien
ciam vero dulcedinem eius gus
tamus. **V**nde sapiencia dicitur qz
sapore virtutum condita sciencia
Item sicut dicit **G**reg per intel
lectum sumus prouidi per sapi
entia maturi. **D**e beatitudini
bus i genere. Ca. XLVII

Beatitudines sunt septē
scdm distinctiones gra
dum quibz sit octo se
cūndum essenciam quas salua
tor enumerat in sermone d mō
te scz. **P**aupertas. **S**piritus Esu
ries. **I**usticie. **M**isericordie cordis
mundicia. **P**ax. **H**arum beatitudi
num numerus accipitur secū
dum perfectionis integritatem
Requiruntur autem ad integritatem
perfectionis tria scz. reces
sus a malo processus in bono et
pfectus status in optimo. **S**ano
malum procedit ex rancore ma
licie aut ex languore concupiscē
cie aut ex statu superbie. **C**ōtra
hec tria sunt tres beatitudines
scz. **P**aupertas spiritus cōtra ma
lum rancoris. **L**uctus cōtra ma
lum libidinis. Item pfectus i
bono attenditur scdm diuinam
mutacionem que est secūndum
duas vias dei scz misericordiaz
et veritatem de quibus in **P**sal
Vniūse vie domi misericordia

uniuersa vie domini misericor-
dia et veritas ergo fin suas du-
as vias sumuntur due beatitudi-
nes scilicet esuius iusticie effectus mi-
sericordie. **P**roterea status in
optimo accedunt in duobus scilicet
in limpi da cognitione et tranqui-
la affectioe et in hoc sumuntur
due ultime beatitudines scilicet
mundicia cordis ad deum videtur
et pax mentis ad fruendum perfecte
per beatitudines septem excludun-
tur septem vicia capitalia pau-
peras spiritus excludit supbia;
mansuetudo inam-luctus inui-
diam. **Q**ui qui luget per pecca-
tis aliorum non inuidet illis Esui-
ries iusticie accidiam. Miseri-
cordia auaricia. Mundicia cordis
gulam. **Q**ui cordis habet mu-
diciam non seruit veteri ad mo-
dum bruti animalis. **P**ax exclu-
dit luxuriam. **Q**ui gustato spi-
ritu desipit omnis caro Sicut in
numeratione donorum est ordo
artificialis. quia primo spiritum
digniores in beatitudinibus est
ordo naturalis. Vbi digniores
ponuntur in ultimo.

De beatitudine Ga. XLVIII
Paupe spiritus ponit
hic pro abstinentia ab
amore mundi scilicet ab
amore voluptatum carnalium et
diuiciarum ac proprie excellencie
Hec tria complectitur amor mu-
di. **V**nde dicitur super. Lucam.
Paupes sunt qui non querunt

illicebrosa. **S**uper. Matheu q
dicitur. **P**aupes spiritu sunt hu-
miles dominum timores. **A**lia
glosa dicit qd paupes sunt qd ni-
hil habet et oia possidet. **D**e
secunda beatitudine. Ca. XLIX.
Sicis est ut dicit Au-
gustinus qui nec patitur
nec seducitur. **E**st enim
mitas eade cum mansuetudi-
ne habet enim ex glosa super Ma-
mansuetus est qui nullam amari-
tudinem sentit. **E**x qd patet qd
mansuetudo est purgati animi et
potest dici qd mansuetudo est species
fortitudinis mediante pacien-
tia qm in paciencia est insustentia
corporali molestia. **M**ansuetudo
vero est insustentia contumelia. **D**e
tercia beatitudine. Ca. L.
Fruet? est lugere per peccato-
re et odire ipsum ita qd sur-
gam? ad destructionem
ipsius lugere autem de malo est soli-
tatis. lugere vero de aliquo malo
spirituali est cuiuslibet virtutis. **Q**uelli-
bet enim virtus lugere de suo contrario.
De quarta beatitudine. Ca. LI.
Esuius est iusticie vehemens
ostenditur iusticie siue su-
perbi bōi Esuius autem iusticie
potest est beatitudo qd esuius ali-
ar virtutum cardinalium qd per iusticias
diuigi videtur deo qd non fit per ali-
as cardinales. **V**irtutes iusticie po-
tunt huiusmodi ostenduntur spe fidei
et caritatis qd immediate diuigunt
nos deo. **D**e v. beatitudine. Ca. LII.

Misericordia est per quam
pro criminis celestia me-
temur. **O**pera misericor-
die sunt tria. videlicet septem cor-
poralia et septem spiritualia. **C**or-
poralia sunt hec. **V**isitatio infir-
morum. **P**rocuratio scienciarum. **C**i-
bas esuiencium. **R**edemptio cap-
tiuorum. **V**estitio nudorum. **C**ol-
lectio peregrinorum. **S**epulchra
morum. **P**roterea septem de istis
habemus in euangelio. **V**num
in **T**hob. **O**pera misericordie spi-
ritualia hec sunt. **D**elinqenti ig-
noscere. **P**ecantem corripere. **I**g-
norantem docere. **D**ubitantem co-
sulare. **M**estum consolari. **P**ro sa-
lute propinquare. **A**nuentibus sus-
tinere et hoc ultimum propterea
dicitur opus misericordie quia
responsio mollis et humilis. **P**a-
cencia frangit iram et hoc primum
est scilicet suorum inani purgare.

De septima beatitudine.
Capitulum LIII.
Mundicia cordis est qua
glorificatur cor et emun-
datur ad videndum deum
et ardentissime diligendum acci-
piunt autem hoc non per virtutem
sed pro statu quodam qui est
purgati animi. **D**e Septima
beatitudine. Ca. LIII.
Pax est status virtutis
in quo est delectatio in
deo sine contradictione
crimen mundi et dyaboli vel si
est aliqua inefficax est. **V**nde

patet qd pax est status purga-
tissimi animi. **P**acificus magis
attribuit esse filios dei quam
alii. quia licet misericordia
maxime assimulat hominem deo
quantum ad opera exteriora tamen
quantum ad interiora magis assi-
mulat pax. **D**e Octaua.
Ca. LV.
Octaua beatitudo est de
qua dicitur. **B**eati qui per
secutionem patiuntur pa-
cem. **I**ust. q. i. e. reg. ce. **H**ec virtus
scilicet sustinentia. **P**seuconum
propter iusticiam anera est patiens.
Cum enim pacificus sit absque con-
tradictione carnis mundi et dy-
aboli patet qd idem paratus est
superare temptationem mortis.
Vnde sustinentia mortis per christo-
in eodem gradu est pax. **P**ro-
pter hoc dicimus qd octo sunt beati-
tudines quantum ad essenciam
sed tantum septem quantum ad
distinctionem graduum quoniam
supra pacem non est virtus alia.
Dicit enim Augustinus. pax est
finitis et consumatio omnium virtu-
tum. **O**ctaua beatitudo dicitur
redire ad caput duobus modis.
Primo quia idem premium sibi
promittitur qd primum beatitudini
scilicet regni celorum. **S**ecundo
quia omnes probat ab ultima
usque ad primam virtutem vere sunt.
Gregori? **Q**ualis vult quisque
ap. se latet illa contumelia pro-
bat. **E**x p. d. is colligit qd hitus

virtutum principaliter disponunt
ad exercitium actus. Habitus
vero donorum disponunt ad ac-
tus contemplatus. Habitus ve-
ro beatitudinis disponunt ad p-
fectionem eternam. **De sen-
bus spiritualibus. Ca. LVI.**

Mer sensus spirituales p-
cipit anima spiritualia
que in sponso sui pulch-
ritudine precipue phas est ratione
splendoris. Audit amenissimam
armoniam sub ratione verbi. Gus-
tat summam dulcedinem sub ra-
tione sapientie comprehendens
vtrumque scilicet verbum et sple-
dorem. Odeat summam fragran-
ciam sub ratione verbi inspirati in
corde. Tangit summam suavitatem
sub ratione verbi incarnati. et
inter nos habitantis componit
ter et reddentis se nobis palpa-
bilem et osculabilem. per arde-
ntissimam caritatem. Ex predi-
ctis patet quod sensus spiritualis
les dicunt preceptiones menta-
les circa veritatem contemplan-
dam. Que quidem contemplatio
incipit a sensu et pueit ad yma-
ginacionem. De ymaginacio-
ne ad rationem. De ratione ad in-
tellectum. De intellectu ad in-
telligenciam. De intelligencia
ad sapienciam seu noticiam ex-
cessuam. Que incipit hic in via
et consummatur in gloria.
**De septem fructibus spua-
libus. Ca. LVII.**

Fructus septem non di-
ant novos habitus. Sed
status consolacionum.
Quibus consolatur spūs ius-
torum. Et iste delectaciones cō-
sequuntur opera perfecta. Sunt
autē isti fructus. Caritas. Gau-
dium. Pax. O adencia. Longa-
nitas. Bonitas. Benigntas.
Manuetudo. Fides modestia.
Continencia. Castitas. De du-
lia et latia. Ca. LVIII.

Latria ē reuerencia et ser-
uitus deo exhibita. Vñ
si creatura exhibuit ho-
norē deo debet ē ydolatria. La-
tria aprehendit quinq. Si dem
Sapiam. Reuerencia. Sacrifi-
cium et oracionē primarij duo sūt
opis vltimū est oris. Dulia de-
betur creature iquantū ē ymago
dei. Vñ dulia ē honor que debet
sanctis. Vnde de beata virgine
Sciendum quod inquantum est per-
sona sancta debetur ei dulia. Sed
inquantum est dei mater debet
ei yperdulia. Sane si persona cui
debetur dulia est in prelacione
constituta debetur ei reuerencia
que consistit in obediencia pre-
ceptorū et exhibicione honoris. Si
autē psona ē simplex debet ei reue-
cia tñ q exhibet exhibicione honoris
yperdulia debet excellēti hē ē caro
xpi. Beata virgo et corpus cristī
Vnde sciendum est quod cruci cristī
in q pēdit debetur yperdulia
q istumzū fuit nre redēptōis

Crucibus autem factis inquan-
tum sunt ligatae hinc res tales nō
debetur. Sed crucibus factis in
signum cristī crucifigi debet la-
tria. Imaginibus enim eadem
debetur ad oracionem que debet
illis quorum sunt ymagines nō
inquantum res facte sed illarū
quorum sunt ymagines adora-
mus. **De Preceptis in genere
Capitulum. LIX.**

Preceptum est imperiū
faciendi vel non facien-
di aliquot preceptorum
Alia affirmatiua ut honora pa-
trem/ alia negatiua ut nō mecha-
beris. Precepta affirmatiua stric-
te sumendo dicuntur precepta/ h
negatiua prohibitionem/ pre-
cepta affirmatiua obligant sp-
sed nō ad semper. Negatiua ob-
ligant vero semper et ad semper.
Precepta decalogi possunt intel-
ligi vel bāta vel innata. Primo
modo tantum pertinet ad popu-
lum israel. Secundo modo ad
omnes et obligat quia quicquid
continet decalogus explicite hoc
continet lex nature que scripta
est in corde cuiuslibet implicite
istud enim preceptum legis na-
ture quod tibi non vis fieri alijs nō
facetis. Includit hęc precepta.
Nō occides/ nō furtum facies
et huiusmodi nobis que decalogus po-
nit explicite. Quedam precepta
ponuntur implicite scilicet illa q
sunt affirmatiua. Quedam imbi-

catiua scilicet Negatiua et hoc
ideo quia difficilius est facere
bonum quam declinare malum.
Plures enim in faciendo bonum
requirunt ē circūstancie. In qbus
dam preceptis phibetur actus et
affectus vt patet in hīs. Nō
mechaaberis. Nō concupisces vr-
orem propriam cuiusque appetitus
nimis est inordinatus ad illa.
In quibusdam solūmodo phibetur
actus vt dicitur. Nō occides.
Hoc dico scdm formā tradendi
nō scdm veritatem intelligendi.
Nam scdm veritatem intelligē-
di omnia precepta negata coher-
cent manum et animū. Multis
modis ligamur scilicet lege na-
ture vt est diligere deum super
omnia et nulli facere quod nobis
fieri nolumus. Preceptis diuinis
sic ligabatur adam preceptis hibi-
datis et videtur suis. Voto quia
scdm Augustinū vivere est vo-
luntatis ē reddere necessitatis.
Vnde quibusdam et cōsimilia
sunt precepta sicut religiosi qui
voluerunt talia. Decretis pēim
vt est ieiunare aliquas vigili-
as sanctorū et huiusmodi. Consue-
tine scdm quod in fācia pmo-
nitus succedit in mandatis pā-
torū. Vnde super cathe. Moy-
sed. scilicet. Consciencia quod fūm
Augustinū. Quicquid sit cōtra
cōscienciam edificat ad iehennā.
Numerus preceptorū sumit sic
quod quādam ordinant nos ad deū

Quedam ab proximo quod deus
in manu autem quoniam in duabus tabulis
legem dedit. In prima tabula sunt
tria precepta que pertinent ad
deum primum pertinet ad patrem
quia est de diuina unitate. Se-
cundum ad dei filium quia est de
iuramenti veritate. Tercium ad
spiritum sanctum quia est de spiri-
tali vacatione. In secunda tabu-
la fuerunt septem precepta ad pro-
ximum pertinentia quorum primum
est de exhibendis bonis ut est ibi
Honoram patrem etc. Reliqua sex
sunt de cauendis malis que in-
ferri possunt corde ore vel opere.
pete ledimus proximum tripliciter
propter quod dantur tria pre-
cepta. Primum est Non occides.
Secundum est Non mechaberis. Ter-
cium Non furum facies. Ore ledi-
mus proximum et contra hoc est
illud Non dices contra proximum
tuum falsum testimonium. Corde le-
dimus proximum dupliciter quoniam
scilicet respectu rei irrationalis et
hoc dicitur Non concupisces rem
proximi tui. Quoniam rei rationalis
et de hoc dicitur Non concupisces
uxorem proximi tui. De pri-
mo precepto. Ca. LX.

Primum preceptum tres
habet clausulas. Prima
est Non habebis deos
alienos coram me ubi prohibetur
adorare creaturam spirituales scilicet
angelos. Secunda est Non fa-
cies tibi sculptile id est ymagines

fictas/que nullius rei naturalis
sunt representatiue. Tercia est
Neque omnem similitudinem vel
ymaginem rei naturalis. Et sequi-
tur Que in celo desuper ut solis
et lune. Et que in terra deorsum
ut hominis et bouis et similia.
Eorum que sunt in aquis sub
terra id est piscium/non adorabis
ea scilicet actu exteriori neque co-
les scilicet affectu interiori. Et
his patet quod non reprehenduntur
castitia nisi qui faciunt ymagines
non quidem ad adorandum. Co-
lendum. Sed ad memorandum.
Honor autem qui exhibetur sanc-
tis non est latitiae. Sed diuine se-
cundum rationem allegoricam.
Prima clausula huius precep-
ti ostendit iudeos et saracenos
ydolatras esse qui deos habent
alienos. Iudei qui deum Messiam
id est antecristum. Saraceni ve-
ro machometum. Contra secun-
dam. Non facias tibi sculptile
faciunt heretici qui non credunt
nisi per ymaginacionem et fantasiam
conferunt. Contra terciam faci-
unt mali christiani qui a superbi-
colunt similitudinem eorum que
sunt in celo desuper. Nam super
omnia diligunt prelaturam. A-
uatus colit similitudinem eorum
que in terra sunt penuriam
et diuicias. Voluptuosus scilicet
caenalis colit similitudinem eo-
rum que sunt in aquis scilicet delici-
as. De secundo. Ca. LXI.

Secundum est non assu-
mes nomen dei tui in va-
num. Hic prohibetur iu-
ramentum quod fit sine causa et
periculum. Vtque enim peccat
scilicet pro nichilo iurans et assue-
mens nomen dei inuanius / quod
primum sine causa nominat su-
perfluum veritatem. Secundus autem
nominat a contemptu tribus mo-
dis. Quis peccat in periculo siue
iurando contra conscientiam vel
iurando illicitum vel veniendo con-
tra iuramentum / perit scien-
dum quod iuramenta que quis fa-
cit ex certa sciencia vel sonat in
blasphemiam ut quoniam iurat quis
per interitum dei et similia vel so-
nant in irreuerentiam sicut quoniam
iurat per viscera Christi est peccatum
mortale et si verum est quod iurat
illud preceptum non solum in-
telligitur secundum predictam ratio-
nem litteralem. Sed etiam secun-
dum intentionem moralem / as-
sumitur enim nomen dei multipli-
citer inuanius scilicet corde ore et
opere. Corde sicut mali qui no-
mine tantum sine re dicuntur chris-
tiani qui licet sacramentum bap-
tismi receperunt tamen rem sa-
cramenti id est gratiam non ha-
bent. Ore scilicet mala iuracione scilicet
vbi transgressionem predictione
que fit vana intentione et in de-
vota oracione de qua dicitur po-
pulus hic labijs meis honorat cor-
dum eorum longe est a me O /

pete secundum quod hypocrite no-
men dei assumunt in simulacio-
ne operis exterioris non in puri-
tate cordis. Unde sumunt illud
inuanius qualiter receperunt mere-
cedem scilicet. De Tercio
Capitulum LXII.

Ercum est Memeto ut
diem sabbati sanctifices
non facies opus in eo.
In hoc precepto quoddam est mo-
rale ut vacatio que est ad deu-
orando et colendo et meditando.
Quoddam est in ceremoniali ut
assignacio diei septime que si-
gumabat tropologie cessationem
a peccato allegorice requies eter-
nam in celo. Sicut ergo precep-
tum tripliciter potest accipi. Pri-
mo generaliter / ut cessamus a
vicijs. Secundo specialiter ut
cessamus ab operibus corporali-
bus que impediunt vacationem
ad deum. Tercio specialissime ut
est in viris contemplatiuis qui ab
omnibus mundanis se separant
ut totaliter deo vacent. Prima
vacatio est necessaria. Secunda
debita. Tercia perfecta. Secundo
ergo quod sabbatum dicitur requies
siue vacatio ad deum fit dies do-
minica potest dici dies sabbati
et quelibet dies statuta ad diuinam
reuerentiam quibus ces-
sandum est ab opere seruali et
a peccato et ab opere impediente
vacacionem ad deum. Opera enim
seruilia determinantur ab ecclesia.

De opera mechanica agricultura
mercandium placitorum **De**
Quarto . **Ca.** . **LII.**

Quatuor est Honor p a
trem et matrem huc p
cepto additur pmissio
scz vt is longeuus super terraz
quia congruū est vt conseruacō
vite aliene mereatur ad conser
uacionem vite proprie pretere
dicitur i hoc mandato homo q
est principium p generationem
quo ad esse nature vt pater car
nalis vel qui est principiu p mis
terium regeneracionis q ad esse
gracie vt pater spūalis lumen
do alio modo patet si secundum
tacionem propriam sed omnis
p sene qui dicit pater etate vel
pro rege qui dicitur pater defen
sione Honor intelligitur hic du
pliciter scz exhibicio corporalis i
sustentacione et spūalis in re
uerencia et obediencia Sed obe
diencia diuersificatur scd in diu
sitate patrum quia patri spi
rituali debemus obedire in spū
tualibus prelato seculari scz regi
in temporalibus reipublice **Da**
tri carnali i disposicione rei famili
aris . **De Quinto** . **Ca.** . **LII.**

Quatuor est Non occi
des hic explicitē prohibe
tur homicidium sz im
plicitē omnis motus ire contra
proximum siue ille sit corde tan
tum vt ira siue otis vt contume
lia siue opus vt percussio citra

modum vel depilatio **Polatio**
prohibetur hic et omnis occisio
mūta que sit triplex ex causa
vt in illo qui occiditur siue cul
pa vel ex odio vt cū ille qui nō
est mi niter legis occidit Sed
libidine vndicte nō amore ius
ticie **Distiguitur** homicidiū ge
nus dupliciter scilicet verum qd
dicitur corpore et interpretatiū
quod dicitur spirituale homici
dium **Spirituale** duobus modis
fit **Unomodo** obmittendo vt cū
quis videt alium in necessitate
extrema et non subuenit ei i re
pretatiue dicitur eum occidisse
Aliomodo fit cōmittendo et hoc
quando qz corde scilicet obiendo
Johannis . **Qui** occit fratrem
suum homicida est **Quandoqz**
ore scilicet detrahendo quia ille
cū detrahatur occidit i consciēcia
illius qui audit detractore n in
qua prius vivebat p bonam fa
mam **Quādoqz** ope scilicet ma
lo exemplo alicui occasionez cul
pe prestando et tunc interpreta
tiue dicitur illum occidere

De Sexto . **Ca.** . **LIII.**

Sextum est Non mecha
beris In hoc precepto si
cut dicit **Aug.** **Prohi**
betur omnis illicitus concubitus
et illorum omnis illegitimus
usus **De hac materia** queretur
p a in libro tēcio i capi de luptu
ria et capitulo sequenti

De Septimo . **Ca.** . **LIII.**

Sepimum est Non str
um facies hic secundū
Aug. prohibetur omnis
confectio rei aliene ex cupidita
te **Contractio** rei aliene potest
fieri licite tribus modis **Primo**
qñ non fit ex cupiditate Sed o
bediēcia **Sicut** fecerunt filij is
rahel auferenda vasa egipciōz
Secundo qñ fit ex cautela vt si
aliquis furatur gladium fulose
ne sibi vel alijs noceret **Tercio**
qñ ex necessitate vt si aliquis
ad mortē elurans furatur panē
quia in necessitate omnia cōmu
nia sunt **De Octauo**

Capitulum . **XLVII.**

Ictauum est non loque
ris contem proximu tuū
falsum testimoniu hic
prohibetur ōne genus mēdaciū
sicut dicit **Aug.** qz determina
tur p tres differēcias **Est** em
mendacium perniciosum siue pe
riculosum quod nō cet consensu
qd prodest iocū qd delectat
In hoc precepto includitur taci
turnitas veritatis tempore neces
sitatis tamen causa et oportuni
tas facit ipsum taciturnitatē ve
ritatis esse licitā **De Nono**

Capitulum . **XLVIII.**

Nonum preceptum est et
decimum **Non** concupis
ces domum proximi tui
nec desiderabis uxorem eius nō
seruum non ancillam non bouē
non asinum nec ōnia que illi?

sunt **Duo** prohibent hic scz cō
cupiscēcia carnis in uxore pri
concupiscēcia oculorū in re alie
na **Nam** ad hec duo maxime in
clinaē natura corrupta ad vñ
propter conseruacionem sui in
eise speciei **Et** ad aliud apte
conseruacionē sui i esse indiuiduū
Hic nō phibet appetit q ē ex
corruptōe fomitis vel a delecta
cōne sensualitatis qz impossibile
est q ille concupiscēcie nō sine
in nobis **Sed** phibet appeti
tus qui est ex consensu rationis
Quāuis istud pceptū ad duo
tantū determinet tamen intel
ligitur ibi phiberi vniuersaliter
omnis concupiscēcia male vo
luntatis

De consilijs in genere

Ca. . **LXIX.**

Consiliū pūe diuiditur
contra pceptū est pua
sio boni melioris ad qd
nō tenemur **Consilia** in multis
differūt a pceptis **Primo** quia
ad pcepta tenemur ad cōsilia
vero nō quia pcepta seruare est
necessitatis cōsilia vero volun
tatis **Ite** lex vetus dat pcepta
Euāgelium vero supaddit cōsilia
Ite cōsiliū pūnet ad pfectos
pceptum autē ad pfectos sz
puaasio ad impectos phibit
vero ad pfectos **Precepta** scz
parant nos ab illicitis sed cō
silia a cōcessis **Ite** pcepta
declinamus a peccatis p cōsilia

declinamus ab occasione peccan-
di. Ite p precepta maxime nega-
tiua pena fugam? Sed p alia
pmi. un. cumulat? Ite consiliu
seruati affectu pmum non ser-
ua. si non adducit suppliciu. Ite
ad precepta ostangm. ex debi-
to. Sed ad consilia non si ex voto.
Ite; consiliu p wai fit preceptu
fiat ait Aug. Vouere inqt e
voluntatis. Sed credere e neces-
sitaris. Ite melius e deuotum
in minoribus q in deuoti in ma-
ioribus pm. Ite melius e nuda precepta
se. uate qua se ad consilia obli-
gare et in hijs negligenter esse.
Nota q in lege moysa. ca. fue-
runt iudicia criminalia et mo-
alia. Lex autem ewangelica iudi-
cia tunc patet prem. auferendo. si
guras euacuat. uerum virtutes
exhibendo. Precepta consumat
adiendo. Adicit autem tria
scilicet. instructionem. doctri-
nam. et pfectionem consiliorum.
Et ideo dicitur lex moysa. ab
ewangelica differre. quia illa
figurarum e hic ueritatis. illa pe-
ne hic gratie. illa literalis. illa
spiritualis. illa occidens. hec ui-
ficans. illa timoris. hec amoris.
illa seruauit. hec lib. alitatis.
illa oneris. hec honoris. De
consiliis. in specie. Ca. LXX.
Consilia que ppus adiecit
preceptis. ista sunt. Primum

est paupertas que consistit in ab-
dicatione proprietatis. Vñ. Luca.
Qui non renuntiauerit omni-
bus q possidet non potest esse me-
discipulus. Ma. Qui relinquit
domu. vel fratres etc. propter nom-
meu. etc. et uitaz. eter. posses-
sor. de hoc. Ite. Monachus obulu
habens non valet obli. Scdm
e obediencie. Vñ illud. Sup. ca.
et. ped. moysi sederunt. sicut et
phi. q dicit facite. etc. Ma. si q
uult post me venire ab. se. etc. Si
enim e aut q duplex e obedi-
cia. scilicet perfecta que extendit se
ad omnia que non sunt contra
dominum. vel contra regulam. quaz
professus est. et que dispensa-
tione potest subdi. De hac
obediencia dicit Bernardus
perfecta obediencia legem nescit.
ter minus non arctatur non con-
tinetur pfectionis angustia ad
hanc nullus tenetur debito ne-
cessitatis. Sed solum pfectio
fiat tenem. semp emulati. al-
mata meliora. Alia est obdi-
mperfecta sufficiens tam ad salu-
tem q quis obedit tam i hijs
q seruare pmittit vel i hijs q in
hijs implicitis continentur sicut
illa sine quibus religionis pro-
fessio si seruatur ut accipere of-
ficia et huiusmodi. et talis obe-
diencia necessitatis est cum ex
go dicit beatus Benedictus in
regula q si platus pceptat alie
qd impossibile est pceptis e facere.

Loquimur de obediencia perfec-
ta quam dum facit subditus in
his ad que non obligatur ad p-
lati preceptum consilij e et mag-
ne perfectionis et non necessita-
tis. Sed si faciat ad simpliciter
monitionem tale quid maioris
est. Tercium est castitatis scilicet
illa de qua deus dicit. Fuerunt
eunuchi qui se castrauerunt propter
regnum celorum. ad idem perti-
net illud Math. Audisti quia
dictum e antiquis / non mecha-
beris. Ego autem dico uobis q
videt mulierem ad concupiscen-
dum eam etc. Hic ostenditur q
non solum dampnabilis est co-
sensu et opus mechie. Sed etiam
consensu? ad delectandum. No-
q concupiscere ex subiecto mo-
tu veniale est. Sed concupiscere
ex deliberatione perficiendi mo-
tale est. Predicta tria consilia
sunt specialia et substantialia o-
mnis pfecte religionis quia suos
obseruatores elongant a malo
non solum quantum ad culpam
sed etiam quantum ad causam. Om-
namq; malum eiatur ex triplici
radice scilicet ex concupiscencia car-
nis et ex concupiscencia oculorum
et superbia uite. Predicta consi-
lia uero tria perfecte nos elon-
gant ab hac radice triplici. q
cum consilium caritatis Math.
Diligite inimicos. Quantum is-
tud quantum ad dilectionem ef-
fectus est preceptum. Sed qua-

tum ad dilectionem effectus e
consilium / quia inimico uelle
gratiam et gloriam necessitatis
est. Sed ostendemus illis signa be-
niuolentie est perfectionis et co-
siliij. Unde ad hoc omnes non ta-
nentur sane negare homini sig-
na familiaritatis qm ueniam pe-
tit vel qm necessitas exposcit vi-
dicta e vel qm se ille qui hostis
erat ad familiaritatem ingerie
si habetur presumptio quia non
humiliter vel irrisorie faciat tunc
diligendus est et inter amicos
est deputandus. Sed q aliquis
ultra se ad familiaritatem ini-
mico se ingerat hoc perfectionis
est. Unde q aliquis iniuriam pas-
sus reconciliationem querat et
a iudicia non e debitum neces-
sitaris si re quo non est salus. Si
est perfectionis et consilij q mag-
nus expectatur premium. Quicum
est mansuetudinis. Math. Si
quis te percellerit i unam max-
illam prebe ei aliam. hoc sic in-
telligitur paratus aliam sustine-
re patienter et illud consilium pa-
ciencie est respectu lesionis cor-
porum. Sed ad idem pertinet a-
liud quod est paciencie respectu
ablatiois rerum sicut est illud.
Qui te um uult in iudicio con-
dere et unicum tollere uelim. etc.
et palli. Nota q contingit sua
repetere coram iudice fideliter a-
cum contumacia et fraude aut
cum caritate. Primum nulli licet

Secundum vero licet impia pfectio
tis aut non. **V**bi non repetere
consilium est in huius pfectis per
fectis vero pceptis illis aut qd re
nuntiauerunt pceptis tunc non licet
repetere sua ut sua. **S**ed ut cog
nomis non ppter se. **S**ed ppter
omne bonum. **D**eptu est miser
cordie et evogatio ut illud o
potenti te tunc et illud si vis p
fecto esse vade et vende omnia q
te. **N**ota qd dare supflum est ne
cessitatis. **S**ed dare qd ego egem
consilij. **A**ug. **M**elius e egem
n? qd plus habere qd aut dicit
dñs queqz vltis qd faciāt vlt
hoies et vs faciatis eade illis
sic intelligendy e qd que vltis
rōnabiliter et durante caritate
ut vobis faciāt qd. **V**nde si pete
rem? rem aliqm et non videre
mus illud esse rōnabile nō vel
lem? rōnabiliter iam dari vob
Septimū e pñliū de simplicita
tate pñliū ibi. **S**ic fmo vñ
e est non nō. **A**ug. **S**ic sic affir
macō vel negacō e in ore sic eci
am in corde. et ad hoc consiliū
reducit illud. **A**udistis qd bñm
e antiqz nō pñliū. **A**go autz
dico vobis non iurare omni o et
nō qd iurare qntū ad iūritatē
pñliū pñliū e. non aut iu
mē qntū ad pñliū pñliū con
siliū est. **P**hibz eciā dñs iurare
p creatiās scz p celū vel p capil
lum. ppter ydolatriam scilicet
ne credam? aliqd minus esse i

istis fuerūt tamen interdy iura
menta p ew angeliā et cruce
id est p eum cui hec sunt debi
cata. **O**ctauū e de vitanda occa
sione peccandi. **V**bi dicit h oau
tu? scandalizat te erue eū et
pice a te. **S**ecundum. **A**ug. nullū
mēbroz e qd ad lām erui pñliū
pitur. **S**ed occasio peccandi. p
est em occasio esse ex aspectu
et tunc oculus sinistra scanda
lizat. **C**um aut sit bona inten
tione tunc oculus dexter vñ eci
am potest esse occasio ex conta
ctu et boni intentione tunc ma
n? decepta scandalizat. **T**em
potest esse occasio peccandi ex
alio et hoc a consilio qd dicit oau
lus. **V**el ab adiutore qui ma
nus dicitur. **E**t iste dexter qui
est consiliarius. **V**el est adiutor
in spiritualibus. **D**iuus mo
di ergo si scandalizant te abā
denda sunt. **Q**uia occasiones
peccandi sunt frigide. **N**on
consilium est de rectitudine intē
tionis et simplicitate finis. **I**n
de dicitur attendite ne iusticiā
am vestram faciatis corāz homi
nibus ut videamini ab illis.
Vnde et illud. **N**esciat sinistra
tua quid faciat tua dextera. **I**te
habem? ibi qd sic luceant opera
vestra corāz hominibz ut glo
ria patet vñ qui in celis est. **D**e
hijs nota qd consiliū
duos fines. **S**epalē et etnū. **S**i
h eñ? finis e pñliū? hoc bñ h

Actio autem spiritualis ut pñ
dicando potest referri ad finem et
posalem et qd id temporale refa
natur ad deū qd nō sūt faciēda
mala ut veniant quecūqz bona
et hoc est qd ait aug? **N**on de
bemus ewangelizare ut mādu
cemus. **S**ed manducare ut ewā
gelizemus. **N**ota eciā qd tene
mus illos actus referre ad deū
quorum habemus consilium ex
imperio rationis ut est manduca
re cogitare eligere et similia. **S**i
non tenemus actus referre inobe
dientes rationi ut est nutritiva
respirativa et huiusmodi. **D**eci
mum consilium est de conformi
tate operis ac doctrina ibi onēā
gratia alligant a digito scz nos
ea mouere debent et non faciūt
ab idem ypocrita. **E**cce primum
tamen de oculo tuo et tunc vide
bis et ecce festuam de oculo fra
tris tui. **N**ota i qd predicacōe as
seritur aliqn generaliter alēat
sensio scz de his que pertinent
ad statum salutis. **A**liqn em as
seritur scdm statum pfectionis
ut pote religionis. **P**rimo tene
predicator facere qd dicit ai as
seruit omnes ab hoc teneri. **S**e
cundo modo non tenetur mī et
ipse pfectionem ipsam nouerit.
Terium autem malus pñliū pre
dicando distiguitur qd existēs
in peccato notorio peccat qñ pre
dicat siue ex necessitate officij
h faciat siue ex voluntate qd scā

balizat existēs autē in peccato
occulto. **S**i predicat et nō studz
ex suo dicto cōpungi adhuc vi
detur peccare qd videtur contēp
nere. **V**nde dicitur cōsiliū est de
vitanda sollicitudine ut ibi/no
lite solliciti esse et et ibi/nolite
cogitare de castino. **S**ciendum
q triplex est sollicitudo. **P**rima
est laudabilis ut est prouidēcie
spiritualis. **U**nde **A**pl? ad **C**or.
Qui sine ypoce est sollicitus est.
Que sunt deo quō placeat. **I**te
ad **R**om. **P**relatis/ qui pñst
in sollicitudine. **S**ecunda e tolle
rabilis et est illa sollicitudo quē
temporalis quo ad corpus. **L**u.
Harcha martha sol. et cur. **P**er
pluri. **T**ercia est vituperabilis
et e ista superflue thesaurizaci
onis qd ad auariciam. **E**cce peccato
tori deus debet afflictionem pñ
simam ut abbat et congregat et
hec vanitas et cassa sollicitudo
mentis. **S**ollicitudo prima pñ
piat. **S**ecunda pñmittitur. **T**er
cia prohibetur. **D**uodecimū cōsi
lium e fratrene correctio nis ut
ibi. **S**i peccauerit in te frater tu
cor. **N**ota qd corrigere hīde fra
trum qñqz cōsiliū e ut qñ cor
ripiat frāz de venialibz. **Q**ñqz
e pceptum ut corrigere de mor
talibus et ista scdo modo ad oēs
pertinet et obligat semper. **S**i
non ad semper quia pro loco et
tempore scz qñ vacat et credūz
q pñlis sit correctio. **S**ciendū

duplex est correctio scilicet. Amoris et pudoris habet ordinem fratrem correctionis docet dominus in ewangelio. Primo enim inuenit fratrem esse reuocandum amore. Qui iubet eum singulariter conuenire dicens corripe eum inter te et ipsum solum. Sed si hoc non valet docet eum sedomodo reuocandum esse amore nisi ait si te non audierit adhibe unum vel duos testes tecum. Tercio docet ut si nec hoc valuerit docet eum reuocandum esse pudore. Si dicit si nec hoc audierit sit tibi sicut eunuchus et publicanus id est excommunicari debet et sic euertitur. Sane potestus ordo fratrum ne correctionis intelligatur tantum de criminalibus. Solent tamen se claustrales in suis capitulis accusare non premissa ad monitione. Verumtamen accusans alium. Caueat diligenter ne hoc faciat ad infamandum. Sed ad corrigendum quod nam si quis ex deliberatione contrarium faceret mortaliter peccaret. **Explicit liber quintus.**

Incipit liber sextus de sacramentali medicina. Ecclesiis medicis humani generis reperiatur? tali modo sanauit egrotum si aut optime comprehendat egrotum

si et egrotum. et occasione et in puris egrotum. autamen. Egrotus igitur homo est. moribus autem originalis culpa est. Origo vero istius culpe. paliter fuerit ex consensu rationis occasione. tamen sumptit ex sensibus carnis ad hoc igitur medicina reprobaret morbo. Oportuit quod non tam tunc est. spirituales. reum etiam quod aliquod haberent ex signis sensibilibus. ut si ut sensibilia fuerunt anime occasio labendi ita esset occasio resurgendi. Preterea medicina nostri vulneris consistit in ecclesiasticis sacramentis. **Diffinitiones sacramentorum. Ca. I.** Sacramentum ut dicitur. Augustinus. Est inuicibilis gracie uisibilis forma. Hec diffinitio generalis est et conuenit sacramentis tam noue legis quam ueteris. Quia tamen illa quod ista sunt ex similitudine representata ex institutione significancia. Sciendum enim quod eadem diffinitio conuenit sacramentis noue legis. Sed sic supplenda est ut eius similitudine. gerat ita et causa existat quia non solum ex similitudine representantur vel ex institutione significant. Sed etiam ex uirtute diuina sanctificant et gratiam conferunt per quam anima curat ab infirmitatibus uiciorum et hoc est. **Aug.** insinuat et alia diffinitione dicitur.

Sacramentum inquit est illud in quo sub tegimento rerum uisibilium diuina uirtus salutem seculi operatur. Est etiam tertia diffinitio Hugo de sancti victoris qui ait Sacramentum est materiale elementum tamen extrinsecus oculis suppositum ex institutione signans ex similitudine representans ex sanctificatione aliquam gratiam inuisibilem offerens etiam tangibilem que sunt de ratione sacramenti stricte et proprie accepti. Primum est naturalis similitudo ex qua habet aptitudinem significandi. Secundum est accidentalis institutio ex qua ordinem habet determinatum respectu huius signati. Tercium est spiritualis sanctificatio ex qua habet uirtutem efficiendi istius signati. **Ita dicit Aug.** Quod sacramentum est sacre rei signum istud autem non est diffinitio sed potius etymologia sacramenti.

De sacramentis noue legis Capitulum II.

Sacramentum legis gratie Christus instituit et quia noue legislator in quo uoluit ad premia dedit quod precepta instituit sacramenta. Christus et uerbum patris cum sit summe ueritatis et summe uirtutis et summe bonitatis. Ratione summe bonitatis promittit premia beatificancia. Ratione ueritatis debet precepta dirigencia. Ratione uirtutis instituit sacramenta adiuuancia ut

hic per sacramenta reparatu uirtus ad implenda precepta et per precepta perueniat ad premia. Instituit autem Christus sacramenta in uerbis et elementis ut ait **Aug.** Accedit inquit uerbum ad elementum ut sit sacramentum et est ibi elementum pro materia et forma uerborum pro forma ad hoc uero instituta sunt sacramenta in uerbis et elementis ut habent eundem significandi et efficaciam sanctificandi quia dum elementum oculis et uerba auribus se offerunt que sunt duo sensus precipue cognoscitui dant eundem significandi deinde uerba sanctificant elementum ut plenius fiat humane creationis efficaciam. Instituit autem dominus sacramenta diuersimode. Quedam ante aduentum suum ut matrimonium et penitentiam. Sed hec duo asseruat et seruauit in lege ewangelica dum penitentiam predicauit et nuptijs interfuit alia quique sacramenta Christus solus nuntiauit. Confirmationem quidem manu uulsi imponendo. Vnctionem uero discipulos ad curandum mittendo quod infirmos ungebat oleo sicut dicitur in Math. Baptismum uero suscipiendo deinde formam dando. Ordinem uero potestatem ligandi atque soluendi tribuendo et conficiendo sacramentum altaris. Eucharistiam autem compando segit in o smapis et conficiendo ac

elementum
elementum
elementum
elementum
elementum

habet discipulis imminere pas-
sionis sacramentum corporis Christi et
sanguinis sui. Instituta sunt etiam
sacramenta multiplicia de quibus primo
propter humilitatem quod homo quod
salutem se inferens subiacendo
secundo propter eruditionem quod homo
per visibilia ad agnoscenda in-
visibilia rapiatur tertio propter exalta-
tionem quod gloria declinet homo oc-
cupationem et otium quarto propter
congruitatem medicine quod me-
dicus debet contingere aliquid scilicet
invisibile secundum naturam et aliquid hu-
mili secundum visibile gratia forma quanta ag-
nitas est ex parte inferni quod cum in-
fernum sit homo ostendit ex parte cor-
poris et spiritus. Spiritus autem in corpore
non bene capiatur spiritualia si in cor-
poralibus agnita sunt dare medica-
menta spiritualia in corporalibus rebus
sicut pillule in nebula. Septimum est
propter augmentationem mentis in illis et
valet ad mercedem quam deo creditur
in hiis si humana ratio non potest ex-
primere si patet igitur ex predictis quod
sit secundum effectum quod divina in-
stituta que formalia quia gratia
sanctificatio que finalis quia hu-
mane infirmitatis curatio.

De effectu sacramentorum
Ca. III.

Effectus sacramentorum
novae legis multiplex
est. Primo a peccato co-
mundant. Secundo in bono co-
suecunt. Tercio corpori Christi inco-

porant. Quarto iustifi-
cant. Quinto ad futuram vitam
perpetuant. Sexto erudiendo
illuminant. Septimo vero ma-
gis perseverant. Ista patent in sep-
tem sacramentis per ordinem. Nam
primum operatur baptismus per assema-
tio et sic de aliis. Sacramenta
dicuntur gratia vasa et cum non quod in
eis gratia salubriter operatur vel cum
liber efficiatur cum in sola anima ha-
beat collocari et a solo deo intui-
di quod illis et per illa gratia curatio
a summo medico pro operatur; huius-
modi si non alligantur potentia sua
sacramenta quod per alias vias gratia
operatur valeat. Sacramenta spiritus ha-
bent significatio; veritatis non spiritus
efficacia curatio. Sed hoc non
propter defectum ex parte sui sed ex parte sa-
pientis quod gratia nulli datur repug-
nant et impugnant fontem gratiae. Unde
et sacramenta non sanctificant nisi
digne accedentes et absque animi
fictione nonnunquam; cum virtute
sacramentorum sit de non rebus
actibus ita quod defectus dignita-
tis vel perseverantiae ex parte
suscipientis suppletur virtute
divina in sacramentis dummodo
non accedat in moralibus in pro-
posito peccandi. Unde sciendum
est quod quidam suscipiunt sacra-
mentum tantum ut sic acci-
dentes. Quidam tamen tan-
tum ut quod contritionem et fidei
dei devotionem recipiunt gratiam
per quam remanent ab sacramentum

Quidam suscipiunt et sacramen-
tum et rem ut digne accedentes
Sacramentum dicitur a faciendo
et hoc potest intelligi tripliciter
aut sanctitatem efficiendo tantum
aut sanctitatem efficiendo et sig-
nando simul primo modo convenit
tunc sacramenti rebus signatis per
sacramenta cum veteris quam nove
legis. Secundo modo convenit
signis veteris legis. Tercio modo
convenit sacramentis nove legis
huius exemplum habemus in na-
turalibus quod medicina dicitur sanare
efficiendo tantum. Sed verina san-
nat iudicando tantum. Cetero ve-
ro sanat et signando. Quod sunt
que animam iustificat. Sed diu-
si modo. Deus enim iustificat auc-
toritate. Gratia iustificat forma-
liter expellens morbum spirituale.
Impletio preceptorum iustificat
ut dicitur. Sacramenta vero cum
vasa medicinalia in quibus con-
fertur gratia. Sacerdos autem mi-
nistrio. Exemplum horum habemus
in curatione morbi corporalis. De-
us enim sanat corpus auctoritate
et medicina effectus. Dieta co-
servatur vas medicina continetur
ut dicitur. Voluntate patris ista
sanavit me. Medicus vero sanat
ut minister. De numero sa-
cramentorum. Ca. III.

Sacramenta nove legis
septem sunt secundum diversita-
tem hominum in ecclesia.
Primum est initium ut baptismus

Secundum est pugnancium ut con-
firmatio. Tercium vices resumen-
cium ut eucharistia. Quartum res-
urgendum ut penitentia. Quintum
exerendum ut extrema unctio.
Sextum ministrancium ut ordo. Sep-
timum novos milites intro du-
cendum ut matrimonium. Sacramen-
ta figurata sunt in septem signaci-
lis quibus fuit veteris testamenti
pagina sigillata que agnus qui
habet clavem david quod claudit
et nemo aperit reseravit. Iste in
septem tubis quibus angeli ce-
nerunt. Item in septem stellis quas
habebat similis filio hominis in
dextera sua. Item in septem panibus
quibus dominus turbas faciebat.
Item in septem oculis super unum
lapidem. Item in septem lucernis
tabernaculi super vestitis candelabro.
Item in septem locutionibus naa-
mam. Sacramenta septem sunt quod
disponunt ad septem virtutes ha-
bendas. Nam baptismus est fidei
sacramentum confirmatio spei. Eu-
charistia caritatis. Penitentia ius-
ticie. Extrema unctio perseverantie
que est fortitudinis comple-
mentum. Ordo prudentie. Matrimonium
temperantie. Alia est ratio
numeri sacramentorum quia ordi-
nantur contra triplicem culpam
et contra quadruplicem penam. Unde
baptismus ordinatur contra pec-
catum originale. Penitentia con-
tra mortale. Extrema unctio con-
tra veniale. Ordo contra ignorantiam

eucharistia contra maliciā con-
firmatio contra impotētiā ma-
trimoniū contra concupiscētiā
quā temperat et epulatur. **A**lia ē
sacō numeri. q. sacramenta sūt cā
sanctia morbi spūalis ad modū
corpaliū. Medicina vero corpā
lis q. d. r. p. l. ē scilicet. Curatiua.
Conseruatiua. Preseruatia.
Melioratiua. simili modo et sa-
cramenta curant. Baptism⁹ ei curat
similiter et totaliter. Omnia vero cu-
rat paulatim quātū ad penā quorū
null⁹ pene homo debitor
fit. Extrema unctio curat nob
leuiorib⁹ scilicet a venialib⁹ sicut
baptism⁹ et penitētia curat a mō
bis localib⁹. sic ergo p̄dicta ēa
sacramenta sunt q̄dam medicīe
curatiue. Confirmatio est medici-
na cōseruatiua sanitatis spūalis
in q̄ datur spūs sanctus ad rō-
bur et cōseruationē. gr̄e datur in
baptismo. Matrimoniu⁹ ei est me-
dicina p̄seruatiua. Q. d. ē medi-
cina melioratiua in q̄ augmētatur
gr̄a. Eucharistia hec oīa similiter
facit. curat em̄ venialia q̄ sunt
oīa tunc maioris cōseruat ei
gr̄a inueniā in hōie et augme-
tat sicq. meliorat et nichilomin⁹
nus a peccato p̄seruat.

Q De potestate dispensandi sa-
cramentorum. Ca. VI.
Potestas dispensandi sac-
ramentis spūaliter spectat solū
ab gen⁹ huānū in oīb⁹
sacramētis dispensandi necessaria

ē dispensatiōis intencō q̄ quis i-
tendit facere qd p̄p̄us instituit
in huānam salutē vel saltē face-
re qd facit ecclesia in qua claudi-
tur in ḡnali intencō p̄dicta. q. i.
ipsa eccl̄a sicut sacramenta a p̄p̄o
accepta sic ad fideliū salutē. dis-
pensat. Rursū q. d. oīdo dignitas
tis erigit ut maiora maiorib⁹
in mōrib⁹ cōmutantur. Que-
dam respiciūt excellētiā dig-
nitatis ut sacramentum cōfirmā-
tionis et ordinis. Vnde cō-
feruntur ab ip̄is. Quedam re-
spiciūt indigētiā et necessitatē
ut baptism⁹ quorū vnum rege-
nerat alter. vero generat et ho-
rum dispensatiō eccl̄a p̄sonis infe-
riorib⁹ cōcedit maxime in arti-
culo necessitatis qd dicitur tōc bap-
tismi q. d. a. aut sacramenta sūt q̄
si media ut eukaristia et penitētia
extrema et istorū dispensatiō ad
solos p̄tēz sacros q̄ sūt q̄ si i
medio inter ep̄os et minores p̄-
sonas cōstituti. Sacramēta dispē-
sari possunt et a bonis et a malis.
a fidelib⁹ et infidelib⁹ intra eccl̄a
et extra quā i. h. dispensari possunt
tandem a bonis nullus esset cer-
tus de suspiciōe sacramētū cū
null⁹ sit cōtus de bonitate minis-
tri sic nec d. ap̄ia et ita sp̄ oportet
iterari et malicia vni p̄iudi-
ciet aliene salutē. Q. d. oīdo sac-
ramētū dispensatiōis cōmittit hōi nō
nō scitatis q̄ valet. S. r. d. aucto-
ritatis q̄ sp̄ manet q. d. ē oīdo

Scendum autē q. d. sacramenta
quedam sūt substantialia/ que-
dam vero sacramentalia/ quan-
tum ad substantialia non valz
plus opaco boni ministri q̄ ma-
li q. d. deus i. h. o. p̄tatur vel actor
homo ut minister. Sed in sacra-
mentalib⁹ ut sunt ordines plus
valere potest opacio boni minis-
tri q̄ mali hoc autē est per acci-
dens non per se. i. quantum ad a-
lios affect⁹ accidentales non q̄
tum ad essēciales. Quāvis autē
apud hereticos sūt sacramenta
vera non tamen recipientib⁹ sūt
vtilia nisi ad eccl̄e redeant vni-
tatem. Vnde Aug⁹. Ecclesia cō-
parata paradiso indicat posse bap-
tismū homines accipere foris/ h.
salutē non tenere. Nam et flumi-
na de paradisi fonte largiter ma-
naeunt nec tamen in mesapo-
tania nec in egipto quo illa flu-
mina peruenerunt est felicitas
vite que de paradiso cōmemorat.
De triplici statu fidei. Ca. VII.

Triplex est status fidei.
Primum i. acie ecclesiastice
ierarchie scilicet fidei gemite
fidei robore. Fidei multiplici-
tate. Per primum fit distinctio fi-
delium ab incredulis in baptis-
mo/ p̄ secundū fit distinctio for-
cium ab infirmis et hoc in sacra-
mento cōfirmationis. Per terciū
fit distinctio clericorū a laicis p̄
sacramētū ordinis. Hinc est q̄
hec tria sacramēta characteres in

primunt quos indelebilitē im-
pressos semp distigunt. Vnde
nullatenus iterari possunt. **C**ar-
acter igitur baptismi incipien-
cium est cōfirmatiōis vero p̄-
ficiētiū. Sed ordinis est p̄-
fectoriū. **P**redicta triplex distinc-
tio fit ad similitudinē distinctio-
nis alius exercit⁹. **P**rima
est cōmunis scilicet totius exercit⁹
ab alio exercitū et hec fit p̄d
paliter per baptismū. Secunda
est specialis scilicet militū appellati-
bus hec autē fit per cōfirmatiōē.
Tercia est specialissima scilicet du-
cis ab utriusq. et hec per sacra-
mētū ordinis. **P**ropterea quia
character est signum distinctiū
spūaliū indelebile. Ideo non
dicitur in sacramētis q̄ solēt ite-
rari sicut est p̄mentia matrimo-
nii et huiusmodi. **M**ontand⁹ est
q̄ character baptismalis est oīm
characterū aliorum fundamentū
et ideo illo non habito non possunt
sunt ceteri characteres haberi. Vnde
si aliquis ordinatus est et non
baptizatus nichil prorsus agere
q̄ tria sacramenta ut dictū est
que p̄pter characteris impressionē
non iterantur tamen cōmune hoc
est omnib⁹ sacramētis non ita
et circa eandē personam et mate-
riam et ex eadem causa et ideo
hoc est ne fiat contumelia sac-
ramento ex hoc em̄ credi posset q̄
sacramēta prius dispensata fuissent
in iurisdictione et iurisdictione. Quedā

lūt de sacmētoꝝ sūa quēbaꝝ de
 agnēcia. Si ea q̄ de sūa sunt
 omittēntē sacmēta sūt itē
 da omīssioe vō illoꝝ q̄ sūt de cō
 quēcia nō euacuānt sacmēta.
De dispēsaōe sac̄. Ca VIII.
Sacmēta instituta sunt
 ad curācōnez
 hoīm et sp̄s aī morbo cō
 tūerūt. in lege aut̄ nature sue
 rūt oblatōes sac̄ia et deīm
 nācōes. In lege aut̄ scripta in
 troducta ē circūcisio et adiūcta
 ē expiācō atq; sup̄addita obla
 tōnum et sac̄ificiōrū mltiformis
 distinctio. In lege aut̄ noua sta
 tuta sūt sacmēta. nāo paucio
 ra. vtilitate potēciora. v̄tute effi
 cacia. p̄minēcia digniora atq;
 significācōe euēciora q̄b̄ plei
 tū. sūnt et euacuācō oīm p̄dō
 rū sic dicit. Iou. de scōuic. p̄mi
 tēpis sacmēta fuerūt sic v̄ba
 mēdij t̄pis sic ymago v̄l figurā
 postremū t̄pis. s. gr̄e sūt corp⁹
 q̄ in se dīnēt v̄tutē et gr̄a; sig
 nificācōe rēp̄sentāt et ofērit ac
 p̄mittūt. p̄dīa patēt q̄ eiusdē
 mūdācōis sūntudo ē in oblatōe
 leḡ nature s̄ occit̄ inueniē. In
 circūcisioe vō euēdē exp̄mīe p̄
 bap̄m aut̄ māifesti⁹ declaratur
 Itē sacmēta vet̄is leḡ nutritiō
 bāt puulos exēbāt p̄fēos et
 duos oenādo domabāt. S; sacmēta noua
 s; ofērit q̄b̄
 vetera de longtō mōstrabāt. vñ
 p̄ora sacmēta p̄p̄auerūt et p̄

duperūt ab noua sicut via ad
 terminū sicut signū ad signatū
 sicut signa ad v̄tutē sicut imp
 lectū ad p̄fectū. Est et alia dīa
 quia omune ē omībo sacmētis
 q̄ cōsistūt in rebz sensibilibus
 inuībilibē aīn gr̄a; significantē
 bus. Sed sp̄s et sacmētis
 noue legis q̄ cōsistūt in verbis
 legis. S; sacmēta noue leḡ
 eficiūt q̄d figurāt. Se hoc nō
 faciūt sacmēta veteris legis
 S; sacmēta noue legis iustī
 ficiūt et q̄ntum ad op̄a op̄ans
 et q̄ntū ad op̄a op̄atū. S; sacmēta
 vet̄is leḡ iustificāt q̄ntū
 ad op̄a op̄ans solū q̄ non va
 lebant faciēdo s; q̄ntū se illorū
 caritas et deuotō fidei extēde
 bāt illorū nō intelligit̄ de circū
 cisioe q̄ aīn non fuit in lege
 data nequāq; in regula com
 putatur q̄ aīn ip̄a in puulis tol
 lebat et cōiūgale et gr̄a; cōfē
 rebat q̄d nō faciēbat sacmēta
 legalia. Item in lege dīp̄m̄gus
 bāt circūcisio poplū dei ab ali
 is gen̄ibz. Sed nūc distīn
 gūt caritē bap̄ismi. Itē lega
 lia sēdm̄. Au; fuerūt ante pas
 sioē; dōmī viua et statū post pas
 sionem in x̄ia quia postquā
 clauit v̄rtas ewāgelij iūnt
 sepulta nōstra v̄ra sacmēta
 v̄lq; ab finem semper in suo vi
 goꝝ manehunt.

De sacmēto bap̄ismi
Ca

Baptismus est ianua o
 mium sacramentorū q̄
 nulli confert̄ ante ipsū
 in ecclesia aliq̄d aliorū. De sub
 stancia bap̄ismi sunt q̄sq; p̄
 mum est expressio forme v̄cal
 a deo instituta que ē hec. Ego te
 baptizo in nomine pa. et fi. et c.
 absq; obmissione vel addicōne
 dictionis absq; p̄stacōe ordi
 nis et absq; cōmutacione noīs
 His em̄ quatuor modis forma
 verborū violatur scz obmissioe
 addicōne t̄āsp̄osicōne et cōmu
 tacione idēst si ponit̄ loco p̄is
 et filij et sp̄s sancti nomē p̄t̄s
 tis sapiēcie et benigni quia in
 quodāq; ydeomate baptizatur
 nō debent poni a p̄p̄iata tribus
 p̄sonis sed expressa nomina p̄
 sonatū. Similit̄ loco bap̄izo
 non debet dici immergo vel int̄
 go et est ablucio p̄ elementū aq̄
 in toto corpore faciēda vel saltē
 in digniori parte. Tercū est q̄
 immergio illa fiat ab vno et eodē
 tempe q̄n et forma verborū exp̄
 mitur ita q̄ vnus puerū immer
 gat et alius autem verba non
 p̄fēat. Quartū est intencio v̄l
 specialis vel generalis. Special
 autē intencio est vt iste bap̄i
 zandus munde tur. Generalis est
 facere id q̄b̄ facit et c. Intencio q̄
 illius requirit̄ qui baptizat si
 adult̄ quia qui inuice baptizā
 tur non recipiunt sacramentum
 Quintū est fides ipsius bap̄i

zandi quia i abulcis requiritur
 fides p̄p̄ia. Sed in puulis alie
 na q̄ puuli in fide ecclesie bap
 tizantur. Baptismus merito fit
 in aqua et non in alio liquore
 quia aī homo per p̄ccatū primū
 parentis inuēnit inimiciā
 et ignoranciā et cōpiscenciā
 Per bap̄ismū ab hys tribus
 malis liberatur et hoc notat̄ in
 p̄p̄ietatibz aq̄ scz puritate per
 spicacitate frigiditate. Nā bap
 tismalis aqua sua puritate nos
 mundat sua p̄spicacitate nos
 illuminat atq; sua frigiditate
 ab estu cōcupiscēcie nos tem
 perat. Item bap̄ismus est i aq̄
 ne quem in op̄a ep̄cauaret et ne
 p̄pter defectū salutis homines
 inuērent p̄uulū si i alio liq̄e
 fieret et vt inueniatur apud oēs
 cōmunis materia bap̄izādi. Tri
 plex ē bap̄ismus. Fluminis fla
 minis et sanguinis. Itē hec est ta
 lis differēcia bap̄ismi fluminis
 a tota pena liberat et a culpa et
 gr̄a; in habitu infundit et car
 tacterem imprimīt. Baptisū
 flaminis delet culpam nō semit
 tantū. Sed plures et habet gra
 dam in v̄su in quo consistit me
 ritum. Baptismus sanguinis li
 berat ab omni temptacōne et cō
 fert statim premiū quia p̄p̄iū
 est martiriū euolare. H; hys p̄
 quis fit melior inter hos bap
 tismos quia se habent vt exēda
 cia et exēssa. In bap̄ismo q̄b̄da

est sacramentum ut tunc ablucio exte-
rior. Quidam res tunc ut gratia interior
quidam res et sacramentum ut caracte-
ter. **O**cto sunt sollemnitates bap-
tismi quod non sunt de substantia. **V**nde. **B**al-
esim. crisma cere? crismale sal-
uia. **F**lat? virtute; baptismatis
ista figurat hanc operam non mu-
tat esse. hanc non ita. In quibus locis
baptismus? in aquis. In frons ut
publice prosteret. In virtute ut
agenda ab eo subtiliter intelli-
gantur. Inter scapulas ut iugum
christi suum patere. In
pectore ut dulci corde deus dis-
ligatur. Baptismus fuit initi-
tius materialiter quoniam per baptismum
transitus fuit. **F**ors natus quan-
do dixit. **I**te docete omnes gen-
tes etc. finaliter quando ait in
choando nisi quis renatus fue-
rit. **E**ffectiue quoniam per baptismum passus est
Christus baptismum multiplex est per
patet ad sacramenta quoniam baptismus
est sacramentum initium a patre mun-
dat quod signatum est in mai rubro
ubi submersi sunt egyptii. **N**ota
dum autem quod in baptismo delet ori-
ginalis peccati macula fomes pro non
tolle hanc remittit. penam relaxat
unde. **P**u. **I**nduit vesce cadib-
taconabile illuminat. **V**nde po-
nit sal in ore pueri concupiscibi-
le ad bonum inflamat. **V**nde da-
tur candelam puero. **I**nscribibilem
confortat. **V**nde **p**reahel vicit
amalech post transitum maris
rubri gratiam tribuit quod figuratum

est poolabam que sedebat super christum
baptisma caracterem impertit
hoc figuratur per maculam uideam
In apocalypsis **F**roni et mixtae
quod significat frigiditas aque
communionem ecclesie prestat si-
cut. **I**heremias. qui fuit cruci-
atus quoniam sanctificatus fuit
in virtute. a sanctifica donec exte-
rior liberat quoniam non gemiunt nisi planctum
In te illi ex exteriori nam interiori
ex epigone in a dulci se; contritio
potentia diaboli dimittit quod
figurat ex suffocato. **I**anuam
celi aperit quod signatum est quoniam per
baptismo aperit sunt celi. **N**o-
tandum autem quod passio christi a-
perit ianuam celi per causam me-
ritorum; et sanctificationem ge-
neralem baptismus autem ape-
rit ianuam celi per causam efficien-
tiam singulari facit enim singulare
istum hominem euolare os ad lau-
dandum. aures ad audiendum.
aperit. **V**nde sciendum quod ponitur
salua in aure pueri templi christi
efficit. **V**nde dicitur etiam bap-
tismus. **E**pi in nund de pueris.
et da locum aduenienti spiritui
sancto laudabilem se coram deo
reddat. **V**nde balsamum est in
crismate. **S**oleat pueri bap-
tismi spectare ut quod ad pascha
et pentheosten in uergeat ne-
cessitas vel timeat ne periculum
reseruati ad significandum in
baptismo sit resurrexio spiritus
liber et per gratiam pietatis sancti datus

Baptismus christi et iohannis con-
ueniunt in materia et in modo i-
iungendi. **S**ed differunt in for-
ma quia baptismus iohannis
tradebatur in nomine. **I**tem differunt
ferebant et in effectu quia bap-
tismus christi iustificat iohannis ve-
ro non. **I**tem in fine quia bap-
tismus iohannis assuecit ad bap-
tismum christi. **D**e Cathedra
mo et exordium. **C**a. XII
Atheismus et exordium
mus tanquam imperatoris p-
mitatur baptismum ut
in ipso gratia efficacius operetur
Tribus de causis theismus in-
stitutus est. **P**rimo propter instruc-
tionem de articulis communibus
ad fidei susceptionem. **S**ecundo propter
sponsionem ad fidei professionem.
Tercio propter sponsionem ad
fidei obseruationem quia adule-
tium p-tem habet et per se re-
spondere potest equantur hec
ab eo. **P**arulus autem quia non
habet peccatum actuale nec per se
credere potest equantur hec ab
eo per vicarium qui pro ipso respo-
det de fidei obseruatione. **E**xordium
mus in deo statutus est ut a bap-
tizando potestas diaboli expella-
tur. **P**ropter peccatum hominis
diabolus in hominem potestatem
accepit et etiam in illa que uenit
in usum hominis. **V**nde etiam adultus qui
puuli exordium debent ad expul-
sionem tam noxie peccatis. **D**e
sacramento confirmationis. **C**a. XIII

Confirmatio sacramen-
tum est pugnandum. **D**e
substantia autem confirmatio-
nis sunt sex. **D**uo ex parte sa-
cramenti in se scilicet materia crisma-
tis et uerborum forma que talis est
secundum morem magis communis. **S**ignu
ergo te signo crucis confirmo te
crismate salutis in nomine patris
et filii spiritus sancti. **D**uo ex parte
ministri scilicet dignitas pontificalis
et intentio debita. **D**uo ex parte
suscipientis scilicet fons in quo de-
bet confirmatio fieri et quod confirmatio
dus sit baptizatus. **V**ntio crismatis
triplex fit in tribus sacra-
mentis quarum uirtus ex fine ac-
cipitur in baptismo fit in uirtute
ad signandum fidei susceptionem
quia uertex est locus cellule memo-
nalis. **I**n confirmatione fit in frons
te ad significandum audaciam con-
firmationis cuius impedimentum
est timor et uerecundia que spe-
cialiter manifestatur pallore vel
rubore frons ex propinquitate
cellule ymaginalis. **I**n ordine fit
in manibus ad significandum potestatem
consecrandi sacramentum do-
minici corporis. **C**onfirmationis
sacramenti multiplex est utilitas
quia gratiam in baptismo datam
confirmat. **V**nde **P**sal. **C**onfirma-
hoc deus quod operatur. **I**n bap-
tismo ab inimicis spiritualibus pre-
parat. **U**nde confirmandi tanquam
pugnaturi. **D**ugiles inuigilant
ne de facili ab inimicis teneantur

et quia omnes christiani debent esse
in bello christi propterea et omnes de-
bent hoc recipere sacramentum ut
facilius possint contra mundum
carne ad dyabolum pugnare ad
confessionem nominis christi constanter
animati. quoniam oportet verum domi-
num et verum hominem confiteri.
Primo ut ostendam eum secundum
divinam naturam patrem et spiritum
sanctum coequalem quod videtur in forma
verborum non sit expressio trinitatis.
Secundo ut ostendam eum
secundum humanam naturam crucis
supplicium passum. quod videtur in
crucis significatione intus et ex-
teriori spuali decore nos ornat. Intus
quidem per oscedie puritatem. **S**ed
et per odorem bone fame. **D**uo
significantur crisma. quod confi-
citur ex oleo propter primum et ex
baptismo. propter secundum in bonis
agendis et malis sustinendis ro-
borat datur enim spiritui sancto
ad roborem animam et corpus. **A**-
rmat animam quidem per impressionem
caritatis contra pusillanimitatis
viciu corpus vero per clipeum cru-
cis contra insultus demonum.
Contra verecundum et timorem in
confessione nominis christi audaciam
prestat. **P**rimum notat in crisma
cone frontis quod est locus verecun-
die. **S**ed in potestate minister
tri pugnante coronat quod notat
in vita quod circa caput ostendit li-
gat. quod sunt etiam ostendit
que non sunt de esse sacramenti.

Sed bene esse ut hoc ieiunus
quod a ieiunio datur quod ab ipso e-
piscopo presentetur quod et patrum
efficit quod vita capiti circumliget
per illud sacramentum sumunt fideles
pleni christiani plenitudinem copie
dico quod cum in baptismo pleni
facti sunt plenitudine sufficientie.
Sacramenta se habent in digni-
tate ut excedat et excessa. **N**am
euangelista perminuit in esse baptis-
mum in est autem in ministerio unum non
est enim autem minister christi et ecclesie co-
fitema in dignitate minister.
Quia non confertur nisi ab episcopis
penitentia in frequentem remissione
peccatorum et sic de illis sacramentis.
De sacramento eucharistie. **C**apitulum XIII
Eucharistia est sacramen-
tum caritatis quod tam divi-
ne quam nostre quia deus in
hoc sacramento magne deuotionis
signum ostendit et nostre delecti-
onis effectum per id sacramentum spiri-
tualiter erga se inflammat. **D**e
substantia huius sacramenti sunt
quatuor. **P**rimum quod consecrans
sit sacerdos. **S**ecundum speciem
panis et vini. **T**ercium est
intentio consecrantis. **Q**uartum
est forma verborum hec videli-
cet hoc est enim corpus meum
et ista super calicem. **N**ic enim
est calix. **A**d intelligendum
ista plenius nota circa intentio-
nem. **Q**ui aliud est intentio et
aliud est attentio. quod intentio sp-
ecies necessaria vel spualis vel generalis

sicut dictum est de baptismo. **A**-
tencio enim non est substantia
sicut quando capitur mens in placito
ne verborum et alia quod contingit
ex infirmitate quoniam etiam ex ne-
gligencia vel in curia et tunc pec-
catum est. **S**ed etiam propterea quod non
solum requiritur intentio consecra-
tis. **S**ed etiam intentio istud sac-
ramentum instituens. **V**nde si ali-
quis sacerdos statet in foro et su-
per omnes panes formam verborum
proferret etiam cum intentione signi-
ficandi non fieret transsubstantia-
cio et hoc non esset propter defectum
virtutis verborum tamen sacerdos
vna vice consecrare possit tot hos-
tias quod toti mundo sufficienter si
essent necessaria ecclesie. **S**ed et
propter defectum intentionis illius
qui hoc sacramentum instituit qui
non intendit quod tali ludibrio vel
stulticia fieret consecratio sed per
utilitatem vel necessitatem ecclesie
generalis vel particularis. **C**irca for-
mam quoque verborum sciendum quod
cum dicitur. **H**oc est corpus meum
ista coniunctio enim non est de sub-
stantia forme. **S**ed de bene esse
ipsius. **N**on obmitti non debet a-
liud est namque forma necessaria
sine qua non potest fieri trans-
substantiatio et aliud est forma
debita sine qua non debet fieri. **E**-
odem modo dicens est de speciebus
panis et vini. **U**nde nota quod ma-
teria eucharistie alia est necessa-
ria alia debita. **M**ateria necessa-

ria eucharistie est panis frumen-
tarius quod sine illo non potest
fieri consecratio. **M**ateria vero debi-
ta est quod panis sit azymus quod licet
in fermentato possit confici tamen
hoc non debet fieri duplici de cau-
sa. **P**rima est quia panis azymus
conuenit institutioni. **C**ristus enim
dedit discipulis corpus suum con-
fectum in tali materia. **S**ecunda
est talis panis conuenit etiam sig-
nificato. **C**ristus enim in omni pec-
cati fermento fuit. **S**imiliter di-
cendum est de materia calicis quia
alia est materia necessaria alia
debita. **M**ateria necessaria calicis
est vinum quod sanguis christi non potest
in alia materia confici quod in vino
Materia vero debita est quod aqua vi-
no misceatur et hoc duplici rati-
one. **P**rimo quod talis materia con-
uenit institutioni. **C**ristus enim
sanguinem suum sub tali specie de-
dit. **S**ecundo quia talis materia
conuenit etiam significato quod ecclesie
sua que per aquam significat propter
per fidem et caritatem iungitur. **S**ci-
endum preterea quod in aceto et in
agresta non conficitur acetum non
est vinum sed fuit. **S**ic agresta non
est vinum sed erit. **I**n consecratione
sanguinis tam modicum aque de-
bet misceri vino quod absorberi pos-
sit ab illo. **A**lioquin impeditur co-
secratio. **S**i vinum ab aqua vinctum
illud designat quod cum nos ab cris-
tum conuertimur non ipse in nos
sed nos in ipsum mutamur quoniam a

corpi suo mistico incorporatū si
vna gutta vini imponit ex aliq
negligēcia sanguinis nō apper
hoc de hīs sanguis nec apper
mixtionē sanguinis i sanguine
mutat. Sed utraq; natura in
sua spē pmanet. Si multū de
vino ponit ad vna sanguis sic
quāq; sit in ablucōe tūc ibi de fi
nit eē sanguis q; spēs illi? gut
te q; est sanguis absorbet a mul
to vino adiūctō ēca eukaristia
est quedam sacramentum tantū
spēs vini et panis. Quedam
est ibi res tantū vt tantum vt
corpus xpi misticum quoddā
est ibi res et sacramentum vt cor
pus xpi verum quod trahit de
virgine. Istud em est res pri
mi et sacramentum sub utraq; spe
cie totus xps indiuisus est scilicet
corpus et anima et deus. Ac p
hoc ubiq; ē vnum simplicissimū
sacramentum sub specie nā
q; panis ē corpus xpi p conuē
sionem et sanguinis p conepione
et aia p diuisionem et deitas p
vniōne. Ista ei quāq; non possūt
diuibi neq; ab inuicē separari. Eo
modo dicentis est de sanguine.
Preterea totū ē xpus sic in tota
spē q; in quilibet ei? p hūc spēs
illa sit mixtū hūc diuina. Ac p
hoc non ē ibi vt ē uniscriptus
vel oaripās locū vel habens fūū
vī pceptibilē p aliquē sensū cor
porē. Ex huius habem? i spe
culū q; si diuina in multis p

tes in quilibet apparet ymago q
pus apparebat in integro. Item
exemplū de finone quē mētis
recto quia quilibet auditor recti
pit illū totum. Vnde quāuis
fimo sit vniū in pfecte totus
tamē non est in quilibet audiente.
Hostia frangitur in tres partes
apparet multas mōnes. Primo
apparet tres psonas diuinas in
vna essēcia. Sic sunt partes
tres in diuina hostia. Vnus
tamē xpus est. Secūdo apper
tres status ecclesie scilicet militan
tiū triūphantium et in purga
torio ardentium. Tercio apper
tres status quibus fuit mortalitas
mortalis et immortalis. Quarto
apparet tres partes i corpore dñi
passas tempore passionis ei? ma
nus et pedis et lateris. Quinto
apparet tres substantias in xpo
scilicet diuinitatis anime et cor
poris. Sacramentum corporis p
prefiguratum est multipliciter. In
oblacōe melchisedech in qua
figura habem? formam exteri
orem sacramenti. Et primum ef
fectum scilicet refectiōem ibi
processit figura spiritalis refec
tionis in pane et vino. In eu
karistia est refectio spiritalis
vite. Item in manna vbi figurā
tur effectus glorie. Item in ag
no pascale in quo figurabatur
liberatio et redēptō a seruīute et
gyptiaca. Ita noster agnus est
lib? in n et liberatio a dyabolo

Item in diuersis sacrificijs s q
bus habetur in leuitico quibus
figurabatur oblacō passionis
cristi vt fuit hostia quo ad ra
tionem et victimam quo
ad satisfactionē p peccatis nos
tris et holocaustū quo ad totū
corpi sui lesionē. In oblacōe
manne de quo legitur in iudi
ca quā figurabatur in quo fieri
debuē oblacō et super quē quia
in fide ihesu xpi qui per petram de
signatur. In virga Ionathe mel
lata vbi figuratur quis offerre
debat quia ionathas per fauū
fuit mellis designatur de nō of
ferentis. Figura sanguinis cristi
fuit vinū ad designandū refecti
onem. Cūq; introduxit me xps
in cellam. Item aqua ad desig
nandam ablacōem. Vnde Vi
bi aquam egredientē et. Item
sanguis ad designandam redēpti
onem Heb. Sine sanguinis effu
sione non fit remissio. De dig
nitatē et excellēcia huius sacra
menti. Ca. XV.

Ignitas et excellēcia hu
ius sacramenti apparet
in multis sicut ante dic
tum est tam ante legē q; in lege
fuit prefiguratum. Secūdo quia a
prophetis prenūciatum. Psal.
Panem angelorū māduca. ho
mo ponitur pteritū pro futuro
apostoli certamine. Tercio quia
a cristo institutum et hoc duplicat
rbo et facto vbo vt p; i Johanne

Ego inquit sum panis viuus q
de celo des. Facto vero vt i Matb
Accipite et comedite hoc ē em
corpus meum. Quarto quia ab
apostolis obseruatum. Cor. Conueni
entibus vobis in vnum. Quinto
a sumis pontificibus solempni
ratum qui ordinauerūt tantū et
omniones et locū et tempus et
vestimenta et vasa diuersa que
omnia sūt ad decorem huius sa
cramenti. Maxima dignitas ap
paret in hoc sacramento quia cū
cristus constat ex tribus substan
cijs scilicet diuinitate anima et cor
pore ipsa quib; diuinitas excel
lit omnia. Psal. Magnus dñs
et laus ei. Item anima eius ex
cellit omnes animas cū sit ple
na gracia et veritate id est pfectis
sima manifestatiua et cognitiua.
Item corpus eius excellit omnia
corpora q; de sanctificato corpo
re beatissime virginis fuit supū
et diuinitati vniū ergo i cristo
nobilissimū in celo et nobilissi
mum in terra vniū sunt. De
mirabilibus que sunt in euka
ristia. Ca. XVI.

Irabilia multa sunt in
hoc sacramento. Primum
est q; ē ibi corpus xpi
in tantā quantitatē sicut fuit in
cruce et sicut iam ē in celo nec
tamē excedit tēminos illius for
me. Secūdu q; ibi sunt accida
ta sine subiecto. Terciū q; panis
ibi conuertit in corpus xpi q;

tamē non ē materia corp'is xpi
nec etiam aīne. Quartū q' cor
pus non auge' ex multa hosti
arū consecracōne. nec minuitur
ex hostiarū sumptōne. Quintū
q' idē corpus in pluribus locis
sub omnib' hostijs cōsecratū ē.
Sextū q' quādo diuidit hostia
nō diuidit corpus xpi. Sed s' b'
q'libet pte totus ē xpus. Septi
mū est q' quādo tenetur hostia
in manib' et videt oculis cor
pus xpi non tangit. nec vide
tur. Sed hec tūmodo circa spe
cies sūt. Octauū q' statim cū
deficiūt ille forme tūc etiam de
finit esse ibi corpus xpi et sag
wis. Nonū q' tū non sit ibi
panis vel vinū. tamē accide
cia habēt eund' effectū vt pus. s.
faciat et mēbare et huiusmodi.
Nota q' deo conuenit esse vbi
q' simpliciter et p'prie. Creatu
re conuenit in vno loco esse tū
Corpus vero xpi in medio mo
doru se habet. Cum em sit crea
tum non debet eq'ri creatori in
hoc q' sit vbiq'. cū vero sit vni
cum diuinitati debet in hoc ex
cellere alia corpora vt siml et se
mel in locis possit esse plurib'
sub isto videlicet sacramen
to. In sacramēto eucharistie quod
dam est secundu naturā vt hoc
q' ibi sint accidecia in loco de
terminato. quoddā est ibi sup
naturā et intellectū vt q' ibi est
xps tantus quantus fuit in cru

ce. nec tamē excedit terminos
illi' p'ue forme. De mirabili
t'ā substantiacōe. Nota q' tri
plex ē mutacō. vna ē artificial'
vt quādo fit vitru de cinerib'.
Alia natural' et substantia'. Na
turalis ē quādo idem subiectum
manet sub diuisis accidecia b' s'
mutacōe succedētib'. Substa
ntialis ē quādo eadē natura ma
net sub diuisis formis substantia
lib' sicut paz in t'āsmutacōe
elementū mūtē. Tercia ē sup
natural' mutacō vt q' nec mate
ria nec subiectū manet. Sed
tantū accidecia sine subiecto
et talis mutacō ē intrāsubstantia
ciacōne. In rerum mutacōne p'
cōsideat' triplex difficultas. v'
ex pte termini q' vel ex pte ter
mi nō ad quē vel ex pte distācie
terminorū ad inuicē. p'mo' crea
cio ē mirabilior oīm mutacōnū
quia ē de nō esse simplicit'. q'
cūdo modo cōfūso panis in cor
pe xpi est mirabilior omnib'.
q' ē ens in actu pus existens.
Tercio modo incarnacio ē mirabi
lior quāq' mutacōne. Quia est
limo infinite distācium. Mun
dus distinuit quadruplicem
mutacōnem substantialem. scz
a nonente in ens. et ab ente in
nōens. Prima ē a nonente in
ens et hec dicit' generacō. Se
cūda ē ab ente in nōens vt cor
ruptō. t'cia ē ab ente in ens q'
modo nō est h' eit vt pductio.

Quarta est ab ente in ens iam
existens et est tal' cōuerzio pa
nis in corpus xpi. hec mutacō
non habet h' mirandū in natura
sed est alteracio quāsi contraria
q' hic mutatur substantia vna
in aliam et manet accidecia. Et
in alteracōne cōuersio est quia
ibi mutantur accidecia et ma
net eadem substantia sicut patet
in corp'ali q' sit ab albo nigz
et in sp'itualib' q' sit de iusto
impius vel de ignoate scis. Nō
q' hec ppositio de multipliciter
sumitur q'q' nōt' causaz vt cū
dicitur cūctus conceptus de spi
ritu sancto. Q'q' materiam vt
cū dicitur cūctus natus est de
virgine. Q'q' p'emptatē sub
stantie vt cū dicitur filius nat'
de patre. Q'q' t'āsubstantiacōz
vt cūctus nō vt cū dicitur corp' s'
de pane. Q'q' ordinē vt cū di
tur creatura esse de nichilo. De
b' gne suscipiētib'. Ca. XVII.

Igne suscipiens corp'
xpi bonū multiplex cō
sequitur. Primū est xpi
cōmemoracio. Mat'h. hoc facite
in mea nō cōmemoracōne scz mee
dilectionis liberacōnis mutacō
nis. Item viuificacō quia aliqū
per vicem huius sacramentū
fit de attēto cōctus. Se. Lig
nam vite comestū vitā p'itabat
sic per q' dāam puegamur illud
minuamur perficimur reficimur
et bene dicit' vita per cibū per quē

et mors intrauit. Corpori xpi
mistico inōpamur. Vnde dictū
est ab Aug. Non tu me mutab'
in te sed tu mutaberis in me. Ad
tū nō intelligitur de mutacōne
corporis mistici sed nouo facien
da. Sed de augmentanda. Non
em vnt dissimilia. Item spūal'
fectio. Psal. In loco pascue q'
Deus em non tū instituit sacra
mentum q' nos i esse gracie ge
neret vt baptismū vel q' ge
tos roborēt vt confirmacōnes.
Vt etiam q' roboratos enut
rit vt eucharistia. Propter q'
hec tria sacramenta banē omnib'
qui ad fidem attendunt. Itē de
uocōnis augmentacō. Psal. Ip
sum in oleo. Nutrimētū em
q' hic datur nob' quantū ad ef
fectū gratiū in tribus attenditur
scz cōseruacōne deuocōnis ad
deum et dilectōis ad proximū
et delectacōis intra nosmetip
sos. Item fomitis mitigacō. ps.
Super aquam refectiois q' q'
fi ut a qua refrigerat sic et istū
sacramentū a feruore cōcupiscē
cie gracie collacio. Exo. Descen
de nō manna pariter descen
dos. Item vicuū roboratō. Psal. pa
nis cor hominis cōfert. Item peccā
torum remissio quia p' istū cibū
fit remissio de peccatū. Vnde q'
dicitur in oracōne dominica pa
nem nos. q' d. q' d. Statim sequit'
et dicit' nob' de nos. Istud intel
ligitur de vialib' et nō mortalib'

7. p. 1. 1. 1.

quod sicut et in naturali potest vivere
et non mortuo sicut et in spiritu
ale. Item omnia diaboli et armato-
ris. pastus in conspectu meo misericordie
cordia. Item spiritus eleuatus. Ap-
p- quod cum illo non omnia nobis dona-
uit. Item amoris exortatio. **De-**
Disce christiane quantum diligere de-
bras christum qui debuit nobis carnem in-
cubare. saguinem in potum. animam in
precium. aquam in lacrimis in lauacrum. Item
commendatio fidei quod in sacramento
hoc fides eleuatur super naturam et
super sensum et super intellectum. Ap-
p- captiuantes omnem intellectum in ob-
sequium christi. Item angelica communi-
catio. panis angelorum. manna. **Item**
Item celestis regni collo. Io qui
man. car. merbi. et spiritu illis de-
lectatio super panem de celo pre-
paratum. hunc omnem delectationem et
omnem celestem interitum illuminatio
primo. sic gustauit ionathas et
melle et illuminati sunt oculi eius
de effatu eucharistie. dicit **De-**
Corpus christi est egrotis medicina.
peregrinantibus dieta. debiles con-
fortat. valentes delectat. languores
sanat. sanitatem facit. per hoc fit
homo mansuetus. ab iracundia
patientia. ab labore. ardentia
ab amore. sagacia. ab auidia
lamb. ab obediendum promissa.
ad gratiarum actiones deuotio.
Sicut recte communiantibus multa
bona prout ut videtur deum est. Sicut
indigne sumantibus corpus est multa
mala. dicitur nullus opus

enim placet deo. nisi placet
ipsi patris. Indigna namque non
mutatio hominem illaqueat. dicitur
pneumone prepat. proximum scilicet
dalisat. mentem exorat. temp-
tationem subiugat. dominum irri-
tat. vitam breuiat. tempalem
gratias spoliatur. Ex his omni-
bus per ordinem in preceptis. fiat inquit
mensura eorum contra ipsos in la-
queum. Ecce primum et retribu-
tionem. Ecce secundum et in scan-
dalum. Ecce tertium et obscu-
rentur oculi eorum ne videant.
Ecce quartum et dorsum eorum
semper inuoluitur. Ecce quintum
effundit super eos iram tuam. Ecce
sextum facit habitaculum eorum dese-
rtum. Ecce septimum et in taber-
naculis eorum non fit qui in ha-
bitat. Ecce octauum.

De summentibus eucharistiam et
modo sumendi. **Ca. XVIII**

Corpus christi quatuor mo-
dis sumitur. Quodam
accipiunt spiritualiter tan-
tum ut qui accipiunt rem sacra-
mentalem. id est gratiam et non ip-
sum sacramentum corpus christi.
De hoc modo sumendi dicit be-
atus Augustinus. Crede et man-
ducate. id est corpori christi inhi-
re in corporeus es. Quodam sa-
cramentaliter tantum in commu-
niantes in more ali. Quodam
spiritualiter et sacramentaliter.
ut qui accipiunt rem et sacramen-
tum ut communiantes in gratia.

Quidam nec spiritualiter nec sa-
cramentaliter ut qui nec rem nec
sacramentum accipiunt primum non
manducantes manducant. Secundo
manducantes non manducant. Ter-
cij manducantes manducant. quid
non manducantes non manducant.
Circa communionem committitur pec-
cata in tribus modis. Primo cum quis
secundo tempore communionem dimittit
Ioh. Nisi manducaueritis car-
nem filij hominis. Secundo cum quis
suo tempore communicans male acce-
dit. Ap- Qui sumit in digne
ubi non sibi manducat et bibit.
Tercio cum post communionem a peccatis
se non custodit et iste triplex ma-
lum iauert. Primo quia cristum
quem suscepit ignominiose expel-
lit a se ubi turpius eicere quam non
admittere hospes. Secundo quia ta-
lia quodammodo similitudinem ge-
rit unde Iudas autem postquam cum cris-
to cenauit ipsum tradidit sic etiam
absoluit fratrem suum ad communionem
intulit et postea eum occidit. Ter-
cio quia ordine peruerit honest-
atis. venturo enim reuerentiam ex-
hibet et presenti nullam. Unde filios
sunt illi qui cum iamis oliuay et cla-
more propter occurrunt et ipsum post
modum crucifixerunt. Qualiter ad
communionem accedendum sit discere
possumus in esu agni paschalis.
Comedeant enim cum iudei accine-
tis remibus/calciatis pedibus/ba-
culos habentes in manibus. Cum
lactucis agrestibus et panibus azi-

mis et festinant. Per primum sig-
nificatur puritas castitatis. Luce
Sint lumbi vestri circumditi. Per
secundum effectus deuotionis. Cantu.
Quam pulchra est filia in calceis. Per
tercium Memoria domice pas-
sionis. Gen. In baculo meo transi-
ui iordanem istum. Per quartum
maritudo coniugii. Psal. Cio
bauerit nos pane lactum. Per
quintum promptitudo bone volun-
tatis et operationis. Pro. Vidi
hominem velocem in operibus suis co-
regi. Item quales esse debeant
communicantes ostendit in vestibus
sacerdotalibus. Requirit enim
ista Iudicium discretionis/mundici-
dia castitatis/mortificationis carnis
constancia fortitudinis/perseueran-
cia longanimitatis/perfectio-
naris. Primum notat in super-
humerali. Secundum in alba. Tercium
in cinctura. Quartum in fauone qui
ponit in brachio sicut clipeus.
Quintum in stola. Sextum in casula.
Corpus christi sumitur velatum acci-
dentibus multiplici ratione. Primo
propter meritum quantum ad nos quod
secundum Greg. Fides non habet me-
ritum cui humana ratio prebet expel-
mentum. Secundo propter indignitatem
quantum ad malos. Exemplum de-
bet hyamitis qui passus sunt quando
archam domini viderunt. Tercio
propter inbecillitatem quantum ad nos.
Non enim possemus videre clarita-
tatem corporis christi glorificati. Ex-
emplum de moyse in cuius faciem non

potant filij israel interire qñ re-
splendunt. Quarto apte vici-
horrore crudelitatis qñ fieret si
xpi carne dentibz attractam?
Tres sūt cae quare lapis non
dat illud sacramētū sub duplici
spē. Prima ē qz possēt edere qz
tot? xps non esset i vtrqz spē.
Secda ē apte peric. n qz de facili
posset effūdi sagwis. Tercia vt
vitas respōdeat vmbre quia i
lege nichil habebāt etiā offe-
tes de libamine.

**De abstinentia a comuni-
one in genere. Ca. XIX.**

Abstinet qdam a comuni-
one ppter apam culpā
et aliqñ si culpa mortis
sit. Sed apte sacramētū reuenciā
fiat qñ sciūt se min? mūdos
carne vel mēte vel cia; inuoca-
tos et isti bñfaciūt dūmodo pos-
sint iuste i aliis scād alo su-
pcedere. Vñ ubi non inest ne-
cessitas cōsulendz i talibz vt de
comuniōe expectāt quibz patē
deuotē et cōspecti possint ac-
cedere nulla tñ nēctas debet cō-
plere vt qñ sciēt cōiect i mōi
li pēto pēctm facit idignū cōio-
ne tñ mobis aut in habitu vt
qñ quis accedit non dicit? de
peccato pēctito et inconfessus ā
in actu vt qñ mutat formā
sacramētū et irradent ipm trac-
tat ā in apposito vt qñ habet vo-
lūtatem peccandi i futuro. Po-
test etiā apte reuenciā sacramēto

et excludi fieri a comuniōe tri-
pliciter. Primo ppter reuenci-
am sacramētū exterioris sic ex-
cludit pollucō et in mūdiciā cō-
poralis. Secūdo ppter reuenciā
am rei cōiecte sub tor mis sic ex-
cludit defūis iudicij et cōmis
vt in pueris et amentibz. Terc-
cio ppter reuenciā; rei signatē
idest vnitatis corpis mystici sic
excludit vinculū mēdicij et sus-
pēctōis vel excomūcatis etiā
mūltis sic igit ppter solā reu-
enciā si omi culpa excludunt
mūltā a comuniōe. Hoc pmo pa-
tet in pueris qui cum si sūt ap-
petam adulā scilicet; de rem au-
torum vel duodecī et apparet i
eis signa reuenciē et discretiō-
nis possunt sumere alios non.
Idem patet in furiosis qui ex-
cludunt si culpa qui tamen cō-
municari possūt quando habēt
delucida interualla. Item cum
quis habet lutosas man? licet
sit sine culpa tamen pro sola re-
uenciā non debet tangere cor-
pus xpi. Tria genera hominū
excluduntur in lege ab esu a-
lii scilicet inconfi et incircūci-
ci qui significabant eos qui
accedunt ad comuniōem irre-
uerenter. legitur primi. Regū
Quia percussus est ora qui a-
tigit arbam domini. Item ali-
enigene hij significat etiā vt in
fideles de talium comuniōe
dicitur in Genesi de Ioseph et

Post pēctū denotante filia mea
et Item in mūdici qui significant
homines hātes in vāle peccatū
De his Propħa mūdici qui
fertis vā. De his tribo nota
Indigne sumit qui nō sumit re-
uerenter vel nō catholice vel ha-
bens mortale scienter Qui non
comūicat suo tempe multa ma-
la inuēit. Primo qz talis vici-
licet multiplici priuat de quo
habes supra d effectū eucaristie
Si em̄ mab saluata est quia sus-
cepit nūctios domini Multo for-
tius qui xpm suscepit Secūdo
quia constitutiōe ecclie tñs gra-
dū itaquit em̄ ecclia qz quā
non comūicat in pascha viuens
ab ingressu ecclie accēat et mori-
ens cēat ecclie astica sepulchū
Tercō quia maledictiōe man-
rit. Proū. Ve soli qz cū ceciderit
non habet subleuantē Sed bene
solus est qui xpm non habz. qe-
tum quia vices deo nō reppendit
Aug? Deuotū est illi hospi-
tium denegat qz solet omne pul-
santē admittere Qñ quia vici-
tes spūales pedit Quilibet em̄
qui est sine mortali est membz
corpis mystici Membz autē de-
bet sustentari alimento corporis
xpi vel Alioqn efficiet arbor sic
ē mēbū corpū ad qd nō tñs
mūltis corpālis tibi nutrimentū
De officio missae. Ca. XXI.

Rogationes plūmas
habet missa. Primo qz

celebratur a ieiunio. Secūdo qz
tantū in ecclia et super altare mū-
qñqz apte caulam fiat sub ten-
torio vel alio loco honesto Terc-
cio quia oportet celebrantē esse
sacerdotē Quarto qz oportet e-
undem esse induit sacris vestibz
Qñto quia tantūmodo fit i die
et nō in nocte nisi in natiuitate
domini Sexto qz vel bātur accē-
so lumine etiā si mille soles luce-
rent sup terrā Septimo qz ibi so-
nant verba diuina et angelica et
humana Diuina quidē qñ can-
tatur pater nē et leguntur vba
domini in ewangelio Angelica
vero qñ cantatur gloria in excel-
sis deo Humana vero sicut i col-
lectis et in alijs huiusmodi Octa-
uo quia ibi audunt tria nobi-
liora ydeomata que mund? ha-
bet scz. Hebraicū vt ibi sabaoth
et osanna Item grecū kirieleyso
Item latinū vt in alijs que sunt
ibi Nono qz missa suo modo tā
plena est mūltis hāit mare
guttis sicut sol athomis sic sic
mamentū stellis sicut empiriū
angelis Decimo qz sacerdotes i
solemnibz ecclis habent i missa
plūres ministros dyaconū et sū-
dyaconū et accolitos Undecio qz
angelis ibi existentibz suffici i
presenda tantē maiestatis esse
scolares Duodecimo qz ibi est
dominus celi et terre Officiū mis-
se moraliter est ita Interdū sig-
nificat inchoationē boni opus

in nra in pōne debemus decli
nare a malo et facere bonū hoc
kyrie. qd nouē vicibz cantatur
figurat inuocacōez mie dei q
nouē modz indigem. Primo
ēb modz ad pccōz emiſſionez
q perpetuūm? corde ore et ope
qd tñ ad cōfirmacōez qntū ad
contricōez cōfeſſioez et ſatiffac
tionē. Scdo tribz modz qntum
ad grē collm ſc; fidei. ſpei et ca
ritatis. Tercō ēb modz qntū
ad glificacōez q gaudebim? ſup
nos i deo et intra nos de bonis et
infra nos in pmo. Et in ex
celſis ſignificat grāz actōnem.
Collecta deuotā oōnem. Epila
et ewangelii notat mētis et
noue leg; obſeruacōez. Gradua
le et alia ſignificat vite actiue et
contēplatiue pfcōem. Officiū
cōtribulati ſpūs ſacchū. Secda
ſignificat ſtātū vite. Prefatio
ſtātū penitencie. Dñs. Dñs.
Dñs. ſignificat opulacōez ange
lorū pſenciū. Cānō tñtū mēz
broū in corpus xpi miſtiam.
Pnoſter filiācōnem. ſignificat
p grām. Agnus dei libacōez p
miſericordiā diuinā tplicat aut
agnus dei ut libem? a mal p
ſitū pſentibz et futuris cōplen
da ſignificat boni opis conſum
macōez etā qdam alia q ſunt i
miſſa nōt ſignificacōez allegori
cam. Intelligimus em p altare
crucē. p calicē ſepulcrū. p pacē
lapidem. p corporale ſyndonem

in q corp? xpi domini ſi ſuit in
uolutū. Nota q ſi omēs miſſe
ſint eque bone qntū ad op? op
aū vna tñ eſt meliō alēa qntū
ad op? opans. Vñ meli? ē au
dire miſſa boni ſacdotis q mali
ſuit i mēſa corporali eundz abū
locūdi? accipim? a mūdo miniſ
tro q ab inūdo. Mō q pici
lū ē ſi celebrat cōmunitas vel ma
nus bñs cōminofas vel aduēz
moebū aut delicūſ a pbiota.
Vnde talibus inūgendz eſt q
abſtineāt a miſſa. Preterea qñ
aliquis bis celebratur? eſt non
debet ſumere oblacōez in miſ
ſa pccōi. Alioqn ad ſcđam miſſā
non debet accedere ieiunus.

De negligencijs que ſunt in
miſſa. Ca. XXII.

Si negligencia euenit q
plecto cānōe nec vinū
nec aq inueniat in cali
ce ſtātū inūdi? utrūq; et ſacdos
iētibz cōſecracōē ab illo loco ſit
mō et pſciat vñ in finē ita tñ vñ
diſmetat duas crucez q ſci hñ
guē ſup hoſtiā cōſueuerūt. Si
de ſimplici vino vel aq fiat cōſe
cracō vinū reputabi? p ſe. B;
aq non. Si qd de ſagwine cōſe
derit ſup corporale vel pallā al
taris vel ſup albam vel ſup ca
ſulam patet illa reſcātur et in
loco reliquiārum reſeruetur p
us tamē reſcābatur ſacramentum
qñai poſſit et ſumāt et deſi ab
luat et hec ablucō iſtum ſumāt

Si vero ſuper terrā vel lapidem
vel lignū ceciderit lingend? eſt
et extergendus eſt locus ille et
puluis in loco ſacro reponend?
Pccō ſi i ipſū ſagwine muſca
vel aranea ceciderit vel aliquid ta
le qd vñ ſi vomitu aut mortis
periculo ſumi poteſt pſundatur
et lauetur quāntū cādius poteſt
in calice et hanc ablucōz ſumat
ſacerdos. B; muſca ſiue aranea
ſuper piſcinā cremetur. Qd ſi de
corpe xpi ſuper pallā altaris ce
ciderit vel ſup aliud veſtimentū
non incidatur Sed abluatur et
a miniſtro ſumatur Si ab inſe
corpus ſuſcipiat? prout diligē
cius poteſt et ſumāt. De ſac
ramento penitencie. Ca. XXIII.

Penitencia ē vt ait Am
broſi? Preterita mala
plangere et plangenda
iterū ſi cōmittere. Et Greg? De
mitere ē acta peccata flere et iterū
flenda non cōmittere Circa pre
dictas diſſiniōnes nota q q
dam diſſiniōnes dant? per eſſe
ciū vt homo ē rācōnale mōta
le animal Quedaz p cauſam vt
bis eſt ſol lucens Diſſiniō au
tem penitencie data eſt per cām
et non p eſſenciā veſtimentū pe
nitencie diſſini? per dupliē ac
tū Vñ quī eſt reſpectu prete
riti ſc; preterita mala plangere.
Alium reſpectu futuri ſc; plā
genda nō cōmittere Et primus
actus eſt in re vel inpropoſito

Penitencia duplex eſt. Quedā
interior et tñ hec ē de iure naturali
Quedā exterior que ſit ad arbi
triū hominis Prima nō ē ſacra
mentum ppe. Scda vero ſacra
mentū Non em penitencia p ſe
ſuſcepta dicitur ppe ſacramen
tum eſſe cū talis etiā aū bap
tiſmū poſſit fieri Sed penitencia
inūcta p miniſtros ecclie ſacra
mentū Notandz quoq; q lugere
pro ipſis peccatis eſt penitencie
actus Sed lugere p malis al
e nis alterius virtutis ē ſc; miſi
cordie Lugere vero p bonis eſt
actus etne beatitudinis de qua
dicitur Bñ qui luget? De du
tacione penitencie Sciendū q ex
tēriorem non oportet eſſe ppe
tuā Sed circa interiōre diſtiguē
Iſt em penitencia interiōre ſcđm
habitū et hec dicit? eſſe perpetua
Alia ſcđm actū et hanc nō ope
tet eſſe perpetuam Semper em
teneatur quīs ad interiōre penitē
tiam habitualez qua vellet non
peccaſſe et vñ de cetero non pe
care Sed ad extēriōre penitenciā
nō ſemp teneatur Preterea ali?
ē dol? rācōnalis quī ē peccatū et
teſtacio Alius quī ē paſſio et p
mus dolor ſemp debet eſſe in pe
nitencia Deatidus ſi de nēcēta
te Item quāuis homo nō eſt cer
tus de peccati remiſſione tamē
propter hoc nō oſtendit eſſe pe
petuam penā extēriōre q nō exi
gitur in talibz certitudo ſciencie

Debet sufficere cunctis probabilis
iecture ut est quoniam homo fecit proba-
biliter quod erat ex parte sui dolendo
confitendo satisfaciendo emendando
in omni sacramento noue legis sit
aliqua materia visibilis et si que sit
signum et causa gratie oportet etiam in sa-
cramento penitentie ita esse. Sed tunc
materia sensibilis large accipitur
pro omni re siue illa res sit exterior
siue actio humana. Unde in hoc
in penitencia putatur esse sacramentum sicut
res et verba. Verba quippe sunt in
confessione et absolucione. Res autem
est ipsa res humana. Ad intelligendum
huius ista plenius. Non quod sint in
medicinis corporalibus quibusdam; con-
sistunt in sola passione carnis ut est sa-
natio uulnere. Quedam vero in ac-
tione eiusdem ut est exercitatio corporis
Ita in sacramentis quibusdam consistunt in
passione eius quod sanctificat et non in ac-
tione nisi per actus ut baptismus
confirmacio eucharistia extrema
unctio ordo. Quedam vero con-
sistunt essentialiter in actu ipsius
qui sanctificatur ut alia duo sacra-
menta scilicet penitencia et matrimonium.
In primis ergo que sunt in re
actu operantur requirunt exteriores
materias que significant tantummodum
sacramenti in alijs vero ipse actus
noster est per materiam sensibilem.
Ex predictis patere potest quod quod-
dam est in hoc sacramento tantum ut ac-
tus penitentie exterior. Quoddam
est res tantum ut remissio peccatorum.
Quoddam res et sacramentum ut con-

terius interior

De qualitate penitentie. Ca. XXIX.

Et penitentia quibusdam rebus. Au-
guustinus. Omnia verba est penitentie
danda non committere admissa
sa desistere. Quedam est flagitium. Si
forsitan est et si penitentes qui adhuc agunt
quod peccat quibusdam est coacta. Iohannes
Conuersus sum in terram et in fructum spiritus.
Quibusdam est semper. Augustinus. Si tunc peccato-
res qui peccate non potest peccata te
dimiserunt non tu illa. Quedam est
inimicus. Mattheus. Iudas penitencia. et
Quedam est despicienda sapientia. Pre an-
gustia spiritus gementes intra se et
penitentia agentes. Quedam sancta et me-
ritoria. Beatus felix per penitentiam huius-
modi. Beata spes confitendi. quod cito
facile vincis inuictibile. quod cito
tremebundum iudicium conuersus in
perissimum peccatum. Debet esse peni-
tencia amara. Iohannes. Placuit vni-
genti fac tibi voluntaria. Augustinus.
Cum gaudeo debet facere immor-
talis futurus. Que oportet facere
pro differenda morte mori-
turus. Perfecta. Augustinus.
Nulla penitencia est seipsum dum
modo est vera. Accelerata. Iohannes.
uerbiotum. Ne tardas conuer-
ti ad dominum. Ieronimus. Ne
nauicula habenti in salo funes
potius praecide quam solue spiritus.
Iohannes. Per calcem pergo et. Per
seuerans et. Laui pedes meos
quomodo inquinao illos. Iohannes. resus-
rectio spiritualis debet esse cum prope spem
victuro non cum lazari. item in modo

Penitencia debet esse parata et
non diu dilata. Primo quia
diu expectamus. Unde Iohannes. Expec-
taui ut faceret vias et fecit la-
Secundo quia ab magna uocamus
mur. Genesius. Ego ero merces tua.
Tercio ne ab eternis nuptijs ex-
cludamur sicut factum est fatuis
virginibus que se deserebant pa-
rare. Quarto ne ab hostibus impe-
diamur sicut filius israel a pharaone
ut non egredere de egipto. Quinto
quia relinqueret peccatum eius et ueniret
ad illum. Sicut. Contempnenda
est hic mundus etiam si in rebus
prosperis habundaret ac cum tot
aduersitatibus pulsatur cum tot cala-
mitates ingeminat quid ad quam
ut non ametur clamat. Sexto
ne blasphemiamur sicut auis
per filium autem. Et sicut piscis
dicitur esse in hamo et sicut uir
suis per mel. Septimo ne morte
preueniamur. Sicut. Nichil cer-
tius morte. Octauo ne consueta
dine teneamur sicut arbor si faci-
li non est tolli ut si bene uideatur
Ieremias. Huiusmodi et hiops per muta-
re pellem iussit. Agendum per
tentum in uent quatuor et qui
bis. Sicut. Remis durum est cor
quod non emollunt beneficia nec
terreat suum per aliam nec alligat per
missa nec castigat flagella. In
pedimenta penitentie sunt. Quasi
laniatas azzardi tales sunt
sicut equus uambatus qui a terro
co vel ab umbra tremit. Pudet

confitendi. Sed sicut Augustinus dicit
Veracundia magis per se penitentie
Horror satisfaciendi. Sed contra
dicit Augustinus hoc momentaneum et
leue tribuit. Delectatio peccandi
temporalis est quod delectat et ter-
num quod cruciat. Spiritus diu uiu-
di. Sed dominus ait securis igitur
ad radicem arboris posita est. De-
spicienda gratia obtinendi. Contra
dicit Ieremias. Quasi homo inge-
muerit peccator. Timor de rebus
uani. Augustinus. Quando cecidi erexit
me quasi steteram tenuit me ita loqui-
tur de deo. Exemplum delinquenti
stultus est qui uidet aliquem ca-
dentem si non sit in eodem loco cau-
tior. Consuetudo peccandi sicut ha-
bitum in consuetis monstis non au-
tauit quod azima loquebatur. Con-
fessio de dei misericordia quan-
do penituit recipiendi. Sed hoc
est peccare in seipsum. Gregorius. Miseri-
cordiam dei debemus erubescere
si iusticiam volumus formidare.

De effectu penitentie

Ca.

XXV.

Et penitentiam ab solu-
tione homo a peccato. Re-
stituitur ecclesie recon-
ciliatur christo domus spiritualibus
ditatur de filio dyaboli filius dei
efficitur paradisi aperit hic est
que angelos lenificat impii iusti-
ficat amissa bona auocat penam
eternam uitat. Item penitencia est
secunda tabula post naufragium
ad quam potest homo reuertere quam

Sed detestatio peccati duplex est. Queda in actu ad quem tenetur spiritus homo etiam per peccatum peccati remissionem de qua dicit Augustinus. Loquens de penitente: quod penitens semper doleat et de dolore gaudeat. Et non semper doluisse doleat. Alia est detestatio in actu ad hanc hominem non tenetur spiritus. Sciendum autem quod beati et baptizati et hi qui sunt in purgatorio non habent contritionem propriam. Vnde autem modo est quia in contritione proprie sumpta etiam sunt sepe gratia et dolor et effectus meriti satisfactoris. In beatis autem non est dolor. In baptizato vero non est gratia. Et hi qui sunt in purgatorio non merentur.

De confessione. Ca. XXVIII.

Confessio est ut ait Augustinus per quam morbo latens spe venie aperit. Hec confessio sacramentalis quod est per penitentem quem tor deservit et per naturam que est peccatum et per actum quod est aperire et per finem quod est spes venie. Duplex est confessio quodammodo est mentalis quod fit deo et hec est de iure naturali. Queda est vocalis quod fit homini et hec non est de iure naturali. Igitur ante incarnationem Christi sufficiebat confessio mentalis quod deus non dum erat homo. Sed postquam factus est homo debet confessio fieri homini vicario Christi. In hoc enim quod vicarius debet potestatem sacramentorum soluendi et ligandi insinuante eius confessio

ne tamquam iudicio debet fieri. Hec ergo per ipsum instituit confessionem tacite. Sed apostolus promulgauit eam expressam. Quamvis enim in contritione dimittatur peccatum tamen confessio nichilominus est necessaria vel iure quod habet oportunitas vel copia vel in proposito quod eam actum? necessitas excludit et non contemptus religionis. Ita necessitas confitendi potest contritionem non est in tali casu propter necessitatem temerarii aut peccatum iam dimissum sit. Sed propter obligationem precepti confessio et satisfactio necessaria est non solum propter reconciliationem in iudicio dei. Sed etiam in iudicio ecclesie quas etiam circumstantias teneamus confiteri. Notandum quod circumstantiarum quodammodo sunt trabes in aliud genus peccati ut coire cum muliere coniugata et has tenet homo confiteri. Queda sunt in eadem specie et harum quedam sunt aggravantes notabiliter sicut scientia vel huiusmodi. Has tamen tenetur confiteri. Quia sunt quasi venialia peccata. Quedam etiam aggravantes notabiliter et has secundum quosdam oportet confiteri. Non enim sufficit isti qui scilicet centum marcas habuit debentem ego accipere alienum cum hic possit verum fieri si accepisset unum denarium. Sed cum alios committimus non tunc opinatur non oportet

Contrictio est dolor voluntarie assumptus pro peccatis cum proposito contritionis et satisfaciendi. Hec diffinitio magistralis est. et ponit ibi dolorem pro genere voluntarie assumptus ponit ad differentiam doloris naturalis qui non est meritorius. cum sit in genere moris. si voluntas tamen ponit in genere mortali. pro peccatis ponit pro materia doloris ad differentiam doloris invidie qui est in bono alieno. si diffinitur contritio putatur est per sacramenti penitentie orationem quod aliquando in opacoe ad alias partes addatur et ideo ad alias partes addatur et ideo ponitur cum proposito confitendi et satisfaciendi. Nota quod cor dicitur durum quod dicitur insepacione tamen se non credit. Sed obuiat in actu peccati de morando. Frangi vero dicitur quod incipit a proposito peccandi respicere licet nondum totaliter converteretur. Contritum dicitur quando voluntas perfecta ab effectu peccati resistit. In contritione duplex est dolor. Unus est voluntatis qui non est aliud quam peccati displicentia. Alius est sensibilis primus est de essentia contritionis et de hoc dolore intelligitur. Hec luce vnguentum fac tibi quia homo debet ex ratione magis velle nunquam peccasse quam vnguentum vivere. Secundus vero dolor non requiritur de contritionis necessitate

Sed de eius perfectione quod talis dolor non est in nostra potestate. Non quod contritio per tamen incedi quod non solum culpa sed etiam tota pena dimittitur. Hoc potest fieri dupliciter. Vnomo ex parte caritatis que displicentia peccati causat quia sic contingit tantum caritatem incedi in actu quod contritio inde sequitur. mebitur absolutionem ab omni pena. Aliomodo fit illud ex parte doloris sensibilis quod voluntas in contritione existat quod enim ille dolor pena quedam est tantum potest incedi quod sufficit ad deletionem peccati et culpe. Differentia que est inter attritionem et contritionem habet inter formalem et formalem. quod dicitur de fide informi et informi. Vtrum autem attritio fiat contritio distinguendum est quod contritio dicitur cum gratia et tunc hoc autem dupliciter. Vnomo communiter existenti in anima et illud informat quod non eliciat. Aliomodo per causam ita quod motus a gratia eliciat. Primomodo attritio fit contritio quod actus ille simplex manens in anima formatur adveniente gratia sicut calor adveniente luce. Sed omni modo possibile est quod attritio fiat contritio. Sed si quis tunc quodammodo quis de peccato dolere debet. Respondetur quod sicut dicit Hugo de sancto. vic. Deus quando absoluit hominem a peccati vinculo ligat eum vinculo penitus detestatio

pt homo trahere qdum e in stat
tu pntis vite qndumq; et qci
ensq; diuina clemencia volue
rit implere. Duplex ei est nau
fragiu sciz pcc original et pcc
actualis. 3; de pmo libam p
tablam baptismi q pnt et ef
ficacia accepit a tabula crucis p
De fa at libam p tablam pnt
qm diuina clemencia puidit ho
mini q p pcc actuali non pot
itm baptisai. No q a tatu pcc
libam p gra; a se qlis aut pec
cato p pnam et pcc pnie a mi
seia po p gham. It nota q op
ta infirma motificane a euuifi
cane qz lz vni fit pa; q a pua
coe ad habitum voluntarie regre
sus selz a morte culpe ad vi a g
cie. Vn dicdy q si ut peccata
actualia tñ sunt actu et rema
net meito. fm aut qd manet bi
cathie mortificati vel viuifica
ti igit opa qdum sit diuina m
bid meriti. Diatue vniere qñ
ab illa sepane diatue mortifi
cari qñ reuunt diatue viuifica
ti qñ redeut ad statu sue origi
nis videlz caritatis q q valent
ad maiore satisfactoe caritatis.

De partibus penitencie in
communi. Ca. XXVI.

Partes penitencie integ
les sunt tres. scilicet Confessio
et confessio q satisfactio.
quus em aplemētū peccati pos
sit esse in actu et oris et cordis
similis et tñū hūit tamē ad p

fectione penitencie exigitur horu
teiu accusaco lz ad esse simplex
sufficiat contritio actu et satis
factio in pposito non em in hīs
exigit que habent esse successi
uum qz ptes integres sūt simi
les. Sed exigit hoc in to to qd
habet ee pmanēs. Qz aut tres
ptes sint penitencie hec ostendit.
Onia ē quoddā spontaneū iu
diciū in q conecio ē qñ qdaz ei
taco. v. Sequitur ei ante iudicē
spōtanea confessio. Deniq; seq
tur p iudicē impōte emēde so
lo. Sed in hoc differt iudiciū
fori a iudicio poli. Quia ibi co
fessus in iure dēpnat et h ab
soluit. Alia ē pccū sufficiēcia
itatu qz est cum omne peccatū
amittitur corde vel ope iustum
ē necessaria autem p contritiū
vt peccator culpā omīno detel
tatur vbo atulset. factio penite
at. Item p pccm offendit ho
mō dñm et ecclesiam et se ipm.
Sed p oecione reconciliatur hō
deo p confessionē ecclie p satis
factionē sibi. Itē iste tres peni
tencie ptes sūt tres diete qbus
itur in tam pmissionis. De q
bus diat. Exod. 21. Ibi dñm
cum dierū. Itē iste tres peni
fiant tres mortuos moraliter
quos dominus suscitauit quo
mam p oecione suscitaf puella
in domo p confessionē iuicis imp
ta p satisfcom laza i sepulcro.
De contritione. Ca. XXVII.

Quot autē sint circūstancie
peccati notantur in his verbis
Aggrauat oedo locus sciencia
tempus lucta pusilla mod? cul
pe genus et status altus Condi
cio numerus eas et scandala
serus Vel sic aggruat. Ordo lo
cus persona sciencia tēpus. Etas
condico numerus mod? copia cā
ē mod? i culpa stat? ale? lucta
pusilla. Quāuis peccata alia?
nota sint sacre doti oportet tamē
confiteri qz non sunt ei nota vt
iudici. Quāmbiū possit aliquis
differe confessionē due sunt opi
niones. Quidā em dicūt qz pec
cata teneantur confiteri itim ha
bita oportunitate sufficiēti. Alij
dicunt qz communis est qz cū con
fessio sit inter pcepta affirmati
ua nō obligat nisi pro loco et
tempore. Ecclia autē determinauit
in decretali qz homo confiteatur
semel i anno qz semel in anno
habet quilibet de neceitate con
municare. In casibz tamē quatu
or quis teneatur ante hoc tēp?
confiteri. Vnus est racione sacra
menti qz vlt omuricare vel tele
biate. Alius est racione pculi vt
si est in pculo mortis. Tercius
est in racione cō. c. encie vt si dis
cat sibi consciencia qz statim te
neatur. Quartus est racione du
bi vt si nō sperat sibi amplius
illo anno copiam confessionis occu
rere quā modo habet ita si ha
bet casū de quo potest absolueri.

et habet modo copiam penitencie
domini pape. Si quē ut vtrū co
fessio facta i mortali peccato va
leat dicendū qz confessio sit in
remediū et in pceptū. Inquāti
est mediū nō valz i mortali suf
cepta. Tamē absoluitur homo a
pcepto hūit etiā fide suscipiens
baptisimū. Item queritur vtrū
conall o sit iteranda et dicūt qz
regulariter nulli s teneatur cofes
sionem semel bona fide factā ite
rare. Sunt tamen quatuor casus
in quibz homo teneatur iterare co
fessionē quorū duo sūt proptre
cofessionē. Primus igitur est. Si
confessori defuit clauis potēcie
eo qz non habet potestātē ab il
lo peccato absolueri. Secundus ē
si defuit in eo clauis sciencie or
nescit discernere. Tercius est si
confitens dimidiavit confessionē
Quartus est si vniat confessio
ommū que habet i memoria. Si
vero aliqua exciderunt a memo
ria non ideo reputari debet ofes
si dimidia. Quintus est si co
tempnit vel neglexit et oblitus
est satisfactioē. Nam si sciet et
impleat vellet nō oportet confes
sionem iterari. Si vero aliquis
cadit i peccatū. Post p bona fide
fecit confessionē quō ē. Vtrum
teneatur confessionē prius factā
iterare et est opinio qz non in est
specie led in genere. Licet aliter
dicunt quidam. Nota qz confes
sio facta per nuntiu vel epistolā

li; sit qd dā op? bñū et meito
rū tñ in qñ ū ē ps sacmēti nō
pē sic fieri qz dēminatā habet
materiā scz actū hōnis qz con
sciēcia hōis manifestare solz vel
asuevit. Vñ sñ nēitate non li;
aliter cōfiteri in nēitate pē p
actē ēqñalēte suppleri. **Q**ua
lis debz esse cōfessio. **Ca XXXIX.**
Qualis debz esse cōfessio
notat in verbis. Sit
simplex hūilis cōfessio
puta si delis. vera frequēs nūz
da discretā libēs vēcūda. In
regia secreta lacmabilis. acce
leatā foris accusans et sit pe
te pata. Ad mēta cōfess. v; libeāt
a morte. sicut cōfessio in foro cō
tēpicio dāpnat sicut in spū
ali libat. dñi hōis. Aug. Si nō
vellē cōfiteri me tibi abscondere
Sed tu in vīneta mētis sanas.
Iō. Vlnus non intellectū tradi
m? sanat vel qd non detegitur
padyli apit. Aug. Breue vē
bū pēct aut qd portas paradyli
apit. Exemplū delatōne dex
tero qz pēctā detegit. Vñ qeudā
glā si homo detegit dñs tegit
diuinā misericordiā emolit. Glā
sup illō delect. me. cog. tibi fe
cit. Si homo agnoscat dñs ig
noscat. Nūm iocūdat. ps In vo
ce epul. et confite. so. epl. In cel
sores multiplicat. sacdotes cōnt
em p suis cōfessis. Cōsciāz mū
bat Aug. cōfessio sit hō de fēdo
pulcer. sedus dyaboli rūp. itē

cū aliqz secrete sū alteri? detegit
deo iūg. qd apici? aulb? qz cō
fiteri et vīta qz ē ex fide i vīa dicit
git salutis. **Proū.** Qui absco
dit scelera sua nō diriget eōm
so qz. **P**rimo delz ps. **D**ixit Con
fitebor ad dñm me qz. **S**atisfactio
nō sup. et glā. sup. **M**atth. Iube
m. confiteri pēctā nā et erubel
cēciāz paciam. pēctā malum
purgat. **Ep.** de dente putido q
extimbiē ne aliqz putrescat.
Cū debz fieri cōfessio. **Ca XXXX.**
Enalē teneas qz cōfessio
fieri sacdoti hūit clauēs
qz sūt sūa dīfēndi et po
testas ligādi et solūdi. **P**ri
mū aut qz sicut baptisū? ē sac
mētum necessitatis ita et penitē
cia. Vñ sicut baptisū? habet
duplicē ministrū vñm cū ba
ptisare optit ex officio scilz sac
do tem. Aliū aut cōmittit dīspē
sacō baptisūmi racione necessita
tis. Ita minister penitēcie du
plex est. Vñus cū cōfessio sit
ex officio sicut ē sacerdos. Ali
us autem est qui audiendo con
fessionem potest supleere vicem
sacerdotis in necessitate vt est
laycus. **D**icit tamē alquī qz cū
deest copia sacerdotis non opor
tet confiteri layco. Sed suffi
cit soli deo. Quāuis omnes sa
cerdotes habeāt clauēs nō pos
sūt oēs ligare et soluere sic ex
coicari expul. et bē. dāpnari hō
at nō ē apt cōfem. et vel clauē

Sed qz non habent maiestatem
debitā si subditos qz auferuntur
ei cum excoicantur. **P**os
sunt em tales baptizari. Quia
hoc ē sacramētum necessitatis.
Possunt quoqz tales eukarif
tiam cōsecrare qz hoc substan
cialit ad est admi. **D**icendū ē
qd n lūo pē absoluer cōfitem
tem si sacerdos ppus. **S**i sacre
dos ppus dicitur. vñ. nobis.
Primo i pē pēctā ecclesie. **S**e
cūdo p determinatōnem supē
oris vt vicarij. **T**ercio p pēctū
legium quibuscūdam indultū. vt
sūt factos pēctatōes et mino
res. **Q**uarto p licēciām pēctij
sacerdotis. **N**on tñ licēciatur
nū dīfēctis honestis et notis
Quinto ppter necessitatē qz in
stāte mortis pēctū quilibet sa
cerdos potest absoluer. **I**ū pē
gām absolūtiū ab illis apud
quos sūt. **S**exto ppter defectū
sui sacerdotis quādo scilz ē pēcto
ta. vel pēctor cōfessionis vel
solat cōfiteri mulieres pēctū
Tunc em si inuenit aliquem q
autoritatem habeat efficiat et
sacerdos ppus non quilibz sed
discernat. et qui ē notus vel ex
ordine vel ex psona
De sigillo cōfessio. **Ca XXXXI.**
Aque genitur exteriū
in sacramētis sūt signa
cū que interius cōnti
gūt. **E**t ideo cōfessio qua quis
sacerdoti se subicit. signū est in

terioris quo quis deo subicitur
Deus autē pēctū illius qui se
sibi pē penitēciā n subicit te
git. **V**nde oportet de sacramēti
necessitate qz sacerdos cōfessio
nem celet. **S**unt et alie hūis
celatōis vtilitates. qz p hoc
homines ad cōfessionēz mag
tūhūtur et simplicius peccata
confitentur. **S**aacerdos etiā nō
solum debet celare pēctū qz in
cōfessione recepit. sed et illa
omnia p que posset peccator vel
pēctū dēphēndi. **P**otest autem
penitens facere vt illud quod sa
cerdos ppter cōfessionēz sibi
factam vt deus sciat etiā vt
homo. **H**oc facit dum licēciat
eū ad dicendū. **E**t ideo si dicat
non frangit sigillū cōfessionis
Si autē queritur vtrum id qd
scit sacerdos p cōfessionem et
alio modo possit reuelare. **S**up
hoc diuerse sūt opiniones. **S**i
hec ē verū qz siue sacerdos sci
at illud pēctū ante cōfessionēz
sibi factam siue post non tenet
celare quantum ad illud quod
scit vt homo. **N**ota qz iste mo
dus dēdi dico tibi in cōfessio
nem non claudit tale dictū sigil
lo cōfessionis. **Q**uia non se
uatur ibi forma cōfessionis.
De sati. factio. **Ca XXXXII.**
Si aut in bellis vtilitatis a
miciā nō statim remittit
tūtur debitu dampni il
lud. ita post remissionem cuius

et contritiōe tenet debitiū pe
ne satisfactiōe iniungit sacer
dos autem quedam ad satisfac
tiōis fundamētū. Sicut ab
stinere a peccato et restituere ab
latum. Quedam ad satisfactio
nis expeditiōem. Vt est vita
et consorciū malorum. Que
dam iniungit ad substantiam
satisfactiōis. Vt ieiunare. ui
gilare. dare elemosinam. pere
grinari. et huiusmodi penalia
opera. Quedam iniungunt ad
perfectiōem et saturitatem satis
factiōis. Vt sunt opera super
ogationis. Satisfactiō debet
respondere culpe in tribus scili
cet. In numero. Psalmis. Lau
dabo per singulas noctes et ce
tera. In pudore. Vnde dicit bea
Augustinus. Libenter faceret
immōlis fuitis quemq; face
ret pro differenda morte morti
turus in mensura. Vnde secun
dum beatum Gregorium. Tan
to tempore debet esse amari
do in penitentiā quanta fuit de
lectatio in culpa. Ista tria re
quiruntur in penitentiā secun
dum conueniēciam. Non se
cundum necessitatem.

**De partibus satisfactiōis
in communi. Ca. XXXIII.**
Satisfactiōis quedam
sunt partes principa
les scilicet. Oratio. Iei
unium et elemosina. Queda
vero secundarie que ad has re

ducuntur. ut Vigilie. Peregrina
tiones. et discipline. Dicen
dum ē ergo qd omnia opera car
nem effligentia reduciuntur ad
ieiunium. Omnia vero spiritua
lia ad orationem. Omnia au
tem opera misericordie ad ele
mosinam. Sufficiēcia autem
paciū principalium potest ac
cipi respectu terminis a quo est
motus satisfactiōis. Quia per
ieiunium reuocamur a concu
piscencia carnis. Per elemosi
nam a concupiscencia oculorū.
Per orationē a supbia vite. Alio
mō sumitur hec sufficiēcia ex pte
ēminū ad quā fit satisfactiō. quia
per ieiunium ordinatur homo
in seipso. Per elemosinam ad
proximum. Per orationem ad
dominū. Tercio modo sumitur
hec sufficiēcia ex pte mētis.
De qua fit per elemosinam sa
tisfactiō de bonis exterioribus
substantiis. Per ieiunium de
bonis corporis. Per orationem
de bonis mētis. Quāto mō sumitur
hec sufficiēcia ex parte moto
rum satisfaciendi. Est enim no
tandum qd satisfactiō fit tribo
modis. Vel per punitionem.
Vel per redemptionem. Vel per
supplicationem. Primum faci
mus ieiunando. Secundum
elemosinas dando. Tercium
orando. Quāto sumitur hec
sufficiēcia ex parte effectus.
Per satisfactiōes em tria bona

magna bona nobis proueniūt
scilicet. Inpetitio gracie. Remissio
pene. Expurgatio reliquiarū cul
pe. Ad primū videt valere ele
mosina ppter multiplicē inter
cessiōem oratiōis.

Ad secundū ieiunium. Ad

**De huiusmodi partibus satis
factiōis. Ca. XXXIII.**

Selemosina dupliciter
potest accipi. Aut inten
tione subleuandi neces
sitate pēni et sic ē opus mis
ericordie. Aut per intentionem recon
pensandi pro debito offense di
uine et sic ē opus iusticie. Vñ
p̄mō modo ppe pertinet ad me
ritū vite. Secundo modo ad meri
tum dimissionis pene qd elemo
sina sic data ē p̄prie satisfactio
ria. De ieiunio quoq; sciendū
qd in carne duo sūt. Vñ est
natura qd debet sustentari. Aliud
ē viciū quod debet domari. Ieiun
ium ergo qd faciat naturam
et viciū domat. bonum et satisf
factoriū. Aliud vero non. Ora
tio edam dupliciter habet fieri
Aut per inpetitōem bonorū et sic
ē pars contemplatiōis. Aut pro
amissione malorū et sic ppe ē
pars satisfactiōis. **De ius
tificatiōe impij Ca. XXXV.**

Iustificatiō est motus ab
iniusticia in iusticiam.
Iustificatiōe impij qua
tūto requiritur. scz motus liberi
arbitrij et contritiō et infusio

gr̄e et remissio culpe. Horū duo
p̄mā sūt ex parte suscipientis.
Alia vero duo ex pte agentis.
Predicta quatuor sunt simul tēpe
non natura. Prioritas autē et
posteritas qd scdm ordinem na
ture ē. reduciuntur aliquo modo ad
ordinem cause et causati. Inter
ista vero videtur hic ordo causa
litatis esse. Causaliter em mo
tus liberi arbitrij prior est alijs
tribus quia requiritur consensus
voluntatis i huiusmodi mutatiōe
voluntas autē et liberū arbitriū
sumuntur hic pro eodem. Pre
terea motus iste appellatur mo
tus liberi arbitrij. Iste quoq;
motus qui ē p liberū arbitrium
consentit deo ut p̄mo motori vo
cat motus fidei qd habet aliqd ag
mōis et aliqd affectiōis sicut fi
des. Dicam⁹ g⁹ qd motus liberi ar
bitrij siue motus fidei in deū tā
liter est prior qd motus de p̄cō
qd hic contestatur i generatiōe pec
cati prior est conuersio qd auer
sio cū conuersio causat et auer
sio in eius destructione prior ē
conuersio ad deū per liberū arbi
triū qd auersio a creatura per con
tritiōem de p̄cō qd em primū ē
oppositiōe vltimū in resolutiōe
Isti vero duo motus scz liberi ar
bitrij et contritiōis sunt priores
qd gracia infundat qd sūt causa
p̄paratoria ut gracia detur quā
uis em deus sine vlla iustifica
tiōe posset impiū iustificare tñ

te p[er] se p[er] p[ar]te[m] n[on] i[n] a
quom[od]o i[n] a[n]t[ea]t[ur] aq[ui]t[ur] p[ar]a
cio ex p[ar]te[m] m[at]erie i[n] naturali
mutac[i]one ad recipiendum for
mam. Ita i[n] mutac[i]one volunta
ria. et hoc non est i[n] pot[en]cia
a gentis. Sed s[us]cipientis. A
lia ratio est q[uod] i[n] iustificac[i]one
peccatoris sic i[n]troduc[i]o vni
us forme et expulsi[o] cont[ra]rie
Ideo requirunt[ur] p[re]dicta duo
scilicet motus liberi arbitrii ad
gracie s[us]cep[ti]onem disponens
et contritio idest recessus a pec
cato disponens ad culpe expen
sionem gr[ati]a vero prius i[n]fun
ditur q[uod] culpa remittitur. Quia
p[er] gr[ati]am culpa remittitur. Si
aut i[n]troduc[i]o forme prior na
turaliter est forma que expellit
ex p[ar]te agentis q[uod] illa q[ue] expell[en]s
da est remoueri possit qualiter
aut[em] iustificac[i]o fiat i[n] instanti
vel successiue. Nota ad distinc
tione[m]. P[er] se est enim iustifica
cio dupliciter accipi sicut et ge
nerac[i]o. Vno modo vt dicat mo
tum ad iusticiam cum termino
eiusdem. et si sic sit successiue.
Vt quando succedit successiua
p[ar]ticipac[i]o. Alio modo potest acci
pi vt si dicat solummodo mu
tationem sine motu. Hoc m[od]o sic
iustificac[i]o i[n] instanti. Et hoc
triplici ratione. Prima e[st] quia
sit virtute infinita et simplici
immediate. Secunda est quia
est i[n] subiecto simplici scilicet

i[n] mente. Tercia est quia ipsa
forte causa que expellit scilicet
culpa quam que i[n]troducitur
scilicet gr[ati]a omnino simplex
est ad id quod ait. Augusti
nus. Q[uod] magis est iustificac[i]o
impium quam creare celum et
terram. Dicendum est q[uod] ma
gis est quantum ad id quod e[st]
Quia melius e[st]. Sed non quo
modo i[n] faciendo. quoniam
enim i[n] iustificac[i]one sit resis
tencia corporalis. scilicet con
trarij ad contrarium. Non ta
men est ibi resistencia effecti
ua quoad aliquid resistat ag[en]s
ti domin[us] cuius virtuti null[us]
resistere potest. Notandum est
q[uod] i[n] iustificac[i]one impij est ali
quid ex p[ar]te dei. Et aliquo
ex p[ar]te peccatoris. Ex p[ar]te
dei sunt duo. scilicet misericor
dia que reatum i[n]dulget et ius
ticiam. Quia emendat alis
quantulum erigit vel b[e]at[us] vel i[n]
purgatorio. Hoc significatur
per duos discipulos quos mi
sericors domin[us] in omnem locum
quo ipse erat venturus. Tunc
quid[em] corporaliter n[un]c autem
per gr[ati]am spiritualiter. Ex
p[ar]te peccatoris sunt etia[m] duo
scilicet dolor et amor. Et hec
sunt due mole quibus pecca
tu[m] i[n] t[em]p[or]e que se i[n]t[er]du[n]t le
gem n[on] debent dyabolo i[n] pig
nore obligari. Ex p[ar]te ec[c]e[lesi]e s[un]t
duo s[un]t p[ri]m[us] e[st] medicu[m] et p[ar]ticipac[i]o

cuius meritu[m] est exclusibile et a
liorum sanctor[um] que fecerunt opa
multa sup[er] erogacionis que o[mn]ia
sub potestate clauu[m] sunt posita
vt si q[uod] vnus est i[n] m[em]bro vno
ec[c]e[lesi]e r[em]p[en]setur i[n] alio. Vn[de] si
aliquis n[on] e[st] m[em]br[us] ec[c]e[lesi]e n[on]
influit i[n] ipsu[m] meritu[m] p[re]dictu[m].
Sec[un]do e[st] indulgencia qua[m] dat ec
clesia p[er] papam et ep[iscop]os t[ame]n vt ip
sa indulgencia t[ame]n valeat q[uod] p[er]
mittitur ep[iscop]i auctoritas et ca
se[m] o[mn]is vtilitas ex p[ar]te d[omi]ni
ep[iscop]i et formata fides et obe
diencia ex p[ar]te recipientis hoc e[st]
si soluas id ap[er]t[ur] q[uod] datur
De penitencia Ca. XXXVI.
D[icitur] Emendac[i]o e[st] medicu[m] i[n]sti
tutu[m] ad expiandu[m] pecca
tu[m] cui debetur sensibili
pena que deletur n[on] solu[m] p[er]m
mortalis sed etia[m] veniale pat[et] q[uod]
penitencia est medicu[m] contra ne
cessitate[m] q[uod] n[on] est simplex de ve
nialib[us]. Sed de mortalib[us]. Sed
penitencia est i[n]troduc[t]a ad r[em]p[en]s
aliandu[m] amicitia[m] q[uod] p[er]m[ittit] mor
tale tollit licet igitur p[ri]ma non
sit de venialib[us] simplex t[ame]n e[st]
p[er] accidens et hoc est trib[us] modis
Primo i[n] co[n]f[ess]ione dubij vt q[uod] cre
duntur esse mortalia. Sec[un]do i[n] iu
one statuti vt est q[uod] homo qui
teneatur co[n]fiteri i[n] anno n[on] hab[et]
nisi venialia. Tercio r[ati]one p[ar]iali
vt q[uod] venialis delectac[i]o ad hec
producta e[st] q[uod] n[on] si homo se auer
tat ab ea trahit i[n] mortale. De re

missione p[ec]c[ati] venialis. Sciendu[m]
e[st] q[uod] i[n] duob[us] casib[us] n[on] remittit[ur]
Primo si tal[is] habeat p[ec]c[atu]m mor
tale q[uod] i[n] mortali n[un]q[uam] dimittit[ur]
tur veniale licet econuerso p[er] se
sit fieri scilicet q[uod] mortale dimittit[ur]
tatur sine veniali. Quando enim
peccatu[m] mortale tollat caritatem
q[uod] vniuersa delectac[i]o opit. Con
stat q[uod] existenti i[n] peccato mor
tali nullu[m] veniale remittit[ur]. Se
c[un]do i[n]dus e[st] quando voluntas fixa
manet i[n] affectu alicui[us] p[ec]c
c[ati] venialis determinati quom
am id idem tolli non p[otes]t et hoc
multiplici r[ati]one. Prima e[st] q[uod]
omne p[ec]c[atu]m indiget remissione
quo ad duo scilicet quo ad culpa[m]
et quo ad penam. Quia quam
diu homo culpam habet debi
tor e[st] pene. Culpa em[en]t i[n] deo i[n]
mento volu[n]tatis consistit. Vn[de]
voluntas sic manens reorari n[on]
potest. alioq[ua]m duo co[m]posita siml
essent i[n] eodem. Alia r[ati]o e[st]
Quia manente causa non potest
tollit effectus. Sed volu[n]tatis i[n]or
dinata ad aliq[uod] e[st] causa p[ec]c[ati]
venialis. Vnde manente volu[n]ta
te fixa i[n] illo non remittit[ur] pec
catu[m] veniale. Sciendu[m] etia[m]
q[uod] vnu[m] p[ec]c[atu]m veniale potest re
mitti sine alio. Quia peccatu[m]
mortale q[uod] maioris adhe[n]s[i]o
e[st] potest remitti sine veniali.
Alia ratio e[st]. Quia peccatu[m] mor
tale ita deo displicet q[uod] facit ip
sum etia[m] peccat[us] deo displicere

Sed veniale quous deo displice
at cum inordinatum sic non ca
facit peccatorem deo displicere.
Quia non punitur gra Sed ob
nubilatur iniquum eius pces
sus ab exterioribus impeditur et
apertum veniale non impe
dit quoniam aliud remitti possit. Te
ria ratio est quia venialia non ha
bent conuersionem ad inuicem nec
ex parte auersionis. Item unum re
mittit peccatum sine alio. Sed unum
mortale non potest remitti sine
alio. Quia conuersionem habet
ad inuicem ex parte auersionis quod
licet enim mortale auerti a deo
licet non habeant conuersionem
ex parte conuersionis. Ex pbe
tis collige quod aliter se habet mor
talia ad inuicem et aliter venia
lia ad inuicem et aliter mortalia
ad venialia. Mortalia quoque sic
se habent quod unum non dimittit
sine altero. Venialia sic se habent
ad inuicem quod unum potest remitti
et sine altero. Mortalia sic se habent
ad venialia quod mortale remitti
tur sine veniali. Sed veniale sine
mortali cuius duplex est ratio. Pri
ma est quod mortale et veniale sic
se habent sicut habitus et disposi
tio. Ablato habitu potest ma
nere dispositio et non conuersio.
Secunda ratio est quod mortale op
ponit caritati. Veniale autem
furori eius sublatum caritate tol
lemabiliter furor eius. Sed non
conuersio. Per quod dimittit

tae peccatum. **Ca XXXVII**
Per peccatum veniale re
missionem non exigit non
ius caritatis habitus
Sed sufficit nouus motus quia
peccatum veniale non tollebat virtutis
habitu. Sed impediebat ip
sius actum. Notandum autem quod
peccatum veniale non dimittit sine
contritione cuius hec est ratio quia
quod diu manet voluntas mali cum
veniali nunquam dimittit. Sed
voluntate auertere oportet ab eo
quod aliis prius nolebat. Et
displicere quod voluit. Talis autem
displicencia dolor contritionis di
citur. Sed sciendum est quod contritio
potest accipi tripliciter vel in ac
tu vel in habitu vel in medio
modo. Contritio in habitu non
sufficit ad peccatum veniale dimi
sionem quia tunc quatenus habet
retentio peccati virtutis habitus non
possit habere veniale peccatum et sic
peccatum veniale non possit esse cum gratia
contritio quoque in actu non sufficit
revertitur quia sequitur quod peccatum
quod aliis in memoria non habet
remitti non possit. Propter hoc
revertitur contritio medio modo
scilicet ut peccatum displiceat actualiter
explicite vel implicite. Dico autem
implicitum quia talis actus non
sufficeret quod displiceret explicite
sed si ad id peccatum veniale cognoscitur
ferretur. Ratio autem est quia quod ca
sa feruens potest esse motus car
itatis in deo quod omnia peccata

venialia et sum etiam si actuali co
gitacione ipsorum quod quoniam aliis feruere
ter indeum ferre displicet ei quod
a deo retardat et ita licet expli
cite de peccato veniali non cogi
tet tamen in illo motu continetur im
plicitum displicencia peccati veni
alis vel unius vel omnium. Sciendum
etiam quod in contritione de venialibus
positum non requiritur nec pec
candi venialiter sic in contritione
de mortali exigeretur. Sed suffi
cit quod displiceat ei peccatum peccatum
et infirmitas quod ad peccatum veniale
inclinator quous ac eo omnino
immis esse si possit ita tamen quod
voluntas non fixa maneat in uno
veniali quod illud sic est cum non dimittit
tunc in contritione generali nec spe
ciali. Huiusmodi autem sentencie
hec est ratio quod peccata mortalia sunt
in peccato nostra ut vincent non
solum singula. Sed etiam omnia. Veni
alia non quod si singula vitari pos
sint non tamen omnia quod in infirmitate
nature contingunt. Multa sunt per
quod dimittuntur peccata venialia ut
colligitur quod per tria comprehenduntur.
Primo sicut omnia que gratiam con
ferunt ut omnia sacramenta ecclesie. Se
cundo illa quibus impeditur se
notis et gratie tolluntur sicut et aqua
benedicta que virtutem immundi rep
mit et epialis benedictio. Tercio
exsecutio humilitatis ex parte nostra
sic est euerio peccatorum omnium domi
nialis elemosina ieiunium et hu
ius ratio horum est quod cum venialia

dimittantur per feruorem caritatis quod
implicitum vel explicite continetur omnia
illa que nata sunt de se feruorem
caritatis excitare dicuntur venia
lia peccata dimittuntur. Talia vero
sunt. Unde etiam secundum carita
tem feruoris sunt quantitas remissio
nis. Datur quod per numerum maiorem
vel minorem excitatur feruor que
implicitum vel explicite contritio
nem continet plura vel pauciora
venialia dimittuntur non tamen
semper omnia. **De extrema**
unctione Ca XXXVIII
Edicator dei et hominum
non solum vultus ihesus in
quantum habet saluare sed
etiam spiritus in quantum habet unctionis
gratiam in alio diffundere tri
bus vicibus fuit iunctus. Dico
primo in domo patris sui infig
natum regnum futurum hoc signat unctionem
in baptismo. Secundo in ebri
sup iudam et per ea multa bella ha
buit hoc signat unctionem in o
matione. Tercio iterum in ebri non su
per omne israhel per hanc in pace
agnauit hoc signat unctionem in
extremo. De ista huiusmodi sententia
sunt quoniam. Primum est quod hanc unctionem
facies sicut sacerdos secundum
est unctione. Tercium materia scilicet oleum
inferum. Quartum est forma
per hoc scilicet per istam sententiam unctionem
et quam formam debet differre
inungens. Quintum est locus inun
gendus quod sic ad oculos ad au
res ad nares et in hoc sacramento

forma sicut de p[re]sentia q[uod] illud
sacramentum debet valere q[uod] p[er] mo-
dum suffragii. d[icitu]r e[ss]e ad effectum
q[uod] homo p[er] opa p[ro]p[ri]a possit consequi
nec infirmitas impediret. Unde
nota q[uod] in aliq[uo] sacramento p[ro]p[ri]a
forma non e[st] nisi in sola ordi-
ne sicut h[ic] dicit e[ss]e Jacobus induc[en]-
s p[re]biteros ecclesie et orant sup[er] eos.
In q[ui]busda[m] sacramentis p[re]sistit i[n] so-
la enunciatione sicut in baptis-
mo. At ei d[icitu]r baptisantes eos
non faciens exco[m]m[un]icatos in aliq[uo] sac-
ramento sicut quidam dicunt consis-
tit forma in ordi[n]e et enunctia-
one ut in sacramento penitentie co[n]-
sueverunt ei p[re]fessores p[ri]mo t[em]p[or]e
d[icitu]r obsolescere et remissionem
et postea aut absoluo t[em]p[or]e et c[etera].
et e[ss]e p[er] peccato offenda[n]t deus et ec-
clesia cu[m] contra p[ri]mum merito sit o-
racione et co[n]tra secundum solo illud sac-
mentum no[n] datur nisi adultis q[ui] p[er]
cata venialia videtur habere. co[n]-
tra q[uod] institutum est nec datur alijs
q[ui] infirmis in p[re]sentia mortis co[n]-
stituitis sanis non datur illud sac-
mentum q[uod] h[ab]et aliud remedium p[er]
at[er]n[u]m. p[ri]mam nec debet dari nisi
postulati q[uod] deuoc[i]o[n]e suu[m] erigit.
Sed si sepe q[ui]s infirmat ad mor-
tem sepe p[oss]it iungi. Sed in vna
infirmitate non debet q[ui]s iungi
nisi eade[m] infirmitas ultra annum
p[er]trahat ita q[uod] vno in anno p[ro]p[ri]e
p[er]nam infirmitatis nequa[m]q[uam] bis
iungatur. Effectus huius sac-
menti est multiplex vnu[m] est sc[ilicet] ita

duplex vna p[ri]ncipalis sc[ilicet] libera-
tio infirmitate sp[irit]uali q[uod] contrahi-
tur p[er] venialia q[ui]bus anima debilis
efficit ad exequend[u]m act[u]m g[ra]t[i]e vi-
gre. Alia est p[ar]tia sanitas q[uod] est
q[uod] effectus et signu[m] p[ar]tis sanita-
tis sc[ilicet] sanitas corporalis et hoc
est v[er]u[m] q[uod] sanitas corporalis expe-
dit sacramentaliter sp[irit]uali sanitati.
Tunc e[ss]e istud sacramentum causat
v[er]u[m]q[ue] in suscipientibus dignu[m].
Interdu[m] e[ss]e vtilis e[st] sanitas cor-
poralis sc[ilicet] ad merit[u]m glorie cumula-
du[m] valet etia[m] ad deuoc[i]o[n]e[m] omuni-
canda[m] et ad velociore[m] transitu[m]
ad celu[m] in hoc sacramento sicut i[n]
ceteris ta[m] s[un]t vnu[m] est sac[ra]m[en]tu[m].
vinctio ext[er]ior aliud e[st] res t[er]m[in]i. i[n]
eff[ec]tu duplicis sanitatis v[er]u[m] dicitu[r]
est. Terciu[m] e[st] sacramentum et res
sc[ilicet] q[ui]dam vinctio sp[irit]ualis m[er]iti-
t[er]m[in]i. i[n] m[er]itis i[n]dubitas et sola-
cium. De sac[ra]m[en]to. Ca. XXXIX.
Vnu[m]q[ue] sacramenta de q[ui]bus
d[icitu]r e[ss]e p[ri]ncipaliter ad statu[m]
p[ro]p[ri]e. Sed duo de q[ui]bus
d[icitu]r p[ri]ncipaliter ad p[er]m[an]entiu[m] statu[m] e[ss]e
q[uod] ordo p[ri]ncipaliter ad g[ra]t[i]a[m] sp[irit]ua-
le m[er]itu[m] omniu[m] vero ad g[ra]t[i]a[m] co[n]-
curre[n]te ordi[n]e p[ri]ncipaliter ad seruicia q[uod] i[n] omni-
t[er]m[in]i de statu ad statu[m] auer[n]sant.
Vnde i[n] t[er]m[in]i a statu lapso[rum] ad
statu[m] m[er]ito[rum] dei auer[n]sant p[ri]ma-
t[er]m[in]i i[n] me p[er]tine[n]t sit etia[m] in hac
t[er]m[in]i aliq[ui] capillo[rum] reseruac[i]o
i[n] m[er]ito corone q[uod] i[n] m[er]ito illi
assumit[ur] cu[m] seruic[i]o est regnare

Est itaq[ue] duplex signu[m] distincti-
on[u]m in ordina[n]tis sc[ilicet] ext[er]ius to-
tura et int[er]ius ca[ra]cter. Ab esse
aut ordi[n]i. totura no[n] p[er]igitur
sed ad b[e]n[e] esse q[uod] dispositio agri-
tatis e[st] ip[s]a totura ad ordi[n]e[m] et
no[n] nece[ss]e l[itte]ras. Hugo de sancto
victore ordi[n]e sic describit. Ordo
e[st] signacu[m] quoddam i[n] quo p[er] as-
sp[er]ualis tradit[ur] ordi[n]e et officiu[m]
hic nota q[uod] sic i[n] n[on]nalib[us] debet
deus sup[er]iora corpa in regnu[m] i[n]
t[er]m[in]i sic et i[n] sp[irit]ualib[us] quosda[m] po-
sunt sup[er]iores et quosda[m] inferiores
ut illi p[re]s[er]u[er]e habeat sup[er] istos si-
cut s[un]t clerici q[ui] p[re]s[er]u[er]e i[n] sp[irit]uali-
bus et p[re]s[er]u[er]e ac iudices secula-
res q[ui] p[re]s[er]u[er]e i[n] t[er]p[or]alib[us]. De
substantia huius sacramenti s[un]t sex
p[ri]m[u]m e[st] p[ar]tis ordina[n]tis q[uod] or-
do sit ep[iscop]us. Secundum e[st] materia sc[ilicet]
vinctio i[n] sac[ra]m[en]to et tact[us] illo[rum]
que tangenda s[un]t. Terciu[m] e[st] for-
ma verbor[um]. Quartu[m] e[st] seruic[i]o viris
q[uod] mulier no[n] accipit ca[ra]cterem or-
d[in]is. Quintu[m] e[st] m[er]itu[m] d[icitu]r q[uod]
ordina[n]tus sit baptizatus. S[extu]m q[uod]
ordina[n]tus e[st] i[n] i[n]u[n]ta om[n]i[n]u[m] sacra-
mentu[m]. Quidam e[st] hic sacramentum
t[er]m[in]i nec v[er]ibile quo p[ar]tis tradit[ur]
ostendat. Quidam e[st] res t[er]m[in]i sc[ilicet]
g[ra]t[i]a que confert[ur]. Quidam e[st] res
et sacramentum ut ca[ra]cter. Sept[im]u[m]
sunt ord[ines]. P[ri]m[u]s e[st] hostiari-
atus. Secundus lectoratus. Terciu[s]
exco[m]m[un]icatus. Quartus acolitus.
Quintus subdiaconatus. Sextus
diaconatus. Septim[us] p[re]s[er]u[er]a

tus qui est om[n]i ordi[n]u[m] p[er]fectiss[im]us
et terminus alioru[m]. Alij aut s[un]t q[ui]
si sex gradus q[ui]bus ad thronu[m]
ascendat s[an]ctom[on]is. Actus hosti-
ari[um] e[st] custodi[re] locu[m] co[n]fectio[n]is
sacramentu[m] ab hijs que in mu[n]di
determinati s[un]t id est ab exco[m]m[un]i-
catis. Actus lector[um] e[st] p[ro]p[ri]e
as legere. Actus exco[m]m[un]icatu[m] e[st] at-
tere demones p[er] co[n]iuratione[m] ne
d[omi]nentur in corpe nondu[m] baptiz-
ati. Actus acolitoru[m] e[st] designa-
re lumen ewangelij i[n] lumine cor-
porali. Actus subdiacon[um] e[st] ob-
laciones accipere ab offerentib[us] et
eas offerre dyacono. Legere au-
tem epl[ist]am no[n] e[st] actus eor[um] p[ri]ncipal[is]
sed co[n]ueniens. Actus dia-
conoru[m] e[st] ordinare hostias in al-
tari. Ordinare aut vel legere ew-
angelium e[st] actus co[n]sequens. Ac-
tus p[re]biteroru[m] e[st] co[n]fectio[n]e cor-
pus et sag[itt]a[m] i[n] xpi et hic actus
est p[ri]ncipal[is]. Alius e[st] co[n]sequens
sc[ilicet] ligare et soluere. Per que ac-
tum p[re]paratur corpus m[er]itu[m] ut
sit ap[er]tu[m] et ydoneu[m] ad p[er]p[et]ratione[m]
corpis casti. v[er]u[m]. In quolibet or-
dine ca[ra]cter i[m]p[ri]mit[ur]. Sed q[uod] si
at hoc n[un]c dicens e[st] Hostia-
rijs quide[m] i[m]p[ri]mit[ur] q[uod] datur eis
clauis et dicit[ur] eis. Sic agite ta[m]
quam rationem deo reddituri p[ro]
rebo que clauib[us] istis recludu[n]t.
Lectorib[us] ca[ra]cter i[m]p[ri]mit[ur] cu[m]
ep[iscop]us porrigit eis libru[m] cu[m] d[icitu]r
forma verbor[um]. Exco[m]m[un]icatis i[m]p[ri]mi-
t[ur] datur eis l[itte]re exco[m]m[un]icatio[n]is

ad forma verborum. **A**colitis
imprimuntur in verbis que dicit
episcopus cum dat acolito cas-
delabrum. Subdiaconibus
imprimuntur quando episcopus
cum forma verborum dat calis-
cem vacuum et cetera vasa quo-
rum usus est in confectioe eu-
charistie. **P**arochis et presbi-
teris imprimuntur quando epis-
copus imponit manum capiti ad
verbis ad hec statutis. **N**ota
quod frater thomas videtur di-
cere quod etiam imprimuntur presbi-
teris in daco calias ab episcopo. **P**re-
dictis ordinibus etiam exequuntur
Hostiarium quando cunctas
et vendentes eiecit de templo. **L**ec-
toratum exequuntur cum in medio senior
liberum pascit aptiens leges. **E**x-
orcistatum quando in monachos
sanant. **A**coliatum quando dixit
ego sum lux mundi. **S**ubdi-
aconatum quando linteos se pascit
et pedes discipulorum lavat. **D**ya-
conatum quando in cena corpus
et sanguinem suum discipulis ministrat
ut et dormientes apostolos ex-
citavit. **P**resbiteratum quando se
in am crucis optulit et quando
in cena panem et vinum in corpore
suum et sanguinem mutavit. **D**e
qualitate ordinatum

Capitulo. XL

Valitas ordinatum
consistit in duobus scilicet
in facie et in deitate. **F**a-
cia sunt hec. **S**it in mor-

bus pudicis et pluri distinctione
et primo. **I**n habitu honestus
et per totum. **C**ivitas et potius temperatus etiam de vi-
ta et honestate clericorum. **a**-
crapula. **C**ompetenter quibus
non eminenter literatus etiam
de electione. **a**nni nobis. **M**a-
fuetus et modestus. **p**luri distinc-
tione. **c**apitulo. **i** et **h**. per totum
Constitutum de eiant clericalem
et de vita et hoc est. **C**lericus. **N**os
pitalis. **p**ri. **q**. **i**pm. **D**octor in
predicatione. **p**luri. **d**. **S**i. **C**orrec-
tor viduarum. **p**ri. **g**a. **d**isciplinatus
lxxv. **d**. **c**. **h**. **E**xemplum pbeat
bone vite. **i**ij. **q**. **v**. **S**i. **P**ro in
fine. **D**onec faciat. **d**. **c**. **i**. **f**aciat
ciam faciat in ecclesia sua vel
beneficio et de electione non restat per totum
Viam sufficit beneficium ha-
bens animam animarum etiam de
pbeat. **D**e multa. **D**on. **S**i. **S**i
gubernator familie. **p**luri. **d**. **i**stinctione. **S**i. **N**ecessario. **N**ota
quod hec sunt clericis vitan-
da. **O**mnis crimen mortalis
peccati. **D**e temporibus
ordinatum ex tenore. **N**o
litigiosus. **p**luri. **d**. **i**stinctione. **S**i. **C**alhe et capitulo. **S**equenti
Non cupidus. **p**luri. **d**. **i**stinctione
One. **S**i. **p**ri. **S**i. **N**on lusus ex-
tra de vita et honestate clericorum
Ne clericus vel monachus
et. **n**. **f**. **i**. per totum. **N**on ex-
erat venationes clamorosas. **e**x-
tra de clericis venationibus per totum

Non sit incontinens nec mulieri-
bus cohabitet etiam de cohabi-
tatione. **A** nobis. **N**o sit in comesta-
tionibus et fabulis pluri. **d**. **S**i. **N**o
interit spectaculis inhonestis
Extra de vita et hoc. **C**u. **d**ecor
No in m. ceat se secularibus nego-
ciis. **E**x ne clericus vel m. ioculator
bus et hystrionibus non debeat in-
terdine. **E**x de vita et hoc. **C**lericus
Calernas dnt vitare in itinere
Ex de vita et hoc. **C**lericus. **H**o-
tas non debent negligere. **E**x de
le. **m**. **c**. **I**. **I**ustum iudicium non de-
bet vendere. **I**. **q**. **I**. **S**i. **q**s epus
Ecclesiastica sacramenta si ad pac-
to et gratia dare. **E**x de sy. **S**ua et q
si per totum. **N**o sit excommunicatus vel
supernus aut irregularis. **E**x de
sen. **e**x. **C**u. **i**llorum. **N**o sit symo-
niacus in ordine vel beneficio. **I**. **q**.
I. **E**x de symo. **q**si per totum. **N**o
solempniter penitus. **L**. **d**. **E**x pe-
nitentibus. **D**e ipsa ordinatio-
ne. **C**apitulo. **XL**

Non ordinis suscepcone
se quisque per confessionem
parat. **p**ri. **d**. **c**. **v**. **I**n
peccato mortali non accedat. **E**x
de t. **p**. **o**. **d**. **A**. **d**. **a**ures. **D**ama-
consum non egat. **N**ullus or-
dinetur nisi examinaco pcedat
et pluri. **d**. **i**. per totum. **N**o accedantur
simul in iores ordines cum subdia-
conatu nec cum duo sacri ordi-
nes simul. **h**. gradati. **E**x de t. **p**.
ci. **o**. **d**. **L**itteras. **N**ec per salutem

cipiat qd ordine. **I**u. **d**. **c**. **i**. **N**ec
ab alieno episcopo sed a suo. **p**ri. **d**. **i**.
Plectis. **N**ec contra episcopi prohibi-
tione. **N**ec sine titulo. **E**x de vi-
et honesta. **C**u. **s**cdm aplm. **N**ec
furtive. **E**x de e. **q**. **f**urti. **o**. **d**. **i**.
i. et **v**. **M**issa in qua ordinat to-
taliter audiat. **T**anget oia que
sunt tangenda v. n. **q**uisque in sul-
tepece sui ordinis. **p**ri. **d**. **i**. **P**lec-
tis. **N**o accedat nisi licenciatus
et presentat. **E**x de scuti. **i**. in **o**.
d. **c**. **O**mnino. **J**eiunus a ieiunio. **v**.
tipiat ordines. **E**x de t. **p**. **o**. **d**.
Litteras. **N**o accipiant ordines
neque consecratur nisi temporibus ab ec-
clesia institutis. **E**x de t. **p**. **o**. **d**.
c. **i**. et **i**ij. **M**ulta sunt que impediunt
promouendum et si culpa licet non
sine causa. **N**o enim debet promo-
ueri ignotus. **E**x de p. **e**. **c**. **i**.
h. **D**igamus. **p**ri. **d**. **i**. **A**uctis
Neophitis. **p**ri. **d**. **i**. **Q**u. **C**or. **v**.
po. **i**udatus. **p**ri. **q**. **i**. **L**egi. **D**e
illegitimo thoro natus. **E**x de
fili. **p**ri. **d**. **i**. **S**eruus. **E**x de se. **r**.
no. **o**. **d**. **c**. **i**. et **h**. **O**bligatus ad
racionia qnq. repellit ab ordi-
nibus. **E**x p. **d**. **i**. **p**atet dignitas
clericalis quod ordines non conferun-
tur a quolibet neque aulibet nec in
quolibet loco neque quolibet tempo-
re neque quolibet homini diei et tpe mis-
se. **D**e matrimonio. **C**a. **XLII**

Matrimonium est legitima
coniunctio maris et fidei ibi
iudua vite consuetudine
tenens. **M**atrimonium per sponsalia

iniciatur per consensum animorum et
pressum per verba de presenti ex-
ficatur per carnalem copulam consu-
matur et perficitur. Ad hoc sciendum
est quod perfectio prima est in esse simpli-
citer. Secunda vero in esse completa
sicut patet in puero in quo est perfec-
tio quantum ad esse hominis simpli-
citer. Sed non in eo perfectio quantum
ad esse completum secundum quantita-
tem et operationem hominis. Et deinde
dicendum est de matrimonio in quo
est duplex perfectio. Prima est que
facit matrimonium scilicet consensus a-
norum per verba de presenti expressus
et ad hanc non exigitur copula car-
nalis. Secunda perfectio est que matrimonium
consummat et ad hanc exigitur co-
pula carnalis. Bonum matrimonii tri-
plex est ut videtur alieno thoro
macule. Proles ut ad cultum dei
nutriat. Sacramentum ut non dissol-
uatur. Item enim ecclesia potest diuorci-
a propter impedimenta matrimonii fa-
cere nunquam tamen potest nec debet; matrimo-
nium quod legitime celebratum est dissol-
uere quod quod deus coniungit homo non potest
quod tamen auctoritatis sit separe
soluit enim matrimonium per mortem.
Sciendum est quod duplex est coniunctio
in matrimonio et duplex est mors cor-
respondens illi cum enim coniunctio spi-
ritualis per consensum animorum que sol-
uitur per mortem spirituales que homo moritur
mundo per religionis ingressum. Alia
est coniunctio carnalis per coniunctionem
onem sexuum que soluitur per mortem car-
nalem. Causa matrimonii quadruplex

est efficiens scilicet ut animorum con-
sensus per verba de presenti ex-
pressus materialis ut ipse perso-
ne legitime formalis benedic-
tio et a nulli subarratio et huius
finalis causa duplex est una pri-
cipalis sicut est procreatio et for-
mationis irritatio quia matrimo-
nium non solum est in officium
Sed etiam in remedium institutum.
Primo fuit solum in officium. Alia
est secundaria et ista multi-
plex est. Vnde versus Hostes con-
liat et eo discernit heres. Dis-
ligat arma necat ius transfert
auget amorem. Quadruplex est
matrimonium. Primum est carna-
le inter hominem et mulierem. Sec-
undum mortale inter deum et ani-
mam in ecclesia militanti per gratiam.
Tercium allegoricum inter christum
et ecclesiam. Quartum est anagogi-
cum inter deum et animam in ec-
clesia triumphanti per coniunctionem
glorie. Potest quis accedere
ad videri suam quatuor de causis
causa reddendi debitum causa ui-
tande incontinentie istis tribus
modis non est peccatum. Quarto potest
fieri causa expleendi libidinis et hoc
modo peccatum est veniale vel mortale se-
cundum quod libido est mortale vel veni-
ale. Est enim peccatum quod quod mortis in
conjugali copula. Vnde psalmista. Quod quod mo-
dis peccat vixit malis abutens
tempore morte loco additione modo.
Non quod dimissa vixit propter forni-
cationem; recondit vixit multis modis

Ubi mechaatur tetinet et recondit
liaf. Absens prestat vis fraud
reuocant mulierem. Tria sunt orna-
menta sponsae. Annulus in digito
Monile in pectore Corona in ca-
pite. Primum signat operis purita-
tem quod in manu est opus. Secundus
affectus sinceritas est quod in pectore est
affectus scilicet contemplationis quod in capi-
te est precipacitas intellectus. Beata
virgo multis de causis fuit des-
ponsata viro. Vnde ut designa-
ret ipsa beata virgo etiam despo-
sata per quam similitudo virgo est. Se-
cundo ut per ioseph origo eius os-
tenderet quod per viros genitorem ge-
neratur. Tercio ut ioseph esset testis
castitatis ipsius. Quarto ne
infamaretur si generaret non habens
maritum. Quinto ne velud mortuus
dignaretur quod de tribu erat sacer-
dotali et tales conuerbant. Alia
autem adultere lapidabant. Sexto
ut virgo viri solacio sustentaretur.
Septimo ut per dyabolo cela-
retur. Octauo. Ne iudei christum tam
quam illegitimum iusto persequi
viderent. Nono. Ne legi que omne
bat matrimonium contrariari videretur.
Nota quod duodecim impedi-
menta sunt matrimonii. Vnde
sunt Error obsequii voluntatis cognatio
crimen Culus disparitas visus
ordo. Ligamen honestas si sis as-
similis si sit coitus neque hoc solida
da videtur conubia iuncta retrahunt.
Explicit liber septus. Incipit
liber septimus. De fine mundi. Ca. I.

Finale iudicium quodam
sunt antecedencia quodam
quasi concomitancia
et quodam sequencia.
Antecedencia iudicium tria sunt
scilicet pena purgatoria et ecclesie suffra-
gia ac persecutio antichristi. Con-
comitancia iudicium duo sunt videli-
cet conflagratio mundi et resurrectio
corporum. Consequencia iudicium
duo sunt scilicet pena infernalis et glo-
ria celestis. De quibus per ordinem
est dicendum. De purgatorio. Ca. II.
Purgatorium ignis corpus
talis est per quem tunc modo spi-
ritus iustorum qui in hac
vita non impleuerit penitentiam
neque satisfactionem condignam affli-
guntur. Hi qui sunt in purgato-
rio spem habent euasione quod sci-
unt se non esse in inferno et tamen
propter penam magnitudinem hoc
aliqui non auerunt. Multe sunt
rationes quare oportet esse pur-
gatorium. Prima ratio est quod secundum
Augustinum tria sunt genera ho-
minum. Quodam enim sunt valde ma-
li quibus si pro sunt ecclesie suffragia.
Quodam valde boni quibus non sunt
necesse. Quodam non valde mali scilicet
qui habent venialia et hijs debe-
tur pena purgatoria. Secunda est quod
sicut summa bonitas non patitur quod
bonum remaneat irremuneratum
ita summa iusticia non patitur quod
malum remaneat impunitum. Ter-
cia est quod diuina iusticia dicitur digi-
tas est quod eam soli mundi ordinis

teneri possunt oculi. unde oportet
ut quod quisque veniat ad mundiciam
baptismalem antequam aspectui do-
mini presentetur. quia est quia culpa
est offensiva maiestatis. sine
et dampnosa esse et deformatia in
nobis ymagis divine. Sed offe-
sa requirit punitionem et dampnum
satisfactionem et deformatio ex
purgacione. propter hoc necesse est quod
propter penam vel si vel alibi respon-
deat puniti. Quia est quia contra-
ria contrariis. Sed per peccatum ori-
tur ex delectatione et libidine unde de-
lectum habet per penam. Veritas est quia
nulli de negligentia suffragari. Sed
si non puniret talis in futuro vi-
deretur. modum exporcare de ne-
gligencia penam dilate. Septima
est quia iustum est ut spiritus qui con-
tempnit summo bono se subiecit in fu-
ro id est peccato. Videtur per ea in
ferioribus id est penis. Nota quod a
nime per quod sufficienter in igne fue-
runt purgati statim evolant ad
gloriam et hoc patet multiplici-
tate. Primo quod post purgacionem
nulla remanet ad gloriam in anima
dissimilitudo unde illi merito de-
betur iustitia. Secundo quod ianua celi
semper illis est aperta quod ob talia in-
nullum habent. Tercio quod necesse est il-
los spiritus in quibus est carnis suum
elevatis et nichil retardans a
gloria elevati. Quarto quia cum
deus sit prior ab misericordia quam
ab punitione merito debet purga-
tos dirigere glorie quos purga-

tos subiecit pene. Quinto quia
non punit deus bis in idem unde
cum iste sufficienter satisfecerit in pe-
nis ignem non debet amplius puniri
in dilacione penarum. Sexto quod per
purgacionem non debet talis esse
se in purgatorio nec in limbo
quia non est de numero illorum pue-
rorum neque in inferno quia non ha-
bet mortale ergo oportet esse in
celo quia post mortem non sunt
alia receptacula animarum. Septimo
quia efficaciter est caritas quam in-
quirit. Sed in iustitia statim ducit
ad supplicium ergo caritas statim
ducat ad primum. Octavo quia
sicut cessante impedimento corpora
gravia feruntur deorsum et levia sur-
sum. sic spiritus in malorum remota
carnis onere feruntur ad locum supplici-
orum propter peccati gravitatem spiritus vero
bonorum si non sit impedimentum
aliquod culpe vel pene debent sta-
tim feruntur ad locum primum. De acbi-
tate purgatorii. Ca. XXXIII.

In purgatorio duplex
pena est. Una dampni
de aere in divine visionis
Alia vero de afflictione ignis et
spiritus ad utrumque minima pena
purgatorii maior est maxima
pena minus. Itaque patet de pe-
na dampni quia affectus qui desiderat
tunc summum bonum potest hanc vi-
tam ab animabus sanctis interire et quod
alias effectus in temporalis in vita il-
la maxime cum iam tempore habendi adue-
nit id est carceris et molestia tollatur.

Itud quoque patet verum esse de
pena sensus quod cum dolor non sit es-
sentialiter ipsa lesio. sed lesio sensus
sensus tantum magis dolet anima quanto
magis sentit sensum aliquod
ideo ab igne in ipsa agente magis
inimè affligitur. Ratio acerbioris
pene purgatorii hec est quod cum de
plus quam emendanda quam penam plus
proderat in penitentia virtutum bono
voluntatis quam penam afflictionis. Unde
plus ponderat de modum penam
voluntatis in presenti quam multa non
ita voluntatis in futuro sicut plus
valet modum autem quam multa plu-
bi. Unde ostendit quod qui ibi deficit in
voluntate ut hoc suppleat in acer-
bitate. De igne qui purgat ani-
mas est loquor dupliciter. vel primum
ad id quod primo affligit sic est
corporeus vel primum ad id quod pro-
mo affligit et immediate sic est
incorporeus. Primo dicitur ignis
nature. Secundum dicitur ignis
militudinarie sicut dicitur leo ve-
rus et leo pictus utrumque tangit
Gregorius qui dicit In eo ardent dum
ardore vident. Ille autem ignis cor-
poreus dupliciter potest considerari.
Primo ut est instrumentum nature
sic agere potest in corpus et non in
animam. Secundo potest est instrumentum
divine iusticie sic agit in animam in-
primendo illi specie suam per gratiam
affligit quod violenter illa specie in-
formatur. Sicut enim anima secun-
dum ordinem nature vivitur corpi
ut instituat vitam. Sic merito se

condum ordinem iusticie vivitur igni
a quo suscipiat penam. Nota quod de-
mones non puniunt animas in pur-
gatorio. sed illuc eas adducit vel
etiam assistunt ut communi dicitur
Ex promissione tamen dei demonibus in
hac vita affligunt quicunque bonos. sed
hec est ratio quod in presenti durat
pugna inter hominem et demonem
qui habet in eo partem exercitij.
Sed post hanc vitam non sic. Unde et
aer iste caliginosus est assigna-
tus demonibus magis propter tem-
pandi officium quam propter supplicium.
De locis penarum quod sunt et ubi
sunt. Reverti super libro quarto in
capitulo de censu christi ad inferos.
Sciendum tamen de loco purgacio-
nis quod dupliciter assignatur aut
secundum legem communem et sic est in uno
loco scilicet in parte inferni circa limbum
patrum. Aut secundum dispensaciones
specialem sic purgantur anime. Alio
quod in locis diversis in quibus pec-
caverunt. Hoc autem fit propter ali-
quam suam elevationem per suffragia
etiam eorum quibus apparent in illis
locis vel etiam propter aliquam vivien-
tiam edificationem. Ignis ille plus
vel minus cruciat sed quod quisque
plus vel minus de crimine secundum
tulit. Ostendit enim prius quod dei
facies videatur quod lignum fenestram
pula id est maiora et minima et me-
diocria venialia. Per cremacio-
nem totaliter consumantur. Pre-
dicta vero pene diversitas non est
ex diversitate ignis agentis sed

ibi patientis sicut si esset sole
vnius pl⁹ estuat al⁹ min⁹ sicut
dicit greg⁹ R⁹ce est aut vt ait
aug⁹ q⁹ tm vnt dolor qm he
lent amor Cato em quisq⁹ tor
quet diuici⁹ quato affect⁹ eius
venialibus adhibat fo⁹ r⁹aus

De suffragiis eccle⁹. III
Sicut p⁹tin⁹ ad seuelat⁹
diuine iusticie b⁹s p⁹pe
venialia i purgatorio
punita ita p⁹tin⁹et ad bonitate
misericordie eosd⁹ p suffragia re
leuari Pro sunt ergo suffragia
defunctis no ad meritum vite
et⁹erne. s⁹ ad absolucione pene
et hoc vel ad penaz mitigacoem
vel ad celeriozem lib⁹eracionem
Sunt autem quatuor modi ge
nerales suffragiorum ad quos
omnes alij reducuntur scilicet
oracio. ieiunium. elemosina et
sacramentu altaris quoz nume
rus sic accipit. Quoma defunc
ti possunt absolui a pena duo
bus modis scilicet per via gra
cie vel per viam iusticie. Per
viam gracie dupliciter. Primo
per intercessionem publicam capi
tis que est in oblatioe sacramen
ti altaris Secundo per intercessionem
quasi p⁹uatam m⁹embroz s⁹ p ordi
nes iustoz. Si⁹ per viam iusticie
dupliciter. Primo p omniu red⁹em
cionis pene s⁹ in elemosinaru
largitioe. Secundo p modu soluci
onis pene scilicet i ieiunioz af
flictione Si aut⁹ que quado i

cipiat valere defuncto illud q⁹
p se fieri mandauit. dicendu est
q⁹ op⁹ opans idest meritum auc
toris statim co⁹seq⁹ mortuis de bo
nis q⁹ pcepit p anima sua fieri
Sed non opus operatu idest
fructu ipsius opis vsqueq⁹ opa
fiant quia p⁹m⁹ valet ex merito
absoluto. sed secundu ex merito
co⁹dicionali. Quoru suffragia
p⁹sunt et quibus. Ca. V.

Si hoc q⁹ valeant suf
fragia requir⁹ aliud ex
pte facientis et aliud ex
pte mortui recipientis. Ex parte
facientis requir⁹ q⁹ sit in cari
tate et q⁹ intencionem sua digat
ad illos quib⁹ vult vt opa sua
p⁹sint. Distinguedu tamen est
hoc q⁹ suffragia p malu possunt
fieri dupliciter. vel vt p auctore
et sic non p⁹sunt nisi forte per
accides s⁹ in q⁹tu p elas mali
hois excitant boni paupes ad
conandū p defunctis vel vt per
ministrū et hoc dupliciter q⁹ vel
facit vt minister public⁹ dei et
eccle⁹. sicut qm sacdos mal⁹ cele
brat missa vel agit exeq⁹as mor
tuoz Et talia sp⁹ p⁹sunt q⁹ mali
cia ministri non nocet opi boni
auctoris sicut p⁹ i dno iusto da
to etiam p malu suu. Si vero
facit ea vt mis⁹ puate p⁹se ex
isctis tñ i caritate siue defuncti
siue alti et talia p⁹sunt q⁹ h⁹ op⁹
illud sit mortuum quo ad mi
nistrium no tamen q⁹ ad auctore

Sed si malus minister facit aliq⁹
de mandato eius qui no e in cari
tate non p⁹sunt Aliq⁹ etia exi
gitur ex parte recipientis ad hoc
q⁹ suffragia p⁹sint illi. Primu
est q⁹ ipse sit in caritate. Vñ no
valent hijs qui sunt i inferno q⁹
sunt a corpe xpi mistico separati
Vñ nulla sp⁹ialis influencia cor
poris valet m⁹bris a corpe am
putatis. Secm e indigentia Vñ
no valent b⁹s q⁹ si sunt ad huc
in via sed in termino nec possunt
ad alioa conscendere. Sed po
tius econu⁹o illoru suffragia p⁹
sunt nobis Vtruq⁹ est in hijs q⁹
sunt in purgatorio s⁹ caritas et
indigentia Vñ sicut potest homo
satisfacere pro altero viuente
qui per se no valet ita p⁹t etiam
pdefuncto. Nota q⁹ suffragia d⁹
functis p⁹sunt scdm mag⁹ et mi
nus p diuersitate meritoru in
mortuis vel pro caritate viuoru
qui magis sollicitant p aliqui
bus q⁹ pro alijs. Nulla em suffra
gia q⁹ sp⁹aliter sunt pro aliquib⁹
plus valet illis q⁹ alijs licet etia
am alijs aliquando couincantur
Suffragia vero que comuni⁹te
sunt pdefunctis sp⁹us omnib⁹
pro modulo suo p⁹sint illis ta
men amplius qui d⁹ essent in
statu vie magis memerunt vt si
bi prodescent. Quauis aut⁹ vt
dictu est suffragia si p⁹sint hijs
qui sunt in celo nec illis in infer
no tñ aliquando p⁹sunt etia illis

Vñ nota q⁹ valent illis qui sunt
in purgatorio pro modo purga
cionis. Valent saluatis i celo p
modu couiunctionis q⁹ multipli
cio saluando rñ augmetat g⁹otia
accidentale. Valent dāpnatis i
inferno p modu diuisionis quia
q⁹to p⁹les saluāt p meritū ecclie
tāto pauciores dāpnabunt et i
ta minor est pena p subtractionē
co⁹forij illoru. Valent etia i pri
mis facientib⁹ per modu meriti
q⁹ pro puulis dūctis celebra
tur missa mortuoz hoc no sit ap
ter illoru indigentia cū statim euo
lent s⁹ pro grā actione. Vñ
indulgentie p⁹sint defunctis. Ca. VI.
Papales indulgentie pro
sunt defunctis i purgato
rio vt p⁹ quia cur dā⁹
aliqui pro duabo vel quatuor vel de
cem animabo. In ecclia em the
zauris est meritū tā xpi q⁹ p
factorū de quo solus papa q⁹ cla
ues h⁹ hū⁹ the⁹ auct⁹ p necessi
tatib⁹ ecclie potest accipere et dis
pensare. Alij aut⁹ si ut epi no ha
bent in hijs potestate generale s⁹
limitata et no nisi p iūmi ponti
fias dispensacione. Dicendu er
go q⁹ papa p⁹rie no ab⁹uit de
functos a pena sed quasi p eis
de comuni the⁹ auro ecclie soluit
sicut aliter lib⁹at creditor debi
tore dū a debito eum soluit et ali
ter amicus debitoris dū pro eo
debitū soluit. Si viuetes vtroq⁹
modo absoluit papa. Illi aut⁹

quibus datur indulgentia non possunt
eam ulterius dare neque viuis
neque defunctis et hoc duplici ra-
tione. Primo quia indulgentia
non est donum collatum gratie sed
privatum pene privatio aut cum
nichil sit alijs communicari non potest.
Secundo quia indulgentia dare auc-
toritatis et iurisdictionis est quam
non habent laici eo quod indulgen-
cias recipiunt unde non possunt in-
pendere defunctis indulgentiam per
auctoritatem. Sed solummodo
boni operis sui suffragium per au-
toritatem papa vero utriusque potest.

De adventu antichristi. Ca. VII.

Antichristus veniat dominus ad
iudicium regni romani
fiet defectio. Nam sicut
dicit Glosa secundum apostolum Prius er-
rit discessio ab utroque in pio
qua impleta aderit antichristus
tunc ex parte seminiis accipietur.
Sed post conceptum descendet spiri-
tus malignus in matris uterum
cuius virtute et operatione deinceps
puer nascetur aletur et adolescet
propter quod et filius perditionis dicitur.
Nascetur autem in babilone de tribu
dan sicut dicit glosa secundum apostolum.
Post hoc veniet in iherusalem
et dicentibus se esse christum illis promissum. Unde
plebs iudaica specialiter adhe-
rebit illi sicut dicit ha imo super
apoc. donec belia et enoch pre-
dicantibus qui ex illis saluandi
fuerunt ad christum revertantur. Ange-

lus bonus primo deputabitur
ad custodiam antichristi. Sed quoniam
ita obstinabit in peccato quod dicet
se esse deum et extollet se super omnes
illud quod dicit deus aut colitur
sicut dicit apostolus. tunc primo dese-
dit eum angelus ex toto nec habe-
bit eum postmodum ad promocio-
nem sed ad accusacionem. De
mala vita antichristi. Ca. VIII.

Antichristus erit luxuriosus
et inordinatus in semina-
rum ut habet in d. antichristi.

In apoc. tunc per prophetiam simila-
bitur sicut ut facilius deapere
possit. Cor suum per superbiam mag-
nificabit et sicut dicit in dan. viij
contra principem principum surget id
est contra deum ut dicit glosa secundum dan.
vij. In terra elevari se habet ut
leges et ceremonias mutare co-
net ut iuxta tempus. Tunc quod pre-
sumptiois erit quod non putabit
se a deo puniri propter hoc quod iu-
diciu differet per auctorem iuxta
a. facit. Erit et blasphemus sicut
habet in apoc. xij. vij. in dan. vij.
Sermo contra excelsu loquetur.
Ad maiorem autem dei contumeliā fa-
ciat ymaginem suam adorari et omnes
suo caractere signati in manu
dextra et in fronte suis sicut ha-
bet in apoc. xij. Confitebitur enim se
verum filium dei et filium hominis ita
ut in templo domini sedeat tamquam
christus sit deus et se faciat adorari.
Iudei namque templum quod
romani destruxerant edificabunt.

Affermabit etiam nullum ante se
fuisse christianum sed omnes antichristi-
cos fuisse. Dicit in glosa ad thes-
sen. secundo quod sicut in christo omnis plei-
tudo divinitatis habitavit ita in
antichristo omnis plenitudo iniquitatis
quod in ipso erat caput omnium ma-
lorum scilicet dyabolus. De quatuor
modis quibus decipiet. Ca. IX.

Erit opacius antichristus
in Gen. Cerastris quod
est serpens coenatus quod
tunc coenatus armabitur scilicet calli-
da persuasionem miraculorum opaco-
ne donorum largitione tormento-
rum exhibitione. Primus ergo
modus subvertendi homines erit
callida persuasio. Predicabit enim
legem novam privam esse et legem
christi posse destrui. Predica-
tores quoque sui discurrent per universas
mundi partes. Inprediet nichil
omnino apostoli antichristi ne scriptu-
ra secundum veritatem exponat a ca-
tholicis doctoribus vel a fidelibus
audiat. Ipsi autem bonos se simi-
labunt et tamen mala suadebunt. Se-
cundus modus subvertendi erit
per falsa miracula quod per magicam ar-
tem faciet illa. Unde glosa super apo-
calyp. xij. Magica arte faciet sta-
tuam loqui et futura predicere faci-
et etiam sicut dicit apoc. xij. ig-
nem de celo descendere. Glosa et
malignum spiritum faciet super suos
descendere ut loquantur variis
linguis. Spiritus enim malignus
descendet in eos in conspectu homi-

num sicut spiritus sanctus descen-
dit in apostolos christi. Unde iactabunt
se meliores apostolis christi qui spiritum
sanctum acceperunt in conspectu. Item
per ante magiam simulabit se mor-
tuum et feret a demonibus in aera
quasi ascenderet in celum et sic pu-
tabitur ab omnibus resurrexisse
qui prius mortui? per tribum pu-
tabat. Et tunc mirabuntur populi et
adorabunt eum atque laudabunt. Ec-
clesia vero non faciet miracula de
hoc modo decipiendi dicit in ps.
Inhabitabit in absconditis quasi leo in ca-
verna. Glosa Recte antichristus compara-
tur leoni existenti in spelunca quod
in eo vis et dolus operatur. Vis
enim per leonem dolus per speluncam
intelligitur. Gregorius dicit. Pense-
mus que erit humane mentis il-
la temptatio quoniam pius martir et co-
pus tormentis subicit et tamen tor-
tor ante oculos eius miracula facit.
Sicut enim antichristus finget se
mortuis resurgere ita quoque se
fingat ad celum ascendere. Apoc.
xij. Et plaga mortis eius creata
est. Glosa arte magica ascen-
det antichristus in aera ferentibus
eum demonibus faciet quoque arbo-
res florescere et aversere mare tur-
bari naturas in diversas figuras
mutari mortuos etiam in conspectu
omnium suscitabit. Tercio decipiet
per munera. Ipse namque antichristus
iuveniet thesaurus absconditos
per quos ad sequendum se inclinabit
plurimos. Dicitur enim divites

huius seculi et tunc eorum sal
sam felicitatem ad decipiendum
alios ostentabit. Quarto con
pellit per minas et tormenta quos
aliter vincere non poterit. Tanta
vero sicut ait dominus tunc erit
tribulatio ut in errorem ducatur
et si fieri potest etiam electi dei
Et hoc inuenit in apocalypsi ubi
dicitur. Pedes eius similes au
ricularum sicut in camino ardenti
Per pedes ultima christi membra
per caminum vero tribulatio ve
hemens designatur. Exhibebit
enim aucta que in precedentiibus
martiribus sunt impleta
genera tormentorum. Sed in illis
regionibus tunc fideles reben
dus sunt verbi ubi fuit domi
nus crucifixus. Et sicut huius
modo dicit super apocalypsin. Illa
temptatio non per partes sed super
totum examinet mundum. Sol
uentur demones qui modo liga
ti sunt nec possunt nocere quantum
vellent. Fideles illo tempore
non predicabunt quia tamquam
excommunicati habebuntur tunc
boni nec vendent eis nec ement
ab eis. quatenus nisi habeant
characterem id est signum aliquod
ad litteram ut adherentes sibi
cognoscantur et alij interficiantur
aut nomina bestie id est
confessione oris. aut numerum
nominis eius id est multiplicata
tione opum ut habeatur apoca
lipseis. Sicut autem antichristus

crudelior erit omnibus prelati
toribus ita sancti tunc temporis
fortiores erunt omnibus retro
martiribus. De sequacibus
anticristi. Ca. X.

Debitis quatuor modis
anticristus multos si
bi attrahet unde apoca
lipseis. xij. Cauda eius trabe
bat terciam partem stellarum
celi et misit eos in terram. Trahe
autem malos per munera bonos
per tormenta. Simples per pre
dicationem et miracula. Qui enim
iusti et sancti credebantur ad
herabunt illi pro suo arbitrio
voluntatis. Habebit igitur secu
magos et maleficos. reges quoque et
principes unde apocalypsis xij.
Vidi de mari bestiam ascendere Glo
sari. an christum habere capita septem
et principes universos et cornua
et eos qui impugnant de calogum
Nota igitur quod christus primo videtur in
benignitate et misericordia operante
et tunc a iudeis suscipietur qui ei spe
cialiter adhibebunt ad conversionem
videtur helias et tunc antichristus in apertam
se audientem surgit. De gog et ma
gog Ca. XI.

Gog et magog dicuntur quod
sunt populi ultima mon
tios claustrum in bonum potest
episcopi si permittuntur. a regia aaro
num si permittuntur. si autem regno et di
cone vivunt. Nas dicunt iudei in he
sclerit exiit et veteris iudei et al
suo messia eadem destructuras.

Alij dicunt quod per gog et magog
intelligitur exercitus antichristi qui in
fine seculi videtur expugnare eccle
siam. Per Gog secundum Glosas il
li per quos latenter dyabolus perse
quitur fideles. Per Magog autem
illi per quos aperte vel id est qui tempore
antichristi prius occulte postmodum a
parte ecclesie persequuntur. Secundum
Augustinum Gog refertur ad gentes Ma
gog ad dyabolum quia Gog interpretatur
tectum Magog detectio.

De helya et Enoch. Ca. XII.

Ret occultum aduentum
anticristi qui est per natu
ritatem et manifestum ei
aduentum per predicationem et apertam
persecutionem venient helya et E
noch et convergent sicut dicitur
Malachie ultimo corda patrum ad
filios Glo. ad instructionem pas
torum de fide saluatoris in quem et
ipsi crediderunt et cor filiorum ad
patres eorum Glo. quia suscipient
fidem quam illi habuerunt. Unde iudei
et christiani pari tunc in christum reli
gione consensient. De eorum predi
catione et sancta consolatione. Apo
calypsi. Dabo quoque duobus testibus
meis scilicet helya et Enoch et pro
phetizabunt. Predicabunt diebus
septem. Glo. et tribus annis
sicut ipse christus predicavit. A
micti facis Glo. Predicantes pe
nitentiam et exemplum ostendentes
Hij sunt duo olive id est spiritu sancto
micti et duo candelabra Glo. id
est bantes lumen alijs. Tandem

anticristus occidet eos in iherusa
lem Et iacebunt corpora eorum in
plateis tribus diebus et noctibus
tribus et dimidio quia nullus au
debat corpora eorum sepelire propter
metum antichristi. Occisores autem eo
rum valde leti erunt propter mortem
illo. Post dies tres et dimidium
resurgent et occisores eorum audi
ent vocem tale. helya et Enoch
ascendite huc Et ascendent in ce
lum in nube. Antichristus vero qui
decem diebus regnabit post mortem
eorum. De duratione huius
persecutionis. Ca. XIII.

Regnabit antichristus sicut
dicit glossa super Apocalypsin tri
bus annis et dimidio. Unde
dicitur per Ieremiam angelus per viam
tem eternam quia in tempus seculi va
rius anni et tempora seculi duorum an
norum et dimidium temporis id est
dimidii anni Glo. hec spacio di
citur duratura desolatio sub anti
christo. Nisi autem videtur dicitur in Ma
thei brevitati fuissent dies illi si
f. sal. ois caro Greg. Quia non
superbos nos et infirmos aspiciat
deus dies quos singulariter ma
los intulit. Misericorditer breui
atos dicit et Glo. super Mattheum. di
citur h. tribulo quanto ceteris gratior
tato breuitate modior. De
morte anticristi. Ca. XIII.

Occidat sua dominus occi
det anticristum Sicut di
cit glossa super Apocalypsin. Si
ue per se hinc per Michaelem.

occidetur autē in monte oliueti
in papilionē et in folio suo in
loco circa quem dñs ascendit.
Interfō anticristo non statim
neminet dominus ad iudiciū.
secūdm glosam sup dñi. conce
dunt p̄ly. dies ad refrigerium
sanctorū et ad penitēciam sub
necessitū q̄ tū ante sit spaciū in
ter illos p̄ly. dies et finem mū
di nemo scit. Ministri autē anti
cristi post mortem illius gaude
bunt ducentes v̄potes et dicen
tes. Licet p̄ncips noster mor
tus sit habemus tamē potesta
tem et securitatē et cū talia dī
perint rep̄tinus eius supueniet
in uerit̄is. Iudei vero cōuertent̄
ad fidem et sanctam ecclesiam
p̄sq̄q̄um ad finem mūdi paci
fica conquiescet quia ex tunc
fraudulēcia dyaboli penitus des
fidet. Notandum igitur de ex
tremo iudicio ihesu et antec̄pi
quō iudicabit et q̄ signa p̄cedēt
De cōflagratōne mūdi hu
ius. Ca. lxxv.

Ignis p̄cedet faciem iu
dicis p̄maximus quia
p̄tate diuina nō solum
ignis qui est in sp̄a sua sed et
am omnes ignes et in aere et
q̄ sup̄ terram sunt concurrent
ad mūdi cōflagratōem. Ignis
autem iste habebit officiū qua
tuor ignium scilicet infernalis
reprobos puniēdo et ignis pur
gatorij bonos a venialibz pur

gādo et ignis terrestris vege
tabilia cōsumendo et hominum
omnium corpora infinuando et
ignis elemētaris elementa sub
tiliando et ad innouacōem dis
ponendo. per illum ergo ignem
ita terre facies exuretur q̄ figu
ra huius mundi p̄bitur sicut et
olim factum fuit per diluuiū et
merito. p̄mā dei iudiciū fuit p̄
aquā cōtra ardorē luxurie q̄ tūc
v̄guit vltimū vero iudiciū erit
p̄ ignē cōtra teporē caritatis q̄
tūc senescens mūdo refrigeret
ignis istius actio erit successiua
habebit em̄ iniciū mediū et finē
prius namq̄ iudicis aduentū
puem̄ et q̄n̄ sit p̄ ignē illum
fiet purgacō iustorū et punitiō
malorū incineracō corporū cum
sup̄cōe terre nascentiū sicut est
deinde quo facto statim erit re
surrectio corp̄m cum aduentu iu
dicis ad iudiciū et tūc inflāma
bit totus mūbus p̄ circuitum.
Termināto autē iudicio tota cali
ditas illius ignis exequit̄ sen
tētiā iudicis. Inuoluet enim
peccatores et trahet in infernū.
Ex illo patet q̄ ignis ille adue
tum iudicis p̄ueniet et p̄cedet.
et cōcomitabitur et sequetur.
Post p̄dicta fiet mūdi innoua
tio. Sed inter purgacōnē et
innouacōnem multiplex est dī
stinctio. q̄ purgacō est penaliū
qualitatū detractio h̄ innouacō
est pulchritudinis forme inductio

Secūdo q̄ purgatio est elemen
torū ab impuritate quā habet et
ex om̄issione ab puritate muta
tio. Innouacō vero ē celorū a
statu veteri in nouū statū cōmu
tacō. et hoc ē p̄ cessacōnem a
motu. in celis autē p̄t̄ imp̄p̄
tionē nulla impuritas est. Sed
tantū imp̄p̄is motus. V̄ si non
erit in eis purgacō p̄ ignem.
Sed p̄ cessacōnem a motu. sic
aut purgabunt elemēta q̄ p̄ci
deur ab igne tuis obustibilis
ab igne aere obscuritas ab aq̄
glaciali frigiditas frigiditas
a terra vero ḡuitas et opacitas

De resurrectiōe ḡali. Ca. lxxvi.
Quis sicut ē potētissim?
in cōstitutiōe naturarū
ita ē elemētissim? in col
lacōne ḡdarū et iustissim? in
tribucōne stipēdiōrū q̄n̄ igitur
homo meruit vel demeruit in
aiam si. similiter in corpe puniet̄
vel puniabit̄ in vtroq̄. V̄ si
ei dē oportet eū cōsurgere ad
v̄ et autem tūc se surgēt mor
tui sicut dicit. Ap̄. Duplex
autē intelligit̄ illa v̄p̄. Secūdm
q̄dam em̄ v̄p̄ tūc ē impium
p̄i cōsurgere imp̄ntis. Secūdm
alios v̄p̄ tūc ē manifesta opa
tio p̄p̄i. V̄nde Greḡ. Tubam
sonare nichil ē aliud q̄ mūdo
dei filiū iudicē demonstrare cōsur
gentē igit̄ omēs in eis nulla ex
istētia differecia q̄ntum ab or
dinē tempis. Sed maḡ q̄ntū

ab ordinē dignitatis. Mali re
surgēt deformes et passibiles.
in bonis autē natura seruabit̄ et
vicia retrahent̄. Omis vero cau
sa boni q̄ mali resurgēt integri
corpe. debita statum. scdm̄ etatē
plenitudinis p̄p̄i. Resurrectō igit̄
tria corrigi in natura sc̄z defc̄m
sicut in pueris et in mutilatis
siue indiminuta natura mēbro
rū. vel sup̄fluū sc̄z vnguiū cri
mū et huiusmodi errorē sicut
in monstruositatē mēbro rū. Re
surgūt quoq̄ corpe eodē modo
quo prius erāt ex eadem puluere
in q̄ edacta fuerūt ita q̄ in q̄
aiq̄z auras vel sin? puluis ille
disp̄sus fuerat ad eandē aiām
redeat q̄ ip̄m aiāuit p̄mitus vt
veniret et cōsceretur. Non solum
resurgēt corpe q̄ntum ab mē
bro p̄cipalia sed etiam saluū
capillis et ceteris mēbris que
fuerūt ab deco rē. Resurgēt ei
boīnes q̄ntum ab p̄ esse et mē
grum esse et q̄ntum ab deco rē
esse. Et resurgēt v̄numquodq̄
corpus in optio suo esse. Et pri
mo q̄ duplex ē mors aiame sc̄z
p̄ culpam et p̄ corp̄is penā. h̄is
etiam corpe p̄bet duplex resur
rectio. sc̄z aiame p̄ ḡam et corpe
eis p̄ gloriā et sicut in p̄mis
p̄ntibz mors aiame sicut mōrē
pene ita resurrectio aiame per ḡam
causabit̄ resurrectio nē corp̄is p̄
gloriā. In resurrectiōe occurrēt
quatuor cōse sc̄z effectūs ip̄e de?

materialis id est pulueres. for-
mal id est affectio corporis et aie-
final ut recipiat unumquodque; put-
gessit in corpore siue bonum siue ma-
lum resurgēt enim homines velociter
formaliter intelligitur socialiter et et-
naliter erit illa resurrectio iusta
quod ad deum perfecta quantum ad
resurgentes miraculosa quodum ad
ipsam resurrectionem. **De die
iudicii. Capitulum. XIII.**

Post resurrectionem erit
statim iudicium ipsum vero
iudicium precedet trina ci-
tacio. prima fuit per prophetas. Unde
vocatū et remissis. Secunda per cris-
tum et apostolos et predicatores. Math-
theus. Misit servum suum hominem cenae. Tercia
erit per ultimum vocem tubę et ista
citacio erit pemptoria. Secundum
hanc triplex est iudicium. Primum
est uniforme hoc est iudicium partium
ecclesie que non iudicatur nisi de sola quali-
tate retributionum et in genere tantum.
Secundum quod bona bonis et
mala malis reddantur secundum
numerum et quantitatem retribu-
tionum nescit. Secundum di-
citur multiforme scilicet quod qui
libet experitur in morte accipien-
do sententiam de omnibus bonis
et malis que gessit. Sed non
omnia bona vel mala recipit statim
quia recipit in anima tantum et
in corpore. Tercium dicitur uni-
forme id est ultimum iudicium
quoniam secundum numerum et quanti-
tatem recipit quisque bona vel mala.

la in indepe et in anima. Ulti-
mum iudicium est horribile ex omni par-
te quod superius erit iudex iustus. Sub-
tus partes infernus intus ostia
remordens. Extra mundus ardens
adeptis peccata accusancia a sinis-
tris demonia terrentia circa illa
boni angeli in infernum propellan-
tes ibidem omnes sancti iudicis
apprehentes et omnes mali cum bonis
peccata dampnando cognoscetes. Et
qualitate iudicii nota quod erit horri-
bile. Luc. Virtutes celorum moue-
bunt. Intolabile. Iob. Quis
mihi tribuat ut in inferno per-
me et cetera. Inevitabile. Aposto-
lus. Omnes nos manifestati
oportet ante tribunal christi. Inopi-
nabile. Apostolus. Dies domini sicut
fur ita in nocte. Inexpugnabile. Pro-
verbiorum. Zelus et furor irae si
perent in die vindicte nec acqui-
escet cuiusque precibus et non ac-
cipiet pro redemptione dona plu-
rima. Erubescibile. Apostolus.
Quem fructum habuisti cum illi
quibus nunc erubesceris. Pre-
dicta vero erubescencia erit in duo-
bus. Primo inveniendū in iudi-
cium quia mali cum habeant tunc
corpora ponderosa oportet illos
tunc portari ab angelis sicut A-
baque portatus fuit ad lacum leo-
num in babilonem. Secundo in-
stans coram iudice quia pecca-
ta eorum erunt omnibus mani-
festa. Unde illud. Revelabo pro-
panda tua in facie tua et cetera.

Locis iudicii debet esse con-
spicuis. Sed. ierlm et terra adiacens
viciis esse communis cum sit quod lo-
tus mediis nunc habitabilis. Sec-
undo quod debet esse publicus. Et locus
prophetis est famosissimus. propter opera
nunc redemptionis que ibidem gesta
sunt. Tercio oportet locus ille res
negocii quod tractandum est ibi op-
eris et iusticie. Moses autem olivetum
quod apud vallem illam designat
miam. Iosaphat autem quod iterum
prophet iudicium designat iusticia.

De iudicio. Capitulum. XVII.
Quoniam solus secundum partem di-
uina et etiam forma hu-
mana christus iudicabit quod
iudicabitur ordinaria iudicabit
ut deus cum tota trinitate. Et iustis
deus delegata iudicabit ut bonis
Vnde nota quod quoniam sunt modi iudicii
duo. Primum modus est prime auc-
toritatis quo iudicabit tota tri-
nitas. Secundus est subauctoritatis
quo iudicabit christus ut bonis. Tercius
est assessorie dignitatis quo
iudicabunt apostoli et viri perfecti qui
cum iudice enim necesse est retribue-
re quod melius sciens leges et co-
suetudines regni dei quod bonis
licet implendis et sciendis opera debent.
Quartus est approbationis quo iu-
dicabunt omnes sancti et etiam angeli.
Quintus modus iudicandi est aul-
pā iudicandi cum manifestare. Sic
etiam mali iudicabunt. In iudi-
cio christus habet actus oppositos
unus scilicet active et alium passive.

Quoniam? namque est infirmitas et
alius passus. In primo enim ad-
uentu christi venit ad iudicandum
passive in secundo vero ad iudicandum
active propter hoc in primo aduentu venit
in forma infirma. in secundo ap-
parebit in forma gloriosa. Vnde
est quod christus in iudicio videbunt iusti
et in natura diuinitatis quod hu-
manitatis. Animalis autem illo
modo forma diuina videtur potest
et hoc duplici ratione. Primo
propter deum disposuit in ipso videtur
quod natura sui gratia non sufficit ad
dei visionem. Secundo propter demeritum
delectationis quod est in visione dei. Ita
quod videat deum secundum iohannem
vita eterna est quod potest amari re per
bis. Et predictis patet quod christus ap-
parebit. blando iustis sicut di-
xit. Gregorius et terribilis iniustis
quod figura est in columna nubis
indie et ignis in nocte. Vnde
debent enim mali humanitatem
christi nec timeant et ut diuinitatem
ne gaudeant boni autem utrumque
christi naturam videbunt. Signata
quoque christus monstrabit et infigura
ma passionis scilicet crucis et clas-
suras. Debebit quoque christus super
in loco eminentiori cum scis mali
vero subtus in terra quam dilectos
erunt. Et merito tunc christus iudicium
exercet tunc quia non sicut meita
singulorum in quod sunt omnes thesauri et
sapientie et scientie dei absconditi quod
non est re de aliis eorum super quod iustis
iudicabit. Non enim fecit peccatum.

hec est iudicis dei? in ore eius
et h' duo p'pue decet iudice

De iudicis. Ca. XIX.

Iudices quicquid erunt in
iudicio Quidam enim iudi-
cabunt et dampnabunt ut
quorum merita dampnabilia p'mix-
ta sunt aliquibus bonis sicut illos
qui habuerunt fidem sine opibus

Quidam iudicabunt et saluabunt
per quorum merita bona p'mixta
sunt aliquibus malis venialibus
omino impmixta sunt bonis ut qui
habuerunt ut quorum mala merita

Quidam non iudicabunt et damp-
nauerunt sub ameto fidei Qui-
dam non iudicabunt sed iudica-
bunt et saluabunt ut quorum me-
rita bona impmixta sunt malis
sicut perfectorum pauperum xpi de
quibus **Ma. XIX.** Vos qui sece-

deretis et **De p'dictis** quatuor
ordinibus nota quod omnes homines
iudicabunt iudicio retribuciois
sed non iudicio discrecionis In
fideles enim quia non fuerunt ci-
ues civitatis dei tamquam hostes
sine ulla meritorum discussione et
audiencia punientur fideles ve-
ro mali tamquam ciues cum merito-
rum discussione et audiencia pu-
nientur Isti autem non ideo iudica-
bunt ut merita eorum de novo
discutiantur an bona vel mala sit
Sed ut bonorum p'minencia om-
nibus manifestetur et ut eorum ma-
los appareat iusta sententia dampna-
tione Due sententie fuerunt in

iudicio una pro bonis alia co-
tra malos Sententia ita bonos
ostinet septem clausulas Ista est
amabilis veritas ibi vult. Secunda
est divina benedictio ibi bene. Tercia
pena dilectio ibi p'ris mei. Quarta
est misericordia retribucio ibi p'prie
Quinta est regni assignatio ibi reg-
num. Sexta est p'prie ibi quod. Septima
est p'prie ibi p'prie. Septima est p'prie
eterna ibi ab origine mundi Iste senten-
tia contra malos ostinet sex clau-
sulas Primo a deo separatio de-
cum videtur Ite. Secunda male-
dictione ibi maledicti. Tercia
in carcerationis inclusionem et
h' ipse in Quarto p'prie acbi-
tem ibi ignem Quinto libe-
rationis desperatione ibi eternum

Septimo demonum associacione
ibi qui per est dyabulo et ange-
lio eius. **De innoatione mundi**

Uerminato iudicio statim
erit innoatio mundi que
si complebitur quod in p'prie
ante est in modo id est quod de-
bet in infernum. Sicut et ille ma-
gis ignis elementa purgabit
eum habeat virtutem expulsi-
onis forme extrinsece Sic modo? in no-
uab' cum habeat virtutem suble-
vandi. Mundi autem innoari id est pul-
chritudine forma id est debet esse
multiplici ratione primo quia sicut dicitur
nunc sunt quod est purgati. p' eo
quod infecta erat p'prie p'prie bonis
ita dignum est ut mundus innoetur
p'prie glorificationem hominum

Secunda ut creature emunetur de
p' labore quod boni p'prie. Tercia
ut totus mundus p'prie p'prie
libile conformetur boni glorificatione
Quarta quia modo? factus est ut boni
nunc p'prie creature omni p'prie
noscat quod in sua natura videre
non poterit vni in futuro p'prie
oportet meliorari et purgari ut
impulchritudine creature apti
resultet spes creatoris. Hec autem
si erit ad necessitatem quod deus alie-
ri dei non possit sicut modo quod ad
iocunditatem ut videtur delectationi
visionis intellectualis addat dilectio-
nis sensum. Orbis celestis
et ipsa apte impmixta nulla
habet impunitatem sicut habet elementa
h' tunc modo? ipse et ideo
innoabunt h' non purgati sunt In-
noatio vero in illis duo requiritur
scilicet motus cessacione claritatem
splendoris aptiorum quod cessabit
sol in oriente et luna in occidente
ubi creati sunt Huiusmodi h' est
ratio quia corpora superiora facta
sunt ab ipso hominis duritatem
Unum autem p'prie necessitate corporis scilicet
ad statum generationis et corrupti-
onis et ideo cessante illo cessabit
motus. Alio modo p'prie delecta-
tione in pulchritudine creature et
aperte cognoscere dei in illis ideo lux
illorum non cessabit h' augebitur
Quia elementa nota quod terra est
sicut cristallus et planabitur. Aer
erit clarior nec habebit impmix-
turas quas habet modo quia non

erunt nubes neque ventus neque plu-
via neque ros neque grandis neque
nix neque tonitruum neque fulgura

Ignis etiam et aqua sunt puriores
et manebunt non solum secundum substantiam
sed etiam secundum suas qualitates. Quod
habebunt quidem quantum ad habitum
Sed non quantum ad usum quia cum hi
duo elementis magis ungeant ut
qualitates active scilicet frigiditas
in aqua et caliditas in igne
magis sunt generationis et corrup-
tionis principium et talis effectus
ipsorum non erit aptior et apte h'
videtur itere ut ipse secundum alios dicitur
tunc hec duo elementa intire quia
dominus tunc incidet in illis
teste basilio secundum prophetam vox domini ita
fuit quod calidum visum et frigidum
glaciale tendit inferius. Per
spiritum autem in aqua et lux in qua
manebunt quia de omni et ideo igno-
bile tendet deorsum sicut gressu treu-
et opacum et tenebrosum h' **P**ro-
tergo quod celum et terram transibunt
quantum ad formam h' non quantum ad
substantiam Patet et ex predictis emi-
nari transmutationes elementorum
et generationem animalium et plantarum
quia cause istarum cessant. Aptus ista
dicitur et a itere non quantum ad substantiam
h' quantum ad actionem et passionem
Corpora vero celestia habita quod
et lux clarior videtur remanere
et. Verum illa que sicut dicitur
est intumescit saluam in hominem
qui similitudinem habet cum omni genere
creature et apte hoc in hominem

in nouatione et glorificatione pnt
dici omnia innouari et renouari.

De penis inferni. XXI.

Sicut patet diuina potestas
in creando sapientia
in gubernando et clemencia
in reparando. Sic patebit
ei? iusticia in puniendo. Dignu
em est neqns remaneat de dec?
peccati sine decore iusticie. licet
autem peccatu sit transitorium.
tamen erit pena perpetua multis
plici ratione. Prima ratio est qd
homo peccauit i suo eterno pu
nietur in eterno dei. Secunda quia
materia ignis infernalis eterna
est. scilicet peccati macula ideo
et pena. Tercia quia peccatu est
contra illum qd est infinitus. Vnde
et pena debet esse infinita no
quidem acerbitate sed duracione.
Quarta qd homo p peccatu p
mit i se bonu qd est posse etnu
Quinta quia mala voluntas re
pborum eterna est. vellent em
in peccato si possent perpetuo de
lectari. ideo perpetuo debent puni
ri. Sexta quia in infinitu erit
racionabilis cum ipponit finitu in
finito in iudicando. sicut corpif
cibilis in appetendo et irascibilis
in adherendo. vnde et pena erit
infinita. Septima qd dampnat?
de peccato peccato nuq habet
bit veram penitenciam. ideo deus
nuq mutabit punitionis isti?
sentenciam. Octaua quia pecca
tum a vita perpetua sepat. scilicet

a deo. ideo mortem perpetuam pec
cator inuenit. Post rationes in
ducant exempla de eadem ma
teria. Videmus em qd emptio
momentanea dat ius possidendi
perpetuu. Item vlnetio momē
tanea mortem inducit perpetuam.
Item casus infoueam tpalis ē
detentio vero perpetua. Item cri
men lese maiestatis temporale
est seruitus perpetua. Item pla
ga temporalis est liuor perpetuus.
Quomā in peccato est delectatio
cum contemptu merito ptpitatur
peccator in locu infimu et despec
tum ac maxime a statu glorie
elongatu scilicet in infernum.
Vbi a despectibus rebus puni
atur. scilicet a fecibus corporum
mūdanoru quia in innouatione
mūdi quicquid est ignobile in
mūdo ad locu penatu confluit.
et ibi horrorem carnis multipli
cabit. **De diuersitate penarū**
Quoniam in dampnatis sit
diuersitas peccatorum
erit etia diuersitas penarū.
vnde cum in peccato sit
auersio a creatore et conuersio
ad bonu comutabile et de ordi
natio voluntatis contra dictamē
racionis merito pena variabitur
propter ista. Vnde propter auersi
onē est carēcia visionis dei. sed
propter conuersionē erit pena malis
incedi propter inordinatōē autē vōis
et voluntatis. est pena vniū qd co
hī i afflictōe vaia acba et etna

Ignis infernalis non omnes
equaliter cruciabit qm ab eo
dem igne alij plus alij minus
torquebuntur sicut qd plus uel
minus peccauerūt sicut ab eo
dem igne aliter vritur palea et
alij lignu. Quāuis autē ignis
ille sit corporeus. nec possit a
gere in spiritū ipsū calefaciendo
agit tamē in ipsum ut istumē
tum diuine iusticie ipsū ledendo.
Et ille dolor ē maximus tamē
propter potestiam diuine manus
illū ignem mouētis tū propter sen
sibilitatē paciētis tū propter ime
diationē conuictionis. Infernus
est locus tenebrosus cū sit loc?
tristitie lūmē autē sit delectabi
le. Tamē lūmē ingerit tristitia
p. accidens scilicet in quātū ostē
dit ad ēste. vnde in inferno erit
ad obscurū luminis quo damp
nati videre possint vñ dolent
non vt letent. Repbi vident
vsq; ad diem iudicii gloriā
bonorū in vniuersali non in pti
culari. qui a vidēt eos in mag
na gloriā. sicut non qli. de huius
vero visione non letant sed es
tant. tamē propter inuidiā aliene
felicitatis tū propter carēdam pro
beatitudinis. Post iudicium
vero hoc ipsū eis sūbtrahit i pe
nam eorū cum videbūt in hoc co
spectu idigni reputari. In damp
natis erit fletus spiritalis scilicet
dolor interior et non fletus cor
palis quū est cū resoluōe lacri

marū quia cessante motu celi nū
la iā erit generatio uel corrup
tio tamē erit ibi etia illa. que
corpali ter nō sūt i spe tu scilicet
compressio cerebri et deformacio
faciei et hui? Verūis quē do
minus cominat nequāq; mal
erit quia nullū animal pter ho
minē remanebit. Erūt autē ibi
verūis cōsciēcie rodens animā
et nō corpus. In loco sumo sola
est leticia. In loco infimo sola es
ticia. In medio id ē i mūdo hic
sūt modo pmixta. Post diē iud
icii tūmodo tria loca erūt in
habita scilicet colum infernus lib?
Quot sūt loca penalia. Requē
sup in libro qcto. de descēsu xpi
ad inferos. Octo genera penarū
in legibus esse scripsit Tullius.
scilicet dampnum. vincula. vbera.
racionē. ignominia. exiliū. mor
tem. seruitutē. Hec omnia pos
sunt penis infernalibus ad ap
tari. Primo patet quia damp
nati amiserūt deū et omnia bōa
tam gracie qd glorie nō solum i
re. sed etia in spe. ysa. Non re
manebit testatū ut hau. pa. aq.
de fo. scilicet diuine mie et ig
nialus de incendio scilicet caritatis
quia p m. q. finita est etas et
cōsumata est messia. De secūdo
ligatis manib; et pedib; qd. De
ēdo pū. Mallei patientes im
piorū corda. Istud non intelli
gitur de malleis malleis sed
de diuersitate penarū quibus impij

Mallei patientes
impiorū corda
Iste non intelligitur
de malleis malleis
sed de diuersitate
penarū quibus impij

inallia. De q̄to ap̄dā. Quāti
glorificauit se. i. De q̄to fa
cies cōbuste v. e. Immo tā ig
noſum erit corp⁹ p̄coris q̄
aia reſumēs ipm ſtupēbit q̄n
illud videbit. Et vell; h̄c tale
fiat fuit q̄n dimidiū erat cō
meſtū v̄mbo. De vi. p̄dicte eū
in tē. epti. De vii. gregori. Ibi
mors ſp̄ viuit et hoc fuit dīcē
in apocalipſis. Eū mors ſcū
da. De quarto tēonum. Pā
ceps p̄uiciarum. fca ē ſub ē.
Nota q̄ dāpnati ſub t̄bto pe
natū ſp̄ fūit et tamē nūq̄ p̄ſol
vent. Et p̄dās tollige q̄s ibi
erit calor ignis. ſtūdor frigoris
tenebre. fumus. lacrime. inter
iores. aſpectus demonū. clāſ
im. p̄perū. auidias. ſitis. feto
sulphois. v̄cemis. conſciencie
vicia. carcer. timor. dolor. pu
dor. inuidia. rancor. trifticia. ca
tencia uiſio. ſis domini. ablacio
ſpei omnis ſalutis. Ip̄m etiam
eſſe q̄s oīs creatura appetit pe
nā ē eis q̄ q̄rent in corp⁹ et non
inueniēt. Ibi erit ſi ut ait dyo
p̄ua fantaſia demēs. dāpnā
et furor. inſcibilis. De gl̄a
ſcō. Ca. XXII.

Numq̄q̄ tāto p̄fecti
us ē q̄nto magis dū
giē cōndi p̄cipio. Ho
mo autē q̄ p̄fectū eſſe expectat
duplicem habet finē vltimum
Vnum extrinſecum quā eſt bea
titudo creata que nos beatifi

cat in patria formalit̄. Alium
habet finē intrinſecū qui ē beatitu
do creata que nos beatificat ef
fectiue ſc̄z ipm deū. Primo bea
titudo ſcilicet creata eſt tāq̄ ſis
quo q̄ſciē. Sc̄da vero ſc̄z incre
ata tāq̄ finis in quo. Alio mo
do iudicabant p̄bi de beatitudi
ne. ſed male. De b̄t cō ſc̄ici
beatitudinē in p̄ate ani. ni. cōſil
tere. Per ip̄atēti autē in cōg
nitione veritatis. Sed epiurei
in voluntate. Nos autē dicimus
duplicem eſſe beatitudinem ſi
aut p̄ius dictum eſt. Deus re
munerat ſuos ſm merita vnde
apostolus. Unusquisq̄ mercede
dem accipiat ſm ſuum laborem.
Et p̄pter merita Iobis. Gratiā
p̄o gratia. mathei. Ite et vos
in m. et q̄illi? f. d. v̄b. Et ſup
merita vnde menſuram. bo. et
con. et coag. et ſc̄ efflu. igitur
ſi. v̄m. De dotibus beatorū

Capitulum. XXIII.
Dos in patria illud eſt
q̄s immediate et p̄mo
animam domino iūgit
vt eſt v̄lio. dilectio. cōprehē
ſio. Sic enim quedam dona pa
tris ſicut eſt ſapiencia et intel
lectus que licet animam deo
coniūgat non tamen ſine ha
bitu medio. et p̄pter hoc non
dicuntur dotes. ſed anime p̄e
miacione. Dotes etiam nō
appellantur dona quelibet que
dāc anime i tradicione in gl̄a

Sed dona p̄cipua per que ab
actum vite glorioſe diſponitur
Dicit et in p̄nti non appellatur
p̄prie dōs q̄dāq̄ donū datū ſpō
ſe in ſua traductione. Sed donū
p̄cipuū de quo ſuſtēdari debeat
Dotes ſūt duplices. quedā em̄
ſūt apte aīe quib⁹ deo tāq̄ p̄m
cipio vite ſue ſine habitu medi
o coniūgit. et p̄ quas traditū
in aplepus ſpōſi indiffolubiles
fructores. Quedam vero dotes
ſūt ex p̄te corporis quibus ipſū
corpus ſubdit aīe tāq̄ p̄m
cipio vite ſue ne per ipm aīa ab actu
glorie retardet. Notandū etiā
q̄ dotes aīe ſūt de p̄mio ſub a
li. Dotes autē corporis de p̄mio ac
cidentalibus. p̄p̄s dotes nō habet q̄
ſponſus eſt. dōs autē poſſeſſio
ſponſe eſt. q̄ vſu eius de habebit
poſt mortē viri. Similit̄ nec āge
li dicunt̄ habere dotes quia cū in
nupcijs ſit cōſenſus aīoꝝ et vni
o naturā. ſi nō eſt i āgelis licet
p̄mū nō habeāt. vnde et angeli
nō poſſunt dici ſponſe ergo nec
dotes habebūt p̄prie. Sponſis
carnalibus dant̄ ea ſc̄z dōs dona
tio. p̄p̄ nupcias et p̄aſena. dōs
autē eſt donatio facta ſponſe ex
p̄te patris et hoc ad vſū ſponſi
p̄pter onera m̄atmonij ſi ad poſ
ſeſſionē ſponſe. In diuinis autē
deus pater dat ſponſe dote; ad
poſſidendū. Sed ſpōſo cūſto ab
gloria et honore et nō ad vſum
quia honorū nrōrū non indiget

Donatio autem ſup̄cias eſt q̄
a ſponſo dāc ſponſe. et hoc erit
in futuro gaudiū q̄ habebit aīa
in viſione caſti hominis. P̄aſena
eſt q̄s habet ſponſa p̄ter
dōtē ſicut ſūt munera q̄ ſibi dāc
ab amicis et h̄mōi. Iſtud erit
in patria p̄ gaudiū q̄d h̄bēit p̄
ſocietate beatorū et de cōgiatula
cione felicitatis illorū.

**De dotibus anime i generali
Capitulum. XXV.**

Dotes aīe ſunt tres ſcili
cet. cōgnicio. dilectio.
inbeſio. ſue tēcio que
a quib⁹dā appellat̄ cōprehēſio
a quib⁹dā vero fruicio. Harū
dotū numer⁹ multiplici accipit̄.
Primo ex p̄te virtutū theologi
carū quia cōgnicio ſuccedit fidei
dilectio ſue inbeſio vero carita
ti. cōprehēſio autē ſpei. Accipit̄
aliomodo ex p̄te p̄tenciā aīe
cōgnicio nāq̄ p̄t appropriari in
telligēcie. dilectio volūtatī. cōpre
henſio memoriē. Appropriat̄ ē
etiā a quib⁹dā ēbo alijs p̄tencijs
ſc̄z racionabili et inſcibili. Sed
iſtud d̄ concupiscibili et inſcibi
li ſenſitiua. non poſteſt intelligi
quia deus non eſt obiectum po
tencie ſenſitiue ſed intellectiue.
Poſſunt et p̄dicte dotes accipi
ſc̄z etia q̄ trib⁹ p̄ſonis appropri
antur ita vt cōprehēſio reſpiciat
potenciam patris. cōgnicio vero
ſapienciā filij. et dilectio comita
tem ſp̄itus ſancti. Circa iſtas

notes nota q̄ cognicio p̄tencie
rei uise p̄sentiam cōprehensio po
nit rei cōtingēciam. dilectio po
tencie amantis ab re amata colli
gandiam. *De doctō aīe in
speciali. Ca. m. XXVI.*

Dominus aīe est cog
nitio qua diuina essētia
videbit̄ ab omnibus to
ta s̄ non totaliter id est prout est
finita. Videbitur tamē essētia
diuina limpidius ab vno q̄ ab
alio et iste defectus erit ex parte
videntis non uisū quia idem erit
uisum. *Similitudo* namq; cōstitit
in p̄fecta opacōne potencie altissi
me scilicet intellectus et circa ob
iectum altissimi scilicet deum. Ex
parte igitur obiecti cum sit vnum
simplicissimum nulla potest esse
diuersitas sed ex parte potencie.

*R*am in quā vna potencia ma
gis erit p̄fecta lumine glorie q̄
altior tanto p̄fectius opabitur
circa vnu et idem subiectū sicut
idem sol diuersimode a diuersis
aspiciē vel eadem littera a diuer
sis legentibus scdm qd̄ oculus
magis vel minus est ad viden
dum dispositus. *T*ribus modis
cognoscitur aliquid. scilicet qd̄ est
vel sicut est vel quid est. *P*rimo
modo cognoscitur deus in via et
a malis. *S*ecundo modo videbit̄
in patria a bonis. *U*nde iohānes
Similes ei erimus qm̄ videbi
mus e. s. id est maiestatem clari
tatem bonitatem etc. *T*ercio

modo nec a bonis videbitur nec
a malis neq; in via neq; in pa
tria. quia finitum numq; capiet
infinitum. *V*idebimus deum in
se et deum in nobis et nos in
deo et deum in creaturis et crea
turas in deo. *C*ognoscere autem
deum in sua essētia est visio me
ridiana. *C*ognoscere vero cre
aturas in verbo est visio matu
rina. *S*ed cognoscere creaturas
in se hoc est in proprio genere
appellatur visio vespertina. *V*ide
bitur etiam vnusquisq; cogita
tiones alterius prout vult ipse
cogitans manifestare. *V*nde
*G*regorius. *V*nius cuiusq; men
tem ab alterius oculis corpulen
cia non abscondit. *V*idebunt
itaq; iusti deum vt gaudeant. et
videbunt gloriam sanctorum vt
congaudeant videbunt quoq;
penas reproborum vt de peccat
orum euasione gratias agant.
*A*d sciendum qualiter videatur
deus sine medio nota qd̄ triplex
est medium scilicet deferens et obnu
bilans et disponens. *S*ine me
dio igitur deferente videbit̄ de
us quia dei visio nō est p̄ distan
ciam sed per p̄ncipiam cum ip̄s deus
essencialiter sit p̄biq; videbitur
etiam sine medio obnubilante
quia tollitur speculū et enigma
que ambo sunt in via. *Q*ui enim
uisus nō in p̄ncipio nō possit p̄pter
debilitatem i tā excellētē lucē figi
nate ē h̄c medium. s. speculū. etiam.

*Q*uia vero infinita est distācia
inter speculū et rem visam p̄
ter hoc obscure relucet ibi simi
litudo vnde videtur in enigma
te idē obscure. *V*idebit̄ q; sine
medio simulaebit̄ q̄a deus cōg
noscat seipso et non p̄ aliquam
abstractā similitudinem alias
creatura esset terminus et deus
nō esset vix sine oīum. *R*ō aut
videbit̄ de? sū medio disponēte
qd̄ est gr̄a et gloria. *O*p̄tet ei
ap̄acionē esse inter visibilē et
uisū. *H*ec dispositio erit ex parte
visit̄is et nō rei vise. *S*cđm
q̄ multiplex ē mediū. *P*rimū
ē mediū p̄ncipii. p̄ncipii peccata nō
tā diuident̄ inter vos et deum
vēm. *I*stud ē mediū impiorū
*S*cđm ē mediū creature. ap̄.
*I*nnuēntia dei a crea. mundi
p̄ ea q̄ fac. sūt q̄c. hoc mediū ē
philosophorū. *T*ercū est mediū
figure. ap̄. *O*ia i figur. cō.
il. *I*stud fuit mediū patriarcharū
et ap̄harū. *Q*uā ē mediū scriptu
re. p̄s. declaracio ser. tuorū. et
i. t. l. b. p. hoc ē mediū theolo
gorū. *Q*uā ē mediū fidei apo
esto fidelis vsq; ad mortē q̄c. h̄
est mediū fidelū q̄ tāq; i enig
mate videt̄ deū. *S*ya dos aīe ē
dilectio. *S*ed in dilectiōe; vic
tutē et dilectionē dōc. dēa ē du
plex. *V*na est sū hitū q̄c. p̄t.
est id. ap̄. qd̄ t̄ant de statu gr̄e
in statu glorie. *D*os autē ē qd̄
sup̄ merita dāt. intraductionē

sp̄se. *A*lia ē dēa p̄nes obiec
tū. quia licet obiectū vtrubiq;
sit de? nō tū sū qd̄ deus. *S*; e
rit obiectū v̄ntis. igitur ē summa
bonitas. *O*biectū autē dotis in
quā v̄mbilis in vnu sp̄m. *N*o
ta qd̄ fides et spes sū tē euacua
bit̄ i pat̄a. *C*aritas vero nec
sū tē nec sū actū ei? euacua
bit̄. s. solummodo sū modū q̄
ip̄fectio ip̄i? tollit. *D*icit etiā
aug? qd̄ fidei succedet spes des
quā videbit̄. *S*pes vero succedet
bitudo ad quā p̄uēti sumus.
*S*ed caritati nūc succedet. q̄
pocius augebit̄. *T*ercia dos
aīe ē cōphēio q̄ ē itēcio v̄si et
amati ul̄ ē tēcio v̄ri et boni et
p̄mi. *E*t istud v̄rū est p̄t op̄
hēdere sūc p̄ atq; et non cir
cūplecti diuinā imēstātē.

De doctō corp̄is in genere
Capitū. XXVij.
Itaq; pars p̄fectius
habet esse in suo toto
q̄ p̄ se. vnde. sicut aīa
nec a corpore corruptibili sepata
p̄fecti? habet ēē q̄ ei adiūcta sic
i suauo reuicta i corruptibili
p̄fecti? hēbit esse. q̄ modo sepa
ta. maxime cū nō ip̄diat tūc a
corpore sicut modo qm̄ pocius
de glorificatione corp̄is hēat tūc
gaudū speciale. *D*ots corp̄is
sūt q̄tuor. quāp̄ numer? sic ha
bet. *P*ā ad hoc qd̄ corp? p̄fec
te sit s̄biectū aīe nec cū ip̄diat
in op̄ibo gl̄e. q̄tuor m̄q̄tūē quorū

duo pertinent ad sensum. alia duo
pertinent ad motum. Quo ad sen-
sum duo requiruntur. Vnum ut sit
facile receptibile species sensibilium
ad quod disponit claritas. Al-
terum ut non sit receptibile passio
nisi ignobilius ad quod disponit in-
passibilitas. Quo ad motum etiam
duo requiruntur. Vnum est ut per co-
ntinua inclinationem non restet
suo motori ad quod disponit agi-
litas. Aliud est ut corpora per quod
mouetur non resistat ei ad quod dis-
ponit subtilitas. Alia suffraganea
talibus est quod in homine quadruplex est
compositio. Prima est quantitas co-
ntinua. Hec compositio tunc erit per-
fecta quando quantitates ita equantur
ut nulla pugnet contra aliam et
hec faciet impassibilitas. Secunda
est compositio materie cum forma.
Hec autem compositio erit perfecta
quando materia tota vincit a forma.
Pones hanc perfectionem summe
subtilitas. Tercia est compositio
corporis organici cum anima. Perfectionem
istius compositionis est quod omnia orga-
na sunt impedita sunt mobilia
ab anima. Pones hanc perfectionem
summe agilitas. Quarta compositio
est corporis cum spiritibus lucidis quod
bus mouetur corpus ab anima et
hunc compositionem secundum perfectum sta-
tum eridet claritas. Quarto summe
nisi predictorum secundum appetitus quod
sunt in elementis. Nam penes aquam
transparencia summe claritas. Penes
terre soliditatem summe impas-

sibilitas. Penes subtilitatem ig-
nis sumitur subtilitas. Penes
mobilitatem aeris agilitas. Quod
tamen summe iste dotes secundum quatuor
defectus quod habet corpus humanum
a quatuor elementis de quibus opponitur.
Habet enim corpus humanum ab ig-
ne caliditatem et inde nigredinem.
A terra grossitatem. Ab aere passi-
bilitatem. Ab aqua frigiditatem et
inde tarditatem. Sed ista tolluntur per
quatuor dotes corporis. Christus assump-
sit quatuor dotes anime passionem suam
sicut dicit Hugo de sancto victore.
Claritatem in transfiguratione. Agi-
litatem quando ambulauit super mare.
Subtilitatem in nativitate quando salua-
torem originali integritate matris natus
fuit. Impassibilitatem in cena quando
corpus suum discipulis manducandum
dedit. De dotibus corporis in
specie. Ca. XXVIII.

Prima dotes corporis est cla-
ritas. Sed non quod dicitur
aliquid clarum dupliciter. A
quia purum sicut dicitur vitrum cla-
rum. aut quia lucidum sicut dicitur
stella clara. Corpus autem glo-
rificatum et erit purum et lucidum.
Vnde utroque modo erunt clara
corpora. Duo enim sunt quod causant
obscuritatem in humano corpore.
Vnum est materie impuritas. Al-
terum est luminis paucitas. Tunc
vero tollitur utroque scilicet illa
impura densitas et obscuritas
quod ex modicitate luminis est
et ideo erunt corpora clarissima.

Nota quod corpora septies tamen erunt
clara sicut sol modo quod dicit dominus
quod iusti fulgebunt sicut sol. Huius-
modi est lux lune sicut lux so-
lis et lux soli septies fit sicut lux
viri dicitur. Sciendum quod quod corpora
sanctorum non equaliter erunt clara quod meli-
or anima corporis habet lucidum. Vnde
licet corpus christi super modum excel-
lat claritatem aliorum tamen in operatione
sanctorum potest claritas afflari cla-
ritati solis secundum illud nobis timere
tibi non timere. Item idem christus claritas
sanctorum potest respectu christi comparari
lumi stellarum vnde apostolus stella differt
a stella in claritate hoc est quod sci per
vel minus lucet secundum beatitudinem meriti
eorum. Claritas vero purorum quod post
baptismi mortuum atque perveniant
ad annos discretis operari pos-
sunt lumi lune quod sicut luna non ha-
bet lumem a se habet a sole ita isti non
habent gloriam ex merito proprio sed ex
merito christi baptismi. Et ex pas-
sione christi habent efficaciam. Opera-
dos corporis est impassibilitas que
resultat ex virtute anime suum corpus
potest contineri ita ut anullo ex-
teriori agente valeat immutari. Pri-
ma quavis corpora sanctorum sunt opo-
sita ex contrariis illa tamen contrarietas
erit ad omnimodam equalitatem
et concordiam redacta dixerunt autem quod
quod impassibilitas sanctorum resultabit
ex natura quantum corporis habet hoc non
est verum quod nichil de quanto corpore
venit in operationem materialem
corporum inferiorum. Differentia est in-

impassibilitatem sanctorum et ade in statu
innocentie et purorum in limbo. quod
impassibilitas sanctorum erit non pos-
se pati. Sed impassibilitas ade
fuit posse non pati. Impassibili-
tas vero purorum in limbo erit nichil
pati. Et hoc non est ex potentia re-
sistendi leioni extenuare quam ha-
bebunt. Sed ex ordinacione divine mi-
sericordie quod non permittit eis ad
adhiberi per quod possent ledi. Ex
quo patet quod si tales puri post
resurrectionem ponerentur in ignem
lederentur ab eo nisi obstarer ius-
ticia divina. Secundo est de corpori-
bus glorificatis quod si etiam pone-
rentur in inferno non sentirent ex hoc
aliquid leionem. Subtilitas est tria
dotes que aufert grossitatem corporis
creata ex materialitate ut ele-
mentum ex operatione elementarum quali-
tatum. Notandum autem quod duplex est
subtilitas una scilicet ex raritate per
um statum non appropinquat et ex ta-
li subtilitate efficitur corpus facile
divisibile et non erit in corporibus
glorificatis. Alia est ex perfecta
victoria forme super materiam et huius
subtilitas est vniuersalis sicut sol dicitur
subtile. Et hoc modo erunt corpora
nostra subtilia. Sciendum etiam quod si
aut duo corpora non glorificata a
liquo sequeretur inconueniens scilicet quod
vno corpore glorificato esset po-
tenda agendi ac intrandi partes
alterius corporis in alio vero es-
set impotencia resistendi. Corpus
vero gloriosum potest esse simul in

eodem loco cum corpore non glo-
rificato sed dictum antiquorum
quorundam quod tamen nec fides
habet nec auctoritas et ratio de-
monstrata uia contradiat habet
tamen aliud apud se. **N**am
sicut in corporibus non gloria-
tis ipsa grossities impedit ne
duo corpora simul in eodem lo-
co esse possint quia unum alteri
resistit ita grossities ista per glo-
rie subtilitatem tollitur a deo quod
corpus non gloriosum possit re-
sistere glorioso ita quod corpora
gloriosa penetrabunt alia cor-
pora non illa diuidendo sed ea
subintendendo manente distincti-
one dimensione utriusque corpo-
ris. Quarta dos corporis est a-
gilitas que tanta erit sicut ait
augustinus quod protinus ubi
uollet spiritus erit et corpus re-
rumpitamen sicut melior anima
corpus habebit lucidius sic et
agilius ita tamen quod uoluntas scorum
erit omnino iuncta rationi unde uolu-
tas eorum nunquam appetit quod non de-
bet. Sed uoluntas anime melioris
uollet rationabilior citius moueri
corpus suum quam alteri et spiritus
minoris glorie non ualens corpus
suum ita cito moueri sicut aliter.
Unde patet quod in omnibus re-
sistabitur dictum augustinum sci-
licet quod ubi uollet spiritus pro-
tinus erit et corpus. Quare au-
tem corpora modo sunt tarda et
tunc agilia hec est ratio quia

nunc in corpore duplex est mo-
tor scilicet natura elementi pre-
dominans que mouet ad deter-
minatam locum et uoluntas ani-
me que mouet indifferenter ad
quemlibet locum. **N**unc ergo corpora
tarda sunt ex otaria inclinatione
nature ad uoluntatem quod predo-
minans naturaliter deorsum trahit
insuauis autem natura erit totaliter
subdita uoluntati ubi et mouebi-
tur corpus ad impium spiritus.
De aureola igne. **Ca. XXIX.**
Aureola est metis specia-
le gaudium ueniens ex
opere precellenti et pre-
uilegiato. Sciendum autem quod
sicut ex gaudio essentialis pre-
mius quod est aurea retribuat in cor-
pore quidam decor qui est glo-
ria corporis ita ex gaudio aure-
ole resultat alius decor in cor-
pore ut sic aureola principaliter
fit in mente sed per quamdam re-
dundantiam fulgeat etiam in
carne. Sciendum tamen quod de-
cor ciuitatis que in martirum
corporibus apparebunt non potest
dicta aureola quia martires aliqui
cicatrices non habebunt utpote
qui sunt submersi uel famis in-
edia uel squalore carceris in-
terempti et isti tamen aureola
habebunt. Tribus generibus
hominum debet aureola quod per multi-
plici ratione. Primo ex operibus excellen-
tissimis cum anime potentiam excellencium
ait opus rationabiliter est per deum uirtutis

Excellentissimum autem opus
concupiscibilis est obseruatio cas-
tatis uirginalis. **E**xcellentis-
simum autem opus irascibilis est
perpenso mortis. Unde patet quod
predicatoribus et uirginibus et
martiribus debetur aureola. Se-
cundo patet horum numerus et
suffragia et hostibus quos per-
pugnas magnificas uincimus.
que sunt mundus caro demonia.
Martires enim uincunt mundum
Virgines carnem. Predicato-
res dyabolum quem non solum
de se sed etiam expellunt de cor-
dibus aliorum. Tercio patet
idem per uictoriam triplicium
passionum. Sunt enim passio-
nes innate et illate in cordibus
alienis. Sed passionibus innatis
superant uirgines illatas re-
to martires illas que ante sunt in
alienis cordibus uincunt predi-
catores. Quarto distinguuntur
tunc aureole secundum ea quibus pro-
nobilissime conformantur. Christus enim
fuit doctor secundum quod ueritatem mun-
do manifestauit. fuit quoque mar-
tir secundum quod a mundo passionem sus-
tinuit. fuit etiam uirgo secundum quod
purityte seruauit. Quinto sumuntur
aureole secundum significationem in tes-
tamento ueteri. Tria namque habebunt
aureolas sicut legitur in ex-
emplo scilicet altare incensi et archa
federis et mensa propositis. Prima
significat aureolam martirum
quia corpora sua super altare passi-

onis immolauerunt. Secunda signifi-
cat aureolam uirginum que sicut archa
se deris auro fuit intus et extra
decorata ita uirginitas mentem
et corpus ornat. Tercia signifi-
cat aureolam predicatorum que sicut
mensa propositis ministrant panes
doctrinae aureola diminutius di-
citur et hoc in comparatione ad au-
ream. Unde nota quod inter auream
et aureolam et palma differentia
est. Aurea enim est premium sub-
stantiale quod methaphorice dicitur
corona tamen ex parte metit quia
non respondet generi operis sicut
dicit caritatis tamen ex parte premij quia
per hoc efficitur homo particeps
diuinitatis et per consequens regie
potestatis tunc etiam ratione perfecti-
onis quod significat figura circuli
laris. Aureola uero est premium
accidentale sed illud quod respondet
opere excellenti et preuilegiato scilicet
martirio uirginitati et predicationi.
Palma est premium accidentale
nec radici nec operi debetur sed
tantum uoluntati. Tale premium ha-
buit sanctus martinus ex eo quod
martirium desiderauit licet opus
non fuerit subsecutum unde tan-
tatur de ipso que et si gladius
persecutoris non abstulit tamen pal-
mam martiris non amisit. Nec
autem palma nec aurea nec au-
reola debet dici. **D**e aureo-
lis in specie. **Capitulum XXX.**
Aureola prima debetur
martiribus in quibus

perfectissima victoria est de in-
pugnacione exteriori. Et hec per-
fectio victorie considerat ex duo-
bus. Primo ex magnitudine
passionis quia inter omnes passio-
nes tenet locum et preterea dolor
tactus omnibus alijs doloribus
preminet et ideo in hoc gloriosior
victoria est. Secundo considerat ex
causa pugne quod ipse Christus est. Mar-
tirem enim non facit pena sed ea
id est mors suscepta propter Christum.
Sciendum quod martirio non de-
betur premissum in hoc quod ab exteri-
ori infligitur. Sed secundum hoc quod
voluntarie sustinetur quia non me-
temur illi pena que sunt in nobis et
non per ea que sunt extra nos. sicut
nec demeremur nisi per ea que sunt
intra nos. Quanto autem id est
quis sustinet voluntarie difficili-
us est voluntati sustinere tanto
voluntas que propter Christum illud
sustinet ostendit firmius in Christo
fieri et ideo excellencius ei premissum
debetur. Aureola secunda debet
virginibus propter singularem vic-
toriam quam de carne obtinent con-
tra quam continue bellum geritur.
Quandis autem et vidue pugnent
contra carnem perfectius tamen
virgines triumphant quia nobis-
simum genus victorie nunquam
hosti celsisse. Illis virginibus
aureola tantummodo debetur que pre-
ponit habuerunt virginatatem per-
petuo conservandi quibus hic pro-
positum fuerit interitum integritatis

tamen carnis manende. du-
modo in fine vite inveniatur ad
premissum apostolum rediisse quia vir-
ginitas mentis reparari potest sed
non virginitas carnis. Si autem ali-
qua sit virgo carne etiam si pro-
positum perpetuo non habuit virgi-
nitatis servandi non est tamen
dubium quod habitura sit speciale
gaudium de incorruptione corporis
super essentiali gaudio. Sicut
etiam innocentes de hoc gaudebunt
quod immunes a peccato fuerint quod
vis peccandi oportunitatem non ha-
buerint. Nota quod aliqui corrupti
possunt carne nec tamen aureola
lam amittunt sicut illa que violen-
ter opprimuntur. Unde dixit lucia
Si in vita me corruptis mores in
duplicabitur ad coronam quod non est
intelligendum de aureola duplici
ta sed quod duplex premissum reportabit
unum pro virginitate custodita et al-
liud pro iniuria quam passa est. Sci-
endum insuper quod virginibus debetur
fructus cuius et hoc quod celestem
vitam ducunt que signatur per centum quod
nisi ille transierit deleva ad dexteram
viduis vero debet fructus sexaginta.
quod tales excere se debent in operibus
miserie que signatur per sexaginta. Conjugatis au-
tem debet fructus sexaginta quod talibus
sufficit implere decalogum in fide
continentie. Per ductum enim in archam
denarium fuit sexaginta. Aureola tertia
est predicatorum quod perfectissima victoria
contra dyabolum obtinetur quando animas non
solum dyabolo impugnat non preterit

sed etiam cum de regno illius expellit
et non solum a se sed etiam ab alijs.
Nec est dicendum ut quodam volebat
quod aureola predicatorum debetur pla-
tis tantummodo quod eo petit ex offi-
cio predicare et docere sed quibuslibet
qui exercet licite actum istum pla-
tis autem non debetur hec aureola
quibus habet officium predicationis nisi
actu predicationis quia aureola non de-
betur habuit sed actu pugne. se-
cundum illud apostolum. Non coram mi-
seris laetamini. Nota quod quod predicare
et docere cum sit actus misericordie
digne spirituales etiam computantur
de enumeratione celestium gau-
diorum. Capitulum. XXXI.
Ultimo celorum gaudia
sub epologo numeremur
non quod singula genera
sed genera singulorum. Tot sunt gau-
dia particularia que quibus habet in
se vel in alijs quod ea soli dei no-
ticia comprehendit et illi que sunt summa
sapientia voluit ea scribere. Tantu-
gaudebit quisque de bono alterius
quantum de bono proprio quod tantum non est
intelligendum de intellectu gaudij sed
de numero gaudiorum. Tot igitur
et tanta sunt ibi gaudia quod omnes an-
geli et sancti mundi non possunt
ea numerare omnes geometrii non
possunt ea mensurare omnes grama-
tici dyalctici rhetorici non pos-
sunt in omnibus explicare quia quod
oculus non vidit nec auris audiit
non in corde hominis hoc preparavit
deus diligenter. Gaudebunt igitur

filius dei et omnes sancti. Infra se de
celi et aliarum creaturarum corporali-
um pulchritudine intra se de cor-
poris et animae gloria. Oportet
se de angelorum et hominum associaci-
one. De his omnibus se igitur spirituales
inestabili delectantur. reiciunt autem
ipse obiectum omnium sensuum premissum
sit futurus. Est namque deus spe-
culum visui. Cythara auri tui
et organum gustui. Balsamum olfactui
et odorati. Ibi est etiam lucis eternalis
Amicitias spiritualis habundantia.
aureum in alijs requies hyemalis
Ibi teste augustinus fulget quod non ca-
pit locum sonat quia non capit tem-
pus olat quod non spargit flatus
Capitulum quod non minuit educta
Ibi fuit autem argutus finis de us
sine fine videbitur sine fastidio
amabile sine fastigacione lau-
dabile. Ibi stulticia videtur
sapientia salomonis. Ibi esset
deformitas pulchritudo abso-
luta. Ibi esset tarditas veloci-
tas asahelis. Ibi debilitas in-
dicaret fortitudo samsonis. Ibi
esset mortalitas longa vita ma-
tusalie. Ibi paupertas esset reg-
num augusti. Ibi in augustus
Nichil obest nichil deest Nichil
il affluit nichil defluit Nichil
extra quod appetat nichil intra quod
fastidiatur. Ibi in bona edificium. De-
us est radium plenitudinis de vo-
luntati multitudinis pacis. Me-
morie continuacio eternitatis.
Augustinus. In libro de corpore

et anima misera vita o caro illa
 vita amplecti debuisti ubi vita
 sine morte ubi iuuentus sine se
 nectute ubi lux sine tenebris
 ubi gaudium sine tristitia ubi pax
 sine discordia ubi voluntas sine in
 iuria ubi regnum sine amissionem
De merces scilicet tam magna est
 quod non potest mensurari tam multa
 quod non potest numerari tam copio
 sa quod non potest finire tam preciosa quod
 non potest estimari augustinus illud
 quod promittit deus fide non capi
 tur spe non attingitur caritate non
 apprehenditur desideria et vota trans
 cendit acquiri potest estimari
 non potest Ibi finis augustinus caemina
 non desunt premia non deficiunt
 ibi nichil quod amabit deest ibi
 nichil desiderabit quod non assit
Illa beatitudo sicut ait augustinus in
 duobus consistit scilicet in ne
 cessitate praesentia omnis boni
 et in necessitate absentia omnis
 mali De ista gloria sic loquitur
 augustinus **O** vita vitalis dulcis et
 amabilis et semper memorialis
 ubi summa securitas secum tran
 quillitas tranquilla iocunditas
 iocunda felicitas felix eternitas
 eterna beatitudo et beatitudo
 sine fine visio atque laudatio dei
 Ibi affluentia divitiarum influen
 tia deliciarum et confluentia bonorum
 Denique de gaudiis celestibus
 nota hoc verbum Mens cognos
 cendo dat amando fruendo Est
 sublevari clarum corpus pa

riens nihil **C**orpoia sanctorum sci
 ta libra fortia sana Pulchra vo
 luntas plena Sed absque pati
 sensus amicitia concordia plena
 potestas Pax secunda deus et
 gaudia sunt animabus Gaudia
 pax requies liber secunda iuven
 tus Non peccat sapiens sanus
 dives redolens laus Aureola
 martir doctrix virgo quod meretur
 fructus centenus sexaginta quod
 tricenarius Virginitas viduis et
 coniugibus tribuet Ex omnibus
 praedictis collige spectare quodam
 gaudia solum ad animam quodam
 ad corpus quodam ad totum conuic
 tum quod cum felici fine quisque be
 atus finem merita recipiet sine fine

Expliat Cöpendiū theoloicae
 veritatis Amen. ii

Spes mea sola in vicois gra

N . . . G

BIBLIOTHECA
 VNIV. FACELL
 CRACOVENSIS

Incipit Epistola lugubris
et mesta simul et consolatoria de
infelice expugnatione ac misera
irruptione et invasione Infule
Euboye dicte Heligropontis a
pfito crucis christi hoste Tur
chorum impiissimo principe et
tiranno nup. inflicta: ad Reue
rendissimum patre ac sapientissi
mum dñm dñm Bessarionē sa
cro sancte Romane eccie Car
dinalē Sabinū et Patriarchā
Constantinopolitanū. edita a
Roderico Santic Episcopo Pa
letino Hispano p. sachtate do
mini nostri Pauli scdi pontifi
cis maximii castro suo sancti
Angeli de vrbe Castellano.

Reuerendissimo i cristo
patri ac clarissimo et
sapientissimo viro dño
dño Bessarionis sacrosacte Ro
mane eccie Episcopo Cardina
li Sabino et Patriarche Con
stantinopolitano. eiusdem R.
P. obsequētissim⁹ orator et ca
pellan⁹ Roderic⁹ Santic vtri
usq; iuris et artū p. fessor Ep
scopus Paletin⁹ Hispan⁹ Ca
stri sancti āgeli de vrbe p. san
ctissimo dño nostro dño Pau
lo secūdo pōtifice maximo Ca
stellano seipm cum deuota ac
humili reconmēdacione. Audi
ui et cōturbatus est venter me
us et a voce gemit⁹ mei cōtre

muerūt labia mea atq; p. dolo
re singultus occupat vocem et
heretem linguā viscera cōmota
non laxant. Adeo ut ego ipse q̄
in hoc cōmuni dolore de quo di
ctur⁹ sum te cōsolari ac tener
rimam ad lacrimas naturā tu
am a fletu cohibere p̄ssimiq;
animi tui mesticiam aut linire
aut leuare decreuerā cōsolacōe
egeam. Sane non est ut aiūt
optim⁹ cōsolator: quē p̄p̄ij ge
mitus vincūt. Nec limit alienū
dolore: qui fracta in lacrimis
sua verba dimidiat. Sed fate
or non fū ipse ex eorū numero
quos poeta signat. leu⁹ inq̄t
cōmunia tāgūt. Tanto quippe
ut ego arbitror hic dolor cun
ctos fideles vtrq; acerb⁹ quā
to omnes premit cōmun⁹. Au
disti Reuerendissime ac p̄ssimē
P. audisti planct⁹ populi tui
et ut cū p̄p̄ta loquar: audisti
vllulatus eorū qui habitāt in
insula maris quomā inimicus
manu extenta detellauit eam.
Expeter⁹ dicendi ordo si ad ali
os verba agerem: ut dū huius
nobilissime infule quā. Euboy
am ali⁹ euripū hodie vtro R
igropontē apellant calamitosā
eladem referre gestio aliquid
de illius situ: descripōe et qua
litate afferre. Augēt quidē me
sticiam: nedum terre feracitas
aerisq; salubritas sed et situs

atq; loci incredibilis cōmodi-
tas. Est enim ea orbis plaga
sita ut ad traiciēdas in **Asiā**.
Europāq; ingentes copias at
q; tuendas vel expugnādas.
Redum omnē gretiam et **Tur-**
quiā h; et adiacentes regiones
ac ceteras archipelagi insulas
Ipsamq; **I**taliā infestandā
miro modo accommodissima sit.
In qua re extēdere calamū lati-
us nisi q; ad te. **P. R. L.** oquor q;
ea omnia notissima habes. **S**i
tū in alior; manus h; inculta
Ep̄la inciderit. paucula ex mul-
tis breui recolam. fateor exige-
ret res ip̄a letiozem scriptorem
h; et alacriores auditores. dab-
tu eloquentissime. **P.** rudi atq; i-
fulto sermoni veniam. quomā
ut optime nosti nunq; ip̄a festi-
ua oris elegātia cū animi dolo-
re concordat. **T**anta igitur ac-
tal' ea insula ē ut q̄lis et quāta sit
nrā misera iactua hūmaq; infeli-
citas: **I**p̄a q; p̄fidi hostis nr̄i ef-
fusa iocūditas palā demōstrēt
adeo ut si dicere phas ē. vtiā; a-
nūq; nob; tā cara notaq; fuisset
a nūq; hostis potiri ea valuisset
Dec igitur insula **P**igropōtis
omni seculo noiātissima fuit. cū
et̄isq; vicinis regionib; nō pa-
rū terrore extitit. **E**st igitur sita
totaq; circūfusa mari egeo: qd̄
archipelagū quidā vocant. **I**n
ea ut **S**trabo voluit cōplures

flouerūt ciuitates. quar; p̄eci-
pua ut **M**etropolis calcis erat
quā hīs infauis atq; infelici-
bus dieb; p̄fidi hostis expu-
gnauit. ab alia vero fronte ver-
sus **E**lespontū. ciuitas est olim
et hodie hōreū appellata. **R**ur-
sus ea insula ūsus otinēt. **H**oe-
tiam respicit item et **T**ratiam. i-
ter quas fretus rapidus **E**uripi
interfluit qui insulā ipsam et cō-
tinentē disternnat. **A**b eo igi-
tur **E**uripi fretu p̄multi insulam
ip̄am **E**uripū appellarunt. hic
fretus fama ē. septies die ac no-
cte reciprocatur qd̄ **P**linius **S**trabo
item **P**ompom; mella asserūt
Huius vero **E**uripū non nisi vē-
torum vi reciprocare cōtendit
Et ut breuiorib; agamus h; in-
sula ab oriēte mare **I**chareum
Asie oppositum habet. ab occi-
dēti **M**irthoum **A**thice a septē-
trione **E**geum. **A** meridie vero
Ereticum et **C**arpacum respicit
ut **P**linius refert. habet rursus
insula ipsa in circuitu passus.
•ccclxx. milia. **N**ec illa ē insula
viris et armis fortissima q̄ olim
romanis infestissima sepe vere-
cūde repetere domum coegit
ad vltimum tamen ut **L**uius
ipse refert: **S**ulpitius consul et
rex **A**ttalus repentina expugnā-
tione filiq; celeritate q̄ procho-
lor nūc p̄fidi turchi paucis
dieb; postq; appulsa est classis

Orbem aggressi sunt: **E**ā ita
q; insulam a **C**entū et plurib;
annis inclitū et excelhū. **P**ene-
torum dñum optimo iure ob-
tinuit: atq; in t̄palib; cū ingē-
ti fidei catholice gloria tenuit
et **A**rabie **B**arbaroz mirifice
defendit. **I**n spūalibus vero in-
mediate tue subest amplissime
Patriarchali sedi **C**onstansti-
nopolitane. **T**ante igitur eius-
dem insule quietudini p̄fidi-
us ip̄e turchor; p̄nceps inuidēs
illud p̄sape ad eā dicere vide-
batur: veniēt inquit dies et di-
ez tibi hostis. agust; est michi
locus. fac spacium michi ut in-
habitē. h; p̄fecto est illa in-
sula quā rursus p̄saias sigre ui-
sus ē cū ait. vllulate q̄ habita-
tis insulam maris. qm̄ in capti-
uitate hostes traduxerūt robu-
stos eius. suffoderūt domos et
posuerūt insulā in ruinā. **E**t se-
quitur vllulate naues maris
q; deuastata ē fortitudo vstra
hostis manū suā extendit et cō-
turbauit eam. **E**t iter plangi-
te. possidet illā hostis noster et
cōculcauit s̄chificacō; ne inuo-
cetur nomen altissimi sup; eo s;
Alec **I**heremias huius insule
futurā cladē tacuit quā p̄ci-
plāgens. omēs inquit persecu-
tores ei; cōprehēderūt eā: int̄
angustias facti sūt hostes eius
in capite paruuli ei; ducti sunt

in captiuitatē an̄ faciē tribulā-
tis manū suā misit hostis ad
omnia desiderabilia ei;: p̄cipi-
tauit meia illi;: dissipauit mu-
nicōnes ei;: et repleuit sangui-
ne hūiliatū et hūiliatā. **M**ei-
to igitur p̄ssie ac māfuetissie
pat' oculi tui deducūt q̄si tozrē-
tem lacrimas et q̄si lugens et
cōtristatus sic affligeris dicēs
cum p̄p̄ta **I**mp̄operiū specta-
uit cor meū et miseriam: et fusti-
niū q̄ simul cōtristaretur et nō
fuit qui consolaretur et non in-
ueni. quare in hac acerbissima
calamitate recte ad te cū alte-
ro ex p̄p̄tis dicere audebo. vn-
de querā solatozē tibi: ad quē
mesto vultu tu ais cum eodē
p̄p̄ta. nolite incūtere ut cōso-
lemini me sup; vastitate popu-
li mei. ecce p̄operāt dies inter-
fectōis et vastacōis et fletuū
Quid enim tam alienū a religi-
one q̄ et ip̄ius religionis nō
sentire detrimenta: quid tam i-
humanū: quid tam extraneum
a pietate q̄ patrie q̄ calamito-
sis non cōpati: **C**eter; p̄ssime
pater quo pacto ego i hac pa-
trie clade mestissima te cōsolari
audebo: qui in eis sapiētissimis
quos in defensionem platōis
edidisti libris ais patriā quā
q̄s sortitus est colere et venera-
ri oportere magisq; fili; matrē
Constat qd̄dem lugere extinctā

matrem ad ei⁹ veneracione pti
nere. Idq³ ipa natural pietas
suadet et diuina lex nequa^q p
hibet luxert deniq³ suas clades
sancti viri. **E**la⁷ Job iust⁹ q
dem inter omes qui erat i terra
suo³ tamen clade pcepta vesti
mentoz cisione et cineris asper
sioe vim doloris expressit. **C**ri
st⁹ quoq³ p²¹9 **A**salum fleuit
q³ sorores consolaretur. Non er
go est huani animi h³ agrestis
sed ferib³ has non flere calamita
tes. quoz metis duritiam pro
picta signat in quib³ p²ussi eos
et non doluerunt. Ad te igitur mi
tissime pat⁹ Job ip⁹ in hac ama
ritudie tua amarissima dicere vi
sus est. **N**ec fortitudo tua forti
tudo est lapidis nec caro nra e
nea est. pia est ergo tua tristi
cia et si dici potest beata miseria
h³ est quod merore augeat no
enim p²issima natura tua: mo
do hec qua patimur cruciat cala
mitas. Quipmo sup dolore vul
neru tuo³ addiderunt dolore q
da alia q futuras qd⁹ et grauio
res clades rli qaz ppli tui pmo
to⁹ xpianitatis omnat⁹.

Verū fortissime ac ostāissime
p² cū recolo qz ad te loquor: fu
git a me omnis gemit⁹ et iā nō
tecū flebo sed tecum ipse cōsola
ri incipiam quippe cum p²lapa
libera ad te fronte dicam. quis
tu ut timeas ab omni mortali

atq³ ut ad Job alter amicor³ di
cebat vbi ē fortitudo tua. vbi
virtus tua. vbi paciētia tua. et
pfectio viar³ tuarum qui nosti
scriptum. dom⁹ iusti plurima
vna fortitudo et rursum nō cō
tristabit iustum quicqd ei acci
derit. **T**āta est enī pectoris tui
firmitas tāta mentis stabilitas
ut recte cū ppha dicere possis.
non timebo milia populi circum
dantis et itez non timebo situr
babitur terra. **C**ū igitur hanc
magnitudinē animi tui. cum sa
pientiam cum virtutū cumuli i
te diuinitus ogestū attente cō
sidero scio forti animo feres eā
calamitatem. habes enī tecum
ea omnia patientie roboris et
virtutis ornamenta que veras
affert cōsolacōes cōn ea leua iā
cula q nob misera p²mat viuē
dicondicio quare nec mea nec
cuiusuis mortalis eges cōsolati
one. **Q**uo enī pacto ego imbe
cillis et ignau⁹ audebo illud tu
um fortissimū atq³ sapiētissimū
pectus cōsolari. quod in lōge
grauioribus cladibus nō qui
dem gregarios aut priuatos
hoies h³ gloriosissimos Impera
tores cōsolari: et de eoz fortissi
mis aīs: scit: sol: et val: oēz me
roris dolore pellere. **S**i igitur
aliqua animū tuū pmit mesti
cia: cōsolētur ipa vulnea tua ipa
efficacissima ūba tua qbz soles

et potes aliena limire. facile enī
sibi medetur qui ceteris saita
tis medicamēta rependit. **T**ue
igitur sapiētissime cōsolacōnes
tibi solamē prestēt. **N**am ut
de te Ambrosi⁹ dicere visus ē.
quomodo non potes in te refu
gere qd sapiētius apud alios
vitare studes. recole animo tuo
R. p. eas rferitissimas quidē at
q³ cōnatissimas oracōnes et ut
ita dixerim cōsolatorias cōsola
cōnes quas ad diue et beate me
morie Imperatorē **C**onstātino
politānū elegātissime descrip
si nedū in vlt⁹ sed orbe famo
sissimas. **I**lle pfecto tam va
lide sūt ut nullum tā ferum tan
q³ inhumanū aīm putē: quem
non a quibuscūq³ merorib³ re
pente leuare possint. **A**is enī
sapiētissime pat⁹ ad eūdem au
gustū p²imo ad te facile fore
eum cōsolari Imperatorem qui
non min⁹ sibi q³ ceteris valet
imperare. **N**ec p eius innume
ris virtutib³ quisq³ apcius cō
solabitur q ip⁹ sese. **E**t subdis
tu quoscūq³ casus omēm for
tune vim atq³ impetum tua cō
stantia et virtute pulcherrime
superasti. **A**ddis rursum secreta
igitur animi tui in hac calami
tate forti aīo explica et nobilē
illum diuinūq³ philosophie
et toti⁹ sapie thesaurū quē aīo
tuo recōditum habes: parūp²

reuiolue. **Q**ue omnia. R. p. agūt
ut cōsolatorē neminem apci⁹
q³ teipsum inuenire possis. **M**eri
to igitur ad te ut ad alter⁹ Job
dicem⁹: ecce docuisti plurimos
et man⁹ lapsas roborasti. vaci
lantes firmauerūt manus tue
nūc autē si venit plaga quare
cōturbaris: **I**gitur p sapiētia
tua: pro cōstantia: p magnitu
dine animi tui: omēz mestiCIA:
depone: si potes include si nō po
tes. et dic cū **D**auid ppha. pa
ratus sum et sū turbatus atq³
secundum multitudinē doloris
in corde meo cōsolacōnes tue le
tificēt aīaz meā. **E**cce inq³ i cor
de ut innuat merore ip⁹ in cor
de paulisp² r²tinendū non lacri
mis exprimēdū. **R**ecordare pa
ter amplissime qz ut scriptura
cōmemorat in edificō tēpli san
cte iherusalē lapides malei ton
debantur ne in eoz collacōne
son⁹ malei audiretur. **S**ācta
igitur ecclia fidelū: tipū tenens
iherusalem q edificatur ut ciui
tas duris necesse est: psecutio
num cōcussioib³ conteratur
Nec tū audiend⁹ est son⁹ ma
lei affligētis nō ergo murmur
resonet: non queremomia sed
mens bene cōscia cōseruet paci
entia. **E**st enim v²9 paciens
ut ait **B**reg. qui licet aduersis
atteritur: a spe sue rectitudinis
nō curuat. **I**dq³ i eo maxime

cōspicitur: si nec sermo lacrima-
bilis ex ore prodeat: nec dolor
tacitus animū frāgat. **C**ogita
in sup̄ reuerēdissime ac piissime
pat̄ totoq; animo verte nībil
ex tuo a te ereptum esse. **E**as si
q̄dem animas fateor: tue dictio
in tuoq; oneri forsan periculo
commisissas: nūc idē indulgētis-
simus deus qui contulerat ad se iu-
re suo reuocauit. **V**erū q̄ ut a-
iunt nūq; piculum sine piculo
vincitur. voluit deus tecū miseri-
cordit̄ agere. quippe absq; tuo
piculo te ab eo animarū onere
cura atq; discrimine liberare di-
gnatus es ut quos nō sine con-
sciē metu gubnabas in terris
beas p̄prios intercessores in cel̄.
Inter cetera tñ. **R. P.** que animū
tuum demulcere eiusq; merore
speciali? aut tēperare aut leuare
debent q̄ tuorū mīhi accomodissi-
ma visa sunt.

Primū ē cōsideracō dñe volūtatis
cui tuā debes cōformare mētē.

Secūdu est cōsideracō tue dig-
nitatis et auctoritatis que nul-
lis frangitur aduersis casib;.

Tertiū ē cōsideracō huāne inq̄-
tatis q̄ has meruit et leuiores
calamitates.

Quātu ē cōsideracō sup̄ne prouide-
tie et bonitatis q̄ nouit qd potius
ecclē et suis fidelib; expedit.

Libet igitur primā cām bre-
ui p̄stringere: q̄ omēs merore;

cuiusuis occurrentis cladis a
cordib; fidelū pelleze recte q̄
dein debet: ut videlicet voluntati
dñe nostram libenter aptem?
Sic in simili clade iheremias in
Tremis clamabat. **Q**uis est in-
quit hic qui dicat hoc fieri dño
non iubente. **N**emo igitur rē-
sentit qui non credat ac firmo
animo gerat hoc esse dñi actū
voluntate. **C**ōstat itaq; iusti
et timorati hominis proprium
fore iudicijs dei non contrista-
ri: teste enim propheta cuncta
iudicia dei vera et iustificata in
semetipsis. **E**t apud sapientē
legimus pondus statera: iusta
iudicia dñi. **N**am et eodē **S**a-
lomone teste cum iustus sit de-
us: iuste oīa disponit. voluntati
itaq; dñe nostra sunt vota ap-
tanda: cui nullum preferre affe-
ctū debemus. hīc **I**ohannes
Crisostomus exponēs illud. nō
adhesit in cor prauū. **C**or inq̄
prauū et distortū ē: qd nō vult
qd deus vult. **E**t **A**ug⁹. omē velle
nr̄m sub dñi voluntate clauda-
m⁹ feram⁹ patiēter quippe et li-
bent̄ queuis iacula licet acerbā.
dicentes cum **I**ob. **S**i bona sus-
cepim⁹ de manu dñi mala autē
quare non sustinebim⁹. **N**ec a-
uertam⁹ ab ei⁹ voluntate: si repel-
li nolum⁹ ab ei⁹ hereditate. **A**-
uertit se autē a deo: q̄ cōtristatur
de hīs que fiunt a deo. **S**ed et

Augustin⁹. **M**agna inquit mī-
seria est cōtristari de hīs q̄ deus
vult et non parua temeritas:
eum q̄ omnia agit fletib; incu-
sare: p̄ hīs maxime q̄ nō vale-
mus vitare. **E**t enim **B**regō.
ait **Q**uisquis de p̄secutōe mur-
murat: qd aliud q̄ iusticiā feri-
entis accusat. **E**t iter⁹ ipse gre-
gori⁹ puriore se factore suo ex-
timat q̄ cōn flagellū q̄ relā pat̄.
Eumq; p̄culdubio sibi postpo-
nit: cuius iudiciū de sua p̄secu-
cōne redarguit. **A**dde q̄ non
recte orare uisū sum⁹ dicentes
fiat voluntas tua: cum liberta-
tē arbitrii nostre sue voluntati
nō sociam⁹. **Q**uia ipso **A**ugu-
stino teste: non noscitur corā
deo iustus: cui displicet q̄ agit
deus iust⁹. sed nec ei⁹ amicus cō-
p̄batur. q̄ et apud **E**thiōcos
amicorū ē idē velle simul et nol-
le. **E**a debere cōformari studea-
mus voluntati diuine: ne inui-
si a ei⁹ infestī videamur. sciētes
q̄ si cōtristamur de eius volū-
tate iubete: nequaquā ab ea eua-
demus puniente.

Explicanda. **E**st rursus secū-
da causa que a tuo piissimo ai-
mo et cūctorum fidelū oēs dolo-
ris et mesticie vim facile auert:
idēst cōsideracō tue integritatis
sapientie et dignitatis que lu-
cum omnem in se comprimere
ac ihermos et mestos quoslib;

in omni doloris genere cōsola-
ri astringitur. **A**tq; in primis
R. P. **I**llud tue dignitati cōme-
morandū: non quidem suaden-
dum duxi. quoniā pro ordine
pro officio: pro tue dignitatis
gradu: pro tue deniq; auctori-
tatis et sapientie cumulo contri-
stari de aduersis euētib; p̄hi-
beris. **P**ostū quidem in leuitico
scriptū. nō otaminabitur pon-
tifer in morte ciuiū suorū: et nō
discoperiet caput suū nec vesti-
menta scindet: q̄ man⁹ eius
in sacerdotiū cōsecrate sūt et o-
leum fufum sup̄ caput ei⁹. **C**o-
gita. **R. P.** q̄ ea auctoritate et
dignitate poles. ut ceteros in
spiritu fortitudinis cōfortes et
in calamitatib; cōsoleris. **A**d
te utiq; scriptū puta illud p̄-
phete. **C**onsolare eos in vasti-
tate filie populi mei. **E**t iter⁹ po-
fuit te de⁹ ut cōsoleris omēs lu-
gētes. **E**t rursus ali⁹ p̄pha **S**e-
delis plorātib; in cōsolacōne
Cogita iterū pat̄ amplissime
q̄ mesticia tua cūctis fidelib;
merore ingerit. hīc ali⁹ pro-
pheta te signare videtur. **I**n fa-
cie inq̄ tua turbabūtur gen-
tes et cōtristabūtur in cōfusio-
ne vultus tui. **D**eniq; accedit
illō q̄ nīl noui intueri aut pa-
ti vidēs. **N**am ut pulchre ait
Non satis facile est afflictorū
afflictōnes cognoscere: nīl ei

qui expiētum afflictōis nō habuit. **Q**ue res agit. ut tuipē hijs cladib? sepe tritus. simul a otit? forzi animo feras hāc a quarūcūq? psecūonum coluuiem. Illasq? qd ut homo de fleas: h ut vir non sentias: quip pē contemnas ne dixerim tolle res: veluti que pro misera mortaliū viuedi condictione non nisi varias vndiq? calamitates in hac lacrimarū valle pstolaris. **T**antā quidem aduersitatū a miseriarū turbam in xpiano populo sepe pro obdolo aspexit ut iam anim? tuus callū duris simū egerit. dum omnes tui ai p similes quippe a grauiorē calamitates transierint. fateor omnis dolor illis grauior: qui bus magis repētus est. **T**ue tñ. R. p. p. grauis esse nō debet. **I**n castris siquidē posuit? ut noster amicus. **S**eneca scribit: omēs hostiū impetus multo anteq occurrat animo pspicit. qd ut aiūt i fortuna facile sustin? qui semp spectat. **Q**uo fit ut ipse hostiū strepit? eos mō pro sternat quos inopinate occupauit. **M**erz qui affecit? ē certaminib? qui venturis piculis promptus: qui futuro se bello ante ipfū bellū pait: quasi cōpositus. a aptatus omēs adūsos id? facile excipit. **S**ed qd hxc cōmemoro. **N**onne sapien

tissime pater hoc ipm tu doces atq? quadā demonstracōne ostendis. **D**um in eis quos ome morau in defensionē platonis libris a te eruditissime editis a ptissime deducis iuxta eiusdem platonis sententiā plurimū valere ad supandum doloris a in fortunij incomodū ipam ofuetudinē exercitacōnēq? paciēdi ais enim rem amaram atq? aduersā vitandā nisi de gustādo experiamur spernere a superare nō possu? **P** eo quia ut subdis fit ut rem quā racōne cōtempserimus impulsu ppenhoris nature vincere nequeam? cū pmū a repente incipim? experiri. **J**ubes igitur assuescere luctū a dolorem contemnere. **N**unc ergo pissime pater ut alibi ad quēdam ex Cesarib? dicebas talē te exhibere: talē prestare oportet: qualem te hucusq? ostēdisti a qualia docuisti. **E**t ut subdis tu teipm imitare: tu tuis vtere exemplis: noli tibi deesse i q alijs pfuisti. **f**ruere iā. R. p. ea quā laudas ofuetudie. h? pculdubio ipa frequēs adūsitas a hostiū pessa cōcurio: qd qd sp vxat: nouissime indurat. **D**e ei idē agne? nr rfert quēadmodū tirones leuāt lauch licz vociferet a man? medicorū magisq? ferz horret: vteam tñ a vulneib? assueti: qd uis crebro cōfossū

paciē ac sine gemitu a velut aliena corpora curari paciūtur. **Q**uipe non min? dōlet cū dolore definūt: qd dōlēt dolores expellūt: dum ipsos dolores q si non dōleāt equanimiter ferūt ne primus offendiculū aut desperadi causam pbeant: ac ipi? paciētie exempla pre se ferant. **T**este enī apostolo paciētia opus pfectū h? adeo ut ipsa adūsā non modo paciēter h? delectabiliter ferat. **C**uius rei ut puto illa est causa. **E**o enim maior ē quēuis delectacō quo maior ē victoria. **C**onstat quidē eū q fert paciēter aduersa: de seipso victoriā optinere que nō parua ē. **I**dq? sapiēs in puerbijs pulchre describit. **M**elior est i qd paciēs viro forti. a q dñatur i dolore aio suo: expugto re vrbū. ac si diceret excellētior lōge ē paciētia ipa fortitudīe. p illā ppi? vicitur aio: p fortitudinē vero qd exteig ē fupatur. qre subdit. **E**t qui dñatur aio suo seipfū sibi subiciendo melior ē expugto re vrbū. **E**quidē vrbem expugnans qd extra est expugnat. **Q**ui autēz dolorem suū paciēdo deuincit cō seipsum pugnat seq? superat. **Q**ue res agit ut gloriofior sit pugna: a victoria clarioz. **V**ince igitur. R. p. teipfū qui in eo pugne genere alios supe

rafit. **M**ere longanimitate a paciētia: ei? exēplo qd p nob passus est. ab ipso fit paciētia tua. **I**pse enim **I**heremia te ste cogitat cogitacōnes paciē non afflictōnes ut det nob paciētiā. **E**am vtiq? in aduers? longanimitatē tibi ceterisq? i tate dignitatis culmine a ad fidelū instructōez institutis per necessariā apostol? indicabat inquēs signa apostolat? mei in omni paciētia. **E**t itez ostēdit michi xpus paciētiā ad i formacōem. **R**ecordare pater amplissime qd xps **I**mperator noster hijs iaculis calamitof non caruit. **V**inc **A**ugustinus xpm legim? i multa paciētia cuncta mala tulisse. **N**on quidē pte se sed nobis rlmquens exēplū ut sequamur uestigia eius paciēter ferēdo q peccatū non fecit. **R**ecordare insup. R. p. qd ipse noster rēemptor has nob pollicetur psecucōes non quietem aut delicias. **I**n mundo in qd pssuras habebitis. i quo vrbū **A**ugustin? nemo sibi pmittat qd euangelū nō pmittit euangelū inq? nobis tribulacōnes a pssuras pollicetur. **f**alitur igitur q securitatē q tranquillitatē sine adūsitate i hoc seculo sibi pmittit. **C**eterū. R. p. non te cōtrist? illoz fidelū felicissima licz cruetā cedes qui

in ea expugnacōe a phidis tur-
chis gladio cōfossi dicuntur. il-
los enim non amisim⁹. s. ad ce-
lum p̄misim⁹. parare nob̄ fide-
as māfiones. Cōsolare igitur
qz iā nō sūt hospites ⁊ aduene
s. ciues sanctorum ⁊ domesticū
eius quos Bernar. pulchre fig-
nat inquit. O q̄ gloriofi mo-
riuntur fideles in p̄elio ⁊ s̄bdit
Tu qui pugnās pro lege dñi
gaude. si vincis in dño s. magis
exulta si morieris p̄ dño. Nam
si beati qui in dño moriuntur: lō-
ge beatores qui p̄ dño moriū-
tur. Quisquis ei in eo bello oc-
ciditur non perisse: s. peruenisse
creditur. Nullū p̄fecto ecclie pe-
riculū nullū discrimē illatū est.
fideles itaqz xp̄i athlete ut no-
sti non paucorū hostiū cedēs de-
derūt p̄ vlōne: sed gloriofius
seipsos neci dederūt p̄ p̄mācōe
Vbiqz victoria. vbiqz trium-
ph⁹: nam ibi coronatur xp̄ia-
n⁹ si occidit: vñ p̄miatur si oc-
ciditur. Cū enim supat dic̄ red-
dam vlōnē hostib⁹ meis. si ab
hostib⁹ occiditur: audit iust⁹
si morte p̄occupatus fuit aia
ei⁹ in refrigerio erit. Rursus si
fidel⁹ occidit de eo d̄letabitur
iust⁹ cū viderit vindictā. Cum
occiditur audit: Si vtiqz ē fru-
ctus iusto vtiqz est deus vindi-
cās eos in terra. Dices forte re-
uerēdissime ac p̄ssime pater

ad me mei⁹qz similes limze me-
rorem cupiētes illud Job con-
solatores onerosi estis vobis: po-
teram ⁊ ego similia vobis loq̄
cōsolarer ⁊ ego vos sermoib⁹
⁊ roborarem vos ore meo: s. qd
agam: si locutus fuero nō q̄s-
cet dolor me⁹. Si tacerem nō
recedet a me. Rursus ad eū qui
mecum non dolz dicā cum pro-
p̄cta in angustia ⁊ vastitate
qua opprimit te hostis oturbor
nonne videtis in xp̄iano popu-
lo impleri quod ait p̄pha: cir-
cūdedit ⁊ artauit terminos tu-
os hostis: magnificatus est vs-
qz ad terminos vestros. nōne
sopoz tenz vos exp̄ssos: fidelīū
ei⁹ terra agustatur: infidelīū di-
latatur. S. audi p̄ssimē p̄r qd
ad nos de terra: si celū fidelibus
augetur: teste ei apostolo non
habem⁹ hic ciuitatē manētē s.
futurā inq̄rim⁹. et ut Augusti-
ait angustus ⁊ animus quem
terrena hxc habitacō delectat.
Nequaqz igitur locū in q̄ nasci-
mur patriā reputare debemus
illā solū patriā arbitremur de q̄
noster interior homo nat⁹ ē et
ad quā creat⁹ ē. ille igitur loc⁹
a sapiēte. a forti viro ut patria
hñd⁹ ē: a q̄ nemo p̄ mōles ex-
pellēd⁹ ē. Deiqz forsā dices pi-
etas teste ap̄lo ad oīa vtil⁹ est.
Impi⁹ ergo extimatur qui pa-
trie non dolet: magisqz impi⁹

qui grecā gētem oī seculo lau-
datissimā: nedū cūctarum arcu-
um p̄creatricē: sed ab ip̄o nascē-
tis ecclie tpe cristiane fidei secta-
tricem. nō modo angustari s.
cedi: ⁊ exterminari passim abs-
qz dolore cōspicit. Sed facile
p̄ssime pater tibi ip̄e facies sa-
tis si aio p̄spereris voluntati di-
uine nō fore reluctandū: q̄ po-
tius quāta sit in celo q̄ in terra
iuuētium copia r̄spicit. Rursus
quis arguet iudicia d̄i: q̄ abis-
sus sunt multa: aut quis cōsili-
ari⁹ ei⁹ fuit. Quis sane mētis
dubitat sic diuinā p̄uidentia
occulto suo iudicō ordinasse:
ut qd olim multi erāt: tu hodie
vn⁹ sis. atqz rota illa vt⁹ phi-
losophantiū academia q̄ oli-
plurimorū fuit: nūc i te vnū trā-
slata sit. ⁊ multorū p̄scoz tuo-
rū glaz. tu hodie vn⁹ tua sapi-
ētia alleq̄ris. S. obsecro mēte
ohidera qz ut aliter fiat tuipse
efficere non vales. s. ut ita sit:
tua virtutū p̄stātia vales. Rur-
sus quid tuorū cedēs deploras
nosti qz terra exiliū ē. celū ha-
bitacō nrā. Minc b̄ssim⁹ Leo-
p̄ delicat⁹ est cui mund⁹ dul-
cis est: p̄fectus cui terra exiliū.
Nemo igitur cū racōne contri-
stabitur: qz fideles celum. id est
patriā nostram habitent infi-
deles vero t̄re. id est exilio sint
dati. Idqz Job paucis verbis

signat. cū inq̄t n̄l sine cā i terra
sit: ⁊ de humo non egredietur
dolor ut ostēderet viro forti de
aduers⁹ euētib⁹ i terra nō fore
dolēdū. Sane ita ordinat di-
uina p̄uidentia q̄ ut aim ad cele-
stia erigam⁹ a terrena patria
nos commutat. Adde qz ut nr̄
Quintilian⁹ ait multis clarissi-
mis viris patria interdicta est
s. nemini loc⁹. In quēcūqz siq̄
dem locū sapiens veneit ut pa-
triam habebit. viro deniqz for-
ti ⁊ virtute p̄dito oīs mūdus
patria ē. vbiqz est. bene est
Rursus illud p̄ qd bñ ē hōi vt
qz in loco nō est. Quinymmo
qui sapiēs est pegrinatur: ig-
nau⁹ vero exulat vbiqz sit
Vt enī subdit Seneca qd in-
terest vbi vitā agam⁹: vbiqz
hoc corpusculū custodia ⁊ vñ-
culū ai est: huc atqz illuc iacta-
tur: nusqz tñ has miseras vitat
Cogit ordo pollicet⁹ reuerē-
dissime pater ut terciā cām attē-
gam⁹ q̄ oēs a tuo sapiētissimo
ac p̄ssimo aio ac cūctorū fide-
liū merorez aut leuare aut limi-
re recte quis debz: viz nr̄e puer-
sitatis huc inq̄tatis ohideratio
Primo nāqz tuam q̄ maxime
oro dignitatē aio geras: quan-
ta hodie virtutis sit siccitas in
terra: quāta veritatis penuria:
quātaue inq̄tas: q̄ si mēte di-
gesseris: recte celebis: qz iuste

affligimur. ait enim greg. feli-
cior erit consolatio si inter flagel-
la que patimur que egimus. de-
licta ad memoriam reuocamus:
atque hec iam non flagella sed do-
na esse respiciamus. Quid enim aut
aduersi aut calamitatis esse potest
quod non ob nostra peccata mereamur.
Dicite ipso superno iusto iudice
per prophetam. percutiam vos propter
peccata vestra. et alibi qui non cu-
stodierit iustitiam dei sustinebit
mala et iuste iudicabitur. Et i-
terum alius propheta percutiebantur
propter nequicias suas. et rur-
sus propter iniustitias et dolos trans-
feram regna de gente in gentem
Ram et scriptum est. Seruus
sciens voluntatem domini et non fa-
ciens vapulabit plagis multis
In quo verbo beatus Aug. be-
ne inquit videbitur quod pati-
mur si in actibus nostris respici-
mus quod meruimus. Et subdit
dolor quidem flagelli temperatur
cum culpa agnoscitur. Tanto
perculdubio eger feriamur me-
dici patientius tollerant: quanto
putridum sentit esse quod lecat. **S**i
et Hieronimus ad Nepocianum ver-
bis utitur: quasi per hac tempestate
ad nos loquens. Nostris in
quod temporibus Barbari fortes sunt
nostris vicibus christianis superatur ex-
ercitus. et quasi hec non sufficeret
clades: plures bella civilia quam hosti-
lis mucro consumit. Nec nostra cer-

uix elata humiliatur. Rursum omnia a-
gunt ut promittitur: delictis nostris recte
infelicissimus sum? quod tantum deo
displicem? ut per rabie turchorum
perfidorum: illius in nos ira deserviat.
Nihil enim pretermisum est ab
hac sancta et apostolica sede a
Sanctissimo et clementissimo.
D. N. Paulo secundo pontifice ma-
ximo et sacratissimo senatu suo
qui nedum per ea tutanda insula
sed pro traiciendis in hostes fidei
perfidis non paruum thesaurum se-
pe effudit: et quicquid humano
ingenio aut excogitato consilio
cogitari et effici potuit: id tem-
ptatum est. Non enim defuit cla-
morosa tuba sue. **S**ed cunctos fi-
deles principes et populos inui-
tans atque per viscera misericordie
dei nostri repetitis legationibus exor-
tans ut imminenti cladi succur-
rerent. **S**i nec defuit tua lacri-
mosa assiduaque exortatio atque
eiusdem electi dominum. Venetorum
amplissima classis et promptum
perfidum. Denique non defuit ex pre-
obfessorum incredibilis quodam
defensio. **S**i certe obfuit ex la-
tere nostro divina offensio. qua
iam adesse festinabant tempora. non enim
perstruuntur fideles nostros turchorum li-
ceat validissima expugatio: si vicis si-
mi dei ad ipsum christianum iusta indi-
gnatio. quod ut aug. ait soli corru-
ptos hominum mores bellum emendare
atque oterere. Ceterum Reue. Pa.

ad mentem reducam? quoniam
ea quam patimur calamitas a qua
dem pena est aut medicina. **S**i
pena utique culpa precessit: dicite
Gregorio nulla nocebit adu-
sitas si nulla dominatur iniqui-
tas: ea enim si in nobis dominatur
expedit ut hoc corrigat aduer-
sitas. **S**i vero quam patimur per-
secutio: medicina est: quod quod ama-
ra tolleranda tamen. Cogitemus quod
dem quod non possunt egris dulcia
medicamenta. quippe necesse est
ut gravissimum vulnus gravi cure-
tur cauterio. Nam ut aiunt
magnus dolor non molli medi-
cina leuatur. Non est ergo mo-
leste ferendum si cum dolore vulnera
sanentur. Sapienter siquidem vir
patienter fert ignis incendium
in corpore antiquis confosso vul-
neribus. Tu igitur reuerentissime
pater pro tua sapientia egre non
feras iudicium dei aut vindictam
aut medicamentis. Quinymmo e-
quanimiter sustine hoc unum vul-
nus in corpore tam cicatricoso at-
que morbo. Quid enim in orbe
sanum cernimus. Quid in repu-
blica christiana stabile a firmum.
Cur sita per omnes orbis regiones
recole singulas mundi etates
Quid nisi morbidum. Quid nisi
confractum. Quid nisi marcidum
et casum proximum ac cunctis ca-
lamitatibus plenum reperies. Ut
enim pulchre ait Hieronimus? **S**i

facta precedentium consideramus. non
erunt gravia que tollera? **D**ol-
ue prius et cunctarum regionum
vicissitudines parua videbuntur
quod intuemur. et ut anneus Be-
neca pulchre et lacrimabiliter ait.
Aliquid in medijs barbarorum re-
gionibus grece urbes floxerunt
Inter indos persasque **M**acedo-
nicus fuit sermo **B**ithia et to-
tus ille ferarum et indomitae ge-
ntium populus civitates Achaye
potius littoribus impositas ostē-
tat. **S**i et non primum ytalie la-
te? maior greca fuit. **T**hiri Af-
ricam incolunt: in Hispaniam
Preci Peni atque **D**andali tam-
dem Romani gothique se immi-
serunt. **P**ireneos **S**ueuorum transi-
tus non inhibuit greci se in gal-
liam: in greciam galli. in viros
que gothi minas clades intulerunt
adeo ut veluti quidam ex sapien-
tibus ait: per iniuria et incognita se
iacet humana condicio: **E**t ple-
rumque non sponte sed quadam lassi-
tudine locum aliquem homines
inhabitent. Cernis ergo reuerentissime
dissime patet nihil eo de loco ma-
nisse stabile aut firmum sed cuncta
breuia incerta variabilia et ca-
si seruentia decurrant: Quis ei
dubitat non paucas hodie fore
villulas in quibus olim non par-
ue fuerunt urbes regnaque am-
plissima: sed ut ceteras regionum
clades omittam? huius varie

vicissitudinis testis est hic quā
conspicimus Roma que orbis
dñā Gothorū et Vandalorū
clamorem simul et dirupcionē
nō vitauit: **P**ed Lugubri op
pressa metu cōtremuit. Et qui
cuncta se posse iactarūt repēte
de fumo illo potentie fastigio
cecidiſſe compertū est. **T**aceo
eos cōmemorari q̄ elati aliud
q̄ homines se putabāt: suo ta
men exitu atq; excidio seſe de
moſtrarūt quid fuerint. **E**t vt
pauci ſagam nīhil in ore cer
nem? niſi ruinas: clades et cun
ctorū malorū columnes: gētes gē
tibus: Regna regnis coſiſa: ali
os torqueri alios necari: alios
obruī fluctibus: alios imbi le
tos ludere atq; prosperari. **U**
bi illico in medijs undis ſorbē
tur: alios ad ſeruitutē trahi: et
vt inq̄t Hieronim? hic nupti
as: ibi planctum: iſtos naſci: il
los mori: hos affluere diuicijs
illos mendicare: adeo ut omīa
pmixta ſint. **O**mīa timore dolo
re et quadam certa incertitudine
coſuſa. **D**um omī prouintie: oī
vbi quippe et dñi planctus et
qual ſit p̄ cūctos pauor. **Q**uas
vtiq; populorū trāſlaciones mi
graciones vicissitudines atq; in
quietudines non niſi diuino ſ
nunq̄ iniuſto iudicio accidiſſe
credendum eſt. **V**erum q̄ nō
parum admiracionis quippe et

terroris ea res fidelib? ingerat
aliquid tamē ſolaminis affert
dum non ignoram? q̄ ea rerū
vicissitudo nos ad celeſtia eri
git: ut iam tanto firm? atq; cō
fidentius ſupiora cōtemplemur
quāto crebrius commutamur
Et magis delect? p̄gere aut trāſ
migrare q̄ manere.

Supeſt Reuerendiſſime ac
maſuetiſſime pater ut hoc vlti
mo loco quartā tangam? cām
que a mente tue integritatis ac
cūctorū xpī fidelium quicquid
meroris hēz facillime tolli. **V**i
delic? diue pudentie et boitatis
cōſideracō que longe meli? q̄d
uobis et dilecte eccleſie ſue ex
pediat: nouit. **N**ec enim latent
eandē dīnam pudentiā q̄ no
bis pfutura ſit ipō apud **M**a
thēu dicēte. **S**cit pater veſter
q̄d op? ſit vobis hīc Hieronī
mus: plangimus ſepe beneficia
dei: qui nouit noſtre infirmita
ti vtilia. **N**ec aliud clamabat
Petrus apoſtolus. **O**mēz inq̄t
ſolicitacionem veſtrā p̄cipientes
in eū: qm̄ ipī cura ē de nob. **N**ec
hoc te latuit p̄ſtantiffie p̄ cum
tua ſapiētiffiā atq; elegātiffiā
ſnīa idipm̄ oſtirmaſti: dū i eisdē
ſuauiſſimis ſolatorijs oroibz
dicebas. **N**lls p̄ indubitato hñ
dū nī nro cū deſimēto a deo ſiei
ſ bñficētiſſiāz ei? dexterā vniūſa
cū mōeliū comodo ſuppeditare

Eſt enim de? fons bonitatis in
exhaustus p̄inde nichil mali
homibz affert. **E**t tandē pre
clare ſubicis: **I**deo hīs q̄ acci
dunt: acquieſcere potius debe
mus q̄ ſcize extimantes graui
atq; iniquo aīo ferentes. **N**ec
igitur tua p̄mo dīma verba a te
plata ad te referimus. **E**a q; te
cōſolentur que alijs oēs meſti
ciam abſtulerūt. **C**ū igitur ſci
am? p̄uidiſſe altiffimū q̄d no
bis cōgruat: ceca eſt mēs mor
taliū cū de hīs cōtristamur q̄
aſpera nobis videntur dum fal
ſo putam? p̄ p̄ſpera et iocūda
ei? cōſequi benignolētā. **S**i ei
ſacra annalia rēcolim? non niſi
p̄ aduerſitates: tribulaciones et p̄
ſecuciones ſancti viri meruere
grām dei. **A**it enim apoſtol? tri
bulati. anguſtiati quibz dign?
non erat mūdus p̄ has mūdi vi
ciſſitudines trāſiere: **S**ic abra
ham p̄ multas p̄ſecuciones ami
cus dei factus eſt. **S**ic yſaach
ſic Jacob: ſic Moyses et omēs
qui deo placuerunt: p̄ multas
tribulaciones trāſierunt fideles
hīc btūs Aug9. null? xpī ſer
uus ſine aduerſitate et p̄ſecuti
one viuit. **E**t q̄ſquis ab hīs
iaculis immunis viuere putat
nō dū cepit eē xpianus. **H**abet
enim patientie ſue coronā i cō
ſpectu altiffimi: eo per p̄phetā di
cēte **C**ū ipō ſum in tribulacione

Et iterz. **I**uxta eſt dñs hīs qui
tribulato ſunt corde. **F**allitur er
go omis fidelis ſi ſe arbitrat
ab hoc igne p̄ſecucionis exēptū
Quinymmo teſte vno ex ſapi
entibz? **Q**uiſquis videtur exē
ptus dilatus eſt. **A**dde q̄ ad
oēs fideles illa apoſtolica tuba
inceſſantē clamat. **O**mēs inquit
qui pie viuere volūt in xpō p̄ſe
cucionem paciūtur. quos **B**re
gorio teſte aliqn̄ deus ipſe af
fligit dum hoſtes diuici? contra
eos p̄ualeze ſinit: ut fidelium vi
ta quibuſdam certaminibz ex
erceatur: vel ut mūdi? purge
tur. **E**xpediſt rurfus eccleſie dei
inter has erūpnas ac acerbas
calamitates uerſari. **S**cit enī
xpūs ei9 ſponſus e medio p̄ſe
cucionum dilecte ſue incrementa
p̄ducere: q̄d pulchre **M**arius
ſcribit dum inquit. **N**abz hoc
p̄p̄m eccleſia q̄ dū p̄ſequitur
floz: dū opprimitur creſcit. dū
cōtempnitur p̄ficiat. dū leditur
vincit. dum arguitur intelligit
Tūc optinet cū deſicitur. **T**ūc
ſtat cum ſupari videtur. ſed et
btūs **B**regorius hīs cladibus
ne dum tritus ſ; dilatatus ait.
Tūc ſancta eccia valētius in ve
ritate reficitur: cum feruēt? p̄
fide affligitur. **V**ſq; adeo enim
deus ſume bon? et miſericors ē:
ut teſte **A**uguſtino nūq̄ aduer
ſa aut mala ſuis fidelibz inferri

pmittit: nisi ex illis bona et nobis pfutura eliceret. Ideo igitur hac nos acerba clade affligere pmittit: ut caucōres atq; feruētes cōres nos reddat cōtra hostes fidei. **S**epe enim ut sacri interp̄tes aiunt: de? flagellari et oteri fideles suos pmittit: ut ex ipso vulnere et ruina erudiantur et fortius r̄surgant ad p̄figādos hostes spūales et corpales qui nos afflixerūt. Quo fit ut eo dē Augustino teste: vitam mortaliū ip̄a diuina p̄uidētia varijs p̄secuōibus exercet: probatā q; i meliora transfert et i bonos vsus fidelīū vertit. Adde q; ut aiunt afflictō dat intellectū: et plerūq; fideles quos intestina diuīsiō ad ruīnā p̄duxit: Ip̄se dolor illate cladis atq; ad cōes hostē pauor vnamimes efficit. **V**t enim ait philosoph⁹ timor cōis inimicos et dissidētes conciliat. Erat igitur ut p̄speramus hęc calamitas signū in bonū: q; cōspēcta cūcti fideles eo arctius cōtra crucis xp̄i hostes infurget ut multitudo credētium sit cor vnu et anima vna: Et tāto iā fortius sese in hostes v̄miant quāto p̄iculosius diuīsi succumbunt. si cut scriptum est. **C**onfusa est contentiō inter p̄ncipes et errare eos fecit in via. Sic enim scriptura cōmemorat quoniam rex Arad populū Israhel diuīsum et

dissidētem grauiter afflixit. Illi vero se v̄mientes ac voto se obligantes hostē superarūt: et ciuitates p̄ditas r̄cuperarūt. sic ob fidē inter domum Paulis et domū dauid fidiſtei vtrūq; percusserūt. h; tandem ex ea p̄cussione animos v̄resq; reassumētes et quasi vir vnus federati hostes a finib; Israhel pulerūt. hic refert. **O**rosius Scipionē celti cum quēdam interrogasse cur numātia p̄r? inuicta p̄r? v̄ro euerſa foret. At ille concordia inquit Numātis victoriā pepit: discordia excidiū. **Q**uēq; illud verū est: de? neminē fallit qui suo incommutabili verbo ecclesiā suā de camino tribulacōnū saluare pollicitus est. Cum scriptū sit: disposuit liberare eā de medio iūmicorū ei⁹. Adde ei sibi dilectā ē ut de ea p̄ p̄ph̄a; dixerit. **Q**uid potui facere v̄mee mee et nō feci: q̄q; igitur cōn nos exarsēt i breui ira ei⁹. Quis scit si ouertetur et ignoscet et reliquet post se benedictiōem: Quare cōfidētissime Rex et p̄ph̄a dicebat. Cum iratus fueris misericordie recordaberis. Percutit sepe fideles suos diuina p̄ouidentia et p̄ infideles cruciat. Sed tandē consolacōes ip̄is tribuit tribulatis dicēte p̄ph̄a. **Q**uātas ostendisti nob̄ tribulacōes multas et magnas. **S**; illico sequitur.

Et ouersus v̄iūificasti me: et solatus es me. **N**ō nūq; vero eos dē infideles seuiētes sup̄na lōganimitas tollerat: ut extrema iudicij seueitas pumat. sic scriptū ē. **S**up̄ tribulātes eos m̄tet manū suā. **N**ō ergo oturbe mur ex hac p̄fidi hostis illata clade. potēs ē ip̄e q; irat⁹ eā intulit placat⁹ i ecclē p̄c̄m ouerte re. **D**ico enim sanguis suorū suorū efusus ē: h; intrabit i ospe etu ei⁹ gemit⁹ op̄editorū. ip̄se est q; extrema luct⁹ mutat i iubillū: et teste p̄ph̄a ouertit plāctum n̄r̄m i gaudiū. **S**criptū ē ei qui p̄cussit et disp̄sit Israhel ip̄se ogregabit et liberabit eū de manu potētiōis: ait dēiq; cōuertā luctū eorū i leticiā et o solator eos et letificabo a dolore suo. **N**ā et apud Ezechielē i ip̄o recētū vulnere cōsolacōes pollicetur ip̄lo suo. **P**ostq; inq̄t cōpleuerō furore meū q̄scere faciam indignacōne meā et cōsolabor eos et sciēt q; ego dñs. **N**olle q̄dē veritas nō p̄t q; p̄ sapiente hostis fidei excidiū cōminatur. homo inq̄t apostata subito cōteretur: et statū dū nō speratur v̄m̄et cōtricō ei⁹. **S**perem⁹ igitur in eū q; eit nobis adiutor i oportunitatib; et i tribulacōne: et potētā inimicorū facile dissoluat aut i n̄r̄m de dīcōnem cōuertet. sicut scriptū

est. **I**n spū v̄m̄enti cōteret; naues tarsis. id est dissipātis. **I**n p̄ximo nēpe est ut nos cōsoleretur. non enim vsq; i finē irascitur de? quippe ipsa scripturā teſte statim post vl̄cōnē p̄stat beneficium. **I**dq; indubie experiemur. si a spe dñi p̄fidi nō exciderim⁹: si paciēter easdē p̄secuōnes i nostris fratribus p̄tulerim⁹: q̄s ip̄e i p̄p̄ia dū i hac mōdi ageret vita p̄ nobis p̄p̄ellus ē. **S**ic enī nos admonet apostol⁹. ne deficiatis inq̄t i tribulacōnib;: p̄dicebam⁹ ei v̄s passuros varias p̄secuōes. **E**t iter⁹ gaudete cōmunicantes xp̄i passioib;⁹. **Q**uēq; cogitem⁹ q; ois illata calamitas dñe ap̄iciacōis exploratū est signū. **V**n̄ dauid de? tu ap̄ici⁹ fuisti eis v̄l̄scēs oēs ad inuēcōnes eorū. **S**ic et ad beatū Job p̄r? seua flagella amic⁹ Eliphaz dicebat: b̄t̄is homo qui corripitur a dñō et inueniet eū si i tribulacōne clamaueit. **A**p̄ se ei clemētissim⁹ de? p̄ Amos prophētā ait: tātū o v̄s cognoui ex oib; cognacōib;⁹. **I**dē cōvisitabo v̄s sup̄ oēs inq̄ta tes v̄ras. **Q**ue uerba Bernardus exponēs inq̄t: vult facere se cognosci uerbando: q; n̄r̄i oblitus erat tollerādo. **P**orro agit nobiscū p̄iūssim⁹ deus ut pater indulgētissim⁹ q; filios caiores

semper tenet sub virga. Eosque dum
sele putat securos repetere flagel
lat. Nec vult patere ipse clementer
sim? simul omnes iacere sagittas.
si successive et veluti diei delinquit
m? sic dietim corripiam: ut die
tim ad deum recurram. Tunc: R.
P. cogunt persecutiones ipse suspirare
quippe et festinare ad superio
ra cum nobis adimuntur hec inferi
ora. Nec aliud clamat aposto
lus qui fursum sunt querite. non qui su
per terram. si et cum patimur: eo celeri
us speramus? ad medicum. sic pro
pheta dicebat. In tribulatione sua
mane consurgit ad me. hinc bea
tus Hieronymus. Aduersa inquit qui nos
premiunt ad deum ire compellunt. quia
scriptum est. Multiplicasti tribu
lationes eorum et postea acceleraue
runt. Et iterum cum ipso sum in tri
bulatione. Cum ipso inquit facili?
exaudietur sic ipse propheta dicebat
Ad dominum cum tribularetur clamaui
et exaudivit me. Quippe quan
to maiora sunt persecutionum iacula
certiora sunt exauditionis signa.
Ut enim quidam ex sapientibus ait. ip
se hostium persecutiones si patienter fe
ratur valide sunt voces ad deum cla
mantes veluti in Lazaro ulcerato.
Is ei tot huiusmodi ora clamantia quod
se habet vulnera seueritatis. Non ergo
nos frangat doloris acerbitas: si
soleatur patientie utilitas. Ait e
nim Augustinus. Noli attendere quam
penam sustineas in flagello sed quem

locum habeas in testamento. Noli
contristari de pene acerbitate si
non vis repelli ab hereditate.
Excessi forsitan prestantissime pa
ter consolatoris officium simul et
dolores linendi moros. Et dum vni
us infule a regionis clade expli
care a luctu cohibere temptaui
tocius orbis miseras calamitates de
ploavi: quod forsitan leuius instans do
lor tolleretur. Agam igitur finem
huius consolatoris libelli? Epistolam
scribere decreueram si solam lo
co congrua addidero remedia quibus
non solum persecutiones et clades illa
tas in nostrum et fidei profectum conuer
tem? sed in futurum grauius in fe
redas nequaquam verebimur. In
premissis itaque ea puto accomodis
sima forte remedia que nupera te
conscripsi in eo libro quem de reme
diis afflicte ecclesie militantis ap
pellavi quem et tue dignitati dica
ui. Demum ut paulo ante deduxi.
Cum nemo abigat: eas omnes cala
mitates quas patimur per domine seueri
tatis indignationem: inflictae sumus
eius remedium ut indignationis et ire
domine causam tollat: sublata ei mor
bi causa patet et morbus auferatur. Ad
quod agemus si a peccatis abstinem
tes dominam maiestatem offendere de
sinerimus? Quo fiet ut in nos ira
eius seuire desinat. Agamus igitur de
omissis culpis dignam poenitentiam
et cunctos superabimus hostes. Do
luit ezechias. rex de culpis suis

et illico centum quinquaginta mi
lia hostium decem fuerunt. Josaphat
quoque laudes domini decantabat et
deus ipse pro laudante pugna
bat. Nos infelices atque in fide
tepidi turchorum multitudinem
potentiam rabiem: ac crudelitatem
expauescimus? Nec aduertimus
ad prophetarum voces. quod si deum
placamus fugient mille vno per
sequente. Audiamus? demum quod
ad nos per prophetas ait. In indigna
tione mea percussi te: et in recoali
tatione tua misertus sum tui. Om
nelliflua: Omnia verba omni
caritate et consolacione plena: ip
se quem offendimus? ad nostri pu
nitionem iam nos inuitat ad
conciliacionem. Tu igitur reueren
tissime ac mitissime pater. Cla
ma ne cesses quasi tuba exalta
vocem tuam annuncia populo dei
scelera eorum et argue peccata illo
rum. si pro choro voce tantum
deum de die in diem querunt: se que
tamen et scire vias eius nolunt. Cla
ma inquit pater metuedissime et
iunge fidelium animos in vnum qui
pro christo pudor dissidet: cum maxime
infideles vniuntur. Nosti quia
ut aut frustra in externos bellum
temptamus? si intra membra disside
mus? Cum colligatur vbique ca
pita populorum non quidem in fidei
hostes sed in domesticos: in fra
tres et proximos: quos fidei et ca
ritatis glutino teneri tuentur

Quare recte eos per prophetas signat
atque minatur inquit. Et precipi
abit dominus faciem vinculi col
ligati et telam euertet quam ordi
tus est super nationes. Quod si ca
pita ipsa christiane reipublice
dissoluerint colligaciones impi
etatis et soluerint ligas fascicu
los: omnesque eorum potentiam in hostes
fidei conuerterint: verum huiusmodi et ef
ficacis seculi felicitatem consequetur dum
expiantur quod ipse propheta subdit
Si abstuleris inquit de medio
tui cathenam colligacionis et desi
eris digitum extendere et loqui
quod non predest: requiem dabit
tibi deus tuus. Clama iterum at
que iterum patet colendissime et ex
alta quasi tuba vocem tuam. In
sta opportune et importune qui
tenet per legatos ac perdoneos de
umque timentes viros zelum dei
habentes secundum scientiam: cum
etis seculi principibus? et populus
innotescat comune imminens
periculum. demum legati ipsi eosdem
principes super rebus caducis et
breui dimittendis dissidentes ad
pacem: aut saltem longas pacis
inducias exortentur et compellant
ut huiusmodi fidei rebus vnamini se vo
to dedant atque cum sanctitate. do
minum ad rem ipsam feruentissimi sine
mora concurrant apperent eiusque
vestigia imitentur et sequantur
erimus? perfecto felices: si eius uali
dos clamores si repetitas exor

tacones: si flebiles voces audie
runt: si veluti ille seipsum et omnia
Illi parua saltem per virili perfidi
dia conferant huius certe. **S**ua per
dei et fidei honore pro christiane
religionis tuicome proque igna
ta ei ad miseros compassione
nedum brachia extensa sed pie
tatis viscera aperta si nos cor
da nostra non obduram? ut tandem
auxiliante eo cuius causa agitur
omnes simul ambulantes in do
mo domini cum osensu manu mittant
ad fortia et dissipet gentes que
bella voluit ut abscondantur qui
nos conturbant et disperdantur
de domo domini omnes operantes in
iquitate qui non modo hanc no
bis cladem intulerunt sed sacrosan
ctum domini sepulchrum quam sanctam
regionem quam olim in carne pre
sens visitauit oriens ex alto non
sine christiani populi ignominia
iniuste detinent. usurpant pol
luunt sedant ut tanquam heredita
te possideant sanctuarium dei ad
quod impiorum ipsorum animi
festinant. **P**eruat igitur uterque
gladius in ceruices inimicorum ad
destruendam omnem altitudinem ex
tollentem se aduersus scientiam dei.
Tele quando dicant gentes ubi est
deus eorum. **T**unc. Reuerentissime
ac mansuetissime pater videbis
et afflues et dilatabitur cor tuum
dabisque domino laudes in leticia et
exultatione dicēs. Animicos me

os dedisti mihi dorsum et odie
tes me dispodisti: quod das vindi
ctam nobis et subdis populos
ac liberaisti nos de inimicis nostris
iracundis. **E**ffudisti iram tuam
in gentes que te non nouerunt:
Et reddidisti inimicis nostris
septuplum. **N**os autem populus tu
us et oues pascue tue confitebi
mur tibi in seculum ut a tuis fide
libus lauderis nunc et imperpe
tuum. **A**men.

Expliat Epistola lugubris
et lacrimabilis piter et solato
ria ad cunctos fideles de expug
natione et amissione Insule Ri
gropontis:.....

BIbliotheca
VNIuersitatis
CRACOVENSIS

Isidori iunioris. Hispalensis episcopi prologus
in librum de responsione mundi et astrorum
ordinatione ad. Sesibutum regem incipit feliciter

Domino et filio. **S**esibuto Isidorus. **D**um
te prestante ingenio facundiaque ac vario flo
re litterarum non nescio impendisti. tamen
amplius curam quandam ex rerum natura
vel causis a me tibi flagitas suffragandum.
Ego autem satisfacere studio animoque tuo
decursis priorum monimenta non demoror
expedire aliquam ex parte rationem dierum ac mensium. anni
quorumque metas. et temporum vicissitudines. naturam etiam rerum
vel elementorum. solis denique ac lune cursus. et quorundam causas
astrorum. tempestatum scilicet signa atque ventorum. necnon et
terre positiones. alternosque maris estus. **Q**ue omnia secundum quod
a veteribus viris ac maxime sicut in libris catholicorum virorum
scripta sunt. preferentes breui tabula notauimus. **N**eq; enim earum
rerum naturam noscere supersticiosa est scientia. si tantum sana
sobriaque doctrina consideretur. **Q**uinimmo si ab inuestigatione
viri modis omnibus procul abessent. nequaquam ille rex sapiens
diceret. **I**pe dedit michi horum scientiam veram. ut sciam dispo
sitionem celi. et virtutes elementorum. conuersionum mutationes.
diuisiones temporum. annorum cursus. et dispositiones stellarum
Quapropter incipientes a die. cuius pene prima procreatio in or
dine rerum visibilium extitit. **H**aec et cetera quibus opinari quos
dam gentiles vel ecclesiasticos viros nouimus exequamur

Capitula in librum sequentem

- D**e diebus i. **D**e nocte ii. **D**e ebdomada iii. **D**e mensibus
- iiii. **D**e equitate mensium id est concordia v. **D**e annis vi.
- D**e temporibus vii. **D**e recapitulatione superscriptarum viii.
- D**e solsticio et equinoctio viii. **D**e mundo x. **D**e quinq;
- circulis mundi xi. **D**e partibus mundi xii. **D**e celo xiii. **D**e
- septem planetis celi xiiii. **D**e aquis que super caelos sunt xv.
- D**e cursu stellarum xvi. **D**e positione septem stellarum erra
ticarum xvii. **D**e lumine stellarum xviii. **D**e lapsu stellarum xix

BIbliotheca
VNIuersitatis
CRACOVENSIS

De nominibus astrorum xx De arcturo xxi De boetis stella
 xxii De pliadis stella xxiii De stella orion xxiiii De stella
 luciferiana xxv De stella vespertina xxvi De comis stella
 xxvii De sirius stella xxviii De eo vtrum sidera animā ha/
 beant xxix De nocte xxx De partibus terre xxxi De to/
 nitruo xxxii De fulminibus xxxiii De arcu xxxiiii De
 nubibus xxxv De pluuiis xxxvi De niue xxxvii De
 grandine xxxviii De ventis xli De nominibus ventorū xl
 De signis tempestatis & serenitatis xli De pestilentia xlii
 De oceani estu xliii De mari cur non crescat xliiii De mari
 cur amaras habeat aquas xlv De nilo fluuiio xlv De po/
 sitione terre xlvii De terremotu xlviii De mōte ethna xlix
 De nominibus maris vel fluminibus l De natura solis li
 De quantitate solis et lune lii De solis cursu liii De lumi/
 ne lune liiii De lune cursu lvi De eclipsi solis lvi De
 eclipsi lune lvii

De diebus . Ca. i .
 Dies est solis oriētis presentia quousq; ad occasum per
 ueniat. Dies gemini appellari solent proprie a solis
 ortu donec rursus oriatur. Abusue a solis ortu vsq;
 dum veniat ad occasum. Spacia diei duo sunt inter diurnum et
 nocturnum. Et est dies horarum xxiiii. Spacium autē horarū
 xii. Partes abusue diei tres sunt mane meridies & suprema. Ini/
 tia diei alii a solis ortu putant alii ab occasu alii a media nocte.
 Nam chaldei a solis ortu initium diei putant id est totum spa/
 cium vnum appellantes diem. Egyp̄tī autē ex initio noctis se/
 quentis diei originem tradunt. Romani autem a media nocte
 oriri diem volunt & in media nocte finiri. Dies autē in princi/
 pio operum dei a lumine habebant exordiū ad significandum
 hominis lapsum. Nunc autem a tenebris ad lucem ut non dies
 obscuretur in noctem sed nox luceat in diem sicut scriptū est
 de tenebris lumen clarescere quia a delictorum tenebris libera/
 tus homo ad lucem fidei sciētięq; peruenit. Mystice quoq; dies
 imaginem legis portat. Sicut enim diei claritas obscura tenebra
 rum illuminat depellit tenebras errorum lucem declarat virtu/
 tum et iniquorum peccata arguens bonos ad meliora perducit.
 FERIALES autem dies in veteri lege isti sunt quinq; dies aymorū.
 Phase quartadecima diē mensis primi ē quādo luna plenissima

acceperunt. Primum enim diem a sole vocatum aiūt q̄a caput
 est omnium siderum sicut & idē dies caput est omniū dierū
 Secundum a luna que solis splendore & magnitudine p̄xima
 est et ex eo mutuatur lumen. Tercium est ab stella martis quae
 vesper vocatur. Quartum ab stella mercuri quā qdam candi/
 dum circulum dicūt. Quintum ab stella iouis quā phetontem
 dicunt. Sextum a veneris stella quā luciferum asserunt q̄ inter
 omnia sidera plus lucidior est. Septimum ab stella saturni que
 septimo celo locata est xxx annis fertur implere cursum suum.
 Proinde autem gētiles ex his vii stellis nomina dierū dederūt
 eo q̄ per easdem sibi aliquid effici existimauerunt dicentes ha/
 bere ex aere ignem ex sole spiritum ex luna corpus et ex mercu/
 rio linguam & sapientiam ex venere voluptatem ex marte fer/
 uorem ex ioue temperatiam ex saturno tarditatem. Talis q̄ppe
 extitit gentiū stulticia qui sibi finxerunt tā ridiculosā figmēta
 De Mensibus . Ca. iiii .
Mensis est luminis lunaris circuitus ac redintegratio
 siue annouatio. Huius figura plerumq; huius vitae
 cursus intelligitur qui suis incrementis quasi in ensi/
 bus peragitur ac diminutionibus certissimis diminuit. Menses
 autem antiqui diffinierunt quando luna zodiacū circulum per
 ducit. Antiqui autem gentiles mensibus nomina quaedam ex
 diis suis quedam ex causis qdam vero ex numero imposuerunt
 incipientes a martio mense quia ex ipso anni exorientes ordinē
 seruauerunt. Hunc autem martium p̄pter honorem romuli sic
 acceperunt appellandum quia eum martis filiū esse crediderūt.
 Aprilem vero nullo deorum suorum nomine sed de re p̄pria
 quasi ab apperire nominauerunt eo q̄ tunc plurimū germinis
 apperitur in flore inde mē̄s m̄. Maium pro maiā mercuri
 matre quam deam venerabantur siue propter maiores. Deinde
 iunium a iunone quam sororem vel coniugem iouis fuisse te/
 stantur. Alii autem sicut maium a maioribus ita p̄ iunioribus
 iunium vocari dixerunt. Item iulium a iulio cesare. Augustum
 vero ab octauiano augusto vocauerūt. Nam prius iulius quin/
 tilis & augustus sextilis vocabantur. Sed eorum nomina a cae/
 saribus iulio siue augusto sunt cōmutata. September eo q̄ sep/
 timus sit a martio qui est principium veris. Simili quoq; ordi/
 ne october & nouember & december ex numero imbriū atq;
 veris acceperunt vocabula. Porro ianuarium ex nomine iani vo/
 cauerunt sed specialiter ianuarius appellatur ab eo q̄ ianua sit

anni atq; principium. **F**ebruarium autem a febris sacris lupercorum appellauerunt. Itaq; apud antiquos latinos decem mensibus cursus anni computabatur. Sed ianuarius romani dixerunt. februarium numa pompilius addidit. atq; in .xii. mensibus annum distinxit. Pleriq; autem asserunt cingum sabinorum regem primum annum in menses diuississe. idus kalendasq; & intercalares dies instituisse. In codicibus autem sanctarum scripturarum duodecim menses fuisse anni & iam ante diluuium ostendunt. Sic enim ibi legitur. Aqua autem minuebat usq; ad undecimum mensem. undecimo autem mense prima die mensis apparuerunt cacumina montium. Sic enim tunc dinumerabant menses sicut & nunc. sed non quos kalende sed quos luna cepta & finita concludebat. kalendas autem a colendo dictas constat. Apud antiquos enim semper mensium principia colebant. Idus quoque dicti a diebus. Et nonas a nudinis. Menses autem omnes apud latinos ex kalendis sumunt principium. Apud hebreos nascuntur ex lune recursum. Apud egyptios autem principia mensium anni kal. iiii. aut. v. aut. vi. a. vii. aut. viii. diebus pronuntiant. Dehinc reuertaris ad iiii. kal. septembris. talique ratione complentur dies. ccc. lx. dies. xii. mensium egyptiorum. Quinque dies supersunt quos epagomenas vel intercalares siue additas vocauerunt. de quibus superius memoratum est. Hec autem omnia subiecta formula declarat

abiecto fermento agnus immolatur. **D**ies penthecostes in quo in vertice montis sina lex data est moysi. in quo de fruge primi panes offerebantur propositionis. **D**ies sabbatorum est in quo hostie celebrabantur in lege. & in quo manna in deserto non licebat colligere. **D**ies neomeniorum celebratio noue lune. semper enim iudei in mensium principio. hoc est luna prima diem festum agebant. Sed idcirco in principio mensis faciebant. quia deficiente luna tempus finitur. & iterum nascente incipit. **D**ies tubarum septimi mensis principium est. quando iudei solennitatem agentes. amplius tuba caneant. & plurima offerebant sacrificia quoniam per singulos menses. **D**ies scenophegie est mense septimo. duodecimo die mensis. in quo tabernaculorum solennitate veteres celebrabant. **S**cenophegia enim tabernacula interpretantur. **D**ies ieiunii quarti in mense iulio est. xvii. eiusdem mensis die. quando descendens moyses de monte tabulas legis confregit. In eo etiam mense & die nabuchodonosor hierusalem primus destruxit. **D**ies ieiunii quinti in mense augusto est. quando per speculatores ad terram sanctam missos sedicio in castris hebreorum exorta est. & factum est ut per desertum. xl. annos laboriose discurrerent. & in heremo omnes perirent. Siquidem & in eodem mense a nabuchodonosor. & multo post tempore a caesare titio templum euersum est atq; succensum. & in obprobrium gentis perditum exaratum est. **D**ies ieiunii septimi in mense septimo est qui appellatur october. in quo occisus est godolias & reliqui qui erant in hierusalem interfecti sunt iuxta quod loquitur hieremias. **D**ies ieiunii decimi in mense decimo est. qui apud nos ianuarius dicitur. quando conuenerunt cuncti in babilonem capti. vi. quinto mense cum templum fuisset destructum & fecerunt planctum atq; ieiunium. Haec in commentariis zacharie beatissimus hieronimus scripsit. Prophetice autem dies diuinam legem significat. **N**ox vero ignorantie cecitatem. secundum osee prophetiam qui dicit. Noctem assimilaui matrem tuam. factus est populus meus tanquam non habens scientiam. Item nonnunquam dies prosperitatem significat seculi. nox vero aduersitatem. **F**asti dies sunt in quibus ius futurum id est dicitur. ut nefasti quibus non dicitur. **F**eriatii dies sunt in quibus res diuina fit. & abstinere homines a litibus oportet. **P**rofesti dies contrarii id est sine religione. **F**esti tantundem oculi & religionis sunt. **A**stri dies sunt qui & communes

vocantur. **S**iderales in quibus sidera mouentur & homines a nauigationibus excludunt. isti continui. xxx. dies sunt. **P**relatores quibus fas est hostem in bello lacerare. de quibus liber testatur regum. dies eo tempore quo solent reges ad bella procedere. **I**ntercalares dies sunt. v. qui iuxta aegyptios supersunt. xii. mensibus. & incipiunt a ix. kalendas septembris. & v. kalendas memoratarum finiuntur. **E**pagetarum sunt xi. qui per singulos annos ad cursum lunarem accrescunt. **N**am dum in annum. xii. lunae trecentos quinquaginta quatuor dies habet. remanet ad cursum anni solaris dies xi. quos epactas aegyptii vocauerunt. pro eo quod ad inueniendam lunam per totum annum adiciantur. **S**olstitiales dies sunt in quibus sol stat. crescete spacio dierum vel noctium. **E**quinotiales dies sunt in quibus dies et nox equalibus horarum spaciis reuoluuntur. **De Nocte** **Ca. ii.**

Nox est solis absentia quod diu ad occasum rursus ex ortu recurrit. **N**ox stem autem fieri umbra terrarum. quam datam ad quietem corporis credimus. non ad alicuius operis officium. **D**uobus modis nox in scripturis accipitur id est aut tribulatio persecutionis. aut obscuritas ceci cordis. **N**ox autem a nocendo dicta est. quod oculis noceat. **N**octis partes. vii. sunt. crepusculum. vesperum. conticinium. intemptum. gallicinium. **C**repusculum dicitur. quasi creperum quod dubium dicimus. hoc est inter lucem & tenebras. **V**esperum oriens stella cui nomen dicitur hoc. **C**oticinium est hoc quod omnia silent. **C**onticescere enim silere est. **I**ntempta id est importuna. quando nichil agi potest. & omnia quiescentia sunt. **G**allicinium autem dictum est propter gallos lucis prencipios. **C**repusculum & matutinum inter abscessum noctis & diem aduentum. **De Ebdomada** **Ca. iii.**

Ebdomada apud graecos & romanos septem dierum cursu peragitur. **A**pud hebreos autem. vii. anni sunt. **D**ecarat hoc dan el de septuaginta ebdomadibus. **E**bdomada autem septem feriis constat. **F**erie quoque a fando dicte sunt. quasi farie. eo quod in creatione mundi per singulos dies dixit deus. **F**iat. **I**tem quia dies sabbati ab initio feriatu habebatur. **I**nde dies solis prima feria nuncupatur. quia primus a feria est. **I**tem lune proinde secunda feria. id est a sabbato quod est feriatu. **S**ic & ceteri dies tali ex numero sumpserunt vocabula. **A**pud romanos autem huius dies a planetis id est erraticis stellis nomina

De Equalitate mensium

Ca. v.

Anuarius cum decembrio in horarum mensura concordat. **F**ebruarius cum nouembrio spaciū equaliter consumat. **M**artius consentit octobrio. **A**prilis septembrio equat. **M**aius respondit augusto. **I**unius compar est iulio.

De Annis **Ca. vi.**

Annus est circuitus solis ac reditus per xii. menses. cuius quidem nomen figurate significat omne tempus vitae huius sicut per esaiam dicitur. **P**redicate annum domini acceptabilem. quoniam non ille quo predicauit solus fuit acceptabilis. sed & hoc totum tempus. iuxta quod ait apostolus. **E**cce nunc tempus acceptabile. **F**inem denique huius anni diem iudicii adiunxit dicens. **P**redicate annum domini. & diem ultionis deo nostro. **A**nnum autem quasi anulum diei quidam putant. id est circulum. **V**nde & anulī dicti sunt diminutue. **P**incipium autem anni alii a kalendas ianuarii putant. ut populus romanus. **A**lii ab equinoctio verno. ut hebrei putant. **A**lii a solstitio ut greci. **A**lii ab autumno ut egyptii. **A**nnum autem sapientes huius mundi partim civilem. partim naturalem. partim magnum esse dixerunt. **C**ivilis annus est qui in unius astri recursu per menses. xii. terminatur. **A**nnus naturalis est cum se sol luna subnectit. id est supponit. ut inter orbem solis. & oculos nostros media facta. tenebras totius orbis efficiat. quod dicitur eclipsis. **C**uius ratio diutius obscura fuit. sed a melesio quodam philosopho exposita est. **A**nnus magnus dicitur. quando omnia sidera certis temporibus numerisque completis ad suum locum vel ordinem reuertuntur. quem annum antiqui magnū vocauerunt. **V**nde vicesimo anno finiri & adimpleri dixerunt. **S**olstitialis est annus cum sol explet per omnia signa circuitum in id unde principium cursus sui sumpsit recurrit. **I**pse et solaris annus vel civilis qui diebus. ccc. lxxv. peragitur. **A**nnus lunaris qui & communis est. id est qui per. xii. lunares menses ecurrit. id est diebus ccc. lxxi. **A**nnus embolismalis est. qui lunas. xiii. & dies. ccc. lxxxiiii. habere monstratur. **I**n quo anno longius dies pasce prehenditur. **A**nnus bissextilis est in quo unus dies per quadriennium ex quadrantis summa ratione colligitur. **A**nnus iubilaeus est remissionis. qui septenis annorum ebdomadibus. id est. xlviii. annis textitur. in quo iuxta legem elangebantur tube. & ad omnes reuertebat possessio. **O**limpias apud grecos annus quartus est ab olimpio

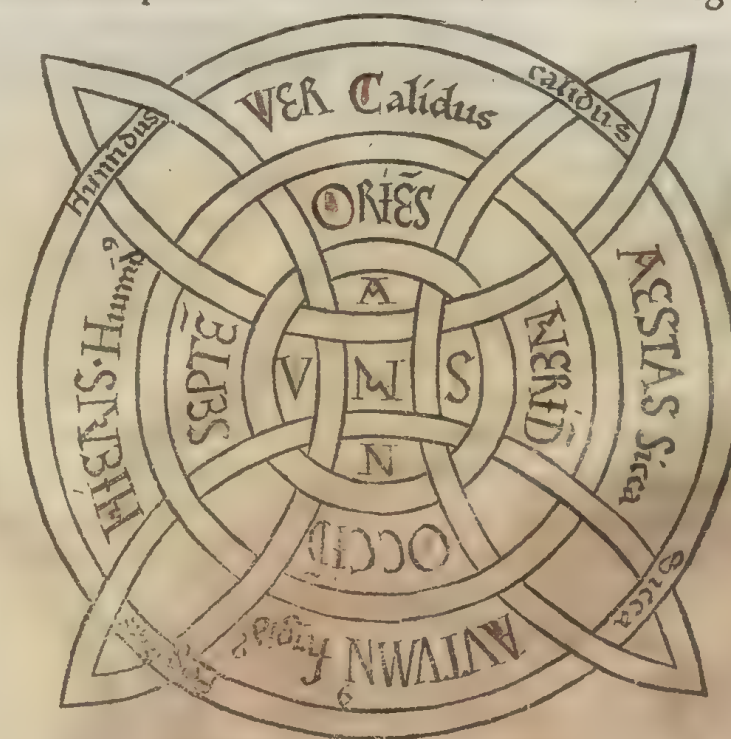

agone qui venit transactis quatuor annis in cuius fine fortitur agonis tempus propter quadriennii cursum solis & propter quod singulis annis trium horarum consumptione in quadriennii dies unus completur. Hoc tempore mittebant circum ciuitates admonitorium ut non solum vndique sed etiam ab omni genere omnique etate conuenirent & sexu. Lustrum est quinquennium tempus apud romanos. Dictum est autem lustrum quia census per quinquennium in republica augebatur. Deinde post censum actum et sacrificium factum roma lustrabatur. Indictiones romani inuenerunt que per singulos annos usque ad xv. annos venientes rursus ad primi anni principium reuoluuntur. Era quoque augusti caesaris tempore posita est. Dicta autem era ex quo ois orbis es reddere professus est reipublice era a die kalendarum ianuariarum accrescit. Bissexus autem a vi. nonas marci usque ad diem ii. kalen. ianuarii lune cursu opponitur. Annus autem egiptiorum sine bissexto habet initium iii. kalen. septembris. Cum bissexto autem a ii. kalen. superscriptarum

De Temporibus

Sic ait sanctus Ambrosius. Tempora sunt vices mutationum in quibus sol certa cursus sui dimensio ne anni orbem inconfusa varietate distinguit. Tempora autem a motu siderum sunt dicta. Vnde & deus cum hec institueret dixit. Sint in signa & tempora & dies & in annos id est in aliquo mutabili motu. Cuius aliud prius aliud posterius preterit eo quod simul esse non possint. Tempus iuxta hebreos integer annus est secundum illud in danieli. Tempus & tempora & dimidium temporis. Per tempus annum significat per tempora duos per dimidium menses sex. Iuxta latinos autem vnius anni quatuor tempora ascribunt. hiemps verestas atque autumnus. Hiemps est cum sol meridianis partibus immoratur tunc enim sol longius abest & terra rigescit gelu atque stringitur & prolixiora sunt spacia noctis quam diei. Hinc causa oritur ut hiernis flatibus nimia vis niuium pluuiarumque fundatur. Ver est cum sol ex meridianis descendens partibus super terram redit & noctis ac diei tempora equat et temperiem aeris reducit atque fouens omnia repetendo cogit in partem ut terra germinet aut resoluta fulcis semina reuiuiscant atque omnium generum que in terris vel in aquis sunt annuis fetibus successio propagetur. Estas est

cum sol in septentrionalem partem se suberigit & spacia diurna producit noctes vero coartat & astringit. Itaque quo magis sol cursu aeri huic copulatur atque miscetur & amplius aerem ipsum vaporat & humore exsiccat terra fatiscet in puluerem & adulescere facit semina & tanquam viridis fucus maturefcere cogit poma siluarum. Tunc quia sol estiuus flagrat ardoribus minores umbras facit in meridianum quomodo ex alto hunc illuminat locum. Autumnus est dum rursus sol a cacumine celi descendens infrangit estiuam magnitudinem & paulisper relaxato ac deposito calore prestat temperiem sequenti tempestati ventorum & turbine percellarum & vi fulminum tonitruorumque sonantium. Quoniam certis distinctionibus vicissitudine temporum iuxta priorum definitiones perstrinximus nunc qualiter eadem tempora naturalibus circulis sibi inuicem coniungantur expediamus. Ver quippe constat ex humore & igni estas ex igne et siccitate autumnus ex siccitate & frigore hiemps ex frigore & humore. Vnde etiam sunt tempora a comunione temperamento dicta cuius amunionis hec figura est

Principia temporum

Quorum temporum haec sunt principia. Vernus exoritur. viii. kalendas marci. permanens diebus. xci. **E**stas incipit. viii. kalendas unii. diebus. xci. **A**utumnus sumpsit principia. xi. kalendas septembris. diebus. xciii. **H**iemps inchoat. viii. kal. decembris diebus. xci. Vnde fiunt anni vertentis dies. **N**ec itaq; secundum naturalem temporum differentiam. ceterum iuxta allegoriam hiemps temporalis intelligitur tribulatio. quando tempestates & turbines huius seculi incumbunt. **E**stas est fidei persecutio. quando doctrina perfidie ariditate siccatur. **V**er autem est novitas fidei siue pax. quando post hiemis tribulationem tranquillitas ecclesie redditur. quando menses novorum id est pascha celebrant agni. **A**utumnus est quando terra floribus et ecclesia cibus sanctorum decoratur.

Recapitulatio superscriptorum. Ca. viii.

Nni itaq; ambitu solis & mensium expleantur. Tempora mutationum vicibus evolvuntur. Mensis lune incrementum senioq; conficitur. Ebdomada septenario dierum numero terminatur. Dies & nox recurrentium luminum ac tenebrarum alternis vicibus separantur. Flora mutationibus quibusdam & momento expletur.

De. Solsticiis & equinoctiis. Ca. ix.

Solsticia duo sunt. Primum hiemale. viii. kalendas ianuarii. quod sol stat & crescunt dies. Alterum estivum. viii. kalendas iulii. quod sol stat & crescunt noctes. His contra duo equinoctia sunt. vnum vernale. viii. kalendas aprilis. ex quo dies crescunt. Alterum autumnale. viii. kalendas octobris. quo dies minuuntur. Solsticium autem dicitur. quia solis statio est. Equinoctium vero quia tunc dies & nox in equalitate horarum duodenarum reuertuntur coequatis spatiis suis. Solsticium autem estivum ideo lampada dicitur. eo quod ex eo die lampada claritatem maiorem accipiat. caloremq; nimium adveniente estate infundat.

De. Mundo. Ca. x.

Mundus est universitas omnis. qui constat ex celo & terra. De quo paulus apostolus ait. Preterit enim figura huius mundi. Secundum mysticum autem sensum mundus competenter homo figuratur. quia sicut ille ex quatuor concreatus est elementis. ita et iste quatuor constat humoribus vno temperamento commixto. Vnde & veteres hominem

in communione fabrice mundi constituerunt. Siquidem grece mundus cosmos homo autem microcosmos id est minor mundus appellatur. Licet & pro mundo nonnunquam scriptura peccatores insinuet. de quibus dictum est. Et mundus cum non cognovit. Formatio mundi ita demonstratur. Nam quemadmodum erigitur mundus in septentrionalem plagam. ita declinatur in australem. Caput autem eius & facies orientalis regio. Ultima pars septentrionalis est. Nam partes eius quatuor sunt. Prima pars mundi orientalis est. Secunda meridiana. Tercia occidentalis. Ultima vero atq; extrema septentrionalis. Virgilius. Quia circum extrema dextra leuamq; trahuntur. Cerulea & glacie concreta atq; himbribus atris. Et lucanus. Sic mundi pars ima iacet quam zona nivalis. Perpetueq; premunt hiemes.

De. Circulis mundi. Ca. xi.

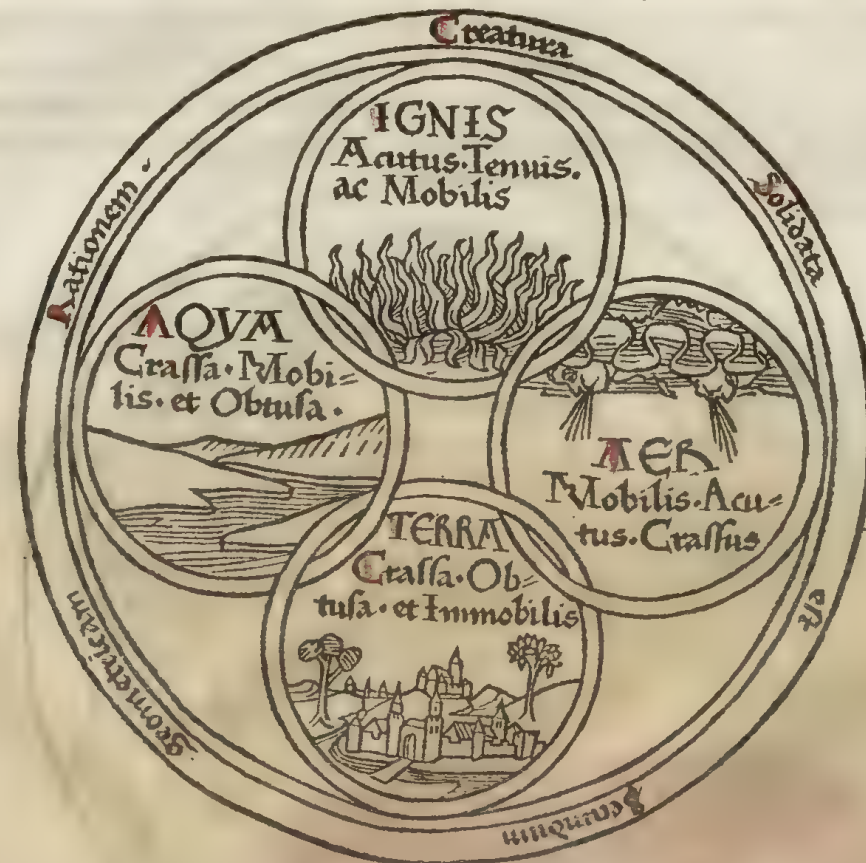
In diffinitione autem mundi circulos aiunt philosophi quinque. quos greci paralelois id est zonas vocant. in quibus diuiditur orbis terre. Has virgilius in georgicis ostendit dicens. Quinque tenent zone celum quarum una chorisca. Sed fingamus eas in modum dextre nostre. ut pollex sit circulus arcticus primus. frigore inhabitabilis. Secundus circulus tennus habitabilis & temperatus. Tercius torridus inhabitabilis. Quartus circulus exmerinus temperatus habitabilis. Minimus circulus antarcticus frigidus inhabitabilis. Harum primus septentrionalis est. Secundus solstitialis est. Tercius equinoctialis. Quartus hiemalis. Quintus australis est. De quibus varro ita dicit. A quinque ethereis zonis accingitur orbis. Ac vastat imas hiemis mediamq; caloris. Sic terra extrema si inter mediasq; coluntur. Quam solis valido nunquam ut auferat ignes. Quorum circulorum diuisiones talis distinguit figura

Ideo autem equinoctialis circulus inhabitabilis est. quia sol per medium celum currens nimium his locis facit feruorem. ita ut ne fruges ibi nascantur. propter exustam terram. nec homines propter ipsius ardorem habitare permittantur. At contra septentrionales & australes circuli non habitantur. quia a cursu solis longe positi nimio celi frigore ventorumque gelidis flatibus contabescunt. Solstitialis vero circulus qui in oriente inter septentrionalem & australem est collocatus. vel iste qui in occidente inter estiuum et australem positus est. ideo temperati sunt. eo quod ex vno circulo frigus ex altero calorem habeant. De quibus virgilius. *Has inter mediamque duce mortalibus egris. Concesse sunt munere diuum. Sed qui proximi sunt estiuo circulo ipsi sunt ethiopes nimio calore perusti.* (De Partibus mundi. Ca. xii)

Partes mundi sunt quatuor. ignis. aer. aqua. terra. quarum haec est natura. Ignis tenuis acutus ac mobilis. Aer mobilis acutus & crassus. Aqua crassa obtusa & mobilis. Terra crassa obtusa immobilis. Quae & iam ita sibi inuicem commiscetur. Terra quidem crassa obtusa & immobilis cum aquae crassitudine & obtusitate conligatur. Deinde aqua aeri in crassitudine & mobilitate coniungitur. Rursus aer igni communiione acute & mobili conligatur. Terra autem et ignis a se separantur sed a duobus mediis aquae & aere iunguntur. Hec itaque ne confusa minus conligatur subiecta expressa sunt figura

Ceterum sanctus. Ambrosius hec elementa per qualitates quibus sibi inuicem quadam nature communione commiscetur. ita his verbis distinguit. Terra inquit arida & frigida est. Aqua frigida atque humida est. Aer calidus & humidus. Ignis calidus est

atq; siccus. Per has enim innectibiles qualitates sic sibi singula commiscetur. Terra enim cū sit arida cōiungitur aque ppter cognationem qualitatis frigide. Rursus aqua aeri per humore quia humida est. Aqua vero quasi qbusdam duobus brachiis frigoris atq; humoris altero terram. altero aerem videt cōplecti. frigidus quidem terram. aerem humido. Ipse quoq; aer medius inter duo pugnancia per naturam hoc est inter aquā & ignem vtrumq; illud elementum sibi conciliat. quia aquis humore & igni calore cōiungitur. Ignis quoq; cum sit calidus & siccus calore aeri annectitur. siccitate autem in cōmunionē terre sociatur atq; ita sibi per hunc circuitum quasi per quandam horū concordiam societate conueniunt. Vnde & grece cona dicitur. que latine elementa vocantur. eo q; sibi conueniant & cōcinnantur. Quorū distinctā cōmunionē subiecti circuli figura declarat ista

Celum est spiritualiter ecclesia. que in huius vite nocte sanctorum virtutibus quasi claritate siderum fulget. Pluraliter autem celi nomine omnes sancti vel angeli intelliguntur. Siquidem celos & iam per prophetas & apostolos accipere debemus de quibus scriptum est. Celi enarrant gloriam dei. vtiq; quia ipsi aduentum & mortem ipsi quoq; resurrectionē xpi vel gloriam mundo annunciauerunt. De celi autē nomine sic dicit sanctus. Ambrosius in libris quos scripsit de creatione mundi. Celum greco vocabulo vranos dicit. Apud latinos autē propterea celum appellatur. q; impressa stellarum lumina velut signa habens tanq̃m celatum dicitur. sicut argentum quod signis eminentibus refulgens celatum vocatur. Huius enim esse subtilem naturam scriptura etiam demonstrat dicens. q̃a firma uent celum sicut fumum. Partes autē eius cōs. axis. clima. cardines. conuexa. poli. hemispheria. Hous est quo celum continetur. Vnde ennius. Vix solum complere eum terroribus celi. Axis linea recta. que per mediam pilam spere tenditur. Clima cardo vel pars caeli. ut clima orientalis. & clima meridiana. Cardines extreme axis partes sunt. Conuexa extrema celi. Poli ex celestibus circulis cacumina quibus maxime spera nititur. quorum alter ad aquilonē spectans boreus. alter terre oppositus austro/ nothus dictus est. Hemispheria duo sunt. quorum alterum est super terram. alterum sub terra. Celum autem ab oriente ad occidentem semel in die ac nocte volui & verti sapientes mudi estimant. Hoc autem rotundum volubile atq; ardens esse dixerūt. Cuius spera super aquas esse posita fertur ut ipsa voluat. & eius incendium temperet. Speram autem confirmant nec principiu habere nec terminum. pro eo q; rotunditate sua quasi circulum vnde incipiat vel vbi desinat non facile comprehenditur. Equa/ liter enim ex omni parte fert esse coniecta. & ad omnia similiter respiciens. atq; a centro terre spaciis equis distincta. ipsaq; sui eq/ tate ita stabilis. ut eam nulla parte declinare vndiq; equalitas col/ lecta permittat. ac nullo fulcramento subuecta sustentetur. Cuius perspectionē spere vel circuli multis argumentationibus tractas rationabile plato fabricatoris mundi opus insinuat. Primus ex climatū quicq; angulis zodiacus dictus. ex vna linea constat.

Secundus quod sine initio est & sine fine. Tercius quod efficitur a puncto denovo quod motum ex se habeat. deinde quod careat iudicio angulorum & quod in se figuras omnes stellarum includat. & quod motum inenarrabilem habeat. Siquidem alii sex motus errabiles sunt. ante. a tergo. dextra. leuaque. sursum deorsumque. Postremo que & quota necessitate efficitur. ut & hec linea ultra circulum duci non possit. Duo sunt autem ut diximus axes. quibus celum voluitur. Boreas quem aquilonem vocamus hic arctoe sunt. id est septentriones. quia nobis semper apparent. cui contrarius est nothus. qui australis dicitur. hic est qui terra tegitur ut ait cicero. & effanes a grecis nominatur. Tanta autem polus celeritate ferri dicitur. ut nisi aduersus precipitem eius cursum astra currant. mundi ruinam faciat. Fertur enim eius preceps volubilitas cursu siderum temperari. Unde & iulianus. Sideribus que sola fuga moderantur olympi. Occurruntque polo diuersa potentia cursu.

C De. Septem planetis celi & eorum conuersionibus. **Ca. xiii.**
Ambrosius sanctus in libro exameron sic loquitur. Legimus in dauid. Laudate eum celi caelorum. Verum enim unum caelum sit. an plures contentio est. dum aliqui multos esse asserunt. Alii autem preter unum alios esse negant. Philosophi autem mundi septem celos id est planetas globorum consonanti motu introduxerunt. Quorum orbibus conexa memorant omnia. quos sibi innoxos & velut insertos versari retro in itinere & contrario ceteris motibus ferri arbitrantur. Siquidem & in ecclesiasticis libris & caeli caelorum leguntur. & apostolus paulus usque ad tertium celum fuisse se raptum memorat. Sed de numero eorum nichil sibi presumat humana temeritas. Fecit autem eos deus non informes vel confusos. sed ratione quadam ordine suo distinctos. Nam superioris circuli celum proprio discreto termino & equalibus undique spatiis collectum extendit. atque in eum virtutes spiritualium creaturarum constituit. Cuius quidem celi naturam artifex mundi deus aquis temperauit. ne conflagratio superioris ignis inferiora elementa succederet. deinde circulum inferioris celi non informi sed multiplici motu solidauit. nuncupans eum firmamentum. propter sustentationem multarum superiorum aquarum.

C De. Aquis quae super celos sunt **Ca. xv.**
Nec est. Ambrosii sententia. Aquis super celos sapientes mundi aiunt esse non posse. dicentes igneum esse celum. nec posse concordari cum eo aquarum naturam. Addunt quoque dicentes. rotundum ac volubilem atque ardentem esse orbem celi. & in illo volubili circuitu aquas stare nequaquam posse. Nam necesse est ut defluant & labantur. cum de superioribus ad inferiora orbis ille detorquetur. ac per hoc nequaquam eam stare posse aiunt. cum axis celi concito se motu torquens eas voluendo effunderet. Sed hi tandem insanire desinant atque confusi agnoscere. quia qui potuit. cuncta creare ex nichilo. potuit & illam aquarum naturam glaciali soliditate stabilire in celo. Nam & cum ipsi dicunt volui orbem stellis ardentibus refulgentem. nonne diuina prouidentia necessario praesepit. ut inter orbem celi. et supra orbem redundaret aqua. que illa feruentis axis incendia temperaret.

C De. Cursu stellarum **Ca. xvi.**
S Telle quidem cum mundo vertuntur. non mundo stante stelle vage feruntur. Exceptis enim his que vocantur planete id est errantes. quae vagis mouentur ordinibus. ceterae quae a planetis vocantur uno loco fixe cum mundo voluuntur. Ideo autem planete id est errantes dicuntur. quia per totum mundum vario cursu vel motu discurrunt. Partibus autem diuersis inter se mouentur sidera. Nam quaedam superius quaedam inferius discurrunt. Inde & illa quae terre propinquiora sunt quasi maiora nobis videntur. quam ea quae circa celum voluuntur. Longinquitate enim locorum visus languescit. Hinc accidit ut intervallo longe distantia inter se circulorum alia celerius. alia tardius. ad cursus sui exordium reuertantur. Nam quaedam sidera celerius exorta. serius occidere estimantur. Quedam etiam tardius ceteris exorte citius ad occasum perueniunt. Quedam vero pariter exoriuntur. et non simul occidunt. Omnia autem suo tempore ad cursum proprium reuertuntur. Radius autem solis prepedita sidera aut anomala fiunt. aut retrograda. aut stationaria. iuxta quod & poeta meminit dicens. Sol tempora diuidit eui. Mutat noctem diemque radiusque potentibus astra. Ire vetat. cursusque vagos statione moratur.

De. Positione septem stellarum errantium **Ca. xvii.**

In ambitu quippe septem celestium orbium primus inferioris sperae est circulus luna constituta. ideo aut proxima terre posita est. ut nocte nobis facilius lumē exhibeat. **D**ehinc secundo circulo mercurii stella est collocata. solis celeritati par. sed vi quadam ut philosophi dicunt contraria est. **T**ercius circulus luciferi est circumiectio. que inde a gentibus venius est dicta. q̄ inter quinque stellas plus lucis habeat. **N**ā ut prediximus quemadmodum sol & luna ita & hec vmbra facit. **Q**uarto circulo solis cursus est collocatus. qui proinde q̄a omnibus lucidior est. medius constitutus. ita ut tam supernis q̄m inferioribus lucem prestet. **R**atione autem diuina sic constitutus est. q̄a preclara omnia in medio esse debent. **P**orro quinto circulo vesp̄er sidus dicitur collocatus. quia illud marti assignat. **S**exto vero phetontis stella est quam iouis appellant. **I**am summo celo id est in mūdi vertice stella saturni posita est. que quidē dum summum celum teneat. sublimiorq̄ sit omnibus natura. tamen eius frigida fertur. approbante virgilio. **F**rigida saturni quo sese stella receptat. **H**aec autem sidera errantia appellantur. scilicet non q̄ ip̄a errant. sed q̄ nos errantes faciunt. que sidera grece dicuntur planete. **I**n sole enim et luna omnibus notus est ortus & occasus. adeo quia sol & luna directo cursu eūt. **I**ta vero ut predictum est retrogradiuntur vel anomala efficiuntur. id est quando particulas addunt & distrahunt. **C**eterum quando tantum distrahunt. retrograda dicuntur. **S**tationem autem faciunt quando stant. **A**nni autem singularū stellarum hi sunt qui in spera subiecta continentur. quibus peractis ad reuersionem circuli sui his signis & partionibus conueniunt. **N**ā luna in quatuordecim annis fertur explere cursum suum. **M**ercurius annis viginti. **L**ucifer annis nouem. **S**ol annis decem & nouem. **V**esp̄er annis quindecim. **P**hetontis annis duodecim. **S**aturnus annis triginta. quorum orbium atq̄ stellarum positionem subdita demonstrat figura

De. Lumine stellarum **Ca. xviii.**

Stellas non habere proprium lumen. sed a sole illuminari dicuntur. **N**ec eas vnquā de celo abscedere. **S**ed veniente sole celari. **O**mnia enim sidera obscurantur sole oriente sed non cadunt. **N**am dum sol ortus sui signa p̄mi/serit. omnis stellarū ignis sub ei⁹ luminis fulgore euanesceat. **I**ta ut p̄ter solis ignem nullius sideris splendor videatur. **H**inc etiā & sol appellatus eo q̄ solus appareat obscuratis cūctis siderib⁹. **N**ec mirum hoc de sole intelligere cum luna plena & tota nocte fulgente pleraq̄ astra non luceant. **E**ssē autem stellas p̄ diem in celo p̄bantur solis deliquio. q̄ q̄n sol obiecto orbe lune fuerit obscuratus. clariora astra in celo videantur. **S**telle autem scđm mysticū sensum sancti viri intelliguntur. **D**e quibus dictū est. **Q**ui numerat multitudinē stellarū. **S**icut enī omnes stelle a sole illuminant. Ita sancti a cristo gloria celestis regni glorificant. **E**t sicut p̄ fulgore solis & vim maxima luminis ei⁹ sidera obtūduntur. Ita & omnis splendor sanctorū in cōparatione glorie xp̄i quodam mō obscuratur. & quemadmodū stelle sibi defferunt

in claritate. Ita iustorum diuersitas meritorum cum discretione erit

De. Lapsu stellarum ca. xix

Lassa autem & vulgaris opinio est nocte stellas cadere. Cum sciamus ex aethere lapsos igniculos ire per celum portarique ventis vagumque lumen sideris emitti. Stellas autem immobiles fixasque permanere in celo. Nam illud quod ait poeta. Sepe etiam stellas vento impetenti videbis precipites e celo labi nocte per umbras flammarum longos a tergo labescere tractos. & iterum lapsa per altum aerem dispersim tractum cadentia solui sidera. & summis etiam que fixas tenent astra polis. Sed hic poetę voluntarie ad opinionem vulgi contulerunt. Ceterum philosophi quibus cura est mundi querere rationem. illa asserunt que superius memorata sunt. **De. Nominibus astrorum** ca. xx

Legitur in iob dicente domino. Num quid coniungere vales micantes stellas pliadis. aut gyrum arcturi poteris dissipare. Num quid producis luciferum in tempore suo. Aut vesperrum super filios terre consurgere facis. & iterum alibi. Qui facit arcturum & orionem et hiades. Hec nomina stellarum dum in scripturis legimus vanis deliramentis poetarum ad sensum non pertinemus. quia falsis opinionibus vocabula ista in astris ex hominum nominibus uel aliarum creaturarum vocabulis imposuerunt. Ista enim stellarum quarundam gentiliu sapientes nomina sicut & dies indiderunt. Quod eisdem nominibus sacra vitur scriptura. Non enim ideo vanas adprobat fabulas. sed faciens ex rebus visibilibus inuisibilium rerum figuram. ea nomina per cognitionem hominum ponit que late sunt cognita. Vt quicquid incognitum significat. per id quod est cognitum humanis sensibus innotescant facilius.

De. Arcturo ca. xxi

Arcturus est ille quem latini septentrionalē dicunt. Qui vii. stellarum radius fulgens in seipso reuolutus rotatur. Qui ideo plaustrum vocatur quia in modum vehiculi voluitur. & modo tres ad summa eleuat. modo. iii. inclinat. Hic autem in celi axe constitutus semper versatur & nunquam mergitur. Sed dum in semetipso reuoluitur nox finitur. Per hunc arcturum id est septentrionalem ecclesiam septinaria virtute intelligimus fulgentem. Nam sicut in axe celi arcturus semper inclinat rursusque erigit. Ita ecclesia diuersis quidem aduersitatibus humiliatur. Sed mox consurgens. spe et virtutibus eleuat. & sicut ex tribus stellis & .iii. septentrion

perficitur. Ita ecclesia per fidem trinitatis & operationem. iii. virtutum principalium consummatur. Ex fide enim & operibus homo iustificatur.

De. Boetis stella ca. xxii

Boetis stella est que plaustrum id est septentrionalē sequitur. que etiam ab antiquis artofilax dicitur. siue minor arcturus. Vnde & quidam eam septentrionē dixerunt. Hanc inspectant precipue qui nauigare nesciuntur. De qua. Lucanus. Velox ubi & orta fuerit nocte boetis. Quia cum orta fuerit cito facit occasum. **De. Pliadis stella** ca. xxiii

Pliades inulte iuges stelle quas etiam butrum appellamus a multitudine stellarum. Nam & ipse .vii. dicuntur esse. & amplius quam sex nullus conspiciere potest. Hec ab oriente surgunt. & adpropinquante diei claritate stellarum eius ordo descenditur. Pliades autem a pluritate vocate sunt. quia pluralitatem greci apotophiton appellant. Has latini virgiliaeas appellauerunt eo quod post ver exoriantur. & eo magis a ceteris predicantur. quod hinc ex orientibus estas significatur. Occidentibus hiemis ostenditur. Quod aliis penitus non est traditum signis. Hinc autem stellis ab eo quod .vii. sunt & splendide micant. sancti omnes septiformis spiritu virtute fulgentes significant. Ab eo quod sibi vicinantur. sed se non contingunt. Caritate proximos & tempore diuinos dei predicatorum ostendunt. **De. stella. Orion** ca. xxiiii

O Orion stella est. hec autem orion a gladio dicta. vnde etiam eam iugulam vocant. Siquis ut videtur armatus & stellarum luce tribile quod ignorare magne difficultatis est. adeo quis rudes oculos tamen per fulgoris splendore in semetipsum rapit. Hinc quippe oriones in ipso pondere temporis hiemalis exoriantur. Suoque ortu imbres & tempestates excitant et maria terrasque conturbant. Oriones autem significant martires. Nam sicut isti nascuntur in celo tempore hiemis. Ita in ecclesia martires procedunt tempore persecutionis. Orionibus precedentibus mare turbatur et terra. ab ortu suo per martires terrenorum et infidelium corda tempestas lactant. **De. stella. Luciferiana** ca. xxv

Lucifer stella est nitens. que omnium maxime clara esse videtur. Nam quemadmodum sol & luna ita et hec facit umbras. Ista igitur orientem solem precedit atque mane nuncians. tenebras noctis luminis sui fulgore aspergit. Cuius figura christus qui velut lucifer per incarnationis misterium producit

in claritate. Ita iustorum diuersitas mentorum cum discretione erit

De. Lapsu stellarum ca. xix

Lassa autem & vulgaris opinio est nocte stellas cadere. Cum sciamus ex aethere lapsos igniculos ire per celum portarique ventis vagumque lumen sideris emitti. Stellas autem immobiles fixasque permanere in celo. Nam illud quod ait poeta. Sepe etiam stellas vento impetenti videbis precipites e celo labi nocte per umbras flammarum longos a tergo labescere tractos. & iterum lapsa per altum aerem dispersim tractum cadentia solui sidera. & summis etiam que fixas tenent astra polus. Sed hic poetę voluntarie ad opinionem vulgi contulerunt. Ceterum philosophi quibus cura est mundi querere rationem illa asserunt que superius memorata sunt.

De. Nominibus astrorum ca. xx

Egitur in iob dicente domino. Num quid coniungere vales micantes stellas pliadis. aut gyrum arcturi poteris dissipare. Num quid producis luciferum in tempore suo. Aut vesperrum super filios terre consurgere facis. & iterum alibi. Qui facit arcturum & orionem et hiades. Hec nomina stellarum dum in scripturis legimus vanis deleramentis poetarum ad sensum non pertinemus. quia falsis opinionibus vocabula ista in astris ex hominum nominibus uel aliarum creaturarum vocabulis imposuerunt. Ista enim stellarum quarundam gentiliū sapientes nomina sicut & dies indiderunt. Quod eisdem nominibus sacra vitur scriptura. Non eorum idcirco vanas adprobat fabulas. sed faciens ex rebus visibilibus inuisibilium rerum figuram. ea nomina per cognitionem hominum ponit que late sunt cognita. Vt quicquid incognitum significat per id quod est cognitum humanis sensibus innotescant facilius.

De. Arcturo ca. xxi

Arturus est ille quem latini septentrionalē dicunt. Qui in stellarum radus fulgens in seipso reuolutus rotatur. Qui ideo plaustrum vocatur quia in modum vehiculi voluitur. & modo tres ad summa eleuat. modo in inclinatur. Hic autem in celi axe constitutus semper versatur & nunquam mergitur. Sed dum in semetipso reuoluitur nox finitur. Per hunc arcturum id est septentrionalem ecclesiam septinaria virtute intelligimus fulgentem. Nam sicut in axe celi arcturus semper inclinatur rursusque erigitur. Ita ecclesia diuersis quidem aduersitatibus humiliatur. Sed mox consurgens spe et virtutibus eleuat. & sicut ex tribus stellis & in septentrionem

perficitur. Ita ecclesia per fidem trinitatis & operationem in virtutum principum consummat. Ex fide enim & operibus homo iustificatur.

De. Boetis stella ca. xxii

Boetis stella est que plaustrum id est septentrionalē sequitur. que etiam ab antiquis artofilax dicitur. siue minor arcturus. Vnde & quidam eam septentrionem dixerunt. Hanc inspicant precipue qui nauigare nesciuntur. De qua. Lucanus. Velox ubi & orta fuerit nocte boetis. Quia cum orta fuerit cito facit occasum.

De. Pliadis stella ca. xxiii

Pliades inulte iuges stelle quas etiam butrum appellamus a multitudine stellarum. Nam & ipse. vii. dicuntur esse. & amplius quam sex nullus conspiciere potest. Hec ab oriente surgunt. & adpropinquante diei claritate stellarum eius ordo descenditur. Pliades autem a pluritudine vocate sunt. quia pluralitatem greci apotophiton appellant. Has latini virgiliaeas appellauerunt eo quod post ver exoriuntur. & eo magis a ceteris predicantur quod hinc ex orientibus estas significatur. Occidentibus hiemis ostenditur. Quod aliis penitus non est traditum signis. Hinc autem stellis ab eo quod vii. sunt & splendide micant. sancti omnes septiformis spiritu virtute fulgentes significant. Ab eo quod sibi vicinantur. sed se non contingunt. Caritate proximos & tempore diuinos dei predicatorum ostendunt.

De. stella. Orion ca. xxiiii

O Orion stella est. hec autem orion a gladio dicta. unde etiam eam iugulam vocant. Sicut ut videtur armatum & stellarum luce terribile quod ignorare magne difficultatis est. adeo quis rudes oculos tamen per fulgoris splendore in semetipsum rapit. Hinc quippe oriones in ipso pondere temporis hiemalis exoriuntur. Suoque ortu imbres & tempestates excitant et maria terrasque conturbant. Orionem autem significant martires. Nam sicut isti nascuntur in celo tempore hiemis. Ita in ecclesia martires procedunt tempore persecutionis. Orionibus precedentibus mare turbatur et terra. ab ortu suo per martires terrenorum et infidelium corda tempestate lactant.

De. stella. Luciferiana ca. xxv

Lucifer stella est nitens. que omnium maxime clara esse videtur. Nam quemadmodum sol & luna ita et hec facit umbras. Ista igitur orientem solem precedit atque mane nuncians. tenebras noctis luminis sui fulgore aspergit. Cuius figura est christus qui velut lucifer per incarnationis misterium producit

p quem lux fidei tanq̃ dies sequutura demonstrat. Lucifer autē biptitus est. sic cui9 pars sancta est. Sic ihesus in apocalip̃sin de se et de ecc̃sia dicit. Ego sum radix & gen9 dauid. stella splē dida & matutina. Pars autem alia eiusdē luciferi. diabolus esse dinoscitur. De quo scriptū est. Quomō cecidisti de celo lucifer qui mane oriebaris. Qui etiā in celo super stellas dei dicit se sedē positurum. & cadens de celo confringitur

De. stella. Vespertina ca. xxvi
Uesper stella est orientalis noctē adducēs. Hec solem occidentem sequitur. et tenebras succedentes precedit. Hec autem antixpi exprimit tipum. qui tanq̃ vesper ut ait. Iob. Sup filios terre cōsurgens. & cece noctis successu carnaliū corda effuscat. qđ ideo auctore deo fit. q̃a p incredulitate & infidelitate pcedēte qui rennuerūt xpo credē antixpm suscipere meruerunt

De. Commis stella ca. xxvii
Commis stella est que velut cōmas luminis ex se fundit. Hec cū nascit̃ regni cōmutatiōez fertur ostendere. Aut bella & pestilencias surgere. De qua. Prudentius ait. Tristis cōmita int̃cidit. Et. Lucanus. Et tris mutant̃ regna cōmiten. Et. Virgilius. Hec desinit occidens arserē cōmiten. Genethiaci autem omnes stel as erraticas quibusdā temporibus cōmita fieri dicūt. & p vnicuiq̃ sunt motus. Ita secunda uel aduersa p̃tendere

De. Sirius stella ca. xxviii
Sirius stella est quam canem vulgo appellant. Sirius q̃ppe appellatus. ppter flāme candorē q̃ eiusmōi sit & pter ceteras lucere videatur. Hec oriens mundū & ardore & nimio calore incēdit. & estu suo fructus exurit. Interdum et morbo afficit corpora corrūpens aerem flagrantia ignis. Ab hac enim stella dies caniculares appellantur. Quō huius plus flagrat ardoribus q̃ totius estatis tempus

Utrum sidera animam habeant ca. xxix
Solet autem queri ut sanctus. Augustinus ait. Vtrū sol & luna & stelle corpora sola sint. An habeāt rectores quosdā spiritus suos. Et si habeāt. Vtrum ab eis etiā vitaliter inspirent̃. si. ut animant9 carnes p anias animalīū. An sola sine vlla p̃mixtione p̃sentia sint. & dū motus alicuius corporis sine anima esse nō possit stelle que cū tanto ardore ac nature ratione mouent̃. ut in nullo prorsus aliqñ cursus eorum

impediatur. Vtrum animātes sint. & rationabiles videant̃. non facile comprehendī potest. Salomon autem cum diceret de sole. Girans girādo vadit spiritus et in circulos suos reuertit̃. Ostendit ipm solem esse spiritum. & q̃ animalis sit. et p̃git. & spirat. & vegetat. et annos orbis suo cursu expleat. Sicut & Poeta ait. Inter ea magno sole circūuoluitur annus. & alibi. Luna lucente qui globū titaniaq̃ astra spirit9 int9 alit. Quā ppter si corpora stellaz anias habēt querendū est quid sit future in resurrectiōe

De. Nocte Ca. xxx
Ambrosium in libro exameron legi dicentem. Querit̃ q̃liter spaciū occupet vmbra tre efficiēs nobis noctē cū sol recedit a nobis. diēq̃ obducit cū inferiora axis septentrionalis inluminat. Omne enī corpus vmbra facit. & naturaliter vmbra corpori adheret. Adeo etiam ut pictores vmbas corpor9 priusq̃ pingāt nitunt̃ exprimere. Idq̃ artis asserūt nō intermittere vni nature. Ergo sicut in diem cū a parte solis aliquod corpus homis uel arboris occurrit ex ea parte qua lumine pcutitur. vmbra subsistit. Sic cū recedente die sol ad eum locū pvenit ubi occidē dicit̃. Vbi motū magnitudie a nobis separat̃. Sicq̃ terre obiectu a septentrionali p̃te obumbrat̃ aer adeo ut noctem nobis faciat hec ipsa vmbra. Terrarū ordinem exposuimus

De. Partibus. Terre Ca. xxxi
Terra ut testat̃. Vginus mundi media regiōe cōlocata omnibus partibus aequali desidens intuallo centrū obtinet. Oceanus autem regione circūductiōis spere p̃fusus p̃pe totius orbis adluit. Quis itaq̃ & signa occidentia in eū cadere existimant̃. Regiō autē terre diuidit̃ trifarie ex q̃b9 Vna pars. EVROPA. Altera. ASIA. Tercia. AFRICA. vocatur. Europā vero ab affrica diuidit mare ab extremis oceani finibus & herculis colānis. Asia &. Libia cū egipto determinat ostium nili fluminis qđ canopicū appellatur. Asia autē ut ait sanctus. Ambrosius a meridie p orientē vsq̃ ad septentrionē puenit. Europa vero a septentrionē vsq̃ ad occidentē. atq̃ inde affrica ab occidentē vsq̃ ad meridiem. Vnde euidēt orbem dimidiū due tenent. Europa & affrica. Alium vero dimidiū sola asia. Sed ideo ille due partes facte sunt q̃a int̃ utraq̃ ab oceano mare magnū ingreditur. Locius autē terre mensurā geometrici. clxxx. milium stadiorū existimauerunt. ccc. autē in longitudine

cc. in latitudine. in historiis catholicis hoc dicit. Omnes nationes
q̄ vicine sunt soli nimio calore p̄stas āplius quidē sapere. Sed
minus habere sanguinis dicunt. Propterea cōstantiā ac fidutiā
cominus nō habere pugnādi quia metuunt vulnera. q̄a exiguū
sanguinis se habere nouerūt. At contra septentrionalis populus
a solis ardore remotus in quo insultores quidē. Sed tamē largo
sanguine redundantes sunt ad bella promptissimi

De Tonitruo

Ca. xxxii

Tonitrua autem ex fragore nubiū generant. Concepti
enim in frasinum nubium ventorū spiritus versantur.
errant ibidem. Cumq; vehementer serepente eliserint.
& virtutis sue mobilitate in q̄libet parte eruperint. magno con/
crepāt murmure. & in more exilientiū de stabulis quadrigarū.
sonus fragoris eius ad aures nostras emittit. Aliē autē tonitruū
vocis sup̄na ē increpatio. siue clara p̄dicatio sanctorū. q̄ clamore
forti p̄ totum orbem terrarū in auribus fidelīū p̄strepat p̄ quam
possit culpam suam āmonitus agnoscere mundus

De Fulminibus

Ca. xxxiii

Iunt naturalium scrutatores causas. q̄a ex collisione
atq; attritu nubiū fulgura generent. ad instar silicū
duriorum. Quae cū cōplose res inuicem sibi medius
ex his ignis elabatur. Vel quēadmodū si ligno lignū teras. ignē
emittunt. Vnde ait. Pamphilus. Fulgura que attriti s quoties
micuere. p̄cellis. Hac itaq; ratione cū nubila inuicē in se fuerint
collisa illico fulmina emittunt. Dehinc sequunt tonitrua. Qui
licet sonitu tardiora sunt p̄cedente cōcursu luminis claritate parit̄
tamen cū fulgure emittuntur. Sed eorū sonitus tardius penetrat
aures q̄ oculos. Splendor fulguris ad instar securis est. p̄cul ar/
borem cedentis. Cuius q̄dem antecernis ictum quam ad aures
sonitus pueniat. Ergo nubium attrita fulmina nascunt. Nunq;
enī sereno celo fulgura emicuerūt. vnde & Virgilius. Nō alias
celo ceciderūt plura serēo fulgura. Fit enī fulmē nube & imbre
& vento. Nam cum ventus in nubibus agitatus est vehemēter.
sic incalescit ut accendat. Dehinc ut p̄dictū est. fulgura & toni/
trua exp̄muntur simul. Sed illud celerius videt̄ q̄a clarum est.
hoc autē ad aures tardius puenit. Post fulmis autē ictū ventorū
erumpere violentiā. sicq; feruorem tempestatis que in nubibus
conclusi agebant exeuntes ad terrā emittūt. Duricius autē dixit.

fulmina ex minutis seminibus constare. ideo penetrabilia esse.
Vbi cūq; autē fulgura ceciderint sulphuris odorem emittunt.
Virgilius ait. Et late circū loca sulfura fumāt. et. Lucan. Ethe/
rioq; nocēs fumauit sulfure ferrum. In fulminibus sanctorū
accipiunt miracula claritate signorū atq; virtutū micantia. atq;
ad intima cordis pueniētia. Sublimia tamē loca amplius sentire
ventorū vel fulminū iniuriā q̄ humilia terre. Vnde et. Oratius
dicit. Feriuntq; summos fulgura mōtes. Nimis autē excelsiora
in tēpestatibus esse securā. Vt. Olympus. Qui celsitudine sua nec
impetus ventorū. Nec ictus fulminū sensit q̄a nubes excedit

De Arcu

Ca. xxxiiii

Leniens romanus antistes & martir. Ita scripsit. Ar/
cus enim in aere ex imagine solis hoc modo format.
Dum enī sol in nubibus rarecentibus ex aduerso re/
fulserit radiosq; suos directā lineā humore nubiū transfundens
imp̄sserit sit rep̄cussio splendoris eius in nubibus. Ex quibus
autem fulgor micans arcus speciem format. Sicut autē imp̄ssa
cera anulī imaginē exprimit. Sic nubes econtra ex rotunditate
solis figurā sumentes orbem efficiūt. & arcus effigiem fingūt.
Apparet hoc autem non semper. sed cum rarescunt nubila celi.
Nam rursus cū in se cōeunt nubes atq; densant. cōfestim arcus
forma resoluit. In nubīū enim densitate arcus aere in p̄fecto
giro cōplectitur. Deniq; sine solē & nubib; nūq; apparet arcus.
q̄a ex tipo radii solis species eius formatur. Quadricolor enī est.
ex omnibus elementis in se rapit species. De celo enī trahit igneū
colorem. De aquis purpureū. De aere album. De terris colligit
nigrum. Hic autē arcus p̄ eo q̄ a sole resplendet in nubib; xpī
gloriam indicat in p̄phetis atq; doctoribus resurgentem. Alii
ex duob; colorib; eius. id est aquoso & igneo. duo iudicia sig/
nificare dixerūt. Vnum p̄ quod dudū impī perierūt in diluuiū
Alterū enī p̄ quod p̄modū peccatores cremati sunt in inferno

De Nubibus

Ca. xxxv

Notandum ex libro Job. quia cogitur aer iste visibilis
ut cōglobetur. Conglobatus in nubibus vertit. Sic
enī ipse dicit. Subito ipse aer cogit in nube. & ventus
trāsiens fugauit eas. Et. Virgilius. Consurgūt venti atq; in nu/
bibus cogitur aer. Nubes autē sancti p̄dicatores intelliguntur.
qui verbi diuini pluriā credentibus infundunt. Aer autē iste

inanis & tenuis. vacuas hominū mentes vagasq; significat. qui tamē densatus in nubes reuertitur. q̄a collecte ab inani vanitate infidelū mētes fide solidant. Et sicut ex aere inani fiunt nubes pluuias. Sic ad fidem de mūdi vanitate colligunt sancti p̄dicatores. Nubes autem dicte. q̄ etherea obtegant. Vnde & nupte dicuntur q̄ vultus suos velent. Vnde & nuptunus q̄ nube & mare & terrā tegat

De Pluuio

Ca. xxxvi

Egitur in. Amos p̄pheta. qui vocat aquas maris. & effundit eas sup̄ faciem terre. Aque enim amarissime vapore subtili calore aeriosus penduntur. Ad instar medicinalis cucurbitae. Quia calore superioris circuli humorem et sanguinem sursum trahit. Pluuismōi itaq; ratione aquae maris p̄tenuissimos vapores in aere suspense paulatim concresecunt. ibiq; ignis solis decoctē in dulcem pluuiarū saporē reuertunt. Dehinc in grauescente nube mō vi ex opp̄ssē ventorū modo sole dissolute in terre faciem disparguntur. A nubibus ergo rapiuntur. aque maris. & iterum ab ipsis red duntur terris. Sed sicut diximus. ut dulces esse possint in pluuiis coquunt igni solis. Alii autē dicūt non tantūmō aquis maris nubes cōcrescere. Sed etiam ex altis terre vaporibus nebulas adulescere. Quibus densatis coactisq; nubes altius surgere atq; easdē pluuias fundere. Nubes autem ut sup̄ diximus apostolos significat atq; doctores. Pluuiē ergo nubū eloquia sunt apostolorū. q̄a quasi guttati. id est sentialit veniunt. Sed habundanter doctrine fecunditatem fundunt

De Niue

Ca. xxxvii

It. Ambrosius. Quia plerumq; glacialib; ventorum flatibus rigentes aque solidauntur in niuem & rupto aere nix funditur

De Grandine

Ca. xxxviii

Similiter quoq; ratio grandinū coagulatione fit. Aqua enim niuium frigore ventorū cōminuta in fragmine. partim solis vapore resoluta frustati ad terras elabatur. Q̄ autē rotunda videtur. hoc solis calor facit. et mora refrenātis aeris dum p̄ longū spaciū a nubibus vsq; ad terras discurrunt. Figuraliter nāq; grando p̄fidie duritia est. dum tepore malitiae frigida. Nix autē homines increduli sunt frigidissimi atq; pigri et infirmi torpore inentis depressi. Item alium intellectū. Nives sunt homines dilectione frigentes. Qui etiā si existant candidi puritate baptismatis. non feruent spiritu caritatis.

De Ventis

Ca. xxxix

Entus est aer cōmotus et agitatus ad p̄bante. Lucretio. Ventus enim fit vbi est agitando p̄concitus aer. Qui etiā in loco tranquillissimo. & ab omnibus ventis. qui & obbreui fauillo ad p̄bari potest. quō etiam muscas abigentes aere cum mouemus flatu sentimus. Quod cum venerit oculiū quodā motu celestiu uel terrenorū corporū p̄ magno spaciō mundi ventus vocat ex diuersis partibus celi noīa etiam diuersa fortitur. Quidam autem aiunt eo q̄ ex aquis aer ex aere venti nascuntur. Clemens autē dicit. eo q̄ montes excelsi certis quibusdā habent in locis. ut ex his velut cōpressus et cōangu/ status aer ordinatione dei cogatur exprimi in uentos. Quorum inspiratione & fructus germen cōcepit. Aestiuus quoq; ardor temperiē summā. cū plades ignite solis ardoribus incanduerit. Venti autem interdū intelliguntur angelorū spiritus. q̄a secretis dei ad salutē humani generis p̄ vniuersum mundū mittuntur. Iterum nonnunq; venti incitatores spiritus poni solent. p̄ eo q̄ male suggestionis flatu ad terrena desideria iniquorū corda succendunt. Secundum q̄ scriptū est. tollat eum ventus oriens.

De Nominibus ventorum

Ca. xl

Entorum primus cardinalis. Septentrion frigidus & niualis. flat rectus ab axe. & facit arida frigora & siccās nubes. Hic aparcias dicit. Circius qui et tracias Hic a dextris septentrionis intonans. facit niuium et grandinū coagulationes. Aquilo qui et boreus ex alto flans. gelidus atq; siccus & sine pluuiā. q̄a non discutit nubes. sed cōstringit. Vñ et merito diaboli formā inducit. qui ab iniquitatis frigore gentilium corda cōstringit. Secundus ventorū cardinalis subsolanus qui & apolitis. Hic ab ortu intonat solis. Et est temperat9 Vulturnus ipse. qui & calcias vocatur dextrior subsolani. Hic dissoluit cuncta atq; dissicat. Eurus ex sinistro latere venit subsolani. orientem nubibus inrigat. Tercius ventorū auster plage meridiane cardinalis. qui et euro nothus ex humili flans humidus calidus atq; fulmineus. generans largas nubes & pluuias latissimas. soluens etiam flores. Euro auster calidus ventus a dextris intonat austeri. Euro nothus ventus temperatus calid9 a sinistris austeri inspirat. Quartus cardinalis Zippereus qui & sabon9 ab occidēte inferiore flat. Iste hieme frigore grauissima

vice relaxat floresq; pducit. Affricus qui dicit eclips ex zephiri dextro latere intonas. Hic generat tempestates & pluuias facit. & nubium conlisiones. & sonitus tonitruu et crebrescentiu fulgorum visus. & fulminum impulsus. Eurus qui & agrestis ex sinistra parte fabonii adspirans eo. Ante in oriente nubila sunt in india serena. Quosdam autē tranquillū p prios locoꝝ flatus certis appellat vocabulis. q; ex numero sunt. In siria sirus. carbasus in cilia. In ppontide tracias. cron. In galatia circius. In ispania sogronensis. Sunt pteꝝa quida innumerabiles ex flumibus aut stagnis. aut sinibus nominati. Duo sunt tamen extra hos ubiq; spiritus magis q; venti. aura & altanus.

De Signis tempestatis & serenitatis. Ca. xli.
Tempestas turbo ē diuini iudicii. Sicut. Propheta ait Deus in tepestate & turbine uic eius. Serenitas autē gaudiū est lucis eterne. Signa autē tempestatū nauigantibus. tranquillū in parte sic dicit mutationem tempestatis expectandā in asperius. Cum in nocturna nauigatiōe scintillat ad remos & ad gubenacula. aqua in austro venti mutatio est.

Cū luligenes. hirundinesq; volāt. Aut cū delfini toto se saltibq; ostendūt. Aut cū caudis aquā feriunt. Nam semp inde ventus oritur quo illi ferentur. Nec mirum muta anialia diuinare subgurgite. Semp enim incipientes a motu aque inclinantur. Quā p mutationē maris primū vndarum incole sentiūt. Itaq; ppter impetū plugnant siue metuūt. ne deferant in littore siue natura ne aduersarum ceruices vnda precipitet. Quid ergo delfini tantū hanc iniuriā timēt. immo & ceteri pisces. Sed hui tantū apparēt qui exiunt. Item. Varro dicit. Signum esse tempestatis dū de parte aquilonis fulget. & cum de parte euri intonat. Nigidius quoq; ait. Luna si summo in corniculo maculas nigras habuerit. in primis partibus mensis imbres fore. Si in media tūc cum plena sit in eo corniculo serena densitas fit. Certe si rubet quasi aurū ventū ostendit. Fit enī ventus ex aeris densitate obducta. sol & luna rubescūt. Item si cornua eius oblecta fuerint nubila. tempestas futura erit. Oracius autē dicit. Si aquilonicū cornu lune fit correptus aquiloni imminere. Quarta autē luna futuraz index certissima aurarum habetur munda. Vnde & Virgilius Certissimus auctor dicit. Si sol in ortu suo maculosus fit. Atq; sub nube latēs. Aut si diuidia parte apparuerit imbres futuros. Item. Varro dicit. Si ex oriens concavus videtur. Ita ut e medio fulgeat. & radios faciat parti ad austrum. partim ad aquilonē. tempestatem humidam ac ventuosam fore significat. Item die inqt. Si sol rubeat erit sincerus. Si polleat tempestate significat. Nigidius quoq; Si pallidus inquit sol. in nigras nubes occidit. aquilonis ventos significat. Item doming in euāgelio. Si facta inquit vespera rubicundū fuerit celum. mane serenū erit. Si mane rutilat triste celum. tempestas futura erit. Et cū auster ventus fuerit aestas erit.

De Pestilentia. Ca. xlii.
Pestilentia est morbus late vacas. et cōtagio suo pene quem tetigerit polluens. Nec enī aegritudo non habet spaciū temporis quo aut vita. aut mors speretur. Sed repentinus languor simul cum morte venit. Quae sit vero causa huius pestilentie quidā dixerūt. Quādo p peccatis hoim plaga & corruptio terris inuititur. Tunc aliqua ex causa id est siccitatis. aut caloris vi. aut pluuiay. Intēperatiā aera corrūpunt. Sicq; naturalis ordinis p turbata temperie inficiuntur elemēta & corruptio fit aeris. & aura pestilens. & oritur permicies. &

corruptibile viciū in homines ceteraq; animātia. Vñ et. Virgilius
Corrupto celi tractu miserāda que venit ardoribus fatiq; lues.
Itē alii aiūt pestifera semia rerū. multa ferri in aere atq; suspēdi.
Et in extremis celi partib9. aut ventis. aut nubibus trāsportari.
Deniq; qā qua feruntur. aut cadunt p loca. aut germina cūcta.
Aut animalium necem corrūpunt. Aut suspēsa manēt in aere.
et cōspirantes trahimus. auras illas quoq; in corpore parit absor/
bemus. Atq; inde languescēs morbo corpus. aut vlcēib9 tris.
Aut p̄cussione subita exanimatur. Sicut enim celi nouitate uel
aquaꝝ corpora aduenientiū temptari consuerūt. Adeo ut mor/
bum cōcipiant. Ita etiā aer corrupt9 ex aliis celi partib9 veniēs
subita clade corpus corrumpit. atq; repente vitam extinguit.

De Oceani Aestu. Ca. xlii
A Vroceanus in se reciprocis aestibus reuertat. Quidā
aiunt philosophi. mundū ut refert. Solinus ex q̄tuor
elementis quasi quoddā animal esse dicunt cōcretū.
moueri q; quoddā spiritu. & sicut in corporibus nostris respirādi
habentur cōinertia uel conuenientia. Ita in p̄fundis oceani. esse
quosdam meatus ventoz spiritū veluti nares p quas anhelitus
emissi uel retrahendi alterno accessu recessuq; nūc euaporāt. sp̄ri/
tu effluent maria. nunc retrahente reducant. Ait. Ambrosius
Philosophoz quidā volunt cū augmēto lunari crescere oceanū.
Et tan qm eius quibusdam inspirationibus retrorsum retrahāt
Et iterum eiusdem impulsu ac retractu in mensurā ppriam re/
fundatur. Alii quidem de oceanis vndis sidera dicunt. Solem
quoq; de oceano aquā haurire ignibus suis. & circa ōnia sidera
fundere. ut ea temperet que sunt ignea. Inde dicunt cum haurit
vndas erigit se oceanū. Sed vtrum ventoz spiritū aque erigant.
An lunari cursu increſcāt. an sole retrahēte decreſcant. Hoc soli
deo cognitū est. Cuius & opus mundus est. Soliq; ōnis mūdi
ratio cognita est. Oceani autē magnitudo incōparabilis est.
& intrāmeabilis latitudo phibetur. Quod etiā. Clemens disci/
pulus apostolorum visus est indicare cum dicit. Oceanus autē
intransmeabilis est omnibus et hīs qui vltra eum sunt. Philo/
sophi autem mundi dicūt. q; post oceanum terra nulla sit. Sed
solo denso aere nubiū contineatur mare sicut & terra subterius.
Ideo & Lucanus. Cum mare conuoluit gentes cū littora tectis.
Thesis noluit vlla pati celo contēpta teneret. quoq; tanta maris

moles creuisset in astra. Nisi supior rector p̄fisset nubib9 vndas.

De Mare quur non crescat. Ca. xliii
Vur mare maius nō fiat actantis pluuiarum copis
nullaten9 crescat. Clemens episcopus. dicit. Mare nō
crescit. eo q; naturaliter salsa aqua fluentum dulce in
se receptū consumat. Eo q; mō fit ut illud salsum maris elemen/
tum quātumcūq; receperit copias aquaꝝ. nihilomin9 exhauriat.
Addit etiam qd venti rapiunt. & calor vaporq; solis adsumit.
Deniq; lacus multasq; lucanas sub paruo momenti spacio ven/
torum flatibus solisq; ardore consumatur. Salomon autē dicit.
Ad locum vnde exeunt flumina reuertuntur. Ex quo intelligit
mare non crescere. Quod etiā p quosdā occultos p̄fundi meat9.
aque reuolute ad fontes suos refluant & solito cursu per amnes
suos recurrāt. Mare autē. p̄pterea factum est. Vt omniū cursus
fluuioz recipiat. Cuius cum sit altitudo diuersa & indiscreta.
tamen dorſi eius equalitas est. Vnde & equor appellare credit.
quia sup̄ficies eius equalis est. Philici autē dicunt mare altius
esse terris.

Quur Mare amaras habet aquas. Ca. xlv
Vur mare amaras habeat aquas. Rursus. Ambrosius
doctor docuit dicens. Mare idcirco dicūt veteres sal/
sas atq; amaras habere aqas. p eo q; ea que ex diuersis
fluuiis in eum influūt solis calore ac ventoz flatib9 adsumant.
tantū diurno vapore consumi. quantū p̄singulos dies ex ōniū
annuum cursib9 in ipso vehitur. que causa ex solis ratione fieri
phibet. Quia quod purū & leue est sibi rapit. quod vero graue
siue terrenum relinquit. Quod etiā amarū & impotabile fit.

De Nilo fluuiio. Ca. xlv
Egyptus aeris calore semp solem habet. Nunquam
nubes uel imbres percipit. Cuius loca nilus fluuius
aestatis tempore inundat quo p pluuiis vtunt. Oriē
enim fluuius idem inter austrum & ortum. Aetheriarū flatus
ex Zephiri parte. id est ab occiduo flant & habet certū tempus
Nascuntur enim mense maio quarū flatus in iūcio languens est
sed p dies augeſcit. Nam flant ab hora sexta vsq; in duodecimā
Hoc igitur flatu resistunt ei vndis oppositis. que etiā ostus ei9
qbus in mare influit arenarū cumulis nili fluctus intumescūt
ac retrouerti cogunt. Sicq; aque erūpentes p̄pellunt in austrū.
quibus congestis nilus in egyptū erumpit. Quiescentib9 quoq;

etheriarū flatibus ruptisq; arenarū cumulis rursus in suo aluēo redit fluuius.

De Nominibus maris uel fluminibus Ca. xlvii.

In parthis trāquillus sic asserit dicens. **E**xternus mare oceanus est. Internum ex oceano fluit. Supernum & infernum quibus italia alluitur. & in his supnum atriaticum dicitur. & tuscum infernum. **F**retum angustum. quasi feruens mare. ut siculum gaditanum. **E**stuaria sunt omnia p que mare vicissim tunc accedit. tunc recedit. **A**ltum pprie mare pfundū. vaga qbus in mari possunt stare. que. **V**irgilius breuia appellat. **Q**ue eadem greci brachia. sing maiores recessus maris dicunt. ut caspius. arabicus. indicus. **M**inores autem anguli. ut pcanus. amielanus. & ceteri similes frustra motus maris sine tempestate fluctuātis. **N**eui9 in bello punico sic ait. **H**onorarie honeste stabant in frustris. ut si diceret in salo moles quē imminēt & pcurrūt mare. **D**e qb9 **P**acubius porta. **O**mnes lacebras sublata mole obtrusas. **S**ing dicitur cecus fluctus tumens. necdum tamen canus. **D**e quo accanto interrogatus sic ait. **P**opulus fluctus ceco faciunt p di/ scordiam &. **A**ugustus ait. **N**os venimus nea olim fluctum quidem ceco. **L**itus dicitur quicquid alluitur. **F**lumen omnis humor qui uel modice fluit. **T**orrentis fluuius. qui a pluua cre/ scit. & a siccitate torrescit. **D**e quo. **P**acubius. **F**lammeo vapore torrentis torret. **O**rta exitus fluminum in mare. **T**ollia aquarum piectus. quales inaniene flumine quā maxima precipitia.

De Positione terre

Ca. xlviii.

Valiter terra sup aerem fundata libratu credatur stare ponderibus. **S**icut dicit. **A**mbrosius. **D**e terre autem qualitate siue positione scdm scripturam. **I**ob sciendū est. **Q**ui extendit aquilonē sup vacuū & appendit terram super nihilum. **P**hilosophi quoq; similiter opinantur aere denso terrā sustineri & esse in modū spōgie atq; in medio aeris qli spongia mole sua immobilem pendere. **S**ic equali motu hinc atq; inde veluti alarum suffulta remigis ex omni parte librata ppendeat. **N**ec in partē possit inclinare alteram. **V**erūtamen vtrū densitate aeris sustineat. an sup aquam pendeat. quia scribitur. **Q**ui fundauit terram sup aquas. **V**el quomō aer mollis & tenuis tantā molem possit sustentare terre. aut si sup aquas est tam in mane pondus quomō non dimergit. **A**ut quomō equalitatis libram

teneat. ne in altera parte ppenfa incumbat. hoc nulli mortaliū scire phas est. atq; pscrutari licet cuiquā tante diuine artis excellentiam. **D**um constet eam lege maiestatis dei. aut sup aquas aut sup nubes stabilem pmanere. **Q**uis enī inquit. **S**alomon sufficit narrare opera ipius. **A**ut q s inuestigauit magnalia illig. **E**rgo qd mortaliū nate secretū est. diuine potētie relinquendū ē

De Terre motu

Ca. xlviii.

Sapientes dicunt terrā in modum spongiarū esse cōceptam in qua ventum rotari & ire p cauernas. **C**ūq; tantum ierit. quantū terra capere non possit. huc atq; illuc ventus fremitum murmura mittit. **D**ehinc querētes viam euadendi dum sustinere terra eum non potuerit. aut tremit. aut dehiscitur. ut ventum egerat. **I**nde aiunt fieri terremotum dum vniuersam terram ventus inclusus concutit. **V**nde &. **S**alustius. **V**enti inquit p caua terre pcpitati rupti p aliqd montis tumu/ lumq; refederit. **E**rgo ut diximus tremore terre uel spiritu. venti p cauernas terre uel ruina inferiorū motuq; inde existit. **S**ic enī. **L**ucanus ait. **T**erraq; dehiscite in solitis tremuerunt montib9 alpes. **T**erremotum autem illuc ibi assidue fieri. vbi caua terrarū sunt. **I**n quibus venti ingrediuntur & faciunt terremotū. **N**am vbi arenosum est. aut solida est terra nō ibi fit terremot9. **T**erre autē motus ptinent ad iudiciū quomō peccatores et terreni hō/ mines spiritu oris dei concussi cōmouebunt. **I**tem terremotus hominum terrenorum est ad fidem conuersio. **V**nde scriptum est. **P**edes eius steterunt & cōmota est terra. **V**tq; ad credendū.

De Monte. Aethna

Ca. l.

De monte ethna. **I**ustinus in libro historiaz ita scrip/ sit dicens. **S**icilie tellus tenuis ac fragilis & cauernis quibusdam fistolisq; ita penetrabilis ut ventorū tota ferme flatibus pateat. **N**ecnō & ignibus generādis nutriēdisq; sola ipius naturalis materia quippe intrisecus strato sulphure et bitumine traditur. **Q**uae res facit ut spiritu cū igne introrsus reluctanti frequenter & cum pluribus locis nunc flāme nunc vapores. nunc fumus erūpat. **E**xindē deniq; ethne mōtis p tot secula durat incendiū. et vbi aciora spiramēta cauernarū ventus incumbit. arenarū cumuli erigunt. **A**ccedunt et ppetua fumēta insularū eolitur. veluti ipsis vndis alatur incendiū. **N**eq; enim vitam angustis terminis aliter durare p tot secula tantus ignis

potuisset. Nisi & humoris nutrimentis aleret. Hinc igitur fauilla
scintilla & caribde peperere. hinc latratus audit. hinc monstri
incredita simulacra dum nauigantibus magnis verticibus pelagi
desidentes exterriti latrare putant undas quas sorbentis aestus
vorago condidit. Eadem causa etiam ethere motus perpetuos ignes
facit. Nam aquarum ille concursus raptus secum spiritu in immensum profun-
dum trahit. atque ibi suffocatum tam diu tenet donec perspicuos ignes
perpetua incendia spirabunt ad puniendos peccatores quia cruciabuntur
in secula seculorum. Nam sicut isti ipsi montes tanta temporis diuturni-
tate usque nunc flammis exestuantibus perseverant. Ita ut nunquam
extingui possint. Sic ille ignis gehenne ad crucianda corpora
damnatorum finem nunquam habiturus est.

De Natura solis

Ca. li

Æc sunt verba Ambrosii in libro exameron. Solem
inquit philosophi negant calide esse natum. eo quod albus
sit non rubicundus an rutilus in specie ignis. & quod nec
ignitus natura sit. Si quid habet caloris ferunt per nimium motum
conuersionis accedere. Quod ergo dicendo putant ut nihil videatur hu-
moris consumere. quia calore quo humor vel minuitur vel plerumque
exurit non habet naturalem. Sed nihil agunt qui ita proponunt
quia nihil interest utrum ex natura calorem habeat an ex passione vel
ex aliqua causa. Nos autem credimus eum. sicut habet virtutem
inluminandi. ita etiam vaporandi. Igneus autem sol. ignis autem inlu-
minat et exurit. Quidam autem dicunt solis ignes aquas nutrire.
& a contrario elemento virtutem luminis & vaporis accipere. Unde
frequenter solem videmus madidum atque rorantem. In quo eundem
dat indicium quod elementum aquarum ad temperiem suam sumpsit.
Hoc quantum diximus ad naturam eius pertinet. At vero iuxta spirita-
lem intelligentiam sol Christus est. sicut in Malachia scriptum est
Vobis autem qui timetis dominum orietur sol iustitie. & sanitas in
pennis eius. Merito autem sol Christus intelligitur dictus quia ortus
occidit secundum carnem. & secundum spiritum de occasu rursus exoritur.
Item sol inluminat & exurit & opaco tempore confouet sanos.
febricitantes vero flagrantia gemmati caloris incendit. Ita & Christus
credentes in fide spiritu veritate inluminat. & negantes se in eternum
ignis calore torrebit.

De Quantitate solis & lune

Ca. lii

Vrsus in eodem opere idem doctor ita testatur. Solis
radius nulli longior. nulli propinquior. Similiter et lune

globus æqualis est omnibus similis. Sol & indis & britannis
eodem momento ab utrisque videtur cum oritur. Æquale etenim
spacium illius occidentales cum oritur vident. & æquale orientales
cum occidit perspiciunt. Nec cum vergit in occasum minor apparet
orientalibus. Nec occidentalibus cum oritur inferior quam orientalibus
existimatur. Quantum distat inquit oriens ab occasu. Tantum huius
sibi inuicem distant. sed sol a nullo distat. nulli presentior. nullique
remotior est. Neque moueat quenkumque quod tanquam cubitalis in orbe
suo videatur cum oritur. Sed considerare oportet quantum interfit
spacium inter solem et terram quod aspectus nostri infirmitas et quidam
egritudo vix valet intueri. Huc autem ampliorem aliquibus partibus
quam terram sapientes mundi esse dixerunt. Lunam autem minorem
esse dicunt antiqui quam solem. Omnia enim que proxima sunt nobis
maiora videntur. Longinquitate autem lotorum visus languescit. Lunam
igitur videmus prope nos esse. Nec eam maiorem aspectui nostro quam
solem. Ideoque cum sol longe superior sit a luna & tamen a nobis
maior videtur. Iam si prope nos accesserit multo maiorem futurum vide-
remus esse.

De Solis cursu

Ca. liii

Scunt antiqui aratus et egeus. Sol per se ipsum moueri
non cum mundo verti vno loco manere. Nam si fixus
maneret. Necessarium erat eodem loco occidere et exoriri. a quo
pridie fuerat exortus. quemadmodum cetera sidera signa oriuntur &
occidunt. Preterea si ita esset. consequens erat ut dies & noctes essent
omnes equales. & quoniam spaciosus hodiernus dies esset tam longus
semper esset & futurus. Nox quoque simili ratione semper æqualis prima-
neret. sed quomodo inæquales aspeximus. & solem alio loco oriturum.
alio occidisse hesternum videmus. Ab eo quia diuersis locis occi-
dit & exoritur. Putant enim philosophi nequaquam cum mundo fixum
volui. sed ipsum per se moueri. Quia postquam ardentem rotam oceano
tinxerit. per incognitas nobis vias ad locum unde exierit regreditur.
Expleto noctis circulo rursus de loco suo festinus erumpit. Ob
quam enim fracta linea per austrum pergit ad boream ita ad orientem
revertitur. Phemius autem tempore per plagam meridianam currit. Æstas
te vero septentrioni vicinus est. Sed quomodo per austrum currit
vicinus terre est. quomodo vero iuxta septentrionem sublimis attollit.
Cui ideo deus diuersos cursus constituit. loca & tempora. nedum
semper in eisdem oriret locis cotidiano ea vapore consumeret. Sed
ut. Clemens ait. diuersos accipiet cursus quibus aeris temperies

p rationē tempoz dispensat. & ordo vicissitudine imitationeq;
feruet. **N**am dū ad supiora cōscenderit. ver temperat. **V**bi autē
ad summū celi venerit estiuos calores accēdit. **D**ecidens rursus
autumno temperiē reddit. **V**bi vero ad inferiorē redierit circulū
geli. ex glaciali cōpage celi rigore nobis hiberni frigore derelin/
quit. **E**x ipso enī sunt hore. & ex ipso dies cum ascendent & ex
ipso etiā nox cum redierit. ex ipso omnis esset anni numerantur.
ex ipso vicissitudo temporū fit. **E**t cum sit iste minister bonus
gradus ac vicissitudines tempoz moderandas. tamē vbi scdm
voluntatē dei & ppositū mortaliū dat incādescit acrius et urit
mundus vehemētiōribus flāmis. & pturbat aer. et plaga hoim
& corruptio terris incit & lues aniantibus & pestilens p om/
nia mortalibus annus inducit. **C**um autē oritur p austrū id est
meridianū iter habet. & decursa australi pte inuisibilib9 vadit
in locum suū rediens. **A**dinstat qppe ecclesie fabricatus est hic
mundus in qua dominus ihesus xp̄us sol aeternus partem suā
pcurrunt. **V**nde & meridianū reuocat. **A**quiloni vero id ē aduerse
parti nō oritur. **S**icut de eodē cum in iudicio venerit dicit. **I**usti
tie lumē nō inluxit nobis & sol nō ortus nobis est. **T**imētibus
autem dominū onet sol iustitie & sanitas in pennis eius. sicut
scriptū est. **M**alis vero merides nō est. sed nox est sicut legitur.
Dum sustinet ipsi lumen. facte sunt illi tenebre. dum sustinent
fulgorem. fiunt in obscura nocte.

De Lumine lune

Ca. lxx.

It sanctus. **A**ugustinus in psalmi decimi expositiōe
Queritur inquit vnde habeat lumen luna. **D**uas ta/
men opiniōes tradunt. **S**ed que sit harum verax du/
bium fertur posse quēquam scire. **A**lii nanq; dicunt p prium
eam habere lumen. globiq; eius vnā partē esse lucifluam. **A**li/
am obscuram. et dum moueatur in circulo suo. eandem partem
qua lucet paulatim ad terras conuertit. ut videri a nobis possit.
Et ideo prius quasi corniculato lumine fulget. **N**am & si formes
pilam ex parte media candidā. ex parte obscuram. **T**unc ea par/
te qua obscura est. **S**i coram oculis habeas nihil candore aspi/
cies. **C**um coeperis illā candidā partē paulatim ad oculos ouertē
Primū veluti cornua cādorē videbis. **D**ehic sensim crescit do/
nec tota pars cādida opponat oculis et nihil obscurū alteriq; ptis
videat. **Q**uā si denuo paulatim cōuertis. incipit obscurata apparere

& candor minui. donec iterum ad cornua redeat. ac si totus can/
dor ab oculis auertatur. et sola iterum pars obscura possit videri
Quod fieri dicunt cum lumen lune videtur crescere vsq; ad qñ
tumdecimum diem. & rursus vsq; ad xxx. & redire cornua do/
nec penitus nichil lucis appareat. **E**t contra alii dicunt lunam
non suo fulgere lumine. sed a sole accipere lumen. **S**ol enim illi
loco superior est & ex hoc euenit. ut quando sub illo est. parte
superiori luceat. inferiorem vero quam habet ad terras incipiēs
a cornibus. sicq; paulatim sole longius discedente pars oīs subte/
rior illuminetur. donec efficiatur. xv. luna. **P**ost dimidiū autem
mensem cum ceperit ex alio semicirculo pproquare soli. qñto/
magis superiori parte illustratur. tātō magis ab ea parte qua ter/
ras aduertit non potest excipere radios solis. & propterea videt
decreescere. **I**llud certe manifestum est & cuiusq; aduertente fa/
cile cognitum. quia luna non augeatur ad oculos nostros nisi
a sole recedendo neq; minuat. nisi ad solem ex parte alia ppro/
quando. **A**b illo ergo accipit lumen. & cum sub illo est semper
exigua est. **C**um vero ab illo longius abscesserit fit ampla. suoq;
ambitu plena. **S**i enim suo lumine vteretur. necesse erat semper
eam esse equalem. nec die tricesimo exilem fieri. et suo si lumine
vteretur huius nunq; eclipsis fieret. **C**eterum quantum ad in/
tellectum pertinet mysticum. **L**una huius mūdi speciem tenet.
quia sicut ista mensuris complexionibus deficit. ita mundus
ad completionem temporum currens quotidianis defectiōni/
bus cadit. **L**una quippe elementi sui varietate diuersis cursibus
definit ut crescat. crescit ut desinat. **S**ed ideo alternis vicibus cō/
mutationem sideris representat. ut doceat homines ex ortu mo/
rituros. & ex morte victuros. atq; ideo cū senescit mortem cor/
porum prodit. **C**um iterum igitur crescit. eternitatem indicat
animarum. **N**onnunq; vero eadem luna & iam ecclesia accipit
pro eo q; sicut ista a sole. sic ecclesia a xp̄o illuminatur. **S**icut enī
luna deficit atq; crescit. ita ecclesia defectus habet & ortus. **F**re/
quenter enī defectibus suis crescit. & his meruit ampliari dum
persecutionibus minuitur. & confessorum ac martirū victoria
coronatur. **I**tem sicut luna larga est roris. & dux humentiū sub/
stantiarum. ita ecclesia baptismo & predicatione in modum lu/
ne crescentis crescit. atq; oīs fructus ea minuente iterū minuit.
Non aliter intelligimus ecclesiam. in cuius cremento pficimus

cum ipsa. Cum vero persecutionem patimur & minui. & nos cum illa patimur & minui. Item sicut septem formas habet luna. sic tot gratias meritorum ecclesia. Ita eodem constat numero etiam distributio carismatum. que per spiritum sanctum totius ecclesie conferuntur. Septima autem semis. & xxii. semis in sui orbe media est. cetera proportionales sunt.

De. Lune cursu

Ca. lvi.

Lunam per alios ortus et occasus aeternus necesse esse moueri non stare. idque facilius quam de sole licet intelligere. quia cum a sole accipiat lumen. & ita & iam nobis lucere videtur. non est dubium etiam moueri potius quam stare. Terris autem vicina luna breuiore orbe conuertit. & iter quod sol in diebus. ccc. lxxv. peragit. ista per. xxx. dies percurrit. Unde & antiqui menses in luna. annos autem in solis cursu posuerunt. Itaque luna per tricenos dies duodecim vicibus suum cursum perficiens consummat annum. Nam secundum hebreos aliquibus diebus abiectis. secundum romanos bissexto semel in quadriennium unius diei adiectione crescit. Cuius & iam augmentis detrimentisque mira quadam prudentie arte omne quod gignitur atque crescit. Nam & defectui eius compatiuntur elementa. & processui eius que fuerunt exinanita cumulantur. ut animantium crebrum maritimum. Si quidem oceanum ostree in augmento lune pleniores reperiri feruntur.

De. Eclipsi solis

Ca. lvi.

Solem sapientes dicunt altius currere. Lunam autem proximam esse terre. Haec ergo dum deorsum ad idem signum vel lineam qua sol vehit peruenit. obicit se soli. et tenebras totius orbis efficit. quod tamen inter menstrua contingit. Nam tunc luna eadem in parte signi est qua sol vehit. ibidemque fit illi proxima & oppositione sui obscurari ab oculis nostris lumen eius videtur. veluti si aliquis oculis manum expansam opponat. quantomagis id fecerit. tantominus ille videri poterit. quanto autem procul discesserit. eo magis illi omnia poterunt apparere. Similiter itaque. tunc cum ad solis locum vel lineam luna peruenit. tunc proxima eius esse videtur. & radios eius ita coram oculis nostris obscurare. ut lumen non possit videri. Cum autem luna ab eo loco discesserit. tunc sol lumen iacet. & ad oculos nostros transmittit. Quia propterea soli obicit luna.

Sicut lune opponit terra. quorum utrorumque lumen cum ad terras non puenit defecisse putat. Alii autem dicunt defectum solis fieri per formam aeris quo sol radios fundit. Alii quod spiritu contrahat siue obscuret. Haec physici & sapientes mundi. Ceteri doctores nostri mystice huius eclipsis mysterium in christo dixerunt esse completum. Tunc enim interrupto eterni federis cursu insolito turbata ordinem suum elementa perdiderunt. Cum sacrilege factum coniurationis sol ille verus horrensens in sertis. in populo iudaico errorum tenebris paululum semetipsum per mortem abscondit. Hic de cruce depositus sese in sepulchrum positus obscurauit. donec tertia die angustior solito huic mundo idem gentes gentibus claritatis suae praestaret. sicut sol in virtute sua refulgens tenebras. Ita christus tenebras opti seculi inluminaret.

De. Eclipsi lune

Ca. lvii.

Luna non deficit sed umbrat. nec diminutionem sentit corporis cum obiecta obumbranti terra casu patitur luminis. Hanc autem philosophi non habere lumen proprium sed eandem a sole inluminari defendunt. Et quod ea demensione luna distat a sole. ut per mediam terram si quid directum traiciat contingere posse. Sol est sub terra. Luna autem super terram. & quousque ad luminarem circulum terrae umbra extenditur. ab eo venit. ut nunquam solis radii obicietes se moli terre vel umbrae ad eam non pueniant. Patitur autem hoc. xv. luna quousque de centro atque umbra obstantis terre exeat videaturque solem vel a sole videatur. Constat ergo lunam a solis radio lumen accipere. & dum obiectum terre solem non aspexerit. tunc lumen amittere. Nam dicunt stoici omnem terram montibus claudique umbram fertur lunam subito non apparere. Unde & Lucanus dicit. Nam febe toto fratre cum redderet orbi. Terrarum subito percussa expalluit umbra. Figuralem autem per lune defectum ecclesie persecutio intelligunt. quando martyrum coetibus & effusione sanguinis tanquam ab illo defectu & obscuratioe. quasi cruenta facie luna videtur ostendere. ut a nomine christiano terreamur infirmi. Sicut idem per defectum perspicua inlustratioe clarescit. adeo ut nihil detrimentis sensisse videatur. Ita ecclesia postquam martyrum confessionem suam sanguinem per christum fuderit. maiori caritate fidei refulget. atque insigniori lumine decorata. Semetipsum latius in toto orbe diffundit. Amen.

DEO. GRACIAS.

Liber sancti ysidori episcopi de responsione mundi & astrologiae ordinatatione finit felicitate per Gunttherum. Zainer de reutling. Cuius augustinensem. Anno domini m. ccc. lxxii. Mensis decembris. Die septima

[Faint, mostly illegible Latin text in a Gothic script, likely a manuscript page from a liturgical or legal text.]

[Small handwritten note in Gothic script, possibly a marginalia or a correction.]

[Small handwritten note in Gothic script, possibly a marginalia or a correction.]

[Small handwritten note in Gothic script, possibly a marginalia or a correction.]

[Small handwritten note in Gothic script, possibly a marginalia or a correction.]

[Small handwritten note in Gothic script, possibly a marginalia or a correction.]

